CRONICI TURCEȘTI PRIVIND ȚĂRILE ROMÂNE

Extrase

VOL. I

Sec. XV — mijlocul sec. XVII

Coperta de: *Petrescu Ion*

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
INSTITUTUL DE ISTORIE „N. IORGA“ ŞI INSTITUTUL DE STUDII SUD-EST EUROPENE

Izvoare orientale privind istoria României

I

CRONICI TURCEŞTI PRIVIND ŢĂRILE ROMÂNE

Extrase

VOL. I

Sec. XV – mijlocul sec. XVII

Volum întocmit de

MIHAIL GUBOGLU şi MUSTAFA MEHMET

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

BUCUREŞTI

1966

ABREVIERI

E.I. = *Encyclopédie de l'Islâm...*, tome I—IV, Leyde-Paris, 1908—1930.
G.A.L. = C. Brockelmann, *Geschichte der arabischen Literatur*, Weimar-Berlin, 1898—1902, 2 vol.
G.O.D. = J.v. Hammer, *Geschichte der osmanischen Dichtkunst*, Pest, 1936.
G.O.R. = J.v. Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Pest, 1827—1835, 10 vol.
G.O.W. = Franz Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke...*, Leipzig, 1927.
I.A. = *Islâm Ansiklopedisi...*, Istanbul, 1941—1965, 10 vol.
M.O.G. = *Mitteilungen zur osmanischen Geschichte*, hrsg. von Fr. v. Kraelitz-Greifenhorst, Wien-Hannover, 1921—1926.
O.M. = Brusali Mehmed Tahir, *Osmanli mü'ellifleri...*, Istanbul, 1338/1919—1343/1924, 3 vol.
S.A.O. = *Studia et Acta Orientalia*, Bucarest, 1958—1963, 4 vol.
S.O. = Mehmed Süreia, *Siğill-i Osmani...*, Istanbul, 1308/1890—1315/1897, 4 vol.
„T.O.E.M." = „Tarih-i Osmani Endjümeni Medjmuasi", şi
„T.T.E.M." = „Türk Tarihi Endjümeni Medjmuasi", „Revue Historique publiée par l'Institut d'Histoire Ottomane", Istanbul — Constantinople, 1910—1930.

Decade lunare musulmane:

Evl. = *Evail*, prima decadă (1—10).
Evt. = *Evasit*, a doua decadă (11—20).
Evr. = *Evahir*, a treia decadă (21—29/30).
H. = *Hegira*, începutul erei mahomedane (622 e.n.).

Introducere

Colecţia de *Cronici turceşti privind ţările române* este rezultatul iniţiativei luate de Academia Republicii Socialiste România de a pune la îndemîna cercetătorilor istorici, precum şi unui cerc cît mai larg de cititori, izvoarele istorice externe privind trecutul patriei.

Într-adevăr, trecutul ţărilor române s-a împletit, în decursul veacurilor, cu istoria popoarelor învecinate, avînd adesea strînse legături şi cu unele popoare mai îndepărtate, care au jucat un rol important pe arena istoriei. De aceea, istoria României, ca şi trecutul multor popoare din sud-estul Europei, în special din spaţiul carpato-balcanic, care au fost timp de cîteva secole sub dominaţia Imperiului otoman, trebuie privită şi cercetată în cadrul acestei întrepătrunderi istorice.

Lucrarea de faţă, proiectată în trei volume, cuprinde ştiri privitoare la istoria ţărilor române extrase din operele cele mai reprezentative ale cronicarilor turci din secolele XV–XVIII. Conţinutul acestor izvoare narative, privit în ansamblu, îmbrăţişează o bună parte din istoria Imperiului otoman şi aproape toată perioada dominaţiei turceşti asupra ţărilor române.

Istoriografia otomană din veacul al XIX-lea şi din primele două decenii ale secolului nostru, în frunte cu operele lui Heirullah efendi, Ata Bey, Ahmed Gevdet paşa (m. 1895), Mehmed Murad (m. 1916) etc., cuprinde de asemenea informaţii bogate pentru ţările române. Dar valoarea lor pentru timpul cînd au trăit autorii este diminuată mult de faptul că în această perioadă evenimentele din Imperiul otoman sînt de obicei cunoscute prin diverse izvoare europene. De aceea s-a renunţat la excerptarea şi traducerea lor.

După cum se ştie, Imperiul otoman, ale cărui baze au fost puse încă pe la începutul veacului al XIV-lea în Asia Mică [1], după destrămarea

[1] Mehmed Fuad Köprülü, *Les origines de l'Empire Ottoman*, Paris, 1935, 146 p. (vezi şi versiunea turcească: *Osmanlı Imparatorluğunun Kuruluşu*, Ankara, 1959, 129 p.).

statului feudal selciuchid [2], a avut o existență de peste jumătate de mileniu, ultimele rămășițe ale acestuia fiind lichidate abia în anii următori primului război mondial. În faza sa de ascensiune politică, acest imperiu a supus treptat o serie de țări din Asia, Europa și Africa, care în epoca decăderii acestuia, și-au cucerit independența prin lupta de eliberare a popoarelor.

Caracterul feudalo-militar al Imperiului otoman a făcut, mai cu seamă la început, ca acesta să-și extindă relativ repede dominația nu numai asupra numeroaselor emirate turcmene din Anatolia [3], ci și asupra popoarelor din Peninsula Balcanică, unde turcii osmanlîi, după pătrunderea lor în Rumelia, pe la jumătatea veacului al XIV-lea, au găsit un teren favorabil, datorită unui complex de factori social-economici și politico-militari [4].

După cum se știe, în veacurile XIV—XVI expansiunea otomană s-a întins pe cele două maluri ale Bosforului, cucerit în 1453, hotarele acestui imperiu lărgindu-se treptat din părțile Basrei pînă în centrul Europei și din Polonia pînă în Africa de nord.

La această perioadă întreg arsenalul militar al orînduirii feudale otomane — caracterizată, în raporturile social-economice, prin proprietatea feudală de stat asupra principalului mijloc de producție, care era pămîntul, și prin sistemul feudelor convenționale, zise *timar*, *zeamet* și *hass* [5], acordate demnitarilor feudali cu obligația de a întreține oști proporționale cu apanajele lor, ca și prin centralizarea maximă a puterii de stat, pe plan suprastructural — a acționat în direcția extinderii dominației turcești asupra altor popoare musulmane sau creștine, trăsătura feudală-militară accentuîndu-se tot mai mult în decursul existenței statului otoman.

Dar spre sfîrșitul veacului al XVI-lea, în societatea feudală otomană încep să se producă o serie de transformări care, deși nu depășeau limitele orînduirii feudale, duceau totuși la schimbări în raporturile sociale și în structura statului otoman, în sensul lărgirii proprietății feudale particulare

---

[2] V. A. Gordlevski, *Государство Сельджукидов в Малой Азии*, în „Izbrannîe Socineniia", I, Moscova, 1960, p. 31—357.

[3] Cunoscute în literatura istorică sub denumirea de *Tavaif-i-Mülük* (Cf. *Islam Ansiklopedisi*, vol. I, p. 428—430).

[4] N. Iorga, *Latins et Grecs d'Orient et l'établissement des Turcs en Europe* (*1342—1362*), în „Byzantinische Zeitschrift", XV, Leipzig, 1906; F. Babinger, *Beiträge zur Früchgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien* (*14—15. Jahrhundert*), Brünn—München—Wien, 1944; I. G. Dostian, *Борьба южнославянских народов против турецкой агрессии в XIV—XV вв.*, în „Vizantiiski Vremennik", vol. VII, Moscova, 1953, p. 32—49; Al. Burmov, *Les problèmes de la conquête de la Peninsule des Balkans par les Turcs*, în „Études historiques ...", II, Sofia, 1960, p. 135—143; D. Anghelov, *Certains aspects de la conquête des peuples balkaniques par les Turcs*, în „Byzantinoslavica", Praga, XVII, 1956, nr. 2, p. 220—276.

[5] J. Deny, *Timar, Zuama*, în *E.I.*, IV, 1934, s. v.

în dauna proprietății generale de stat asupra pămîntului, declanșîndu-se în felul acesta procesul destrămării regimului *timariot*, care constituia baza materială a oștii de provincie, cunoscută sub numele de *eyalet askeri*.

Acest fenomen a avut ca urmare pe de o parte limitarea veniturilor puterii centrale, prin necesitatea întreținerii unei imense armate organizate — în frunte cu ienicerimea —, iar pe de altă parte dezorganizarea tot mai accentuată a oștii de provincie, care în epoca ei de înflorire ajungea să numere peste 200 000 de ostași, ceea ce reprezenta fără îndoială o forță uriașă folosită atît în războaie cît și în reprimarea răscoalelor maselor populare din Imperiul otoman, întreținerea acestei oști neafectînd finanțele puterii centrale.

Deși procesul descompunerii se adîncea mereu, totuși continuarea campaniilor militare și unele cuceriri teritoriale, obținute în urma expedițiilor în Europa (Austria, Polonia, Ucraina) și Asia, în a doua jumătate a veacului al XVI-lea și în cursul secolului al XVII-lea, estompau oarecum contradicțiile interne tot mai profunde ale societății feudale otomane.

Marx relevase la vremea sa acest proces intern timpuriu, arătînd foarte sugestiv că : „... Nu există nici un temei pentru a afirma că decăderea Turciei a început din momentul în care Sobieski a venit să dea ajutor capitalei Austriei. Cercetările întreprinse de Hammer dovedesc, fără putință de tăgadă, că organizarea Imperiului turcesc intrase încă de pe atunci în stare de descompunere și că de cîtva timp se observa că epoca de forță și măreție a otomanilor se apropie repede de sfîrșitul ei" [6].

Dar în secolul al XVIII-lea decăderea Imperiului otoman, prin dezorganizarea sub raport social-economic, administrativ și politico-militar, a început să se manifeste din plin, iar înfrîngerile suferite de turci, mai ales în războaiele cu Rusia și Austria, au grăbit prăbușirea acestei împărății și toate încercările de a o redresa au fost zadarnice.

Această scurtă privire de ansamblu asupra evoluției statului feudal otoman ne ajută să urmărim mai îndeaproape originea, fazele și trăsăturile caracteristice ale istoriografiei turcești în general și ale operelor cronicarilor otomani în special.

Istoriografia otomană își are izvorul în tradiția poeților și rapsozilor de la curțile turcilor selciuchizi din Anatolia, care preamăreau în cîntece faptele strămoșilor și eroilor, cel mai vestit fiind așa-numitul Oguz-han, ale cărui fapte sînt descrise în epopeea *Oguz-name* [7], constînd dintr-un amestec de legendă și realitate.

---

[6] Cf. K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. 10, București, Edit. Politică, 1961, p. 282.
[7] Cf. Arat Rahmeti — W. Bang, *Oguz Kagan destanı*, Istanbul, 1934.

Apărută încă la finele veacului al XIV-lea sau la începutul celui următor, o dată cu operele lui Iahşi Fakih (m. cca. 1400) [8] şi a lui Ahmedî (m. 1413) [9], istoriografia otomană a evoluat pînă la Abdurrahman Şeref (1853—1925), ultimul istoriograf oficial [10], numărînd în acest interval de timp vreo 500 de reprezentanţi. După o relativă întrerupere în perioada de după bătălia de la Ankara (1402) dintre Timur-Lenk şi Baiazid I, istoriografia otomană îşi reia dezvoltarea pe baze mai temeinice, impunîndu-se mai ales sub domnia sultanului Murad al II-lea (1421—1451). Astfel, sînt cunoscute operele lui Ibn Arabşah (1392—1450), care pe lîngă descrierea vieţii şi faptelor lui Timur-Lenk [11] se referă şi la evenimentele din statul otoman de la începutul veacului al XV-lea [12], precum şi opera numită *Tarih-i al-i selçuk* (*Istoria dinastiei Selciuchide*) [13] a lui Yazidji-zade Ali (m. 1451) care, printre altele, tratează şi primele imigrări ale turcilor creştini din Anatolia în Dobrogea [14] (la Babadag [15]) şi în alte părţi ale Rumeliei prin anii 1263—1264 (662 H.), sub Mihail al VIII-lea Paleologul [16]. De asemenea, tot perioadei lui Murad al II-lea îi aparţin cronicarii Abd-ar-Rahman al-Bistami (m. 1454/858) [17] şi Mehmed Emin ibn Halil [18].

Acestea sînt de fapt începuturile modeste ale istoriografiei otomane pînă pe la mijlocul veacului al XV-lea.

---

[8] Iahşi Fakih, *Menakib-i al-i Osman tayıldırım hana gelince* (*Vieţile sultanilor casei otomane pînă la Baiazid Fulgerul*). Această cronică e cunoscută doar din relatările cronicarilor de mai tîrziu care au folosit-o ca izvor (Aşık-paşa-zade ş.a.). Pentru *Iahşi Fakih*, vezi *S.O.*, IV, p. 645; *O. M.*, III, p. 163; *G.O.W.*, p. 10—11; Huseyin Namik, *Yahşi Fakih*, în *M.O.G.*, II, 1923—1926, Viena, 1926, p. 319—326.

[9] *Destan-i Tevarih-i Mülük-i Al-i Osman* (*Epopeea istoriei sultanilor casei otomane*), ed. Nihad Sami Banarlı, în „Türkiyat Mecmuasi", Istanbul, 1939, VI, p. 49—177 (această cronică rimată este de fapt ultima parte a operei lui Ahmedî, intitulată *Iskendername*).

[10] Are o istorie a Imperiului otoman: *Tarih-i devlet-i Osmaniye* Despre autor şi opera sa vezi: Mükrimin Halil, *Abdurrahman Şeref*, în „T.T.E.M.", nr. 9 (86), p. 211—214; *M.O.G.*, II, 1923, p. 131; *G.O.W.*, p. 406—409.

[11] Ibn-i Arabşah, *Adjaib al-makdur fi navaib -al- Timur*. Această cronică a fost tradusă în 1636 în limba latină, iar în 1658 (Paris) în limba franceză.

[12] Idem, *Fakihet ul-Hulefa* şi *Ukud en-Nasiha* (cf. *G.A.L.*, II, 1902, p. 28 şi urm., *E.I.*, II, 1927, p. 384—385 şi *G.O.W.*, p. 13—14).

[13] Mss. Revan Köşkü, Istanbul, Yazm, nr. 1391, fol. 445 a—445 b.

[14] Paul Wittek, *Iazijioghlu Ali On the Christian Turks of the Dobroja*, în „Bulletin of the School of Oriental and African Studies", XIV (1952), p. 639—668; idem, *Les Gagaouzes = Les gens de Kaykaus*, în „Rocznik Orientalistyczne...", tom. XVII (1951—1952), Krakow, 1953, p. 12—24.

[15] Cf. J. Deny, *Sart-Saltik-Dede*, în *E.I.*, IV, p. 177—178; idem, *Sary-Saltyk et le nom de la ville de Babadaghi*, în *Mélanges Emile Picot*, p. II.

[16] G. D. Balascef, *Împăratul Mihail al VIII-lea Paleologul şi despotatul oguzilor pe ţărmul Mării Negre...*, Iaşi, 1940.

[17] Despre Abd-ar- Rahman b. Muhammed al-Bistami, cf. *S.O.*, III, p. 309; *G.A.L.*, II, p. 231 şi *G.O.W.*, p. 17—18.

[18] E. Blochet, *Catalogue des manuscrits persans*, Paris, 1905, I, p. 322 şi *G.O.W.*, p. 18—19.

În a doua jumătate a veacului al XV-lea şi în cursul veacului următor, sub domniile sultanilor Mehmed al II-lea şi Baiazid al II-lea, Selim I şi mai ales pe vremea lui Suleiman Magnificul, istoriografia otomană a luat un avînt deosebit.

Din această perioadă sînt cunoscute cronicile lui Enveri, Orudj, Aşîk-paşa-zade, Neşri, Idris Bitlisi, Ibn Kemal, Gelalzade. Este destul de mare şi numărul cronicilor anonime purtînd titlul de *Tevarih-i al-i Osman* (*Istoriile dinastiei osmane*) [19].

Tot atunci se constată şi încetăţenirea obiceiului ca marii viziri să consemneze faptele osmanlîilor. Astfel, s-au păstrat cronicile marilor viziri Ayas-paşa, Lütfi-paşa, Rustem-paşa şi ale altora. Epoca de ascensiune a Imperiului otoman a fost caracterizată în istoriografie şi prin apariţia unor epopei dedicate marilor demnitari, printre care se numără şi aşa-numitele *Gazavat-Name* (*Cronici de expediţii*), *Fetih-Name* (*Cronici de cuceriri*) care descriu unele fapte ale marilor dregători sau sultani. Dintre acestea sînt cunoscute operele lui Suzi Celebi, Nasuh Matrakci ş.a.

Unii mari viziri şi-au avut cronicarii lor proprii, cum e cazul vizirilor Köprülü care încearcă, în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, să dea o ultimă strălucire măreţiei otomane; mai înainte cu două veacuri, cronicarul Enveri îşi dedicase opera intitulată *Cartea vizirului* (*Düstur-name*) marelui vizir Mahmud-paşa, iar Suzi Celebi cîntase în 15 000 de versuri (*beit*) faptele lui Mihaloglu Ali Bey de la Dunăre, care a avut relaţii strînse cu Ţara Românească.

Trebuie subliniat totodată că în afara acestor izvoare, care descriu evenimentele cu multe detalii, apare şi tendinţa de a se întocmi cronici sinoptice, cea mai cunoscută dintre ele fiind cronica lui Nişangi Mehmed-paşa. În evoluţia istoriografiei otomane se observă relativ devreme şi obiceiul valorificării materialelor de arhivă, prin alcătuirea unor colecţii de documente emise de cancelariile sultanilor sau ale vizirilor. Cea mai cunoscută colecţie de acest gen îi aparţine lui Ahmed Feridun Ruksanzade (m. 1583) şi este intitulată *Münşe'at-es-selatin* (*Corespondenţa sultanilor*) [20].

În istoriografia otomană de pe la sfîrşitul veacului al XVI-lea un loc special îl ocupă cronicarii Sa'adeddin, Mustafa Ali şi Selaniki, cunoscuţi prin amploarea şi valoarea operelor lor, ca şi Idris Bitlisi la începutul veacului al XVI-lea, a cărui cronică nu numai că a sintetizat realizările istoriografiei turceşti de pînă la el, dar a constituit totodată şi un izvor

[19] O bună parte din izvoarele narative de acest fel au fost editate de Fr. Giese, între 1922 şi 1925.

[20] Cf. ed. a II-a, Istanbul, 1274 H. (vol. I), 1275 H. (vol II).

important pentru cei care l-au urmat. Treptat a căpătat o largă răspîndire şi curentul aşa-numit al *şahnamegiilor*, reprezentat de poeţi de curte, care imitau adesea cunoscutul poem persan *Şahname* a lui Firdusi în relatarea faptelor istorice. Aceste opere au mai mult o valoare literară-artistică decît una istorică, realitatea pierzîndu-se de obicei în mulţimea figurilor de stil poetice ale acestor cîntăreţi.

Accentuarea decăderii Imperiului otoman la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi mai ales în prima parte a veacului al XVII-lea a determinat apariţia unor lucrări cu caracter didactico-politic, conţinînd reflecţii asupra cauzelor creşterii şi decăderii puterii turceşti. Printre acestea se remarcă operele lui Hasan Kiafi Akhisari, Veysi, Koci-Bei ş.a. [21].

În timp ce unii dintre cronicarii otomani şi-au limitat opera la istoria turcilor osmanlîi, grupînd în jurul ei şi descrierea evenimentelor legate de istoria altor popoare, alţii au scris istorii universale, consacrînd numai anumite părţi ale operelor lor evenimentelor privitoare la otomani. În istoriografia turcească sînt de asemenea numeroase cronicile privind domnia unor anumiţi sultani şi anume a lui Suleiman Magnificul, Selim I, Selim II.

Varietatea în manifestare a acestei istoriografii se extinde şi asupra formei şi limbii în care autorii şi-au conceput operele lor cu caracter istoric. Astfel, unii au compus cronici rimate, iar alţii au scris în proză, intercalînd numai ici-colo versuri; mulţi şi-au redactat cronicile în limba turcă, dar nu sînt puţini nici cei care au scris în limbile arabă şi persană sau într-o limbă turcească încărcată cu arabisme şi persanisme, ceea ce a exercitat o mare influenţă şi asupra stilului folosit, care adeseori apare deosebit de înflorit.

Dar trăsătura comună a întregii literaturi istorice otomane constă în aceea că în toată această perioadă ea a îmbrăcat forma cronicilor, o caracteristică specifică de altfel istoriografiei medievale în general. Structura operelor istorice ale cronicarilor otomani, înşirarea evenimentelor în ordinea lor cronologică şi fără să se insiste asupra cauzalităţii interne a faptelor sociale, fac ca autorii acestor cronici să nu depăşească, în general, limitele gîndirii medievale, iar operele lor să rămînă la nivelul izvoarelor istorice narative cunoscute sub forma de *anale* sau *cronici*. Din sumedenia de cronicari otomani sînt foarte puţini aceia care, depăşind într-o oarecare

[21] Asupra unora dintre ei, vezi: *Canon du Sultan Suleiman II, représenté à sultan Mourad IV pour instruction*. Traduite du turc en français par M. (= Pétis de Crois), Paris, 1725; V. D. Smirnov, *Кочбег Гюмюлчинский и другие османские писатели XVII bека*, St.-Petersburg, 1873; A. S. Tveritinova, *Второй трактат Кочи-бея*, în „Ученые записки Института Востоковедения", tom. VI, Moscova-Leningrad, 1953, p. 212—268; idem, *Social ideas in Turkish didactic politico-economic treatisses of the XVI—XVII Centuries*, Moscova, „Oriental literature publishing House", 1960, 17 p. (XXV International Congress of Orientalists Papers presented by the URSS Delegation).

măsură stadiul narativ propriu-zis, încearcă să treacă la faza interpretării faptelor, pe baza unei concepţii politice mai largi şi mai bine definite, căutînd în acelaşi timp şi explicaţia cauzală a fenomenelor sociale. Printre aceştia pot fi amintiţi Selaniki, Naima, Silahdar, Vasîf, Ahmed Asîm şi alţi cîţiva.

O altă caracteristică a literaturii istorice otomane constă în faptul că modul de expunere a evenimentelor din operele cronicarilor turci se află în strînsă legătură cu etapa istorică în care au fost scrise. Astfel, în epoca de creştere a puterii turceşti cronicarii consemnau de obicei faptele eroice ale predecesorilor lor, căutînd prin aceasta să-i îndemne pe contemporani la noi cuceriri. De aceea, cronicile mai vechi, din veacurile al XV-lea şi al XVI-lea, reflectă naşterea şi dezvoltarea Imperiului otoman care s-a consolidat deosebit de mult mai ales sub domnia sultanului Suleiman Magnificul (1520—1566).

Dacă, pe măsura creşterii expansiunii otomane, cronicile veacurilor anterioare preamăreau faptele sultanilor şi ale marilor dregători, în schimb începînd cu secolul al XVII-lea reprezentanţii istoriografiei turceşti reflectă şi fenomenele caracteristice decăderii turceşti sub diferite aspecte. În această privinţă pot fi amintiţi : Kodja-Husein, Pecevi, Hadji-Halifa (Kiatip Celebi), Silahdar, Naima, Raşid, Munedjdjimbaşî ş.a.

Tot acum capătă un caracter permanent şi instituţia istoriografilor oficiali, numită *vak'a nuvis*, care în realitate se practica încă de mult, începînd chiar din prima jumătate a secolului al XVI-lea, o dată cu Idris Bitlisi, considerat primul analist oficial al Imperiului otoman. Cei mai de seamă reprezentanţi ai *vak'a nuvis*-ilor sînt : Naima, Raşid, Subhi, Vasîf, Ahmed Asîm ş.a., care ne-au lăsat cronici din cele mai cuprinzătoare şi de o valoare istorică incontestabilă, deşi scrise prin prisma oficială. Pe lîngă descrierea unor evenimente din trecut sau contemporane lor, operele acestora cuprind şi o serie de consideraţii proprii asupra politicii interne şi externe a Imperiului otoman, numeroase cugetări asupra cauzelor care determinau cursul evenimentelor.

În cadrul istoriografiei turceşti trebuie amintite şi descrierile unor călători, în frunte cu Evliya Celebi (1611—1682), a cărui operă de mari proporţii (10 vol.), cu toate unele exagerări vădite, constituie un izvor preţios şi pentru trecutul ţărilor româneşti. În schimb, literatura istorică osmană este săracă în memorii. Astfel, pînă pe la mijlocul veacului trecut nu se cunosc decît memoriile (*hatırat*) dragomanului Osman-aga din Timişoara, scrise în cei 11 ani de captivitate în Austria (1688—1699). În cursul ultimului deceniu aceste memorii au devenit cunoscute prin două traduceri germane (R. F. Kreutel şi Otto Spiess) şi printr-o ediţie turcă (1962).

Privită în ansamblu, istoriografia otomană se ocupă mai mult de evenimente politico-militare, dar nu lipsesc nici unele informaţii asupra societăţii şi vieţii politice otomane. Din acest punct de vedere, se poate spune că aproape toţi cronicarii turci prin însăşi poziţia lor socială, unii din ei fiind sfetnicii sultanilor sau cronicari desemnaţi oficial să consemneze faptele istorice, sînt apărătorii ideologiei feudale, străduindu-se să contribuie prin operele lor la justificarea permanentizării rînduielilor sociale în care au trăit şi au scris. De aceea, pentru mulţi dintre ei istoria se rezumă la povestirea faptelor clasei dominante şi îndeosebi a păturii militare, în frunte cu sultanul, pe care îl idealizează şi căruia îi atribuie calităţi deosebite. Spiritul religios al cronicarilor otomani a făcut ca operele lor să fie presărate cu multe elemente religioase, mai cu seamă în cazul cronicarilor din secolele XV—XVI, aceştia atribuind de obicei „voinţei divine" şi „arbitrariului sultanilor" desfăşurarea faptelor istorice.

Situaţia maselor populare — musulmane şi nemusulmane — denumite *raia*, nu intră decît în foarte mică măsură în preocupările lor, iar răscoalele din istoria Imperiului otoman sînt calificate drept „rebeliuni" contra suveranilor, deci împotriva ordinii existente. În istoriografia otomană se reflectă şi concepţia cronicarilor asupra altor popoare. Creştinii sînt denumiţi de ei *kiafir* (pl. *küffar*), adică „ghiauri" sau „necredincioşi", iar popoarele islamice care nu recunosc doctrina religioasă tradiţională numită *sunna* (Hanefi), ci respectă învăţătura zisă *şi'a*, cum au fost de pildă iranienii, sînt consideraţi drept eretici.

În ceea ce priveşte izvoarele folosite de cronicarii otomani, acestea sînt dintre cele mai variate. Textul primilor cronicari (sec. XV), mai ales cînd este vorba de descrierea unor fapte din trecut, prezintă oarecare asemănare, explicabilă pe de o parte prin faptul că mulţi dintre ei au fost contemporani, iar pe de altă parte printr-un probabil izvor comun folosit de mai mulţi cronicari. Acest caracter stereotip este mai pregnant în operele lui Aşîk-paşa-zade, Neşri şi la Cronicile anonime.

În tratarea evenimentelor contemporane cronicarii folosesc şi informaţiile orale, culese cu multă grijă, şi chiar amintiri personale (Neşri ş.a.).

Cronicarii din secolul al XVI-lea reproduc de obicei ştirile din cronicile mai vechi, întregindu-le cu o serie de informaţii noi, referitoare la epocile contemporane lor. Cei din secolele următoare (XVII—XVIII) încep însă să folosească într-o măsură tot mai mare nu numai izvoarele narative anterioare sau memoriile personale, ci şi documente oficiale, materiale de arhivă şi chiar izvoare străine, europene (Pecevi, Kiatip Celebi şi alţii), fapt indicat de altfel şi în notele biobibliografice, privind fiecare cronicar în parte, din colecţia de faţă.

În ceea ce privește limba cronicilor otomane, cele vechi, mai cu seamă pînă la începutul veacului al XVI-lea, cu rare excepții, sînt scrise într-o turcească simplă, neevoluată, fără o înrîurire puternică a limbilor arabă și persană (Enveri, Orudj, Așîk-pașa-zade, Neșri, Cronicile anonime ș.a.). Cu toate acestea, încă din această perioadă se constată și cronici scrise într-o limbă turcească cu pronunțată influență arabo-persană (Tursun-bei) și chiar în limba persană, cum au fost de pildă Ahmed Șükrüllah sau Idris Bitlisi.

Pe măsura creșterii expansiunii teritoriale, mai ales prin cucerirea Orientului musulman (Egipt, Iran etc.) și pe măsura întăririi tradițiilor istoriografice, limba cronicarilor otomani devine din ce în ce mai greoaie, prin introducerea elementelor arabe și persane (Sa'adeddin, Kara-Celebi-zade ș.a.). Stilul lor capătă un caracter tot mai complex prin folosirea metaforelor, a imaginilor plastice, chiar și în redarea unor fapte simple. Unii cronicari și-au scris operele istorice direct în limba arabă, cum a fost de pildă Münedjdjimbașî, a cărui cronică a devenit accesibilă numai după traducerea în limba turcă.

Se poate spune totuși că trăsătura dominantă a limbii cronicarilor otomani din veacurile XVII—XIX rămîne forma de exprimare specifică limbii turcești. În această privință sînt grăitoare cronicile lui Selaniki, Solakzade, Pecevi, Naima, Rașid ș.a.

Extrasele alese pentru a fi traduse în colecția de față învederează cu multă claritate lupta aprigă dusă secole de-a rîndul de poporul român, singur sau în colaborare cu alte popoare europene, la început pentru stăvilirea expansiunii turcești în Peninsula Balcanică, iar apoi pentru eliberarea de sub dominația statului feudal otoman. Figurile luminoase ale poporului român, ca Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și alții se evidențiază în toată măreția lor și din aceste izvoare, deși scrise de pe o poziție adversă. Din informațiile cronicarilor turci pot fi urmărite campaniile militare ale feudalilor otomani în nordul Dunării, ca și rezistența dîrză a poporului român care a înfrînt deseori oștile numeroase și bine înarmate ale sultanilor, fapte consemnate de o serie de cronicari otomani.

De asemenea, din urmărirea extraselor alăturate se va vedea că uneori același eveniment apare descris de mai mulți cronicari. Dar această suprapunere este în folosul unei mai bune înțelegeri a diferitelor fapte istorice, fiecare dintre cronicarii respectivi aducînd elemente noi în descrierea lor. Așa, de pildă, dacă unii cronicari ca Sa'adeddin, Solakzade și alții, descriind luptele dintre Mircea cel Bătrîn și Baiazid Fulgerul, vorbesc de o victorie

rapidă şi categorică a sultanului, în schimb alţi cronicari mai vechi (Orudj) recunosc deschis rezistenţa oştilor domnului Ţării Româneşti, afirmînd că „din ambele părţi au murit mulţi oameni" sau că „oastea ghiaură fiind numeroasă, musulmanii au slăbit". În unele cronici apar chiar şi cuvinte de laudă pentru Mircea cel Bătrîn şi pentru alţi domni români. Astfel, în Cronicile anonime se afirmă despre Mircea cel Bătrîn că „era un bei ghiaur foarte viteaz". Asemenea menţiuni se găsesc şi la alţi cronicari privind pe unul sau pe altul dintre domni (Aşîk-paşa-zade, Neşri ş.a.). De asemenea, Kemal-paşa-zade (Ibn Kemal), descriind campania beilerbeiului de Rumelia, Suleiman-paşa, împotriva lui Ştefan cel Mare, dă o serie de detalii în legătură cu bătălia de la Vaslui din iarna anului 1474—1475. El aminteşte de faptul că voievodul de atunci al Ţării Româneşti, Radu cel Frumos, fiind nevoit să participe cu oastea sa la această campanie, a refuzat să lupte alături de turci împotriva moldovenilor, contribuind astfel la înfrîngerea oştii lui Suleiman-paşa. Asemenea exemple, care ilustrează faptul că fiecare cronică cuprinde elemente diferite în descrierea aceluiaşi eveniment, sînt numeroase. Aceasta impune cititorului necesitatea parcurgerii tuturor izvoarelor din colecţia de faţă atunci cînd este vorba de cercetarea unor fapte istorice luate în discuţie de mai mulţi cronicari.

Trebuie menţionat, de asemenea, că unele dintre cronicile turceşti au devenit accesibile încă din veacul al XVI-lea, prin traducerea lor în limbile latină, germană, italiană sau franceză [22]. Această iniţiativă a continuat pînă în secolul nostru, prin traducerea în limbi de largă circulaţie a unor cronici otomane mai importante [23]. Pe de altă parte, izvoarele narative turceşti au fost folosite fie după originale, fie după traduceri, şi de cunoscuţi istorici ai Imperiului otoman ca Dimitrie Cantemir [24], Hammer [25], Zinkeisen [26], Iorga [27], iar în ultima vreme o importanţă deosebită a fost acordată acestor cronici şi de către istoricii din Turcia care, în noile lor lucrări de sinteză privind istoria Imperiului otoman, le-au utilizat atît

---

[22] Pentru unele din aceste traduceri vezi *G.O.W.*, p. 72—73, şi Carl Göllner, *Turcica*, vol. I, (Bucureşti, 1962), vol. II (sub tipar).

[23] De ex. Fr. Giese, *Die Altosmanische anonymen Chroniken...*, Breslau, 1922 (text) şi Leipzig, 1925 (traducere); L. Forrer, *Die Osmanische Chronik des Rustem Pascha*, în „Türkische Bibliothek", XXI, Leipzig, 1923; Richard F. Kreutel, *Vom Hirtenzeit zur Hohen Pforte. Frühzeit und Aufstieg des Osmanenreiches nach der Chronik „Denkwürdigkeiten und Zeitläufe des Hauses Osman von Dervisch Ahmed, genannt 'Aşik-Paşa-Sohn*, Graz-Vienne-Cologne, 1959; *Im Reiche des Goldenen Apfels. Des türkischen Weltenbummlers Evliya Celebi denkwürdige Reise in das Giaurenland und in die Stadt und Festung, Wien, anno 1665.* Übersetzt, eingeleitet und erklärt von Richard F. Kreutel, Graz-Wien-Köln, 1957, 261 p.

[24] *Istoria Imperiului otoman* (ed. Hodosiu), Bucureşti, 1872—1876, 2 vol.

[25] *Histoire de l'Empire ottoman* (ed. Hellert), Paris, 1837—1843 (18 vol.).

[26] *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, Hamburg-Gotha, 1840—1863 (7 vol.).

[27] *Geschichte des Osmanischen Reiches...*, Gotha, 1908—1913 (5 vol.)

în edițiile tipărite cît și după manuscrise [28]. Aceste izvoare fiind însă folosite în cadrul unor opere de sinteză, este evident că extrasele alăturate, adunînd la un loc toate știrile privitoare la țările române, prezintă o mai mare importanță pentru cercetarea istoriei țării noastre.

În alcătuirea acestei lucrări am întîmpinat unele greutăți privind procurarea cronicilor turcești. Traducerile alăturate s-au făcut, fie după edițiile tipărite (cînd există), fie după manuscrise originale, copii sau fotocopii. Unele din ele nu se găseau în țară, iar altele se aflau risipite prin diferite depozite. Primele operații au constat în inventarierea și întocmirea unei evidențe pentru întregul material orientalistic conservat în arhivele, bibliotecile și muzeele din țară. Anumite dificultăți au fost întîmpinate și în ceea ce privește selecționarea materialului care trebuia tradus, pentru că știrile din cronicile turcești privind istoria României se desprind anevoie din complexul informațiilor relative la evenimentele petrecute la Dunăre, la răsărit sau la apus de țara noastră. Știrile privitoare la trecutul poporului român nu puteau fi prezentate printr-o fragmentare excesivă tocmai din cauza întrepătrunderii lor cu cele referitoare la popoarele din centrul și sud-estul Europei. De aici, traducerea unor informații, cît de mărunte, impunea fie lărgirea fragmentului respectiv, fie rezumarea știrilor din pasajele anterioare și următoare. Fără o astfel de operație cititorul nu poate să-și dea seama de legătura cauzală în descrierea evenimentelor.

Rezumatele și intercalările efectuate pentru completarea sensului sînt indicate prin paranteze unghiulare < > , iar turcismele și elementele toponimice, ca și cele onomastice, au fost cuprinse în paranteze rotunde (   ). De asemenea, întreruperea textului a fost indicată prin trei puncte..., puse la sfîrșitul sau la începutul frazelor, după cerințele continuității sensului. Pe de altă parte, în vederea urmăririi cu mai multă ușurință a extraselor alăturate după originalele din care s-au efectuat traducerile, s-a considerat potrivită și indicarea marginală a paginilor din operele respective.

Traducerea textelor a ridicat și ea probleme deosebite, deoarece limba în care a fost scrisă o bună parte din aceste izvoare narative este rezultatul împletirii a trei limbi islamice (arabă, persană și turcă). În unele cazuri s-a renunțat la redarea nuanțelor bogăției figurilor de stil și a retoricii orientale, care nu prezintă interes istoric. Acest fapt a fost arătat prin puncte de suspensie în cuprinsul frazelor.

---

[28] Izmail Hakki Uzunçarşili, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, 5 vol., 1950–1962 (în 2 ediții).

O mare dificultate a prezentat și identificarea toponimicelor care apar adesea într-o dublă sau chiar triplă deformare : din partea cronicarilor, a editorilor și a tipografilor. De pildă, localitatea Tîrgoviște din Țara Românească apare în unele cronici sub forma *Bîragosta*, iar în altele ca *Taragosta*. În timp ce la Pecevi, Kiatip Celebi, Naima ș.a. pentru desemnarea localității Fălciu se întîlnește toponimicul *Kîlîdj* sau *Nalîdj*, în manuscrisul cronicii lui Matrakci aceeași localitate figurează sub forma *Fîlîdj*. Orașul Sibiu apare fie sub forma *Zibin* (Orudj, Neșri etc.), fie ca *Herköy*, derivat din Hermannstadt (Idris Bitlisi). O bună parte din aceste forme corupte se datoresc și unor semne diacritice arabe adesea greșit plasate. O serie de localități cum sînt : *Aravaci* sau *Ervaci*, *Boceau*, *Halia*, *Maria* ș.a. au rămas neidentificate. De asemenea, o serie de instituții otomane, neavînd instituții românești corespunzătoare, au necesitat unele explicații în notele de subsol.

În ciuda unor asemenea dificultăți, lucrarea a fost dusă la bun sfîrșit, realizîndu-se astfel dorința firească a istoriografiei românești de a avea la îndemînă cele mai importante știri din cronicile turcești ; încă în 1928 N. Iorga își încheia astfel comunicarea privind *Cronicile turcești ca izvor pentru istoria românilor* : „Trebuie să avem și noi, stînd la un loc, tot ce ne privește în cronicile Osmanilor” [29].

În lipsa unei astfel de culegeri, istoricii români se limitau de obicei la învechitele traduceri apusene ale lui J. Leunclavius [30], V. Bratutti [31] și A. Galland [32], privitoare la anumite perioade ale istoriei otomane. Nici în cunoscutele extrase făcute de poloni [33], de austrieci [34], unguri [35], ruși [36] etc. nu se găseau decît știri răzlețe pentru trecutul țărilor române, deoarece ele privesc istoria altor țări.

---

[29] Cf. *An. Acad. Rom., Mem. Sect. Ist*,, s. III, t. IX, Mem. 1, 1928, p. 22.

[30] J. Leunclavius (Hans Löwenklaw), *Annales Sultanorum Othmanidarum*, Francforti 1588 ; idem, *Historiae Musulmanae Turcorum de monumentis ipsorum exscriptatae libri XVII*, Francf., 1591.

[31] *Chronica dell'origine e progressione della casa ottomana composta da Saidino Turco*, I, Viena, 1649, II, Madrid, 1652.

[32] Suite de l'Histoire Ottomane écrite par Saaded-Din Mehmed Hassan, plus connu chez les Turcs sous le nom de Cogia Efendi... (Mss. Bibl. Nat. Paris, fonds franc. no. 6074). Folosit de N. Bălcescu (în *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*) și parțial tradus de N. Iorga în *Acte și Fragmente*..., vol. I (1895), București, p. 55—63.

[33] J. Sękowski, *Collectanea z dziejopisow tureckich rzeczy do historii polskiej sluzacych*, t. I, Warszawa, 1824, t. II, Warszawa, 1825 ; I. Pietraszewski, *Nowy przklad dziejopisów tureckich dotyczacych historii polskiej a szczegolnie Tarychy Wasyf Efendiego*, Berlin, 1848 ; E. Zawalinski, *Polska w Kronicach tureckich XV i XVI w.*, Stryj, 1938.

[34] W. Behrnauer, *Quellen für serbische Geschichte aus türkischen Urkunden*, Wien 1857 ; Th. Nöldeke, *Auszüge aus Nesri's* ..., în *ZDMG*, XIII (1859), p. 176—288, XV (1861), p. 333—380.

[35] J. Thury, *Török történetirók*, t. I (Budapest, 1893), t. II (1896) ; Imre Karácson, *Török történetirók*, III (Budapest, 1916, 391 p).

[36] V. D. Smirnov, *Образцовые произведения османской литературы*, Petersburg, 1903.

Traducerile alăturate sînt însoţite şi de transformări de date ale Hegirei în anii erei noastre, de identificări şi de unele explicaţii necesare pentru clarificarea textului, acolo unde a fost cazul. Fiecare cronică are în frunte o schiţă biobibliografică a autorului respectiv.

Întrucît nu am avut la îndemînă variante de manuscrise păstrate în general în Turcia, îndeosebi la Istanbul [37] sau în Egipt (Cairo) şi în diverse arhive şi biblioteci europene, nu ne puteam gîndi la o ediţie critică, deşi utilitatea şi importanţa folosirii unui număr cît mai mare de manuscrise, cu diversele lor variante, sînt evidente *.

De altfel, însăşi editarea cronicilor turceşti a început relativ tîrziu datorită introducerii tiparului în Turcia abia în 1729, prin străduinţele lui Ibrahim Muteferrika [38], originar din Cluj. Numai după primul război mondial s-a păşit la editarea unui număr din ce în ce mai sporit de cronici otomane.

În ceea ce priveşte transcrierea elementelor turco-orientale, deşi cea internaţională, folosită, de pildă, în enciclopediile islamice, este cunoscută, s-a preferat totuşi în general transcrierea acestor elemente aşa cum s-au încetăţenit ele în limba română, mai ales în vechile texte istorice, combinînd această metodă cu folosirea unor semne care pe de o parte să nu prezinte dificultăţi tipografice, iar pe de alta să ajute la citirea cît mai corectă a unor denumiri specifice turceşti sau orientale în general. Cu toate acestea, au rămas unele inconsecvenţe, mai cu seamă în transcrierea elementelor toponimice şi onomastice, datorită variantelor din diverse cronici, ca şi variaţiilor specifice diferitelor limbi în redarea numelor geografice sau etnice.

Dînd în folosinţa istoricilor această colecţie, nu ne îndoim de faptul că viitoarele cercetări în arhivele şi bibliotecile străine vor putea aduce unele completări şi precizări, deşi ne-am străduit să folosim tot materialul ce s-a putut găsi la noi, ca şi cele cîteva cronici obţinute din alte ţări. De aceea ne exprimăm convingerea că publicarea acestei colecţii de izvoare otomane, într-o formă mult mai largă decît s-a făcut în trecut, va fi în folosul cercetărilor istorice din ţara noastră, prin aceste izvoare făcîndu-se cunoscută o bună parte din ceea ce s-a consemnat în istoriografia otomană

[37] Cf. Ludwig Forrer, *Handschriften osmanischer Historiker in Istanbul*, în „Der Islam", Bd. 26, Heft 3 (Berlin, 1942), p. 173—220, care aduce numeroase completări la *G.O.W.* şi alte cataloage de manuscrise turceşti.

* În timpul tipăririi volumului, autorii, aflîndu-se într-o călătorie de studii la Istanbul, în vederea cercetării arhivelor, au făcut unele adăugiri de texte pe baza consultării manuscriselor originale. — *N. R.*

[38] Despre fondatorul tipografiei otomane, cf. J. H. Mordtmann, *Ibrahim Muteferrika*, în *E.I.*, t. II (1927), p. 465—466.

privitor la țările române de-a lungul mai multor veacuri de dominație turcească.

Extrasele alăturate reprezintă în același timp și o traducere în viață a dezideratelor ultimelor congrese internaționale ale orientaliștilor (Cambridge 1954, Moscova 1960), ca și ale conferințelor orientalistice din țările socialiste (Varșovia 1957, Praga 1960, Budapesta 1961, Moscova 1962), care subliniază necesitatea editării izvoarelor orientale ale istoriei țărilor din Europa de sud-est și centrală.

Lacunele de informație ale cronicilor turcești, ca de altfel și a altor cronici medievale, urmează să fie completate printr-o colecție de documente turcești, proiectată în mai multe volume și care se află în curs de pregătire pentru tipar.

Fără îndoială că prin editarea în traducere a izvoarelor orientale, narative și diplomatice, se va aduce multă lumină asupra unor momente și aspecte din trecutul poporului român, ele constituind însemnate surse de informare puse la îndemîna unui larg cerc de cercetători.

I

HALIL IBN-I ISMAIL IBN-I ŞEIH BEDREDDIN MAHMUD IBN-I SIMAVI (SIMAVNA-KADÎSÎOGLU)

Despre viaţa lui Halil nu se cunosc prea multe date. Din propriile-i mărturii se poate deduce că s-a născut pe la începutul veacului al XV-lea, fiind fiul lui Ismail, care la rîndul său a fost urmaşul şeihului Bedreddin Mahmud, cunoscut şi sub numele de Ibn-i Simavi sau Simavna-kadîsîoglu. Tot din relatările lui Halil aflăm că el a participat la bătălia de la Kosovo din anul 1448/852, unde a îndeplinit funcţia de *hafîz* [1] şi *imam* [2] al oştii sultanului Murad al II-lea, iar mai tîrziu, pe vremea tînărului sultan Mehmed al II-lea, a luat parte la cucerirea Constantinopolului de către turci (29 mai 1453).

Îndată după căderea Constantinopolului, Halil a întreprins o călătorie la Serres (*Sirŏz*) [3], în Macedonia, unde, vizitînd mormîntul bunicului său, şeihul Bedreddin Mahmud, îşi scrie opera intitulată *Menakibname*, care cuprinde biografia acestuia, precum şi unele menţiuni autobiografice. Ea prezintă şi o deosebită importanţă istorică, deoarece un capitol special este consacrat primelor cuceriri turceşti în Peninsula Balcanică, sub conducerea lui Suleiman Şah, fiul lui Orhan [4], pe la mijlocul veacului al XIV-lea, cînd s-au pus bazele dominaţiei otomane pe coastele Traciei.

Privită în ansamblu, *Menakibname* este o epopee istorică care începe cu preamărirea faptelor primilor cuceritori ai Rumeliei, urmînd apoi o amplă expunere a vieţii, operei şi activităţii şeihului Bedreddin.

---

[1] *Hafîz*: „cel ce cunoaşte pe dinafară Coranul", adică „cel care păstrează" (în memoria sa); păzitor în numele lui Allah.

[2] *Imam*: preot în ierarhia ecleziastică musulmană; la început însemna „ghid", „conducător de caravană".

[3] Tîrg în fostul vilaiet Salonic, în apropiere de Struma.

[4] Orhan (1326—1359), fiul emirului Osman care este fondatorul statului otoman.

Este o operă rimată, avînd o deosebită valoare şi sub raport lingvistic-literar. Ştirile privitoare la ţările române sînt oarecum disparate, dar ele reprezintă unele dintre cele mai vechi mărturii ale izvoarelor narative otomane privind principatele dunărene.

Întrucît fragmentele traduse sînt extrase din partea consacrată vieţii şeihului Bedreddin, pentru înţelegerea lor considerăm necesar să dăm cîteva date despre viaţa, opera şi activitatea acestei personalităţi marcante din istoria culturală şi politică a Imperiului otoman de la sfîrşitul veacului al XIV-lea şi primul sfert al veacului al XV-lea.

Bedreddin Mahmud s-a născut pe la anul 1359/760 (după alţi cercetători în 1363) în localitatea Simavna, din apropiere de Adrianopol. Tatăl său, Israil, a fost unul din primii gazii [5] turci care trecuseră în Europa împreună cu Suleiman-paşa, fiul lui Orhan. După cucerirea cetăţii Adrianopol (1362/761) de către sultanul Murad I (1359—1389), familia lui Bedreddin s-a mutat în acest oraş, care devenise noua capitală a statului otoman. Aici, tînărul Mahmud, poreclit mai tîrziu Bedreddin, a fost iniţiat în problemele religiei musulmane sub îndrumarea unor dascăli ca molla Iusuf, molla Şeh-Din, şi chiar a tatălui său, Israil, care de asemenea era unul dintre învăţaţii vremii.

Pe la anul 1398/800, Mahmud a plecat în Orient, unde a vizitat diferite oraşe şi centre culturale, ca Damasc, Ierusalim, Alep, Mecca ş.a., purtînd discuţii cu cărturarii de acolo. La universitatea arabă din Cairo şi-a aprofundat studiile islamice împreună cu alţi cunoscuţi cărturari musulmani, printre care şi Ali bin Muhammed Djurdjani [6]. Pe lîngă îmbogăţirea cunoştinţelor privind religia Islamului, Bedreddin a studiat concomitent şi o serie de alte discipline, între care medicina şi filozofia arabă. A fost un timp dascălul (*hodja*) lui Faradj, fiul sultanului Barkuk [7] al Egiptului.

Cu ocazia uneia dintre numeroasele sale călătorii în Orientul musulman, Bedreddin l-a întîlnit şi pe Timur-Lenk pe cînd acesta se găsea cu curtea sa la Tebriz, unde învăţaţii vremii se adunaseră pentru a dezbate unele probleme controversate ale Islamului.

După bătălia de la Ankara (1402), Bedreddin s-a întors din nou în Anatolia, trecînd apoi în Rumelia [8], unde, după ocuparea tronului de la Adrianopol de către Musa Celebi (1411), fiul lui Baiazid I, a fost numit judecător militar (*kadîasker*) al Rumeliei, datorită vastelor sale cunoştinţe

---

[5] *Gazi* : cel care întreprinde o expediţie (*gaza*) ; erou, titlu onorific pentru luptători. Acest titlu se dădea şi sultanilor care luau parte la războaie.

[6] Al-Djurdjani, Ali bin Muhammed, filozof arab (1340—1413).

[7] Barkuk sau Barkuk b. Anas (1382—1398) inaugurează domnia mamelucilor Burdji în Egipt.

[8] *Rumelia* : „Turcia europeană", în sens mai larg toată Peninsula Balcanică.

în materie juridică. În vara anului 1413, după moartea lui Musa Celebi, şeihul Bedreddin a fost surghiunit la Niceea (*Iznik*) din Anatolia de noul sultan Mehmed I Celebi (1413—1421).

În urma descoperirii acţiunilor desfăşurate de el în vederea pregătirii unei răscoale populare în Imperiul otoman, Bedreddin a fugit din Niceea (*Iznik*) la Curtea lui Isfendiar, principe de Kastamonu. De aici, îmbarcîndu-se la Sinop pe o corabie, a trecut Marea Neagră în Ţara Românească, unde, după relatările lui Halil, a fost bine primit de Mircea cel Bătrîn. Tot din *Menakibname* rezultă că în Ţara Românească şeihul Bedreddin l-a întîlnit şi pe beiul azapilor[9] din fosta oaste a lui Musa Celebi. După ce a rămas cîtva timp în Ţara Românească, şeihul a trecut în sudul Dobrogei, pregătind o răscoală în Deliorman [10].

Concepţia socială a lui Bedreddin şi a adepţilor săi, zişi murizi (*mürid*), prevedea instaurarea unei ordini sociale în care oamenii să fie „egali între ei", ridicîndu-se în acelaşi timp şi împotriva doctrinei religioase *sunna*, dominantă în acea vreme în lumea Islamului.

Ţărănimea musulmană şi cea creştină din Rumelia s-au răsculat sub conducerea directă a şeihului Bedreddin, în timp ce discipolii săi, Börüklüge Mustafa şi Torlak Kemal, au trecut în fruntea ţărănimii răsculate din Anatolia apuseană (1418—1420). Aceste răscoale au fost reprimate de forţele feudale otomane în urma unor ciocniri violente cu masele ţărăneşti. Conducătorii lor din Anatolia au fost ucişi în lupte.

Potrivit cronicilor turceşti din veacul al XV-lea şi al XVI-lea, sultanul, auzind despre pregătirile de răscoală ale şeihului în partea rumeliotă a Imperiului otoman, a trimis un detaşament de vreo 200 de oameni în frunte cu un *capugibaşî* [11] şi, prinzîndu-l pe şeih la Zagora [12], acesta a fost adus la Serres, unde, după judecată, a fost spînzurat.

Părerile istoricilor cu privire la anul morţii şeihului Bedreddin sînt diferite. În *Encyclopédie de l'Islam* (ediţia din 1927) se dă anul 1415/818 [13], iar în noua ediţie din 1960 se indică anul 1416 [14]. Noile cercetări au stabilit însă că şeihul a murit în anul 1420/823 [15].

---

[9] *Azap* sau *azab*: denumirea unor unităţi de pedestraşi şi de marină în vechea armată otomană.

[10] *Deliorman*: „pădure nebună", regiune păduroasă din sudul Dobrogei.

[11] *Capugibaşî*: căpetenie de portari, marele şambelan, capul portarilor seraiului.

[12] Zagora (*Zagra*): oraş în Bulgaria, la vreo 70 km NE de Filipopol (*Filibe*).

[13] *Op. cit.*, Leyde, 1927, vol. II, p. 415.

[14] H. J. Kissling, *Badr al-Din ibn Kadi Samawna*, în *Encyclopédie de l'Islam*, Leyde-Paris, 1960, p. 893—894.

[15] I. H. Danişmend, *Izahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* (*Cronologia explicativă a istoriei Imperiului otoman*), I, Istanbul, 1947, p. 179—180. Pentru o analiză mai amplă a acestor probleme, cf. M. Guboglu şi Mustafa Mehmet, *Răscoalele ţărăneşti din Imperiul otoman (1418—1420) şi bedreddinismul*, în „Studii", 1957, nr. 2, p. 137—158.

Şeihul Bedreddin a scris în limba arabă un mare număr de opere (38 sau 48) în diverse domenii. Unele sînt de natură juridică, altele privesc filozofia islamică. Se poate spune că el a fost unul dintre cei mai de seamă cărturari şi gînditori ai Orientului musulman la începutul veacului al XV-lea, fiind în acelaşi timp iniţiatorul şi conducătorul primelor răscoale populare antifeudale din Imperiul otoman.

Cronicarii turci din veacurile XV—XVII îl prezintă pe şeihul Bedreddin ca un „răzvrătit" împotriva sultanului Mehmed I şi a rînduielilor sociale de atunci. În schimb, nepotul său Halil îl consideră victimă a unor intrigi urzite de marele vizir Baiazid-paşa şi de învăţatul persan Haidar Haravi, cel care dăduse sentinţa (*fetva*) pentru spînzurarea şeihului Bedreddin.

Traducerea alăturată s-a efectuat după : Chalil b. Isma'il b. Schejch Bedreddin Mahmud, *Die Vita* (*Menaqibname*) *des Schejch Bedr ed-Din Mahmud, gen. ibn Qadi Samauna*, Urtext nach der einzig erhaltenen Handschrift im Revolutions-Museum zu Istanbul. . . herausgegeben von Franz Babinger, Leipzig, 1943 (Universitatea Mihăileană din Iaşi, II), partea I, 124 p.

Bibliografie: F. Babinger, *Scheich Bedr ed-Din* (*Mahmud*), *der Sohn des Richter von Simav. Ein Beitrag zur Geschichte des Sektenwesens im Altosmanischen Reich*, în „Der Islam"..., Leipzig-Berlin, XI, 1921, p. 1—106 şi XII, 1922, p. 231; M. Şerefeddin, *Simavna Kadısı-oglu Şeyh Bedreddin*, Istanbul, 1925/1341, 75 p.; M. Şerefeddin Yaltkaya, *Bedreddin Simâvi. Badr-ad-Din Simavî* (*?—1420*), în *I.A.*, II, Istanbul, 1949, p. 444—446; Mihail Guboglu şi Mustafa Mehmet, *Răscoalele ţărăneşti din Imperiul otoman* (*1418—1420*) *şi bedreddinismul*, în „Studii, Revistă de istorie", an. X, 1957, nr. 2, p. 137—158; M. Şerefeddin Yaltkaya, *Simavna kadısıoglu Şeyh Bedreddine dair bir kitap* (*O carte despre Simavna kadısıoglu şeyh Bedreddin*), în „Türkiyat mecmuasi", III, Istanbul, 1935; H. J. Kissling, *Das Menakybname Schejch Bedr ed-Dins, des Sohnes des Richters von Simavna*, în „Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft", vol. 100, 1950, p. 112—176; K. Bunarcief, *Bedreddin Simavi*, în „Yeni Hayat", Sofia, 1956, nr. 9; A. S. Tveritinova, *К вопросу об изучении первого антифеодального восстания в средневековой Турции*, în „Vizantiiski Vremennik", 1956, XII, p. 200 şi urm.; A. D. Novicov, *Крестьянское восстание в Турции в начале XV века*, în „Problemî Vostokovedenia", 1960, nr. 3, p. 67—81.

MENAKIB-I ŞEYH BEDREDDIN MAHMUD

(ed. Fr. Babinger, Leipzig, 1943)

80 <Halil descrie discuţia dintre şeihul Bedreddin şi Isfendiar, principe de Kastamonu, care nu i-a permis să plece în Orient, la Curtea lui Şahruh [1], fiul şi urmaşul lui Timur-Lenk, învoindu-l în schimb să pornească spre Crimeea>.

Au întins pînzele şi au pornit la drum;
Să vezi însă ce nenorociri aduce porunca destinului:
În acea vreme se întîmplase că musulmanii
Deveniseră duşmanii ghiaurilor.
Afurisitul de veneţian (*Efrendj*)[2] ocupase marea <Neagră>,
Şeihul a înţeles atunci ce se va întîmpla pe lume.
Cînd căpitanul de corabie (*re'is*) a sosit la marginea Ţării
Româneşti (*Eflak*) [3],
Capii răutăţilor s-au înţeles <între ei>.
81 Aflaţi, prieteni, purtători ai credinţei,
Ce i-au făcut atunci şeihului, răufăcătorii;
O, voi cei mari, şeihul ieşise pe uscat, în Ţara Românească.
83 . . . O, credinciosule, ei l-au lăsat pe şeih pe uscat,
Iar corabia au tras-o îndată în <largul> mării
Au întins pînzele şi l-au lăsat acolo <pe şeih>.
O, bunicule, ascultă ceea ce va urma.
. . .Şeihul a rămas pe ţărm cuprins de jale,
Necredincioşii, venind, l-au găsit pe şeih
Şi au aflat mişcaţi şi cu mirare despre marele său renume.
L-au primit cu dragoste şi prietenie
Şi l-au dus pe şeih cu mare alai în oraş.
Aici se afla cineva, fost slujbaş al şeihului [4],
Care, fiind găsit, deveni mîna dreaptă a şeihului.
Atunci cînd Mehmed devenise han în locul lui Musa,
Acela, găsind o cale, fugise în Ţara Românească
Şi lui i se spunea Azab-bei [5]
El ocrotise pe fiecine

---

[1] Şahruh (Shahrukh) Mîrza (1405—1447), al patrulea fiu al lui Timur-Lenk şi primul suveran timurid, născut la Samarkand în august 1377/779 rebi-ul-ahîr.

[2] *Efrendj*: denumire dată de turci europenilor în general şi îndeosebi veneţienilor.

[3] *Eflak*, *Iflak*: denumire dată de turci Ţării Româneşti, precum şi domnilor ei.

[4] Este vorba de Azab-bei, care fiind în oastea lui Musa Celebi, comandantul oştii de pedestraşi, numite *azap*, fugise în Ţara Românească după lupta de la Ceamurlu din 1413.

[5] În text, grafia pentru *azap* sau *azab* se apropie şi de grafia cuvîntului *garib* care înseamnă „pribeag", „străin".

Şi acum a venit din nou în slujba şeihului,
Aşa cum fusese şi mai înainte.
Ei (Bedreddin şi Azab-bei) s-au înţeles
Să intre din nou în slujba hanului <Mehmed I>.
Dar acelui om desăvîrşit [6]
Nu i-a fost cu putinţă să meargă la han.
Fiind bei în acea vreme necredinciosul Mircea (*Mirgi*) [7],
Drumurile erau mereu pline de primejdii,
Căci pe atunci Mircea şi domnul Moldovei (*Kara-Bogdan*) [8] erau între ei
Cum sînt cîinele cu pisica [9].
84 Apoi a renunţat şi la acest gînd
Şi s-a pregătit să plece în ţara sa de baştină
Ca să se întîlnească cu prietenii săi
Şi să stea acolo pînă la venirea sultanului.
. . .Şi şi-a pus în gînd să se întîlnească cu sultanul (*şah*)
Ei, prietene de drum, aşa stau lucrurile,
Dar cînd vine sorocul, vînatul iese în calea vînătorului.
Bedreddin a intrat într-o „mare de copaci" (*agaç denizi*) [10],
Acolo s-au adunat în jurul său multe cete de netrebnici (*herghele*).
Şi şeihul a apucat drumul spre ţinuturile Zagrei.

85 <Între timp s-au strîns lîngă şeih şi mulţi *tavgii*, adică dregători locali, precum şi alţii cărora le dăduse diferite posturi pe cînd era judecător sub Musa Celebi. Dar fiind pîrît la sultan că intenţionează să se răscoale, este trimis un capugibaşi cu 200 de oameni, care-l prind pe Bedreddin şi-l aduc la Serres, unde se afla sultanul>.

88 Au venit şi au intrat în Serres (*Siröz*)
Şi l-au vîrît în temniţă pe şeih, într-o casă.
Şahul venise împotriva Salonicului (*Selanik*),
Ca să atace cetatea aceea mare.
Dar întîmplîndu-se acest lucru,
Ei, bunicule, şahul a renunţat la expediţie.
În vremea aceea, Düzme [11] Mustafa

---

[6] Adică lui Bedreddin.

[7] Mircea cel Bătrîn, domnul Ţării Româneşti (1386—1418).

[8] *Kara-Bogdan* : numele dat de turci Moldovei sau domnului Moldovei. Aici este vorba de Alexandru cel Bun (1400—1432).

[9] În text următorul proverb turcesc : „*It dişi hınzır derisidir heman*", a cărui traducere textuală ar fi : „cum sînt colţii de cîine pe piele de porc".

[10] „*Mare arbororum*" (Cf. Meninski, *Lexici*. . ., I, p. 215). Aceasta este denumirea dată de cronicarii otomani ţinutului din sudul Dobrogei. Este vorba de Deliorman.

[11] *Düzme* : „fals".

Se spunea că stă ascuns în cetate [12];
Se mai zvonea că este cu adevărat fiul lui Ildîrîm-han [13]
Dar i s-a spus că este un fals Mustafa.
Acesta dispăruse în lupta de la Ankara [14].

91 RĂSPUNSUL ŞEIHULUI CĂTRE MĂRIA-SA SULTANUL

. . . Am cerut, cu voia ta, să plec în pelerinaj (*hadj*)
Şi, mergînd acolo, să devin omul lui Allah.
Am cerut de multe ori şi nu mi-ai dat drumul
Şi nici nu ai găsit de cuviinţă să-mi dai un răspuns tămăduitor.

<După ce Bedreddin arată că nu i se îngăduia să plece în Orient şi nici la Isfendiar sau la Şahruh, continuă>:

Şi apoi, intrînd în navă, am preferat să merg la hanul <tătărăsc>
Şi, întinzînd pînzele, pe cînd eram pe drumuri,
Am nimerit la hotarul Moldovei (*Bogdan*) şi în ţinuturile Ţării Româneşti (*Eflak*)
Zărind <o corabie>, ei (romînii) au venit
Şi, ajungînd acolo, s-au aşezat lîngă schelă
Şi m-au primit pe ţărm cu bucurie şi apoi, luîndu-mă, m-au dus înainte, <în ţară>.
Domnul (*bey*) lor [15] m-a primit bine timp de cîteva zile,
Dar doream să văd pe măria-voastră.
Şi pe cînd mă aflam acolo, privirea mea era îndreptată încoace.

<Se arată, mai departe, că Bedreddin a răspuns la toate întrebările ce i-au fost puse de sultan în legătură cu răscoala sa>.

112 POVESTIREA LUPTEI SULTANULUI MURAD CU AFURISITUL DE UNGUR [16]

Ei, fiule de şah, să ne întoarcem iarăşi la ale noastre:
Sultanul Murad, ieşind cu tobe şi steaguri,

[12] La 10 iunie 1415. Mustafa Celebi se afla la Argeş, lîngă Mircea cel Bătrîn (Cf. *Documente privind istoria României*, veac. XIII, XIV şi XV. B. Ţara Românească (1247—1500), Buc., Edit. Acad. R.P.R., 1953, p. 70).
[13] Baiazid Fulgerul (1389—1402).
[14] Din 1402.
[15] Al Ţării Româneşti.
[16] Bătălia de la Kosovo din 1448 dintre Murad al II-lea (1421—1451) şi Ioan de Hunedoara.

A pornit împotriva lui Iancu (*Iangu*) [17] cel afurisit
Cu gîndul de a răvăşi sangeacul [18] acestuia.
Eu [19], de asemenea, am pornit cu acest gînd.
Au fost cu noi şi mulţi alţii, bătrîni şi tineri.

<Urmează descrierea amănunţită a luptei de la Kosovo cu Iancu de Hunedoara, în octombrie 1448>.

114 Lupta a durat de dimineaţă pînă noaptea.
Ei, suflete bun, necredinciosul a fost înfrînt.
Avînd această bucurie, vestitul şah <Murad>
A înălţat acolo multe rugăciuni.

<Se arată mai departe că Halil a fost numit atunci de sultan să oficieze slujba victoriei>.

117 Ei, tinere, pe tron s-a urcat sultanul Mehmed [20]
Şi acum el este pe lume han fiu de han.
Preaînaltul Allah să-i dea viaţă lungă,
Deoarece *hafîz* Halil este lăudătorul şi povestitorul său.

118 <Descrierea călătoriei întreprinse de Halil la Serres în scopul vizitării mormîntului bunicului său Bedreddin, efectuate după cucerirea Constantinopolului, la care participase şi el>.

[17] Este vorba de Ioan de Hunedoara, voievod al Transilvaniei şi guvernator al Ungariei (mai 1448—august 1456).
[18] *Sangeac* (*sandjak*) : steag, drapel, unitate administrativă corespunzînd unei regiuni.
[19] Autorul cronicii, Halil.
[20] Mehmed al II-lea Cuceritorul (1451—1481).

II

ŞÜKRÜLLAH BIN ŞEHABEDDIN AHMED

Despre viaţa lui Şükrüllah, considerat unul dintre primii cronicari otomani care a scris o istorie universală, avem foarte puţine date. În introducerea la opera sa istorică, *Behdjet-üt-Tevarih*, el spune că este fiul lui Imam Şehabeddin Ahmed, fiul lui Zeineddin-Zekki. În ce priveşte locul şi data naşterii cronicarului există mai multe ipoteze. Mehmed Tahir Bursalî, în lucrarea sa biobibliografică despre autorii otomani [1], arată Amasia din Anatolia ca loc de naştere al lui Şükrüllah. Theodor Seif[2], pe baza unor date din opera lui Şükrüllah, consideră că acesta s-a născut în anul 1388/790. În schimb este cunoscută data exactă la care Şükrüllah a început să-şi scrie opera sa de istorie universală, amintită mai sus. Este anul Hegirei 861, luna muharrem, ceea ce corespunde cu sfîrşitul anului 1456. El a terminat-o pe la 1458—1459/863 fiind în vîrstă de peste 73 de ani.

După relatările personale ale cronicarului, se ştie că a intrat în slujba casei otomane încă de la vîrsta de 22 de ani (circa 1409/812). Dintre funcţiile ocupate de el este cunoscută aceea de mare sfetnic al sultanilor Murad al II-lea şi Mehmed al II-lea. Sub primul, a fost trimis în 1437 ca sol la Ibrahim-bei, principele de Karaman (1424—1463). Tot în această calitate a fost trimis şi la curtea lui Mîrza Djihanşah, bei de Karakoiunlu, pe la anii 1448—1449/852. A făcut şi o călătorie în Egipt, unde a cercetat operele învăţaţilor vremii. Se pare că Şükrüllah avea cunoştinţe şi din domeniul medicinii, precum şi din al muzicii [3].

Nu se cunoaşte cu precizie nici anul şi nici locul morţii lui Şükrüllah.

---

[1] Cf. Bursalî Mehmed Tahir, *O.M.*, I, p. 332.

[2] Cf. Th. Seif, *Der Abschnitt über die Osmanen in Šükrüllah's persischer Universalgeschichte*, în *M.O.G.*, II, Hannovra, 1925, p. 66.

[3] Cf. *Encyclopédie de la musique...*, p. 2 978 şi *O.M.*, I, p. 332.

Lucrarea sa istorică *Behdjet-üt-Tevarih*, bazată pe vreo zece izvoare, marchează începuturile istoriografiei universale la otomani.

Ea îşi începe povestirea de la primii oameni („Adam") şi tratează despre diferiţi profeţi, regi, sultani, califi şi alţi conducători de ţări şi popoare. De aceea a fost folosită ca izvor şi de cronicarii otomani de mai tîrziu. Faptul că este scrisă în limba persană, şi nu în limba turcă, arată influenţa istoriografiei persane asupra celei otomane în acea vreme. Un capitol special din această operă este consacrat istoriei Imperiului otoman, de la domnia primilor sultani pînă la urcarea pe tron a lui Mehmed al II-lea (februarie 1451). Spre deosebire de alţi cronicari (Orudj, Aşîk-paşa-zade, Neşri ş.a.), Şükrüllah, în calitatea sa de mare sfetnic, a putut să deţină informaţii directe asupra evenimentelor legate de domnia mai multor sultani. Totuşi, în cronica sa el tratează mai mult faptele de binefacere ale sultanilor.

După cum s-a spus, Şükrüllah descrie evenimentele pînă la începutul domniei sultanului Mehmed al II-lea. În încheierea operei sale îşi exprimă însă intenţia de a nara într-un volum separat întîmplările din primii opt ani ai domniei acestui sultan. Probabil însă că nu a avut posibilitatea să-şi înfăptuiască această intenţie, cronica sa rămînînd neterminată.

Cronica lui Şükrüllah nu a fost editată în întregime pînă în prezent; ea se găseşte sub formă de manuscrise în mai multe biblioteci [4].

Extrasele alăturate s-au făcut după traducerea în limba turcă a unei părţi din cronica lui Şükrüllah, efectuată de Mustafa Farisi şi editată de Atsîz la Istanbul, în 1939, sub titlul de: *Cele nouă triburi de turci şi istoria sultanilor otomani* [5]. Pentru confruntare ne-am folosit şi de ediţia lui Th. Seif [6].

Bibliografie: *S.O.*, vol. III, p. 154; Bursalî Mehmed Tahir, *Osmanlı Müelifleri*, I, p. 332; *G.O.W.*, p. 19—20; N. Iorga, *O nouă menţiune turcească despre români*, în „Revista istorică", XXVIII, nr. 1—12, 1942, p. 26.

[4] Cf. *G.O.W.*, p. 20.

[5] Atsîz, *XV inci asır tarihçisi Şükrüllah: Dokuz boy Türkler ve Osmanlı sultanları tarihî* (*Şükrüllah, cronicar din secolul al XV-lea. Cele nouă triburi de turci şi istoria sultanilor otomani*), Istanbul, 1939, 2 + 72 p. fol. O altă traducere îi aparţine lui Mehmed Edirnevi (în manuscris).

[6] Th. Seif, *op. cit.*, în *M.O.G.*

(ed. Atsîz, Istanbul, 1939 şi ed. Th. Seif)

A. (Atsîz) 29 T.S. (Th. Seif) 82—83 . . . Emirul Orhan [1] era milos faţă de musulmani, dar faţă de ghiauri era necruţător. Faima lui în războaie se răspîndise de la Brusa pînă în ţara lui Laz [2] şi pînă la unguri şi de teama lui inimile acestora tremurau. Ei stăteau mereu de veghe.

A. 31 T.S. 90—91 . . . În vederea unui război, <Murad I> a strîns oşti ca să meargă asupra lui Laz<ăr> şi la unguri. Cînd beii din împrejurimi au auzit că viteazul (*gazi*) şah vrea să treacă marea <în scopul de a se război>, au plănuit un atac asupra Brusei.

A. 31 T.S. 92—93 . . . Construind un lăcaş pentru viaţa de apoi, <Murad I> a plecat din nou în Rumelia şi a purtat lupte. El s-a îndreptat împotriva ţării lui Laz<ăr>. Beiul Laz-ului, auzind aceasta, a dat de ştire ghiaurilor din ţările apusene şi le-a cerut ajutorul. I s-au trimis oşti din Ţara Românească (*Eflak*), de la unguri şi de la cehi, de la sîrbi, de la albanezi (*Arnavut*), de la croaţi (*Hîrvat*), de la bulgari (*Ulgar*) şi de la frînci (*Firenk*) [3]. S-au adunat mai bine de 100 000 de ostaşi ghiauri, care au înaintat cu diferite arme. Cele două oştiri s-au ciocnit şi bătălia care s-a dat a fost
A. 32 T.S. 94—95 cum nu mai văzuse pînă atunci universul care se roteşte. Din amîndouă oştirile au murit mulţi oameni; leşurile lor s-au îngrămădit unele peste altele, iar capetele lor s-au sfărîmat sub picioare. În cele din urmă, Allah (*Tanrî*) le-a venit în ajutor şi steagurile ghiaurilor au fost întoarse cu vîrfurile în jos, iar oştile lor şi-au întors feţele. Ei au fost înfrînţi şi musulmanii s-au pus pe urmele lor. Şahul cel viteaz se afla pe o colină împreună cu cîţiva sfetnici (*haseki*) de-ai săi. Ostaşii care se duseseră pe urmele duşmanului s-au întors şi l-au găsit acolo pe sultanul gaziilor. Dar un ghiaur [4] care fusese rănit se ascunsese, plin de sînge, printre morţi. El s-a sculat de la locul lui şi a venit spre sultanul gaziu (Murad I), ba căzînd, ba ridicîndu-se. La început ceauşii [5] nu l-au lăsat. Sultanul gaziu a crezut că el vine pentru o treabă oarecare sau că are vreo dorinţă. De aceea i-a spus ceauşului să-l

[1] Orhan I. emir otoman (1326—1359).

[2] Nume dat Serbiei după despotul Lazăr (1371—1389).

[3] Denumire dată de turci europenilor şi îndeosebi veneţienilor. Termenul s-a încetăţenit şi în limba română („frînc").

[4] Miloş Obilici.

[5] Ceauş (*çavuş*): corp de curieri în oastea otomană.

lase. Ghiaurul cel rănit şi buimăcit (*karganmîş*) a înaintat şi l-a lovit <pe Murad> cu cuţitul.

A. 33. T.S. 95—110 <Urmează descrierea morţii sultanului Murad, fixată de cronicar în 1388/790 [6] şi urcarea pe tron a lui Baiazid. Este omisă expediţia sultanului Baiazid în Ţara Românească, iar la bătălia de la Nicopol nu se menţionează participarea românilor. De asemenea sînt omise şi relaţiile lui Musa Celebi cu Mircea cel Bătrîn>.

A. 37 T.S. 110—111 <După împăcarea cu Isfendiar, principe de Kastamonu, sultanul Mehmed I Celebi> a pornit de la reşedinţa sa din Brusa spre Rumelia, cu gîndul de a purta război. El s-a îndreptat spre necredinciosul din Ţara Românească (*Eflak*) cel cu gînduri rele. În partea aceea se aflau trei cetăţi care, din pricina ghiaurilor cei fără de minte, fuseseră ruinate. El a făcut ca toate trei să înflorească. Una se numea Isaccea (*Sakgi*), a doua Ieni-Sale [7], iar a treia se numea Giurgiu (*Iörkövi*) [8]. De acolo, îndreptîndu-se asupra ungurului, a luat cetatea *Sevarin* [9]. Ghiaurii cei fără de minte, Allah să-i nenorocească, văzînd măreţia musulmanilor, au cerut pace. Ei au luat asupra lor plata haraciului şi s-au socotit printre supuşii (*kul*) înaltului prag al sultanului. Au trimis trei [10] fii de principi (*emirzadeghian*) cu armele lor cu tot, ca să slujească <lîngă sultan>. Ei şi-au luat asupra lor obligaţia ca, atunci cînd va fi bătălie şi sultanul le va porunci, afară de aceşti fii ai celor trei bei, să trimită şi oastea lor după cum va dori sultanul. Ei au jurat că în tot timpul vieţii sultanului ghiaurii cei fără de minte nu-l vor trăda în nici un fel şi nu se vor împotrivi sultanului Mehmed şi nici oamenilor săi. Astfel au făcut pace (*barîş*). Sultanul musulmanilor, întorcîndu-se în linişte şi cu măreţie, a sosit la reşedinţa sa din Adrianopol.

A. 38 T.S. 114—115 <Se descriu luptele de la Zlatiţa, Varna şi Kosovo, fără să se amintească de participarea românilor la aceste bătălii>.

---

[6] De fapt el a murit în iulie 1389.
[7] *Ieni-Sale* (rom. Enisala): localitate în nordul Dobrogei, lîngă Babadag.
[8] La alţi cronicari apare sub forma de *Ierkökü*: probabil că derivă din *Iurkov*.
[9] Turnu-Severin.
[10] În alte manuscrise „treizeci" (Cf. Th. Seif, *op. cit.*, în „M.O.G.", II, p. 111 şi nota 53).

III

ENVERI

Autor al unei cronici otomane rimate, Enveri a trăit în secolul al XV-lea, fiind contemporanul sultanilor Murad al II-lea şi Mehmed al II-lea. Nu i se cunoaşte nici data naşterii, nici cea a morţii. Ştim însă că în vara anului 1465 (869 zil-hidjge) Enveri mai trăia, întrucît chiar el mărturiseşte că la acea dată abia terminase opera sa istorică *Düsturname* (*Cartea vizirului*), cronică în versuri închinată marelui vizir Mahmud-paşa [1].

Cronica lui Enveri, păstrată doar în copie într-un manuscris unic datînd din prima jumătate a veacului al XVII-lea la Biblioteca Naţională din Paris (Anciens fonds turcs, nr. 250), a fost editată de Mükrimin Halil, sub titlul *Düsturname-i Enveri* [2]. Doi ani mai tîrziu editorul a prezentat şi un studiu critic asupra acestei cronici [3].

Datînd de pe la 1465, această cronică reprezintă unul dintre cele mai vechi izvoare narative privind istoria otomană. Ea este mai veche decît cronicile lui Orudj, Aşîk-paşa-zade, Neşri ş.a., fiind însă posterioară cronicii lui Ali Iazîdjizade, intitulată *Tarih-i al-i Selçuk* (*Cronica dinastiei selciuchide*). Opera lui Enveri este preţioasă nu numai pentru faptul că relatează evenimentele contemporane autorului (secolul al XV-lea), dar şi pentru că aduce clarificări asupra unor perioade întunecate din veacurile anterioare privind istoria turcilor. O deosebită importanţă prezintă partea în care se tratează istoria dinastiei *Aidînoglu* din principatul Aidîn, dintre 1307 şi 1402/707—805. Cu această ocazie, autorul dă o serie de ştiri în legătură cu expediţiile lui Umur-bei (1334—1348), unele dintre ele interesînd şi istoriografia română.

---

[1] Cf. *Düsturname*, p. 4. Mahmud-paşa, mare vizir pe vremea sultanului Mehmed al II-lea, între iulie 1453 şi august 1467/857—872.

[2] Mükrimin Halil, *Düsturname-i Enveri*, Istanbul, 1928, 121 p., în colecţia „Türk Tarih Endjumeni Külliyat", nr. 15.

[3] Idem, *Düsturname. Medhal* (*Introducere*), Istanbul (1930), 98 p.

Cronica lui Enveri, compusă din 3 730 de versuri [4], se bazează pe o serie de izvoare arabe, persane şi turceşti anterioare şi contemporane autorului, dintre care unele sînt încă nedescoperite. Astfel, pentru istoria principilor din Aidîn el foloseşte ca izvor o cronică atribuită lui Hodja Selman, scrisă probabil între 1348 şi 1358. Datorită faptului că această sursă narativă otomană dă unele ştiri care nu se găsesc în cronicile bizantine, însemnătatea ei pentru noi rezidă în relatările privind ţinuturile din jurul Mării Negre şi Mediteranei.

Cronica lui Enveri are trei părţi distincte, fiecare din ele fiind alcătuită din 22 de capitole.

Partea I tratează despre profeţi şi despre principatele turceşti care s-au ridicat pe ruinele Imperiului selciuchid în Asia Mică.

Partea a II-a se ocupă de campaniile lui Umur-bei, emirul din Aidîn, descriind totodată şi expediţia acestuia la gurile Dunării (Chilia) între 1339 şi 1341 [5].

Partea a III-a cuprinde istoria turcilor osmanlîi, povestind evenimentele pînă la expediţia din 1462/866 a lui Mehmed al II-lea împotriva Ţării Româneşti şi luptele lui Mahmud-paşa cu ungurii între 1463 şi 1465/968—969.

După cum remarcă în studiul său introductiv şi editorul M. Halil, cronica lui Enveri conţine unele confuzii şi greşeli de grafie, limbă şi cronologie. Unele sînt atribuite copistului manuscrisului. De pildă, la Enveri lupta de la Nicopol este datată în 1393—1394 şi nu în 1396.

Făcînd abstracţie de lipsurile acestei cronici, unele inerente epocii în care a fost scrisă, ea constituie totuşi un izvor important pentru cercetările de istorie medievală.

Mai amintim că Enveri este şi autorul unei alte lucrări istorice, intitulată *Teferrudjname*, adică *Cronica expediţiilor*, pe care a dedicat-o sultanului Mehmed al II-lea, şi a scris-o pe la 1463/867, după cum reiese din cronica *Düsturname*. Se pare că acest izvor, nedescoperit pînă astăzi, ar prezenta un deosebit interes şi pentru istoria ţărilor române, deoarece tratează pe larg expediţia lui Mehmed al II-lea împotriva Ţării Româneşti în 1462/866, după cum reiese dintr-un fragment din cronica *Düsturname*.

[4] Cf. *Düsturname*, p. 108.

[5] În legătură cu aceste probleme, cf. Irène Mélikoff-Sayar, *Le Destan d'Umur Pacha*, Paris, 1954, 156 p.; Paul Lemerle, *L'emirat d'Aidin, Byzance et l'Occident. Recherche sur „Le geste d'Umur Pacha"*, Paris, 1957, 276 p.; M.M. Alexandrescu-Dersca crede că expediţia a avut loc în 1337 sau 1338 (cf. *L'Expédition d'Umur Beg d'Aidin aux bouches du Danube (1337 ou 1338)*, în „Studia et Acta Orientalia", II, Bucureşti, 1960, p. 3—24.

Astfel, vorbind de campania acestui sultan împotriva lui Vlad Ţepeş, Enveri scrie :

"Dacă vrei să afli despre această bătălie de la un capăt la altul,
Găseşte *Teferrudjname* şi priveşte acolo" [6].

Extrasele care urmează sînt traduse după cronica lui Enveri (*Düsturname*) editată de Mükrimin Halil (Istanbul, 1928, 121 p.).

Bibliografie: *G. O. W.*, p. 410–415.

[6] Cf. *Düsturname*, p. 100.

DÜSTURNAME

(ed. Mükrimin Halil, Istanbul, 1928)

43 PLECAREA UNOR VASE PE MAREA NEAGRĂ PENTRU A CUCERI LUMEA

Paşa [1] trimise iarăşi scrisori (*name*),
Grăbindu-se să facă o expediţie sfîntă.
Gaziii au împînzit împrejurimile Smirnei (*Izmir*),
Munţii şi cîmpiile s-au acoperit de oşti.

<În urma pregătirilor făcute de Umur-bei, acesta porneşte cu 350 de vase în expediţie>.

44 Trei sute de corăbii au intrat în Marea Neagră
Şi oamenii erau înarmaţi, iar trompetele sunau.
Cînd toate corăbiile au pornit pe mare,
Ridicîndu-şi pînzele, ele au început să înainteze cu voia lui Allah.
. . . Şi după ce au mers o zi-două, au trecut prin faţa Istanbulului,
Un rege (*tekfur*) [2] a dat în cinstea acestuia [3] un mare zaiafet,
Şi a fost uimit de măreţia paşei.
Ei au ieşit la Chilia (*Kili*), la hotarul (*udj*) Ţării Româneşti,
Şi au incendiat şi au devastat ţinutul pe care l-au găsit.
Ghiaurii vicleni, cînd au văzut însă sosirea lor,
Aprinzînd focuri, şi-au dat de ştire unul altuia.
Strîngînd multă oaste, ghiaurii au venit
Şi el s-a războit cu aceştia împărăteşte [4].
Atunci azapii, înaintînd, şi-au strîns rîndurile
Şi duşmanul a devenit ţinta săgeţilor lor.
Dînd pinteni cailor, paşa şi beii au înaintat,
Iar oastea a acoperit munţii şi stîncile.
Cînd şi-au repezit caii spre duşman,
L-au şi nimicit în clipa aceea,
Ei au umplut acel loc cu cadavre,
Iar pe unii i-au prins acolo de vii.
Şi-au întins corturile şi s-au aşezat acolo
Şi au descălecat şi paşa şi beii.
Paşa a trecut la locul său şi s-a aşezat

---

[1] Bahaeddin Umur-bei (1334—1348/734—748) este unul dintre fiii lui Mübarizeddin Mehmed-bei (1310—1334).

[2] *Tekfur* sau *tekür*, de la cuvîntul de origine armeană *takfor*: purtător de coroană, rege, împărat, suveran.

[3] Lui Umur-bei.

[4] În text: *Djenk-i sultani*, adică un război între doi împăraţi.

Şi au fost aduşi în şir prinşi (*tutgun*) fără număr.
El a ţinut sfat (*divan*), iar ceauşii şi-au făcut ruga,
Ca să se verse sînge în dreapta şi în stînga.
Au măcelărit acolo pe mulţi dintre prinşi
Şi, aprinzînd focuri, i-au înfipt aici în suliţi.
Frigîndu-i, i-au tăiat în bucăţi;
Iar pentru mîncare au pus carne de oaie.
S-au adunat şi au mîncat-o
Şi i-au mulţumit lui Allah, aducîndu-i laude.
Aceştia (prinşii) crezînd însă că ei au mîncat carne de om,
Au plîns cu toţii şi ochii li s-au umplut de lacrimi de sînge.
Împrăştiindu-se divanul, cînd aceştia (prinşii) au plecat,
Paşa a poruncit şi ei (turcii) i-au ajuns pe prinşi din urmă.
Aceştia (prinşii) au crezut că îi vor frige şi pe ei
Şi-i vor mînca, sfîşiindu-i unul cîte unul.
Atunci, de spaimă, multora dintre ei le-a plesnit fierea
Iar gaziii s-au trezit din somn, dar au rămas pe loc.
Deşi li s-a dat drumul şi aceştia (prinşii) au pornit,
Mergînd, ei suspinau totuşi
Şi-şi ziceau : cei care vin sînt mîncători de oameni.
Ei sînt cei care, nimicindu-ne, ne-au adus în această stare.
Apoi, luîndu-şi familiile, au fugit
Şi părăsindu-şi ţinuturile, au străbătut munţi şi păduri.
Azapii, cercetînd, au mers din munte în munte
Şi le-au cerut băieţii (*oglan*) şi fetele lor.
Vînînd nenumăraţi băieţi destoinici şi multe fete frumoase,
I-au luat şi i-au adus cu ei.
Şi au dărîmat Chilia (*Kili*) şi încă multe alte cetăţi.
Apoi, luînd robi şi bogăţii nenumărate,
Au venit cu toţii şi s-au urcat în corăbii.
Timp de patru zile au mers zi şi noapte
Şi au ajuns iarăşi în apropiere de *Kerme* [5].
Ajungînd acolo, au coborît robii
Şi au tras din nou corăbiile pe uscat.
Apoi au încărcat iarăşi bogăţiile şi pe toţi prinşii în corăbii
Şi toate corăbiile s-au umplut.

[5] *Kerme* sau *Gherme* : probabil o localitate din apropierea strîmtorilor Bosfor sau Dardanele, unde au acostat vasele lui Umur-bei cînd au pornit în expediţie şi de unde au trecut apoi spre Istanbul. Ar putea să fie însă vorba şi de Akkerman, *Kermen* însemnînd fortăreaţă, cetate.

Au ajuns într-un loc unde nu se găsea apă;
Acolo, pașa a pus să se sape două fîntîni.
... Cînd s-a întors pașa la Izmir, plin de bucurie,
Toată lumea s-a bucurat de darurile primite.
Întreg ținutul Aidîn s-a umplut de tinerii prinși și de bogății
Și, bucurîndu-se, s-au fericit cu toții.

85 **<Pregătirile ungurilor, sîrbilor și altor popoare pentru a începe lupta împotriva sultanului Murad I. Bătălia de la Kosovo (1389). Schimb de solii între Lazăr, despotul Serbiei, și Murad I. Amenințări de război. Sfat în oastea creștină>.**

Jigmun [6] i-a trimis lui Laz<ăr> 70 000 de ostași,
Zicîndu-i: „Du-te și luptă-te cu turcul”.
Au venit oști și din Albania (*Arnavut*) și din Bosnia,
De asemenea, din Țara Românească, precum și din Kîpceac [7];
În țara lui Laz<ăr> s-au adunat 200 000 de oameni,
Pregătindu-se să facă război cu sultanul <Murad I>.
86 În clipa aceea, Laz<ăr>, luînd cupa, bău din ea.
Apoi, ajungînd la Kosovo, descălecă de pe cal.
Sultanul Murad, de asemenea, a venit la Kosovo cu bucurie
În <luna> zil-hidjge [8], într-o zi de vineri.
Musulmanii și-au pregătit un șanț mare
Și acolo au înșirat 40 000 de azapi.
Mai erau 60 000 de viteji călăreți înarmați,
Care s-au dus acolo pentru <gloria lui> Allah cel prea mărit.

87 **<Urmează descrierea bătăliei de la Kosovo (1389); înfrîngerea oștilor aliaților creștini și omorîrea sultanului Murad I de către Miloș Kobilici>.**

Șahul <Murad I> avea numai doi fii:
Unul era Iakub [9], iar altul Baiazid [10].

<Urmează omorîrea lui Iakub și intronarea lui Baiazid în 1389/792>.

Pe cînd acestea se întîmplau aici,
În Anatolia Isfendiar [11] supunea cetăți.
Ducîndu-se acolo, <Baiazid> a luat Kastamonu [12],

---

[6] *Jigmun*: Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei între 1387 și 1437.
[7] În text *Kîfceac*, adică stepa cumană din sudul Rusiei.
[8] Zil-hidjge <791> = 21 noiembrie — 19 decembrie 1389. De fapt lupta se încheiase la 15 iunie 1389.
[9] Iakub Celebi a fost valiu (guvernator) în vilaietul Karasî din Anatolia.
[10] Baiazid Ildîrîm (Fulgerul): a domnit între 1389 și 1402.
[11] Isfendiar, fiul lui Baiazid Kötürüm din principatul Kastamonu, a murit la 26 februarie 1440/22 ramazan 843.
[12] *Kastamonu*, oraș în nord-vestul Asiei Mici, capitala vilaietului cu același nume; în antichitate Paflagonia.

Pornind apoi iarăşi expediţie în Rumelia.
88 *Mirgi*[13] venise şi atacase Karînovasî[14],
Iar sultanul, adunînd oaste, a plecat în Ţara Românească.
În apropiere de Argeş (*Arkîş*) s-a dat o luptă crîncenă,
Ghiaurii fiind zdrobiţi, şi-au aruncat armele şi uneltele de luptă.
Deşi au fost învinşi, ei s-au întors iarăşi,
Şi s-au aşezat din nou acolo cu multă strădanie.
Ine-bei[15] a dat poruncă oştirii
Să-i adune pe musulmanii morţi.
Au aruncat în Argeş (*Arkîş*) leşurile turcilor,
Iar duşmanii, văzînd aceasta în timpul nopţii, au căzut pe gînduri.
Ei au văzut că morţii ghiaurilor erau fără de număr,
Pe cînd leşurile turcilor nu erau prea multe.
<Mircea> s-a împăcat şi a trimis avuţii (*mal*) cu soli
Şi astfel de vicleşug a făcut Mircea (*Mirci*) în războiul cu sultanul.
. . . Acesta[16] a fost închis la Brusa şi a rămas acolo.
Karamanul[17] era loc de azil pentru orice supus (*kul*).
Românul (*Eflak*) iarăşi s-a răsculat în Rumelia
Şi sultanul s-a dus şi s-a războit din nou.
Încălecînd pe cal, el nu l-a lăsat pe ghiaur şi l-a măcelărit
Şi, întorcîndu-se de acolo, s-a dus împotriva Salonicului (*Selanik*).
89 De acolo, padişahul a venit asupra Istanbulului
Şi, făcînd război, l-a asediat timp de două luni.

<Urmează descrierea bătăliei de la Nicopol (1396), fără a se aminti de participarea românilor>.

90 Cînd a sosit anul 804[18],
De astădată a venit Timur şi s-a războit.
Ildîrîm-han şi-a strîns oastea,
Ca să-l zdrobească pe duşmanul din Rum[19].
Au venit Kara-Iusuf şi Osman-bei,
Şi au plecat din nou după ce au primit favoruri.
Erau 50 000 de ostaşi în zale din cap pînă-n picioare,

---

[13] Mircea cel Bătrîn (1386—1418).
[14] *Karînovasî* (*Karînova*), localitate în sudul Dunării. După unii istorici români ar fi Cavarna. Posibil să fie însă o localitate mai sudică, *Karîn-abad* (Karnabat).
[15] Sau Aina-bei. În alte cronici, în loc de Ine-bei apare Ali-paşa, care era marele vizir al sultanului Baiazid.
[16] Mustafa Celebi, fiul lui Baiazid I.
[17] Principat în Anatolia.
[18] 11 august 1401—31 iulie 1402.
[19] *Rum*: denumirea turco-persană a Imperiului bizantin. Aici în sens de Anatolia.

Iar oastea (*alai*) ghiaurilor era de 10 000 de ostaşi (*nefer*).
Se aflau împreună Vîlcul [20] şi cel din Ţara Românească (*Eflak*)[21],
Precum şi cei din ţara lui Laz<ăr>.
Cine ar putea să arate însuşirile acelei oştiri?
Alaiul său [22] personal era de 7 000 în cap,
Iar 30 000 erau pedestraşii săi.
Chiar şi de la ruşi (*Rus*) au venit 35 000 de tătari [23];
Toţi aceştia erau arcaşi buni care trăgeau din arcuri bine întinse.
Baiazid, fiul lui Murad, şi-a rînduit alaiul,
Oastea din Anatolia (*Rum*) era de peste 200 000.
Oştirea ghiaurilor a mers în faţă,
Atunci a văzut toată lumea ostaşi cu nădragi (*tonlu er*).
91 ... Cînd anul a ajuns la 804,
Lupta s-a dat în muharrem [24], într-o zi de vineri.

<Moartea lui Baiazid şi începutul certurilor pentru domnie între fiii şi urmaşii lui>.

Cînd anul a ajuns la 813 [25],
Emirul Suleiman a plecat pe lumea cealaltă,
92 Iar Musa a fost emir timp de doi ani şi jumătate.
El nu s-a luptat cu ghiaurii.
... Apoi a apărut Iancu [26], care i-a dat ajutor acestuia [27]
Şi a venit ungurul şi s-a războit la *Izladî* [28].
A trecut un an şi duşmanul a venit la Varna.
Împreună cu craiul unguresc [29] au venit şi mulţi <alţi> duşmani,
Acolo, Allah a dat un bun prilej musulmanilor;
Dîndu-se o mare luptă sfîntă, ghiaurul a fost înfrînt.
93 ... Cînd s-a ajuns la anul 852,
În luna şaban [30], s-a dat iarăşi o luptă.
Iancu, cel învins, a venit la Kosovo,
Oastea noastră a vîrît spaimă în duşmani.

---

[20] De fapt Ştefan Lazarevici, despotul Serbiei (1389—1427), pe care cronicarul îl confundă cu Vuk Brankovici.
[21] Este vorba de Mircea cel Bătrîn.
[22] Al sultanului.
[23] Este vorba de tătarii refugiaţi din hanatul Hoardei de aur în Lituania şi Polonia.
[24] 11 august — 9 octombrie 1401. De fapt lupta de la Ankara s-a dat la 28 iulie 1402.
[25] 6 mai 1410—24 aprilie 1411.
[26] Ioan de Hunedoara, voievodul Transilvaniei.
[27] Lui Lazăr.
[28] *Izladî*: Zlatiţa, localitate în Peninsula Balcanică, la vreo 70 de km de Sofia.
[29] Vladislav I, rege al Ungariei (1440—1444); în Polonia a domnit ca Vladislav al III-lea.
[30] 30 septembrie — 28 octombrie 1448.

Apoi <Murad II> a construit Giurgiul (*Ierkökü*),
Iar Turhan<-bei> şi-a cîştigat faimă devastînd Ţara Românească.
Cînd a început anul 854 [31]
A plecat în Albania (*Arnavut*) ca să facă război.
97 . . . Cînd a sosit anul 860[32]
Şahul [33], plecînd la Belgrad, s-a războit.
De la Skoplje (*Üsküb*) ne-au venit tunuri uriaşe,
Cine le vedea rămînea uimit.
În timpul luptei distrugerile n-au contenit,
Dar cucerirea acestuia [34] nu i-a fost sortită şahului.
Cînd beilerbeiul Karadja bei [35] a căzut,
Deşi plecate, avangărzile ghiaurului s-au întors.
Rumelioţii, nemaiavînd comandant, nu s-au mai luptat,
Şi astfel cei din Anatolia n-au avut tovarăşi de luptă.
În timpul luptei, şahul [36] i-a dojenit pe cei din Anatolia.
Şi padişahul s-a întors din acea bătălie.
98 Cînd sultanul s-a aşezat în afara <cetăţii>, ghiaurii au apărut
Şi Iancu privea, stînd sus, pe cetate.
Afurisitul acela zicea : „Eu sînt principe creştin,
Eu sînt comandantul oştirii care merge împotriva padişahului".
Ei au găsit o cîmpie plină de fum şi un drum acoperit de zale ;
Din această pricină au slăbit mult.
Ieşind afară, el [37] dădu un atac,
Repezindu-se asupra oştii islamice.
Dar au fost măcelăriţi cu săbiile care zăngăneau : ceac, ceac (*çark*).
Unii se aruncau în Dunăre, unii se înecau.
Fiind înfrîntă, avangarda ghiaurilor a încetat <să mai atace>.
. . . După aceea, padişahul s-a întors la Adrianopol (*Edirne*)
99 Şi toţi spahiii au pornit spre ţinuturile lor.
După ce şahul a cucerit Trapezuntul (*Tarabuzun*),
A pornit de aici spre Rumelia.
El a umplut ţinutul acela cu bogăţii mari
Şi duşmanii din toate părţile au fost pedepsiţi.

---

[31] 14 februarie 1450 — 2 februarie 1451.
[32] 11 decembrie 1455 — 28 noiembrie 1456.
[33] Mehmed al II-lea, sultan otoman (1451—1481).
[34] A Belgradului.
[35] Karadja-bei a fost beilerbei de Rumelia pe vremea sultanilor Murad al II-lea şi Mehmed al II-lea.
[36] Mehmed al II-lea.
[37] Ioan de Hunedoara.

Pe cînd șahul se afla în partea aceea [38],
Iar românul (*Eflak*) [39] în partea aceasta,
El a făcut atîtea răscoale, încît cine le vedea rămînea uimit.
Ishak-pașa [40] stătea la reședință (*taht*) [41];
El n-a ieșit din cuvîntul șahului, ascultînd de sfatul lui.
Șahul l-a chemat pe voievod [42],
Apoi a plecat în solie Iunus [43],
Iunus-bei și Hamza-bei au murit ca niște martiri [44],
Și acel nedemn [45] a pîrjolit și malul Dunării.
Cînd anul a ajuns la 866 [46],
Padișahul a pornit o expediție sfîntă împotriva acestuia [47].
Padișahul a ajuns la Nicopol
Și avea o oaste pe care abia o ducea pămîntul.
Mai întîi, pașa a trecut Dunărea
Și, crezînd că vine dușmanul, și-a rînduit bine oastea.
Apoi trecu și sultanul pe malul celălalt [48],
Împreună cu cortul și seraiul și cu bucătăria sa.
De acolo, în trei zile, a dat de o cîmpie;
Sultanul a poruncit. Și a văzut acolo numai zale.
Cetele de luptători erau îmbrăcați în armuri de fier.
Ei își întărîtau caii așezați în rînduri;
Atît armurile, cît și veșmintele lor străluceau,
Iar caii, la rîndul lor, loviți ușor, nechezau.
În a șasea zi de post [49] s-a trecut <Dunărea>,
Și într-o noapte de vineri s-a iscat zarvă.
Atunci, pe neașteptate, s-a auzit un vuiet
Și au izbucnit plînsete și jalea a cuprins rîndurile <oștii> din Anatolia.
Dușmanul, care venise cel dintîi acolo,
Se lupta, dar nu obținea victoria.
Atunci rumelioții au pornit atacul asupra lui,
Apoi oastea islamică a dat asalt.

[38] La Trapezunt.
[39] Vlad Țepeș (1456–1462).
[40] Mare vizir între 1470 și 1472; pe atunci beilerbei.
[41] Adică la Istanbul, unde îl lăsase sultanul în timpul expediției.
[42] Vlad Țepeș.
[43] Numele renegatului grec Catabolinos.
[44] Fiind prinși și omorîți de Vlad Țepeș.
[45] Adică Vlad Țepeș.
[46] 6 octombrie 1461–25 septembrie 1462.
[47] A lui Vlad Țepeș.
[48] În Țara Românească.
[49] În text: *Orudj*, luna *ramazan*, corespunde cu 4 iunie 1462.

Duşmanul nu-şi găsea drum şi a rămas prins la mijloc,
Toate tobele băteau şi numeroasele trompete sunau.
Gaziii i-au împresurat <pe ghiauri> în timpul nopţii,
Din 60 000, numai 1 000 şi-au găsit scăparea.
Dacă vrei să afli despre această bătălie de la un capăt la altul,
Găseşte *Teferrudjname* [50] şi priveşte acolo !
Voievodul a scăpat rănit,
Iar oastea sa a fost nimicită, mulţi pierzîndu-şi viaţa.
Pînă-n zori s-au întors şi oastea şi prinşii,
Cu toţii au fost ucişi, iar locul de divan s-a umplut de leşuri.
Plecînd de acolo, am văzut multe schelete
Trase în ţeapă, unele mai dinainte, iar altele mai de curînd.
De acolo, ne-am îndreptat spre *Buzi* [51] ;
Acolo a ieşit ghiaurul şi am dat o luptă.
Ghiaurul avea 15 sangeacuri [52] în cap
Atunci cînd şahul cel vestit stătea pe tron.
Gaziii s-au dus şi i-au nimicit pe toţi,
Şi au adus la ordie nenumăraţi prinşi şi tigve.
Timp de 30 de zile am devastat ţinuturile Ţării Româneşti (*Eflak*)
Şi cu focul sabiei am pîrjolit casele duşmanului.
Şahul a numit acolo un alt voievod [53],
Care va da sultanului mai mult tribut (*gizie*) [54].
Fără număr şi peste măsură erau prizonierii şi vitele luate
Căci ţara aceasta am prădat-o timp de 30 de zile.
Şahul a venit la Brăila [55], unde a petrecut sărbătoarea (*îyd*) [56].
Şi de acolo a pornit spre Adrianopol.
În acel an au făcut expediţie la Mitilene (*Midilli*)
Şi tunarii au lovit <cetatea> cu tunuri nenumărate.
103 . . .Înainte de aceasta sultanul a făcut o expediţie în Moreea
Şi, luînd-o, ascultă ce dreptate a făcut acolo !
El (sultanul), întorcîndu-se către paşă [57], i-a zis :

[50] *Cartea expediţiilor.*

[51] Nu poate fi decît Buzău.

[52] Aici în sens de unităţi militare şi nu de steag sau provincie.

[53] Radu cel Frumos (1462—1475), fratele lui Vlad Ţepeş ; se afla ostatec la turci.

[54] *Gizie* : capitaţie, impozit plătit de supuşii nemusulmani din Imperiul otoman. Aici are sens de tribut (*haradj*).

[55] În text *Birail* sau *Berail*. Turcii spuneau de fapt *Ibrail*.

[56] Este vorba de sărbătoarea de după postul ramazanului, numită *bairam*. Cade totdeauna la 1 şevval. Pentru anul 866 corespunde cu 29 iunie 1462.

[57] Mahmud-paşa, mare vizir (1453—1466 şi 1472—1473).

„Tu du-te în țara lui Laz<ăr> și vezi cine este acel Iancu-oglu [58]
care se războiește.
În caz că acesta va porni în expediție,
Doresc ca tu să obții victoria”.
După ce hanul l-a sfătuit astfel,
Acesta și-a luat oastea și a pornit în țara lui Laz<ăr>.

⟨Urmează descrierea cuceriri cetății Golubăț (*Güverginlik*)⟩.

104 Trapezuntul și Kuiulu-Hisar [59]
Au fost cucerite cu ușurință înainte de a fi întărite.
Ascultă ce a făcut <sultanul Mehmed> în ținuturile Țării Românești !
Ducînd acolo oastea islamică, a săturat-o <de prăzi>.
Voievodul <Vlad Țepeș> spunea : „Eu sînt principe creștin,
Dacă va veni sultanul și ne vom întîlni, să nu crezi că voi da înapoi !”
Pașa de atunci a pornit în fruntea oștii
Și preaînaltul Allah l-a ajutat.
Deși dușmanul a dat peste noapte un atac,
Din oastea sa au curs valuri de sînge,
Cu toate că s-a luptat cu pașa,
Totuși, fiind înfrînt, el a părăsit lupta și a plecat.
105 . . . Craiul unguresc [60] avea 100 000 de călăreți,
Însă nu venea să dea lupta cu pașa.
Acolo sosise, de asemenea, și padișahul,
Iar dușmanul era la cale de o zi depărtare.
Împreună cu Iancu-oglu [61] se aflau 350 de principi (*ban*),
Dar n-au venit, ci au stat deoparte.
Cînd au trecut dincolo de localitatea Iaicea [62],
Dușmanul, sosind la Zvornic (*Izvirnik*) [63], a dat lupta.
Erau împreună și cehul și alamanul [64] și ungurul.
De asemenea, era și cel din Țara Românească (*Eflak*) și bosniacul și
beiusul (?);
Cu toții erau 100 000 de călăreți și 50 000 de pedestrași,
Și în fața lor nu rezistau multe cetăți

[58] *Iancu-oglu* : „fiul lui Iancu”, adică Matei Corvin (1458–1490).
[59] Neidentificat.
[60] *Üngürüs kirali* : „regele Ungariei”. Matei Corvin (1458–1490).
[61] Matei Corvin.
[62] Cetate în Bosnia, pe rîul Verbas.
[63] Localitate în Bosnia.
[64] *Alaman* : german, austriac.

Tunurile lor semănau cu nişte chiupuri uriaşe,
Nici munţii din Zvornic (*Izvirnik*) nu puteau să li se împotrivească.

⟨Urmează descrierea bătăliei de la Zvornic⟩.

106 S-a repezit <paşa> asupra cetăţii <Zvornic>, dar nu apucase s-o ia,
Cînd, în timpul luptei, sosi pe neaşteptate un martoloz[65].
Acesta a venit şi a spus : „Paşă, primul a fugit *beiusul*.
A fugit şi Iancu-oglu, iar după el şi ungurul".
Atunci paşa a trecut Sava cu o navă
Şi a văzut cum ghiaurii fug peste stînci şi peste munţi.
De asemenea, nu sosise încă toată oastea
Cînd musulmanii începură să-i strîmtoreze.
Ghiaurul a fugit, împrăştiind armele şi uneltele sale de luptă,
<Iar turcii> i-au căutat pe aceştia din munte în munte.

⟨Mai departe se descrie urmărirea ghiaurilor şi capturarea de muniţii şi prizonieri⟩.

[65] *Martoloz* : categorie de ostaşi creştini în armata otomană, care îndeplineau de obicei misiunea de informatori.

ORUDJ BIN ADIL

Autor al uneia dintre vechile cronici otomane, Orudj s-a născut pe la începutul secolului al XV-lea în orașul Adrianopol, pe atunci capitala statului otoman. Din introducerea la cronica sa intitulată *Tevarih-i al-i Osman* (*Cronicile dinastiei otomane*), aflăm că era fiul unui negustor de mătăsuri (*el-kazzaz*) și că a îndeplinit un timp funcția de secretar (*kiatib*). După 1453/857, părăsind Adrianopolul, Orudj s-a mutat la Constantinopol, noua capitală a Imperiului otoman. Nu este exclus să fi fost unul dintre fondatorii școlii istorice care a luat naștere pe la începutul domniei sultanului Murad al II-lea (1421—1451). Orudj a murit spre sfîrșitul secolului al XV-lea.

Cronica sa tratează istoria osmanlîilor cu începere de la mijlocul veacului al XIII-lea, mergînd, în manuscrisul păstrat la Oxford, pînă în august 1467/872, anul expediției sultanului Mehmed al II-lea împotriva principatului Karaman, iar în manuscrisul din Cambridge continuîndu-se pînă la 1494, adică anul Hegirei 899, cînd a avut loc o expediție împotriva Ungariei.

Limba cronicii lui Orudj este simplă, o turcească neevoluată și oarecum stîngace, iar în descrierea faptelor adeseori nu există o legătură cauzală. Nu se știe ce izvoare a utilizat Orudj pentru începuturile osmanlîilor. Ținînd însă seama de perioada în care a trăit autorul, știrile cu privire la domniile sultanilor Murad al II-lea, Mehmed al II-lea și Baiazid al II-lea sînt prețioase, cu atît mai mult cu cît autorul le descrie destul de amănunțit.

Manuscrisele cronicii sale au fost publicate de F. Babinger în 1925[1]. Extrasele alăturate sînt traduse după această ediție.

Bibliografie: Nedjib Asîm, în „TOEM", I, (1910), p. 42; *O. M.*, III, p. 180; *G. O. W.*, p. 23—24.

[1] *Die Frühosmanischen Jahrbücher des Urudsch. Nach den Handschriften...*, Hanovra, 1925, XXIV + 140 p.

TEVARIH-I AL-I OSMAN

(ed. Fr. Babinger, Hanovra, 1925)

26 ms. O. 97 ms. C. ...Viața lui Murad-han gaziul a durat 73 de ani, și a domnit 30 de ani. În anul 788[1] <al Hegirei>, sultanul Baiazid-han a cucerit Kratovo (*Karatova*)[2]; de acolo, plecînd, a trecut în Anatolia. ... Ighit-pașa[3], mergînd, a cucerit Skoplje (*Üsküb*), iar cel căruia i se spunea Firuz-bei[4], de asemenea înaintînd, a cucerit Vidinul. În sfîrșit, întorcîndu-se, ei s-au așezat la Adrianopol. Evrenos-bei a cucerit și el Vodina și Cetruz-ul[5], iar Firuz-bei, trecînd în Țara Românească (*Eflak-ili*), a făcut o incursiune (*akîn*) și s-a întors cu o pradă foarte bogată. Hanul Ildîrîm <Baiazid> a stat la Brusa, unde a pus să se construiască o geamie, un *medrese*[6] și un spital (*bimarhane*)... în 791[7].

27 O. 98 C. Apoi, părăsind Brusa, a mers în vilaietul Karaman. .... <Sultanul Baiazid>, cucerind Nicopolul și Silistra, a trecut în Țara Românească. În această vreme, beiul Țării Românești era ghiaurul Mircea (*Mirci*)[8].

Mircea ghiaurul, aducînd cu el oaste, a venit împotriva sultanului Baiazid și, întîlnindu-se unul cu altul, s-a dat o mare bătălie, astfel încît atît din partea musulmanilor, cît și din partea ghiaurilor mulți au fost măcelăriți (*kîrgîn*); din amîndouă părțile au murit mulți oameni. Cînd <turcii> au văzut că oastea ghiaură este numeroasă, cele două oștiri nu s-au despărțit una de alta[9]. Cînd s-a lăsat noaptea, cele două oștiri s-au separat și fiecare s-a așezat în altă parte. Vizirul său, Ali-pașa[10], a luat în noaptea aceea următoarea măsură[11]:

---

[1] 2 februarie 1386—21 ianuarie 1387.

[2] *Karatova*: Kratovo, localitate la 70 km nord-est de Scoplje.

[3] Ighit-pașa: unul dintre beii lui Baiazid Fulgerul (*Ildîrîm*), trimis atunci să cucerească Bosnia.

[4] Firuz-bei: unul dintre beii lui Baiazid Ildîrîm, care a fost un timp beilerbei de Anatolia și a căzut în lupta de la Ankara (1402).

[5] *Cetruz* (gr. Kitros) și *Vodina*: localități în apropiere de Salonic.

[6] *Medrese*: școală teologică la musulmani.

[7] 31 decembrie 1388—19 decembrie 1389. Trebuie menționat că la Orudj cronologia evenimentelor este defectuoasă, mai cu seamă pînă la 1421, data anticipîndu-se uneori cu trei sau patru ani.

[8] Mircea cel Bătrîn. În manuscrisul din Cambridge apare: *Birgi*.

[9] Adică s-au războit în continuare.

[10] Ali-pașa Djandarlîzade: mare vizir între 1387 și 1406.

[11] În ms. de la Cambridge se află intercalate cuvintele: „musulmanii slăbind, Ali-pașa a luat următoarea măsură".

el a pus să se aprindă torţe şi, strîngîndu-se toate cadavrele musulmanilor, a făcut ca ele să fie cărate şi aruncate în apă [12]. Îndeplinind această poruncă pînă în revărsatul zorilor, n-au lăsat la locul de bătălie (*ugraş yerinde*)[13] leşurile musulmanilor. Cînd s-a făcut ziuă, ei au fugit din acel loc. După ce musulmanii s-au retras, necredinciosul Mircea a trimis un om la locul bătăliei (*ugraş yerine*). Cînd a văzut că nu mai era acolo nimeni, Mircea necredinciosul a venit el însuşi la locul de bătălie şi a văzut zăcînd multe cadavre de-ale necredincioşilor, iar dintre ale musulmanilor nu se vedea nici unul. Necredinciosul Mircea a fost cuprins de spaimă şi a zis : „Au pierit mulţi necredincioşi"[14]. Apoi şi el a fugit de acolo speriat. Sultanul Baiazid-han s-a întors cu cinste (*yüz suyu ile*)[15] şi a trecut Dunărea (*Tuna*). De la Nicopol el a venit de-a dreptul la Adrianopol. Apoi necredinciosul Mircea, rămînînd în neputinţă (*adjîz kalub*), s-a împăcat şi, trimiţînd haraciul [16] său, s-a supus ; anul 792 al Hegirei [17]. De acolo hanul Baiazid a plecat spre Moreea. El s-a aşezat la Karaferia [18].

28 O.
99 C. <Urmează descrierea bătăliei de la Nicopol cu unele date interesante, dar fără a se aminti în mod special de români>.

34 O.
103 C. <Pregătirile în vederea luptei cu Timur-Lenk din 1402>.

În această parte, sultanul Ildîrîm-han, la rîndul său, a trimis scrisori (*name*) celor din împrejurimi şi a adunat oşti din Rumelia şi Anatolia. A adus cu el ostaşi nenumăraţi şi dintre *acîngii* [19] şi dintre *cerahori* [20], precum şi dintre oştenii din Ţara Românească (*Eflak cerisînden*). El a adunat şi oastea din Laz şi pe cea sîrbească (*Sîrf*), luîndu-l şi pe Laz-oglu [21]. De asemenea, adunînd 10 000 de azapi din Anatolia şi Rumelia

[12] În alte cronici este menţionat rîul Argeş.
[13] *Ugraş* (*ograş*) *yerinde* : „la locul de luptă". În alte izvoare apare însă cuvîntul *Arkîş* sau *Arkaş*, ceea ce ar corespunde cu Argeş.
[14] Adică români.
[15] *Yüz suyu* : expresie însemnînd „cu cinste", „cu onoare", „cu faţa curată".
[16] *Haradj* : tribut, haraci, impozit plătit de popoarele creştine din Imperiul otoman.
[17] 20 decembrie 1389—8 decembrie 1390. În ms. de la Cambridge (p. 98) apare : 793 (= 19 decembrie 1390—29 noiembrie 1391). Ambele datc anticipează evenimentele, lupta fiind în 1394.
[18] *Karaferia*, gr. *Béroia*, *Verria* : tîrg în Macedonia la vreo 60 km sud-vest de Salonic.
[19] *Akîndjî* (de la *akîn* : incursiune) : cavalerie neregulată, folosită pentru devastarea ţinuturilor inamice.
[20] *Cerahor* sau *serahor* : oaste de mercenari (de la cuvîntul grecesc *sarahorides*).
[21] *Laz-oglu* : „fiul lui Lazăr, adică Ştefan Lazarevici (1389—1427).

şi strîngînd şi propriile sale oşti, Ildîrîm-han a înaintat. Dintre fiii săi, l-a luat cu dînsul pe emirul Suleiman, pe prinţul Mehmed şi pe Musa Celebi. Din vilaietul Deşt [22] venise multă oaste tătărească. Beiul lor, căruia i se spunea Aktav, a murit pe cînd stătea la Adrianopol, dar oastea rămăsese aici. Baiazid luase cu el şi această oaste tătărească. Astfel, strîngîndu-şi oastea, sultanul Ildîrîm-han, la rîndul său, s-a dus şi a ieşit pe cîmpia de lîngă Ankara, unde s-a întîlnit cu Timur-Lenk. Timur-han s-a aşezat în dimineaţa zilei de joi, şi l-a întîlnit pe Ildîrîm-han în zorii zilei de vineri.

<Mai departe se descrie bătălia, fuga oştilor şi comandanţilor lui Baiazid, bravura lui Vîlk-oglu şi captivitatea sultanului Baiazid la Timur-Lenk>.

37 O. <Certurile dintre fiii lui Baiazid pentru domnie ; luptele din Anatolia>.
105 C.

Răposatul Ildîrîm-han a avut şase fii. Unul dintre ei pierind în război, au rămas cinci. Unul era emirul Suleiman, altul Mehmed-han iar ceilalţi se numeau Isa, Musa şi Kasîm.

<Urmează descrierea luptelor dintre Suleiman şi Musa în Anatolia>.

38 O. Pe cînd emirul Suleiman se ocupa de petreceri cu băuturi
106 C. dăruite de Ali paşa, Isfendiaroglu [23] l-a urcat pe Musa Celebi în corabie şi l-a trimis din oraşul Sinop (*Sinab*) [24] în Ţara Românească. În timpul acela domn (*bei*) al Ţării Româneşti era necredinciosul Mircea (*Mirci*). Musa Celebi s-a dus lîngă Mircea ghiaurul. Mircea, la rîndul său, i-a dat acestuia oaste, cu care a trecut pe la Silistra în Rumelia. Beii Rumeliei, la rîndul lor, ştiind că emirul Suleiman se ţine de petreceri şi că şi-a întors faţa de la treburile ţării, l-au părăsit din această pricină, dîndu-i de ştire lui Musa Celebi. Tavgiii [25] Rumeliei, luîndu-l pe Musa Celebi, l-au dus de-a dreptul la Adrianopol, deoarece mai înainte auziseră că acesta [26], pe vremea tatălui său, Ildîrîm-han, fusese bei de acîngii. De aceea toţi tavgiii au venit lîngă el.

<Urmează descrierea luptelor dintre emirul Suleiman şi Musa Celebi ; moartea lui Suleiman şi urcarea pe tronul de la Adrianopol a lui Musa Celebi>.

---

[22] Deşt-i Kîpceak.
[23] Isfendiaroglu Mübarizeddin : principe de Kastamonu între 1403 şi 1440.
[24] Oraş şi port la Marea Neagră, pe coasta septentrională a Asiei Mici.
[25] *Tavgii* : mici dregători locali, care se ocupau şi cu strîngere de ostaşi pentru incursiuni (*akîndjî*).
[26] Adică Musa.

41 O. 108 C. Pe de altă parte, l-au prins pe Mihal-bei [27] şi l-au trimis la Tokat [28], unde a fost închis la Bedevi-Čardak [29]. Pe şeihul Bedreddin, fiul cadiului din Simavna, l-au trimis la Iznik [30], împreună cu fiul şi cu fiica sa, acordîndu-i o soldă (*ülüfe*) de 1 000 de aspri (*akçe*). Cît priveşte pe şeihul Bedreddin, există o altă istorisire a vieţii lui (*menakib*) şi nu este cazul să vorbim aici despre el. Musa avea un supus, pe nume Azep [31], care, fugind, s-a dus în Ţara Românească (*Eflak*). Astfel, toată Anatolia şi Rumelia s-au supus sultanului Mehmed [32], care, urcîndu-se pe tron, a devenit padişah în 816 al Hegirei [33].

43 O. 109 C. <Sultanul Mehmed, după ce s-a împăcat cu principele Karamanoglu din Anatolia>, s-a întors iarăşi la Brusa, în timp ce fiul său, prinţul Murad Celebi, se găsea la Amasia [34]. După ce a poposit cîteva zile la Brusa, s-a întors iarăşi la Adrianopol. În acest timp, Ţara Românească îi devenise duşmană. De aceea el s-a hotărît să pornească împotrivă-i.

Pentru aceasta, a cerut oşti de la Karamanoglu [35] şi de la Isfendiaroglu, care nu numai că i-au dat oşti, dar au trimis împreună cu ele şi pe fiii lor. Sultanul Mehmed a venit pînă la Dunăre. Acolo s-a oprit şi a construit cetatea Giurgiu (*Ierkö-kü*). Dînd voie acîngiilor să facă o incursiune în Ţara Românească, aceştia s-au întors cu o pradă foarte bogată. Apoi s-au împăcat cu beiul Ţării Româneşti [36], care, supunîndu-se la haraci [37], şi-a trimis fiul [38] la Poartă în anul 817 al Hegirei [39].

43–44 O. 110–111 C. <Descrierea răscoalei din vilaietul Aidîn şi Saruhan sub conducerea lui Börüklüge Mustafa şi Torlak Kemal, discipoli ai lui Bedreddin>.

Şeihul Bedreddin s-a dus <de la Iznik> la Isfendiaroglu, dar, nerămînînd nici acolo, a trecut la Kaffa (*Kefe*), de unde,

[27] Este vorba de Mehmed Mihaloglu, fiul lui Köse Mihal Abdullah.
[28] Oraş în Asia Mică.
[29] *Bedevi-Čardak* („Ceardacul beduin"): închisoare în oraşul Tokat.
[30] Oraş în Anatolia, vechea Nicee.
[31] *Azep* sau *Azap*, în alte cronici apare sub forma *Azep-bei* (bei de azepi), ceea ce înseamnă că era comandant de oaste.
[32] Mehmed I Celebi (1413–1421).
[33] 3 aprilie 1413–22 martie 1414.
[34] Oraş în nordul Anatoliei pe rîul Yeşil Irmak.
[35] *Karamanoglu*: este vorba de Mehmed al II-lea, fiul lui Alaeddin.
[36] Mircea cel Bătrîn.
[37] În alte izvoare se foloseşte termenul *peşkeş* (dar).
[38] Este vorba de Mihail; în alte izvoare apare „fiii" (*ogullarîn*).
[39] 23 martie 1414–12 martie 1415. De fapt 1417.

ocolind, a ieşit în Ţara Românească [40]. Pe de altă parte, se spune, de asemenea, că Börüklüge Mustafa avea înţelegere cu şeihul. Sultanul Mehmed, la rîndul său, a trimis împotriva lui Börüklüge Mustafa pe fiul său Murad-sultan [41], împreună cu vizirul său Baiazid-paşa [42] şi cu oastea din Anatolia (*Rum*).

⟨Urmează descrierea înăbuşirii răscoalelor din Aidîn şi Saruhan, conduse de cei doi discipoli ai lui Bedreddin⟩.

Pe de o parte sultanul Mehmed venise la Serres (*Siröz*) ca să atace Salonicul (*Selanik*), pe de altă parte şeihul Bedreddin trecuse în Ţara Românească. Venind din Ţara Românească şi trecînd prin Silistra, el a străbătut „marea de copaci”[43].

<Descrierea răscoalei lui Bedreddin în Deliorman; prinderea şi condamnarea la moarte a acestuia, la Serres, în anul opt sute douăzeci... [44]>.

47 O. 113 C. Sultanul Murad-han [45] s-a aşezat pe tronul său din Adrianopol în 825 al Hegirei [46]. Sultanul Murad mai avea un frate care se numea Mustafa; acesta de asemenea a făcut multe răutăţi. În cele din urmă, sultanul Murad, trecînd în Anatolia, l-a prins pe Mustafa la Iznik şi l-a ucis, trimiţîndu-l lîngă părintele său. El însuşi (Murad) s-a aşezat la Adrianopol. Apoi a întreprins o expediţie în Ţara Românească. Trecînd Dunărea a dat voie să se facă o incursiune şi, devastînd Ţara Românească[47], s-au întors plini de prăzi (*doyum*). Întorcîndu-se de aici, s-a aşezat la Adrianopol (*Edirne*) în 826 al Hegirei [48].

51 O. 115 C. ... Iar beiul de margine (*udj-beyi*), Şah-Melek [49], trecînd prin Vidin, a făcut o incursiune în Ţara Românească. El nu a avut noroc, deoarece era o iarnă foarte geroasă, din care pricină multor oameni le-au degerat mîinile şi picioarele în 840 al Hegirei [50].

[40] În ms. de la Cambridge se arată că a trecut şi prin Moldova (*Kara-Bogdan*).
[41] *Sultan*, aici în sens de „prinţ”.
[42] Baiazid-paşa, mare vizir (1402—1421).
[43] Adică Deliormanul.
[44] Aici fraza este incompletă. De fapt, 823 (1420).
[45] Murad al II-lea, sultan otoman (1421—1451).
[46] 20 decembrie 1421—14 decembrie 1422.
[47] În ms. de la Cambridge se arată că domn al Ţării Româneşti era „ghiaurul Dracula”.
[48] 15 decembrie 1422—4 decembrie 1423.
[49] Şah-Melek apare în unele izvoare otomane ca beilerbei de Rumelia.
[50] 16 iulie 1436—4 iulie 1437.

... Sultanul Murad, ieşind într-o zi de vineri din Adrianopol, a pornit o expediţie în vilaietul unguresc. În frunte se afla beiul Ţării Româneşti, Dracula necredinciosul [51]. Au participat, de asemenea, ostaşi din Karaman, Anatolia şi Kastamonu, precum şi 20 000 de azapi din Rumelia şi Anatolia. Aici se aflau şi gazii ca Ishak-bei, Turhan şi Evrenosbeioglu Ali-bei, precum şi beii de margine, care îşi scăldau mîinile în sîngele ghiaurilor, cu 30 000—40 000 de acîngii fiecare. Adăugîndu-se şi 30 000 de acîngii, s-au făcut 70 000—80 000 de oameni. De asemenea, erau de faţă şi celelalte oşti ale sultanului Murad, dintre azapi şi ieniceri. Trecînd prin Severin şi cutreierînd vilaietul unguresc, au cucerit un număr de şase cetăţi pe care le-au dărîmat, aducîndu-le în ruină. Beilerbeiul de Anatolia, Sinan-bei, devastînd vilaietul unguresc, a lăsat acolo mare jale (*velvele*). Apoi, trecînd prin faţa cetăţii Sibiu (*Zibin*), au traversat Dunărea (*Tuna*) pe la Nicopol, sosind după aceea la Adrianopol. ... în 841 al Hegirei [52].

52 O. 116 C. După cucerirea Semendriei [53], în 842 al Hegirei [54], sultanul Murad, strîngînd oaste, a mers iarăşi asupra Belgradului, care însă n-a putut fi cucerit. În acest an Evrenosbeioglu Ali-bei, făcînd incursiune spre Ungaria, a atacat oraşul Mehadia, de sub stăpînire ungurească, jefuindu-l; 12 000 de necredincioşi au fost trecuţi prin sabie şi un număr de paisprezece renumiţi bani unguri au fost aduşi, cu armele, cu zalele şi cu steagurile lor, la norocosul prag al sultanului Murad.

... Sultanul a permis beilor săi de margine o incursiune în Ungaria, iar el a stat la tabăra de vară (*yaylak*)... în 844 al Hegirei [55]. Şi iarăşi sultanul Murad, aşezîndu-se la Adrianopol, a dat învoire beiului de margine, Mezid-bei [56], să facă o incursiune în Ungaria. După ce a trecut prin Ţara Românească, <Mezid-bei>, nefiind cu băgare de seamă în Ungaria şi îngîmfîndu-se, a dat învoire acîngiilor să se împrăştie în toate părţile.
117 C. Cînd Mezid-bei a rămas singur, a venit asupra lui oastea ungurească care era pregătită. Pe atunci era un necredincios numit Iancu <de Hunedoara>, care fusese în slujba lui Evrenosbeioglu

[51] *Dracula*: Vlad Dracul.
[52] 5 iulie 1437—23 iunie 1438.
[53] *Semendre*: Smederevo, localitate la circa 44 km sud-est de Belgrad.
[54] 24 iunie 1438—13 iunie 1439.
[55] 2 iunie 1440—21 mai 1441.
[56] Mezid-bei, beilerbei de Rumelia. În ms. de la Cambridge apare Murad-bei.

Ali-bei şi de aceea ştia tot vicleşugul turcului. Iancu, fugind de lîngă Ali-bei, intrase în slujba craiului unguresc [57], devenind beilerbeiul [58] acestuia. Acel blestemat de Iancu, găsindu-l singur pe Mezid-bei, a venit pe neaşteptate asupra lui. Mezid-bei, la rîndul său, s-a luptat împreună cu oamenii săi pe care îi avea în preajmă. În cele din urmă răposatul Mezid-bei şi-a găsit acolo o moarte de martir. Murind mulţi oameni şi dintre *tavgii*, incursiunea nu a izbutit şi oastea noastră a fost înfrîntă în 845 al Hegirei [59].

53 O. Apoi sultanul Murad-han, aşezîndu-se la Adrianopol, l-a trimis pe Şehabeddin-paşa [60], care a construit o fortăreaţă în faţa Belgradului. Şi iarăşi, trecînd cu oaste rumeliotă, cu acîngii şi cu 2 000 de ieniceri prin Ţara Românească, a mers în vilaietul unguresc. Acesta (Şehabeddin), devenind orgolios ca şi Mezid-bei, a spus : „Îl priveşte pe Allah, fie ce-o fi !" şi i-a împrăştiat pe acîngii. Pe cînd rămăsese numai cu beii de margine şi cu ienicerii săi, afurisitul de Iancu, venind cu oaste ungurească, îl găsi şi pe acesta stînd în nepăsare, ca şi Mezid-bei. Lăsînd în faţa lui <Şehabeddin> pedestrimea necredincioasă, înarmată şi îmbrăcată în zale, <Iancu>, şi-a aşezat călăreţii în spatele acestuia. Apoi l-a atacat pe Şehabeddin-paşa pe neaşteptate cu oaste înfricoşător de multă. Mulţi bei dintre sangeacbeii [61] lui Şehabeddin-paşa ca : Firuz-bei [62], Dudar Mizakoglu, Iakub-bei, cu totul cincisprezece bei mari, au murit acolo ca nişte martiri. Cei mai mulţi dintre ieniceri erau plecaţi după pradă. Şehabeddin-paşa a fugit singur, iar oastea noastră a suferit o înfrîngere la 846 al Hegirei [63].

54 O. Pe cînd sultanul Murad era în doliu [64], au venit oameni şi i-au spus că „despotul Laz-oglu a trimis ştire craiului unguresc, care, la rîndul său, a dat oaste puternică blestematului de Iancu <de Hunedoara> şi acesta a adus cu el şi carele cu tunuri". Laz-oglu [65], la rîndul său, mergînd în faţa lui [66], au venit cu

[57] Vladislav I (1440—1444).
[58] *Beilerbei* : „principe al principilor", guvernator de provincie. Aici cu sens de guvernator general, prim-sfetnic.
[59] 22 mai 1441—11 mai 1442.
[60] Şehabeddin-paşa : beilerbei de Rumelia, după Mezid-bei.
[61] *Sangeacbei* : guvernator de sangeac, subdiviziune a unui vilaiet.
[62] De fapt Firuzbeioglu Mehmed-bei.
[63] 12 mai 1442—30 aprilie 1443.
[64] Murise fiul său, Alaeddin.
[65] Gheorghe Brankovici (Vukovici), despotul Serbiei (1427—1456).
[66] A lui Iancu de Hunedoara.

oaste mare la trecătoarea Zlatița (*Izladî*). Sultanul Murad-han, la rîndul său, a trimis pe beilerbeiul de Rumelia, Kasîm-pașa, împreună cu oastea rumeliotă și pe Turhan-bei împreună cu acîngiii din Rumelia. Kásîm-pașa, întîlnindu-se cu necredincioșii lîngă trecătoarea Izladî, s-a războit cu ei. În cele din urmă, înțelegîndu-se cu acîngiii, el le-a spus: „Aceștia sînt ghiauri de margine, împrăștiați-i pe aceștia și apoi duceți-vă și arați-vă ciftlicurile!". Cînd s-a dat această învoire, acîngiii și tavgiii, auzind asemenea știre, nu s-au dus <la luptă>. Kasîm-pașa a rămas singur. În timpul luptei mulți bei au suferit pierderi, iar Mahmud Celebi, fratele lui Halil-pașa, a căzut în prinsoare și Kasîm-pașa a fost înfrînt. S-a dat de știre sultanului Murad-han. Sultanul Murad-han, ieșind din Adrianopol cu oastea rumeliotă, cu azapi și cu ieniceri și cu oastea de Poartă (*kapu halkî*) într-o iarnă geroasă și întîlnind oastea necredincioasă în trecătoarea Izladî, s-a războit cu ea. Silindu-i pe necredincioși să se întoarcă din trecătoare, aceștia au fugit. Atunci Turhan-bei s-a înțeles cu Laz-oglu [67] și acesta, luînd oastea ungurească, a plecat de acolo cu bine.

55 O. <Retragerea sultanului Murad al II-lea la Manisa și urcarea pe tron a fiului său Mehmed al II-lea în 1443—1444>.

...Și iarăși, din aceste părți, craiul [68] cel blestemat și Iancu cel afurisit, adunînd oști de la unguri, cehi, austrieci (*Nemçe*), italieni (*Latin*), germani (*Aleman*), lehi, sași (*Sas*), bosnieci și de la cei din Țara Românească (*Eflak*), s-au înțeles cu toții și au atacat. Craiul și Iancu au venit strîngînd un număr de vreo 60 000 de ostași [69], tîrînd și 400 de tunuri și avînd și alte tunuri și puști și zenberecuri [70]. Ei au venit însoțiți de necredincioși îmbrăcați în platoșe și acoperiți cu armuri. Astfel arătînd, ei au trecut prin Belgrad și Severin și, devastînd vilaietele Madara și Șumla, s-au aruncat asupra Nicopolei, pe care n-au putut-o lua. Plecînd de acolo, în timp ce înaintau, Firuzbeioglu Mehmed-bei, sangeacbei de Nicopol, care sosise cu oastea sa, a atacat pe la spate, împreună cu acîngiii de lîngă el, oastea dușmanului. După ce i-au zdrobit, făcînd să piară

[67] *Laz-oglu*: Gh. Brankovici-Vukovici.
[68] Vladislav I, regele Ungariei.
[69] În ms. de la Cambridge: 70 000.
[70] Instrument de aruncat pietre, arc, resort.

mulţi necredincioşi, i-au prins pe ghiaurii îmbrăcaţi cu platoşe şi armuri şi i-au trimis sultanului Mehmed. Pe de altă parte, s-a dat de ştire sultanului Murad-han, care însă n-a venit. Atunci, l-au trimis la el pe Djebe Ali care, mergînd şi aducînd tot felul de dovezi, a putut să-l urnească pe sultanul Murad de la locul său şi să-l aducă.

<Sosirea sultanului Murad la Adrianopol şi înaintarea spre Varna. Ordinea de bătălie a taberei creştine şi a celei otomane> .

56 O. 119 C. Afurisitul de Iancu era pe flancul drept <al oştii> şi un mare ghiaur numit Kara-Mihal [71] se afla în partea stîngă.

<Descrierea primelor ciocniri şi respingerea oştii otomane. Moartea regelui Ungariei ; oastea turcească, împrăştiată, prinde curaj>.

Ostaşii necredincioşi, văzînd această stare, au trimis de ştire afurisitului de Iancu. Îndată ce a aflat vestea, Iancu a fugit singur, restul oştirii şi carele cu tunuri rămînînd pe loc. Astfel, oastea necredincioasă, învinsă, s-a împrăştiat. Văzînd aceasta, oastea islamică a început să-i măcelărească din toate părţile şi a obţinut biruinţa. Au dat de ştire oştilor din Anatolia şi din Rumelia precum şi acîngiilor, spunîndu-le : „Necredincioşii au fugit". Atunci ostaşii care plecaseră s-au întors şi i-au atacat pe necredincioşi pe la spate. Ei au urmărit oastea necredincioasă fără răgaz, aşa cum o viespe zboară în căutare de miere. Nimicindu-i pe ostaşii care erau acolo, le-au devastat şi le-au prădat carele, tunurile, puştile şi vistieria (*hazine*). Atunci afurisitul de Iancu, luîndu-şi capul, a plecat fugind. Gîndul lui Iancu era de a-l ucide pe rege (*kîral*) pentru ca să treacă el însuşi în locul acestuia. Aşa s-a şi întîmplat. Oastea necredincioasă a fost nimicită. Cei care au scăpat, au fugit, iar dintre ceilalţi, unii au murit, iar alţii au fost făcuţi prizonieri. Azapii şi ienicerii s-au năpustit asupra carelor necredinciosului aşezate astfel încît semănau cu o cetate. S-a dat o luptă crîncenă. Capturînd carele, mulţi gazii au pus mîna pe prăzi îmbelşugate şi s-au îmbogăţit. Apoi, au venit cu toţii la sultanul Murad-han gaziul, spunîndu-i : „Bairamul să-ţi fie cu noroc !" şi i-au sărutat mîna cea binecuvîntată. Au stat acolo trei zile şi au prăznuit. Plecînd a patra zi din Varna cu mare bucurie şi mulţumire sufletească,

[71] *Kara-Mihail* („Mihail cel Negru"), adică Mihail Szilagy, cumnatul lui Ioan de Hunedoara.

au venit la Adrianopol (*Edirne*). Aşa s-a desfăşurat lupta de la Varna, care a avut loc într-o zi de marţi (*seșembe*) în 29 ale lunii regeb din 848 al Hegirei [72].

60 O. În vremea aceasta [73] a venit însă o ştire în care se spunea : „Sultanul meu, Iancu ‹de Hunedoara› cel afurisit, punîndu-se iarăşi în mişcare şi plecînd din Belgrad, a venit la Kosovo, voind să se lupte cu sultanul meu". Auzind această ştire, sultanul Murad a pornit din cetatea Kodjadjîk [74] şi, venind, s-a aşezat la Sofia. După ce a trimis scrisori în alte ţinuturi, a strîns oştile din Anatolia, scoţînd astfel 10 000 de azapi şi 8 000 de ieniceri şi salahori (*cerahor*). Dîndu-se de veste că se ridică întreaga oaste şi că războiul împotriva necredincioşilor va fi mare, au mai venit şi mulţi oameni din restul populaţiei. Erau de faţă, de asemenea, şi 30 000 de acîngii, fiind în total 100 000 de ostaşi. Uzguroglu Isa era beilerbei de Anatolia, iar Karadja-bei era beilerbei de Rumelia. Vizirii săi erau Ishak-paşa, Sarudja-paşa şi Halil-paşa. Acesta din urmă a fost lăsat de sultanul Murad la Sofia împreună cu fiul său, prinţul Mehmed, şi cu vistieria. El însuşi (Murad), pregătindu-şi carele de tunuri şi puştile şi suliţele de fier şi scuturile (*kalkan*), a pornit la bătălie.

Pe de altă parte, bei în Ţara Românească era Dan-oglu [75]. Afurisitul de Iancu, după înfrîngerea lui Şehabeddin-paşa în Ungaria, venind în Ţara Românească, îl ucisese pe Dracula [76] şi dăduse Ţara Românească necredinciosului Dan-oglu. Ţara Românească se supusese şi ea acestuia [77]. De aceea oastea Ţării Româneşti, la rîndul ei, trecînd pe la Nicopol, a devastat acele ţinuturi.

Pe de altă parte, beii de margine, Firuzbeioglu Mehmed-bei, beilerbeiul Anatoliei, Uzguroglu Isa-bei şi beilerbeiul Rumeliei, Karadja-bei, toţi aceşti bei s-au înţeles între ei ca să întîmpine oastea Ţării Româneşti. Dînd pe neaşteptate un atac peste noapte, o parte din ei au fost nimiciţi, iar mulţi dintre ghiaurii în platoşe fiind prinşi, au fost trimişi sultanului Murad. Auzind despre această biruinţă împotriva necredincioşilor, sultanul Murad s-a bucurat tare. Mulţumindu-i lui Allah, după ce şi-a

[72] 11 noiembrie 1444.
[73] În timpul expediţiei împotriva Albaniei (1448).
[74] Neidentificată.
[75] *Dan-oglu* : Vladislav al II-lea, fiul lui Dan al II-lea (1446—1456).
[76] Vlad Dracul.
[77] Adică lui Ioan de Hunedoara.

pregătit oştile, a plecat din Sofia. Venind la Kosovo şi ajungîndu-i pe necredincioşi din urmă, s-a ciocnit cu aceştia. Afurisitul de Iancu şi-a tîrît tunurile în faţă şi, întărindu-şi călăreţii şi pedestraşii, a rămas în spatele lor. Trăgînd din tunuri şi din
61 O. puşti şi din zenberecuri, au stîrnit o vijelie. Cetele celor două părţi s-au încăierat între ele şi necredincioşii în platoşe, ieşind din spatele carelor, au respins aripile dreaptă şi stîngă ale oştii sultanului Murad. Oştile din Anatolia şi din Rumelia s-au învălmăşit, iar necredincioşii în platoşe fiind acoperiţi cu zale, nimeni nu putea să stea în faţa lor. De aceea au plecat din faţa necredincioşilor care au rămas în mijloc. Atunci gaziii i-au măcelărit cu săbiile atît din spate cît şi din părţi.

<Descrierea amănunţită a bătăliei de la Kosovo, din 17—18 octombrie 1448, la care participă şi prinţul Mehmed. Urmează descrierea înfrîngerii oştii creştine>.

63 O. Gaziii, alungîndu-i şi nimicindu-i pe necredincioşi, s-au răspîndit în toate părţile. Afurisitul de Iancu, văzînd toate acestea, şi-a învoit oastea şi, spunînd: „Plec să-i lovesc pe turci pe la spate”, a înşelat oastea sa. Apoi, liniştit şi fără grijă, a fugit în altă parte. În acest timp, gaziii, simţind fuga lui Iancu, au venit şi s-au războit lîngă carele lor [78]. Dinăuntrul carelor se trăgea cu tunurile, puştile şi zenberecurile, din care pricină au pierit mulţi oameni. În cele din urmă, devastînd şi prădînd,
64 O. gaziii le-au luat şi s-au săturat cu lucrurile de pradă. Cu această bucurie, ei au venit plini de mîndrie la sultanul Murad-han, i-au sărutat mîna şi i-au urat: „Bairamul să-ţi fie cu noroc!”. Au prăznuit şi au petrecut acolo timp de trei zile. A patra zi, sultanul Murad, împreună cu fiul său, Mehmed, şi cu oastea sa,
123 C. s-a întors cu bucurie la Adrianopol (*Edirne*). Aşa s-a desfăşurat lupta de la Kosovo, într-o zi de vineri, în a 24-a zi a lunii şaban, din 852 [79]. După anul 852, sultanul Murad-han gaziul nu a făcut expediţii, ci a stat la Adrianopol. Beilerbeiul Karadja-bei, mergînd cu oastea rumeliotă, a reparat cetatea Giurgiu (*Ierkökü*). Sultanul Murad-han l-a însurat pe fiul său, prinţul Mehmed, la Adrianopol.

---

[78] Ale creştinilor.
[79] 23 octombrie 1448.

64—70 O. **<Descrierea începutului domniei sultanului Mehmed al II-lea şi cucerirea Constantinopolului. Descriindu-se oraşul Constantinopol şi făcîndu-se un istoric al acestei cetăţi, se aminteşte printre altele de diverse ţinuturi din Asia, Europa, ca: Deşt-i Kîpceak, Ţara Leşească (*Leh*), Moldova (*Kara-Bogdan*), Ţara Românească (*Eflak*), despre ruşi, hazari. Urmează apoi descrierea istoricului fondării oraşului Constantinopol>.**

71 O. 124 C. În 859 al Hegirei[80] a mers[81] încă o dată la Belgrad. Punînd să toarne tunuri mari, le-a transportat acolo şi, aşezîndu-le, a început să bată <cetatea>. Karadja-bei, beilerbeiul <de Rumelia> şi-a găsit o moarte de martir. După aceasta, urmînd un iureş asupra cetăţii, afurisitul de Iancu, care era pe atunci rege (*kîral*), a adus oşti puternice din Ungaria şi le-a aşezat în cetate. Acestea au atacat, la rîndul lor, din cetate şi, războindu-se astfel, necredincioşii au obţinut victoria. Sultanul Mehmed-han gaziul a auzit şi a văzut cum s-au nimicit cele două oştiri, măcelărindu-se
72 O. între ele. Afurisitul de Iancu, ieşind, a venit şi el însuşi din cetate şi, atacînd tunul nostru cel mare, s-a dat o luptă crîncenă, încît au murit mulţi oameni şi de la musulmani şi de la necredincioşi. În cele din urmă, neputîndu-se lua <cetatea> şi sultanul Mehmed văzînd aceasta, s-a ridicat din faţa cetăţii şi a plecat zicînd: „Aşa a fost voia lui Allah!". În lupta aceea afurisitul de Iancu a fost atins de o săgeată. Deşi a fost rănit, acest lucru nu s-a ştiut. Aceştia (turcii), neştiind <că Iancu este rănit>, au plecat din faţa cetăţii. Afurisitul de Iancu a murit din pricina acelei răni. Pe de altă parte, sultanul Mehmed a acordat beilerbeilicul Rumeliei supusului său Mahmud-paşa[82], iar ca viziri îi avea pe Zagnos-paşa şi Velieddinoglu Ahmed-paşa.

<În anul Hegirei 864[83] are loc o expediţie în Anatolia, urmată de cucerirea Trapezuntului>.

73 O. 125 C. În anul Hegirei 865[84], sultanul Mehmed, făcînd iarăşi expediţie în vilaietul Ţării Româneşti, a trecut apa Dunării. Nu a putut să dea luptă cu afurisitul voievod Dracula-oglu Kazîklî[85], căci acesta nu a venit faţă în faţă, ci a atacat peste

---

[80] 22 decembrie 1454—10 decembrie 1455. De fapt evenimentul de mai sus s-a petrecut în 1456.
[81] Sultanul Mehmed al II-lea (1451—1481).
[82] Mahmud-paşa, mai tîrziu a devenit mare vizir.
[83] 28 octombrie 1459—16 octombrie 1460.
[84] 17 octombrie 1460—5 octombrie 1461.
[85] *Dracula-oglu Kazîklî*: Vlad Ţepeş.

noapte, dar n-a izbutit [86]. Fugind, el a plecat în Ungaria, unde craiul unguresc [87] l-a închis. După ce au trecut cîţiva ani, scoţîndu-l din închisoare şi socotind să nu piară oastea sa, l-a trimis <pe Vlad Ţepeş> în vilaietul Ţării Româneşti. Acesta, venind, a intrat în Ţara Românească. Pe vremea aceea voievodul Ţării Româneşti era Ţepeluş [88] (*Cepeluş*). Afurisiţii de Ţepeş şi Ţepeluş s-au războit între ei. În cele din urmă norocul a fost de partea lui Ţepeluş care, găsind prilejul, i-a tăiat capul <lui Ţepeş>, devenind bei independent. După aceasta a venit Basaraba [89], care, dînd un atac peste noapte din partea Ungariei, a tăiat capul lui Ţepeluş, devenind bei în vilaietul Ţării Româneşti. Acesta, venind la Pragul împărăţiei (*devlet*), a sărutat mîna padişahului şi a îmbrăcat *hilat* [90]. Întorcîndu-se a devenit bei în vilaietul Ţării Româneşti. După cîţiva ani, el a venit iarăşi la Pragul împărăţiei. Sărutînd mîna padişahului,
74 O. a îmbrăcat *hilat*. Pe cînd se întorcea, a fost făcut pierdut de gazii pe malul Dunării. În locul lui a urmat ca bei - Keşiş [91]. Cînd sultanul Mehmed gaziul a cucerit vilaietul Ţării Româneşti, scoţîndu-l pe Ţepeş din ţară, l-a făcut bei pe Ţepeluş [92]. A trecut apoi în Anatolia şi, întorcîndu-se de aici, a trimis corăbii din Constantinopol. Mergînd în faţa Smirnei (*Izmir*), el a cucerit cetatea şi insula Mitilene (*Midilli*).

<Urmează descrierea unei expediţii în Bosnia>.

Obs. Aici se termină manuscrisul din Oxford. Se continuă cu manuscrisul de la Cambridge.

128 C. ...Uzun Hasan [93], fiind înfrînt, a fugit în 878 al Hegirei [94]. Venind de acolo [95], sultanul Mehmed s-a aşezat la Istanbul.

[86] În ms. din Cambridge se spune: „Sultanul Mehmed a trecut în Ţara Românească. Afurisitul Dracula s-a luptat. Afurisitul acela, neputînd veni faţă în faţă, a atacat peste noapte. Neobţinînd victorie, el a fugit de acolo şi a intrat în vilaietul unguresc".

[87] Matei Corvin regele Ungariei (1458—1490).

[88] *Cepeluş*: Basarab cel Tînăr, zis Ţepeluş (1477—1481).

[89] Basarab Laiotă (1476—1477).

[90] *Hilat*: haină de onoare în culori, care se acorda demnitarilor Porţii, domnilor români şi ambasadorilor străini cu diverse ocazii. Erau de trei feluri: I, *hilat-i fahire* (halat strălucitor); II, *hilat-i âla* şi III, *kaftan* (cf. D. Cantemir, *Istoria Imperiului otoman*, I, p. 229, n. 28).

[91] *Keşiş* („călugăr"), este vorba de Vlad Călugărul, care a domnit în Ţara Românească (septembrie-noiembrie 1481).

[92] De fapt pe Radu cel Frumos (1462—1475).

[93] Uzun Hasan a fost unul dintre emirii dinastiei de Akkoiunlu. El a format un imperiu cuprinzînd Iranul, Irakul şi alte ţinuturi din răsăritul Asiei Mici. A murit în 1478.

[94] 29 mai 1473—17 mai 1474.

[95] Din Asia, unde sultanul Mehmed al II-lea purtase război cu Uzun Hasan. Lupta avusese loc la Otluk Beli, la 10 august 1473.

129 C. Din această parte, Mihaloglu Ali-bei [96], strîngînd 7 000 de acîngii, a intrat în vilaietul unguresc. Acolo se aflau două ape numite Crişuri (*Kiriş*). Turcul nu trecuse pînă atunci acele ape. El a trecut peste ele. Dincolo se găsea marele oraş de sub stăpînire ungurească, numit Oradea (*Varat*). Acesta, fiind loc de reşedinţă, era un oraş foarte mare. Venind din spate, au dat un asalt în a opta zi pe cînd aceştia (locuitorii) nu ştiau nimic. Venind şi prădînd oraşul Oradea, l-au prefăcut în ruine. Au scos atîtea prăzi încît socoteala lor numai Allah o ştie. Plecînd şi de acolo, s-au întors. Luînd *pendjik*-ul [97] a 32 000 de prizonieri, l-au trimis sultanului Mehmed. Pe de altă parte, padişahul l-a trimis pe beilerbeiul Suleiman-paşa [98] împotriva Alexandriei (*Iskenderie*)[99]. Acesta, mergînd cu ieniceri şi cu azapi şi cu oastea din Rumelia, deşi a dărîmat o parte ‹a cetăţii›, totuşi nu a luat-o, din care pricină a plecat, renunţînd la ea. În acest timp, sultanul Mehmed l-a omorît pe Mahmud-paşa [100] la Istanbul. De acolo, Suleiman-paşa mergînd cu oastea aceea în Moldova (*Kara-Bogdan*) şi întîlnindu-se cu oastea moldovenească, tare s-au războit. Era o iarnă aspră, cu zile foarte geroase [101]. Oastea turcească era şi obosită, căci îndurase tocmai greutăţile expediţiei împotriva Iskenderiei. De aceea, neputînd ţine piept oştii Moldovei (*Kara-Bogdan*), oastea musulmană a fost înfrîntă şi nimicită [102].

...Iar Ghedik Ahmed-paşa [103], mergînd în Karaman, a cucerit Silifke şi Erminak-ul ‹din Anatolia›. În 879 al Hegirei [104], sultanul Mehmed s-a aşezat din nou la Istanbul.

Dînd vizirului său Ghedik Ahmed-paşa oaste şi corăbii, acesta a pornit pe mare şi a cucerit Kaffa (*Kefe*) şi cetăţile sale, precum şi vilaietul său. Oastea Crimeii şi a Deşt‹-i Kîpceak-ului› s-au supus în 880 al Hegirei [105].

---

[96] Mihaloglu Ali-bei a fost beilerbei la Dunăre, comandant de acîngii.

[97] *Pendjik*: dare de „o cincime" care se încasa de la stăpînii de robi.

[98] Suleiman-paşa a fost beilerbei de Rumelia.

[99] *Iskenderie*: Alexandria, cetate în Albania; vechea Scodra.

[100] Mahmud-paşa, mare vizir între 1453 şi 1467 (cf. *E.I.*, III, p. 142).

[101] Iarna anului 1474—1475.

[102] Cronicarul se referă la bătălia de la Vaslui, din 10 ianuarie 1475, între Ştefan cel Mare şi beilerbeiul de Rumelia, Hadîn Suleiman-paşa.

[103] Ghedik Ahmed-paşa, beilerbei şi mare vizir (1473—1477).

[104] 18 mai 1474—6 mai 1475.

[105] 7 mai 1475—25 aprilie 1476.

<Descrierea expediţiei lui Malkocioglu Bali-bei [106] la Serem>.

...În acest an, Mihaloglu Ali-bei, cu mai bine de 10 000 de ostaşi, s-a dus şi a luat Ribenki Tuzlasî [107].

130 C. După aceasta, sultanul Mehmed a făcut o expediţie cu oastea sa în vilaietul Moldova (*Kara-Bogdan*), care a fost devastat şi pîrjolit. El a întîlnit oastea Moldovei într-o trecătoare (*derbend*)[108], ale cărei împrejurimi fuseseră întărite din toate părţile. Aducîndu-se tunuri şi puşti, poarta ei a fost distrusă. Beiul Moldovei [109], văzînd aceasta, a ieşit printr-o parte a porţii (*tokad*) şi a plecat. Sultanul Mehmed i-a nimicit pe necredincioşii care au rămas pe loc, trecîndu-i prin sabie.

<Urmează descrierea expediţiei lui Isa-bei împotriva cetăţilor ungureşti de la Dunăre, în 881 al Hegirei [110]. Incursiunea lui Mihaloglu Ali-bei în Ţara Românească şi la Alexandria (*Iskenderie*)>.

Mihaloglu Ali-bei, trecînd prin Ţara Românească, a făcut o incursiune, dar nici aceasta nu a fost cu noroc şi s-a întors în 882 al Hegirei [111]. Apoi sultanul Mehmed, strîngînd oşti, a mers împotriva Iskenderiei, unde, aşezînd tunuri şi puşti, a dat iureş mai multe zile. A dărîmat o parte a cetăţii, dar nu a putut-o lua, deoarece necredincioşii, rezistînd, n-au predat-o.

...Şi Mihaloglu Ali-bei şi Hasanbeioglu Isa-bei şi Malkocioglu Bali-bei, trecînd cu 15 000 de acîngii prin Ţara Românească, au făcut o incursiune în vilaietul unguresc. Împrăştiindu-se acîngiii în împrejurimi, pe cînd aceştia stăteau nepăsători, a venit asupra acîngiilor neînarmaţi şi fără zale oastea ungurească, gata de luptă, precum şi necredincioşi înarmaţi şi aco-
131 C. periţi cu platoşe. Ciocnindu-se unii cu alţii şi dîndu-se o mare bătălie, au pierit mulţi oameni. Hasanbeioglu Isa-bei a murit acolo ca un martir. Văzînd aceasta, ei [112] au fost învinşi [113]. Ali-bei şi Bali-bei, plecînd fiecare în altă parte, au venit şi s-au

[106] Cf. F. Babinger, *Beiträge zur Geschichte der Familie der Malqotsch-oghlu's*, în „Annali del Reale Istituto Superiore Orientale di Napoli" (Nuova Serie), I, Roma, 1940, p. 117—135.
[107] *Ribenki Tuzlasî*: probabil Rîmnicul-Sărat, Rîmnicul-Vîlcea sau Ocna Sibiului.
[108] Este vorba de Valea Albă sau Războieni.
[109] Ştefan cel Mare.
[110] 26 aprilie 1476—14 aprilie 1477.
[111] 15 aprilie 1477—3 aprilie 1478.
[112] Turcii.
[113] Este vorba de bătălia de la Cîmpul Pîinii (iulie 1479).

așezat iarăși la locurile lor. În a treia zi a lunii djumadi-ul-evvel s-a iscat un cutremur de pămînt la Adrianopol. La 884 al Hegirei [114], sultanul Mehmed, așezîndu-se iarăși la Istanbul, l-a trimis pe vizirul Mesih-pașa cu oaste mare asupra cetății Rodos.

132 C. Adunînd oaste mare, <sultanul Baiazid al II-lea> a ieșit din Adrianopol și, mergînd în Moldova, a cucerit cetatea Chilia (*Kili*) și ținuturile ei. Plecînd de acolo, a cucerit cetatea Akkerman. Aici a venit un bei tătăresc din vilaietul Deșt, căruia i se spunea Murtaza-han [115]. Acesta, venind cu mulți tătari, a stat timp de mai mulți ani între Akkerman și Chilia. Apoi, plecînd de acolo, s-a întors iarăși în vilaietul său. În anul 889 al Hegirei, în a 29-a zi a lunii safer [116], miercuri, între chindie (*ikîndi*) și seară a avut loc o eclipsă de soare.

...Beilerbeiul Hadîm Ali-bei a pornit cu oastea rumeliotă și cu oastea de Poartă și cu oastea Țării Românești (*Eflak cerisi*) împotriva Moldovei, al cărei bei [117] necredincios a fugit. După ce <Ali-bei> a prădat cu oaste țara și vilaietul acestuia, s-a întors în 890 al Hegirei [118]. Apoi sultanul Baiazid s-a așezat cu noroc și fericire la Constantinopol (*Kostantiniye*). Pe Mihaloglu Ali-bei și pe fratele său, Iskender-bei, și pe Malkocioglu Ali-bei (Bali-bei) i-a trimis împreună cu oastea din Țara Românească [119] să facă o incursiune (*akîn*) în Moldova. Avînd noroc, aceștia au trimis nenumărați robi și s-au întors cu prăzi bogate [120].

<Urmează descrierea luptelor dintre urmașii lui Matei Corvin pentru tronul Ungariei>.

136 C. Din această parte, beiul unguresc, Iancu-oglu [121] „cel murdar" murind, fiul său a atacat, încercînd să-i ia locul. Prinzînd pe fiul fiului lui Iancu, l-a aruncat în închisoare. Astfel, ajungînd în locul său, el a ocupat tronul. Venind de la el sol (*elci*) la sultanul Baiazid, s-au împăcat între ei.

---

[114] 25 martie 1479—12 martie 1480.
[115] Murtaza-han, unul dintre ultimii hani ai Hoardei de Aur. De fapt a venit Mengli Ghirai, hanul Crimeii.
[116] 28 martie 1484.
[117] Ștefan cel Mare.
[118] 18 ianuarie 1485—6 ianuarie 1486.
[119] Voievodul Țării Românești era pe atunci Vlad Călugărul (1482—1495).
[120] Cronicarul se referă la lupta de la Scheia din Moldova în 1485.
[121] Matei Corvin, regele Ungariei.

La începutul lunii şevval [122], într-o zi, înainte de amiază, a izbucnit un incendiu în oraşul Brusa (897).

138 C. ...În 898 al Hegirei [123], sultanul Baiazid s-a aşezat iarăşi la Istanbul. Pe atunci, era în Bosnia un sangeac<bei> numit Hadîm Iakub-aga. El a pornit o incursiune în vilaietul unguresc. Înaintînd cu 3 sau 4 000 de acîngii, acesta a cutreierat multe ţinuturi ale necredincioşilor. Într-un loc, numit Kîrîiova[124], în faţa oştii islamice a ieşit cu 40 000 de necredincioşi beilerbeiul unguresc, un necredincios cu numele de *Dîrandjîl* [125]. Cu sprijinul preaînaltului Allah, oastea islamică a ieşit birui-
139 C. toare. Ostaşii necredincioşi fiind înfrînţi, au fugit. Acel necredincios cu numele de Dîrandjîl, fiind prins, a fost trimis, împreună cu cîteva sute de necredincioşi, la sultanul Baiazid al II-lea. Auzind despre victorie, sultanul Baiazid s-a bucurat mult. Această biruinţă a avut loc în 899 al Hegirei [126]. Apoi sultanul Baiazid, aşezîndu-se cu noroc şi fericire în Constantinopol, bucuria lui a crescut zi cu zi.

---

[122] 1—10 şevval 897 = 27 iulie-5 august 1492.
[123] 23 octombrie 1492—11 octombrie 1493.
[124] Neidentificat.
[125] *Dîrandjîl*: Derencsényi Imre (cf. I. Thury, *Török Történetirok*, I, p. 176, nota 6).
[126] 12 octombrie 1493 — 1 octombrie 1494.

V

TURSUN-BEI

Tursun-bei a trăit pe vremea sultanilor Mehmed al II-lea (1451—1481) şi Baiazid al II-lea (1481—1512). Anul şi locul naşterii sale nu sînt cunoscute. Din propria sa mărturie rezultă că, deşi se numea Tur-i Sina, după muntele Sinai, era totuşi cunoscut ca Tursun-bei, purtînd şi porecla de „Lebibi".

Unchiul său, Djebe (Djib) Ali, sangeacbei de Brusa, a fost însărcinat după cucerirea Constantinopolului să efectueze recensămîntul populaţiei din acest oraş. Tursun-bei a asistat în 1453 la asediul şi la cucerirea Constantinopolului, participînd şi la o serie de lupte duse de sultanul Mehmed al II-lea în Rumelia. În timpul expediţiei împotriva Trapezuntului (1461) şi a Ţării Româneşti (1462), Tursun-bei este secretar de divan (*divan kiatibi*).

Defterdar de Istanbul încă din timpul domniei lui Mehmed al II-lea, Tursun-bei a fost numit, pe vremea sultanului Baiazid al II-lea, mai întîi defterdar de Anatolia şi apoi de Rumelia, ocupînd, aşadar, funcţii destul de înalte în aparatul financiar otoman. Nu se ştie anul morţii sale.

Tursun-bei a rămas cunoscut în istoriografia otomană prin cronica intitulată *Tarih-i Ebu-l Feth-i Sultan Mehmed-han* (*Istoria sultanului Mehmed-han, părintele cuceritor*). Această operă a fost scrisă între 1497 şi 1500/903—905 şi, cu toate că după titlu s-ar părea că se referă numai la Mehmed al II-lea, totuşi cuprinde şi o parte din domnia sultanului Baiazid al II-lea, pînă la 1487—1488/895. Fiind contemporan cu evenimentele descrise, relatările lui Tursun-bei constituie un izvor de seamă pentru domniile sultanilor Mehmed al II-lea şi Baiazid al II-lea.

Cronica lui Tursun a fost editată de Mehmed Arif-bei [1], iar pasajele privitoare la Ungaria şi Transilvania au fost traduse de J. Thury [2]. În

[1] *Tarih-i Ebu-l Feth-i Sultan Mehmed-han* (*Istoria sultanului Mehmed-han, părintele cuceritor*), în „T.O.E.M.", nr. 26—38 din 1914—1916.

[2] J. Thury, *Török Történetirók* (*Scrieri istorice turceşti*), I, Budapesta, 1893, p. 73—95.

literatura istorică română, prof. C. Moisil, în articolul: *Spicuiri din cronicile turcești* [3], prezintă unele părți ale acestei cronici, ca și din Neșri, bazîndu-se pe tălmăcirile lui J. Thury. Extrasele alăturate sînt traduse după ediția lui Mehmed Arif, amintită mai sus.

Bibliografie: *O. M.*, III, p. 82—83; Mehmed Arif, în „T.O.E.M.", nr. 26 (1914); *G.O.W.*, p. 26—27 și *E.I.*, IV, p. 1026.

[3] Cf. „Tinerimea română", an. IV, Buc., 1923.

TARIH-I EBU-L FETH-I SULTAN MEHMED-HAN

(ed. M. Arif, „T.O.E.M.", nr. 26–38, 1914–1916)

82 PRIMA EXPEDIŢIE A PADIŞAHULUI ÎMPOTRIVA MOREEI ŞI TRIMITEREA LUI MAHMUD-PAŞA [1] ÎN ŢARA LUI LAZ<ĂR>

Cînd a sosit primăvara anului 862 [2], totul s-a pus în mişcare. Steaua cea mîndră [3] a pornit, de asemenea, de la locul ei la luptă. Dîndu-i lui Mahmud-paşa 1 000 de ieniceri din oastea victorioasă, oastea rumeliotă şi o parte din acîngii, i-a poruncit să meargă în părţile ţării sîrbeşti. Cînd Mahmud-paşa a ajuns la Filipopol (*Filibe*), padişahul Islamului, la rîndul său, a pornit pentru expediţie asupra Moreei cu oastea de Poartă şi cu o parte a acîngiilor. Soarta a vrut astfel ca mînia padişahului, aşa cum s-a spus, nimicindu-l, să-l înlăture pe afurisitul crai unguresc, Iancu [4] ocrotitorul ghiaurilor, din ţara lui Laz<ăr>.

102 DESCRIEREA EXPEDIŢIEI ÎMPOTRIVA VOIEVODULUI KAZÎKLÎ [5], CONDUCĂTOR NESUPUS AL GHIAURILOR DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ; DISTRUGEREA ACESTUIA ŞI A ŢĂRII SALE, PRECUM ŞI ÎNLOCUIREA LUI CU FRATELE SĂU [6].

Cînd acel tiran sîngeros şi ghiaur fără de îndurare a ajuns domn al Ţării Româneşti, a fost impus faţă de Poartă la dări foarte mari. În fiecare an el însuşi venea la Poartă, aducînd tributul (*gizie*) şi multe daruri şi, sărutînd Pragul Fericirii, îşi reînnoia domnia. Padişahul îl trimitea înapoi în ţara sa, dăruindu-i veşminte scumpe, caftan roşu, cucă aurie şi alte daruri împărăteşti. Dar era un tiran neîndurător faţă de ghiauri. Cruzimea lui era atît de mare, încît dacă cineva dintr-un sat săvîrşea vreo nelegiuire, trăgea în ţeapă pe toţi locuitorii acelui sat, bărbaţi, femei şi copii la un loc. În faţa cetăţii de lemn (*Agaç-Hisar*) unde îşi avea reşedinţa, el a pus, pe o lungime de şase mile, să i se împletească două rînduri de garduri, pe lîngă care a pus mărăcini, spunînd că-şi face o grădină. Apoi a umplut locul dintre cele două garduri cu unguri, moldoveni şi valahi traşi în ţeapă. În afară de aceasta, împrejurimile cetăţii fiind împădurite, de fiecare cracă de copac atîrnau nenumăraţi oameni spînzuraţi şi poruncise

[1] Mahmud-paşa, mare vizir (1453–1466 şi 1472–1473).
[2] 19 noiembrie 1457–7 noiembrie 1458.
[3] Adică sultanul Mehmed al II-lea.
[4] Ioan de Hunedoara.
[5] *Kazîklî*: textual „Ţepeş", adică Vlad Ţepeş.
[6] Radu cel Frumos (1462–1475).

ca cel ce va lua jos pe unul dintre spînzurați să fie spînzurat în locul aceluia.

În felul acesta, încrezîndu-se în Înalta Poartă, el i-a biruit pe unguri, omorînd pe mulți dintre ei. În chip asemănător se purta și cu ceilalți domni de seama lui. Dar gloria l-a făcut să se încreadă prea mult în propriile-i puteri, și atunci cînd sultanul a fost plecat în îndepărtata expediție din Trapezunt, împins de trufie și de pofta lui de gîlceavă, s-a gîndit să pricinuiască pagube țărilor musulmane. Fiindcă el fusese pus în domnie de către Înalta Poartă, această faptă nu putea rămîne nepedepsită.

... Vrînd să-l încerce, i-au cerut tributul cuvenit și i s-a poruncit să vină la Poartă el însuși. Dar acel hain fricos și-a scos capul din cercul supunerii, născocind diferite pretexte și scuze.

104 Astfel, a spus că n-are putere să plătească haraciul, deoarece dușmanul de ungur este puternic și-i stă în cale ca o piedică. De asemenea a zis că, fiind departe de Poarta Fericirii nu poate veni și că și-a cheltuit în acest an în lupte tot ce a avut pentru a împiedica victoriile dușmanilor săi.

...Nici n-a venit și nici nu și-a plătit haraciul. Atunci acel nenorocit a trebuit să fie pedepsit și nimicit. Cînd a venit primăvara anului 866 [7], steagurile biruinței au fîlfîit în drum spre Țara Românească. O oaste de vreo 30 de *tümene* [8] a trecut marea apă a Dunării; pămîntul Țării Românești strălucea de prezența sultanului. Oastea islamică a început cu îndrăzneală să tragă și să distrugă.

105 ...Adevărul în această povestire este că, într-o zi, Mahmud pașa, unul dintre marii viziri pricepuți, pregătind călăuze, le-a poruncit să culeagă știri adevărate din acele locuri. La fel, a trimis în fața cortului fericit <al sultanului> călăuze și ostași.

Versuri (*nazm*):

Într-o dimineață cînd strălucea lumina soarelui,
Oastea victorioasă a trecut sub conducerea șahului.

De asemenea, întreg cerul se pusese în mișcare. Oastea a pornit ca valurile puternice ale mării. Cînd s-au apropiat de locul hotărît, a sosit de la oastea din față, purtătoare de victorie, știrea că în acel loc nu se găsește nici o picătură de apă pentru potolirea setei. Toate carele și animalele s-au oprit acolo. Arșița soarelui era așa de puternică, încît pe veș-

---

[7] 6 octombrie 1461—25 septembrie 1462.

[8] *Tümen*: unitate militară de 10 000 de oameni; numărul de 300 000 de oameni este exagerat.

mintele de zale ale gaziilor se putea face chebap (*kebab*). Din această pricină, padişahul, supărat, i-a învinuit pe comandanţi de nepăsare. În acelaşi timp, călăuzele au fost mustrate şi pedepsite. Deoarece în acele locuri nu se găsea apă, au trebuit, în cele din urmă, să înainteze pînă la un nou popas. Într-un cuvînt, după ce, cu mii de greutăţi şi necazuri, au ajuns la localitatea următoare şi-au aşezat acolo cortul (împărătesc), purtător de victorie, şi <corturile> oştilor. Dar încă nu descălecaseră şi nu-şi lăsaseră din mîini săbiile şi lăncile, şi s-a dat vestea că a venit duşmanul. Adevărul despre această ştire era că voievodul Ţării Româneşti [9] pusese în acea margine <de ţară> pe beilerbeiul său [10] împreună cu 7 000 de ostaşi aleşi pentru a-şi apăra ţara de duşmanul din Moldova [11]. La rîndul său, cel victorios [12] trimisese pe Evrenosbeioglu Ali-bei să facă o incursiune în acele părţi. Ghiaurii, auzind tropăitul cailor acestuia şi fiind lacomi de <a-i distruge pe> acîngiii obosiţi, veniseră în faţa trecătorii şi se ascunseseră acolo.

106 El [13] se gîndea că vitejii se vor întoarce obosiţi şi că, tăindu-le calea, îi va nimici în acest fel. Dar, potrivit versetului <din Coran> că „preaînaltul Allah îi ajută pe credincioşi", ajutorul lui Alah s-a arătat aici astfel că la popas a dat roade o măsură la care ghiaurii nu se aşteptau, adică, negăsindu-se apă, <Allah> a condus oastea victorioasă asupra acelei cete de ghiauri răufăcători. Din cauza pădurilor şi a bălăriilor înalte (*gürlük*), ghiaurul nu aflase de sosirea în acel loc a oştii purtătoare de victorie. Pe de altă parte, deoarece oastea de cercetaşi mergea împrăştiată, <ghiaurul>, crezînd că sînt acîngiii lui Evrenos-bei, şi-a împărţit oastea sa josnică în 10 cete şi a atacat dinspre partea <oştii de> Rumelia. Cînd a sosit ştirea că a venit duşmanul, nu s-a dat voie oştii întinse ca apa mării să facă zgomot, iar oastea de Poartă [14] şi oastea din Anatolia n-au făcut nici o mişcare, ci au stat gata pregătite pe locurile lor. Măria-sa padişahul i-a poruncit lui Mehmed-paşa să-i întîmpine pe duşmani. Potrivit acelei porunci care trebuia îndeplinită, el şi-a rînduit alaiurile şi rîndurile şi, punînd în faţă pe azapii săi, şi-a întărit amîndouă aripile.

Turhanbeioglu Omer-bei şi Alibeioglu Ahmed-bei şi Mihaloglu Ali-bei şi Malkocioglu Bali-bei, de asemenea şi mulţi alţi bei renumiţi, au stat pe partea dreaptă <a oştii>. Nasuh-bei, bei de Arnavut [15], Delioglu

[9] Vlad Ţepeş.
[10] Neidentificat.
[11] Ştefan cel Mare.
[12] Adică sultanul.
[13] Vlad Ţepeş.
[14] În text : *kapu-kulu*, adică ienicerimea.
[15] Adică de Albania.

Umur-bei, bei de Iania [16], Mihaloglu Iskender-bei, precum şi alţi emiri de seama lor, au stat în partea stîngă <a oştii>. Astfel întărit a mers el împotriva duşmanului. Cînd ghiaurul, ieşind din ascunzişul pădurii, a văzut această pregătire, precum şi fîlfîitul steagurilor împodobite, a înţeles îndată că este învins. Spaima a cuprins inimile acelor nedemni (*kelb*) în aşa măşură, încît :

Versuri :

Nici o clipă n-au putut să reziste puternicelor săbii vărsătoare de sînge.
Şi aici şi-au plecat capul şi trupul lor în faţa loviturilor de săbii şi de lănci.

107 Ghiaurul a fugit, fiind nimicit. Cînd ajungeau vreunul din pîlcuri, gaziii îi măcelăreau <pe ghiauri> cu săbiile lor sîngeroase, ca şi cum ar fi tăiat castraveţi. Pe unii i-au luat în robie, dar o ceată de călăreţi, care se îndepărtase de locul de luptă, pe cînd fugea prin terenurile rîpoase ale văilor, s-a întîlnit cu ceata lui Evrenosbei <oglu>[17]. La rîndul lor, aceştia (turcii) se întorceau sătui cu mulţi prizonieri şi cu prăzi nenumărate. Cei mai mulţi fiind obosiţi, descălecaseră de pe cai şi veneau pe jos, neştiind nimic din ceea ce se întîmplase. Deodată gaziii au văzut că o ceată de ghiauri, împărţită în grupuri, alerga spre ei şi au socotit că nu i se vor putea împotrivi. Totuşi, bizuindu-se pe ajutorul lui Allah, au pornit împotriva duşmanului. Ghiaurii, la rîndul lor, fiind învinşi, au fugit în toate părţile. Cînd au aflat că ghiaurul este înfrînt, ei au pornit pe urmele lui, nimicind şi ceea ce mai rămăsese. Din 7 000 de ghiauri numai 700 au scăpat. Cînd, cu ajutorul lui Allah, această mare expediţie sfîntă s-a sfîrşit, în afară de faptul că au încărcat cu capete de ghiauri turmele de cămile şi de catîri ale oştii, fiecare gaziu a înfipt în vîrful sabiei sale cîte o tigvă <de ghiaur>; săbiile lor păreau nişte oameni cu capete de şarpe. Cerul a luat o înfăţişare uimitoare. Sute şi mii de ghiauri, ferecaţi în lanţuri, au fost aduşi la curtea purtătoare de victorie. După ce s-a făcut slujba de seară, s-au aprins torţele şi, aducîndu-se un scaun, padişahul cel victorios s-a aşezat pe acesta. Apoi au fost aduşi şi ghiaurii cei cu înfăţişare de balauri şi răi ca Ahriman [18].

Ienicerii şi oastea de Poartă, repezindu-şi săbiile setoase de sînge, i-au despicat într-o clipă <pe ghiauri>.

...Cînd s-a terminat această sărbătoare fericită, padişahul, cu oastea sa numeroasă ca stelele din cer, a adus mulţumiri atotstăpînito-

[16] *Iania* : Ianina, oraş la vreo 210 km la nord-vest de Salonic.
[17] De fapt urmaşul lui Evrenos-bei.
[18] *Ahriman* : zeul răului în mitologia persană.

rului Allah pentru această binefacere. De asemenea a făcut daruri beilor şi ostaşilor săi.

108 ...Cu ajutorul lui Allah, timp de aproape 30 de zile oastea cea mîndră s-a agitat ca valurile mării în Ţara Românească. Bunuri şi prăzi şi mai ales captivi destoinici, băieţi şi fete, umpleau oastea imperială. Deodată, părăsindu-şi culcuşul liniştit din răsărit, el (Vlad Ţepeş) a pornit spre apus şi, într-o noapte întunecoasă, şi-a pornit viclenia ; cu alte cuvinte, într-o noapte a fost nevoie să fie atacată acea oaste de umili. Acel călăreţ nedemn, adică acel nenorocit şi îngîmfat, s-a gîndit să-şi conducă oastea proprie asupra puternicei oşti împărăteşti, purtătoare de victorie. Ştia că Allah îi ajută pe cei drepţi, dar, aşa cum spune un verset din Coran, acel ghiaur nu ştia că, ciocnindu-se de un ocean <de oşti> sfîrşitul nu poate aduce altceva decît propria lui distrugere. Apoi a căutat să ducă la îndeplinire acest gînd. <Sultanul>, primind într-o noapte veşti despre acest nedemn, a cercetat mai bine, la lumina clară a lunii, starea războinicilor <turci>. Luptătorii ghiaurului, adunîndu-se şi pregătindu-se, s-au lovit de oastea împărătească, dar a fost ca şi cum o picătură de apă s-ar lovi de un ocean. El s-a ciocnit mai întîi de oastea din Anatolia, dar acolo i s-au citit versetele de bun sosit şi de ucidere, aşa cum merita. Neputînd să pătrundă în grabă printre corturile întinse ale oştii celei biruitoare şi nesfîrşite, oastea josnică a ghiaurilor a făcut un ocol şi a nimerit peste oastea de Poartă şi peste corturile ienicerilor, dar şi acolo a găsit ce căuta. Primirea care i s-a făcut a fost tocmai cea bună ; gurile lor au fost umplute cu săgeţi, cum rar s-a mai întîmplat.

Versuri :

S-a vărsat atîta sînge de duşman, încît cerul cel negru s-a înroşit ca o lalea,
Iar strălucirea săbiilor în noaptea întunecoasă făcea să pară că şi-a deschis petalele.

109 De asemenea, negăsind lumină nici acolo, cei mai mulţi au fost răniţi sau nimiciţi în timp ce încercau să fugă. În întunericul nopţii, ei au pornit spre mijlocul oştii, crezînd că într-acolo se află calea izbăvirii. Nimerind însă printre ostaşii din Rumelia, şi-au pricinuit propria lor pieire. Cînd în fiecare cort s-au aprins nenumărate luminări şi torţe şi cînd, din loc în loc, s-au înălţat strigătele vitejilor curajoşi gata de luptă, nenorociţii de ghiauri şi-au pierdut capul şi, ca pasărea care buimăcită de lumină se aruncă în foc crezînd că acesta este drumul salvării, zăpăcindu-se cu totul, ei s-au împrăştiat. Cei mai mulţi, lăsîndu-şi caii şi încercînd să fugă, intrau în corturile <turceşti> şi-şi aruncau armele printre cetele de viteji.

Ei au fost înfrînţi în aşa măsură, încît pînă şi copiii de zece ani, ucenici şi slujbaşi, învingîndu-i pe ghiaurii de două ori mai puternici decît ei, i-au adus ucişi. Astfel, această vină o are acel nenorocit cu aripile distruse şi inima străpunsă de săgeţile şi hangerele vitejilor şi, găsind în cele din urmă un colţ într-o parte, a ieşit şi a fugit rănit şi pe jumătate mort, împreună cu cîţiva dintre oamenii săi.

Vers :

El singur a venit şi tot el s-a grăbit să fugă.

110 Din oastea sa nu a rămas nici un sfert. Ea s-a împrăştiat în trei cete. Capetele celor din prima ceată au fost retezate şi au devenit hrană săbiilor, iar apoi au fost înfipte în vîrfurile lăncilor.

...O altă parte a căzut în prinsoare. Deoarece ei au mers pe drumul vicleşugului şi, arătînd pe faţă prietenie, s-au purtat ca nişte duşmani, ei s-au dovedit făţarnici. De aceea, potrivit unui verset din Coran, spada puternică abătîndu-se în mijlocul lor puţini la număr, trebuia să-i despica în două. 3 700 de luptători ghiauri au fost aduşi vii şi apoi despicaţi în două. Cea de-a treia parte era formată din cei care scăpaseră de pe cîmpul de bătaie răniţi şi aproape morţi. Aceştia, la rîndul lor, s-au împărţit în două cete. Unii, cu umerii ciopîrţiţi de săbii, şi-au dat duhul şi sufletele lor infame şi şi-au luat zborul prin păduri spre valea iadului. Astfel, el au scăpat de rănile lor cele grele. Alţii, puţini la număr, au scăpat cu viaţa, ieşind cu călăreţul <Vlad Ţepeş>, şi au fugit, deznădăjduiţi, la unguri. El pricinuise multe pagube ungurului; acum însă s-a dus singur la el spre propria sa pierzanie. Fugind din ghiarele leului, a ales ghiarele unei păsări de pradă. Acesta [19] l-a prins şi l-a închis. Acolo şi-a trimis el sufletul în infern [20].

Versuri :

Să nu crezi că hainul poate da roade; ori i se taie capul, ori e spînzurat.

...Terminînd cu răzbunarea, şahul cel cuceritor, la rîndul său, a acordat cîrmuirea acelei ţări fratelui acelui nenorocit, cu numele de Radul voievod [21] care, fiind primit mai înainte <la Poartă>, petrecuse mulţi ani în slujba Curţii imperiale. <Sultanul> i-a dat acestuia steag împodobit, sabie şi cingătoare (*kemer*). Oastea islamică, avînd prăzi îmbelşugate, s-a

[19] Regele Ungariei.
[20] În sensul că Vlad Ţepeş a murit acolo, ceea ce nu corespunde realităţii.
[21] Radu cel Frumos (1462—1475).

gătit cu veşminte de sărbătoare şi fiecare ostaş victorios s-a întors la locul său. Padişahul, cuceritor al lumii, a pornit cu voia lui Allah spre capitala Adrianopol împreună cu demnitarii împărăţiei şi cu suita sa.

111 DESCRIEREA ‹CUCERIRII› INSULEI MITILENE

Unul din obiceiurile bune ale măriei-sale sultanului cel cuceritor era că, dacă într-un an îi reuşea cu uşurinţă o cucerire şi dacă se îndeplinea la timp, îşi dădea toată osteneala să-i adauge încă o cucerire glorioasă. De aceea, cînd s-a săvîrşit cu noroc cucerirea Ţării Româneşti... ‹a urmat ocuparea insulei şi cetăţii Mitilene›.

113 Este vorba de aceea că, în cursul anului 867 [22], aşa cum s-a spus mai sus, sultanul cel cuceritor, Allah să-i parfumeze mormîntul, a mărit cucerirea Ţării Româneşti cu aceea a cetăţii Mitilene. El a spus că spre sfîrşitul zilelor glorioase ale anului 867, cuceririle vor fi îmbogăţite şi prin cucerirea ţinutului Bosniei.

129 DESCRIEREA EXPEDIŢIEI LUI MAHMUD-PAŞA PENTRU NIMICIREA DUŞMANULUI ŞI AŞEZAREA PADIŞAHULUI LA SOFIA

...În timp ce padişahul stătea la Sofia, dîndu-i lui Mahmud-paşa oastea rumeliotă l-a trimis împotriva duşmanului [23], dar afurisitul de ghiaur, aşezînd tunurile în cetate [24], slăbise de fapt fortăreaţa.

...Cînd Mahmud-paşa a ajuns la o depărtare de trei zile de cetate, i-a descris ‹sultanului› în felul următor greutăţile pătrunderii ‹în cetate›, precum şi ale trecerii : „Drumul prin care trebuie să treacă oastea călăuzită de victorie are într-o parte munţi prăpăstioşi, iar în cealaltă parte se află o apă adîncă şi locul de trecere este aşa de îngust, încît nu se poate trece decît unul cîte unul. În această situaţie, afurisitul de ghiaur a pregătit tunuri, aşezîndu-le de partea cealaltă a apei, prin locurile stîncoase".

130 Iar cei din neamul valahilor (*Eflak taifesi*) [25], fiind devotaţi ghiaurului şi devenind duşmani şi neascultători ‹faţă de turci›, întăriseră trecătoarea aşa de mult, încît nu lăsau nici păsările să zboare pe acolo. În această privinţă a fost nevoie de un sfat. Din această pricină, adunînd, dintre beii de Rumelia, pe beiul Nasuh, bei de Arnavut, pe Delioglu

[22] 26 septembrie 1462—14 septembrie 1463.
[23] În Ungaria.
[24] Iaicea.
[25] Este vorba de vlahii din sudul Dunării.

Umur-bei, sangeacbei de Ianina, şi pe Ishakbeioglu Isa-bei şi pe Mihaloglu Ali-bei, precum şi pe mulţi alţi bei, s-a ţinut un sfat. <Evenimentul este cuprins între anii Hegirei 869 şi 870 [26]>.

160 EXPEDIŢIA ÎN MOLDOVA (KARA-BOGDAN)

161 Pe cînd Ghedik Ahmed-paşa a fost trimis cu oastea purtătoare de victorie să ocupe Kaffa, domnul Moldovei, cu toate că era tributar Porţii, fiind înrudit cu ghiaurii din Kaffa, a făcut multe răutăţi, arătînd duşmănie. Pentru pedepsirea şi nimicirea acestuia a fost nevoie ca mînia padişahului cel victorios să se îndrepte asupra sa. Pentru pedepsirea moldoveanului era de ajuns să trimită pe unul dintre supuşii (*kul*) săi mai mici. Dar, din dorinţa foarte mare de a purta o expediţie sfîntă şi din cauza virtuţilor şi a victoriilor sale în lupte, a preferat să conducă el însuşi [27] <această expediţie>. Şi, gîndindu-se că ţara aceea este vecină cu Ungaria, a presupus că acesta va fi un prilej foarte bun pentru a face o incursiune şi în ţara ungurească. Pentru aceasta şi-a adunat oaste atît de mare, încît abia o putea ţine pămîntul.
Versuri :

Era o astfel de oaste, încît fiecare ceată părea o armată desăvîrşită.
Erau o sută de cete şi fiecare ceată avea o mie de ostaşi.

162 Cînd a sosit primăvara anului 881 [28], el (sultanul) a pornit pe uscat cu steagul purtător de victorie. Pentru a putea trece Dunărea şi pentru a avea arme şi provizii, sultanul mării şi al uscatului a trimis mai înainte corăbii pe mare. Hotărînd să treacă Dunărea, oastea victorioasă s-a scurs în acel ţinut valuri după valuri, asemenea potopului de pe vremea lui Noe (*Nuh*). Capul răscoalei din Moldova [29], împreună cu răufăcătorii săi, au fugit în munţi şi văi greu de umblat. După ce ţara aceea a fost călcată de oastea victorioasă timp de mai multe zile, s-a pornit deodată, potrivit unui verset din Coran, la pedepsirea ghiaurilor nenorociţi, aşa cum o meritau. Voia lui Allah s-a arătat prin aceea că, într-o zi, călăuza oştii imperiale, din pricina asemănării locurilor şi a oştii numeroase, a rătăcit drumul. Padişahul mînios a vrut să-l pedepsească pe acel josnic. Tocmai cînd voiau să răspundă greşelii acestuia, a sosit vestea îmbucurătoare că oastea moldovenească este adunată şi pregătită, dar că moldoveanul,

[26] 1464—1466.
[27] Sultanul Mehmed al II-lea.
[28] 26 aprilie 1476—14 aprilie 1477.
[29] Ştefan cel Mare.

împreună cu oastea sa, se ascunsese într-un loc prăpăstios, la o depărtare de un popas (*konak*), de teamă să nu fie călcat de caii oştii de viteji. Nu se afla alt loc mai greu de umblat ca cel de acolo. Cu ajutorul lui Allah, <sultanul> a trimis asupra sa oastea victorioasă, care l-a apucat de gît pe ghiaur. El (sultanul) a urmărit cu privirea această privelişte. Nedemnul cel răufăcător, văzînd că a dat pe neaşteptate de nenorocire şi că nu poate scăpa prin fugă, s-a întărit şi i-a pus pe toţi călăreţii săi să fie pedestraşi, iar caii şi carele a pus de le-au aşezat în faţa oştii asemenea unui zid de apărare. Şi aşezînd multe tunuri mari şi puşti şi zenberecuri şi darbzenuri[30], a aşteptat astfel întărit. El spera că se va putea apăra aici pînă se va întuneca, iar apoi, sub vălul nopţii, va fugi în păduri şi-şi va salva astfel viaţa, iar caii şi armele le va lăsa turcilor prădalnici.

Vers :

Fii atent ca el să nu apuce noaptea !

163 Dar cum a băgat de seamă una ca asta, măria-sa <sultanul>, invocînd ajutorul lui Allah..., l-a atacat îndată, înainte de lăsarea nopţii. Mergînd asupra sa, cînd l-au întîlnit <pe voievod>, s-a dat poruncă de prădare a duşmanului, bătînd şi din tobe de izbîndă. În acest timp tunurile şi puştile acestora s-au făcut auzite plăcut la urechile victorioase, şi ei au căzut pradă leilor. Răufăcătorii ghiauri şi-au dăruit repede capul şi viaţa celor care s-au dus primii, ei fiind sfîşiaţi aşa cum nouă lupi sfîşie o oaie. Iar cei care au ajuns mai tîrziu au făcut prăzi şi dintre femei, iar <sultanul> a pornit pe urmele nenorocitului de moldovean (*Kara-Bogdan*), care a scăpat fugind prin munţi şi văi. Oastea sa a căzut pradă lupilor şi cîinilor. S-au îngrămădit atîtea leşuri, încît văile cele mai adînci s-au prefăcut în munţi înalţi, iar sîngele duşmanului a curs şiroaie. În urma acestei victorii atît de norocoase şi strălucite, el a dat foc reşedinţei şi caselor moldoveanului, pustiindu-i ţara. Apoi a poruncit o incursiune în Ungaria şi, încărcîndu-se cu o pradă bogată, s-a întors la Adrianopol plin de mulţumire.

〈Urmează descrierea expediţiei la Semendria în anul 1447/882〉.

184 DESCRIEREA CUCERIRII CHILIEI ŞI AKKERMANULUI

185 *Versuri* :

Moldoveanul devenise duşman ; de aceea Harunul[31] a vrut să-l pedepsească.

[30] *Darbzen* : tun de asediu.

[31] Autorul îl compară pe sultan cu califul abasid Harun-al-Raşid (766—809) sau cu profetul Harun (*Karun*), considerat cel mai bogat personaj din Orientul islamic.

Apoi, strîngînd oşti nenumărate, a pornit asupra Moldovei.
Miile de soldaţi păreau nişte lei puternici,
Iar numărul lor era atît de mare, încît nu puteau să încapă în Iran
şi în Turan.
Scopul era victoria şi, avînd multe izbînzi,
El a luat prin luptă mulţi prizonieri...

Domnul Moldovei, care arătase nepăsare în supunere şi în plata tributului, fusese înfrînt şi pedepsit aşa cum merita. S-a pornit spre el. Prin grija padişahului i s-au trimis oştii, în dreapta şi în stînga, porunci împărăteşti. Fiecare vizir şi fiecare emir, mare sau mic, s-a supus acestei porunci şi, după ce s-au pregătit, au venit cu măreţie la oastea imperială. În acel timp pămîntul se umpluse de stele <de oşteni>, aşa cum bolta cerească se umple de frunzele copacilor purtate de vînturi. La venirea frumoasei primăveri a anului 889 al Hegirei [32], cînd a început să sufle vîntul anotimpului <de primăvară>, au pornit spre părţile Moldovei, fluturînd steagurile purtătoare de izbînzi.

186 Flota şi corăbiile cu provizii au pornit pe Marea Neagră.... Aducîndu-şi din plin spusele la îndeplinire, el (sultanul) a pornit pe uscat şi pe mare.

...Ajungînd la apa Dunării şi întărindu-i malul cu cortul padişahului, au descărcat uneltele de luptă şi au făcut pe apă un pod de vase.

Vers :

Au construit peste apă un pod frumos, legat cu lanţuri şi funii.

Padişahul cel măreţ şi oastea sa victorioasă au trecut <podul> şi s-au îndreptat spre cetatea Chilia, asupra căreia nu putuse să meargă tatăl său, sultanul Mehmed, Allah să-i lumineze mormîntul, care avea atîta putere şi măreţie. Cetatea Chilia se află aproape de locul unde Dunărea se varsă în Marea Neagră şi este o cetate puternică, ridicată pe malul fluviului Dunărea. Adîncimea şanţului ei era de neînchipuit, iar apa Dunării fiind scursă în ea, cetatea părea ca o insulă. Zidurile şi turnurile erau înalte şi alcătuiau piedici, iar urcarea duşmanului pe ele erau cu neputinţă.

...O astfel de cetate a fost asediată. În scurt timp, căpeteniile au rînduit tunurile şi catapultele (*mandjînîk*). Au aşezat tunurile cu înfăţişare de balauri, iar pietrele lor erau asemenea globului pămîntesc (*küre-i arz*).

[32] 30 ianuarie 1484—17 ianuarie 1485.

...Au început să tragă cu putere din tunuri. Din pricina tunurilor
187 şi a mîniei şi atacului de luptă a oştii <turceşti>, afurisitul de ghiaur s-a împrăştiat şi s-a grăbit să bată la uşa iertării. Predînd cetatea, ei s-au supus.

...Chilia era lacătul (*kilit*) acelui ţinut şi a fost cucerită cu sabia. Astfel, lacătul s-a descuiat [33]. După ce, prin puterea împărăţiei, această cetate a fost cucerită cu uşurinţă şi cu multe făgăduinţe, ea a fost lăsată pe seama unor comandanţi vestiţi şi apărători puternici. Cetatea a fost umplută cu provizii şi cu muniţii. După aceea, fără întîrziere, au pornit victorioşi asupra cetăţii Akkermanului. Cetatea aceea se află în apropiere de Marea Neagră, are ziduri puternice şi construcţii trainice, iar interiorul şi exteriorul sînt împodobite şi înfloritoare. De asemenea este un loc de trecere a negustorilor din Kaffa, a negustorilor ruşi, a celor din Deşt<-i Kîpceak>, a negustorilor leşi şi unguri. Într-adevăr, este un loc de trecere populat şi înfloritor.

...Cînd au ajuns acolo, au fost rînduite pentru supunerea cetăţii armele de luptă : tunurile, puştile, darbzenurile şi s-au făcut meterezuri. Oşti numeroase au împresurat cetatea din toate părţile. Rebelii îndărătnici, datorită cetăţii puternice, s-au arătat fermi şi îndîrjiţi în a se apăra şi în a pune piedici, dar în 4—5 zile ghiaurii răufăcători, părăsind gîndul de răzvrătire, au căzut în umilinţă şi au cerut iertare, aruncîndu-se la poalele milostive <ale sultanului>. Ei au predat cheile cetăţii, şi gaziul padişah cel glorios i-a iertat, ştergînd vina lor. Au fost aşezaţi în şiruri numeroşi
188 robi cu înfăţişare de îngeri, precum şi sclave frumoase. Astfel, Moldova se împodobise cu atîtea frumuseţi, încît la prima vedere părea a fi o mîndreţe de trandafir. Fericitul padişah, la rîndul său, a dat beilor şi ostaşilor săi robi şi sclave în număr atît de mare, încît nu se puteau socoti. Acea căpetenie a diavolilor din Moldova [34], dezgustîndu-se de ţara sa, de grădinile şi de livezile sale, a ieşit, suspinînd şi plin de uimire, din lupta dîrză a oştii <turceşti> şi s-a dus în ţara leşească, deoarece între el şi craiul leşesc erau legături de rudenie.

...După ce ţara sa a rămas pustie, <turcii> au făcut o incursiune, repezindu-şi caii (*ilgar*) în toate părţile. Precum leii nimicesc turmele de gazele, aşa i-au nimicit gaziii pe prizonieri. Au fost luate ca pradă atîtea turme de oi şi atîţia oameni, încît numărul lor nu poate fi socotit. De asemenea au incendiat nenorocita sa capitală [35], precum şi palatul său pustiu.

---

[33] Adică s-a deschis calea spre Moldova.
[34] Ştefan cel Mare.
[35] Adică Suceava.

...Apoi <sultanul> a numit în acele cetăți cadii [36] și sangeacbei, iar dincolo de Dunăre s-au tras cinci salve după obiceiul mahomedan. Corturile curate ale musulmanilor au fost așezate pe cîmpiile țării călcate. Adevărul a sosit, rătăcirea s-a dus [37].

190 *Versuri* :

Lacătul acelui ținut era Chilia, deoarece, după ce a fost cucerită,
s-au deschis drumurile și către alte țări.
Cînd șahul lumii a deschis calea luptei sfinte, el a devenit stăpînul
lumii de aici și de dincolo.

TRIMITEREA LUI MIHALOGLU ALI-PAȘA, UNUL DINTRE GLORIOȘII EMIRI, ÎN MOLDOVA

192 În anul 890 [38], sultanul a trimis să se facă cuceriri în părțile răsăritene ale Anatoliei și în părțile Arabiei.

Chiar în cursul acestui an fericit, căpetenia răscoalei din Moldova [39] s-a gîndit <să recucerească> prin viclenie cetatea Chilia. Adunînd oaste aleasă, el s-a dus <asupra cetății> și a recurs la viclenie și înșelăciune.

...Cei din cetate (turcii), aflînd aceasta, l-au îndepărtat pe acest viclean. Cînd această întîmplare s-a arătat la Înalta Curte, atunci victoriosul sultan, dîndu-i favoruri beilerbeiului (*mir-i miran*) Ali-pașa, bei de Rumelia, precum și cîteva cete din oastea de Poartă, l-a trimis asupra Moldovei, pentru ca mergînd acolo, pe de o parte să întărească cetatea, adăugînd cele trebuincioase, iar pe de altă parte, dacă îl va găsi pe acel afurisit și nenorocit, să pună la cale nimicirea lui, iar dacă nu îl va găsi să distrugă și să ruineze țara acestuia.

<Se descrie pregătirea și înaintarea oștii spre Moldova>.

193 Ali-bei s-a hotărît să pornească fără întîrziere asupra dușmanului legii și asupra țării sale. Venind oști din toate părțile, ele s-au alăturat oștii purtătoare de victorie, așa cum apele rîurilor se varsă în mări și oceane. După ce au ajuns la Dunăre și au pregătit nenumărate corăbii, oastea victorioasă a trecut Dunărea și a înaintat spre cetate. Făcînd toate pregătirile trebuincioase, <Ali-bei> a întărit cetatea. După aceea a mers înăuntrul țării Moldovei. Acel ghiaur nedemn, cînd a văzut că nu are

[36] Cadiu (*kadî*): judecător musulman.
[37] Adică au venit turcii, iar voievodul a plecat.
[38] 18 ianuarie 1485—6 ianuarie 1486.
[39] Ștefan cel Mare.

putere să se împotrivească acestei oşti, a socotit că e mai bine să fugă şi să nu se arate. De aceea, aşa cum făceau necredincioşii din *Ken'an* [40], el a plecat în munţi şi prin păduri. Ţara rămînînd pustie şi ostaşii <turci> văzînd că victoria este sigură, au pornit la pradă. Ei au început să ia în prinsoare din Moldova nenumăraţi băieţi şi multe fete, frumoase ca cele din Kaşmir. Numărul prăzilor şi al oilor luate, precum şi al altor animale, a crescut aşa de mult, încît nu se putea ţine socoteală. Dînd foc palatului şi capitalei [41] acelui nenorocit, le-au pîrjolit şi le-au dărîmat. Cu acest dar de cucerire şi de victorie măria-sa Ali-paşa s-a închinat la pragul Porţii sultanului lumii cereşti.

194 ...Într-un cuvînt, după ce moldoveanul (*Kara-Bogdan*) a fost înfrînt, iar prin ţările şi cetăţile arabe s-au obţinut atîtea izbînzi... <sultanul a plecat în Orient>.

[40] *Ken'an*: Canaan.
[41] Este vorba de Suceava.

VI

AŞÎK — PAŞA — ZADE

Derviş Ahmed, nepotul lui Aşîk-paşa, cunoscut şi sub numele de Aşîk-paşa-zade, s-a născut în Anatolia răsăriteană, la Elvan Celebi, din vilaietul Ciorum, în anul 1400/803. Tatăl său se numea şeih Iahia fiul şeihului Suleiman. Străbunicul său, Aşîk-paşa (circa 1272—1332/670—733), este autorul celei mai vechi opere poetice turceşti *Garipname*.

În anul 1413/816, după propria-i mărturie, Aşîk-paşa-zade a zăcut bolnav în casa cronicarului Iahşi Fakih din Gheive (Asia Mică), iar în 1421, el s-a întors la locul său natal. În anii următori a participat la luptele dintre Murad al II-lea şi pretendentul Düzme Mustafa (1422), la campania lui Murad al II-lea împotriva Ungariei (1437) şi împotriva lui Ioan de Hunedoara în 1448 la Kosovo. Din mărturiile sale mai rezultă că ducea o viaţă de călugăr (*derviş*) şi că avea legături cu şeihul Abdul-Latif. Se ştie de asemenea de un pelerinaj pe care Aşîk-paşa-zade l-a întreprins la Mecca în jurul anului 1436.

Anul morţii lui Aşîk-paşa-zade nu se cunoaşte precis. După relatările din cronică, în 1484/889, cînd Baiazid al II-lea porneşte o expediţie împotriva Moldovei, el avea vîrsta de 86 de ani şi lucra încă la opera sa. După unii cercetători însă, Aşîk-paşa-zade ar fi murit la 23 martie 1481 (*22 muharrem 886*), într-o zi de vineri[1]. Se crede că mormîntul istoriografului se află în mica moschee „Aşîk-paşa", construită de el la Istanbul.

Cronica atribuită lui, numită adesea *Menakib* şi *Tevarih-i Al-i Osman*, se presupune că nu-i aparţine în întregime. Limba folosită de autor este simplă, ceea ce i-a făcut pe unii cronicari de mai tîrziu să dispreţuiască acest izvor, sub pretextul că este scris în „turca vulgară" („*kaba türki*") şi nu în „turca cultă" („*ince türkçe*"). Conţinutul său plasează însă cronica lui Aşîk-paşa-zade printre cele mai importante izvoare istorice otomane.

[1] Cf. Raif Yelkenci, *Aşîk-paşa-zade tarihi üzerinde bir araştırma* (*O cercetare asupra cronicii lui Aşîk-paşa-zade*), în „*Vakit*", 18—20 mai, 1945, nr. 9 813—9 815.

Se ştie că prima ediţie a operei acestui cronicar a apărut sub îngrijirea lui Ali-bei [2]. Ediţia critică a turcologului Fr. Giese : *Die altosmanische Chronik des Aşîk-paşa-zade* (Leipzig), 1929, întocmită pe baza unui mare număr de manuscrise, a deschis noi perspective pentru cercetarea acestei opere. Fr. Giese ajunge la concluzia că opera istorică aparţinînd cronicarului de care ne ocupăm tratează evenimentele numai pînă la anul 1478/883. Cea mai recentă traducere a acestei cronici a apărut în limba germană în 1959 [3]. Extrasele alăturate s-au făcut după ediţia lui Giese, confruntîndu-se şi cu ediţia turcească.

Bibliografie: P. Wittek, *Neues zu Aşık-paşa-zade*, în „*M.O.G.*", II, p. 147; *O.M.*, III, p. 84; *G.O.W.*, p. 35—38; *E.I.*, I, 35—38; *I.A.*, I, 1950, p. 706—709; M.S. Ülkütaşır, *Aşık-paşa-zade*, în „Ülkü", 1947, nr. 9, p. 14—15.

[2] *Tarih-i al-i Osman* (*Cronica dinastiei otomane*), Istanbul, 1911 (1332), 318 p.

[3] Cf. *Vom Hirten Zeit zur Hohen Pforte... Aşık-paşa-zade*, Hrgb. Richard Kreutel, Viena, 1959, 16 p. (introd.) + 17 + 334 p. + 3 h.

TEVARIH-I AL-I OSMAN

(ed. Giese, Leipzig, 1929)

58 ACEST CAPITOL ISTORISEŞTE CEEA CE A FĂCUT BAIAZID-HAN[1] DUPĂ CE S-A URCAT PE TRON

De asemenea au trimis oameni care au pus stăpînire (*zapt*) pe toate minele, cu ţinuturile înconjurătoare, din Kratova (*Karatova*).

Pe Evrenos<-bei> iarăşi l-a aşezat la Serres (*Siröz*). Apoi a mers şi a cucerit Vodina şi Cetrevizul (*Cetruz*)[2].

Pe de altă parte, Firuz-bei a trecut din Vidin şi s-a repezit în Ţara Românească (*Eflak*) şi s-a întors cu multă pradă (*doyum*).

Tot în aceste părţi, paşa Ighit-bei s-a îngrijit de <cucerirea> Bosniei. Ei au adus hanului Baiazid, la Adrianopol, mulţi robi şi multă avuţie. Baiazid-han a venit la Brusa, unde s-a ocupat de construirea unor aşezăminte de binefacere.

60 <În descrierea bătăliei de la Nicopol (1396) nu se aminteşte de români>.

61 Aici[3] Baiazid-han a făcut o expediţie sfîntă.
Şi a plesnit fierea ghiaurilor rămaşi.
Vilaietul Bosnia şi Laz-ul au dat *haraci*
Şi o mulţime de gazii, aşa să ştii, au plecat în Albania
Şi i-a spus celui din Ţara Românească: „Vino îndată şi slujitor să-mi fii!"
Şi iarăşi şi-a pus de gînd să meargă împotriva Istanbului.

Această întîmplare a avut loc în anul 793 al Hegirei[4] prin mîna lui Baiazid-han...

62 (cap. 62) Sultanul Baiazid a mers şi a cucerit Nicopolea şi Silistra. Întorcîndu-se de acolo a plecat spre Moreea (*Mora*).

67—72 (cap. 67) <Spre deosebire de alţi cronicari, Aşîk-paşa-zade nu menţionează participarea oştii româneşti la lupta de la Ankara din 1402. În schimb subliniază prezenţa şi eroismul oştii lui Vuk Brankovici (*Vîlk-oglu*). După descrierea luptei de la Ankara urmează povestirea certurilor dintre urmaşii lui Baiazid>.

---

[1] Baiazid Ildîrîm (Fulgerul).
[2] *Cetruz, Cetreviz*: Kitros.
[3] La Nicopol.
[4] 9 decembrie 1390—28 noiembrie 1391.

72 Pe cînd Suleiman se îmbăta la Iznik cu vinul dăruit de Ali-paşa, Isfendiar l-a suit pe Musa într-o corabie (*ghemi*) din Sinop (*Sinab*) şi l-a trimis în Ţara Românească (*Eflak*). Beiul acesteia era Mircea (*Mirgi*). Cînd emirul Suleiman a auzit că Musa a trecut în Rumelia, plecînd de acolo, a ajuns la Adrianopol (*Edirne*), unde s-a apucat iarăşi de petreceri. Beii Rumeliei au aflat de asemenea că Musa a venit în Ţara Românească. Ei i-au trimis de ştire, zicîndu-i : „Vino, că fratele tău nu are nici o tragere de inimă pentru *padişahlîk*, deoarece nu are timp din pricina petrecerilor care nu contenesc zi şi noapte". Auzind aceasta, Musa s-a repezit pînă la Silistra şi de acolo a plecat mai departe. Tavgiii din Rumelia, precum şi timarioţii[5] Rumeliei, cu toţii au plecat la Musa şi au mers de-a dreptul la Adrianopol. Şi vestea a ajuns pînă la emirul Suleiman, căruia i s-a spus : „Fratele tău Musa a sosit şi toată Rumelia a trecut de partea lui".

<Urmează descrierea luptelor dintre Musa şi Suleiman>.

73 (cap. 68) Astfel, Musa s-a suit pe tronul Rumeliei în anul 813 al Hegirei[6], urmînd după fratele său emirul Suleiman.

74 <Luptele dintre Musa şi Mehmed pentru domnie. Căderea lui Musa şi fuga unui demnitar otoman în Ţara Românească>.

75 Azap-bei, supusul lui Musa, fugind <în 1413> a plecat în Ţara Românească (*Eflak*) şi aşa Rumelia s-a supus sultanului Mehmed. Au trimis soli la beii din vecinătate...

Anul 816[7]. Urcarea pe tron a sultanului Mehmed[8] a avut loc în 816 al Hegirei.

76 ...Pe cînd sultanul Mehmed şi Musa se urmăreau unul
pe altul, împăratul (*tekür*) de la Istanbul[9] nu voi să-l mai ţină
77 la el pe fiul emirului Suleiman[10], deoarece avea tratat şi legămînt cu sultanul Mehmed. Din această pricină n-a vrut să-l mai ţină pe fiul acestuia. Acest fiu (*oglan*), la rîndul său, a ieşit din Istanbul şi a vrut să plece în Ţara Românească (*Eflak*).

[5] Posesor de feudă zisă *timar*, cu un venit anual pînă la 19 999 de aspri.
[6] 6 mai 1410—24 aprilie 1411.
[7] 3 aprilie 1413—22 martie 1414.
[8] Mehmed I Celebi (1413—1421).
[9] Manuel al II-lea Paleologul (1391—1425).
[10] Orhan Celebi.

Acîngiii din Karînovasî s-au dus lîngă acest fecior şi i-au grăit : „Vino la noi, căci noi sîntem cu tine !". L-au luat şi l-au dus la Ianboli [11]. Apoi i s-a dat de ştire sultanului Mehmed şi el a mers împotriva acestui fecior. Acîngiii care erau în jurul său au fugit împrăştiindu-se.

<Prinderea, orbirea şi exilarea lui Orhan Celebi la Brusa>.

ACEST CAPITOL ISTORISEŞTE ŞI ARATĂ CUM SULTANUL MEH-
79 MED [12], FIUL LUI BAIAZID-HAN, DUPĂ CE A VENIT LA BRUSA,
(cap. 75) A PORNIT SPRE ŢARA ROMÂNEASCĂ (*EFLAK*)

El a strîns toată oastea din împrejurimi : Karamanoglu de asemenea i-a trimis oşti şi Isfendiar i-a trimis pe fiul său numit Kasîm. El (sultanul) a pornit cu noroc spre vilaietul Ţării Româneşti, ajungînd pînă la malul Dunării (*Tuna*). Apoi i-a trimis pe acîngii, iar el a stat şi a construit (*yaptî*) cetatea Giurgiu (*Ierkökü*). Acîngiii s-au întors cu o pradă bogată. Beiul Ţării Româneşti [13], la rîndul său, a trimis haraciul cu un sol (*elci*). El s-a supus cu totul şi i-a trimis pe fiii săi (*oglanlarîn*) [14] la Poartă pentru slujbă. Sultanul s-a întors iarăşi cu noroc la Brusa.

81 (cap. 78) ...Din această parte, fiul cadiului din Simavna [15] a auzit că Börüklüge <Mustafa> se întăreşte mereu. Atunci el a fugit şi s-a dus la Isfendiar. De acolo s-a urcat într-o corabie şi a plecat spre Ţara Românească. Sosind în această parte, a intrat în „marea de copaci" (*agaç denizine*); dar avea înţelegere cu Börüklüge.

82 <Reprimarea răscoalelor din Anatolia şi Rumelia conduse de şeihul
(cap. 79) Bedreddin şi discipolii săi>.

ACEST CAPITOL ISTORISEŞTE ŞI FACE CUNOSCUT CEEA CE A
93 FĂCUT EFLAK-OGLU DRACULA [16] CÎND SULTANUL MURAD [17] A VENIT
(cap. 93) LA IZNIK CA SĂ SE LUPTE CU FRATELE SĂU

În vremea aceea, acest Dracula a trecut pe la Silistra unde a făcut multe blestemăţii. Dar nici gaziii n-au rămas mai

[11] *Ianboli* : Iampol, oraş în Bulgaria.
[12] Mehmed I Celebi.
[13] Mircea cel Bătrîn.
[14] În alte izvoare: „fiul".
[15] Bedreddin.
[16] Vlad Dracul, domnul Ţării Româneşti.
[17] Murad al II-lea.

prejos şi l-au zdrobit în chip minunat. Atunci au dat de ştire sultanului despre faptele acestuia. Sultanul, la rîndul său, vorbi astfel: „Acum eu plec în expediţie, dar nimic din ce va face acel blestemat nu va fi iertat. Cu grija lui Allah şi puterea făcătoare de minuni a lui Mahomed şi cu ajutorul sfinţilor (*evliya*) voi avea grijă de faptele acestuia şi voi fi pricina nenorocirii lui. Dar acum supusul meu Firuz [18], de cîte ori va avea prilej, să treacă cu gaziii săi ca să lovească, să nimicească şi să pîrjolească vilaietul acestuia, iar pe cei pe care îi va găsi atît dintre bărbaţi, cît şi dintre femei, să-i facă robi". Iar el plecă de îndată împotriva lui Isfendiar. Cînd s-a întors de la Isfendiar, Dracula s-a înfăţişat la Poartă. El a venit cu cei doi fii [19] ai săi, pe care i-a pus în slujba Porţii. El însuşi a îmbrăcat din partea sultanului *hilat* şi turban (*tülbent*) încreţit şi s-a supus la haraci. Apoi a plecat în vilaietul său şi n-au mai fost certuri şi gîlcevi.

Dracula s-a supus acestui han,
Nedorind să se scalde în sînge,
Şi s-a căit pentru răutăţile făcute.
Recunoscîndu-şi vina, el s-a înfăţişat la divan
Şi Murad-han, acest sultan care supune o lume întreagă,
I-a iertat acestuia greşelile.

(cap. 94) ACEST CAPITOL ISTORISEŞTE CEEA CE A FĂCUT SULTANUL MURAD-HAN GAZIUL DUPĂ CE A TERMINAT TREBURILE CU DRACULA

<Descrierea expediţiei lui Evrenosoglu în Albania>.

107 ACEST CAPITOL EXPLICĂ FELUL CUM MURAD-HAN GAZIUL
(cap. 106) A FĂCUT O EXPEDIŢIE ÎN UNGARIA DUPĂ CUCERIREA SALONICULUI [20]

Din cînd în cînd haraminii [21] unguri treceau în ţinutul Vidinului, unde făceau multe răutăţi.

110 <Descrierea unei expediţii în Ungaria pe la anul 839> [22].
(cap. 109)

Strîngîndu-se acîngiii, au trecut prin Timişoara (*Dimişkar*). S-au dus şi au pătruns în ţara ungurească...

[18] De fapt, Firuzbeioglu Mehmed-bei.
[19] Domnii de mai tîrziu: Vlad Ţepeş şi Radu cel Frumos.
[20] Salonicul a fost cucerit în 833 = 1429—1430.
[21] *Haramin*, în limba română a intrat şi sub forma de *aramin*, în sens de hoţ de codru, tîlhar, haiduc.
[22] 27 iulie 1435—17 iulie 1436.

111 (cap. 110) ACEST CAPITOL ISTORISEŞTE ŞI FACE CUNOSCUT CUM ANUME SULTANUL MURAD HAN GAZIUL, EROU AL ISLAMULUI, FIUL SULTANULUI MEHMED-HAN GAZIUL, A FĂCUT EXPEDIŢIE ÎN VILAIETUL UNGURESC

Mai întîi a trimis om lui Vîlk-oglu [23], căruia i-a vorbit astfel: „Va trebui să trec împotriva ungurilor; să ai grijă de arme, că voi trece prin Semendria".

De asemenea a trimis ştire lui Eflak-oglu [24], spunîndu-i: „Să-ţi aduni în grabă oastea şi să vii; dacă nu vei veni, eu nu mă voi lenevi să merg asupra ta".

Dracula a vorbit astfel: „Norocosul meu sultan, eu sînt gata să duc de frîu calul fericitului meu sultan". Padişahul (*hundekiar*), de asemenea, a strîns o oaste mare: apoi, mergînd, a ajuns la Vidin; toţi acîngiii erau împreună cu el. Au trecut îndată prin Vidin şi au luat numeroase cetăţi din ţara ungurească şi au ajuns pînă la Sibiu (*Zibin*).

Umblînd 45 de zile prin vilaietul unguresc, ei au cutreierat [25] şi au călcat peste tot locul, după care s-au întors cu voia lui Allah. La înapoiere au ieşit din vilaietul Ţării Româneşti teferi şi sănătoşi.

La întoarcere Dracula era călăuză înaintea sultanului (*hundekiar*). La ducere însă, oastea lui Laz-oglu fusese cea care mersese înainte drept călăuză. Întorcîndu-se prin Ţara Românească, <Dracula> a venit la sultan oferindu-i o mulţime de daruri (*peşkeş*). Gaziii de asemenea s-au întors cu o pradă bogată. Numărul prăzilor era aşa de mare, încît în afară de Allah nimeni nu-l putea şti. De asemenea, toţi gaziii s-au întors cu aceste prăzi în vilaieturile lor. În vilaietul unguresc nu au întîlnit şi nu au văzut nici măcar un singur necredincios.

...Această expediţie împotriva necredincioşilor a avut loc în anul 840 al Hegirei [26], fiind făcută de sultanul Murad-han.

114 (cap. 113) ACEST CAPITOL EXPLICĂ ŞI FACE CUNOSCUT CUM ANUME SULTANUL MURAD-HAN GAZIUL A ATACAT SEMENDRIA

Întorcîndu-se de la Belgrad, <sultanul> a venit drept la Scoplje (*Üsküb*). Ishak-bei i-a vorbit astfel: „Hei, sultanul

[23] Gheorghe Brankovici-Vukovici (1427—1456).
[24] Vlad Dracul.
[25] În text: *agnadîlar*, adică „s-au tăvălit".
[26] 16 iulie 1436—4 iulie 1437.

meu norocos, atîta timp cît Vîlk-oglu va fi la Semendria nu se va astîmpăra nici Karamanoglu şi nici ungurul nu ni se va supune. De asemenea să nu crezi că Dracula îţi este prieten; el este un făţarnic".

Murad-han gaziul a răspuns: „Prin urmare să mergem în această expediţie şi preaînaltul Allah ne va ajuta să vedem ce va fi". Au venit la Adrianopol şi au iernat acolo. Sosind primăvara, i-au spus lui Dracula şi lui Vîlk-oglu să vină la Poartă. Vîlk-oglu, auzind de această ştire, n-a venit el însuşi, ci a trimis pe cei doi fii ai săi. Dracula a văzut că Vîlk-oglu nu s-a dus, ci a trimis pe cei doi fii ai săi. Dracula însă, luînd pe cei doi fii ai săi, s-a prezentat el însuşi la Poartă. Atît Dracula, cît şi fiii săi au fost îndată prinşi. Pe Dracula l-au închis în cetatea Galipoli (*Gelibolu*), iar cei doi fii ai săi[27] au fost aruncaţi în fortăreaţa Egrigöz din vilaietul Ghermian[28]. Pe cei doi fii ai lui Vîlk-oglu i-au închis în cetatea Tokat.

<Cucerirea Semendriei şi fuga lui Vîlk-oglu la unguri>.

Această cucerire s-a întîmplat în 841 al Hegirei[29].

117 ACEST CAPITOL EXPLICĂ ŞI FACE CUNOSCUT ÎN CE CHIP DUPĂ
(cap. 115) MEZID-BEI A FOST ÎNFRÎNT ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ ŞI KULA-ŞAHIN

În vremea aceea Kula-Şahin era beilerbei de Rumelia. El a vorbit sultanului (*hudekiar*) astfel: „Norocosul meu sultan, acel martaloz căruia i se spune Iancu[30] a făcut multe lucruri supusului tău Mezid. Dacă porunceşti, eu, supusul tău, voi merge să-l răzbun pe Mezid-bei". Sultanul, la rîndul său, i-a răspuns: „Du-te". Luînd cu el şi oastea şi pe acîngiii din Rumelia şi o parte din oastea Anatoliei, a înaintat, trecînd în vilaietul Ţării Româneşti. Aici şi el s-a dedat vinului, chebapului (*kebab*) şi ospăţurilor îmbelşugate. Beii i-au grăit astfel: „Hei, beiule, aici nu e un loc de desfătare şi petrecere, deoarece aici se găseşte duşmanul". Atunci acest Kula-Şahin a vorbit în felul următor: „Văzînd numai turbanul (*bürk*) meu, duşmanul acela va fugi cale de cîteva zile".

---

[27] Vlad şi Radu.
[28] *Ghermian*: provincie în Anatolia.
[29] 5 iulie 1437—23 iunie 1438.
[30] Ioan de Hunedoara.

Pe cînd el spunea aşa, apăru deodată oastea ungurească. De astă dată Kula-Şahin n-a mai avut timp să înghită nici îmbucătura din gură; el şi-a încălecat calul şi a întors spatele, adică s-a pus pe fugă. Beii i-au zis: „Hei, ce faci? Vino să mergem împotriva acestui duşman, altfel ordia noastră va fi călcată în picioare". La aceasta Kula-Şahin a răspuns: „În seara aceasta să vă împotriviţi voi, iar pe la miezul nopţii voi veni eu de hac duşmanului". Dar cînd s-a lăsat întunericul serii, el nu s-a mai gîndit la duşman. Kula-Şahin şi-a dăruit turbanul său duşmanului. El tot întreba: „Unde este Dunărea? Este aproape?". Într-un cuvînt, oastea islamică a fost înfrîntă.

Pe de altă parte, Karamanoglu [31] s-a bucurat mult auzind despre înfrîngerea oştii islamice.

<Atacul lui Karamanoglu asupra ţinuturilor otomane>.

120 ACEST CAPITOL EXPLICĂ ŞI FACE CUNOSCUT FELUL CUM
(cap. 117) VÎLK-OGLU [32], DUPĂ CE A PIERDUT VILAIETUL LAZ [33], TREMURÎND ÎNAINTEA LUI IANCU, A ADUS OASTEA UNGUREASCĂ LA TRECĂTOAREA ZLATIŢA (*IZLADÎ*)

Luîndu-se Semendria din mîna lui Vîlk-oglu, ea a fost umplută cu musulmani. Atunci, pe necredincioşi i-au cuprins durerile de pîntece. Vîlk-oglu, mergînd, s-a aruncat la picioarele ungurului. De asemenea, din aceste părţi a venit la ungur solul (*elci*) lui Karamanoglu, care i-a grăit astfel: „Tu să înaintezi de acolo şi eu de aici, aşa ca Rumelia să fie a ta, iar Anatolia a mea. De asemenea, să luăm şi să-i dăm lui Vîlk-oglu vilaietul său".

Pe scurt, în afară de cea a craiului unguresc, toată oastea a fost dată sub comanda lui Iancu şi Vîlk-oglu. Toţi aceştia au înaintat şi au intrat în vilaietul islamic, venind pînă la trecătoarea (*derbend*) numită Zlatiţa (*Izladî*).

La rîndul său, sultanul Murad-han gaziul i-a întîmpinat acolo pe necredincioşi. Întîlnirea cu necredincioşii a avut loc la trecătoarea Zlatiţa. Dar necredinciosul, intrînd, s-a aşezat înăuntrul trecătorii. Vîlk-oglu l-a cinstit pe beilerbeiul Rumeliei cu florini şi aşa nu l-au lăsat pe sultan (*hundekiar*) să se răz-

[31] Karamanoglu Ibrahim (1425—1463).
[32] *Vîlk-oglu*: Gheorghe Brankovici-Vukovici.
[33] Adică Serbia.

boiască cu ghiaurii. Necredinciosul a stat multe zile în trecătoare. Într-o noapte, ghiaurii s-au retras, plecînd îndată. Spunîndu-i-se că „necredinciosul a fugit", pe urmele necredincioşilor a fost trimis Kasîm-paşa, care era pe atunci beilerbei.

<Prinderea lui Kasîm-paşa, fratele lui Halil-paşa, de către unguri şi eliberarea acestuia>.

121 (cap. 118) ACEST CAPITOL EXPLICĂ ŞI FACE CUNOSCUT CEEA CE A FĂCUT SULTANUL MURAD-HAN GAZIUL DUPĂ CE A URCAT PE TRON PE FIUL SĂU ŞI DUPĂ CE EL ÎNSUŞI, MERGÎND, S-A AŞEZAT LA MANISA

<După prima urcare pe tron a lui Mehmed al II-lea, Karamanoglu trimite solie la unguri, cerînd dezlănţuirea unui război împotriva osmanliilor>.

De asemenea, el a trimis aceeaşi ştire şi lui Vîlk-oglu, spunîndu-i fel de fel de lucruri care i se potrivesc numai lui. În felul acesta el a aţîţat şi pe crai[34] şi pe Iancu[35]. El le-a spus : „De ce staţi ? Nu veţi găsi alt prilej mai bun decît acesta împotriva turcului". Acest crai despre care este vorba este fiul acelui crai care venise la Golubăţ (*Güverginlik*). Şi Iancu merse în fruntea acestora[36]. Ei au trecut prin Belgrad şi îndată s-au îndreptat spre Varna.

122 **< Sosirea lui Murad din Manisa şi începerea luptei de la Varna>.**

Iancu a mers asupra oştii din Anatolia. Beilerbeiul Anatoliei a murit ca un martir[37]. De asemenea, au căzut şi mulţi sangeacbei[38], murind ca nişte eroi. Oastea Rumeliei, retrăgîndu-se, a dat peste un loc strîmt.

<Atacul şi moartea regelui Vladislav I. Oastea turcească a prins curaj şi a obţinut victoria. Trimiterea scrisorilor care anunţau biruinţa şi diverse solii în împrejurimi>.

Această victorie s-a întîmplat în anul Hegirei 847[39], de mîna sultanului Murad-han gaziul, fiul sultanului Mehmed...

---

[34] Vladislav I, regele Ungariei.
[35] Ioan de Hunedoara.
[36] În fruntea oştii creştine.
[37] În cronica lui Orudj bin Adil i se dă şi numele : *Gheiki Karadja*.
[38] Viceguvernator, avînd ca insignă un tui (*tug*).
[39] 1 mai 1443—19 aprilie 1444 ; lupta a avut loc de fapt la 10/11 noiembrie 1444.

123 (cap. 120) ACEST CAPITOL EXPLICĂ ÎN CE CHIP NECREDINCIOSUL DE UNGUR, VENIND LA KOSOVO, S-A LUPTAT CU SULTANUL MURAD-HAN GAZIUL ŞI CE FEL DE CĂPETENII (*BANI*) ERAU CEI CARE VENISERĂ CU UNGURUL

124 <Plecarea oştii creştine spre Kosovo şi iscodirea ei de către martalozul Dogan, informatorul lui Murad al II-lea>.

L-au întrebat, şi martaloz Dogan a vorbit astfel: „Unul dintre aceşti mai mari este banul leşesc (*Lek-ban*), altul e banul ceh (*Ceh-ban*), unul este fiul banului de *Lük* (?) [40] şi unul este banul de *Sekvelet* (?) [41]. Toţi aceştia sînt mari padişahi ai vilaeturilor ungureşti şi fiecare dintre ei este un ban asemănător cu craiul, dar izvorul răutăţilor este Iancu <de Hunedoara>. El este cel care, trecînd în fruntea lor, îi aduce. Îndată ce sultanul a aflat adevărul despre ei, după ce s-a închinat celui de sus, a plecat drept prin Sofia; a strîns însă toată oastea întregului vilaiet. Pentru acest război sfînt au venit în expediţie oameni chiar şi de la Karamanoglu [42].

<Pregătirea oştii turceşti şi înaintarea spre Kosovo. Bătălia de la Kosovo într-o zi de vineri>.

125 Sîmbătă iarăşi s-a dat o mare luptă. Mii de viteji, mişcîndu-şi trupurile şi dîndu-şi sufletele, au murit ca nişte eroi. De asemenea au căzut şi numeroşi bani de-ai necredincioşilor. Mulţi au fost prinşi de vii. Iancu a fugit; la fel şi banul de Lük (?) a fugit şi el; banul de Sekvelet a căzut; banul leşesc (*Leh*) a căzut prizonier, dar nu s-a ştiut şi a scăpat fiind vîndut din mînă în mînă.

<Urmează descrierea înfrîngerii oştii creştinilor. Se semnalează participarea autorului la această bătălie>.

126 Această victorie s-a întîmplat în anul 852 al Hegirei [43], la Kosovo, unde, împreună cu sultanul Murad-han gaziul, se afla şi fiul său, prinţul (*sultan*) Mehmed-han gaziul....

---

[40] *Lük* (?) ban, în alte cronici (de exemplu Sa'adeddin) în loc de *Lük* apare *Eflak* (Ţara Românească). Ar fi deci vorba de Vladislav al II-lea, voievodul Ţării Româneşti.
[41] Poate secuiesc.
[42] Karamanoglu Ibrahim.
[43] 7 martie 1448—23 februarie 1449.

138 (cap. 127) ACEST CAPITOL EXPLICĂ CEEA CE A FĂCUT SULTANUL MEHMED-HAN[44] GAZIUL DUPĂ CE A MERS LA BELGRAD ŞI, ÎN SFÎRŞIT, CE S-A ÎNTÎMPLAT ACOLO

<Expediţia împotriva cetăţii Belgrad şi începutul asediului>.

Într-o zi au văzut că acolo unde acest Karadja[45] voia să treacă au venit pe neaşteptate mulţi ostaşi necredincioşi. În fruntea acestora venind blestematul de Iancu, el s-a aşezat acolo. Ei au adus de asemenea şi pe apă numeroase corăbii.

În sfîrşit, lupta a început să fie din ce în ce mai crîncenă şi amîndouă părţile s-au războit tare. Într-o zi, deodată, pe cînd Karadja-bei stătea în întăritură (*meterez*) şi poruncea să se tragă cu tunurile, s-au prăbuşit scîndurile meterezului său şi căzînd un bolovan (*pranki*), l-a atins şi el a murit ca un martir. Pe de altă parte şi vasele se luptau pe apă.

<Turcii, în frunte cu sultanul, au încercat prin cîteva atacuri crîncene să intre în cetate, dar nu au reuşit din cauza contraatacului, precum şi din cauza trădării oştii de Rumelia>.

Padişahul, văzînd aceasta, a plecat din acel loc şi s-a întors cu noroc în propriul său vilaiet. Şi această expediţie sfîntă s-a întîmplat în anul 860 al Hegirei[46]...

154 (cap. 137) ACEST CAPITOL EXPLICĂ ÎN CE CHIP MEHMED-HAN GAZIUL A TRECUT ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ (*EFLAK*) ŞI CE A FĂCUT ACOLO

Înţelege deci, hei scumpule, că atunci cînd <sultanul> s-a întors din expediţie[47] la Istanbul, a venit din această parte la Istanbul şi Ishak-paşa[48], pe care îl lăsase în Rumelia. Din împrejurimi au început să sosească solii (*eciler*). A venit un sol şi din partea beiului Ţării Româneşti[49]. La întoarcerea solului său i-au dat un sol prin care îl chemau pe beiul Ţării Româneşti la Poartă.

155 Acesta (solul), sosind, şi-a înfăţişat misiunea de solie beiului Ţării Româneşti. Dar el a răspuns astfel solului care venise: „Cei din vilaietul meu nu-mi sînt credincioşi şi dacă eu, ieşind din ţara mea, voi pleca acolo, ei îl vor aduce pe ungur şi vor da

[44] Mehmed al II-lea.
[45] Karadja-bei era beilerbei de Rumelia.
[46] 11 decembrie 1455—28 noiembrie 1456.
[47] Cucerirea Trapezuntului, ultima fortăreaţă bizantină (1461).
[48] Atunci avea rang de bei, iar mai tîrziu apare ca mare vizir (1470—1472).
[49] Din partea lui Vlad Ţepeş.

acest ţinut aceluia. Eu nădăjduiesc ca padişahul să trimită numaidecît încoace, spre malul apei Dunărea, pe unul dintre beii de margine (*udj beyi*). Acel bei de margine, care va veni, să păzească acest vilaiet şi atunci eu voi pleca să mă închin la pragul norocos al sultanului meu".

Sultanul, la rîndul său, a dat crezare vorbelor acestui necredincios şi l-a trimis pe beiul Hamza Ceakîrdjîbaşî [50]. Acesta s-a dus şi s-a aşezat pe malul Dunării, care pe atunci îngheţase. Dincoace musulmanii şedeau nepăsători şi îşi vedeau de treburile lor. Dunărea îngheţase foarte tare.

Beiul Ţării Româneşti, acest blestemat fiu de bastard (*haramzade*), l-a atacat pe Hamza-bei tocmai pe la miezul nopţii. Omorînd mulţi musulmani, l-a prins pe Hamza-bei şi i-a pus pe necredincioşi să treacă Dunărea prin cîteva locuri. Aceştia au făcut incursiuni prin împrejurimi, pricinuind multe stricăciuni în acel vilaiet.

El a tăiat capul lui Hamza-bei, pe care, împreună cu capetele multor musulmani, l-a trimis craiului unguresc, grăindu-i: „Eu am devenit duşman cu turcul". Toţi beii necredincioşilor au auzit şi s-au încredinţat că acest ghiaur a devenit duşmanul padişahului.

Ce vicleşug a făcut voievodul Ţepeş (*Kazîklî*)!
Acest necurat şi murdar şi afurisit de neastîmpărat (*azîklu*),
Acest nenorocit şi murdar Dracul-oglu.
Distruge şi nu spune dacă e bine sau păcat.

(Cap. 138) ACEST CAPITOL EXPLICĂ FELUL ÎN CARE SULTANUL MEHMED-HAN GAZIUL, LUPTĂTOR PENTRU ISLAM, A TRECUT ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ ŞI CUM A DAT ACEL VILAIET FRATELUI LUI ŢEPEŞ [51]

Cînd padişahul a aflat că acest blestemat de necredincios face astfel de viclenii, adunîndu-şi oastea a înaintat, spunînd că are de gînd să facă o expediţie împotriva necredincioşilor. Dînd un atac, a trecut Dunărea (*Tuna*) şi a intrat în vilaietul

[50] *Ceakîrdjîbaşî*: căpetenie de şoimari; era bei de Nicopol.
[51] Lui Radu cel Frumos.

Țării Românești. Toată populația vilaietului Țării Românești, venind, s-a închinat, supunîndu-se padişahului, dar voievodul Țepeş s-a făcut nevăzut. Padişahul a cutreierat un timp Țara Românească. Într-o noapte a fost atacat [52] pe neaşteptate, dar vitejii ostaşi ai padişahului erau cu toții gata de luptă. Cînd au văzut că atacul (*guluv*) venea din partea oştii afurisitului de Țepeş (*Kazîklu*) şi că el însuşi era în fruntea ei pentru acest atac de noapte, gaziii n-au făcut nici un fel de mişcare, ci l-au lăsat să se apropie mult de ordie [53] şi cînd a intrat chiar în mijloc, atunci gaziii, strigînd „mare-i Allah", i-au măcelărit în aşa fel, încît n-a scăpat nici jumătate din necredincioşii care
156 veniseră. Într-un cuvînt, i-au măcelărit pe necredincioşi pînă spre dimineață şi voievodul Țepeş abia şi-a scăpat capul. Cînd s-a făcut ziuă, l-au trimis pe Ali-bei [54] pe urmele sale. Oştenii care veniseră cu Țepeş erau *sipahii* [55] necredincioşi ai vilaietului. Adunîndu-se, ei au venit să ceară iertare şi aruncîndu-se la picioarele padişahului, s-au predat.

Țepeş avea un frate mai mic [56], care se afla lîngă padişah, unde slujea. Acestuia i-a acordat <padişahul> beilicul Țării Românești, dîndu-i ca însoțitori pe beii [57] vilaietului. După ce a luat lucrurile dorite din această țară, <sultanul> s-a înapoiat cu noroc la tronul său.

Această expediție împotriva necredincioşilor s-a întîmplat în anul 866 [58], fiind condusă de sultanul Mehmed-han gaziul...

(cap. 139) ACEST CAPITOL ISTORISEŞTE CE A FĂCUT SULTANUL MEHMED-HAN GAZIUL DUPĂ CE S-A ÎNTORS DIN EXPEDIȚIA ÎMPOTRIVA ȚĂRII ROMÂNEŞTI ŞI CE FEL DE RĂZBOI SFÎNT (*GAZA*) A PURTAT

<Se descrie cucerirea cetății insulare Mitilene>.

---

[52] În text: *galebe* („victorie") în loc de *guluv* („atac"). Vezi mai departe.
[53] *Ordie* (*Ordu*): oastea turcească.
[54] Ali-bei Mihaloglu, comandant de acîngii.
[55] *Sipahi*: cavaleri; aici în sens de boieri.
[56] Radu cel Frumos.
[57] Aici cu sens de boieri.
[58] 6 octombrie 1461 — 25 septembrie 1462.

157 Şi această expediţie împotriva Ţării Româneşti (*Eflak*) şi cucerirea Mitilenei (*Midilli*) s-au întîmplat în anul 866 al Hegirei. Şi aceste două campanii au fost duse în şapte luni.

<Urmează descrierea expediţiei în Albania>.

Această victorie a avut loc la 870[59], fiind condusă de însuşi sultanul Mehmed-han gaziul. Şi cînd sultanul Mehmed-han s-a întors din această expediţie, (*Rum*) Mehmed[60] a devenit vizir.

175—178 <Expediţia lui Ghedik Ahmed-paşa şi cucerirea Kaffei şi Mangupului în anul 880/1475>.

178
(cap. 153) ACEST CAPITOL EXPLICĂ ŞI FACE CUNOSCUT ÎN CE CHIP SULTANUL MEHMED-HAN GAZIUL A FĂCUT O EXPEDIŢIE SFÎNTĂ ÎN MOLDOVA (*KARA-BOGDAN*) ŞI CE A FĂCUT DOMNUL (*TEKÜR*) MOLDOVEI

Padişahul <Mehmed al II-lea>, cu ajutorul lui Allah cel preaînalt, după ce a supus vilaieturile tuturor beilor necredincioşi şi pe ei înşişi, l-a chemat la Poartă pe domnul Moldovei [61], zicîndu-i: „De astă dată să aduci tu însuţi haraciul, după cum îl aduce cel din vilaietul Ţării Româneşti, şi să fii cu noi ca şi beiul Ţării Româneşti [62], ca să ştim în ce chip trăieşti cu noi!". Cu aceste cuvinte i-au dat de ştire necredinciosului, care însă n-a venit şi nu le-a luat de loc în seamă.

Din această pricină, padişahul a trimis pe unul dintre supuşii săi, spunîndu-i: „Du-te şi intră în vilaietul necredinciosului, vezi şi cercetează, să văd ce vor face cu tine acei necredincioşi". Ascultînd şi supunîndu-se poruncii padişahului, acest supus, la rîndul său, a plecat. El a ajuns la Dunăre şi, trecînd-o, a intrat în vilaietul Moldovei.

[59] 24 august 1465 — 12 august 1466.
[60] Rum Mehmed (Mehmed „grecul"), mare vizir (1467—1470).
[61] Ştefan cel Mare.
[62] Laiotă Basarab.

Într-o zi, pe cînd aceştia (turcii) stăteau nepăsători şi oastea era puţină şi străină de locuri, acel afurisit, simţindu-i nepăsători, a venit asupra lor. Mulţi dintre musulmani au murit acolo ca nişte martiri, iar mulţi alţii au fost luaţi în captivitate (*dutsak*). Supusul padişahului, cu oamenii rămaşi, abia scăpînd, a ieşit <din Moldova> şi a venit în grabă la padişah. El a povestit amănunţit padişahului tot ce a făcut acel necredincios blestemat.

Padişahul, cuprins de zel faţă de Islam, s-a gîndit să facă multe pregătiri.

179 El a poruncit vizirilor săi: „Să pregătiţi de îndată arme, căci fac o expediţie bună împotriva necredincioşilor!". Îndată ce s-a dat poruncă din partea padişahului, s-au pregătit armele pentru războiul sfînt.

Mehmed-han gaziul, sultanul erou al Islamului, punîndu-şi în gînd să pornească o expediţie sfîntă, a ieşit din Istanbul şi a înaintat cu oastea victorioasă. A ajuns pe malul apei Dunărea. Vaselor din Istanbul li se dăduse poruncă să meargă la Dunăre şi să stea acolo pregătite. Cum corăbiile şi sosiseră, padişahul a trecut Dunărea cu ele şi a pornit prin vilaietul Moldovei, mergînd cale de mai multe zile. El cerea să vină domnul acelui vilaiet. În sfîrşit, acel necredincios, strîngîndu-şi de asemenea oastea, a intrat în fundătura sălbatică a unei trecători, unde îşi pregătise uneltele sale de război. El porunci călăreţilor săi să descalece şi îi făcu pe toţi pedestraşi, ca să nu fugă, ci să lupte cu înverşunare.

Gaziii, de asemenea, văzînd cît de bine se străduiau aceşti necredincioşi să dea de lucru oştii musulmane, au dat de ştire padişahului despre gîndurile şi pregătirile acestora. Padişahul a poruncit: „Hei, gazii, de ce staţi? Zelul este pentru Islam, aşezaţi-vă în rînduri, pregătiţi cetele!". Gaziii au ascultat de porunca padişahului şi au înaintat, atacînd oastea necredincioşilor. Necredinciosul a început de asemenea să împroaşte foc din tunuri.

Gaziii, la rîndul lor, avînd inimile pline de zel pentru Islam, au înaintat şi, neţinînd seama de tunurile şi de puştile necredincioşilor, au obţinut, cît ai clipi din ochi, biruinţă asupra lor. Gaziii s-au războit aşa de tare, încît s-au mirat şi îngerii din ceruri.

Amestecîndu-se între ei, s-au războit.
Allah a făcut ca munţii să fie strîmţi pentru ghiauri.
Îndată ce s-a dat poruncă, gaziii şi-au tras săbiile
Şi, zdrobindu-i pe necredincioşi, gaziii au făcut vărsare de sînge.
Priveşte ce de fapte au făcut gaziii !
Ei au nimicit oastea necredincioasă.
Dinspre partea necredincioşilor s-a tras din tunuri.

Atacînd, ei (turcii) s-au năpustit asupra carelor de luptă ale necredinciosului şi, într-o clipită, le-au făcut talmeş-balmeş, dărîmîndu-le şi distrugîndu-le.

Spre amiază [63] s-au întîlnit cu necredincioşii şi s-au războit împărăteşte pînă pe la chindie [64]. În cele din urmă, din mila lui Allah cel preaînalt şi pentru cinstirea iubitului său profet s-a dat prilej ostaşilor musulmani să calce şi să nimicească oastea necredincioasă. Ei i-au înfrînt şi i-au bătut aşa de tare pe necredincioşi, încît din capetele tăiate au ridicat minarete şi au luat mulţi prinşi dintre ghiauri.

180 Şi acolo pe unde au trecut gaziii, n-au lăsat bucurie şi bunăstare, ci au dărîmat şi au incendiat tot ce au găsit, iar avuţiile şi vitele le-au jefuit.

Timp de vreo două luni, gaziii, împreună cu sultanul Mehmed, au cutreierat vilaietul Moldovei şi au luat prăzi minunate. Ei au luat herghelii întregi de cai şi turme de oi şi tot ce era mai bun au oprit pentru dînşii. Apoi s-au întors teferi şi sănătoşi în vilaieturile lor, în zilele norocoase ale sultanului Mehmed-han.

Această expediţie sfîntă împotriva necredincioşilor a avut loc în anul 881 al Hegirei [65], fiind condusă de sultanul Mehmed-han gaziul.

(cap. 154) ACEST CAPITOL ARATĂ CĂ, DUPĂ CE PADIŞAHUL A CĂLCAT MOLDOVA, S-A ÎNTORS ŞI A VENIT PE MALUL DUNĂRII

A primit ştirea că necredinciosul de ungur venind a făcut fortăreţe pe malul Dunării, la hotarul ţării (*memleket*) islamice,

---

[63] *Čast-i sultani* (t. *Kuşluk vakti*).

[64] În text *bein-es-salatein* : „timpul dintre cele două rugăciuni" (de amiază şi de seară). În alte cronici se precizează că este vorba de „chindie" (*ikindi*).

[65] 26 aprilie 1476 — 14 aprilie 1477.

şi că au pregătit multe muniţii ca să distrugă vilaietul islamic. Sultanul Mehmed-han gaziul, auzind această ştire, a pornit îndată de acolo împotriva acelor fortăreţe.

<Se arată, printre altele, că expediţia a avut loc într-o iarnă grea, cînd îngheţase şi Dunărea. Ocuparea cetăţilor de către turci>.

Această cucerire s-a întîmplat la două luni şi jumătate după expediţia împotriva Moldovei, fiind condusă de sultanul Mehmed-han gaziul.

187 (cap. 162) ACEST CAPITOL EXPLICĂ ŞI FACE CUNOSCUT CE ANUME A CUCERIT SULTANUL BAIAZID-HAN GAZIUL [66], SULTAN LUPTĂTOR PENTRU ISLAM, MERGÎND ÎN VILAIETUL MOLDOVEI

El şi-a pus în gînd să facă o expediţie sfîntă. De aceea, ieşind din Istanbul cu noroc şi cu mare oaste, s-a îndreptat spre Moldova. Pe mare a încărcat provizii în multe corăbii şi s-au pregătit bine pentru expediţia împotriva necredincioşilor, strîngînd arme bune, tunuri mari şi puşti şi alte unelte de luptă pe care le-au trimis <spre Moldova>. Sultanul însuşi a mers cu noroc şi, ajungînd la Dunăre, s-a aşezat acolo. Corăbiile aflate în slujba padişahului au venit de asemenea. Apoi padişahul a trecut apa Dunării, scoţînd din corăbii uneltele de luptă pregătite pentru bătălia la cetate. Au mers şi s-au aşezat în apropiere de Chilia (*Kili*), împresurînd cetatea de pe mare şi de pe uscat. După ce au aşezat tunurile, gaziii au pornit asupra cetăţii. Apoi padişahul a poruncit începerea războiului împărătesc. Îndată tunurile au început să tragă. Supuşii (*kul*) padişahului şi ceilalţi ostaşi ai săi au atacat din toate părţile. S-au dat multe lupte crîncene. Forţînd intrarea în cetate, necredincioşii au cerut iertare (*aman*), iar padişahul, la rîndul său, i-a iertat.

Un om, care era pîrcălabul (*emin*) acelei cetăţi, a venit şi a intrat în cortul unui vizir al padişahului. Aici, plecîndu-şi capul la pămînt şi sărutîndu-i mîna, el a vorbit astfel: „Cetatea este a padişahului şi noi de asemenea ne supunem padişahului"; şi în felul acesta a predat cetatea. Sangeacul [67] islamic al padişahului a intrat în fortăreaţă. În cetate a început să cînte muzica împărătească (*nevbet-i sultani*). Cuvîntul marelui

[66] Baiazid al II-lea Veli (1481–1512).
[67] *Sangeac* (*sandjak*): aici în sens de steag, drapel.

Allah a fost făcut cunoscut necredincioşilor. Bisericile au fost transformate în meceturi [68]. Necredincioşilor care au vrut să plece li s-a dat voie. Ei nu au supărat pe cei care au rămas pe loc. Potrivit legii (*kanun*) împărăteşti, au rămas aici cîteva zile şi apoi s-au îndreptat împotriva Akkermanului.

Oastea Ţării Româneşti venise de asemenea cu însuşi banul ei [69] pentru a sluji <padişahului>. La porunca măriei-sale au pus-o să meargă în frunte. Multe zile au suferit de lipsa apei. Înaintînd, s-au aşezat lîngă Akkerman şi au împresurat şi această cetate atît de pe mare, cît şi de pe uscat. În afară de Allah, socoteala armelor din cetatea Akkerman nimeni nu o putea şti. Totodată, de 30 de ani se săpa aici un şanţ (*hendek*). Celelalte arme fuseseră pregătite de asemenea în aceeaşi măsură.

188 În sfîrşit, la porunca padişahului s-au aşezat pentru bătălia împărătească. Luptînd necontenit, în urma unei porunci, ostaşii padişahului au umplut acest şanţ. Apoi, dînd lovituri puternice, au înfrînt cetatea, care de asemenea a cerut îndurare şi <sultanul> i-a acordat-o.

Necredincioşii au deschis poarta cetăţii şi steagul (*sandjak*) islamic al padişahului a intrat şi în această cetate, iar muzica împărătească a început să cînte.

La porunca padişahului credincioşii [70] au intrat în oraş şi au scos din cetate prinşii care trebuiau scoşi. Padişahul a dăruit oştirii sale mulţi robi. De asemenea mulţi au fost surghiuniţi la Istanbul, iar un număr a fost trimis la Eski-Biga [71], din Anatolia, spre a face să înflorească acele provincii (*vilaiet*) de lîngă Eski-Biga.

De asemenea numeroase biserici de-ale lor au fost transformate în meceturi, iar gaziilor li s-au dat casele rămase goale.

Venise aici şi hanul [72] ţinutului Deşt-i <Kîpceak>, cu oştile sale, ca să slujească. Acestora de asemenea li s-au dat multe daruri.

Sultanul a numit în Akkerman un cadiu şi s-a citit *hutbe* [73] islamic, iar rugăciunea (*namaz*) de vineri s-a ţinut în numele

[68] *Mecet* (*mesğid*): locaş de rugăciune pentru musulmani.
[69] Vlad Călugărul (1482—1495).
[70] Adică turcii.
[71] *Eski-Biga* („Biga Veche"), oraş în Anatolia apuseană, la 20 km de Marea de Marmara.
[72] În cronica lui Orudj b. Adil se spune că se numea Murtaza han. De fapt era Mengli Ghirai (1469—1474 şi 1478—1514).
[73] *Hutbe*: predică ţinută la moschei în ziua de vineri.

sultanului Baiazid. Ba chiar s-a citit *hutbe* în amîndouă oraşele [74].

Această cucerire s-a întîmplat în anul 889 al Hegirei [75], fiind făcută de sultanul Baiazid-han.

... Această cronică (*Menakib*) s-a sfîrşit în anul Hegirei 889 în a 26-a zi a lunii regeb [76], într-o zi de duminică (*yekşenbe*).

190 ACEST CAPITOL EXPLICĂ DIN CE PRICINĂ ALI-BEI, BEILERBEIUL RUMELIEI, A FĂCUT EXPEDIŢIE SFÎNTĂ (*GAZA*) ÎN VILAIETUL MOLDOVEI, ÎN CE CHIP A PLECAT ACOLO ŞI CE A FĂCUT ÎN ACEL VILAIET

Cînd sultanul Baiazid-han gaziul, sultanul erou al Islamului, a cucerit vilaietul Chilia şi Akkermanul, unii dintre necredincioşii făţarnici ai acelui vilaiet nu s-au supus din toată inima.
191 Ei au trimis ştire lui Kara-Bogdan-oglu [77], spunîndu-i : „Pregăteşte-te şi vino ca să-ţi dăm cu noroc cetatea, luînd-o de la turc".

Kara-Bogdan-oglu, la rîndul său, pregătindu-şi toate armele şi scările şi strîngîndu-şi oastea, a venit în timpul nopţii. În acelaşi timp, oamenii săi din corăbii s-au apropiat de cetate pe apă. Iar făţarnicii necredincioşi dinăuntrul şi din afara cetăţii, fiind cu ochii la drum, îi aşteptau pe aceştia.

Aceşti necredincioşi care au uneltit trădarea şi-au pus în gînd să-i piardă pe gaziii care păzeau cetatea [78].

Într-un cuvînt, în timpul nopţii au pus scări <la zidurile> cetăţii ca să se urce pe ea. Cu ajutorul şi prin grija lui Allah, s-a întîmplat ca gaziii care se găseau în cetate să simtă aceste fapte ale necredinciosului. Mare-i Allah ! Gaziii nu s-au mişcat, dar s-au pregătit cu toţii. Unii dintre necredincioşi, urcînd pe scări în sus, au intrat în cetate. Atunci gaziii, toţi deodată, strigînd : „Mare-i Allah !", au tras săbiile asupra necredincioşilor, măcelărindu-i pînă în zori. S-a ajuns pînă acolo încît Kara-Bogdan-oglu abia şi-a scăpat capul. De asemenea au prins de vii mulţi

[74] Chilia şi Akkerman.
[75] 30 ianuarie 1484 — 17 ianuarie 1485.
[76] 19 august 1484.
[77] Ştefan cel Mare.
[78] Aici textul nu e suficient de clar. Se poate traduce şi prin : „au făcut ca gaziii care păzeau cetatea să piară".

necredincioşi care veniseră împreună cu el. Făcîndu-i prizonieri, i-au trimis în faţa padişahului.

Padişahul, la rîndul său, a făcut aşa cum se cuvenea împărăţiei; Allah cunoaşte mai bine ceea ce este drept.

Să vezi ce a adus necredinciosului viclenia sa:
Dărîmîndu-i-se casele, el fuge din ţinut.
Fiii şi fiicele sale se despart de avuţii,
Vezi ce a făcut şi ce a căzut pe capul lui!

În sfîrşit, hanul <Baiazid al II-lea> a poruncit unui supus de-al său astfel: „Du-te şi intră în ţara acelui necredincios afurisit. Du-te şi la cetăţile pe care le-am cucerit. El a venit noaptea să fure cetatea, tu însă du-te la el ziua şi nu pe ascuns; fă totul ca să vii faţă în faţă cu acel necredincios. Să nu fii nepăsător. Dacă Allah te va ajuta cu marea sa îndurare, să te răzbuni şi să-i vii de hac. De nu-l vei întîlni pe acel necredincios, atunci să-i pustieşti vilaieturile, să dărîmi şi să devastezi şi să pîrjoleşti în aşa fel, încît să nu rămînă bucurie şi belşug. Şi întîlnind bărbaţi sau femei dintre necredincioşi, să-i faci robi". Acest supus, la rîndul său, ascultînd de porunca padişahului, a pornit la drum.

192 Aşa a pornit Ali-bei cu gîndul de a face o expediţie sfîntă. Ajungînd pe malul Dunării, a trecut apa fără şovăire în partea cealaltă şi a intrat în vilaietul Ţării Româneşti. Beii şi călăreţii (*sipahi*) Ţării Româneşti, strîngîndu-se, au venit cu supunere. Ei au mers împreună cu Ali-bei şi în a 25 zi a lunii şaban [79] au intrat în vilaietul Moldovei (*Kara-Bogdan*). Numeroşi boieri (*bei*) ai Moldovei, întîlnindu-i, s-au supus. Dar Kara-Bogdan-oglu se făcuse nevăzut şi nu se ştia unde se găseşte. L-au căutat prin păduri, în văi şi în cîmpii mai multe zile, nelăsînd nici un loc necercetat. Nu s-a găsit nici urmă de Kara-Bogdan-oglu şi el n-a apărut.

În sfîrşit, au pus mîna pe o iscoadă (*dil*) din oastea acestuia şi l-au întrebat: „Încotro a plecat Bogdan-oglu sau unde se află?" Acel prins (*dil*) a vorbit aşa: „Kara-Bogdan-oglu a plecat şi s-a dus în vilaietul leşesc".

[79] 25 şaban 890 = 6 septembrie 1485.

Atunci beilerbeiul, la rîndul său, a poruncit gaziilor de lîngă el: „Viteji, loviţi acest vilaiet!". Gaziii, auzind aceasta, s-au repezit în toate părţile, au lovit şi au devastat şi au pîrjolit această ţară. Ei au atacat din toate părţile şi au luat multe prăzi. Gaziii au făcut rost de bunătăţi şi de lucruri fără de sfîrşit, de aur şi argint, precum şi de diferite feluri de stofe preţioase. Ei se leneveau să mîne cu dînşii vitele, zicînd că „acestea preţuiesc prea puţin".

Beilerbeiul de asemenea a plecat şi a dărîmat şi a incendiat capitala Moldovei [80]. A pustiit şi a ruinat seraiurile sale. Totodată a devastat şi a ruinat şi a pîrjolit multe oraşe şi sate. Pe gaziii care plecaseră împreună cu el i-a săturat de prăzi. În cele din urmă, din mila lui Allah, s-au întors teferi şi sănătoşi şi, îndreptîndu-se cu mare cinste, au venit în slujba padişahului.

Întrebare: Acest Kara-Bogdan-oglu ce fel de necredincios este că astfel de nenorociri s-au abătut asupra vilaietului său şi el însuşi nu a găsit loc unde să-şi adăpostească capul? La această întrebare am răspuns în versuri (*nazm*):

El îl călcase pe craiul unguresc,
Frînse şi arcul lui Suleiman-bei,
Speriase şi pe cel din Ţara Românească (*Eflak*),
De multe ori şi ţara acestuia.
De asemenea a stat faţă în faţă şi cu sultanul Mehmed.
Oastea i-a fost nimicită, dar s-a luptat bine.
El şi-a scăpat capul din mîinile duşmanului.
Acesta este necredinciosul care a înfrînt multe oşti.
Era trufaş şi nenorocit şi plin de zel (*gayreti var*),
Dar a fugit fără ruşine de Ali-bei.
Măreţia lui Baiazid-han l-a făcut să fugă,
Şi să treacă în ţara banului leşesc.
Aşiki [81], scrie despre măreţia acestui han
Şi despre zelul supusului său, Ali [82].

... Această expediţie împotriva necredincioşilor a avut loc în anul 890 al Hegirei [83], fiind întreprinsă de Ali-bei supusul sultanului Baiazid-han.

---

[80] Suceava.
[81] Adică autorul cronicii: Aşîk-paşa-zade.
[82] Mihaloglu Ali-bei.
[83] 18 ianuarie 1485 — 6 ianuarie 1486.

195 ... Din împrejurimi au început să vină la tronul împărăției-sale [84] solii padișahilor. Astfel, au venit doi soli din partea padișahului unguresc ; de asemenea a venit la sultanul Baiazid un sol și de la leah ; de asemenea a venit un sol și din partea padișahului Țării Românești (*Eflak padișahî*), de la padișahul de Frînc (*Firenk*) și de la sultanul din Egipt (*Mîsîr*), precum și de la padișahul Indiei (*Hindustan*).

Acești soli, arătați mai sus, au venit toți deodată la sultanul Baiazid și s-au înfățișat la tronul său, primind binefacerile și favorurile sale, apoi s-au întors în țările lor, îmbogățindu-se fiecare în parte în împărăția sultanului Baiazid.

218 ACEST CAPITOL [85] EXPLICĂ DIN CE PRICINĂ ALI-BEI, BEILERBEIUL DE RUMELIA, A FĂCUT EXPEDIȚIA SFÎNTĂ ÎN MOLDOVA (*KARA-BOGDAN*) ȘI, PLECÎND ÎN ACEL VILAIET, CE ANUME A FĂCUT ACOLO

După ce sultanul Baiazid-han a cucerit Chilia și Akkermanul, unii dintre necredincioșii fățarnici ai acestui ținut nu s-au supus din suflet. Aceștia au trimis lui Kara-Bogdan-oglu următoarea știre, zicîndu-i : „Pregătește-te să luăm și să-ți dăm cetatea".

De asemenea, moldoveanul (*Kara-Bogdan*) a pregătit scări și, adunînd apoi oaste, a încărcat corăbiile. În timpul nopții, el a ajuns pe apă lîngă cetate. Acei necredincioși fățarnici erau pregătiți și tot acei necredincioși fățarnici au făcut să dispară gaziii care păzeau cetatea.

În sfîrșit, au pus scări la cetate și unii dintre gazii, simțind, au tăcut pînă cînd necredincioșii s-au urcat deasupra cetății. Atunci gaziii, strigînd „Mare-i Allah", au început să dea cu săbiile. Și așa i-au măcelărit cu săbiile pînă în zori. Kara-Bogdan-oglu și-a scăpat capul cu mare greutate. De asemenea au prins mulți necredincioși care veniseră împreună cu el și i-au trimis la măria-sa padișahul, care la rîndul său a făcut acestor necredincioși ceea ce se cuvine împărăției sale.

Să vezi ce a adus viclenia necredincioșilor,
Dărîmîndu-i-se casele, el fuge din ținut.

[84] În text : *Devlet.*
[85] Acest capitol este o variantă după un alt manuscris a expediției lui Ali-bei în Moldova (vezi anexa ediției după care s-a făcut traducerea).

Fii şi fiice se despart de avuţii.
Vezi ce a fost el şi ce a căzut pe capul lui.

În sfîrşit, poruncind acestui supus al său, hanul i-a zis : „Du-te şi intră în ţara acelui necredincios. El a venit în timp de noapte la cetăţile pe care le-am cucerit, ca să le fure. Tu du-te la lumina zilei şi pe faţă. De asemenea, să depui stăruinţă împotriva acestor necredincioşi şi, prin grija lui Allah, să te răzbuni. De nu-l vei putea întîlni pe acel necredincios, să pustieşti şi să pîrjoleşti vilaietiurile sale, iar pe oamenii săi să-i faci robi". Acesta, supunîndu-se poruncii padişahului, şi-a pus în gînd să facă o expediţie sfîntă.

219 ...El a pornit cu gînd de expediţie şi, trecînd apa Dunării, a intrat în vilaietul Ţării Româneşti.

Mulţi bei ai Moldovei s-au supus. Cît priveşte pe Kara-Bogdan-oglu, nu se ştia nimic despre el. Gaziii au cutreierat mai multe zile munţii, văile şi colinele de acolo. Cu toate acestea nu au dat de urma acestui Kara-Bogdan-oglu.

În sfîrşit, a fost prins un necredincios din oastea acestuia. Acel necredincios a spus că „a plecat în vilaietul său" [86].

De asemenea, beilerbeiul a dat poruncă gaziilor : „Iarăşi mergeţi în vilaietul său". Gaziii, la rîndul lor, încălecînd, au atacat împrejurimile. Au luat din toate părţile prăzi foarte bogate, a căror preţuire numai Allah o poate şti. Gaziii au pus mîna pe nenumărate lucruri frumoase şi plăcute din aur şi argint. Dar nu le plăcea să mai mîne şi vitele, zicînd că n-au prea mult preţ.

Beilerbeiul de asemenea a dat foc şi a dărîmat capitala Moldovei, distrugînd palatele (*koşk*) şi seraiurile sale. În acelaşi timp a devastat şi pîrjolit o mulţime de oraşe şi sate. Apoi s-a întors cu cinste în slujba padişahului.

Întrebare : Acest Kara-Bogdan-oglu ce fel de necredincios era că aceste nenorociri s-au abătut asupra capului său şi a vilaietului său ?

Răspuns (*gevab*) :

El îl călcase pe craiul unguresc,
Frînse şi arcul lui Suleiman-bei.

[86] În alt ms. : „a plecat şi s-a dus în vilaietul leşesc" (vezi mai sus p. 101)

Speriase şi pe cel din Ţara Românească,
De multe ori speriase şi ţara acestuia.
El a stat faţă în faţă cu sultanul Mehmed.
Oastea sa a fost nimicită, dar s-a luptat bine.
El şi-a scăpat capul din mîinile duşmanilor.
Acesta este necredinciosul care a înfrînt multe oşti.
Era trufaş, nenorocit şi plin de zel pentru răutate
(*bed gayreti var*).
Măreţia hanului Baiazid l-a pus pe fugă,
Făcîndu-l să treacă în ţara banului leşesc.

Această expediţie împotriva necredincioşilor s-a întîmplat în anul 890 al Hegirei [87], fiind întreprinsă de Ali-bei, robul sultanului Mehmed [88].

[87] 1485—1486.
[88] De fapt Baiazid al II-lea (vezi mai sus).

MEHMED NEŞRI

Despre viaţa lui Mehmed Neşri se cunosc relativ puţine date. Este originar din Anatolia, dar nu se ştie localitatea în care s-a născut, după cum nu se cunoaşte nici anul naşterii sale. Mehmed Neşri a trăit în vremea domniei sultanilor Murad al II-lea (1421—1451), Mehmed al II-lea (1451—1481), Baiazid al II-lea (1481—1512) şi Selim I (1512—1520), avînd deci posibilitatea de a cunoaşte ca martor ocular evenimentele unei perioade destul de lungi din istoria Imperiului otoman. După afirmaţiile celor care dau unele relatări despre viaţa lui Neşri, rezultă că el făcea parte din tagma cărturarilor şi a ocupat multă vreme funcţia de dascăl (*müderris*) la Brusa. Neşri însuşi menţionează că în 1481/886, în momentul izbucnirii răscoalei ienicerilor, îndată după moartea sultanului Mehmed al II-lea, se afla şi el în cortul marelui vizir. Deci la data respectivă Neşri avea o vîrstă destul de înaintată şi ocupa un loc însemnat printre cărturarii vremii, ceea ce îi dăduse posibilitatea de a se număra printre cei din anturajul marilor demnitari ai sultanului otoman. După toate probabilităţile, Neşri a murit pe la anul 1520/926 la o vîrstă înaintată.

Neşri a rămas cunoscut în istoriografia otomană printr-o operă de istorie universală, intitulată *Djihannuma*, compusă din şase părţi (*Kîsm*).

Primele cinci părţi ale acestei cronici, care începe de la Adam, n-au fost încă descoperite. S-a păstrat numai partea a şasea în care se tratează istoria osmanilor şi care este cunoscută în general sub denumirea de : *Tarih-i al-i Osman* (*Istoria dinastiei otomane*). Aflîndu-se în numeroase manuscrise, cu unele deosebiri între ele, şi fiind unul din izvoarele narative principale pentru istoria Imperiului otoman, cronica lui Mehmed Neşri a atras atenţia multor istorici orientalişti care, analizînd-o fie pe baza unui singur manuscris, fie pe baza studiului comparativ al diferitelor

manuscrise, au tras o serie de concluzii și au emis numeroase ipoteze atît în legătură cu viața lui Neșri cît și cu cronica lăsată de el.

Se poate afirma că nici un alt cronicar otoman nu i-a preocupat în așa măsură pe orientaliști în general și pe turcologi în special. Numărul studiilor despre acest cronicar se ridică la peste 20. De menționat că discuțiile în jurul vieții și operei lui Neșri nu sînt încă încheiate și ele vor continua atîta timp cît vor lipsi izvoarele care să aducă mai multă lumină asupra personalității și asupra operei sale.

Plecînd de la epoca în care a trăit Neșri și constatînd oarecare asemănare între cronica sa și alte izvoare narative otomane, ca de pildă cronicile lui Așîk-pașa-zade, Bihiști, Idris Bitlisi, unii turcologi se îndoiesc de originalitatea operei sale, considerînd-o o compilație sau chiar atribuindu-i izvoare pe care nu le putea folosi.

După ultimele cercetări se pare că Mehmed Neșri și-a scris cronica în două variante. Pe prima a dedicat-o sultanului Baiazid al II-lea, ceea ce rezultă și din elogiile pe care le aduce acestui sultan în manuscrisul care se oprește la anul 1485. În varianta mai nouă, datînd probabil din 1517—1520, el a copiat cu unele prescurtări prima variantă și a continuat-o cu tratarea evenimentelor și pentru vremea sultanului Selim I.

Deși influența limbilor arabă și persană creștea din zi în zi și cu toate că Neșri cunoștea aceste limbi, el și-a scris totuși opera într-o limbă turcească simplă, pe înțelesul cărturarilor de rînd.

Relatările sale sînt foarte importante atît pentru începuturile formării statului otoman cît și pentru perioada expansiunii turcilor în Peninsula Balcanică. Izvoarele cronicii lui Neșri nu sînt suficient de cunoscute. El amintește de unele surse mai vechi, printre care și persane, dar nu le menționează decît foarte vag. O bună parte din relatările sale se bazează pe povestirile participanților la diferite evenimente sau chiar pe observațiile personale ale autorului. În schimb, este știut faptul că opera sa a constituit o sursă importantă pentru cronicari ulteriori ca: Mustafa Ali, Sa'adeddin, Solakzade, Münedjgimbași ș.a., care o citează deseori în cronicile lor.

Deși se prezintă ca o operă de compilație, îndeosebi pentru partea mai veche, cronica lui Neșri cuprinde totuși o serie de considerații interesante cu privire la formarea emiratului lui Osman și la creșterea puterii turcilor osmanlîi în Europa și Asia, pînă pe vremea domniei sultanului Selim I, reprezentînd unul din izvoarele prețioase ale acestei perioade.

Prima ediţie a cronicii lui Neşri a apărut în Turcia în 1949 sub îngrijirea lui Faik Reşit Unat şi dr. Mehmed A. Köymen [1]. După doi ani turcologul Fr. Taeschner a scos o ediţie facsimilară în două volume, după două variante, cu o introducere în limba germană [2]. Recent a apărut şi o contribuţie în limba engleză [3].

Extrasele alăturate au fost traduse după ediţia lui F. Taeschner, folosindu-se cele două variante.

Bibliografie: *O.M.*, III, p. 150; *G.O.W.*, p. 38—39; *E.I.*, III, p. 964; Akdes Nimet Kurat, *Bizans'ın son ve osmanlıların ilk tarihcileri* (*Ultimii istoriografi ai Bizanţului şi primii istoriografi ai Imperiului otoman*), în „Türkiyat Mecmuası", III, 1935, p. 186, 191—192; Fahriye Arık, *Onbeşinci asır tarihcilerinden Neşri'nin hayatı ve eserleri* (*Viaţa şi operele lui Neşri, unul dintre istoriografii secolului al XV-lea*), Istanbul 1935; Faik Reşit Unat, *Neşri Tarihi üzerinde yapılan çalışmalara toplu bir bakış* (*Privire generală asupra cercetărilor despre cronica lui Neşri*), în „Belleten", 1943, nr. 25, p. 177—201; idem, *Müverrih Mehmet Neşri'nin eseri ve hayatı hakkında* (*Despre viaţa şi opera cronicarului Mehmed Neşri*), în „Belleten", 1957, nr. 82, p. 297—300.

---

[1] Mehmed Neşri, *Kitab-i Cihan-nümâ. Neşrî tarihi* ... (*Oglinda lumii. Cronica lui Neşri*), I, Ankara, T.T.K. Basimevi, 1949, XVI, 419 p. (text şi transcriere).

[2] *Gihannüma. Die altosmanische Chronik des Mevlana Mehemmed Neşchri*, I, Hrgb. Franz. Taeschner. Einleitung und text des Cod. Th. Menzel, Leipzig, I (1951), V + 31 + 255 p. şi II (1955), XII + 18 + 325 (279) p. (Rec. în *S.A.O*, II, 1960, p. 289—295).

[3] *Neshri's History of the Ottomans*. The sources and dévélopment of the text by V. L. Ménage London, Oriental series, 16), Londra, Oxford Univ. Press., 1964, XVI + 86 p.

DJIHANNUMA. TARIH-I AL-I OSMAN

(ed. Fr. Taeschner, Leipzig, I, 1951, II, 1955)

I 65 II 101 FAPTELE LUI LALA-ŞAHIN ÎN BOSNIA

I 66 II 103 ... De acolo sultanul (*hünkiar*)[1] a poruncit ghiaurilor care plăteau tribut să se pregătească cu arme <împotriva sîrbilor>. Cei din Küstendil[2] şi Seragil[3] s-au pregătit cu toţii. Dar doi dintre ghiauri, răzvrătindu-se, nu au venit. Unul era Şişman (*Susmanos*)[4], fiul lui Alexandros, care luase pentru fiul său pe fata craiului (*tekür*) Laz<ăr>[5]. Celălalt era Dobrudja-oglu Iuvaki[6]. Aceşti doi afurisiţi, răzvrătindu-se împotriva sultanului <Murad I>, n-au venit la oaste.

RĂSCOALA LUI ALEXANDRU ŞIŞMAN (*SUSMANOS BIN SANDROS*) ŞI TRIMITEREA LUI ALI-PAŞA[7] DE CĂTRE MURAD HAN <ÎMPOTRIVA LUI>

Poruncind vizirului său Ali-paşa, sultanul i-a spus:
II 104 „Trecînd marea cu 30 000 de ostaşi (*er*), să dai foc şi să distrugi şi să devastezi vilaietul lui Susmanos".

<Se arată că Ali-paşa a pornit în expediţie spre vilaietul lui Şişman>.

VILAIETUL LUI ŞIŞMAN (*SUSMANOS*) ŞI NUMELE CETĂŢILOR

Ţinutul lui Alexandros-oglu Susmanos se întindea pe malul fluviului Dunărea, în partea Adrianopolului, în faţa
I 67 Ţării Româneşti (*Eflak*). Pe malul de dincolo al Dunării se afla Ţara Românească, iar pe malul de dincoace era ţara lui Şişman.

<Se arată bogăţiile şi se enumeră cetăţile ţinutului lui Şişman printre care se menţionează şi Silistra>.

---

[1] *Hünkiar*, forma abreviată din *hudavendikiar*, adică „robul lui Allah", unul din epitetele sultanilor otomani începînd cu Murad I (m. 1389).
[2] *Küstendil*: localitate în Bulgaria, la 70 km SV de Sofia.
[3] *Seragil* (?): probabil o localitate lîngă Küstendil.
[4] Ioan Şişman, ţarul Bulgariei răsăritene (1371—1393).
[5] Lazăr, despotul Serbiei (m. 1389).
[6] Adică Ivanco „fiul lui Dobrotici", despot cu reşedinţa la Varna.
[7] *Ali-paşa*: mare vizir otoman (m. 1406), fiul lui Kara-Halil Djandarli.

I 69 II 108 ... Susmanos, văzînd că vilaietul său îi va scăpa din mînă, s-a sfătuit cu dregătorii ţării sale. Toţi au găsit de cuviinţă ca el să meargă la sultanul <Murad> şi să arate supunere. Apoi îmbrăcînd *kefinul*[8], a venit la Ianbolu unde s-a aruncat la picioarele calului sultanului şi, umilindu-se, a cerut iertare în diferite feluri. El a spus : „Nu am altă cetate şi alt oraş mai bun decît Silistra. Să-l dau sultanului meu şi să-i fiu rob pe vecie, numai să-mi ierte păcatele şi inima sultanului meu să nu se mînie împotriva mea". La rîndul său, sultanul i-a iertat păcatele.

II 109 <Se arată că Şişman, deşi a promis că va preda cetatea Silistra, totuşi, ulterior, a refuzat s-o dea. Ali-paşa a fost însărcinat cu cucerirea Silistrei şi cu supunerea deplină a lui Şişman>.

I 70 II 111 Apoi <Ali-paşa>, mergînd la marginea Dunării, a luat *Berkozul*[9] cu tot ce se găsea în el, punînd apoi acolo ostaşi. După aceea, a trimis un om la căpetenia (*tekür*) Şiştovului (*Ziştova*) care, nesupunîndu-se, a întărit cetatea şi a pornit la luptă. Războindu-se cîteva zile, în cele din urmă, armele ghiaurilor s-au isprăvit şi ei au fost înfrînţi. Atunci ei au deschis poarta şi, venind, s-au supus de nevoie cu toţii. Pornind de acolo <Ali-paşa> a cucerit, de pe malurile Dunării, fortăreţele (*berkozlari*) pe care, trecînd, le luase valahul[10] şi, luînd în robie pe locuitorii lor, <Ali-paşa> a plecat de acolo şi a atacat Nicopolul, deoarece Şişman fugise şi intrase acolo.

<Cerînd din nou iertare de la Ali-paşa, acesta l-a iertat şi după aceea s-a întîlnit cu Murad care l-a trimis împotriva lui Lazăr>.

I 71 II 114 În sfîrşit, Laz<ăr>, trimiţînd oameni la toţi ghiaurii, a cerut ajutor de la ei. Sosind ajutoare din Ţara Românească (*Eflak*) şi de la unguri şi de la cehi şi de la sîrbi (*Sîrf*) şi de la albanezi şi de la bulgari (*Ulgar*) şi de la frînci (*Firenk*) s-a adunat o oaste de ghiauri atît de numeroasă cum nu s-a mai văzut de atunci.

I 72 Se spune că de la ghiauri s-au strîns vreo 500 000 de ostaşi.

[8] *Kefin*: cămaşa cu care sînt îmbrăcaţi la înmormîntare morţii la musulmani.

[9] *Berkoz* sau *Burkoz*; din text reiese că ar fi o cetate mică pe malul drept al Dunării, în Bulgaria. Poate fi şi *Burgaz*, *Ceatal-Bulgaz* sau *Lüle-Bulgaz*. Cuvîntul *berkoz* are şi sens de „întăritură", „fortăreaţă".

[10] Aici în sens de domnul Ţării Româneşti, Mircea cel Bătrîn.

I 73— 74 <Între comandanţii creştini au fost multe discuţii cu privire la tactica ce
II 115—118 trebuia folosită faţă de oastea turcească. Unul din ei a propus ca oastea turcească să fie iscodită şi apoi să se dea lupta. Sosirea solului lui Lazăr (*Laz*) la Murad. Sfatul sultanului cu vizirii şi emirii săi. Întîlnirea a 30 de viteji ghiauri cu ostaşii lui Evrenos-bei într-o trecătoare. Întoarcerea solului lui Lazăr care a descris creştinilor mînia sultanului>.

I 75
II 119 Şi craii care se aflau lîngă Laz<ăr> au spus multe lucruri fără noimă şi cuvinte josnice. Vîlk-oglu [11] a grăit : „Întîi de toate, eu singur pot să fiu de ajuns pentru turc ; nu e nevoie de altcineva". Veneţianul (*Venedik*) şi cel din Ţara Românească (*Iflak*), pe scurt toţi, fiind turmentaţi, au spus vorbe deşarte.

<Se descrie pregătirea şi rînduirea oştilor pentru luptă>.

I 80
II 126 Laz<ăr> a pus la dreapta sa pe Vîlk-oglu, iar la stînga pe bosnieci. Pe frînci şi pe cei din Ţara Românească şi pe arnăuţi şi pe unguri şi pe cehi şi pe bulgari (*ulgar*) i-a pus în cele două părţi, iar el a rămas între rînduri.

<Se descrie starea de beţie în care s-ar fi aflat oştile europene, desfăşurarea luptei, înfrîngerea creştinilor, omorîrea lui Murad I de către un sîrb rănit şi ascuns printre morţi. Toate acestea se datează în anul 791 al Hegirei [12]>.

I 84
II 131 <Sultanul Baiazid> [13], lăsînd iarăşi la Serres pe Evrenos [14], s-a dus şi a cucerit Vodina [15] şi Cetruzul (*Cetruz*). Firuz-bei, la rîndul său, trecînd pe la Vidin, a făcut incursiune în Ţara Românească (*Eflak*) şi s-a întors plin de pradă [16]. . . .

I 85
II 133

PLECAREA SULTANULUI BAIAZID SPRE KASTAMONU [17] ŞI ÎNTOARCEREA SA SPRE ŢARA ROMÂNEASCĂ

<Sultanul Baiazid, ocupînd ţinuturile Aidîn, Menteşe şi Saruhan, emirii acestora fugiră la Kötürüm Baiazid, bei de Kastamonu din Anatolia, şi îl aţîţară pe acesta ca să-i atace pe osmanlîi>.

---

[11] Posibil să fie Marko Kralevici, fiul lui Vukaşin (1371—1394).
[12] 31 decembrie 1388—19 decembrie 1389.
[13] Sultanul Baiazid Ildîrîm (1389—1402).
[14] Evrenos-bei, renegat grec, care a participat la primele cuceriri otomane din Peninsula Balcanică.
[15] Are aceeaşi grafie cu *Vidin*, dar aici e vorba de Vodina.
[16] Această incursiune a avut loc după 4 ramazan 791 = 27 august 1389, data urcării pe tron a sultanului Baiazid Fulgerul.
[17] *Kastamonu* : emirat turcesc pe coasta sud-vestică a Mării Negre cu capitala la Sinop. Aici domnea dinastia lui Isfendiar.

Sultanul <Baiazid>, la rîndul său, adunînd oşti norocoase, s-a îndreptat spre Kastamonu.

I 86 Mircea (*Emirgi*), voievodul Ţării Româneşti, care era tributarul (*haradjgüzar*) padişahului, auzind aceasta [18], a trecut Dunărea şi a devastat Karînovasî. Apoi s-a întors din nou în Ţara Românească după ce a trimis în rîndurile martirilor pe
II 134 unii dintre musulmani, iar pe alţii i-a luat în robie. Sultanul <Baiazid> fiind înştiinţat de aceasta, a amînat în acel an plecarea la Kastamonu şi, întorcîndu-se, a venit la Adrianopol. Acolo i-a adunat pe acîngii şi a trecut în Ţara Românească, pe la Nicopol. În timp ce gaziii, pîrjolind şi devastînd, se săturaseră de prăzi, la locul numit Argeş (*Arkaş*) a venit Mircea şi, luptîndu-se cu musulmanii, a fost înfrînt la prima ciocnire.

Cei mai mulţi dintre ostaşii săi fiind trecuţi prin sabie, Mircea s-a căit de ceea ce făcuse şi, cerînd îndurare sultanului, s-a supus şi a luat haraciul asupra sa. Această întîmplare s-a petrecut în anul Hegirei 793 [19].

CUCERIREA VILAIETULUI KARAMAN ŞI A AMASIEI ŞI SIVASULUI [20]

I 87 Sultanul <Baiazid>, hotărînd să pornească în Ţara Românească, l-a numit pe Kara-Timurtaş-paşa [21] ca beilerbei în Anatolia, dîndu-i sangeacul de Ankara.

<Prinderea lui Timurtaş de către Karamanoglu Alaeddin-bei care l-a dus la Konya. Lupta de la Akceai între Baiazid şi Alaeddin şi înfrîngerea acestuia din urmă. Cucerirea altor cetăţi din acele părţi în 794—795> [22].

I 89
II 138 <Pe cînd Baiazid se afla la asediul Constantinopolului>, deodată a sosit ştirea că regele Ungariei, la îndemnurile împăratului (*tekür*) Istanbulului, trecînd Dunărea prin Ţara Românească, a asediat Nicopolul cu 130 000 de ostaşi.

Îndată, sultanul <Baiazid> a poruncit să fie aruncate catapultele (*mandjînîk*) în foc. Pornind de acolo, au mers asupra ungurilor. Mai întîi, ajungînd la Tîrnovo şi sultanul pregă-

[18] Despre plecarea sultanului la Kastamonu (Anatolia).
[19] 9 decembrie 1390—28 noiembrie 1391.
[20] Oraş în Asia Mică.
[21] Kara-Timurtaş-paşa a fost unul dintre primii beilerbei otomani în Rumelia.
[22] 1391—1393.

tind acolo armuri (*gebe*), l-a trimis pe Evrenos-bei să prindă limbi (*dil*). Ghiaurul s-a apărat aşa de bine încît Evrenos-bei nu a fost în stare să prindă limbi.

<Descrierea luptei şi înfrîngerea ungurilor la Nicopol în anul 797 al Hegirei[23]. Aceastǎ ştire a fost dată autorului de către Kara-Timurtaşoglu Umur-bei>.

I 90
II 140 ... Anul 798 [24]. *Povestire.* După aceea Baiazid-han s-a dus şi a cucerit Nicopolul şi Silistra. De acolo, mergînd în părţile Moreei, a ajuns la Kara-Feria.

<Supunerea ţinutului lui Lazăr. Sosirea lui Vîlk-oglu la Baiazid. Căsătoria lui Baiazid>.

I 95
II 146

VENIREA LUI TIMUR ÎN ŢINUTUL RUM (ANATOLIA) ŞI LUPTA DINTRE EL ŞI BAIAZID

<Lupta dintre Baiazid şi Timur-Lenk a început într-o zi de vineri, după slujbă, şi o dată cu începerea ei tătarii din tabăra lui Baiazid, precum şi oastea de Ghermian şi alte oşti, au trădat, fugind la Timur-Lenk>.

I 95
II 147 Vîlk-oglu [25] şi cu oastea sa de ghiauri s-au luptat foarte bine, încît Timur i-a luat drept dervişi [26]. Cînd <Vîlk-oglu> a văzut că fiecare s-a dus în partea în care a vrut, s-a dus şi el în partea unde i-a venit mai uşor. Mustafa, unul dintre fiii lui Baiazid, căzînd de pe cal, n-a mai fost găsit.

<Captivitatea lui Baiazid şi faptele lui Timur în Anatolia>.

Lupta de la Ankara s-a dat cu trei zile înainte de sfîrşitul anului Hegirei 804 [27].

I 129 <Plecarea lui Musa Celebi [28] în Rumelia, după ce a cerut învoire de la sultanul Mehmed I. Sosirea lui Musa Celebi la Isfendiar şi la Karamanoglu>.

I 130
II 194

TRIMITEREA UNUI OM DE CĂTRE BEIUL [29] ŢĂRII ROMÂNEŞTI (*EFLAK*) PENTRU A-L CERE PE MUSA CELEBI

Şi pentru că aşa a vrut Allah, pe cînd Musa Celebi stătea în Karaman, şi petrecea, ghiaurul din Ţara Românească slăbind

[23] 27 octombrie 1394—15 octombrie 1395.
[24] 16 octombrie 1395 — 4 octombrie 1396.
[25] *Vîlk-oglu*: „fiul lui Vuk", adică Vuk Brankovici-Vukovici. În alte cronici: *Eflak-oglu* („fiul valahului"), adică voievodul Ţării Româneşti.
[26] *Derviş*: călugăr musulman.
[27] 11 august 1401 — 31 iulie 1402. Bătălia de la Ankara s-a dat la 28 iulie 1402.
[28] Musa Celebi era fiul lui Baiazid I şi al surorii lui Lazăr, Mara.
[29] Mircea cel Bătrîn.

foarte mult din pricina acîngiilor de Rumelia şi nemaiavînd nici o putere, beii lui s-au gîndit să trimită un om cu o scrisoare la Isfendiar şi să ceară de la el pe Musa Celebi, pentru ca, luîndu-l şi aducîndu-l, să-i dea pe fiica sa şi să-l facă <pe Musa> bei în Ţara Românească (*Eflak*) şi, în felul acesta, să scape de musulmani. Punîndu-şi în gînd aceasta, el (Mircea) a trimis un om şi scrisoare <lui Musa>. Cînd solul a sosit la Isfendiar, acesta, la rîndul său, l-a trimis la Karamanoglu [30]. Venind la Karamanoglu, solul s-a întîlnit cu Musa Celebi.

Vestindu-l pe Musa Celebi despre tot ce spusese în scrisoare beiul Ţării Româneşti, <Musa> s-a bucurat foarte mult şi a zis : „Adevăratul scop era de fapt acesta".

Pornind de acolo, <Musa> a venit din nou la Isfendiar şi de acolo, luînd o corabie, a trecut în Ţara Românească. Beiul Ţării Româneşti fiind foarte mulţumit, l-a întîmpinat şi, aducîndu-l cu respect şi cu mărire, l-a primit şi l-a ospătat (*ziyafet*) şi i-a dat felurite daruri (*bahşiş*). După aceea, dîndu-i pe fiica sa, l-a făcut domnitor în ţara sa. Musa Celebi, ajun-
II 195 gînd în Ţara Românească, s-a dat pe faţă şi, în scurt timp, punînd stăpînire pe toată Rumelia, a devenit bei acolo. Atunci emirului Suleiman, aflat în Anatolia, i-a sosit ştirea că „Musa Celebi, venind în partea aceasta, i-a luat vilaietul, iar populaţia ţinutului a trecut de partea lui".

I 131—134 <Plecarea emirului Suleiman împotriva lui Musa Celebi, trecerea lui prin Istanbul, cererea de ajutor de la împăratul Istanbulului [31] în schimbul unor ţinuturi şi luptele sale cu Musa Celebi. Trădarea unor bei şi înfrîngerea lui Musa. Domnia lui Musa, luptele dintre Musa şi Mehmed I şi domnia lui Mehmed cu începere din anul 816 al Hegirei [32]>.

I 142
II 212—213 *Povestire.* Emirul Suleiman, înainte de a muri, l-a trimis pe fiul său [33] la Istanbul. În timp ce Mehmed şi Musa se urmăreau unul pe altul, împăratul Istanbulului n-a vrut să-l mai ţină pe fiul emirului Suleiman, deoarece avea înţelegere şi legăminte (*ahd ve peyman*) cu sultanul Mehmed. Fiul lui Suleiman s-a dus la Karînovasî, plănuind să iasă şi să meargă în Ţara Românească. Acîngiii de la Karînovasî s-au adunat lîngă acest fecior (*oglan*) şi i-au spus : „Noi te vom

[30] Mehmed-bei (al II-lea).
[31] Manoil Paleologul.
[32] 3 aprilie 1413 — 22 martie 1414.
[33] După unele relatări tîrzii este vorba de Orhan Celebi.

ajuta", şi în felul acesta, aţîţîndu-l, l-au adus la Ianbolu. Sultanul Mehmed [34], auzind această ştire, a pornit şi l-a atacat pe acest fecior. Acîngiii, auzind de venirea sultanului Mehmed, s-au împrăştiat de lîngă el. Feciorul avea un dascăl (*lala*) căruia i se zicea *terzi-başî* [35] Zagnos. Acesta, prinzîndu-l pe fecior, l-a predat sultanului care, scoţîndu-i ochii, l-a trimis la Brusa.

I 143 144 II 214 *Povestire*. După aceea, în 819 al Hegirei [36], sultanul a adunat oştile ţinuturilor din împrejurimi. A trimis oaste şi Karamanoglu, iar Isfendiaroglu [37] l-a trimis pe fiul său Kasîm-bei. După aceea, mergînd cu cinste şi trecînd Dunărea, s-au oprit la malul ei. Acolo au făcut cetatea Giurgiu (*Ierkökü*) şi au reparat Isaccea (*Sakgi*) şi Ieni-Sale. Trimiţîndu-i apoi pe acîngii, aceştia s-au repezit şi au luat multă pradă. După aceea beiul Ţării Româneşti, trimiţînd cu solul său haraciul, s-a supus. De asemenea, i-a trimis şi pe fiii săi la Poartă pentru slujbă. După aceea, mergînd în vilaietul unguresc, a cucerit cetatea Severin (*Severan*) [38].

I 146 II 217 RĂSCOALA FIULUI CADIULUI DIN SIMAVNA (*SIMAVNA-KADÎSÎOGLU*) ÎN RUMELIA ŞI RĂSCOALA LUI BÖRÜKLÜGE MUSTAFA LA KARA-BURUN [39]

În vremea aceea sultanul <Mehmed I>, terminînd cu Musa, l-a surghiunit la Iznik cu leafă pe fiul cadiului din Simavna, care era *kadîaskerul* lui Musa. Simavna-kadîsîoglu avea un chehaia (*kethuda*) căruia i se spunea Börüklüge Mustafa.

Mergînd la Kara-Burun şi făcînd în acel vilaiet multe nelegiuiri, acesta [40] a atras de partea sa cea mai mare parte a vilaietului Aidîn [41]. Cerînd stăpînirea vilaietului, el a chemat populaţia la credinţa sa eretică. Îi mersese chiar faima în acele ţinuturi. Fiul cadiului din Simavna, auzind aceasta, a fugit şi s-a dus la Isfendiar. De acolo, urcîndu-se într-o corabie, a trecut în Ţara Românească, iar de acolo, mergînd în „marea de copaci" (*agaç denizi*), s-a oprit aici. El era înţeles în totul

[34] Mehmed I Celebi (1413—1421).
[35] *Derzi-başî* (*terzi-başî*): staroste de croitori.
[36] 1 martie 1416 — 17 februarie 1417.
[37] Isfendiar-bei (1390—1440).
[38] Turnu Severin.
[39] *Kara-Burun*: „Promontoriul negru" în apropiere de Smirna (*Izmir*).
[40] Börüklüge Mustafa.
[41] Regiune şi oraş în Anatolia apuseană.

II 217 cu Börüklüge[42]. Sultanul Mehmed, la rîndul său, a trimis
II 218 asupra lui Börüklüge pe Baiazid-paşa. Aceştia, întîlnindu-se la Kara-Burun, s-au ciocnit în lupte mari. Din amîndouă părţile au pierit mulţi oameni. În cele din urmă, potrivit poruncii lui Allah, Börüklüge a fost sfîşiat în timpul luptei şi Baiazid-paşa a curăţat acele ţinuturi de răzvrătiţi. Apoi, Baiazid-paşa, venind la Manisa şi găsindu-l acolo pe Torlak-Hu-Kemal[43], l-a spînzurat şi pe acesta împreună cu un discipol de-al său. Pe atunci sultanul Mehmed ajunsese la Serres (*Siruz*). El se gîndea să meargă asupra Salonicului (*Selanik*). În partea aceasta[44], fiul cadiului de Simavna, care intrase în „marea de copaci", a trimis prin împrejurimi cîţiva *sufii*[45] nenorociţi care să spună: „De acum înainte veniţi la mine, mie mi s-a dat padişahlîcul; eu trebuie să fiu calif pe pămînt. Cui îi trebuie *sangeac*[46] şi *subaşîlîk*[47] să vină lîngă mine. Cine doreşte ceva să vină, deoarece acum mă voi răzvrăti. Börüklüge Mustafa de asemenea s-a răsculat în ţinutul Aidîn. El, la rîndul său, este discipolul meu şi se răscoală pentru mine". Apoi, stînd în *agaç denizi*, s-au adunat <lîngă el> mulţi slujitori (*hadîm*) şi o suită numeroasă (*haşm*) şi a strîns o ceată mare de oameni fără căpătîi (*evbaş*[48] şi *eğlaf*[49]). S-au adunat lîngă el şi cei cărora le dăduse timaruri în timp ce era cadîaskerul lui Musa. Dar cei care s-au dus lîngă el, cînd au văzut că nu este nimic bun în treaba acestuia, l-au prins
I 147 şi l-au adus la sultanul Mehmed de la Serres. Pe atunci lîngă sultanul Mehmed se afla un învăţat venit din Persia (*Ağem*), căruia i se spunea Mevlana Haidar[50]. Sultanul l-a întrebat pe acesta: „Care este starea acestuia[51] faţă de legea sacră

[42] În II, p. 218: „Pe Börüklüge Mustafa eu l-am trimis în vilaietul Aidîn. Pentru mine trebuie să se răscoale, deoarece este discipolul meu".

[43] Un alt discipol al şeihului Bedreddin. În alte izvoare se precizează că el avea 2 000 de răzvrătiţi.

[44] Adică în Deliorman.

[45] *Sufi* sau *sofu*: sectă de dervişi musulmani; asceţi.

[46] *Sangeac* (*sandjak*): textual „steag"; aici are sens de putere, conducerea unui sangeac (ţinut administrativ).

[47] *Subaşîlîk*: în vechea turcă, înainte de epoca otomană, însemna „căpetenia armatei". Acest sens s-a vulgarizat mai tîrziu, desemnînd un simplu „şef de poliţie".

[48] Cuvîntul *evbaş* are în persană mai multe înţelesuri: 1) ostaşi rătăcitori, trîndavi; 2) oameni de diverse neamuri; 3) om îndrăzneţ, şiret, aventurier, turmă amestecată dc diverse neamuri (cf. Meninski, *Lexicon arabico-persico-turcicum*, I, 359).

[49] *Eğlaf*: oameni fără căpătîi, tirani, nedrepţi.

[50] Era sfetnicul sultanului.

[51] Adică a lui Bedreddin.

(*șeriat*) [52]? De fapt acesta este un om învățat". Mevlana Haidar i-a zis : „Omorîrea lui este un bine (*helal*), dar avuția sa este necurată (*haram*)". El a dat sentința (*fetva*) [53] în acest fel. L-au dus pe șeihul Bedreddin și l-au spînzurat în fața unei dughene din piață. După mai multe zile, adepții (*mürid*) săi păcătoși (*djünüp*) s-au dus și l-au înmormîntat. El are și acum discipoli în acele ținuturi. Despre aceștia se povestesc lucruri ciudate, care nu pot fi spuse.

<Întîmplările de mai sus s-au petrecut după 822 al Hegirei [54] sau în acel an>

I 152 Anul 825 <al Hegirei> [55]. <Sultanul Murad II> l-a pus pe Evrenosoglu [56] la hotar (*udj*), iar pe Firuz-bei [57] l-a pus în partea Țării Românești. Aceștia, făcînd incursiuni (*akîn*), s-au săturat de prăzi.

ISTORIOARĂ DESPRE VLAD DRACUL (*DÎRAKU IBN EFLAK*)

I 154
II 229 Cînd hanul Murad a venit la Iznik ca să se ciocnească cu fratele său cel mic Mustafa, atunci Eflak-oglu Dracula, trecînd la Silistra, a adus multe nenorociri. Nici gaziii nu i-au lăsat pe ei, dar nu lipseau nici uneltirile ghiaurilor. Au dat de știre sultanului și el a zis : „Acum mergem în expediție. Ceea ce a făcut acel afurisit nu va rămîne <fără răzbunare>. Acum, supusul meu Firuz<oglu Mehmed-bei>, ori de cîte ori va găsi prilej, să treacă cu gaziii și să-i lovească țara. Luînd în robie bărbați și femei, să devasteze și să pîrjolească vilaietul său". Cînd sultanul Murad-han s-a întors de la Isfendiar, Dracula a venit în grabă la Poartă, aducînd cu el și pe cei doi fii ai săi [58] și i-a lăsat în slujba Porții. Iertîndu-l, sultanul l-a îmbrăcat cu *hilat* și l-a trimis din nou în vilaietul său.

... După ce Murad-han a încheiat pace cu Dracula, s-a gîndit să meargă asupra Albaniei (*Arnavut*). Mai întîi, a trimis asupra ei pe Evrenosoglu. ...

---

[52] *Șeriat*: „legislația musulmană".
[53] *Fetva*: sentință religioasă dată de *șeih-ul-islam* sau de muftiu și de alți reprezentanți ai șeriatului musulman.
[54] 28 ianuarie 1419 — 16 ianuarie 1420.
[55] 26 decembrie 1421 — 14 decembrie 1422.
[56] Evrenosoglu Ali-bei.
[57] Firuz-bei căzuse în bătălia de la Ankara (1402). Este vorba de fiul său, Mehmed-bei.
[58] Vlad Țepeș și Radu cel Frumos.

I 163 ASEDIUL CETĂŢII GOLUBĂŢ (*GÜVERĞINLIK*) DE CĂTRE UNGURI
II 240 ŞI ALUNGAREA LOR DIN VIDIN, FĂRĂ LUPTĂ, DE CĂTRE SINAN

Sultanul Murad a cerut ca, după lupta sfîntă de la Salonic, să meargă în Ungaria, deoarece araminii (*harami*) unguri, trecînd din cînd în cînd prin valea Vidinului, făceau multe nenorociri în acele ţinuturi.

I 164 Pe de altă parte, a venit deodată ştirea şi despre Kara-
manoglu Ibrahim-bei[59], precum că acesta, atacînd Beişehirul[60]
de la marginea <ţinutului> Hamid-ili[61], a luat oraşul şi l-a
prins şi pe beiul Şarabdar Ilyas[62] care era beiul acelui sangeac.
Murad han gaziul a cerut să se pornească asupra lui Kara-
manoglu. De asemenea, din partea cealaltă au pornit şi un-
II 241 gurii. Karamanoglu şi Vîlk-oglu şi ungurul aveau între ei înţe-
legere că atunci cînd ghiaurul va merge din partea aceasta,
Karamanoglu va porni şi el din partea cealaltă.

Cînd a aflat că aşa stau lucrurile, sultanul Murad n-a mai pornit în nici o parte. Ungurii, atacînd Güverginlikul şi aşezînd tunuri, au început chiar să tragă din ele.

II 242 <Atacaţi apoi de cei doi Sinani, beiul şi beilerbeiul sangeacului de Vidin,
ungurii au luat-o la fugă, în 837 al Hegirei[63]. Un bei ungur a fost vîndut cu 300
de aspri>.

I 166 *Povestire*. Într-o zi sultanul <Murad al II-lea> l-a în-
trebat pe Evrenosoglu Ali-bei: „Dintre supuşii mei, care este
cel care cunoaşte drumurile vilaietului Ungariei?". Ali-bei
i-a răspuns: „Dacă sultanul meu va porunci, voi trece eu,
supusul tău, şi voi cerceta toate drumurile şi ţinuturile ei.
II 243 Şi cu ajutorul lui Allah, voi veni iarăşi la picioarele fericitului
meu sultan". Sultanul Murad i-a zis: „Atunci, să treacă
împreună şi <oştile> de Rumelia şi de Anatolia". Ali-bei i-a
zis: „Sultanul meu binefăcător, îmi ajung numai supuşii acîngii".
Sultanul Murad i-a spus: „Tu ştii, fă aşa cum vrei"[64]. Astfel,
el i-a chemat îndată pentru incursiune (*akîn*) şi, după ce s-au
II 244 adunat acîngiii, au trecut pe la Timişoara (*Dimeşkâr*) şi au

[59] Principe de Karaman (1424—1463/827—868).
[60] În II, 240 apare *Ieni-Şehir*: localitate în Anatolia.
[61] Ţinut în Anatolia.
[62] *Şarabdar Ilyas*: paharnicul Iliaş.
[63] 18 august 1433 — 6 august 1434.
[64] Acest citat nu apare în II, 243.

intrat în vilaietul unguresc. L-au călcat timp de o lună, şi duşmanul nu s-a arătat deloc[65]. Luînd prăzi minunate, ei s-au săturat foarte tare. Se spune că erau mai mulţi prinşi decît acîngii. Şi prada era aşa de multă, încît în mîinile multor acîngii se strînseseră cîte 1 000 sau 2 000 de florini[66]. Evrenosoglu Ali-bei a venit cu aceste prăzi la sultanul Murad şi i-a spus : „Sultanul meu, trebuie să trecem în Ungaria. Nu e păcat ca un vilaiet <bogat> ca acela să stea în mîna ghiaurului ?”. Astfel, el l-a convins pe sultanul Murad.

LUPTA SFÎNTĂ CU UNGURII

Trimiţînd mai întîi ştire lui Vîlk-oglu, i-a spus : „Să pregăteşti arme de luptă, căci voi trece de la Semendria în Ungaria”.

De asemenea, trimiţînd ştire lui Eflak-oglu Dracula, i-a zis : „Să-ţi aduni în grabă oastea şi să vii ! Dacă nu vii, eu nu mă voi lenevi să merg la tine”. Dracula a grăit : „Eu sînt gata să slujesc pe sultanul meu. Primesc să-i duc calul de frîu”. Apoi, sultanul, adunînd oaste mare, a pornit în grabă şi a ajuns la Vidin. Luîndu-l drept călăuză, <sultanul> a trecut prin Vidin. De asemenea toţi acîngiii, trecînd prin Vidin, au luat multe cetăţi din ţinutul Ungariei şi au ajuns pînă la Sibiu (*Zibin*). Intrînd în vilaietul unguresc, l-au călcat timp de 45 de zile şi l-au devastat. Au luat atît de multe prăzi, încît numărul lor îl ştie doar Allah. După aceea, punînd călăuză pe Dracula, au ieşit prin Ţara Românească (*Eflak*) teferi şi sănătoşi.

Voievodul Ţării Româneşti (*Eflak-oglu*), dînd peşcheşuri multe, a pregătit mari zaiafeturi.

Sultanul <Murad> a obţinut biruinţa şi norocul a fost de partea sa, nici un ghiaur nefiind în stare să-i mai stea în cale.
I 167 Construind apoi cetatea Giurgiu (*Ierkökü*), au pus oameni întrînsa şi, venind la Adrianopol, s-au aşezat acolo. Data acestei expediţii sfinte a fost 840 al Hegirei[67]. ...

[65] În II, 243—244 : *„Andan sonra düşmana buluşub”* („Apoi, întîlnindu-se cu duşmanul”).
[66] Această frază lipseşte în II, 244.
[67] 16 iulie 1436 — 4 iulie 1437 ; în II, 244 : 845 = 1441 — 1442.

CUCERIREA SEMENDRIEI

Cînd Murad-han gaziul a plecat de la Belgrad, a venit drept la Scoplje (*Üsküb*), iar Ishak-bei [68] i-a zis : „Hei, fericitul meu sultan, cît timp Vîlk-oglu [69] va fi la Semendria, nu se va astîmpăra nici Karamanoglu şi nici ungurul. Şi să nu-l crezi prieten nici pe Dracula ; este un făţarnic”. Murad han i-a răspuns : „Să ieşim din iarna aceasta şi la sosirea primăverii, cu ajutorul lui Allah, îi vom vedea pe amîndoi. După aceea au venit şi au petrecut iarna la Adrianopol. O dată cu sosirea primăverii, i-au spus lui Dracula şi lui Vîlk-oglu să vină la Poartă. Vîlk-oglu n-a venit, dar Dracula a luat pe cei doi
I 168 fii ai săi şi s-a înfiinţat la Poartă. Îndată ce a sosit, l-au prins pe Dracula cu cei doi fii ai săi. Pe el l-au închis în cetatea Galipoli, iar pe fiii săi i-au închis în cetatea Egrigöz [70] din vilaietul Ghermian. Ishak-bei, la rîndul său, a cerut în acel an învoire pentru a merge la Mecca ... Anul 842 [71]. ...

I 170 ÎNFRÎNGEREA LUI KULA-ŞAHIN [72]

Cînd *mirahorul* [73] Mezid-bei a dat peste nenorociri, atunci Kula-Şahin, beilerbeiul de Rumelia, i-a spus sultanului <Murad> : „Sultanul meu, ghiaurul Iancu [74], martolozul [75] credinţei, a făcut multe lucruri rele supusului tău Mezid. Dacă porunceşti supusului de mine, atunci voi merge împotriva acestui ghiaur şi-l voi răzbuna pe Mezid-bei”.

Învoindu-l, sultanul a dat lîngă oastea Rumeliei pe unii din oastea Anatoliei, precum şi pe acîngii şi pe ieniceri. Mergînd şi trecînd în vilaietul Ţării Româneşti, el (Kula-Şahin),
II 249 la rîndul său, s-a apucat de petreceri cu băutură şi chebap. Beii i-au spus : „Hei, beiul nostru, acest ţinut nu este loc de petreceri, noi sîntem în gura duşmanului” [76]. Kula-Şahin

[68] Ishak-bei era pe atunci beilerbei de Rumelia.
[69] Gh. Brankovici-Vukovici.
[70] Pasajul despre fii şi cetatea Egrigöz nu figurează în II, 245.
[71] 24 iunie 1438 — 13 iunie 1439.
[72] Kula-Şahin, beilerbei de Rumelia.
[73] *Mirahor* (*emir-i ahîr*) : emirul grajdurilor ; a dat în româneşte „îmbrohor”, persoană trimisă de sultan în ţările noastre cu misiunea de a detrona sau de a înscăuna un domn.
[74] Ioan de Hunedoara.
[75] *Martoloz* : aici în sens de duşman.
[76] În II, 249 : „Aici ne aflăm în gura duşmanului” („*duşman agzîdîr*”).

fiind turmentat, a zis : „Dacă acel duşman va vedea turbanul (*bürk*) meu, va fugi la o depărtare de cîteva zile”. Pe cînd el spunea acestea, a apărut pe neaşteptate oastea ungurească. De data aceasta Kula-Şahin nemaiapucînd nici să înghită îmbucătura din gură, s-a urcat pe calul său şi, întorcîndu-se, a luat-o la fugă. Beii i-au zis : „Ce faci? Vino să mergem împotriva duşmanului. Ordia noastră a rămas sub picioarele <duşmanului>”. Kula-Şahin le-a răspuns : „Rezistaţi în seara aceasta şi pe la miezul nopţii eu îi voi veni de hac”. Lăsîndu-se noaptea şi duşmanul cufundîndu-se în întuneric, el a dăruit duşmanului turbanul său. El întreba dacă Dunărea [77] este aproape. Cu alte cuvinte, oastea islamică a fost înfrîntă. Această întîmplare s-a petrecut la scurt timp după anul 845 [78]. ...

I 171 LUPTA DE LA TRECĂTOAREA ZLATIŢA (*IZLADÎ*) [79]
II 250

Semendria fiind luată şi umplîndu-se de musulmani, pe ghiauri i-au apucat durerile de pîntece. Vîlk-oglu, mergînd, s-a aruncat la poalele mantiei ungurului. De asemenea, solul lui Karamanoglu, mergînd la ungur, i-a spus : „Tu să mergi din partea aceasta, iar eu din partea aceea. Rumelia să fie a ta, iar Anatolia să fie a mea. Şi astfel să-i desfiinţăm pe osmanlîi. De asemenea, să luăm şi să-i dăm iarăşi lui Vîlk-oglu ţinutul său”. La 848 al Hegirei [80], craiul unguresc [81] le-a dat lui Iancu şi lui Vîlk-oglu toată oastea sa. Aceştia, trecînd prin Belgrad, au incendiat Cruşavăţul (*Aladja-Hisar*) [82] şi Nişul şi Şarköiul [83]. Mergînd, ei au ajuns pînă la trecătoarea Zlatiţa (*Izladî*).

I 172 Sultanul Murad-han, care încheiase pace cu Karamanoglu, a ieşit în întîmpinarea ghiaurilor. Ghiaurii, sosind, au intrat în trecătoarea Zlatiţa (*Izladî*) şi au stat acolo. Sultanul <Murad>, la rîndul său, îndreptîndu-se spre Zlatiţa, a venit şi a stat acolo cîteva zile. Fiind iarnă, n-au avut putere de

[77] În II, 249 : „în timp ce fugea, el întreba pe cei pe care îi întîlnea”.
[78] 22 mai 1441 — 11 mai 1442, deci în 846, care începe la 12 mai 1442.
[79] În II, 250 nu apare acest titlu.
[80] 20 aprilie 1444 — 8 aprilie 1445.
[81] Vladislav I.
[82] *Aladja-Hisar* : Cruşavăţ, în Serbia, la 54 km NV de Niş.
[83] *Şarköi* (în II, 250 : *Şehir-Köi*) : localitate la 40 km NE de Galipoli.

luptă. Ghiaurul, de asemenea, fiind slab, s-a retras de îndată în timpul nopții și a plecat.

II 251 Atunci beilerbei < de Rumelia > era Kasîm-pașa. Spunînd că ghiaurii au fugit, l-au trimis pe el după ei. Însă ghiaurii, care aveau încă < oaste > în adăpost, i-au împresurat pe aceștia pe neașteptate, prinzîndu-l pe Mahmud Celebi, fratele lui Halil-pașa. Pe atunci, acesta era beiul sangeacului Bolu [84].

Deoarece ungurul a fugit, Vîlk-oglu a dat daruri nenumărate beilor de Rumelia și astfel cu ajutorul florinilor l-au înduplecat pe sultanul < Murad > să încheie pace. Sultanul a acordat iarăși lui Vîlk-oglu ținutul său și a scos pe cei doi fii ai săi din închisoarea din Tokat, trimițîndu-i din nou tatălui lor ; dar peste ochii lor se trăsese cu fier roșu.

< Răscumpărarea lui Mahmud Celebi și cedarea tronului împărătesc lui Mehmed, fiul lui Murad, în 1444 >.

POVESTIREA LUPTEI DE LA VARNA

Murad-han, urcînd pe tron pe fiul său Mehmed gaziul, s-a dus și a stat cu fericire la Manisa. Karamanoglu, auzind aceasta, s-a bucurat foarte mult, și trimițînd îndată un sol la ungur și la Vîlk-oglu [85], le-a zis : „Ce stați? Prilejul este al vostru și al nostru". Și în sfîrșit a spus atîtea vorbe goale și palavre, încît i-a ațîțat pe crai și pe Iancu [86], spunîndu-le : „Credeți că veți
II 252 găsi împotriva turcului alt prilej mai bun decît acesta? Osmanoglu (Murad), înnebunind, a lăsat tronul unui copil de-al său, iar el mănîncă și bea și petrece cu cîntărețele prin col-
I 173 țurile viilor". Pe scurt, ei au înaintat avînd în frunte [87] pe craiul Iancu. Acesta era fiul [88] acelui crai care venise la Golubăț (*Güverdjinlik*). Apoi, au mers de-a dreptul la Varna.

<Se descrie plecarea sultanului Murad și lupta de la Varna>.

...Iancu a mers împotriva oștii din Anatolia. Beilerbeiul de Anatolia [89] a murit ca un martir. Au căzut de asemenea și mulți sangeacbei. Oastea din Rumelia, retrăgîndu-se, a ieșit

[84] *Bolu*: localitate și provincie în Anatolia.
[85] În II, 251 nu figurează Vîlk-oglu.
[86] În text : *Ianluk*; în II, 251 : *Ianku*.
[87] Aici apare o greșeală de grafie : „*eline*" („mîna"), în loc de „*önüne*" („în față", „în frunte").
[88] În loc de : „guvernatorul".
[89] În alte cronici i se dă numele : Gheykü Karadja, mort la Belgrad (1456).

într-un loc deschis. Sultanul, la rîndul său, şi-a adunat la un loc oastea (*kapu halkî*), dar acolo fiind dealuri şi văi, locul era prea strîmt ca toată oastea să se adune laolaltă.

Părîndu-i-se puţini la număr oamenii care se aflau lîngă sultan, craiul [90] şi-a zis: „Uite, am găsit un bun prilej împotriva beiului turcilor, să merg să-l prind !". El a înaintat strigînd: „*hal, hal*" ! [91]. Ienicerii s-au împărţit de îndată în două. Craiul a venit şi a intrat printre ei. ‹Ienicerii›, asmuţindu-i calul, l-au trîntit jos şi Kodja-Hîzîr, descălecînd de pe cal, i-a tăiat capul. Apoi, înfigîndu-l într-o prăjină, au invocat într-un glas numele lui Allah. Gaziii, văzînd capul craiului, au început să-i măcelărească pe duşmani din toate părţile. Nimicind nenumăraţi ghiauri, ei le-au luat carele. Ghiaurii s-au adunat din nou la un loc, dar gaziii, înaintînd, i-au împrăştiat şi le-au zdrobit cetele. Morţii se îngrămădeau unii peste alţii şi musulmanii s-au bucurat.

‹Urmărirea şi distrugerea creştinilor de către Davud-bei, beilerbei de Rumelia, şi trimiterea de soli ai victoriei regilor din împrejurimi›.

II 253 Această luptă s-a întîmplat în anul 848 al Hegirei [92]...

I 174
II 254

LUPTA SFÎNTĂ (*GAZA*) DE LA KOSOVO

Beii i-au grăit sultanului Murad-han: „Sultanul nostru, ghiaurii care trec prin Belgrad sînt nesfîrşit de mulţi şi, iată, înaintează numai noaptea". S-a hotărît să fie ridicat tot poporul. Sultanul a zis: „Şi aceasta trebuie să fie uneltirea lui Vîlkoglu. Să iscodiţi şi să aflaţi mai cu seamă cine sînt beii care vin cu aceşti ghiauri". De aceea l-au trimis pe martolozul Dogan care, mergînd şi aflînd, s-a întors şi a spus: „Dintre cei care vin, unul este banul leşesc, altul este banul ceh şi altul este banul de Lük [93] şi altul este banul de Sekvelet (?). Toţi aceştia sînt padişahi mari ai vilaietelor ungureşti şi bani egali cu craiul.
I 175 Dar izvorul răutăţilor este Iancu de Huniade (*Huniad*). El este cel care îi aduce, trecînd în fruntea lor".

---

[90] Regele Vladislav I.

[91] „Moare, moare" (în lb. ungară).

[92] 20 aprilie 1444 — 8 aprilie 1445.

[93] Vezi nota de la p. 91.

Murad-han, aflînd tot adevărul despre ei, a mers de-a dreptul spre Sofia, zicînd : „Allah să ne ajute". El adunase oastea întregului vilaiet ; veniseră oşti chiar şi de la Karamanoglu.

<Desfăşurarea luptei de la Kosovo şi înfrîngerea creştinilor. Prinderea banului ceh şi omorîrea lui din ordinul sultanului. Anul 852 al Hegirei [94]>.

I 184 ASEDIUL BELGRADULUI
II 266

<Se descrie plecarea sultanului Mehmed II, fiul lui Murad II, spre Belgrad, în 1456, după pregătirea tunurilor prin topirea statuilor de aramă, aflate la Istanbul, şi începerea luptei>.

I 185 Dayî-Karadja, care era beilerbei de Rumelia, a spus sultanului : „Fericitul meu sultan, dă-mi voie să trec de partea cealaltă a Dunării şi să stau în faţa cetăţii". Beii din Rumelia nu au căzut la învoială. Motivul gîlcevii era că ei spuneau : „Dacă va fi luată această cetate nu va mai rămîne duşman. Unde vom mai face incursiuni ? De nevoie va trebui să mergem şi să arăm ogoare (*cift*[95])". Pe scurt, recurgînd la şiretlicuri, n-au pornit <la atac>. Dar într-o bună zi au văzut deodată că în locul pe unde voia să treacă acest Karadja-bei s-a adunat multă oaste ghiaură. Afurisitul Iancu <de Hunedoara> a venit în fruntea lor şi s-a aşezat acolo. De asemenea, au adus şi multe corăbii pe apă.

<Lupta dintre turci şi oastea creştină, moartea lui Karadja-bei. Turcii nu au putut cuceri cetatea deoarece beii de Rumelia nu au pornit la atac, motivînd că oastea nu e lăsată să facă prăzi>.

I 195 EXPEDIŢIA SFÎNTĂ ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ
II 279

Cînd sultanul Mehmed s-a întors la Istanbul din expediţia asupra Trapezuntului (*Trabzun*), a venit şi Ishak-paşa de la Adrianopol la Istanbul. Au început să sosească solii din împrejurimi. De asemenea, a venit sol şi de la Eflak-oglu [96]. Punînd pe lîngă solul său un sol (*elci*), l-au chemat la Poartă. Solului care i s-a înfăţişat el i-a răspuns astfel : „Vilaietul meu nu-mi este credincios. Dacă eu, ieşind din ţară, mă voi duce acolo, ei (supuşii) îl vor aduce pe ungur şi-l vor face bei şi ţara îmi va

[94] 7 martie 1448 — 23 februarie 1449.
[95] *Cift* : ogor, teren, ciflic, moşie.
[96] *Eflak-oglu* : „fiul valahului", adică domnul Ţării Româneşti, Vlad Ţepeş.

scăpa din mînă. Nădăjduiesc ca padişahul să trimită pe malul Dunării pe unul dintre beii de margine şi acel bei de margine, care va veni, să păzească vilaietul, iar eu să mă duc şi să mă închin la Pragul împărăţiei". Sultanul <Mehmed>, crezînd în cuvîntul acestui ghiaur, a trimis pe Ceakîrgîbaşî Hamza-bei. În timpul acela Dunărea îngheţase tare. Ceakîrgîbaşî, mergînd, s-a aşezat pe malul Dunării. Pe cînd aceştia stăteau în partea aceasta nepăsători, afurisitul căruia i se spunea voievodul Ţepeş (*Kazîklî*), fiul lui Dracula [97], trecînd pe la miezul nopţii pe gheaţă a atacat noaptea pe Hamza-bei, omorînd mulţi musulmani. Pe Hamza-bei l-a prins, iar lui Iunus-bei i-a prilejuit o moarte de martir. De asemenea, ghiaurii, trecînd Dunărea prin cîteva locuri şi atacînd acele ţinuturi, au făcut multe blestemăţii. După aceea, tăind capul lui Hamza-bei, l-au trimis craiului unguresc [98], zicîndu-i: „Eu am devenit duşman cu turcul". Pe acel ghiaur toată lumea l-a ştiut duşmanul sultanului. Pe scurt, cînd padişahul a aflat că acel ghiaur afurisit face astfel de vicleşuguri, a adunat oastea islamică şi a pornit, spunînd că are de gînd să facă o expediţie sfîntă. Mergînd şi trecînd Dunărea, a intrat în vilaietul Ţării Româneşti [99]. Populaţia întregului vilaiet al Ţării Româneşti a venit şi i s-a închinat, dar voievodul Ţepeş a pierit fără urmă. Padişahul a cutreierat un timp Ţara Românească; apoi, într-o noapte, a fost atacat pe neaşteptate dintr-o parte. Aflînd, gaziii padişahului s-au pregătit. Cînd au văzut că voievodul Ţepeş atacă peste noapte, ei (turcii) nu s-au mişcat ci au stat pe loc pînă ce <Vlad Ţepeş>, venind la ordie, a intrat
II 280 printre ei. Gaziii, strigînd într-un glas numele lui Allah, l-au atacat cu sabia pe ghiaurul care venise. Au pornit un asemenea măcel, încît n-a scăpat nici jumătate din ghiaurii veniţi. Voievodul Ţepeş abia şi-a scăpat capul. Dimineaţa, au trimis pe urmele lui pe Ali-bei. Cei din oastea lui Ţepeş care au mai rămas
I 196 în viaţă, au venit şi s-au aruncat la picioarele sultanului [100], predîndu-se singuri în robie. Ţepeş avea un frate [101] mai mic, care se afla lîngă padişah. Dîndu-i acestuia beilicul Ţării Româneşti, au pus pe lîngă el un însoţitor de drum. După aceea, sul-

[97] Vlad Ţepeş, fiul lui Vlad Dracul.
[98] Matei Corvin.
[99] În II, 279: „a umblat prin tot vilaietul Ţării Româneşti".
[100] În II, 280: „i-au sărutat mîna".
[101] Radu cel Frumos.

tanul, luînd din Țara Românească lucrurile care i-au plăcut mai mult, s-a întors și a venit iarăși cu noroc la tronul său. Această expediție sfîntă a avut loc în anul 866 al Hegirei [102].

CUCERIREA MITILENEI (*MIDILLI*)

Întorcîndu-se din expediția sfîntă în Țara Românească, sultanul a slobozit oastea norocoasă și, venind drept la Galipoli, a hotărît să întărească corăbiile din Galipoli și Istanbul.

<Urmează descrierea cuceririi cetății insulare Mitilene>.

Această cucerire s-a întîmplat în anul Hegirei 866, la două luni după lupta sfîntă din Țara Românească [103].

<Cucerirea Kaffei în 880 al Hegirei [104]>.

I 215 LUPTA SFÎNTĂ DIN MOLDOVA (*KARA-BOGDAN*) ȘI ÎNFRÎNGEREA
II 304 BEIULUI HADÎM SULEIMAN

Cînd padișahul Mehmed <al II-lea> i-a slăbit pe regii (*melik*) din împrejurimi, a trimis om domnului (*tekür*) Moldovei [105], zicîndu-i: „Ca să avem încredere în prietenia ta cu noi, de data aceasta să aduci tu însuți haraciul tău, așa cum îl aduce Eflak-oglu".

Dar moldoveanul (*Kara-Bogdan*) nu s-a supus poruncii sultanului. Poruncind unui supus al său, sultanul i-a zis: „Du-te tu mai întîi și intră în vilaietul Moldovei. Să vedem cum se va
II 305 purta față de tine pentru ca și noi să facem la fel". După aceea, beilerbeiul Hadîm, luînd oastea din Rumelia, a trecut în Moldova. Acel afurisit [106], venind pe neașteptate și hărțuind oastea islamică, i-a atacat <pe turci> pe cînd aceștia umblau ca niște străini cu ochii legați. Mulți musulmani au murit ca niște martiri și mulți dintre ei au fost prinși...

A DOUA LUPTĂ SFÎNTĂ DIN MOLDOVA

Hadîm <Suleiman->pașa s-a întors și a dat de știre sultanului faptele acelui ghiaur. Întărindu-se atunci în Mehmed-han

[102] 6 octombrie 1461 — 25 septembrie 1462.
[103] Adică în toamna lui 1462.
[104] 7 mai 1475 — 25 aprilie 1476.
[105] Ștefan cel Mare.
[106] Ștefan cel Mare.

zelul pentru Islam, el a pregătit uneltele de luptă şi a adunat oastea islamică. Ieşind din Istanbul şi mergînd cu oastea victorioasă, a ajuns pe malul Dunării. De la Istanbul se trimiseseră vase pentru ca, atunci cînd sultanul va sosi la Dunăre, ele să aştepte acolo gata pregătite. Sosind şi găsind acele vase pe Dunăre, sultanul a trecut cu ele Dunărea şi a mers asupra Moldovei. Şi a umblat mai multe zile prin vilaietul Moldovei fără să dea ochii cu duşmanul. În cele din urmă, într-una din zile au ajuns într-un loc, unde a văzut că moldoveanul (*Bogdan*), aşezîndu-şi oastea într-o vale (*derbend*)[107] şi făcînd din călăreţii săi pedestraşi, îi pregătise de luptă. Sultanul Mehmed, văzînd sforţările mari ale acelui afurisit pentru pregătirea luptei, a spus : „Hei, gazii, zelul Islamului înseamnă încordare mare", şi, aşezînd rîndurile şi alaiurile, i-au atacat pe ghiauri. Ghiaurii, la rîndul lor, au început să tragă din tunurile lor pline de foc. Gaziii, întărind în inimile lor zelul pentru Islam şi unindu-se între ei,
I 216 nu s-au uitat la tunurile şi la puştile ghiaurilor. Luptînd fără să le dea răgaz, ei au obţinut biruinţă asupra ghiaurilor. În partea ghiaurilor se aflau carele din care se trăgeau cu tunurile. Gaziii, mergînd asupra lor, au distrus carele acelea. Cînd s-au întîlnit cu ghiaurul era spre amiază (*kuşluk*). Şi lupta împărătească a ţinut pînă între cele două rugăciuni (*bein-es-salatein*)[108]. Allah dînd prilej ostaşilor islamici, aceştia au călcat oastea ghiaurilor şi au nimicit aşa de mulţi ghiauri, încît numărul lor îl ştie numai Allah. Din capetele ghiaurilor au făcut chiar minarete. Apoi au luat mulţi ghiauri ca robi. În vilaietul ghiaur pe unde a trecut picior de gaziu nu s-a mai ştiut ce-i bucuria. Umblînd aproape două luni prin vilaietul Moldovei, gaziii au purtat lupte sfinte. S-au săturat peste măsură şi au trecut Dunărea în partea aceasta, ducînd cu ei herghelii de cai (*iunt*) şi turme de oi. Această luptă sfîntă s-a întîmplat la data Hegirei 881[109].

II 306 POVESTIREA CUCERIRII CETĂŢILOR DE LA UNGURI[110]

Cînd sultanul Mehmed, călcînd Moldova, s-a întors şi a venit la Dunăre, a sosit ştirea că ghiaurii unguri au ridicat for-

[107] Cronicarul se referă la Valea Albă (sau Războieni), locul unde s-a dat bătălia în anul 1476. *Derbend* are şi sens de *trecătoare, pas*.
[108] În II, 305 apare : „pînă la chindie", adică pînă la vreo două ore înainte de apusul soarelui.
[109] 26 aprilie 1476 — 14 aprilie 1477.
[110] În II, 305 numai : „*Hikiayet*" („Povestire").

tăreţe pe malul Dunării şi au pregătit multe arme şi că au de gînd să se aşeze în fortăreţe, supărîndu-i pe musulmani şi pricinuindu-le necazuri. Mehmed-han, auzind această ştire, a pornit de îndată asupra acelor fortăreţe. Prin puterea lui Allah, în anul acela a fost o iarnă foarte grea. Şi această expediţie se făcu într-o astfel de iarnă, încît caii nu puteau să iasă din pîrtie, iar zăpada atingea scara de la şaua cailor. De asemenea, gheaţă multă şi groasă cuprinsese Dunărea. Oastea s-a dus şi s-a aşezat pe gheaţă. Îndată padişahul a spus : „Cetăţile să fie prădate !". În ziua aceea, lupta s-a dat pînă pe înnoptate ; ghiaurul, cerînd îndurare, a predat cetăţile luîndu-şi unele îndatoriri. Padişahul lăsîndu-i liberi pe ghiauri, cei care au vrut să plece au plecat unde au dorit, iar pe cei care nu au plecat, i-au adunat în Anatolia şi i-au aşezat în cetăţi. Aflînd despre trădarea unora < dintre ghiauri>, pe aceştia i-au vîndut, preschimbîndu-i în bani. Au dărîmat şi au incendiat fortăreţele. Această cucerire s-a întîmplat la două luni şi jumătate după data expediţiei din Moldova.

I 222 II 314 ... În rebi-ul-ahîr al anului Hegirei 888 [111], adunînd oastea de Anatolia şi de Rumelia, <sultanul Baiazid II> a poruncit să se construiască din nou cetăţile de la Dunăre, pe care le luase sultanul Mehmed de la ghiauri şi le dărîmase. Apoi, mergînd acolo, una din ele a fost reparată şi înfrumuseţată de către oastea din Anatolia, iar alta de către oastea din Rumelia. Sultanul <Baiazid II> însuşi s-a dus cu noroc la Filipopol (*Filibe*), unde a stat zece zile. De acolo s-a dus la Köstenge [112] unde, de asemenea, a stat un timp oarecare... În cele din urmă s-a aşezat la Sofia. Acolo a sosit ştirea că cetăţile au fost reparate. După aceea, el a slobozit oastea. Pe la sfîrşitul lui şaban al acelui an (888) [113] a venit cu noroc la Adrianopol, unde a ţinut postul
I 223 ramazanului. Făcînd bairamul în luna şevval [114], a venit la Istanbul şi s-a ocupat cu împărţirea dreptăţii şi cu vînătoarea. El a stat acolo multe zile cu noroc.

---

[111] 9 mai — 6 iunie 1483.

[112] De fapt ar trebui să fie Küstendil, localitate în Bulgaria.

[113] Şaban 888 = 4 septembrie — 2 octombrie 1483.

[114] Şevval 888 = 2 noiembrie — 30 noiembrie 1483.

POVESTIREA CUCERIRII CHILIEI ȘI AKKERMANULUI

Se povestește că sultanul Baiazid, petrecînd iarna la Istanbul, o dată cu sosirea primăverii, pe la sfîrșitul lui rebi-ul-evvel al anului 889 [115], a trimis oameni în țările din împrejurimi. În a patra zi a lui rebi-ul-ahîr [116], făcînd slujba de vineri la Istanbul, a pornit spre Moldova (*Kara-Bogdan*), spunînd că are de gînd să facă o expediție sfîntă. Pregătind toate armele de luptă, a văzut și uneltele din corăbiile care au mers pe mare și, ajungînd la Dunăre, a așteptat acolo. Sultanul <Baiazid II>, la rîndul său, mergînd pe uscat la Adrianopol, a pus, pentru treburile *ulemalelor* [117] și ale săracilor, temeliile unei clădiri de binefacere (*imaret*) și a unui spital (*dar-ușșifa*) și a unui *medrese* pe malul apei Tundja. Cu mîna sa norocoasă el a pus temeliile lor în a patra zi a mai sus arătatei rebi-ul-ahîr, în ziua de marți și într-un ceas de bun augur, împărțind săracilor multe animale de jertfă (*kurban*).

II 315 Ridicîndu-se apoi cu oastea norocoasă, sultanul <Baiazid> a ajuns la Dunăre, unde a găsit gata și corăbiile [118]. După aceea întîmpinîndu-l acolo beiul Țării Românești [119] cu întreaga sa oștire, acesta a devenit călăuză pentru a merge în vilaietul Moldovei (*Kara-Bogdan*). La 2 djumadi-ul-ahîr [120], în ziua de sîmbătă (*șenbe*), au trecut Dunărea pe la schela cunoscută sub numele de Isaccea (*Ishaki*). La 11 tot din luna djumadi-ul-ahîr, în ziua de luni (*dușenbe*) [121], au căzut cu noroc asupra Chiliei și, făcînd luptă mare, au împresurat-o de pe uscat și de pe mare. După aceea, improșcînd din tunuri și din puști, au dat iureș și au atacat din toate părțile. Și în felul acesta, ducînd lupte timp de zece [122] zile, ei au îngenuncheat (*büklettiler*) fortăreața. Ghiaurii cerînd îndurare (*aman*), sultanul <Baiazid II>, la rîndul său, i-a iertat.

După aceea pîrcălabul (*dizdar*) [123] cetății, venind la cortul pașalelor, a spus :

---

[115] 29 martie — 27 aprilie 1484.
[116] 1 mai 1484.
[117] *Ulema* (pl. de la „*alim*"): cărturari.
[118] În II, 315: „Spre sfîrșitul lunii djumadi I au ajuns la fluviul Dunărea".
[119] Vlad Călugărul (1482—1495).
[120] 27 iunie 1484.
[121] 6 iulie 1484.
[122] În II, 315, lipsește numărul zilelor.
[123] De fapt erau doi: Ivașcu și Maxim. (Cf. I. Ursu, *Ștefan cel Mare și turcii*, Buc., 1914, p. 112.)

„Noi sîntem robii padişahului şi ne supunem poruncii sultanului. Fie să ne omoare, fie să ne lase liberi". Spunînd acestea, ei au predat cetatea la 20 djumadi-ul-ahîr [124], în ziua de miercuri. Înfigîndu-se steagul islamic în fortăreaţa Chiliei, a cîntat muzica împărătească (*nevbet-i sultanî*). Ei au transformat bisericile în moschei (*mesğid*) şi au dat slobozenie ghiaurilor care voiau să plece. Cei care au vrut să rămînă au rămas şi nimeni nu le-a făcut vreun rău. Au făcut ce se cuvenea legii împărăteşti. Slujba de vineri s-a ţinut la Chilia în a treia zi după această
I 224 cucerire. La 25 djumadi-ul-ahîr <889> [125], în ziua de luni
II 315 (*düşenbe*) au pornit la Akkerman. Oastea Ţării Româneşti venise de asemenea împreună cu banii [126] săi în slujba sultanului <Baiazid>. Apoi, la porunca padişahului au înaintat. După patru zile au căzut asupra Akkermanului. În slujba împărăţiei venise acolo cu oaste nenumărată şi hanul de Deşt, Mengli [127] Ghirai-han [128]. Împresurînd şi Akkermanul de pe apă şi de pe uscat, au început să dea lupte. Dar acest Akkerman avea arme nesfîrşite. Se spune că avea arme tocmai pentru 30 de ani şi săpau de mulţi ani la şanţurile lui. După aceea, sultanul a poruncit de i-au umplut şanţul. Purtînd lupte timp de 15 zile, fără întrerupere, pe uscat şi pe mare au supus fortăreaţa.

Cetatea avea doi pîrcălabi (*dizdar*) [129]. În ziua de 16
II 315 regeb <889> [130], dîndu-se lupte crîncene, prin puterea lui Allah amîndoi au pierit din pricina tunurilor. Ghiaurii, nemaiavînd putere, au predat cetatea cerînd îndurare (*aman*).

Înfigînd şi în ea steagul islamic, a cîntat muzica împărătească. După aceea, sultanul a poruncit şi credincioşii (*emin*), intrînd în fortăreaţă, au scos din ea robii care trebuiau să fie scoşi. Pe mulţi dintre aceştia padişahul i-a dăruit (*bahşiş*) altora, pe mulţi alţii i-a surghiunit la Istanbul, iar pe unii i-a trimis la Eski-Biga din Anatolia. Pentru înflorirea cetăţii, au dărîmat bisericile ei şi le-au prefăcut în moschei (*mesğid*). Casele acelor ghiauri care au fost surghiuniţi, le-au dat ca proprietate (*temlik*) gaziilor. Hanul Deşt-ului venise de asemenea cu oşti. Şi acelora

---

[124] 15 iulie 1484.
[125] 20 iulie 1484.
[126] În II, 315: „Eflak leşkeri piyadesile" („cu pedestraşii oştii Ţării Româneşti").
[127] În II, 315 lipseşte numele hanului.
[128] Hanul Crimeii în 1476—1515 (a doua cară).
[129] Gherman şi Oană (cf. I. Ursu, *op. cit.*, p. 115).
[130] 9 august 1484.

le-au dat nenumărate daruri. După aceea, la 22 regeb <889>[131], în ziua de sîmbătă (*şenbe*)[132], pornind de la Akkerman și mergînd pe cîmpie prin ținutul Chiliei, au trecut Dunărea teferi și sănătoși pe lîngă mormîntul (*tuş*) lui Sarî-Saltîk-Baba [133]. Pe la sfîrșitul lui șaban <889> [134] s-au îndreptat cu noroc la Adrianopol. Marele Allah, dînd urmașilor familiei Osmane mai multă putere decît celor dintîi, a sortit ca unul să-și mărească împărăția (*devlet*) mai mult decît celălalt. Cu ajutorul marelui Allah, cei care au venit mai tîrziu [135] au cucerit totdeauna ceea ce nu au putut să cucerească înaintașii lor. Și în aceste două cetăți citindu-se predica (*hutbe*) în numele sultanului Baiazid, s-au făcut slujbe și rugăciuni. Întărind mult aceste cetăți, sultanul a pus în ele
I 225 *subași* și *hatib* [136] și *cadiu* (*kadî*) și *muhtesibi* [137] și după aceea
I 227
II 318 a venit iarăși cu noroc la Adrianopol.

... 890, djumadi I [138].

A TREIA LUPTĂ SFÎNTĂ DIN MOLDOVA

Sultanul Baiazid a cucerit Chilia și Akkermanul, dar cei mai mulți dintre ghiaurii de acolo erau fățarnici. Ei se speriaseră de sabie și au trimis știre lui Kara-Bogdan-oglu [139], spunîndu-i: „Să vii numaidecît, noi îți vom preda cetatea". Kara-Bogdan-oglu, la rîndul său, pregătind scări și adunînd oaste și încărcînd, în timpul nopții, ostași în corăbii, a venit pe apă chiar lîngă cetatea Akkerman. Șireții ghiauri dinăuntru îl așteptau, uitîndu-se la drum. Ghiaurii haini i-au omorît pe acei ghiauri [140] care păzeau cetatea. Pe scurt, în timpul nopții, au așezat scări la fortăreața Akkerman ca să urce sus. Allah a făcut în așa fel încît unii dintre gazii au aflat despre aceste fapte ale

---

[131] 15 august 1484.

[132] În II, 316: „*se-şenbe*", adică marți.

[133] Sarî-Saltîk, sub conducerea căruia a trecut un grup de populație turcă din Anatolia în Dobrogea, în a doua jumătate a veacului al XIII-lea (1261—1263).

[134] 24 august — 21 septembrie 1484.

[135] Adică sultanii următori.

[136] *Hatib*: cel care oficiază slujba de vineri. Textual înseamnă cel care vorbește, ține predică; orator.

[137] *Muhtesib*: 1) socotitor, perceptor, contabil; 2) vechiul șef de poliție pentru controlul măsurilor și greutăților.

[138] 16 mai — 14 iunie 1485.

[139] *Kara-Bogdan-oglu*: Ștefan cel Mare.

[140] Este, desigur, o greșeală, fiind vorba de păzitorii turci și nu de creștini. În II, 318, în loc de „ghiaurii" apare: „șehit ettiler", adică „au făcut martiri".

ghiaurului. Ei au tăcut pînă ce cîţiva ghiauri s-au urcat pe scări. Gaziii, la rîndul lor, strigînd numele lui Allah, au tras săbiile şi, prinzîndu-i, i-au măcelărit pînă în zori. Kara-Bogdan-oglu a ajuns în aşa hal, încît abia şi-a scăpat capul. Pe mulţi dintre ghiaurii care veniseră cu el i-au prins şi, luîndu-i în robie, i-au trimis la sultan. Padişahul, la rîndul său, a făcut ce se cuvenea împărăţiei.

II 319 Sultanul i-a poruncit apoi lui Ali-bei [141], beilerbei de Rumelia, să meargă la acel ghiaur şi, întîlnindu-se cu el să se străduiască mult ca să-i vină de hac, iar dacă nu se va întîlni cu el, să-i devasteze vilaietul, să-l pîrjolească şi să-l aducă în ruină în aşa măsură, încît să nu rămînă urmă de veselie. Cu gîndul la lupta sfîntă Ali-bei a pornit de îndată şi, ajungînd la Dunăre, a trecut apa dincolo fără nici o greutate. Cînd a intrat în vilaietul Ţării Româneşti, beii şi boierii (*sipahi*) Ţării Româneşti s-au adunat şi, venind cu supunere, au mers împreună cu Ali-bei. În a 25-a zi a lunii şaban <890> [142], intrînd în vilaietul Moldovei, au venit nenumăraţi bei ai Moldovei şi s-au supus, dar Kara-Bogdan-oglu s-a făcut nevăzut. Au cercetat munţii şi cîmpiile vilaietului Moldovei, şi nu l-au putut găsi. În cele din urmă au prins un ghiaur care a spus că Bogdan-oglu s-a dus şi a intrat în vilaietul leşesc. După aceea, beilerbeiul, la rîndul său, a poruncit gaziilor şi ei, repezindu-se în toate părţile, s-au săturat cu cele luate de pretutindeni. În afară de postavuri, au luat şi mult aur
I 228 şi argint. S-au lenevit însă să tîrască cu ei vitele (*djarpa*), deoarece cereau multă osteneală şi erau ieftine. Beilerbeiul, la rîndul său, mergînd, a dărîmat şi a incendiat reşedinţa Moldovei. Palatele (*köşk*) şi seraiurile sale le-a prefăcut în ruine. După aceea, sub ocrotirea lui Allah, s-a întors la Poarta cea glorioasă şi plină de dreptate. Cel căruia îi zicem Kara-Bogdan-oglu este acel ghiaur care, luptîndu-se cu sultanul Mehmed, îşi salvase capul. De asemenea el, împrăştiind multe oşti, îl slăbise pe Eflak-oglu [143]. De asemenea, el călcase pe craiul [144] ungurului şi îl înfrînse pe Suleiman-bei. Răutăţile acestuia sînt fără sfîrşit. Era un ghiaur foarte trufaş (*mütekebbir*) şi nenoro-

[141] Mihaloglu ; după alte cronici Malkocioglu.

[142] 6 septembrie 1485.

[143] Domnul Ţării Româneşti.

[144] În text : *karaoul* (caraulă), în loc de *kiral* (rege, crai).

cit [145] și țăran (*horyat*) [146]. Dar a fost înfrînt și s-a dus, neputînd să se atingă de măreția și puterea ca de leu a lui Ali-bei. Această luptă sfîntă s-a întîmplat în 890 [147], prin mîna lui Ali-bei. Aceasta este una din cuceririle făcute pînă acuma.

<Aici se termină descrierea evenimentelor politice și militare. Cronica se încheie cu elogierea domniei sultanului Baiazid al II-lea (1481–1512)>.

---

[145] În text : *müdbir* sau *müdebbir*. Se poate citi în două feluri : 1) nenorocit ; 2) care conduce cu înțelepciune, (prin extindere) prudent. Am preferat prima accepțiune a cuvîntului, ținînd seama de poziția ostilă a cronicarului.

[146] *Horyat*, cuv. grec. : „țăran".

[147] 18 ianuarie 1485 – 6 ianuarie 1486.

VIII

MENAKIB-I SULTAN BAYEZID-HAN IBN-I MUHAMMED-HAN

Acest *Menakib* privind viaţa sultanului Baiazid han, fiul lui Mehmed-han, este o cronică anonimă, scrisă de un contemporan, care tratează domnia sultanului Baiazid al II-lea, începînd de la naşterea lui (1447/851) şi pînă la anul 1500/905. Manuscrisul original nu este cunoscut. S-a păstrat într-o copie manuscrisă însoţită de o traducere în limba franceză din 1733, făcută de „Sieur" Rocques sub îndrumarea lui R. P. Romain, consilier de misionari şi „Prefect des jeunes de langues"[1]. Manuscrisul are 174 pagini de traducere şi 64 pagini de text turc, cu o foaie de titlu cu următorul text : „Istoria sultanului Baiazid han, al doilea cu acest nume, fiul sultanului Muhammed han al II-lea, tradusă din turceşte. . .". Primul care a semnalat această operă a fost orientalistul francez E. Blochet, care i-a consacrat o descriere sumară [2]. Apoi a fost publicată parţial în traducere polonă de istoricul Olgierd Górka sub titlul : *O biografie necunoscută a lui Baiazid II, ca izvor pentru expediţia la Marea Neagră şi pentru incursiunile turcilor pe timpul lui Ioan Albert* [3], avînd două recenzii în limba română [4]. Acest *Menakib* a mai fost semnalat de Agâh Sîrrî Levend [5], care n-a cunoscut însă studiul lui O. Górka cu preţioase interpretări şi note bibliografice ample.

Din această descriere a vieţii sultanului Baiazid II merită să fie reţinut fragmentul privind cucerirea cetăţilor Chilia şi Akkerman de către

[1] Bibliothèque Nationale, Paris, Anciens fonds turcs, I, 396.

[2] E. Blochet, *Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale*, II (Paris, 1932—1933), supl. nr. 922, f. 64.

[3] Olgierd Górka, *Nieznany zywot Bajezida II dla wyprawy czarnomorskiej i najozdów Turków za Jana Olbrachta*, în „Kwartalnik Historyczny", an. LII, c. 3 (Lvov, 1938), p. 375—427.

[4] Cf. „Codrul Cosminului", X (1936—1939), Cernăuţi, 1940, p. 638—641 (*Ilie Corfus*) şi „Revista istorică română", IX (1939), p. 338—339 (*P. P. Panaitescu*).

[5] Cf. Agâh Sırrı Levend, *Gazavat-Nameler ve Mihalogu Ali Bey 'in Gazavat-Namesi* (*Cronici de expediţii şi Cronica campaniilor lui Mihaloglu Ali-bei*), „Türk Tarih Kurumu Basımevi", Ankara, 1956, p. 19—20. (Türk Tarih Kurum Yayinlarindan, XI, nr. 8).

turci, în 1484 (889), începutul așezării tătarilor în Bugeac și mai ales faptele lui Ștefan cel Mare în legătură cu expediția polonă în Moldova la 1497, expediție care se încheie prin lupta de la Codrul Cosminului.

În legătură cu lupta de la Codrul Cosminului, istoricul O. Górka încearcă să infirme părerea că Ștefan cel Mare a participat direct. El susține aici, ca și în alte lucrări ale sale, cunoscute istoriografiei românești[6], că la această bătălie atacul a fost dat numai de turci și de oastea Țării Românești, iar Ștefan cel Mare cu moldovenii a stat deoparte.

În legătură cu acest *Menakib* trebuie să amintim și de cronica lui Mehmed bin Mustafa Șevki, intitulată *Bayezid-nâme*, scrisă în 1604/1013 și tratînd toată viața lui Baiazid al II-lea. De fapt, este tot un *gazavât-nâme* (cronică a expedițiilor). Spre deosebire de *Menakibul* de la Paris, aici sînt relatate însă și certurile dintre Baiazid II și fiul său Selim, care a reușit să ocupe tronul cu ajutorul ienicerilor în 1512; deci cuprinde întreaga domnie a acestui sultan. Merită să fie semnalat și un poem în versuri, în limba persană, intitulat tot *Bayezid-nâme* (aflat la Topkapı, Biblioteca Revan, nr. 1540), aparținînd lui Arif[7].

---

[6] Olgierd Górka, *Białogródi i Kilia a wyprawa 1497* r., (*Akkerman și Chilia în expediția din 1497*), în „Sprawozs. posiedz. Tow. Nauk. Warszaw"., II, Varșovia, 1932.

[7] Cf. Bursali Mehmed Tahir, *Osmanli Müellifleri*, III, 176 și 185; Agâh Sırrı Levend, *op. cit.*, p. 20.

MENAKIB-I SULTAN BAYEZID-HAN IBN-I MUHAMMED-HAN

(ed. Olgierd Górka, *Nieznany zywot Bajezida II...*, 1938)

21 Anul 889 [1]. Apoi <sultanul> Baiazid al II-lea plecă cu oaste numeroasă în Moldova (*Bogdan*). Puţin timp după aceea, cînd ajunse acolo, asedie cetatea Chilia şi Akkermanul, la 27 djumadi-ul-ahîr [2]. În 26 djumadi-ul-ahîr [3] cuceri cetatea Chilia, iar la 25 ale lunii regeb [4] luă şi pe cea care se numeşte Akkerman. El lăsă acolo oaste tătărască împreună cu hanul lor numit Murtaza, pentru ca aceştia, ca unii ce hălăduiră între aceste două cetăţi, să le păzească şi să împiedice apropierea ghiaurului. Aceşti tătari, în răstimp de trei sau patru ani cît au petrecut aici, în această ţară, au pustiit-o şi au jefuit-o în aşa măsură, încît a devenit aproape de nelocuit. În cele din urmă, cînd nu mai găsiră nimic de prădat, cerură sultanului Baiazid învoire pentru a se întoarce în ţara lor. O obţinură şi plecară, după ce pustiiră cu desăvîrşire această ţară. Aceasta s-a întîmplat în 889 [5], cînd sultanul Baiazid se făcu stăpînul acestor cetăţi, prin aşezarea tătarilor pentru paza lor.

...A sosit o solie din Moldova pentru predarea haraciului pe care sultanul l-a cerut de la acel domn cu preţul de a-i acorda pace [6].

22 Anul 902 [7]. În acest an leşii au pornit la drum cu o oaste nenumărată, cu gîndul de a pustii Moldova. Istefan-bei [8], care era domnul Moldovei, trimise ştire la Poartă despre aceasta. Atunci, marele stăpînitor al lumii, sultanul Baiazid <al II-lea>, trimise firmane beilerbeilor şi sangeacbeilor săi ca să strîngă pentru expediţie oşti din vilaieturile Anatoliei şi Rumeliei. Iakub-paşa fu trimis din paşalîcul său în Rumelia pentru a înscrie şi strînge oşti. Ele s-au adunat în părţile lor şi au plecat cu Iakub-paşa. Aceste oşti aveau laolaltă 50 000 de oameni (*neferi*). Iakub-paşa trimise mai întîi iscoade ca să culeagă ştiri despre starea oştii duşmanului. Aflînd că era foarte numeroasă; dădu de ştire padişahului de trebuinţa de a cinsti oastea cu prezenţa sa. De aceea, măria sa sultanul dădu firman ca să se rînduiască plecarea oştilor care erau lîngă el pentru pază, iar oştile

---

[1] 1484.
[2] 22 iulie 1484.
[3] 21 iulie 1484.
[4] 18 august 1484.
[5] 30 ianuarie 1484 — 17 ianuarie 1485.
[6] Acest eveniment s-a întîmplat în 1486—1487/892 H. (Cf. *Cronicile anonime*). Este greşită părerea lui O. Górka atunci cînd susţine că este vorba de anul 1492.
[7] 1497.
[8] Ştefan cel Mare.

Anatoliei trebuiau să se unească cu cele care se aflau lîngă scara padişahului. Ele porniră toate laolaltă într-un ceas bun şi cu noroc. Iakub-paşa mai primi porunca să se unească cu sultanul, iar unirea tuturor oştilor avu loc pe cîmpia Dunării. Toate aceste oştiri strînse se ridicau la 200 000 de oameni, şi au pornit spre hotarul (*serhat*) Moldovei. Istefan-bei din Moldova, om foarte dibaci şi mare meşter în luptele împotriva ghiaurilor, care slujise foarte bine pe sultanul Murad <al II-lea> şi pe sultanul Mehmed <al II-lea>, răposatul părinte al marelui padişah ce domneşte în timpul de faţă, a strîns oastea sa care se ridica la 60 000.

30 ... Primind ştirea că oastea leşească a tăbărît într-un loc din vecinătate, el trimise un sol din partea sa la oastea leşilor pentru ca aceştia să nu se grăbească şi să nu pustiască prea mult. Se prefăcea că vrea să trateze cu ei şi scria într-una craiului leşesc că „amîndoi sîntem de aceeaşi credinţă şi lege şi avem aceleaşi interese aşa că, la urmă, să înconjurăm oastea turcească şi s-o trecem prin sabie. Deoarece oastea turcească este nenumărată va trebui să lucrăm cu mare băgare de seamă. De aceea, eu mă voi preface într-una că vreau să-i ajut <pe turci> şi că pe faţă sînt de partea lor". Craiul leşesc căzu la învoială şi luă drept bună ştirea şi sfatul lui Istefan-bei; îi trimise om în solie cu scopul de a pune la cale toate treburile spre a lucra cu înţelegere.

Între timp însă beiul <Ştefan> a înştiinţat pe marele padişah asupra cursei ce o întinse ghiaurilor <leşi>. Sultanul îşi dădu încuviinţarea şi înştiinţă că el[9] va porunci oştii sale aşa cum îi place. Atunci, Istefan-bei îşi împărţi oastea în trei pîlcuri ca să facă pe duşman să creadă că este foarte numeroasă şi trimise în acelaşi timp om la crai care să-i spună să nu se neliniştească, deşi oastea turcească era aşa de numeroasă. Leşii nu ştiau deloc că oastea dreptei credinţe[10] este împărţită în trei cete. Privind într-o parte, ei văzură că turcii îi lovesc din altă parte. Astfel fiind, ostaşii dreptei credinţe se învălmăşiră cu leşii. Fie că leşii respingeau pe turci, fie că turcii dădeau înapoi pe leşi, amîndouă oştirile se amestecară între ele. Gaziii turci tăiară un mare număr de ghiauri <leşi> şi vărsară mult sînge de-al lor. Musulmanii luptau ca nişte lei, iar ghiaurii, pierzîndu-şi cu totul cumpătul şi curajul, o luară atunci la fugă. Ostaşii credinţei celei adevărate (turcii), văzînd că înfrîngerea întregii oştiri a necredincioşilor este de neînlăturat, se înflăcărară pînă acolo, încît tăiară încă un număr oarecare de ghiauri.

Spre deosebire de cea moldovenească (*Bogdan*), oastea Ţării Româneşti (*Eflak*), cu care fură întăriţi, i-a ajutat mult în această înfrîngere

[9] Ştefan cel Mare.
[10] Otomană.

deplină a ghiaurilor. Oştile beiului Moldovei se aruncară asupra carelor leşeşti şi luară tot ce aveau mai scump şi mai ales prădară toată vistieria
33 (*hazine*) oştii leşeşti. Ostaşii luară o pradă aşa de mare, încît se îmbogăţiră cu toţii. Astfel, ei găsiră acolo multe blănuri şi zibeline şi luară atîţia robi că nu le ştiau socoteala. Acest bei prinse nouă căpetenii de *oşti* şi luă vreo 200 de ostaşi care fură aduşi şi înfăţişaţi sultanului, la 28 a lui rebi-ul-ahîr <902> [11].

34

<Urmează descrierea campaniei lui Malkocioglu Bali-bei în părţile leşeşti, din carc s-a întors cu o pradă bogată în părţile Akkermanului şi Silistrei>.

[11] 24 decembrie 1497.

SUZI CELEBI

În istoriografia otomană din a doua jumătate a veacului al XV-lea şi începutul celui următor s-a încetăţenit obiceiul ca nu numai sultanii, ci şi marii viziri să-şi aibă cronicarii lor. Astfel, Mahmud-paşa l-a avut pe Enveri, care i-a dedicat, pe la 1465/869, *Cartea vizirului* (*Düsturname*). Însă şi marii bei îşi aveau scribii lor, care descriau faptele stăpînilor lor. Un astfel de cronicar a fost şi Suzi Celebi.

Acum zece ani, Agâh Sırrı Levend, continuînd cercetările lui Al. Olesnicki cu privire la cronica lui Suzi Celebi, a publicat un studiu intitulat : *Gazavât-nâmeler ve Mihaloglu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi* (*Cronici de expediţii şi Cronica campaniilor lui Mihaloglu Ali-bei*) [1].

Partea întîi a acestei lucrări reprezintă un *Catalog* care cuprinde descrierea a peste 350 de manuscrise de cronici otomane — cele mai multe intitulate : *Gazavât-nâme*, *Fetihnâme* (*Cronică de cucerire*) *Zaffername* (*Cronică de victorie*), *Menakibnâme* etc. — datînd din timpul lui Murad II (1421—1451) şi pînă pe la mijlocul veacului al XIX-lea. Din această amplă listă, merită să fie reţinute cîteva care privesc direct trecutul ţărilor române :

1. *Fetihnâme-i Kara-Bogdan* de Nasuh Matrakci [2] (p. 50), în care se descrie expediţia lui Suleiman Magnificul din 1538/945. Această mică *Cronică a cuceririi Moldovei* este inserată în volumul de faţă [3].

2. *Münşeat-i Fetihnâme-i Kara-Bogdan* (*Scrisori privind cucerirea Moldovei*) de Ebu Ishak „Hvace-i Cihan" [4] (p. 50—51), fără să se indice de care cucerire este vorba. Acest manuscris a fost publicat în traducere

[1] „Türk Tarih Kurumu Basimevi", Ankara, 1956, 392 + 117 facs. (Türk Tarih Kurumu Yayinlarından, XI, nr. 8).

[2] Topkapı, Revan Katalog, nr. 1284, p. 106—122.

[3] Vezi mai departe p. 219—232.

[4] Hilmi, Mısır Katalog, nr. 8766/131, p. 159.

românească, de A. Antalffy [5], care a demonstrat că este vorba de cucerirea lui Baiazid II (1484/889).

3. *Fetihnâme-i Kara-Bogdan* [6] (*Scrisoare de cucerire a Moldovei*) (p. 51). Din relatările cronicarului nu este clar la care cucerire se referă manuscrisul (1484 ? sau 1538 ?).

4. *Tarih-i Sefer-i Hotin* (*Cronica expediției la Hotin*) de Mehmed Kilari (p. 105). Probabil este vorba de expediția din 1621/1030.

5. *Fetihnâme-i Kara-Bogdan*, de Erzurumlu Ibrahim Mülhimi (m. 1650/1060) (p. 111). Nu se știe la ce expediție se referă.

6. *Feth-i Lipova ve Muharebe-i Logos* [7] (*Cucerirea Lipovei și bătălia de la Lugoj*) (p. 132—133), tratează expediția din 1695/1107 a sultanului Mustafa II, cînd a fost cucerită Lipova și s-au dat lupte mari la Lugoj.

7. *Vakayi'-i Eflak* [8] (*Evenimentele din Țara Romînească*), de un autor anonim (p. 138), cuprinde de fapt expediția din 1716—1717/1129 îndreptată împotriva lui Mihail Racoviță, domnul Moldovei, care se răsculase.

8. *Belgrad ve Adakal'a sefer ve zaferi* (*Expediția și victoria de la Belgrad și Ada-Kaleh*), de Musaffa-Mustafa [9] (p. 146—147), tratează expediția din 1739/1152 împotriva Austriei, în care este vorba de reluarea Belgradului și a cetății insulare Ada-Kaleh de către turci.

9. *Hadikatü'ș-șüheda* (*Livada martirilor*) [10], de Tamașvarli Ibrahim Nai'm-ed-Din (p. 149—151), care descrie luptele de la Belgrad și Timișoara dintre anii 1681 și 1739 (1092—1152).

Multe alte manuscrise, ca *Fetihnâme-i Kamanice* (*Carte despre cucerirea Kameniței*) din 1712/1124 de Nabi (p. 126—127), care tratează expediția lui Köprülü Fazîl Ahmed pașa împotriva Cameniței (1672/1083), sau *Kamenice seferine dair tarihçe* (*Cronică privind expediția împotriva Cameniței*) de Haci Ali, despre aceeași campanie, cuprind desigur unele știri și pentru țările române, în special pentru Moldova.

A doua parte a operei lui A. S. Levend este consacrată *Cronicii campaniilor* (*Gazavât-nâme-i...*) de Suzi Celebi, care dedică un poem istoric

[5] A. Antalffy, *Două documente din Biblioteca egipteană de la Cairo despre cucerirea Chiliei și Cetății Albe în 1484*, în „Revista istorică", XX, 1—3 (1934), p. 33—42.

[6] Pertsch, *Berlin Katalog*, p. 474, nr. 495, semnalat într-o colecție de scrisori.

[7] Izmir Millî Kütüphanesi, nr. 35/110; Topkapı, Hazine Kütüphanesi, nr. 1427 v. 54; Suleymanie Kütüphanesi, Lala Ismail nr. 735/4, v. 69—84; Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi Ty., nr. 3488, v. 91; Millet Kütüphanesi, Reșit Efendi 992/11, nr. 1118, nr. 1138 etc.

[8] Millet Kütüphanesi Emirî, *Tarih*, nr. 80, v. 20.

[9] Ist. Üniv. Kütüphanesi Ty, nr. 368/1, v. 1b—60a; Ankara T.T.K. Kütüphanesi, nr. 19/3 etc.

[10] Ankara, T. T. K. Kütüphanesi, nr. 40, v. 177; Ankara Dil Tarih ve Cogrofya Fak. Kütüp. Ismail Saib. Ef., *defter* 1, nr. 2037, v. 305; Flügel, Viyana Ktg., C. II, p. 297—298, nr. 1113, v. 307.

lui Mihaloglu Ali-bei, comandant ereditar al trupelor de acîngii sub Mehmed al II-lea Cuceritorul şi sub Baiazid al II-lea.

Suzi Celebi este originar din Prizrend (Albania) şi a trăit în a doua jumătate a veacului al XV-lea şi începutul celui de al XVI-lea. Numele său adevărat este Mehmed bin Abdullah ibn Muhmud. Data naşterii sale se presupune că ar fi între anii 1455 şi 1465. După inscripţia de pe piatra sa funerară din Prizrend, a murit în 1524/931. A fost secretarul celor doi Mihaloglu Ali-bei şi Mehmed-bei, dar el a descris în 15 000 de versuri (*beit*) faptele celui dintîi într-o operă intitulată : *Gazavât-nâme-i Ali bey Mihaloglu* (*Cronica campaniilor lui Mihaloglu Ali-bei*) [11]. Ea a fost semnalată pentru prima oară de istoricul iugoslav Al. Olesnicki care, descoperind două manuscrise ale cronicii lui Suzi Celebi, unul la Biblioteca din Zagreb şi altul la Berlin (Preussische Staatsbibliothek) le-a semnalat printr-un articol intitulat : *Suzi Celebi i Prizrena turski pesnik XIV i XV veka* [12] (*Suzi Celebi şi poeme turceşti din Prizren în veacurile XIV şi XV*). Această descoperire a fost semnalată şi la noi de prof. Th. Trîpcea [13] care, printre altele, pune în discuţie şi afecţiunea lui Mihaloglu Ali-bei faţă de Maria (*Meryem*), fiica unui ban român. Pe baza cronicilor turceşti, A. S. Levend reconstituie viaţa lui Mihaloglu Ali-bei. Printre altele, se arată că acesta ,,călcase de cîteva ori Ţara Românească şi Moldavia'', participase la expediţia din 1462 împotriva Ţării Româneşti, fiind însărcinat cu urmărirea lui Vlad Ţepeş (*Kazîklî*) care fugise în Transilvania. După părerea autorului, Ţara Românească, după această expediţie, a fost anexată Imperiului otoman.

Luînd în discuţie afecţiunea deosebită a lui Mihaloglu Ali-bei pentru Maria (*Meryem*), spre deosebire de Al. Olesnicki, A. S. Levend se întreabă dacă nu cumva aceasta ar fi fiica lui Mihail Szilagy, unghiul lui Matei Corvin. Într-adevăr, părerea lui Al. Olesnicki că Maria ar fi fiica lui Radu cel Frumos, domnul Ţării Româneşti (1462—1473), nu este suficient de fundamentată, deoarece acest domn a avut o singură fiică, Voichiţa-Maria, care a devenit cea de-a treia soţie a lui Ştefan cel Mare [14].

Alte concluzii la care ajunge Al. Olesnicki sînt : ,,Mihaloglu Ali-bei, comandant de acîngii, a terorizat populaţia creştină pe întreaga linie a

[11] Cf. *G.O.W.*, p. 35 (nr. 20).
[12] În ,,Glasnik Skopskog Naucnog Druztva'', Skoplje, 1934, p. 69—71.
[13] Th. Trîpcea, *Din cronica rimată a lui Suzi Celebi*, în ,,Balcania'', V, 1 (Bucureşti, 1942), p. 431—434.
[14] Cf. N. Iorga, *Istoria românilor*, IV (1937), p. 170—171.

Dunării, începînd din Giurgiu şi pînă în Carinthia; a întreprins două incursiuni de pradă la nordul fluviului, dintre care una în Transilvania, la 1460". Şi aici se pot aduce unele completări. Din cronica lui Orudj bin Adil [15] rezultă că în 1474/879, întreprinzînd o expediţie cu 7 000 de acîngii în Ungaria, Ali-bei atacase cetatea Oradea (*Varat*).

S. A. Levend, bazîndu-se tot pe Orudj, remarcă participarea lui Mihaloglu Ali-bei cu 10 000 de ostaşi în expediţia lui Mehmed al II-lea împotriva Moldovei, din vara anului 1476 (p. 191—192). Tot după Levend, în anul următor (1477/882), Ali-bei trecu prin Ţara Românească în ţara ungurească „dar nu avu noroc" (p. 192).

Pe baza unui număr considerabil de cronici şi istorii turceşti, A. S. Levend analizează şi trecerea lui Mihaloglu Ali-bei şi a altor bei de acîngii, în 1479/884, prin Ţara Românească în Transilvania, unde oştile otomane au suferit o mare înfrîngere. De fapt este vorba de bătălia de la Cîmpul Pîinii în 1479.

Ceva mai mult se insistă asupra expediţiei lui Mihaloglu Ali-bei în Moldova la 1485/890 (p. 190).

Ediţia lui A.S. Levend privind cronica rimată a lui Suzi Celebi nu cuprinde toată opera acestui poet, ci numai unele fragmente. Astfel, din 15 000 de versuri (*beit*), aici sînt reproduse numai 1794. Privit în ansamblu, acest poem istoric are mai mult o valoare literară decît istorică. Limba în care a fost scris prezintă o deosebită importanţă pentru cercetările lingvistice.

Faptele istorice sînt redate uneori într-un mod confuz şi destul de vag. Adesea, realitatea istorică se pierde în spatele acestor versuri, produse ale unei imaginaţii aprinse. Toate acestea nu pot însă diminua valoarea acestei opere, care reprezintă un monument de limbă veche otomană altoită pe un fond istoric. În ea se reflectă faptele comandanţilor de acîngii din dinastia Mihaloglî-ilor, care au avut diverse legături cu ţările române în decursul veacurilor al XV-lea şi al XVI-lea.

În cele ce urmează dăm în traducere fragmente conţinînd ştiri privitoare la relaţiile lui Mihaloglu Ali-bei cu ţările române, după ediţia lui A. S. Levend.

Bibliografie: *S.O.*, III, p. 114; *G.O.R.*, III, p. 466; *G.O.D.*, I, p. 246; *O.M.*, II, p. 231; *G.O.W.*, p. 34—35.

[15] *Tevarih-i al-i 'Osman*, ed. cit., p. 128—129.

GAZAVÂT-NÂME-I MIHALOGLU ALI BEY

(ed. A. S. Levend, Ankara, 1956)

263 Acela [1] a făcut ca orașul Varad [2] să fie prădat,
Tot el a băgat în ungur zîzanie și ceartă.
El l-a prins pe Isfiladjoglu [3].
El a făcut ca sangeacul aceluia să fie nenorocit.
El și-a întins cortul lîngă Dunăre (*Tuna*)
Și sabia sa a lovit în sufletul dușmanului.
Cu corabia sa, acel comandant care cucerise atîtea țări,
A trecut Dunărea de 330 de ori.
El a aruncat în țărînă onoarea rusului
Și a distrus idolul ungurului.
Din cauza strălucirii focului său nimicitor
Cei din Țara Românească și-au pus în cap țărînă [4],
aşa cum face vîntul,
El i-a călcat pe leah și pe ceh.
De supărare, pămîntul Romei s-a prefăcut în ruină
Din cînd în cînd frîncul, de teama sabiei sale,
Tremura de durere ca frunza de salcie.
Cînd acel erou chema la el oștile,
Veneau acolo pînă și îngerii nevăzuți.
264 ... Șahul șahilor lumii și sultanul raialelor,
Dătătorul hranei și soarele cerului
Aruncase o privire asupra robului său umil,
Îngăduindu-i iarăși o incursiune în Transilvania (*Erdel*)
272 ... Acei ostași, asemenea îngerilor cerului, au ajuns la Dunăre.
... Ostașii au fost rînduiți pentru marea expediție sfîntă.
Barca și corabia au fost trase la mal,
... Cu toții s-au înșirat pe malul apei curgătoare.
273 Iarăși a încălecat pe cal acel stăpîn al măreției.
Și iarăși s-au rugat cerului pentru gloria lor.
275 Mergînd, s-au așternut, clocotind, pe drumul Transilvaniei,
În fiecare inimă ardea ca luminarea dorința de a se război.

---

[1] Mihaloglu Ali-bei, comandant de achingii.
[2] *Varad*: Oradea.
[3] *Isfiladjoglu*, „fiul lui Isfiladj": este vorba de Mihail Szilagy.
[4] Veche expresie turcă: „Bașina toprak koymak", care reprezintă și o formulă pentru a implora pace; se întîlnește foarte rar în vechile texte turcești (cf. A. S. Levend, *op. cit.*, p. 216).

Pe cînd acei comandanți străbăteau popasuri (*menzil*)
Mergînd în ținutul Transilvaniei, au prins limbi (*dil*).
Luîndu-se știri de la acești prinși,
S-a cunoscut starea nenorocită a ghiaurilor.

<Se descrie înaintarea oștii acîngiilor în Transilvania, pomenindu-se numele unui Iskender Kodja Isa-bei>.

Ostașii s-au împrăștiat prin ținuturi și provincii
Și s-au năpustit asupra satelor și orașelor și fortărețelor.

<Se descrie apoi sosirea oștii turcești într-o zi de sărbătoare a creștinilor, începutul luptei, prinderea de robi și întoarcerea>.

295 Să ne dai drumul[5] să trecem la ungur
Lăsînd în Țara Românească și în Rusia jale și necaz,
Și să ne jertfim pentru sărbătorirea expediției sfinte.
299 ... S-a adunat oastea ungurului
Și vitejii și bravii Țării Românești și ai Rusiei.
Căpetenia și baș-emirul acestei adunări
Era sfetnicul și beilerbeiul,
Marele ban Isfiladjoglu Mihail.
Și banii au străbătut popasuri ca să ajungă la țărîna de la picioarele sale.

<Se prezintă personalitatea lui Mihail Szilagy, curajul creștinilor în fața turcilor și al acestora în fața creștinilor; urmează apoi descrierea bătăliei>.

311 Mihaloglu Ali-bei pehlivanul, care acum devenise ca un Rustem[6] al lumii
L-a zdrobit pe dușmanul său ungur.
Tot el a împrăștiat adunarea celor din Țara Românească și a rușilor.
312 Și l-a prins pe Mihail ban cu încă alți 16 bani.

313 **<Mihail Szilagy și cei 16 bani sînt prinși și prezentați sultanului. Ali-bei este lăudat și, în urma acestor fapte, este îmbrăcat cu *hilat* și i se acordă sangeacul Vidin>.**

315 Un narator credincios care povestește totdeauna așa cum se petrec lucrurile
Și care este scribul liber al stăpînului de *liva*[7]

[5] Autorul se adresează Dunării, în numele ostașilor.
[6] *Rustem*: erou legendar în mitologia persană.
[7] *Liva:* steag, drapel, provincie (*sandjak*).

Şi care mai înainte a descris în versuri unele
expediţii sfinte,
Spune că în Ţara Românească se afla un ban
Care avea în mîna sa multe ţinuturi şi oraşe
Şi avea oşti nenumărate în corturi
Şi comori pregătite cu multă trudă.
Acest ban avea o fată, ca Fecioara Maria [8],
Care stătea ascunsă ca Mesia în perlele minunate.

316 **<Se descrie viaţa Mariei într-o cetate asemănată cu o colivie>.**

326 **<Despre vitejiile lui Hasanbeioglu, Isa-bei, Malkocioglu şi Evrenosoglu, Turhanoglu, Omer-bei etc.>.**

332 El [9], înfrîngînd oştile Moldovei (*Bogdan*) şi ale
Ţării Româneşti (*Eflak*),
A impus la haraci pe fiecare dintre ele.

334 **<Vorbindu-se mai departe de oştile lui Mihaloglu Ali-bei se spune>:**

El şi-a strîns oastea
Şi dacă cel drept îi va îngădui,
Va trece în Ţara Românească şi în Rusia.
Şi va face incursiuni, din toate părţile, asupra ungurilor.

<Descriindu-se frumuseţea Mariei se spune>:

345 Acest suflet [10] a fost dăruit lumii,
Iar reşedinţa ei favorită este Ţara Românească,
Cea mai mare parte a acelui pămînt e în mîna tatălui ei.
Şi era ţinut bogat şi vilaiet înfloritor;
Dar poporul de acolo, hei, credinciosule, trăieşte cu
frică faţă de el,
Căci zăngănitul sabiei sale nu-i lasă pe locuitori
să doarmă
Şi liniştea adunării sale se schimbase în geamăt,
Iar peste toate satele şi oraşele căzuse nenorocul ...

[8] În text: *Meryem*.
[9] Este vorba de sultanul Mehmed al *II*-lea.
[10] Maria.

IDRIS BITLISI

Cunoscut ca unul dintre marii istoriografi otomani, Idris este fiul șeihului Husam ed din Ali, originar din Bitlis, oraș în Anatolia răsăriteană, de unde provine și porecla sa de Bitlisi (*din Bitlis*). Data nașterii lui Idris Bitlisi nu se cunoaște, dar se presupune că s-a născut pe la mijlocul veacului al XV-lea.

După ce a slujit o vreme la curtea lui Iakub-bei, fiul lui Uzun Hasan, principe de Akkoyunlu, Bitlisi, la venirea dinastiei Safevizilor în Iran, a plecat de acolo, refugiindu-se în Imperiul otoman, sub sultanul Baiazid al II-lea (1481—1512). Pentru cunoștințele sale în diferite domenii, Bitlisi a fost apreciat de acest sultan, iar apoi a cîștigat și încrederea sultanului următor, Selim I (1512—1520), alături de care a participat la campaniile din Orient împotriva Iranului și Egiptului. A murit în noiembrie 1520 (zil-hidjge 926), fiind înmormîntat la Istanbul.

Idris Bitlisi a scris mai multe lucrări din diferite domenii (comentarii religioase, despre morală, politică ș.a.), dar a rămas consacrat printre marii istoriografi otomani prin opera sa în limba persană, intitulată *Heșt Behișt* (*Cele opt paradisuri*), care cuprinde istoria a opt sultani, de la Osman I, pînă la moartea lui Baiazid al II-lea (1512), respectiv urcarea pe tron a lui Selim I. Originalul persan este o cronică rimată avînd 80 000 de versuri.

După cum arată Bitlisi însuși în introducerea la cronica sa, a scris-o la cererea lui Baiazid al II-lea, în 1502/908, terminînd-o după doi ani și jumătate. Pe lîngă titlul persan *Heșt Behișt*, această operă poartă și un titlu arab : *Kitab-es-sîfat es-semaniye fi ahbar-î Kayasiret-ül-Osmaniye* (*Cartea privind virtuțiile celor opt sultani în culegerile despre împărații otomani*).

Fiecare din cele opt *Paradisuri* cuprinde istoria domniei unui sultan și este împărțită într-o serie de subdiviziuni ca : *tali'a* (prolog), *mukaddime*

(introducere), *destan* (epopee), *hatime* (încheiere) ş. a., ceea ce reprezintă de fapt sistematizarea fiecărei domnii pe diferitele ei aspecte. Pentru alcătuirea acestei opere Bitlisi a folosit toată bogăţia cunoştinţelor sale privitoare nu numai la istoria propriu-zisă a Imperiului otoman, ci şi la istoria Orientului islamic în general, descriind în capitole speciale faptele contemporanilor din Orient ai sultanilor otomani.

De aceea *Heşt Behişt* constituie un izvor preţios atît pentru istoria otomană cît şi pentru cercetarea diverselor aspecte ale istoriei Orientului islamic, mai cu seamă sub raport politic şi militar. Bogăţia de informaţii este însoţită şi de o mare varietate în forma de expunere, Bitlisi folosind aici toată diversitatea figurilor de stil caracteristică limbii persane. Din acest punct de vedere, stilul este întrutotul subordonat scopului urmărit de autor, anume de a aduce laude faptelor sultanilor de pînă la Baiazid al II-lea.

Dat fiind că Bitlisi nu indică izvoarele pe care le-a folosit în opera sa, identificarea lor rămîne încă o problemă de viitor. Multe din relatările sale corespund cu informaţiile cuprinse în cronicile lui Aşîk-paşa-zade şi Neşri, dar unele relatări nu se găsesc în alte izvoare narative. În orice caz, se poate presupune că, în calitatea sa de istoriograf oficial al sultanului Baiazid al II-lea, desemnat pentru alcătuirea unei istorii otomane, Bitlisi a avut la îndemînă multe izvoare necunoscute astăzi, care fie că au dispărut, fie că n-au fost încă descoperite.

O primă traducere turcească a acestei cronici îi aparţine lui Kemal-paşa-zade, iar a doua a fost făcută la cererea sultanului Mahmud I, în anul 1733 (1146) de către Abdulbaki Sa'di, unul dintre scribii divanului imperial, care a fost şi defterdar de Hotin. Ea este însă incompletă, cuprinzînd numai pe primii şase sultani.

Continuîndu-şi opera, Bitlisi a descris şi faptele sultanului Selim I într-o altă cronică intitulată *Selim-name*, din care însă, după moartea sa, nu s-au găsit decît cîteva fragmente. De aceea, fiul său Ebul-Fazl Mehmed, a reluat-o şi a completat-o cu relatări proprii.

Opera istorică a lui Bitlisi a folosit ca izvor pentru o serie de cronicari de mai tîrziu cum sînt: Sa'adeddin, Ali, Kodja Husein, Solakzade ş.a., care citează adeseori pasaje întregi din *Heşt Behişt*. Atît această cronică cît şi *Selim-name* se găsesc în diverse copii complete sau incomplete în numeroase biblioteci din Europa şi Turcia. Nici unul din manuscrise nu a văzut însă lumina tiparului, deşi publicarea lor ar fi prezentat importanţă, dat fiind că opera lui Bitlisi tratează cu multe amănunte pătrunderea turcilor osmanlîi în Peninsula Balcanică.

Traducerea extraselor alăturate privind istoria ţărilor române s-a făcut după versiunea turcă incompletă a lui Abdulbaki Sa'di, folosindu-se un microfilm aflător la Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România[1], sub cota Mf. II. 26.

Bibliografie: *O.M.*, III, p. 6–8; *E. I.*, I, p. 715 (ed. engleză); *G.O.W.*, p. 45–49 şi *I.A.*, V/2, p. 936; „Der Islam", XI, (1921), p. 42 şi urm.; Mehmed Şücrü, *Das Hešt Bihišt des Idris Bitlisi*, în „Der Islam", 19, 1931, p. 131–157.

[1] Microfilmul (de pe manuscris) obţinut, avînd unele omisiuni şi nefiind paginat, s-a convenit o paginare arbitrară pentru orientarea mai uşoară în lucrare.

HEŞT BEHIŞT

(Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România, microfilm II, 26)

f. 133 v. <În legătură cu ocuparea Galipolei de către Suleiman paşa, fiul lui Orhan, se spune> :

Se ştie că < Galipoli > este locul de trecere între Marea de Rum [1] şi Marea de Firenk [2] şi apoi se leagă de Marea din nord [3]. Galipoli se află între două mări care încep de la trecătoarea din Istanbul şi merg apoi spre sud şi vest. În acest golf (*halič*) se întîlnesc două mări uriaşe. În partea de nord şi răsărit se află oraşul Constantinopol (*Kostantiniyye*), apoi părţile Kaffei şi Crimeii, pînă la hotarul Ţării Româneşti (*Eflak*) şi se sfîrşeşte în părţile ruseşti; între ele [4] se află o cale lungă de trei zile de mers pe uscat, încît este o limbă de mare lungă de 60 de mile [5]. Negustorii şi caravanele oraşelor din Arabia şi Persia, ca şi cele din ţinuturile Rumeliei şi Ungariei şi Ţării Româneşti şi Moldovei (*Bogdan*) şi cehe şi leşeşti trec prin trecătoarea mai sus-amintită.

... Cucerirea părţilor oraşelor ghiaure fiind norocul vestitului şehzade [6] cel fericit, timp de şase ani la rînd a stat el de sine stătător în acel eilaiet [7], cu dragoste şi credinţă, şi a supus ţinuturile care aparţineau căpeteniilor (*kayser*) lărgind mereu în timpul acesta pămîntul islamic .... şi glasul lui curajos a ajuns pînă acolo încît a devenit vestit în toate ţările ghiaure, iar marile sale merite ostăşeşti pe cîmpurile de luptă s-au răspîndit printre demnitarii şi purtătorii de glorie, astfel încît, de teama sabiei sale cuceritoare de ţări s-a răsucit gîtul legat al celor din ţările ghiaure. De aceea, regii şi capii celor ce s-au răsculat în ţările ruseşti şi ungureşti, şi cei din Laz şi din Ţara Românească şi cei din ţinuturile frînce (*Firenk*) şi bulgare
f. 134 r. s-au grăbit să arunce de aproape şi de departe priviri asupra acelui viteaz în lupte. ...

---

[1] *Marea de Rum*: „Marea grecească", probabil Marea de Marmara sau Marea Egee.
[2] *Marea de Firenk*: „Marea frîncilor", probabil Marea Mediterană.
[3] *Marea din nord*: Marea Neagră.
[4] Între cele două mări, Marea Neagră şi Marea Mediterană.
[5] Marea de Marmara.
[6] Suleiman, fiul lui Orhan.
[7] *Eialet* (sau *vilaiet*): provincie, ţinut în Rumelia.

f. 153 r. POVESTIREA A CINCEA

<Se arată că după căderea Filipopolului (*Filibe*) sub turci, stăpînul acestei cetăţi s-a refugiat la despotul Serbiei, îndemnîndu-l pe acesta să pornească împotriva lui Lala-Şahin [8] care îi luase cetatea>.

De aceea, zelul ignoranţei acestuia devenind un pretext de ocrotire şi de respect faţă de mai sus-amintitul < stăpîn al Filipopolului>, acesta s-a unit şi s-a înţeles cu el şi a făcut înţelegere şi a jurat, cu toate căpeteniile şi cu toţi tiranii ghiaurilor din ţările Bosniei şi Ţării Româneşti [9], precum şi cu cei din ţinuturile ungureşti, să se apare de luptătorii musulmani şi să le poarte duşmănie şi, nimicindu-i de tot pe musulmani, să-şi sprijine propria credinţă, care nu foloseşte la nimic, şi să ajute datinile lor rătăcite. Încrezîndu-se în putinţa lor şi bizuindu-se pe puterea lor ei au crezut că este un lucru uşor să-l înlăture pe Lala-Şahin din Rumelia. Dar rătăciţii aceia nu ştiau că marele sprijin al lui Allah şi ocrotirea sa puternică sînt de partea luptătorilor şi credincioşilor şi că îi însoţesc şi sînt cu ei. Pe scurt, în anul 766 al Hegirei [10], despotul cel mai sus-amintit [11] i-a întîmpinat pe toţi regii (*mülük*) ţărilor ghiaure şi pe ostaşii rătăciţi şi în număr mare şi, pregătindu-i asemenea cerului rotitor, au pornit cu gîndul de a-i nimici de tot pe credincioşii din Rumelia şi de a face ca oastea sultanului să treacă în Anatolia.

<În continuare, se descrie înfrîngerea oştilor creştine la Mariţa de către Hagi-Ilbeki [12], fără a se mai aminti de români>.

f. 161 r. <Vorbind de cucerirea Adrianopolului şi de transformarea acestui oraş în reşedinţa de guvernare a Imperiului otoman în formare, se spune mai departe> :

În privinţa cărnii şi a grăsimilor, nu duce lipsă de loc şi nu se ivesc greutăţi, deoarece în partea sa nordică se află vilaieturile Moldovei (*Kara-Bogdan*) şi Ţării Româneşti (*Eflak*) şi *Deşt-i Turkestan-i Mongolistan* [13].

f. 171 v. ... Pe scurt, în anul 777 al Hegirei [14], el [15] a pornit din Brusa, reşedinţa de ţară, şi, plecînd cu gîndul de a face o expe-

[8] Lala-Şahin, dascălul sultanului Murad I şi unul dintre primii beilerbei otomani în Rumelia.
[9] Coincide cu domnia lui Vladislav I (Vlaicu) (1364—1377).
[10] 28 septembrie 1364—17 septembrie 1365.
[11] Lazăr, despotul Serbiei.
[12] Hagi-Ilbeki, una din căpeteniile primilor turci care au trecut în Rumelia.
[13] *Deşt-i Turkestan-i Mongolistan*; cîmpiile kîpceace şi ale Crimeii.
[14] 2 iunie 1375—20 mai 1376.
[15] Sultanul Murad I (1359—1389).

diţie sfîntă (*gaza*), a trecut marea spre părţile Nicopolei şi Silistrei din ţara ghiaurului cu numele de Şişman (*Susmanos*) [16] care se numără printre căpeteniile mari (*mülük-i izam*) din ţinuturile ghiaure, şi s-a îndreptat în ţara celui mai sus-amintit.

f. 194 v. <Mai departe se arată că Şişman s-a supus, dar după anul 788 al Hegirei [17] el s-a răsculat din nou, supunîndu-se însă iarăşi lui Ali-paşa> [18].

Dar cînd padişahul (*şehriar*), purtător de zel, spre a feri serhatul islamic de ivirea unor fapte rele, a cerut cetatea Silistrei care făcea parte din stăpînirile lui Şişman (*Susmanos*), pentru a aşeza acolo pe ostaşii credincioşi, atunci sus-numitul primind aceasta cu bucurie în faţa slujbaşilor (*nuvvab*) sultanului, a fost desemnat Ali-paşa pentru luarea în stăpînire şi proprietate a cetăţii mai sus-amintite. Dar îndată ce Şişman a primit învoire de a se întoarce din tabăra împărătească şi îndată ce a intrat în ţara sa, el s-a dus la Silistra şi a întărit foarte mult cetatea aceea. Cu toate că Ali-paşa a trimis oameni, totuşi el (Şişman) a dat răspuns de jale celor care s-au dus la el.

<Ali-paşa face cunoscut sultanului cum stau lucrurile, iar acesta îl trimite din nou în expediţie>.

f. 195 r. Ali-paşa a fost numit din nou, cu emirii şi cu o ceată din oastea purtătoare de semne de victorie, ca să supună întreg vilaietul său şi toate cetăţile sale şi tot ceea ce mai avea acel ghiaur nerecunoscător faţă de binefacere şi care şi-a călcat legămîntul.

<De astădată provincia lui Şişman a fost supusă în întregime, iar el a fost
f. 198 r. iertat din nou. Mai departe, se arată dorinţa sultanului de a se răzbuna pe despoţii Serbiei şi Bosniei şi rămînerea lui Murad la Adrianopol în iarna anului Hegirei 791[19], pentru a porni în expediţie primăvara>.

f. 199 r. De asemenea, pricina duşmăniei şi îndărătniciei regilor (*mülük*) din celelalte ţări faţă de musulmani fiind uneltirile celor două căpetenii [20], împăraţii frînci (*selatin-i Firenk*) şi ungurii şi cei din Ţara Românească (*Eflak*) [21] şi din Albania (*Arnavut*), ca şi cei ai neamurilor slave (*akvam-i sakallübe*),

[16] Alexandru Şişman, ţarul Bulgariei răsăritene (1371—1393).
[17] 2 februarie 1386—21 ianuarie 1387.
[18] Ali-paşa (m. 1406), mare vizir otoman, fiul lui Djandarlî Kara-Halil.
[19] 31 decembrie 1388—19 decembrie 1389.
[20] Despoţii Serbiei şi Bosniei.
[21] Mircea cel Bătrîn (1386—1418).

care acum sînt numite leah (*Leh*) şi ceh (*Ceh*), s-au unit cu toţii ca să-i ajute şi pregătind de la padişahii neamurilor din împrejurimi un număr de 200 000 de ostaşi necredincioşi, demni de infern, precum şi uneltele de împotrivire şi duşmănie, au înălţat la ceruri steagul mîniei şi al duşmăniei.

<Urmează descrierea pregătirilor pentru bătălia de la Kosovo din anul 1389>.

f. 202 v. Pe scurt, Vîlk-oglu [22], fiul surorii lui Laz<ăr>, era viteazul acelor cete cu credinţa rătăcită şi se deosebea prin suita sa numeroasă. Printre regii ghiauri care s-au adunat se aflau: craiul Bosniei şi stăpînul (*hakim*) Albaniei (*Arnavut*) şi căpetenia (*sipehsalar*) oştii frînce (*Firenk*), precum şi căpeteniile moldovenilor (*Bogdan*) [23] şi celor din Ţara Românească (*Eflak*) şi ale ungurilor (*Üngürüs*). El şi-a arătat curajul, zicînd că pe cîmpul de bătălie el singur, numai cu cei din suita sa, se va lupta în persoană cu padişahul. De asemenea, la adunarea ghiaurilor şi Laz<ăr> a spus: „Oricine îl va prinde şi îl va aduce pe padişahul musulmanilor, îi voi da pe fiica mea şi zece cetăţi, împreună cu supuşii din ele''.

De asemenea şi craiul Bosniei s-a hotărît să dea cinci cetăţi cu supuşii şi cu împrejurimile lor. Şi fiecare dintre ceilalţi regi ghiauri au jurat să facă diferite feluri de binefaceri.

<Se arată mai departe că Laz-oglu a stat în centrul oştii creştine, iar
f. 206 r. Vîlk-oglu s-a aşezat pe aripa dreaptă>.

Pe craiul Bosniei şi pe Levend-oglu [24], împreună cu călăreţii de credinţă rătăcită (*sipah-kemrah*) ai acelei ţări, i-a numit în partea stîngă, iar pe căpeteniile (*sanadid*) ungureşti şi ai Ţării Româneşti şi pe cele albaneze şi cehe şi leşeşti, luîndu-le pe cele două aripi frînte ale sale, i-a dus pe toţi afurisiţii cei plini de încăpăţînare şi de ură şi doritori de vărsare de sînge ca să ciocnească cu musulmanii paharul colorat cu băutură.

<Mai departe se descrie bătălia de la Kosovo şi înfrîngerea coaliţiei europene, fără a se mai aminti în mod special de români>.

---

[22] *Vîlk-oglu*: probabil Marko Kralevici, fiul lui Vukaşin (1371—1394).
[23] Evenimentele descrise s-au petrecut în timpul lui Petru I Muşat (1374—1391).
[24] Neidentificat.

f. 223 v. <Aducîndu-se laude anilor de domnie ai sultanului Baiazid Fulgerul (1389—1402) se spune>:

Atunci cînd regii ghiaurilor şi ai celor din neamurile necredincioşilor, ajutîndu-se unii pe alţii, se gîndeau să facă rău şi să provoace pagube, el a găsit potrivit să pornească în părţile frîncului (*Firenk*) şi ale Ungariei (*Üngürüs*) şi ale Ţării Româneşti (*Eflak*) şi să se lupte cu regii lor.

f. 226 r. ...De asemenea şi Firuz-bei [25], la rîndul său, împreună cu oştile nenumărate aflate pe locul din faţa Ţării Româneşti, a trecut fluviul Dunărea (*Tuna*) şi, după multe lupte cu duşmanii credinţei islamice, a luat bani (*nukud*) şi felurite lucruri şi nenumărate prăzi şi a prins în robie nespus de mulţi feciori destoinici şi multe fiice cu înfăţişare frumoasă, alegînd a cincea parte (*hums*) pentru sultan...

f. 230 v. POVESTIREA A PATRA. DESPRE PLECAREA MĂRIEI SALE SULTANUL CEL MAI SUS-AMINTIT [26] SPRE KASTAMONU [27] ŞI DESPRE ÎNTOARCEREA SA DIN PARTEA ACEEA ŞI PLECAREA SA ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ CU GÎNDUL SĂ FACĂ O EXPEDIŢIE SFÎNTĂ ŞI DESPRE FAPTUL CĂ OASTEA ISLAMICĂ, AVÎND NOROC ŞI OBŢINÎND BIRUINŢĂ, S-A SĂTURAT DE PRĂZI ŞI DE ROBI, PRECUM ŞI DESPRE ACEEA CĂ DOMNUL (*HAKIM*) ŢĂRII ROMÂNEŞTI [28], PRIMIND SUPUNEREA, A ÎNTĂRIT LEGĂMÎNTUL ŞI ÎNŢELEGEREA SA

<La începutul capitolului se arată că în Anatolia, fiind aţîţaţi de principii de Aydîn, Menteşe ş.a., Kötürüm Baiazid [29] şi urmaşul său Isfendiar [30], principi de Kastamonu, au început să atace posesiunile sultanului Baiazid Ildîrîm, iar acesta se îndreaptă spre Kastamonu pentru a-i supune>.

f. 231 r. Dar după aceea, emirii mari de la hotarul Rumeliei au făcut *arz* la scara împărătească precum că tocmai atunci hainul mai sus-amintit (Kötürüm Baiazid), prin ştiri mincinoase şi prin vorbe aţîţătoare, l-a întors din calea ascultării pe domnul (*hakim*) Ţării Româneşti care de multă vreme se afla în ascultare faţă de sultanul islamic, prin supunere faţă de oaste şi prin primirea plăţii tributului (*gizie*), şi că l-a îndemnat să prade şi să devasteze unele locuri din Rumelia, aflate în vecinătatea sa şi că acest rebel cu credinţa deşartă, la rîndul său, datorită neştiinţei sale depline, adunînd oaste mare, a devastat

[25] Firuz-bei, unul dintre demnitarii otomani din Rumelia; a căzut la Ankara în 1402.
[26] Baiazid Ildîrîm (Fulgerul).
[27] *Kastamonu*, emirat turc în Anatolia, cu capitala Sinope.
[28] Mircea cel Bătrîn.
[29] *Kötürüm Baiazid* („Baiazid cel Şchiop"), principe de Kastamonu.
[30] *Isfendiar* (m. 1443), fiul şi urmaşul lui Baiazid Kötürüm.

Kazanovasi[31] şi că dintre musulmani unii au fost făcuţi martiri. De aceea, fiecare dintre ei (*emiri*) a fost numit în cîte un loc pentru a se apăra de cel cu credinţa deşartă şi demn de infern. La rîndul său, şi sultanul cel cu credinţa dreaptă, prin ilustra poruncă a şeriatului şi prin sentinţa religioasă (*fetva*) purtătoare de înţelepciune şi noroc, a dat întîietate, faţă de plecarea în Kastamonu, întăririi hotarului islamic şi înlăturării supărărilor pricinuite de necredincioşii cei plini de ură şi, cu foarte mare iuţeală şi mişcare, parcurgînd întocmai ca un fulger menziluri şi popasuri, pe uscat şi pe apă, a descins, în scurt timp, împărăteşte în capitala împărăţiei, Adrianopol, strîngîndu-şi oştile sale, iar de acolo, pornind cu steaguri şi cu alaiuri, mai marii care îl însoţeau au cuprins văzduhul. A fost emis firman semnat pentru ca acîngiii oştii din Rumelia să pornească din toate părţile atacul asupra Ţării Româneşti. Şi emirii şi ostaşii Rumeliei şi Anatoliei, întîlnindu-se la Adria-
f. 231 v. nopol, au tulburat cele două rîuri Tundja şi Mariţa (*Meridj*) care se unesc în mijlocul oraşului.

...Cu această măreţie şi cu această splendoare şi cu aceste oşti numeroase, padişahul acela plin de zel s-a îndreptat spre malul fluviului Dunărea ca să lovească Ţara Românească din faţă şi să ia în robie pe ghiaurii aceia răzvrătiţi şi plini de uneltiri şi, trecînd ca zefirul dimineţii, împreună cu animalele, peste apa aceea ca o picătură din mare, au întins steagurile peste veşnica tiranie a acelor nenorociţi din Ţara Românească (*Eflak*) şi, prin steagurile purtătoare de glorie ale sultanului cel norocos al orizonturilor şi prin lumina drapelelor purtătoare de victorie ale Islamului, au pus capăt prigoanei din partea ghiaurilor. Pentru fiecare locuinţă a musulmanilor prădată de către ghiaurii cei răufăcători, luptătorii credinţei şi gaziii au pîrjolit cu focul cîte un oraş din ţinuturile ghiaurilor, iar trupurile lor rele, demne de infern, le-au dat pradă săbiilor şi au distrus ţara aceea necredincioasă, devastînd-o şi jefuind-o şi luînd robi. Au ajuns chiar într-un loc unde un domn (*hakim*) cu sfîrşit nenorocit, pe nume Mircea (*Emirği*)[32], încrezîndu-se în munţii (*ğibal*) cei tari şi greu de pătruns, se pregătise în acel ţinut nenorocit şi-şi rînduise propria sa oaste purtătoare a

[31] În alte izvoare Karînovasi.

[32] Mircea cel Bătrîn.

stelei nenorocirii pentru a aştepta ajutorul celorlalţi regi (*mülük*) şi stăpîni (*hükkiam*) şi se întărise în acel loc muntos şi primejdios şi, ascultînd de gîndul său rătăcit, avusese curajul să se lupte cu gaziii purtători de glorie. Dar, datorită credinţei fericite a musulmanilor şi ajutorului bun al lui Allah, neputînd să se mişte cu nici un pas, luptătorii credinţei, întocmai ca uraganul de la sfîrşitul lumii, distrugător de popoare necredincioase, au măturat ca vîntul munţii (*güh*) pe care se bizuiau acei rebeli, precum şi acele născociri ale lor cărora le spun grote (*magarat*) şi, într-o clipă, leii luptei celei sfinte au pus mîna şi i-au apucat pe necredincioşii adunaţi pe cîmpul de bătălie şi au trecut prin săbiile lor împodobite pe toţi ostaşii ghiauri şi pe toţi pedestraşii şi călăreţii răufăcători. Şi susnumitul Mircea (*Emirhi*)[33] care era căpetenia lor (*serhail*), cu mii de viclenii şi înşelăciuni a plecat în grabă de pe cîmpul pieirii şi cu inima zdrobită a fugit într-altă parte. El s-a căit de faptele nepotrivite pe care le-a făcut, distrugînd el însuşi temelia ţării sale şi a norocului său.

Începînd din nou să prezinte rugăminţile sale umile şi cererea de reînnoire a legămîntului (*tedjdid-i ahd*) de slujire, el a trimis soli (*resail*) spunînd că aţîţările şi îndemnurile
f. 232 r. uneltitorilor au fost pricina diferitelor sale fapte rele şi ale răscoalei sale şi făcînd cunoscut naibilor (*nuvvab*)[34] fericiţi <ai sultanului> precum că dacă la sfîrşitul scrisorii (*name*) sale se va trage cu condeiul iertării greşelilor, atunci va înapoia toate lucrurile prădate din ţinuturile islamice, iar pe cele care au dispărut le va plăti cu un preţ mai mare şi de asemenea va aduce, an de an, la vistieria împărătească, mărit (*ez'af-ve muza'af*) tributul fixat (*ğizie-i mukarrere*). De asemenea şi-a luat asupra sa obligaţia să trimită, ori de cîte ori vor avea loc expediţii, şi propria sa oştire spre a sluji pe lîngă luptătorii credinţei. Demnitarii împărăţiei mijlocind şi cerînd îndurare, acel sultan (*şehriar*) milos, la rîndul său, primind, cu condiţiile mai sus-amintite, rugămintea sus-numitului şi făcînd potrivit cuprinsului vorbei celei drepte... a îngăduit ca sus-numitul, prin întărirea legămîntului său de supunere, să-şi conducă treburile şi i-a arătat îngăduinţa de a se întoarce pentru a-şi

[33] Recte: *Emirği*.
[34] *Nuvvab* (pluralul de la *naib*): ajutor de cadiu; aici în sens de demnitar otoman.

îndrepta greşelile. De asemenea, dîndu-se învoire împărătească pentru ca ceata de ostaşi să se întoarcă la locuinţele lor cu nenumăratele prăzi luate din Ţara Românească, padişahul cel zelos, la rîndul său, a trecut în grabă marea şi s-a întors plin de fericire la reşedinţa ţării, Brusa, pentru a se pregăti împotriva principelui de Karaman, Ali-bei[35], care, călcînd legămîntul şi obligaţiile sale, se răsculase şi se răzvrătise.

f. 233 r. ... Pe scurt, sultanul acela purtător de glorie[36], fiind cu totul fără griji în clipa plecării în expediţia împotriva Ţării Româneşti, îl lăsase pe Timurtaş-bei[37] ca serdar al Anatoliei şi-l pusese să stea la Ankara.

<Se arată mai departe că în acest timp principele de Karaman, atacînd posesiunile lui Baiazid, îl luase prizonier şi pe Timurtaş-bei>.

În sfîrşit, cînd a început să se răspîndească în popor, din zi în zi, zvonul precum că acel sultan gaziu, cu ajutorul prea înaltului Allah, a obţinut victorie şi a făcut cuceriri în expediţia din Ţara Românească, <Ali-bei l-a pus în libertate pe Timurtaş-bei. Urmează descrierea campaniei lui Baiazid împotriva principelui de Karaman şi supunerea acestuia>.

f. 249 v. <Se arată că în anul Hegirei 797[38], Baiazid a asediat Constantinopolul timp de vreo şapte luni, iar la cererea de ajutor a împăratului bizantin, Papa a iniţiat o cruciadă împotriva turcilor>.

... Papa cel nenorocit[39], la rîndul său, exagerînd foarte mult, i-a îndemnat pe craiul cel rătăcit[40] şi pe ceilalţi regi ghiauri să meargă, potrivit credinţei lor, împotriva musulmanilor, iar craiul cel necurat, de asemenea, înţelegîndu-se cu regii ghiauri şi împreună cu toţi adepţii săi din oraşele mari, a pregătit vreo 130 000 de viteji pentru a porni împotriva musulmanilor. Împreună cu celelalte căpetenii de ghiauri şi duşmani, înălţînd împotriva musulmanilor steagul răscoalei şi al răzvrătirii, ei au trecut fluviul Dunărea, mergînd pe drumul din Ţara Românească, şi au asediat mai întîi oraşul Nicopol, unul din oraşele ţinuturilor islamice aflate în calea lor, şi au început să-l bată zi şi noapte cu tunurile.

[35] Ali-bei (sau Alaeddin-bei), principe de Karaman, emirat în Anatolia.
[36] Baiazid Fulgerul.
[37] Timurtaş-bei (Kara-Timurtaş-bei), unul dintre primii beilerbei otomani în Rumelia.
[38] 27 octombrie 1394—15 octombrie 1395.
[39] Bonifaciu al IX-lea (Pietro Tomacelli) (1389—1404).
[40] Sigismund de Luxemburg (1387—1437), rege al Ungariei.

<Urmează descrierea bătăliei de la Nicopol, fără a se aminti de români>.

f. 324 r. POVESTIREA A DOUĂZECI ŞI CINCEA. DESPRE FAPTELE SULTANULUI MEHMED [41] CARE S-AU ÎNTÎMPLAT CU PRINCIPII (*MÜLÜK*) GHIAURI ŞI MUSULMANI DE LA ANUL 808 [42] ŞI PÎNĂ ÎN CURSUL ANULUI 810 [43] ŞI DESPRE EXPEDIŢIA SFÎNTĂ (*GAZA*) ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ ŞI DESPRE PRIMIREA ŞI CUCERIREA VILAIETULUI DJANIK [44] ŞI SAMSUN [45], PRECUM ŞI DESPRE SCOATEREA NEAMULUI TĂTĂRESC CARE STĂTEA DE MULTĂ VREME ÎN ANATOLIA ŞI AŞEZAREA LUI ÎN RUMELIA

f. 324 v. Pe scurt, cînd sultanul Mehmed cel plin de virtuţi (*hisal*) a stat o vreme, în anul 810, în Anatolia ca să îndrepte faptele greşite şi uneltirile, precum şi purtările rele şi îndărătnice ale lui Karamanoglu [46], atunci, potrivit cuprinsului vorbei celei înţelepte..., domnul (*hakim*) Ţării Româneşti [47], care era tributarul (*haradjgüzar*) dinastiei împărăţiei otomane, a atacat hotarul Rumeliei şi, împotrivindu-se sultanului islamic şi călcîndu-şi legămîntul şi supunerea sa, a arătat prietenie faţă de principele (*hakim*) de Karaman şi, trimiţînd soli (*müraselat*) pentru înţelegere şi pentru legături de prietenie, s-au unit în vorbe între ei. Ca urmare, sultanul cel neobosit, întorcîndu-se cu fericire din expediţia împotriva Karamanului, a trecut fără zăbavă în Rumelia şi, cinstind cu persoana sa reşedinţa împărăţiei, Adrianopol, a pornit să-l pedepsească pe domnul (*hakim*) Ţării Româneşti şi să se răzbune pe acel ghiaur care tăgăduieşte binefacerea. Plecînd la Dunăre cu spahiii luptători pentru credinţă, chiar atunci au fost emise porunci, de care ascultă toată lumea, către principii (*mülük*) şi stăpînii (*hükkiam*) ţărilor islamice ca să vină la această expediţie sfîntă. De asemenea şi lui Isfendiar bei, principele de Kastamonu, i s-a trimis o scrisoare împărătească, cu un sol anume, ca să ia parte el însuşi la această expediţie sfîntă, împreună cu oştirea sa bine pregătită, iar dacă are un motiv întemeiat, atunci să-şi trimită feciorul. Sus-numitul principe avînd asemenea motive, a trimis în slujba (*mülazemet*) sultanului, pentru a se supune firmanului

[41] Mehmed I Celebi (1413–1421).
[42] 29 iunie 1405–17 iunie 1406.
[43] 8 iunie 1407–26 mai 1408.
[44] *Djanik*: ţinut în Anatolia.
[45] *Samsun*: provincie şi oraş în Anatolia.
[46] *Karamanoglu*: Mehmed-bei al II-lea.
[47] Mircea cel Bătrîn.

împărătesc, pe fiul său, Kasîm-bei, cu oaste bine pregătită. Această slujbă pricepută a fost foarte bine primită de sultan (*humaiun*). Pe gaziii spahii şi pe ostaşii purtători de noroc i-au pornit îndată de pe malul Dunării înăuntrul Ţării Româneşti. Deşi, din pricina răutăţilor şi a îndîrjirii domnului Ţării Româneşti, era de aşteptat ca el să iasă înaintea oştii islamice, cu toate acestea sus-numitul s-a căit de afuriseniile săvîrşite şi nearătînd, în nici un loc, oştii islamice faţa sa neagră, s-a ferit să vină faţă în faţă şi, plecînd, s-a ascuns în munţi
f. 325 r. grei de pătruns şi în locuri prăpăstioase. Cînd ostaşii gazii, săturîndu-se de diferite feluri de prăzi, s-au întors la tabăra (*muasker*) împărătească cu nenumărate avuţii şi cu robi nesfîrşiţi, atunci sus-numitul voievod, după ce ţara sa a fost ruinată prin distrugerea locuinţelor şi nimicirea sufletelor şi prin devastări şi omoruri, căindu-se de înţelegerea sa cu capii uneltitorilor şi părîndu-i rău de faptele sale nedemne de mai înainte, a cerut din nou iertare prin prezentarea scuzelor sale şi a cererii de îndurare şi, aducînd fel de fel de pretexte, a cerut mijlocirea demnitarilor împărăţiei şi s-a înjosit, umilindu-se în fel şi chip. De asemenea, împreună cu tributul (*gizie*) său pe trei ani, pentru vistieria sultanului, trimiţînd sol, el a arătat, prin diferite feluri de scuze, supunere şi ascultare ca şi mai înainte şi, faţă de demnitarii împărăţiei, a luat asupra sa plata haraciului, fixat mai înainte, şi îndeplinirea de felurite slujbe, mai multe ca de obicei. De asemenea, a trimis la curtea cea ocrotitoare a lumii şi pe Arab-bei [48] care, fiind unul dintre slujbaşii apropiaţi ai lui Musa-bei, fugise mai înainte în Ţara Românească, rugîndu-se totodată să fie iertate vinovăţiile din trecut ale acestuia. Sultanul Mehmed cel virtuos, la rîndul său, arătînd iarăşi milă şi înţelepciune, a întărit şi a reînnoit legămîntul şi înţelegerea şi, după fixarea haraciului care urma să fie trimis în fiecare an din Ţara Românească, a tras cu condeiul iertării peste hîrtia (*djeride*) care cuprindea crimele din trecut ale acestuia. Apoi, întorcîndu-se, cu oastea victorioasă şi sătulă de prăzi şi cu mulţumire deplină, în capitala sultanatului, Adrianopol, s-a aşezat pe tronul său aducător de mare noroc.

---

[48] Corect : Azeb-bei.

f. 327 v. ... Cadiul Bedreddin[49], ştiind că, din cauza legăturilor
sale cu erezia (*elhad*) lui Mustafa[50], care era discipolul său, va
fi fără îndoială nevoie să fie lovită şi starea sa proprie, a fugit,
de aceea, în mare grabă din *Iznik*. Mergînd la Isfendiar-bei
principe de Kastamonu, şi nepoposind nici acolo, s-a urcat
în corabie şi, trecînd prin Marea Neagră (*Kara-Deniz*), a ales
vilaietul Ţării Româneşti, deoarece mai înainte, prin mijlocirea
lui Musa Celebi[51], avusese prietenie cu domnul (*hakim*) Ţării
Româneşti. În tot cazul, datorită originii sale şi punînd alături
f. 328 r. erezia sa şi discuţiile sale cu ghiaurii, sus-numitul domn (*hakim*),
la rîndul său, i-a arătat multă cinste şi mărinimie.

<Urmează descrierea reprimării răscoalei lui Börüklüge Mustafa şi întoarcerea sultanului la Serres, din expediţia nereuşită împotriva Salonicului>.

... Şi a aflat că Bedreddin, cadiul, a apărut din Ţara Românească şi că, îndemnat de şoaptele diavolului, ca şi de pretenţia de a lua proprietatea (*mülk*) sultanului, venind în apropierea oraşului Silistra, a pătruns în pădurile Deliormanului şi i-a trimis pe adepţii săi (*mürid*) în cele patru părţi ale eialetului Rumeliei ca să cheme locuitorii la rătăcire.

< Urmează descrierea răscoalei lui Bedreddin în Deliorman, luptele, prin-
f. 330 r. derea şi omorîrea acestuia la Serres, în anul 822[52]>.

POVESTIREA A DOUĂZECI ŞI OPTA. DESPRE PORNIREA SULTANULUI MEHMED CEL VIRTUOS ÎN EXPEDIŢIE SFÎNTĂ (*GAZA*) ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ ŞI DESPRE PLECAREA SA, APOI, SPRE ŢARA UNGUREASCĂ, PRECUM ŞI DESPRE PAGUBELE ADUSE ŢĂRII GHIAURILOR ŞI ÎNTOARCEREA CU MULTE PRĂZI A OŞTIRILOR ISLAMICE DIN EXPEDIŢIA SFÎNTĂ

... În împrejurimile imediate ale tronului împărăţiei din ţinutul Rumeliei se află hotarele necredincioşilor duşmani şi cei mai mulţi locuitori ai acelei ţări sînt ghiauri, ale căror ţinuturi se întind spre nord şi apus. În partea de nord aflîndu-se ţinuturile Ţării Româneşti, domnii (*hükkiam*) şi guvernatorii (*vali*) acelui loc erau tributari (*haradjgüzar*) şi semnatari ai

[49] Bedreddin, fiul cadiului din Simavna, conducătorul răscoalei din Anatolia şi Rumelia între anii 1418 şi 1420.
[50] Mustafa Börüklüge, adeptul lui Bedreddin.
[51] Musa Celebi, fiul lui Baiazid Ildîrîm; a guvernat în Rumelia între 1411 şi 1413.
[52] 28 ianuarie 1419—16 ianuarie 1420.

unor legăminte (*muahid*) pe vremea tatălui și străbunilor sultanului Mehmed <Celebi> și, în expediții sfinte (*gazavat*) și în războaie, se supuseseră mereu oștii norocoase a musulmanilor. Dar cînd sultanul Mehmed a obținut victorie și biruință asupra fratelui său, Musa Celebi [53], și cînd toate ținuturile împărăției (*memalik-kayseri*) i s-au supus sultanului, atunci domnul Țării Românești s-a căit de sprijinul dat mai înainte lui Musa Celebi și de dușmănia pe care o arătase față de slujbașii (*nüvvab*) sultanului și, așa cum s-a spus mai înainte, cînd steagul purtător de glorie a fost pornit spre Țara Românească, el (*domnul*) [54] s-a grăbit să se supună iarăși firmanului și să-i ofere slujbele sale. Dar sultanul cel glorios, îndreptîndu-se spre Brusa pentru
f. 331 r. a construi așezăminte de binefacere (*imarat*) și fiind ocupat cu aducerea la îndeplinire a acestei porunci, steagul său purtător de biruință nu s-a mai îndreptat, o vreme, spre nici o parte. Atunci, domnul Țării Românești, ascultînd de șoaptele diavolului, a început iarăși să treacă la fapte în afara drumului cel drept și să-și arate firea sa de necredincios și să se unească și să cadă la înțelegere cu slavii (*șakallübe*), precum și cu craiul unguresc [55] care este un rege (*mülük*) mare al ghiaurilor din miazănoapte. Înțelegîndu-se între ei, s-au unit potrivit vorbei... și au început să se împotrivească și să se răzvrătească și să încalce legămîntul de supunere și de credință și de devotament, răsculîndu-se împotriva dreptății și prieteniei acestei dinastii <otomane> și și-au pus în gînd să atace și să pricinuiască greutăți ținuturilor islamice.

<Mai departe se descrie pregătirea oștii de către Mehmed Celebi, sosirea acîngiilor din Rumelia, a oștilor din Karaman, Kastamonu și din alte ținuturi din Anatolia, arătîndu-se următoarele> :

... Trecînd peste marele fluviu Dunărea în Țara Românească, la început au supus (*teshir*) patru cetăți vestite, pe nume Isaccea [56] și Ieni-Sale [57] și Norgün [58] și Giurgiu [59], iar apoi, în vederea procurării de provizii foarte bune, ostașii gazii au

[53] În 1413.
[54] Mircea cel Bătrîn.
[55] Sigismund de Luxemburg.
[56] În text : *Isakci.*
[57] *Iek-Sale* sau *Ieni-Sale* : Enisala.
[58] *Norgün* sau *Nurgün,* în loc de *Turgün* : Turnu.
[59] În text : *Ierkökü.*

pornit înăuntrul Țării Românești și au adus din împrejurimi, la tabăra (*muasker*) islamică, nenumărate prăzi obișnuite. Întrucît domnul (*hakim*) Țării Românești nu a avut putere să se opună oștii islamice, părăsindu-și țara, el a cerut ajutor de la craiul unguresc, iar ostașii musulmani, la rîndul lor, s-au săturat, luînd diferite feluri de prăzi și robi (*gîlman*) și sclave (*djevari*) și s-au bucurat foarte mult.

f. 331 v. ... Pe scurt, sultanul luptătorilor pentru credință s-a îndreptat spre Ungaria cu această oaste adunată și sătulă de prăzi, pentru a se răzbuna. Prădînd și devastînd și omorînd și pricinuind pagube, pe unde au ajuns au adus la ruină vilaietul din serhatul unguresc, iar apoi au pornit în alt vilaiet și au distrus locuințele lor pentru ca craiul unguresc, prinzînd curaj, să vină să se războiască și să aibă loc răzbunarea așa cum trebuie. Dar, craiul cel mai sus-amintit neivindu-se din nici o parte, nu i s-a văzut gloria și nu i s-a auzit vocea.

<Mai departe se relatează că sultanul Mehmed Celebi a refuzat să se întoarcă în țară așa cum ceruse oastea, apoi, căzînd de pe cal, s-a rănit la picior. Între timp se apropia și iarna>.

f. 332 r. ... Cînd această știre înspăimîntătoare[60] s-a răspîndit în ținuturile dușmanilor, ea a devenit un prilej de bucurie pentru craii Ungariei și Țării Românești și, prin multe minciuni și defăimări, s-au răspîndit printre ei diferite feluri de zvonuri.

<Se arată că în cele din urmă demnitarii otomani l-au convins pe sultan și astfel, renunțînd de a mai merge spre Buda, s-au întors în sudul Dunării>.

f. 342 v. ... Apoi sultanul cel norocos[61], urmărind pe dușmanul său zdrobit[62], s-a îndreptat spre Adrianopol, scaunul împărăției. Mustafa cel rătăcit, auzind de sosirea steagurilor sultanului, a pornit numaidecît spre Țara Românească (*Eflak*) și toată țara și tot neamul și toți credincioșii și toată împărăția au aflat că sus-numitul <Mustafa> era un impostor[63] și s-au mirat cu toții.

---

[60] Unii cronicari spun că sultanul a fost rănit în lupte, iar alții că și-a fracturat piciorul căzînd de pe cal.

[61] Murad al II-lea (1421–1451).

[62] Pe Düzme Mustafa, pretendent la tronul otoman cu sprijinul împăratului bizantin.

[63] Mustafa răspîndise zvonul că este fiul lui Baiazid Fulgerul, pretinzînd astfel moștenirea tronului.

... Sus-numitul, mergînd, s-a dus la Kîzîl-Agaci-Ienigesi[64] dinspre părțile Țării Românești [65] și a strîns iarăși răufăcători în jurul său.

<Mai departe se relatează că aceștia, convingîndu-se de insuccesul lui Mustafa, l-au prins și, predîndu-l sultanului Murad II, acesta l-a spînzurat la Adrianopol>.

f. 352 r. POVESTIREA A DOUA. DESPRE UNELE CUCERIRI ȘI FAPTE NOROCOASE ALE SULTANULUI PETRECUTE DE LA ANUL 817 ȘI PÎNĂ LA <8>19 [66] ȘI DESPRE BĂTĂLIA CU ISFENDIAR ȘI EXPEDIȚIA SFÎNTĂ (*GAZA*) ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI DESPRE VICTORIA SULTANULUI ASUPRA DUȘMANILOR

f. 352 v. <Se arată că sultanul Murad II, după înlăturarea tulburărilor provocate de Düzme Mustafa Celebi, s-a dus spre Kastamonu pentru a-l pedepsi pe Isfendiar, dar pe atunci a izbucnit în Anatolia și răscoala fratelui său, un al doilea Mustafa>.

... De asemenea, au ajuns la urechile sultanului vești despre aceea că și în partea Rumeliei, domnul Țării Românești[67], care, fiind unul dintre ghiaurii răufăcători (*ak*), era din vechime tributarul (*haradjgüzar*) dinastiei otomane, călcîndu-și legămîntul (*nahz-i-ahd*), a devastat și a prădat Silistra, situată în fața Țării Românești, și că a început să-și arate dușmănia religioasă și lumească. Atunci, sultanul cel fericit, la rîndul său, după înlăturarea necazului pricinuit de Mustafa Celebi, a pornit în grabă cu oastea aceea și cu armele acelea de luptă din ținutul Iznik, mai întîi pentru îndepărtarea lui Isfendiar, iar pentru înlăturarea răutăților domnului Țării Românești l-a numit pe Firuzbeizade Ali-bei [68]. Sus-numitul emir, la rîndul său, potrivit cerinței poruncii sultanului, a pornit împreună cu gaziii Rumeliei în expediția sfîntă asupra Țării Românești și, în scurtă vreme, ca răspuns la devastarea vilaietului islamic, a prădat și a jefuit țara ghiaurilor și, săturîndu-i pe luptătorii credinței cu diferite feluri de prăzi, au pîrjolit Țara Românească și au adus cu totul în ruină locuințele lor înfloritoare și ținuturile lor vestite. Deoarece sus-numitul domn nu avea deloc

[64] *Kîzîl-Agaci-Ienigesi*, localitate în Rumelia.
[65] Cronicarul ia Țara Românească drept punct de orientare; nu este vorba de o localitate din Țara Românească.
[66] 23 martie 1414—17 februarie 1417; evident este o greșeală de copiere sau de traducere. Este vorba de evenimentele de după 1421.
[67] Vlad Dracul.
[68] În alte cronici Mehmed-bei.

puterea trebuincioasă ca să se întîlnească şi să dea lupta cu ostaşii glorioşi, el s-a ascuns, de aceea, în munţii înalţi şi nu a putut să se arate luptătorilor credinţei. Astfel, gaziii islamici i-au nimicit cu săbiile vărsătoare de sînge pe acei dintre ghiaurii demni de infern pe care i-au găsit, şi s-au bucurat punînd mîna pe sclave şi robi.

<Urmează două versuri. Se mai arată că în acest timp sultanul se lupta cu Isfendiar>.

f. 353 v. ... Lăsînd la o parte supunerea celorlalte cetăţi şi fortăreţe <ale lui Isfendiar, sultanul Murad al II-lea> s-a îndreptat în altă parte şi a depus toate sforţările şi şi-a folosit toate puterile în expediţia sfîntă (*gaza*) împotriva Ţării Româneşti. Pornind din Anatolia la hotarul Rumeliei, şi-a aşezat cortul său glorios la reşedinţa sultanatului, Adrianopol, şi a dat firman pentru pregătirea ostaşilor gazii, precum şi a luptătorilor din împrejurimi. Cînd domnul Ţării Româneşti, Dîrakula [69], a luat cunoştinţă de plecarea şi de pregătirea ostaşilor purtători de noroc, negăsind altă cale decît să se roage sultanului Murad pentru iertarea sa şi pentru îndurare, el s-a îndreptat nechemat spre curtea cea ocrotitoare, împreună cu cei doi feciori ai săi [70] şi cu *aianii* ţării sale şi cu haraciul pe doi ani (*du-sal*), precum şi cu multe daruri, avînd încredere deplină în graţia (*hatîr*) împărătească, în bunătatea şi în iertarea padişahului. Învoindu-se cu soarta ce i-a fost dată şi netemîndu-se de sabie, el şi-a pus cămaşa morţii (*kefin*) şi plecîndu-se cu umilinţă, la Adrianopol, în faţa curţii Califatului...

Aceste versuri frumoase fiind pe placul sultanului (*humaiun*), el a predat numaidecît în mîna plină de speranţă a susnumitului domn (*hakim*) beratul ce se acordă necredincioşilor care fac legăminte faţă de Allah şi Profetul său şi, cinstindu-l împreună cu feciorii şi cu cei din suita sa, l-a găsit demn de a purta *hilat* strălucitor (*hilat-i fahire*) şi, onorîndu-l cu felurite binefaceri, i-a dat apoi, ca şi mai înainte, domnia liberă (*müsellim*) în Ţara Românească. Dîndu-i voie să se întoarcă, el a desemnat oameni care să strîngă (*muhassil*) tributul (*gizie*) şi să-l trimită an de an. Şi de atunci pînă acuma, domnii Ţării

[69] *Dîrakula*: Vlad Dracul (1436—1442 şi 1443—1446).
[70] Vlad Ţepeş şi Radu cel Frumos.

Româneşti nu s-au abătut de pe calea supunerii şi pe unul dintre feciorii săi el l-a lăsat la Curtea sultanatului. Cînd s-au terminat treburile sus-numitului şi cînd s-a pus stăpînire pe ţinuturile Rumeliei, sultanul luptătorilor pentru credinţă l-a numit şi l-a trimis, după aceea, pe Evrenosbeizade Isa-bei [71] într-o expediţie sfîntă în ţara Albaniei (*Arnavut*), împreună cu gaziii din Rumelia.

f. 354 v. <Despre căsătoria sultanului Murad al II-lea cu fiica lui Isfendiar-bei, în anul 827 al Hegirei [72]>.

... Pentru cununie şi alte lucruri, el s-a întors din expediţia din Ţara Românească şi a pornit din capitala sultanatului, Adrianopol, în cursul anului 800 [73].

f. 372 v. <Cererea lui Evrenosbeizade Ali-bei [74] de a pleca el mai întîi în Ungaria, pentru ca după aceea să meargă şi sultanul>.

Această părere a emirului cel mai sus-amintit fiind socotită bună de către sultan şi numind în alaiul său pe toţi ostaşii (*sipah*) şi acîngiii Rumeliei, în anul 840 [75] acesta a trecut Dunărea împreună cu ostaşii luptători pentru credinţă şi, intrînd în ţara ungurească prin faţa oraşului Timişoara (*Tamaşkar*), au devastat şi au prădat din ţara aceea 40 de oraşe şi tîrguri şi au luat atîţia robi, încît cei din tabăra islamică se temeau şi se păzeau pe ei înşişi. Îndurînd multe greutăţi în ducerea nenumăratelor prăzi şi a robilor fără număr, ei s-au întors cu bine deoarece cunoşteau trecătorile (*derbend*).

f. 373 r. ... Şi apoi <sultanul Murad al II-lea însuşi> a pornit în <841 [76]> la expediţie sfîntă şi, trecînd în bătaia vîntului cu corăbiile peste fluviul Dunărea, împreună cu oastea sa glorioasă ca aceea a lui Solomon (*Suleymani*), în faţa oraşului Vidin, a onorat mai întîi Ţara Românească. Întrucît domnul Ţării Româneşti [77] era tributar (*haradjgüzar*) şi avea legămînt cu sultanul, au trecut, de aceea, prin ţara sa în vilaietul unguresc şi s-au străduit să meargă în oraşul Buda (*Budun*), capitala ţării ungureşti.

<Se arată mai departe că regele Ungariei nu a venit să se lupte cu turcii>.

---

[71] Evrenosbeizade Isa-bei, fiul lui Evrenos-bei, unul dintre emirii Rumeliei.
[72] 5 decembrie 1423—23 noiembrie 1424.
[73] 24 septembrie 1397—12 septembrie 1398. De fapt 827 = 1424.
[74] Mai sus a fost menţionat Isa-bei.
[75] 16 iulie 1436—4 iulie 1437.
[76] 5 iulie 1437—23 iunie 1438.
[77] Vlad Dracul.

Ei au umblat vreo patru luni prin ţara aceea mare şi în ţinutul acela întins ca să termine lupta sfîntă (*djihad*). Supunînd cîteva cetăţi de-ale necredincioşilor, care aveau turnuri înălţate spre cer, le-au făcut una cu pămîntul. Dar supunînd cetatea Herköi [78], una din cetăţile mari ale acelei ţări, au adăugat-o la ţinuturile islamice şi au făcut-o să prospere şi au populat-o aşezînd pe păzitori (*muhafîz*) şi intendenţi (*emin*). Apoi au poposit un timp, încît gaziii musulmani, care plecaseră în împrejurimi, s-au întors glorioşi şi biruitori cu prăzi nenumărate şi cu avuţii neaşteptat de multe şi s-au întîlnit la tabăra cea purtătoare de noroc, avînd cu ei şi mulţi robi şi numeroase sclave frumoase, precum şi nenumărate obiecte de diferite feluri.

f. 373 v. ... Dar, după patru luni, aerul ţinuturilor nordice, întocmai ca şi răsuflarea aspră a ghiaurilor, devenind prea tare pentru ostaşii viteji, dînd ascultare firmanului, ei s-au întors devastînd toate casele acelor necredincioşi fără căpătîi. Cu prăzile luate la înapoiere, ei au trecut fluviul Dunărea şi, rugîndu-se şi bucurîndu-se, au venit în ţinuturile islamice din partea Nicopolei şi au ajuns la Adrianopol, scaunul împărăţiei.

f. 374 r. <Se descrie expediţia în Albania şi asediul Belgradului în 842—843 [79].
f. 374 v. Alianţa despotului din Semendria cu regele Ungariei>.

Şi cetatea Semendria aflîndu-se la hotarul Ungariei, locuitorii din Rumelia şi Ungaria şi Ţara Românească erau nevoiţi să treacă pe acolo. De aceea, de cele mai multe ori, din cauza aţîţărilor ostaşilor cu feţe negre ale ungurilor cei nenorociţi şi din pricina uneltirilor despotului ei [80] pătrundeau în părţile ţinuturilor islamice şi făceau pe călăuzele în partea de dincoace a Semendriei şi, stînd la drumul mare, în vilaietul sîrbesc (*Sîrf*), îi atacau şi-i prădau pe musulmani.

f. 375 v. <Urmează descrierea asedierii şi supunerii cetăţii Semendria>.

... Cucerirea Semendriei izbutise. Atunci şi cu acest prilej venise la tabăra împărătească domnul Ţării Româneşti

[78] *Herköi* (derivat din Hermannstadt): Sibiu.
[79] 1438—1440.
[80] Cei din Semendria.

Dîra Nikola [81], împreună cu cei doi feciori ai săi. Prinzîndu-i şi legîndu-i numaidecît, i-au pus în închisoarea din Galipoli. Deoarece în timpul acestei expediţii s-a aflat despre înţelegerea lui Vîlk-oglu cu craiul unguresc, îndreptată împotriva sultanului, de aceea i-au prins şi i-au legat pe cei doi feciori ai sus-numitului, care veniseră la tabăra împărătească pentru a arăta supunere potrivit obiceiului cerut de lege.

POVESTIREA A TREISPREZECEA. DESPRE ÎNFRÎNGEREA OSTAŞILOR LUPTĂTORI PENTRU CREDINŢĂ ÎN ŢARA GHIAURĂ A ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI DESPRE CĂLCAREA LEGĂMÎNTULUI DE CĂTRE PRINCIPELE DE KARAMAN, IBRAHIM-BEI [82]

f. 376 r. Deoarece de la anul 845 [83] şi pînă la anul <8>47 [84] unii răufăcători dintre musulmani şi ghiauri au arătat unele pretenţii faţă de acel sultan (*şehriar*) purtător de zel, de aceea, la întoarcerea din expediţia sfîntă asupra Semendriei, acesta l-a aruncat în închisoare pe domnul Ţării Româneşti, Draculea (*Dîra Nikola*), împreună cu cei doi feciori ai săi, iar craiul unguresc [85], făcînd în ciuda musulmanilor, a dat domnia Ţării Româneşti unui alt ghiaur care era unul dintre foştii domni (*hükkâm*) ai acelui neam [86] şi care, în timpul apărării cetăţii Semendria, trecuse fluviul Dunărea cu întărire din partea ungurului cel mai sus-amintit şi, devastînd şi prădînd multe întinderi din ţara islamică luase în robie femei şi copii.

... În sfîrşit, după cucerirea Semendriei, fără să mai stea, sultanul islamic a trimis într-acolo, pentru răzbunare, pe Mezid-bei, unul dintre emirii vestiţi [87], împreună cu oştirea din Rumelia, şi i-a poruncit să-i devasteze ţinuturile şi să-i înlăture răutăţile. Emirul cel mai sus-amintit, la rîndul său, trecînd cu oaste multă peste fluviul Dunărea, a dorit să dea lupte cu domnul Ţării Româneşti, dar domnul acela nefiind atît de puternic încît să se întîlnească cu oastea islamică, s-a întărit în nişte munţi puternici şi a cerut ajutor de la craiul unguresc.

[81] *Dîra Nikola*: Draculea.
[82] Ibrahim-bei, principe de Karaman (1424–1463).
[83] 22 mai 1441–11 mai 1442.
[84] 1 mai 1443–19 aprilie 1444.
[85] Vladislav I, cu ajutorul lui Ioan de Hunedoara, care pe atunci era guvernator.
[86] Mircea, fiul lui Vlad Dracul; poate fi şi Dan al II-lea.
[87] În alte cronici apare ca beilerbei de Rumelia.

După cum s-a arătat mai înainte, cei mai mulți luptători pentru credință se împrăștiaseră în împrejurimi în dorința de a lua prăzi, iar Mezid-bei, din pricina nedibăciei sale și crezînd că face un bine, a arătat curaj și a început să se laude înăuntrul țării dușmane. Ceilalți emiri și oameni mai încercați în lupte l-au sfătuit dar, încrezîndu-se în puterea și în curajul său, el nu a dat ascultare nimănui, pînă cînd de la nenorocitul de ungur a venit o oaste mare ca să se lupte cu musulmanii. Domnul Țării Românești, la rîndul său, strîngîndu-i pe locuitorii țării sale, s-a alăturat la oștirea ungurească. Cei mai mulți gazii însă erau împrăștiați în căutare de prăzi și uitaseră de grijă și de prevedere. Pe scurt, ei au aflat despre avuțiile țărilor ungurești și ale Țării Românești. Atacînd ceata mică la număr a lui Mezid-bei și pricinuindu-i sus-numitului Mezid, în timpul luptei și al măcelului o moarte de martir și punînd mîna în întregime pe ostașii gazii împrăștiați și nimicindu-i, unii <dintre turci> au trecut cu mii de greutăți peste fluviul Dunărea și au ieșit pe malul salvării, lepădîndu-se de toate avuțiile și armele lor. Cînd, din această pricină, ostașii gazii au fost înfrînți și cînd amănuntele despre această nenorocire au ajuns la urechile padișahului (*humaiun*), atunci, din mare zel împărătesc pentru credință și pentru ocrotirea cinstei, el și-a pus speranța în ajutorul lui Allah pentru a acoperi prin forță acele pierderi și nenorociri.

După sfatul ținut cu demnitarii împărăției, a trimis pentru răzbunare toate căpeteniile de oști (*sipehsalar*) ale Rumeliei și alte șase căpetenii de oști dintre emirii Anatoliei, sub comanda (*serdar*) beilerbeiului de Rumelia, Șahin-pașa [88]. Serdarul cel mai sus-amintit, la rîndul său, a pătruns în Țara Românească dar, întrucît, la început ghiaurii nu se simțeau în putere să vină față în față și să se opună, el a dat voie osta-
f. 376 v. șilor gazii să devasteze și să ia prăzi, iar comandantul (*sipehsalar*) mai sus-amintit, la rîndul său, avînd slăbiciune pentru veselie și vin, nu era în stare să păzească cinstea țării și a legii și să-și stăpînească pornirile sufletești pentru petreceri. Și este lege că dacă serdarul oștii este nepăsător și se gîndește la sine însuși, atunci, în cele din urmă, el cade în mîinile dușmanilor.

[88] În alte cronici Kula-Șahin sau Șehabeddin-pașa.

... În sfîrşit, domnul Ţării Româneşti, care era duşmanul său din tot sufletul, din pricina nepăsării serdarului, a dat cu ajutorul ostaşilor unguri un atac asupra oştirii luptătoare pentru credinţă a sultanului, pe vremea cînd ostaşii luptători pentru cauza islamului se aflau împrăştiaţi şi, venind faţă în faţă, s-au luptat unii cu alţii timp de o zi şi o noapte. Dar, spre dimineaţă, cînd săbiile s-au ivit în zare şi cînd săbiile şi lăncile strălucitoare ale luptătorilor au apărut în faţa ochilor duşmanilor, asemenea luminii strălucitoare din Iemen, atunci Şahin paşa care era seraskerul islamic, a fugit spre fluviul Dunărea, împreună cu sărmanii care fuseseră zdrobiţi în urma atacului oştirii nenorocite. Deoarece nu s-a împotrivit în bătălia cu duşmanul, el a plecat din rîndurile luptătorilor. După fuga sus-numitului, unii emiri şi ostaşi, precum şi Timurtaşbeizade Osman-bei, dînd dovadă de curaj şi rămînînd pe cîmpul de bătălie şi luptîndu-se împreună cu unii comandanţi viteji, şi-au zis: „Chiar dacă cel cu numele de Şahin, purtător de ruşine, părăsindu-ne, a fugit de moartea de martir şi şi-a şters renumele de pe foaia catastifului vitejilor, noi, toţi luptătorii, să nu fugim de pe cîmpul de luptă din faţa neamului ghiaurilor". Deşi Osman-bei şi ceilalţi emiri s-au luptat cu oştile mîndre ale ghiaurilor şi cu duşmanii plini de putere, totuşi, deoarece seraskerul fugise de pe cîmpul de luptă şi aruncase la pămînt onoarea luptătorilor pentru Islam şi întrucît cei mai mulţi plecaseră însoţindu-l pe sus-numitul în fuga sa şi deoarece ostaşii ghiauri erau de două ori mai numeroşi decît luptătorii islamici şi Osman-bei, la rîndul său, scăpînd printr-o moarte de martir, ceilalţi ostaşi, la rîndul lor, rămaşi fără serdar, atacîndu-i pe ostaşii necredincioşi, cei mai mulţi viteji au intrat în rîndurile martirilor şi, trecînd sub umbra steagului martirilor din Kerbela[89], s-au dus printre cei iertaţi pe vecie.

f. 377 r. Întrucît oastea islamică şi spahiii sultanului au suferit una după alta două înfrîngeri de acest fel, aceste veşti au ajuns la urechile ghiaurilor şi răufăcătorilor.

<Mai departe se arată că Ibrahim-bei, principele de Karaman, a trecut la acţiune, atacînd posesiunile otomane din Anatolia>.

[89] *Kerbela*: localitate în Orientul islamic (Irak), unde s-a dat o mare bătălie între Mahomed şi adversarii săi religioşi.

Şi acele două fapte primejdioase, care s-au întîmplat una după alta, s-au petrecut în cursul anului 846 [90].

<Urmează descrierea expediţiei din Anatolia împotriva lui Karamanoglu>.

Anul 846

f. 377 v. POVESTIREA A PATRUSPREZECEA. DESPRE ATACUL ASUPRA ŢĂRILOR ISLAMICE, PRIN AŢÎŢAREA DESPOTULUI <SEMENDRIEI> ŞI ADUCEREA ÎN RUINĂ A VILAIETULUI ISLAMIC DE CĂTRE ACESTA ÎN UNIRE CU CRAIUL IANCU [91] ŞI DESPRE PRINDEREA UNOR EMIRI LUPTĂTORI PENTRU ISLAM, DESPRE NENOROCIREA OSTAŞILOR GHIAURI LA O TRECĂTOARE (*SEBIL*) GREA, PRECUM ŞI DESPRE PACEA SULTANULUI CEL PLIN DE ZEL CU DESPOTUL <SEMENDRIEI> PENTRU SALVAREA CELOR CĂZUŢI ACOLO ÎN ROBIE

f. 378 r. <Se arată că după ocuparea Semendriei de către turci, despotul de acolo trecuse la unguri, îndemnîndu-i să pornească împotriva sultanului>.

Cu fel de fel de viclenii şi minciuni, el a spus şi a arătat următoarele craiului Ungariei [92], precum şi celui de al doilea crai, afurisitul Iancu, care era vestit printre ghiauri şi care era unic prin oastea sa şi prin armele sale, ca şi prin rangul său : „Acum trebuie ca toţi regii (*mülük*) şi stăpînii (*hükkiam*) şi toţi cei de credinţa neamului Mesiei să se răzbune pe musulmani pentru ţinuturile lor".

... Acesta [93] începînd cu uneltirile şi cu tulburările, susnumitul Iancu, împreună cu toţi luptătorii unguri şi avînd drept călăuză pe despot, cu suflete diavoleşti şi cu o oaste mai numeroasă decît cirezile de animale au trecut prin faţa Belgradului fluviul Dunărea şi au intrat în ţinuturile islamice. Mai întîi, au ruinat cetatea Izlancea [94] (?) şi, devastînd locuinţele musulmanilor şi luîndu-i în robie şi ducîndu-i în vilaieturile lor pe acei dintre musulmani pe care puteau să pună mîna şi trecînd pînă la Niş şi Şehir-Köi şi Sofia, au vrut apoi să meargă prin trecătoarea Zlatiţa (*Izladî*) şi să înainteze în ţinutul Filipopolului (*Filibe*) pînă la Adrianopol (*Edirne*), capitala sultanatului, şi să deschidă în vilaieturile acelea toate porţile uneltirilor şi tulburărilor. Pe atunci, sultanul cel dornic de cuceriri de ţări, la rîndul său, avînd ajutorul oştilor cereşti,

---

[90] 12 mai 1442—30 aprilie 1443.
[91] Ioan de Hunedoara.
[92] Vladislav I.
[93] Despotul Semendriei.
[94] În alte cronici apare *Aladja-Hisar*, adică Cruşavăţ.

pornise spre trecătoarea Zlatiţa (*Izladî*) în întîmpinarea ghiaurilor cu credinţa deşartă şi îşi întinsese pe locul de bătălie steagurile luptei sfinte. Dar, din pricina numărului mare al ghiaurilor, luptătorii pentru Islam neputînd să dea bătălie, sultanul luptătorilor pentru cauza Islamului a împresurat
f. 378 v. trecătoarea aceea cu săbiile de fier ale vitejilor şi, fiind vreme de iarnă, au dat drum la apele din calea duşmanilor legii. Cu voia timpului şi spre binele oştii islamice, toată faţa pămîntului s-a acoperit de gheaţă şi, în felul acesta, tăindu-se calea pe care se aduceau proviziile ostaşilor ghiauri şi punîndu-se capăt întreţinerii sufletelor lor animalice, ei nu au putut deloc să-şi ducă la îndeplinire duşmănia lor, din care pricină s-au grăbit, ca nişte nenorociţi, să meargă spre ţinuturile lor demne de dispreţ, iar sultanul (*şehriar*) cel plin de zel, la rîndul său, l-a trimis numaidecît, cu un număr oarecare de oşti, pe stăpînul de Tokat [95], Balaban-paşa, pentru urmărirea necredincioşilor. De asemenea şi ghiaurii necuraţi, cînd au aflat de sosirea ostaşilor islamici, au dosit mulţi ostaşi într-un loc din trecătoarea vilaietului Niş. Ostaşii musulmani, la rîndul lor, neştiind de această capcană şi de acest vicleşug al ghiaurilor şi grăbindu-se ca fulgerul să-i ajungă pe duşmanii înfrînţi pînă la trecerea lor prin trecătoare, ghiaurii cu credinţa nedreaptă s-au folosit de clipa popasului ostaşilor musulmani, astfel că cei mai mulţi luptători pentru cauza Islamului au căzut în cursă şi înşelăciune, iar Mahmud-bei, unul dintre emirii din Anatolia, care, fiind stăpînul ţinutului Bolu [96], era fratele lui Halil-paşa [97], a căzut în prinsoare şi cei mai mulţi dintre viteji au murit ca nişte martiri pentru legea sacră (*şeriat*) şi, potrivit obiceiului războiului neîndurător, au suportat durerile rănilor. În sfîrşit, acest prilej ducînd la liniştirea regilor ghiaurilor care merg pe calea cea rea şi fiind un motiv de a lua cu forţa şi a pricinui pagube, ei au trecut în grabă fluviul Dunărea şi au mers în ţinuturile lor nenorocite, ducînd cu ei şi pe mulţi dintre ostaşii musulmani legaţi în lanţuri.

<Urmează descrierea încheierii unei înţelegeri cu despotul Semendriei, în sensul că i s-a înapoiat Semendria şi cei doi fii ai săi, ostateci, în schimb fiind eliberat Mahmud-bei>.

[95] Oraş în Anatolia.
[96] Oraş şi provincie în Anatolia.
[97] Halil-paşa, mare vizir otoman.

f. 380 v. <Despre prima urcare pe tron a lui Mehmed al II-lea, în anul 848[98], prin cedarea domniei de către tatăl său, Murad al II-lea>.

POVESTIREA A ŞAISPREZECEA. DESPRE RĂSCOALA ŞI RĂZVRĂTIREA CRAIULUI UNGURESC[99] ÎN UNIRE CU REGII FRÎNCI (*FIRENK*) ŞI CU CEI DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ (*EFLAK*)[100] ŞI MOLDOVA (*BOGDAN*)[101] ÎN TIMPUL RETRAGERII SULTANULUI[102] DORITOR DE CUCERIRI DE ŢĂRI ŞI PE VREMEA DOMNIEI SULTANULUI DIN NEAMUL LUI MAHOMED[103]

<Se arată că, profitînd de vîrsta fragedă şi de lipsa de experienţă a noului sultan Mehmed al II-lea, principii creştini s-au coalizat împotriva turcilor>.

... Cei mai mulţi principi (*selatin*) de credinţa Mesiei şi îndeosebi craii Ungariei şi Moldovei şi Ţării Româneşti, precum şi unii principi (*mülük*) frînci[104], unindu-se cu toţii, au pornit cu oştire mare din partea Ungariei şi, trecînd fluviul Dunărea, au început să devasteze şi să prade ţinuturile islamice. La început au asediat cetatea Varna (*Avarina*) care se afla în drum şi au supus-o cu lovituri de tunuri şi de puşti. Şi frîncii, la rîndul lor, au trimis în ajutorul ungurilor şi al celorlalţi, dinspre ţărmul mării 60 de galere (*Kaderga*) cu cîte 1000 de ostaşi pedestraşi fiecare ca să oprească trecerea ostaşilor gazii, pe mare, prin Galipoli şi mai cu seamă să-i împiedice pe locuitorii din Rumelia şi Anatolia, pentru ca în felul acesta tînărul
f. 381 v. sultan să se despartă de ai săi şi să nu poată primi ajutor şi ocrotirea tatălui său cel binevoitor.

<Se arată că Murad al II-lea a venit totuşi în ajutorul tînărului sultan Mehmed al II-lea, trecînd cu oaste în Rumelia>.

În faţa oştii a fost trimis beilerbeiul de Anatolia, Davud-bei, şi au pornit din menzil în menzil în ajutorul cetăţii Varna, locul de adunare al ghiaurilor. Dar numărul ghiaurilor era mult mai mare decît se credea şi toţi fiind îmbrăcaţi în zale, tălăzuiau ca Marea cea Neagră.

f. 382 r. <Se descrie lupta de la Varna din 1444, relatîndu-se despre înfrîngerea iniţială a unei bune părţi din oastea otomană>.

---

[98] 20 aprilie 1444–8 aprilie 1445.
[99] Vladislav I.
[100] Vlad Dracul (1443–1446); a doua domnie.
[101] Ştefan al II-lea şi Petru al II-lea.
[102] Murad al II-lea.
[103] Adică Mehmed al II-lea (1444).
[104] Burgunzi etc.

f. 382 v. ... Se povesteşte că, de teamă şi de groază, fugarii musulmani au ajuns într-o singură zi de la locul de bătălie zis Kamcisuyu, pe şesul Dobrogei (*Tobridja*), la o distanţă de trei popasuri (*merhale*).

<Urmează descrierea căderii regelui Ungariei, Vladislav, pe cîmpul de bătălie şi înfrîngerea coaliţiei europene la Varna>.

f. 390 v. POVESTIREA A DOUĂZECEA. DESPRE PLECAREA SULTANULUI CEL NOROCOS SPRE EXPEDIŢIA SFÎNTĂ DIN ALBANIA ŞI DESPRE SOSIREA ŞTIRII CU PRIVIRE LA RĂSCULAREA CRAIULUI UNGARIEI[105] CU GÎNDUL DE A PRICINUI PAGUBE ŢINUTURILOR ISLAMICE

<Anul 852[106]>

f. 391 v. ... Pe cînd sultanul se pregătea să curețe tot ţinutul acela (Albania) de ghiaurii cei cu credinţa deşartă, au sosit la urechile padişahului, una după alta, ştiri precum că răufăcătorul care era craiul unguresc a început să facă iarăşi uneltiri şi răutăţi şi, atacînd ţinuturile islamice cu oaste nenumărată şi găsindu-le goale, a început să prigonească raiaua şi beraiaua[107] şi să le pricinuiască pagube. Atunci, <sultanul>, nemaigăsind potrivită şederea în ţinuturile Albaniei, s-a întors pentru a înlătura pagubele acelui ghiaur tiran.

POVESTIREA A DOUĂZECI ŞI UNA. DESPRE RĂSCULAREA GHIAURULUI NUMIT IANCU, CRAIUL UNGURESC, ŞI DESPRE LUPTA ACESTUIA, ÎN UNIRE CU REGII GHIAURI, CU SULTANUL DORITOR DE CUCERIRE, DATĂ PE ŞESUL KOSOVEI

f. 392 r. ... Craiul ungurilor nenorociţi şi toţi regii ghiauri au trecut cu corăbii şi cu luntre (*sal*), timp de 30 de zile necontenit, pe marele fluviu Dunărea, cu mare pompă şi cu alaiuri de rătăciţi şi cu mulţi ghiauri voioşi şi cu credinţa deşartă şi au înaintat cu oştile înarmate.

<Trimiterea martolozului Togan[108] pentru iscodirea oştii ghiaurilor. Acesta, întorcîndu-se, a spus>:

f. 392 v. „Padişahul oştii ghiaurilor trufaşi şi al căpeteniilor lor mîndri este craiul Iancu, căruia ei i se supun. Şi oamenii de

[105] Iancu de Hunedoara.
[106] 7 martie 1448—23 februarie 1449.
[107] *Beraia*: categorie de ţărani privilegiaţi, scutiţi de unele dări.
[108] Martoloz Togan, iscoada sultanului Murad al II-lea.

seamă şi notabilii (*aian*) săi sînt patru bani (*pan*), vicleni şi stăpîni de oşti şi de suite şi de cetăţi. Unul este banul leah (*Lepe pan*) şi altul este banul ceh (*Cete pan*) şi altul este banul (*pan*) de Sekvelet, încît fiecare din ei se socoate pe sine neatîrnat şi un al doilea crai.

f. 393 r. <Urmează descrierea desfăşurării bătăliei de la Kosovo, din 1448>.

În a treia zi, pe afurisitul de Iancu nu l-au mai ţinut picioarele şi au început să-i tremure şi mîinile.

... De nevoie, craiul cel cu credinţa rătăcită a ales în grabă calea fugii şi, fiind înfrînt, a pornit spre ţara sa lipsită de noroc, ca şi el însuşi, şi s-a îndreptat spre drumul înfrîngerii.

<Urmează descrierea biruinţei oştii sultanului, prinderea unor bani şi omorîrea lor pe cîmpul de bătălie, după care sultanul Murad al II-lea se întoarce la Adrianopol>.

XI

CRONICILE ANONIME „TEVARIH-I AL-I OSMAN" ŞI CONTINUAREA LOR DE CĂTRE MUHIEDDIN AL-DJEMALI

Pe lîngă vechile cronici otomane din veacul al XV-lea, ale căror autori sînt cunoscuţi, mai există şi un mare număr de cronici anonime. Cataloagele de manuscrise orientale menţionează o serie de astfel de izvoare narative păstrate în diferite biblioteci din lume. Printre acestea merită o atenţie deosebită cele care se află în colecţiile Bibliotecii Naţionale din Paris şi ale Bibliotecii din Viena. Un număr considerabil de astfel de izvoare se găsesc şi în bibliotecile turceşti din Istanbul.

O bună parte din manuscrisele cronicilor anonime care ni s-au păstrat a fost cercetată de turcologul Paul Wittek şi mai cu seamă de Fr. Giese (Breslau), cel mai bun editor al vechilor cronici otomane.

Anonimele poartă, în general, titlul obişnuit al vechilor cronici: *Tevarih-i* (sau *Tarih*) *al-i osman*, adică *Istoriile* (sau *Istoria*) *dinastiei osmane* şi tratează istoria osmanlîilor de la început (sec. XIII) pînă în ultimele decenii ale veacului al XV-lea sau începutul celui următor. Unul din manuscrisele cele mai importante, aflător la Viena, încheie evenimentele cu anul Hegirei 896 (14 noiembrie 1490 — 3 noiembrie 1491). Un singur manuscris (care se găseşte în Biblioteca Naţională din Paris, Cod. reg. CXIX, cat. 315), mai puţin cercetat, descrie evenimentele pînă pe vremea sultanului Selim I (1512). Alte cronici anonime tratează o perioadă mai restrînsă din istoria otomană (veacul al XV-lea). Aşa bunăoară un *Tarih-i sultan Mehmed-han fatih el-Islambol*[1] (*Cronica sultanului Mehmed-han, cuceritorul Istanbulului*), scris în proză şi versuri, este consacrat, după cum arată însuşi titlul, domniei lui Mehmed al II-lea (1451—1481); altul,

---

[1] În izvoarele otomane Istanbulul este denumit adeseori şi „Islambol", adică „locul unde se află mulţi musulmani".

intitulat *Tarih-i al-i Osman*, cuprinde ultimii cinci ani ai domniei lui Murad al II-lea şi vremea urmaşului său Mehmed al II-lea.

Din textul cronicilor anonime nu se poate deduce cînd au fost scrise. Avînd în vedere faptul că majoritatea ating domnia sultanului Baiazid al II-lea, se poate presupune că unele din ele au fost scrise pe la sfîrşitul veacului al XV-lea. În orice caz, nici una din ele nu poate fi anterioară domniei sultanului Mehmed al II-lea.

Turcologul Fr. Giese a prezentat în 1922 o ediţie critică a vechilor cronici anonime otomane [2], luînd ca bază cele mai bune manuscrise, iar în anul 1925 le-a tradus în limba germană [3]. Analizînd un mare număr de texte, Fr. Giese a constatat că există o mare asemănare între ele atît ca formă cît şi ca fond. De aici, editorul a tras concluzia că vechile cronici anonime otomane nu sînt lucrări independente, cum se credea pînă la el, ci sînt variantele a două prototipuri distincte. Astfel, variantele primului prototip trebuie să reprezinte o veche redacţie a cronicii lui Aşîk-paşa-zade.

Cronicile otomane anonime pe care le-am avut la îndemînă (din ed. Fr. Giese) cuprind abia un secol din istoria ţărilor române. Este posibil ca manuscrisul de la Paris, amintit mai sus (Bibl. Nat. cod. reg. CXIX, cat. 315), să aibă informaţii în plus care ne-ar interesa. O atenţie deosebită merită şi manuscrisul de la Dresda (Land Bibliothek, nr. 11) în care este vorba de expediţia lui Bali-bei Malkocioglu în Moldova.

Amintim că unele fragmente care ne privesc din aceste anonime au mai fost publicate în traducere românească de N. Iorga [4], făcută după versiunea germană a lui Fr. Giese, şi integral de Andrei Antalffy, care s-a bazat pe textul turcesc [5]. Am socotit necesar să dăm o nouă traducere a ştirilor privitoare la ţările române din aceste cronici anonime, mai ales că traducerile mai sus-amintite sînt incomplete.

Cel care a prelucrat şi a continuat seria cronicilor anonime, ducînd povestirea lor pînă la mijlocul veacului al XVI-lea, a fost Muhieddin al-Djemali.

Din viaţa acestui istoriograf otoman se cunosc foarte puţine date. După toate probabilităţile, el s-a născut pe la finele veacului al XV-lea în

[2] *Die altosmanischen anonymen Chroniken* (*Tevarih-i ali Osman*), herausgegeben von Dr. Fr. Giese, Teil I, Text und Varianten...., Breslau, 1922, 174 + 412 p.

[3] *Die altosmanischen anonymen Chroniken*, von Dr. Fr. Giese, Teil II, Übersetzunge, Leipzig (1925), 170 p.

[4] N. Iorga, *Cronicile turceşti ca izvor pentru istoria românilor*, Bucureşti, 1928, „Anal. Acad. Rom., Mem. Secţ. Ist.", Ser. III, Tom. IX, Mem. 1, p. 1—22.

[5] A. Antalffy, *Vechea cronică otomană ca izvor pentru istoria românilor*, în „Revista istorică", anul XXIII, nr. 7—9, 1937, p. 217—235.

orăşelul Aksarai din Anatolia şi era fiul marelui muftiu Zenbilli Ali Razi. Încă din tinereţe a fost iniţiat în problemele religioase şi mai cu seamă în cele istorice.

Venind la Istanbul, ajunge dascăl la şcoala teologică înfiinţată de Murad-paşa, iar mai tîrziu îl găsim judecător (*kadî*) la Adrianopol. Muhieddin a murit probabil tot în acest oraş, pe la anul 1557/965.

Muhieddin a rămas cunoscut în istoriografia otomană pentru meritul de a fi prelucrat vechile cronici anonime intitulate *Tevarih-i al-i Osman* şi de a le fi continuat, partea originală fiind deosebit de importantă datorită faptului că autorul a fost martor ocular al multora din evenimentele povestite. El descrie întîmplările pînă la începutul lunii regeb din anul Hegirei 963 (11—20 mai 1556).

Cronica sa, păstrată în mai multe copii, a fost editată de Fr. Giese ca o continuare a cronicilor anonime amintite mai sus. Dintr-o menţiune existentă la sfîrşitul operei lui Muhieddin pe una din copii, rezultă că aceasta datează din anul 1004 zil-hidjge (29 august 1596) şi a aparţinut unui oarecare Hasan bin Abdul-Aziz.

Cronica lui Muhieddin a fost cunoscută şi lui Josef von Hammer prin lucrarea *Veranziche Chronik*, scrisă de Anton Wrancić. Bishof (m. 15 VI 1573)[6].

O traducere fragmentară a dat şi Hans Cauder Spiegel (m. 30 august 1579). De asemenea, ea n-a fost străină nici umanistului Hans Löwenklau (Leunclavius), autorul cunoscutelor *Annales Sultanorum Othomanidarum* (Francforti, 1588) şi *Historiae Musulmanae Turcorum de monumentis ipsorum excriptae libri XVIII* (Francforti, 1591).

Această cronică a fost utilizată ca izvor de istoriografii otomani de pe la finele secolului al XVI-lea, în special de Sa'adeddin şi Mustafa Ali.

Bibliografie: P. Wittek, în *M.O.G.*, II, p. 151; *O.M.*, III, p. 63; *G.O.W.*, p. 39—42 şi 72—74.

[6] Cf. şi „Der Islam", X, 1920, p. 159.

TEVARIH-I AL-I OSMAN

(ed. Fr. Giese, Breslau, 1922)

27 <Luptele cu sirbii şi începutul domniei sultanului Baiazid I Fulgerul. Cucerirea minelor de la Kratova>.

Pe atunci[1] era un viteaz căruia i se spunea Firuz-bei; < sultanul
28 Baiazid > l-a trimis pe acesta şi el, pornind, a cucerit Vidinul. După aceasta < Baiazid > i-a dat voie lui Firuz-bei să facă o incursiune. Acesta, repezindu-se, a făcut o incursiune în Ţara Românească (*Eflah*) şi s-a întors cu pradă bogată ... 792[2].

38 ... I-a venit ştire lui Baiazid că Timur-han a sosit la Ankara. Cînd a auzit această ştire, Baiazid şi-a strîns de asemenea oastea, pornind într-acolo. A luat cu el şi oastea tătărească care venise din vilaietul Deşt < -i Kîpceak > trecînd prin Moldova (*Kara-Bogdan*). De asemenea venise şi oastea voievodului Ţării Româneşti (*Eflak-oglu*)[3].

40 <Descrierea luptei de la Ankara din 1402>.

Într-un cuvînt, oastea lui < Baiazid > s-a împrăştiat. Apoi oastea personală, care se găsea lîngă < Baiazid > Ildîrîm, de asemenea a trădat, deoarece fusese jignită, din care pricină s-a împrăştiat şi a plecat.

S-a luptat numai Eflak-oglu[3] care avea o oaste de ghiauri. Cînd hanul Timur a văzut oastea ghiaură, crezînd că sînt dervişi, a spus: „Hei, ce dervişi (*işîk*) viteji! Ce straşnic s-au războit!". Iar cei care se găseau în jurul lui i-au spus: „Hane, ei nu sînt dervişi, ci sînt ghiauri!".

Apoi Eflak-oglu, de asemenea, văzînd că nu se poate război şi că a rămas singur, şi-a luat oastea şi, fugind, s-a retras într-o parte.

<Urmează descrierea înfrîngerii şi luării în captivitate a lui Baiazid Fulgerul. Luptele dintre urmaşii săi>.

48 Apoi, prin mijlocirea lui Ali-paşa[4], Isfendiar l-a urcat pe Musa într-o corabie şi l-a trimis din Sinop în Ţara Românească. În acea vreme era domn (*bei*) Mircea ghiaurul, care era un ghiaur tare viteaz. Mircea l-a luat pe Musa lîngă el, trecîndu-l apoi în Rumelia. După spusele unora,

---

[1] Anul Hegirei 791 — 1388—1389, cînd a avut loc bătălia de la Kosovo.

[2] 1389—1390.

[3] Asupra participării românilor la lupta de la Ankara sînt controverse în istoriografia românească. După unii autori termenul folosit ar desemna pe vlahii din Tessalia (Vlahia mare), după alţii ar fi o confuzie cu Vîlc (Vuc), nume sub care e desemnat Ştefan Lazarevici, despotul Serbiei.

[4] Marele vizir al lui Baiazid Fulgerul şi al emirului Suleiman Celebi. A murit la 18 decembrie 1406 (7 regeb 809).

l-a trecut la Silistra. Apoi Musa a plecat de acolo. Toți *tavgiii* au venit lîngă el. De asemenea, s-au strîns în jurul lui și timarioții. Apoi, adunîndu-se cu toții, au înaintat spre Adrianopol. Între timp, s-a dat de știre emirului Suleiman despre trecerea lui Musa Celebi în Rumelia.

<Descrierea luptelor dintre Suleiman și Musa. Ocuparea Rumeliei de către acesta din urmă. Lupta dintre Musa și Mehmed Celebi>.

52 Sultanul Musa a domnit trei ani și jumătate și apoi a plecat din lumea aceasta.

... De asemenea, l-au prins pe Simavna-kadîsîoglu [5], împreună cu fiul și fiica sa, și l-au trimis la *Iznik* și i-au dat o leafă de 1 000 de aspri (*akce*) pe lună. În ce privește pe Azap-bei, el a fugit și a plecat în Țara Românească. Astfel, toată Rumelia a trecut de partea sultanului Mehmed care a devenit padișah în anul 816 al Hegirei [6]. Apoi sultanul Mehmed a trimis soli în toate țările învecinate și la beii din împrejurimi și s-au împăcat între ei.

53 ... Sultanul Mehmed, întorcîndu-se de acolo [7], a venit la Brusa; pornind și de aici, a sosit la Adrianopol. Iar de aici a întreprins o expediție în Țara Românească. A luat oaste și de la Karamanoglu și de la Isfendiaroglu. Kasîm-bei, de asemenea, a dat oaste. Sultanul Mehmed, venind, s-a oprit la Dunăre și a făcut cetatea Giurgiu (*Ierkökü*).

El a trimis acîngii în Țara Românească. Aceștia s-au săturat <de pradă>. Apoi, beii Țării Românești făcînd pace, au trimis haraci și au trimis și pe fiii lor la Poartă ca ostateci. Sultanul Mehmed, pornind după aceea, a venit la Brusa.

<Descrierea pregătirii răscoalei din Aidîn de către Börüklüge Mustafa>.

54 Pe de altă parte, șeihul Bedreddin, fiul cadiului din Simavna, auzind că Börüklüge Mustafa are izbînzi, a fugit și el din Iznik, plecînd la Isfendiar. Într-o noapte, pe cînd stătea lîngă Isfendiar, urcîndu-se într-o corabie, el a trecut în Țara Românească. De aici, venind, a intrat în „marea de copaci" (*agaç denizi*), dar se spune că avea înțelegere cu Börüklüge Mustafa.

<La Kara-Burun, în Anatolia, răscoala lui Börüklüge este înfrîntă de oștile sultanului. Urmează atacul asupra Salonicului și reprimarea răscoalei din Rumelia, condusă de șeihul Bedreddin Mahmud, care a fost spînzurat la Serres>.

---

[5] Șeihul Bedreddin Mahmud.
[6] 3 aprilie 1413—22 martie 1414.
[7] Din Karaman.

64 Se povestește astfel că, pe cînd sultanul ședea la Adrianopol, Dracula (*Dîrakul*)[8], beiul Țării Românești, trecînd Dunărea, a pricinuit multe stricăciuni în Rumelia. Atunci sultanul Murad (al II-lea), ducîndu-se acolo, s-a întors cu pradă bogată și s-a așezat la Adrianopol. Aceasta s-a întîmplat în anul 826 al Hegirei[9].

În anul 844 al Hegirei[10], sultanul Murad, așezîndu-se din nou la
66 Adrianopol, l-a trimis pe Mezid-bei în incursiune. Trecînd prin Țara Românească și ajungînd în vilaietul unguresc, el n-a avut noroc, iar Mezid-bei, suferind înfrîngere, și-a găsit moartea, murind ca un martir. După ce musulmanii au suferit o astfel de înfrîngere, în anul 845 al Hegirei[11], sultanul Murad, așezîndu-se iarăși la Sofia, beilerbeiul său Șehabeddin-pașa, împreună cu oastea rumeliotă, cu acîngiii și cu ienicerii, a trecut prin Țara Românească și a ajuns în Ungaria. Acîngiii și ceilalți cetași împrăștiindu-se și beilerbeiul Hadîm-pașa[12] rămînînd singur, a fost atacat de afurisitul de Iancu <de Hunedoara>. Aceștia fiind găsiți în nepăsare, ca și Mezid-bei, au fost înfrînți. După aceasta, în anul 846 al Hegirei[13] ... <urmează descrierea răscoalei lui Karamanoglu și supunerea acestuia>.

67 Pe cînd sultanul Murad se afla în doliu <în urma morții fiului său Alaeddin sultan), afurisitul de crai unguresc și Iancu cel blestemat și despotul Laz-oglu, care se pusese în fruntea lor, au venit la trecătoarea Zlatița.

<Desfășurarea bătăliei, înfrîngerea inițială a oștii turcești și fuga creștinilor>.

<Discuția dintre Karamanoglu și bufonul său, care i-a spus în derîdere :>

„Bine ai făcut că ai mers împotriva acestor osmanlîi !". Karamanoglu a întrebat : „De ce ?". Bufonul a zis : „Sultanul meu, tu din partea aceasta și fratele tău Iancu <de Hunedoara> din partea cealaltă, bine ar fi să distrugeți islamismul !".

68 Pe la anul 847[14], după ce sultanul Mehmed <al II-lea> a fost urcat pe tron, craiul unguresc cel blestemat[15] și afurisitul de Iancu au atacat iarăși cu ungurii și cu oștile sășești, nemțești, cehe, latine, bosniece și cu cei din Apulia (*Polie*)[16], precum și cu cei din Țara Românească, cu frîncii

[8] Vlad Dracul. De fapt însă în acel an domn al Țării Românești era Dan al II-lea (1420—1431).

[9] 15 decembrie 1422—4 decembrie 1423.

[10] 2 iunie 1440—21 mai 1441.

[11] 22 mai 1441—11 mai 1442.

[12] Este vorba de Șehabeddin amintit mai sus. Porecla *Hadîm* înseamnă „eunucul".

[13] 12 mai 1442—30 aprilie 1443.

[14] 1 mai 1443—19 aprilie 1444.

[15] Vladislav I.

[16] Prin *Polie* cronicarii otomani înțelegeau nu numai Apulia, provincie în sud-estul Italiei, ci și Neapole.

(*Firenk*) şi cu Karamanoglu. Afară de Karamanoglu, toţi aceştia se aflau lîngă crai. Astfel, strîngînd multe oşti, au adunat laolaltă 70 000 sau 80 000 de ostaşi. De asemenea au adus şi mai multe mii de tunuri[17]. Oastea sa era învesmîntată din cap pînă în picioare în zale albastre. Cu astfel de înfăţişare măreaţă, trecînd pe la Belgrad şi Severin, au venit şi au pustiit vilaietURILE Matara [18] şi Şumla [19]. De aici au venit şi au asediat cetăţile Nicopol şi Provadia [20], pe care însă nu le-au putut lua, iar de acolo au trecut mai departe. Atunci Firuzbeioglu Mehmed-bei, sangeacbei de Nicopol, cu oastea din Nicopol şi cu acîngiii săi, care erau de faţă, i-a atacat pe ghiauri pe la spate şi a nimicit o mulţime de ghiauri. Prinzîndu-i pe ghiaurii îmbrăcaţi în zale şi armuri, i-au adus <în tabăra turcească>; pe de altă parte, au dat de ştire sultanului Murad care era la Manisa.

69 <Sultanul, rugat de beii din Rumelia, vine din Anatolia cu oastea de acolo>.

Şi aşa, strîngîndu-i pe toţi musulmanii, sultanul Murad, de asemenea, a înaintat asupra afurisitului de ungur. Astfel, s-au întîlnit şi a avut loc o mare bătălie. Tunurile, puştile şi zenberecurile împroşcau unele asupra altora ca o ploaie vijelioasă. Craiul cel blestemat era în mijlocul oştii. Afurisitul de Iancu înaintînd dintr-o parte şi Kara-Mihal dintr-o altă parte, l-au atacat pe sultanul Murad. Ei au obţinut victorie asupra sultanului Murad, au înfrînt amîndouă aripile oştii sale şi s-au încleştat cu oastea de Anatolia. S-a dat o luptă crîncenă în care Gheikü-Karadja, beilerbeiul Anatoliei, a murit ca un martir. Văzînd această nenorocire <oastea de> Anatolia s-a risipit.

<Se descrie împrăştierea flancurilor turceşti, omorîrea craiului unguresc şi îmbărbătarea oştii otomane la această veste>.

Atunci, toţi ostaşii care se împrăştiaseră s-au strîns în jurul sultanului Murad. Ostaşii ghiauri, văzînd aceasta, au dat de ştire lui Iancu cel Blestemat şi Iancu afurisitul a văzut cum stau lucrurile. Atunci oastea sa a început să se împrăştie, dar el nu i-a lăsat să se risipească. Se mai spune că Iancu blestematul, văzînd că oastea a început să se împrăştie, a vorbit astfel ghiaurilor : „Noi am venit aici pentru credinţa noastră şi nu pentru crai". În felul acesta el şi-a stăpînit din nou oastea şi, întorcîndu-se, a atacat de cîteva ori, dar, văzînd că musulmanii s-au înmulţit, a luat-o la
70 fugă, scăpînd cu viaţă. Oastea ghiaurilor fiind învinsă, a rupt-o la fugă,

[17] Desigur, este o exagerare. Probabil „mai multe sute".
[18] *Matara*, sat la 15 km est de Şumla (Bulgaria).
[19] *Şumla* sau *Şumni*, azi *Kolarovgrad*, oraş în Bulgaria.
[20] *Provadia* (*Pravadi*), localitate la cca. 25 km vest de Varna (Bulgaria).

iar ostașii islamici, văzînd aceasta, au început să-i alunge din toate părțile pe ghiauri și, învingîndu-i, să-i măcelărească. Toți ostașii <turci>, care se împrăștiaseră, s-au întors. Apoi au venit la Adrianopol în anul Hegirei 848 [21].

<Urmărirea fugarilor și luarea carelor de luptă. Expediția împotriva Albaniei>.

Tocmai pe cînd musulmanii se bucurau în acel vilaiet (în Albania), sultanului Murad i-a venit vestea că afurisitul de Iancu, devenind singur crai, în locul craiului, a început să atace. I s-a mai făcut cunoscut că neamurile ungurului, sasului, cehului, germanului și latinului, precum și oastea Țării Românești, încheind o înțelegere și adunînd o armată nenumărată, au trecut prin Belgrad și Cufin [22] și că stau acolo cu toții. Cînd sultanul Murad a auzit această știre, a părăsit Albania și, mergînd la Sofia, s-a oprit acolo.

<Pregătirea oștii turcești și plecarca spre Kosovo>.

Luînd împreună și pe prințul Mehmed, tocmai cînd erau să pornească, oastea Țării Românești, care nutrea gînduri rele, a pornit asupra Nicopolului, vrînd să prade acele părți. După aceea, beii de margine, Firuzbei-oglu Mehmed-bei și Hasan-bei [23], atacînd oastea Țării Românești pe la spate și lovind cu cîteva mii de acîngii, i-au nimicit pe ghiauri. Lupta a început; aceasta a fost prima expediție împotriva ghiaurilor și știrea despre ea a pricinuit bucurie sultanului Murad. Plini de această bucurie, strîngînd 50 000 sau 60 000 de ostași dintre pedestrași și călăreți, au ajuns pe urmele ghiaurilor la Kosovo.

Întîlnindu-se cu ghiaurul Iancu blestematul, s-a dat bătălie și s-a făcut măcel. Dar, timp de o zi și o noapte, stînd față în față, au tras unul într-altul din tunuri și zenberecuri. Părea că o ploaie vijelioasă cade asupra ambelor oștiri. S-a dat o mare bătălie. Și de astă dată afurisitul de Iancu, înaintînd din amîndouă părțile, a respins cele două aripi ale padișahului, oastea de Anatolia și cea din Rumelia. Astfel, aripa dreaptă și cea stîngă fiind înfrînte, padișahul a rămas singur. Ienicerii și azapii s-au apărat cu scuturile. S-au tras din tunuri și puști dintr-o parte și alta. A fost un măcel atît de mare, încît nu se poate descrie. Dar sultanul Murad,

[21] 20 aprilie 1444—8 aprilie 1445.

[22] În altă variantă (p. 213) se arată: „trecînd prin Belgrad, aveau de gînd să meargă la Kosovo". Totuși, aici e vorba de o localitate numită *Kubin* sau Kowin, menționată într-o scrisoare din 8 septembrie 1448 a lui Ioan de Hunedoara către Papă (cf. *Die altosmanischen anonymen Chroniken*, ed. F. Giese (1925), II, p. 95, nota 2).

[23] În alte variante figurează și Uzguroglu Isa-bei.

la rîndul său, s-a ţinut aşa de tare, încît oastea ghiaură, oricît s-a străduit, n-a putut să-l urnească din loc pe sultanul Murad.

72 <Retragerea turcilor din faţa creştinilor, apoi încercuirea acestora de către turci>.

În sfîrşit, afurisitul de Iancu, văzînd nenorocirea a recurs la un vicleşug faţă de ghiauri şi, spunîndu-le : „voi staţi aici, eu am să plec şi am să trec în spatele turcului, ca astfel să-l distrugem, voi din faţă şi eu din spate", a luat pe cei care îi erau apropiaţi şi a fugit. Apoi, necredincioşii care se aflau în care s-au luptat pînă dimineaţa. Dimineaţa au văzut că blestematul de Iancu nu este printre ei şi nu se vede nici afară, iar musulmanii au înconjurat carele. Atunci, grija ghiaurilor a fost să fugă numaidecît şi astfel au fost înfrînţi. În acea zi musulmanii au avut o biruinţă asupra ghiaurilor.

<Înfrîngerea şi fugărirea creştinilor. Printre cei prinşi a fost şi Kara-Mihal, care apoi a fost eliberat>.

Această luptă s-a întîmplat în anul 852 al Hegirei [24]. Să ne întoarcem din nou la povestirea despre afurisitul de Iancu <de Hunedoara>. Văzînd în ce hal a ajuns, el a luat îndată pe unii care îi erau apropiaţi şi a fugit. Pe cînd fugeau, despotul [25] a trimis un om după el şi l-a ospătat şi el a stat acolo cîteva zile.

<Îndemnul beilor turci de a-l prinde pe Iancu şi refuzul sultanului de a merge împotriva lui, motivînd că este singur şi nu merită. Retragerea lui Iancu în ţara sa>.

73 În anul următor, pornind iarăşi, a pus de a construit cetatea Giurgiu (*Ierkökü*). De aici, au făcut incursiuni în Ţara Românească şi punînd aici bei pe Ţepeş (*Kazîklu*), fiul lui Dracul, i-a dat steag şi *hilat*, făcîndu-i tot felul de favoruri. După aceea l-au trimis împreună cu acîngiii, care s-au dus şi l-au pus bei în locul părintelui său. Întorcîndu-se, <sultanul> s-a aşezat la Adrianopol. În anul 853 al Hegirei [26], sultanul Murad a făcut iarăşi o incursiune în Albania:

77 ... Dincoace de vilaietul Deşt se află ţara cerchezilor şi Kaffa; dincolo de aceea se găseşte vilaietul celor de neam leşesc <şi dincolo> sînt ruşii [27], iar dincoace se află Moldova (*Kara-Bogdan*). Mai sus de acestea este Ţara Românească. Mai încolo e ungurul. Mai departe de acesta se

[24] 7 martie 1448—23 februarie 1449, mai precis între 17 şi 20 octombrie 1448.
[25] Gheorghe Brankovici, despotul Serbiei (1427—1456).
[26] 24 februarie — 13 februarie 1450.
[27] Într-o altă variantă (vezi p. 283 din cronică) : „dincolo de ţara leşească este Rusia".

află cehul şi dincolo de el cezarul [28] şi moscovitul. Acesta de asemenea este un popor ; e o ţară nesfîrşită.

111 **<Asedierea Belgradului de către Mehmed II în 1456/860, dar fără succes. Nu se aminteşte de Ioan de Hunedoara>.**

112 În anul 865 al Hegirei [29], sultanul Mehmed iarăşi a făcut o expediţie în Ţara Românească, trecînd Dunărea. Dracul-oglu Ţepeş (*Kazîklu*), venind faţă în faţă, a atacat peste noapte. Neobţinînd biruinţă, el a fugit şi toată oastea sa a pierit, iar el a rămas singur. Părăsindu-şi ţara şi vilaietul său, el a plecat în vilaietul unguresc. În sfîrşit, craiul unguresc [30] l-a ucis pe Ţepeş. Sultanul Mehmed a pus ca bei în Ţara Românească pe fratele lui Ţepeş [31]. Apoi sultanul Mehmed, după supunerea deplină a Ţării Româneşti, a trimis corăbii pe mare, iar el, mergînd pe uscat, <a cucerit insula şi cetatea Mitilene>. Ţara Românească şi insula Mitilene, amîndouă, au fost cucerite într-un an, în anul 866 al Hegirei [32].

115 În această parte, Suleiman-paşa, neputînd lua Alexandria (*Iskenderie*) şi pornind de acolo, a făcut o expediţie împotriva Moldovei (*Kara-Bogdan*). Întîlnindu-se cu moldoveanul [33], s-au războit. Oastea islamică era slabă, deoarece îndurase expediţia împotriva Alexandriei, iar pe de altă parte era o iarnă foarte grea. Din cauza gerului oastea n-a putut să reziste şi a suferit o înfrîngere în anul 879 al Hegirei [34].

Sultanul Mehmed iarăşi s-a aşezat la Istanbul şi pe Ghedik Ahmed l-a trimis cu corăbiile pe mare. Acesta, mergînd cu multe mii de ostaşi, a cucerit Kaffa şi Mangupul. Apoi, luînd şi alte cetăţi, ţinuturi şi vilaieturi, oastea <tătarilor> din Crimeea, precum şi oastea din Deşt-i Kîpceak au venit şi i s-au supus în anul 880 al Hegirei [35].

Sultanul Mehmed iarăşi a făcut o expediţie în Moldova. Adunînd ostaşi din toate părţile, în a patra zi a lui rebi-ul-evvel [36] s-a întîlnit cu oastea moldovenească. Aceasta fiind învinsă, a fost nimicită, iar el însuşi (Ştefan cel Mare) a fugit. Sultanul Mehmed a prădat vilaietul Moldovei şi, întorcîndu-se, a făcut expediţie pe vreme de iarnă şi cucerind cetatea construită de unguri pe apa Moravei, a dărîmat-o. În a cincea zi a lui

[28] Împăratul Austriei.
[29] 17 octombrie 1460—5 octombrie 1461.
[30] Matei Corvin (1456—1490).
[31] Radu cel Frumos.
[32] 6 octombrie 1461 — 25 septembrie 1462.
[33] *Kara-Bogdan ile*, adică cu Ştefan cel Mare.
[34] 18 mai 1474 — 6 mai 1475. Mai precis la 10 ianuarie 1475.
[35] 7 mai 1475 — 25 aprilie 1476.
[36] 4 rebi I <881> = 27 iunie 1476.

ramazan s-a întors şi s-a aşezat la Istanbul, în 881 al Hegirei [37]. Ali-bei, care era fiul lui Mihal, trecînd prin Ţara Românească, a făcut o incursiune în vilaietul unguresc, în anul 882 al Hegirei [38], dar n-a reuşit.

115 Anul 883 al Hegirei [39]. Sultanul Mehmed iarăşi s-a aşezat la Istanbul.
116 În această vreme, Mihaloglu Ali-bei, Hasanbeioglu Isa-bei şi Malkocioglu Bali-bei şi de asemenea mulţi alţi bei, au trecut cu acîngiii din Ţara Românească în vilaietul unguresc, dar, sosind pe neaşteptate oastea ungurească şi dîndu-se o luptă, Isa-bei a murit ca un martir. Oastea musulmană a suferit o înfrîngere în anul 884 al Hegirei [40].

117 ... <Sultanul Baiazid al II-lea>, pornind din Adrianopol, a făcut o expediţie în Moldova şi a cucerit cetatea Chilia (*Kili*) în a 27-a zi a lunii djumadi-ul-ahîr [41], într-o zi de miercuri, apoi a cucerit şi Akkermanul în a 20-a zi a lui regeb [42]. Cucerind acest vilaiet, s-a întors şi s-a aşezat la Adrianopol în anul 889 al Hegirei [43].

... Beilerbeiul Hadîm Ali-bei, împreună cu oastea rumeliotă, cu voia padişahului şi avînd cu el şi ostaşi din oastea de Poartă (*Kapu halkî*), dintre silahdari [44] şi de la sipahioglani, luîndu-i şi pe acîngiii de Rumelia şi oastea Ţării Româneşti şi mergînd înaintea lor, au pornit cu toţii împotriva Moldovei. Ei au jefuit şi au pustiit vilaietul Moldovei cu 30 000 sau 40 000 de ostaşi. Pe la sfîrşitul lunii ramazan [45] înapoindu-se la Adrianopol, s-au aşezat acolo în anul Hegirei 890 [46].

Pe la începutul lui muharrem [47], sultanul Baiazid iarăşi s-a aşezat cu noroc şi fericire la Istanbul, Iskender-bei, fratele lui Ali-bei, şi Malkocioglu Bali-bei, mergînd în Moldova împreună cu oastea Ţării Româneşti, au făcut o incursiune. Prin grija lui Allah, obţinînd biruinţă de două-trei ori, s-au întors cu nenumărate prăzi şi cu mulţi robi.

118 Pornindu-se cu tot felul de arme în ţara arăbească, a venit apoi solul Moldovei, care a plecat după ce s-a încheiat pacea. Davud-paşa a mers cu măreţie în ţara arăbească.

<Urmează descrierea luptelor în Arabia cu Ali-bei Zu'l-Kadîroglu>.

---

[37] 22 decembrie 1476.
[38] 15 aprilie 1477 — 3 aprilie 1478.
[39] 4 aprilie 1478 — 24 martie 1479.
[40] 25 martie 1479 — 12 martie 1480. Este vorba de bătălia de la Cîmpul Pîinii.
[41] 22 iulie <1484>.
[42] 20 regeb <889> = 17 august 1484.
[43] 30 ianuarie 1484 — 17 ianuarie 1485.
[44] Vechi unităţi otomane de cavalerie.
[45] Ramazan <890> = 11 septembrie — 10 octombrie 1485.
[46] 18 ianuarie 1485 — 6 ianuarie 1486.
[47] Muharrem <891> = 7 ianuarie — 5 februarie 1486.

MUHIEDDIN: *Tevarih-i al-i Osman*

(ed. F. Giese, Breslau, I, p. 125—152)

125 Pe de altă parte, beiul unguresc, craiul Iancu-oglu [48] murind, Sevize-oglu [49] l-a atacat pe fiul lui Iancu-oglu [50], pe care, prinzîndu-l, l-a aruncat în temniță. Apoi devenind crai în locul său, s-a urcat pe tron și trimițînd sol sultanului Baiazid, s-au împăcat.

<Aceste evenimente s-au petrecut înainte de șevval 897 al Hegirei> [51].

130 Apoi prințul (*sultan*) Selim [52], ieșind din Trapezunt și urcîndu-se într-o corabie, a trecut la Caffa (*Kefe*). De aici a ieșit la Chilia și Akkerman, spre Rumelia. Cînd sultanul Baiazid a auzit aceasta, a trimis prințului Selim în solie pe cadiul de Istanbul, Sarî-Kirez [53], și pe segbanbași [54] ca să-l sfătuiască <să primească un sangeac în Rumelia. Selim insistă însă ca să se întîlnească cu tatăl său>.

140 Sultanul Suleiman <Magnificul> s-a îndreptat spre Ungaria. Trecînd apa Dunării la Belgrad, el a ajuns la Buda. Aici venind banul de Transilvania [55], s-a supus. Aducînd daruri (*peșkeș*), el a sărutat mîna padișahului.
146 Padișahul fiind mulțumit de el, a lăsat în grija acestuia tronul Budei.

<Urmează primul asediu al Vienei în 1529>.

De acolo (din Iran), întorcîndu-se padișahul în a noua zi a lunii djumadi-ul-ahîr din anul 944 al Hegirei [56] s-a așezat la Istanbul.

De astă dată sultanul avînd de gînd să pornească o expediție împotriva Moldovei, în a unsprezecea zi a lui safer <945> [57], într-o zi de luni, a pornit cu oaste din Istanbul.

Trecînd apa Dunării pe la Isaccea (*Asaklu*), a mers împotriva Moldovei. Beiul Moldovei [58], fugind, nu s-a arătat. Țara și tot ce era într-însa

---

[48] Matei Corvin, fiul lui Ioan de Hunedoara.
[49] Vladislav al II-lea (?) (1490—1516), fiul regelui Cazimir al Poloniei, care a urmat lui Matei Corvin.
[50] Ioan, fiul natural al lui Matei Corvin.
[51] 4 noiembrie 1491— 22 octombrie 1492.
[52] Selim I Iavuz („cel fioros") un timp a fost fugar la socrul său Mengli-Ghirai, hanul Crimeii (1467—1515).
[53] Sarî-Kirez Celebi a fost de două ori cadiu de Istanbul în anii 1511—1512 (917) și 1515—1521 (920—927).
[54] Căpetenie de seimeni (*sekban*), oaste de ieniceri.
[55] Ioan Zápolya.
[56] 13 noiembrie 1537.
[57] 9 iulie 1538.
[58] Petru Rareș (1527—1538).

s-au supus padişahului. Apoi, padişahul făcînd hotar (*sînîr*) apa numită Prut (*Purut*), a fost numit în partea de dincoace un bei, în ţinutul care avea mărimea unui sangeac. Cît priveşte partea care se găseşte dincolo de apa Prut, a fost încredinţată unui ghiaur din neamul moldovenilor care se afla în slujba Porţii [59]. Pe acesta l-a pus domn (*bei*) acolo. După aceea însă fostul bei, care fugise, a venit el însuşi la Poartă, cerînd iertare, şi a fost numit din nou în ţara sa. De acolo, padişahul, întorcîndu-se, pe la sfîrşitul lui djumadi-ul-evvel <945> [60] a intrat în Adrianopol şi a stat acolo.

<Sultanul Suleiman se hotărăşte să facă o nouă expediţie în Ungaria>.

148 <După cucerirea Ungariei>, crăiia Budei fusese dată de padişah banului de Transilvania [61]. El poruncea acolo. După un timp însă, murind banul de Transilvania, i-a rămas un fiu minor [62]. Acesta nefiind în stare să stăpînească ţara, guverna mama sa [63]. Apoi, printre banii acelui ţinut cel care se chema Perin Betreh [64], răsculîndu-se, a vrut să atace Buda cu gîndul de a lua tronul.

<Certurile dintre Perény (*Betreh*) şi Isabella>.

149 <După moartea lui Ioan Zápolya, Ferdinand de Austria atacă Buda, dar turcii îl înving şi cuceresc Ungaria>.

Acelei femei (Isabella) şi fiului ei (Ioan Sigismund) sultanul le-a acordat ţara şi vilaietul Transilvaniei, provincie stăpînită din vechime de banul de Transilvania. Şi i-au trimis acolo, în Transilvania. Padişahul întorcîndu-se de acolo, în a opta zi a lui şaban a intrat şi s-a aşezat la Istanbul. Era anul 948 al Hegirei [65].

151 <În anul 957 al Hegirei, în a 27-a zi a lunii djumadi-ul-evvel [66], sultanul s-a aşezat la Istanbul>.

Apoi, padişahul a trimis pe vizirul Ahmed paşa spre părţile ungureşti cu o ceată de ieniceri şi cu silahdari şi cu oastea rumeliotă. Acesta, mergînd, a căzut asupra cetăţii Timişoara (*Temesvar*) şi a asediat-o timp de 20 de zile. Puţin înainte de a o lua, ghiaurul, cerînd iertare, s-a învoit să predea pe prinşii închişi într-însa. Iar după aceea, predînd cetatea, în timp ce

[59] Ştefan Lăcustă, numit în izvoarele turceşti „Cetne voievoda".
[60] 25 septembrie—24 octombrie 1538.
[61] Ioan Zápolya.
[62] Ioan Sigismund.
[63] Isabella, din familia Iagellonilor.
[64] În altă variantă apare Petru în loc de Betreh. Este vorba de Petru de Perény, voievod între 1526 şi 1529.
[65] 27 noiembrie 1541.
[66] 13 iunie 1550.

ieşeau şi plecau, a ieşit la iveală trădarea ghiaurului, deoarece ascunseseră pe unii dintre prinşii turci. Din această pricină, gaziii din Rumelia, năpustindu-se asupra ghiaurilor, i-au trecut pe toţi prin tăişul sabiei şi n-a scăpat nici măcar un suflet. Această cucerire a avut loc în luna şaban şi era anul 959 al Hegirei [67].

152 Pe cînd sultanul Suleiman şedea în tabăra sa de vară (*yaylak*) la Bolu [68], a apărut din Dobrogea (*Dobrige*) din Rumelia un răzvrătit (*gelalî*) care, spunînd că „eu sînt prinţul (*sultan*) Mustafa", a strîns o oaste mare şi, numind numeroşi cadîi, a dat pedepse. De asemenea, luînd cu sila roadele care se aflau la intendenţi (*emenna*), el şi le-a însuşit şi, de asemenea, luînd bani de la unii bogătaşi binefăcători, a început să stăpînească ţara. Prinţul Baiazid [69] se afla la Adrianopol. De acolo, el a făcut cunoscută starea aceea tatălui său, sultanul Suleiman. Sultanul Suleiman, la rîndul său, a poruncit şi au fost trimise acolo cele şase bulucuri (*bölük*) din oastea de Poartă şi beilerbeiul Rumeliei cu 2 000 de ieniceri. Şi în a cincisprezecea zi a lunii ramazan [70], l-a trimis în urma lor pe Mehmed-paşa cu 25 de tunuri (*darbzan*). După aceea sultanul, intrînd în Istanbul, a rămas acolo. Oastea care fusese trimisă s-a aşezat în apropiere de Adrianopol şi altele se adunau. Pe atunci acest rebel (*gelalî*) avea pe lîngă el un sfetnic care era vizirul său ; acesta, pe neaşteptate, pe la miezul nopţii, punînd în lanţuri pe acel *gelalî*, l-a trimis la Mehmed-paşa, care la rîndul său l-a trimis la măria sa padişahul, ocrotitorul lumii. Padişahul a poruncit şi, la sfîrşitul lui ramazan, în ajun de *bairam* [71], l-au spînzurat. Apoi, în anul 962, în a cincisprezecea zi a lunii zil-kade [72], luni, după un divan, a fost ucis Ahmed-paşa [73]. . . . .

---

[67] 23 iulie — 20 august 1552.
[68] Oraş în Asia Mică.
[69] Unul dintre fiii lui Suleiman Magnificul.
[70] 15 ramazan <962> = 3 august 1555.
[71] 30 ramazan 962 = 18 august 1555.
[72] 1 octombrie 1555.
[73] Cuceritorul Timişoarei.

ŞEMSEDDIN AHMED BIN SULEIMAN KEMAL-PAŞA-ZADE (IBN KEMAL)

Şemseddin Ahmed, fiul lui Kemal-paşa (Ibn Kemal), este cunoscut nu numai ca istoriograf, ci şi ca jurist, stilist, om de stat şi mare cărturar.

Kemal-paşa-zade s-a născut în a doua jumătate a secolului al XV-lea în oraşul Tokat unde tatăl său îşi avea slujba. În tinereţe a făcut parte din oastea lui Baiazid al II-lea. Cîtva timp a funcţionat ca profesor (*müderris*) la Scoplje (*Üsküb*), la Adrianopol şi la Dupniţa, în Bulgaria.

Kemal-paşa-zade a desfăşurat o activitate bogată, fiind autorul unui număr mare de lucrări din diverse domenii (istorie, literatură, drept, stilistică, logică ş.a.). Încă de pe vremea sultanului Baiazid al II-lea, a fost însărcinat cu întocmirea unei istorii a Imperiului otoman.

În anul 1516, fiind numit cadiasker, l-a însoţit pe sultanul Selim I în expediţia împotriva Egiptului. Printre altele, a primit şi misiunea de a traduce opera lui Abul-Mahasîn ibn Taghriberdi [1], cu privire la Califat. La întoarcerea din campanie, şi-a luat în primire funcţia de *müderris* la Adrianopol. În acelaşi timp s-a consacrat lucrărilor ştiinţifice şi literare. Influenţat de operele şeihului Sa'di, în special de *Grădina trandafirilor* (*Gülistan*), Ibn Kemal a scris în limba persană un poem intitulat *Nighiaristan* (*Galeria portretelor*).

Sub Suleiman Magnificul, începînd cu anul 1525 şi pînă la moartea sa (6 aprilie 1535), a îndeplinit înalta funcţie de mare muftiu (*şeih-ul-islam*).

---

[1] Cronicar arab (1411—1466).

Kemal-paşa-zade a participat la campania din 1526 împotriva Ungariei, pe care a descris-o amănunţit. Acest fragment a fost tradus în 1859 în limba franceză de Pavet de Courteille (*Histoire de la Campagne de Mohács*, Paris).

Cronica lui Ibn Kemal, intitulată : *Tevarih-i al-i Osman* (*Istoriile dinastiei otomane*), începută din îndemnul lui Baiazid al II-lea, tratează evenimentele de la începutul osmanliilor pînă în primii ani de domnie ai lui Suleiman Magnificul, consacrîndu-se fiecărui sultan cîte o „carte" (*defter*). Ea s-a păstrat în diverse manuscrise copiate la date diferite. Cîteva manuscrise descriu faptele pînă la lupta de la Mohaci (august 1526) ; unul singur atinge anul 1533. Partea originală a acestei cronici începe cu anul 1481, adică o dată cu urcarea pe tron a sultanului Baiazid al II-lea. În ce priveşte partea anterioară, este o prelucrare după cronici mai vechi, împletită cu unele ştiri culese pe cale orală.

În 1954 a apărut o ediţie turcească a acestei cronici, dar privind numai domnia lui Mehmed II (1451—1481) [2], iar în 1957 a fost editată în transcriere cu caractere latine [3].

Părţile privitoare la Ungaria au fost traduse de J. Thury, în *Török Törtenetirok*, Budapesta, 1893, I, p. 191—275.

Deşi cronica lui Ibn Kemal a fost scrisă pe la începutul veacului al XVI-lea, cînd istoriografia otomană nu era încă evoluată din punctul de vedere al formei de exprimare, totuşi *Tevarih-i al-i Osman* a lui Kemal-paşa-zade se distinge prin bogăţia stilistică şi varietatea conţinutului său.

Din acest punct de vedere ea poate fi comparată cu cronica *Heşt Behişt* a lui Idris Bitlisi şi cu opera lui Tursun-bei.

De aceea şi ştirile referitoare la ţările române sînt prezentate mult mai amplu decît în celelalte izvoare narative otomane, cu unele date noi demne de luat în seamă, cum sînt, de pildă, cele privind apărarea eroică a Belgradului de Ioan de Hunedoara în 1456, campania împotriva Ţării Româneşti pe vremea lui Vlad Ţepeş (1462), luptele vitejeşti ale lui Ştefan cel Mare la Vaslui şi la Războieni, ca şi incursiunile beilor de acîngii (Mihaloglu Ali-bei, Malkocioglu Bali-bei ş.a.) în Transilvania, cu descrieri ample asupra desfăşurării luptei de la Cîmpul Pîini, din 1479.

---

[2] Ibn Kemal, *Tevârih-i Al-i Osman*, VII. Defter, *Önsöz. Indeks*, sub îngrijirea lui Şeraffettin Turan, T. T. K. Basımevi, Ankara, 1954, XXI + 625 + 51 p.

[3] *Ibn Kemal*: *Tevârih-i Al-i Osman*, VII. Defter, sub îngrijirea lui Şerafettin Turan, T. T. K. Basımevi, Ankara, 1957, 51 p. (*Önsöz, Indeks*) + 625 p. (text).

În ceea ce priveşte lucrările lui Kemal-paşa-zade din alte domenii, pot fi amintite : *Divan-i eş'ar* (*Tratat de poetică*), *Dekaik-ul hakaik* (*Dicţionar persan*), *Tefsir-i-şerif* (*Comentarii preţioase*).

Extrasele alăturate sînt traduse după ediţia turcească amintită mai sus. În anexă dăm şi cîteva ştiri existente în ediţia lui J. Thury, dar care nu se află în ediţia turcească a cronicii lui Ibn Kemal.

Bibliografie: *O M.*, I, p. 223; *G. O. W.*, p. 61—63; Ismet Parmaksizoglu, *Kemâl paşa-zade*, în *I. A.* vol. VI, 1955, p. 561—566.

TEVARIH-I AL-I OSMAN

(ed. Istanbul, 1954)

VII. Defter (Caietul VII)

121 DESPRE PLECAREA ŞI LUPTA SA[1] PENTRU CUCERIREA BELGRADULUI ŞI ÎNTÎLNIREA LA CETATEA ACEEA MAI SUS-AMINTITĂ CU CRAIUL UNGURESC CEL RĂUFĂCĂTOR[2]

122 ... În a cinsprezecea zi a lui regeb cel venerat au trecut peste rîul vestit cu numele de Morava cea Mare (*Ulu Morava*).

123—124 <Trimiterea de oameni spre Semendria şi Belgrad ca să cerceteze situaţia duşmanilor şi să aducă ştiri. Mare vizir era Zaganos-paşa. Serbia[3] ceruse ajutor de la unguri>.

124 De asemenea, cei care plecaseră spre Belgrad, prinzînd limbi (*dil*) dintre ostaşii cetăţii, care stăpîneau unele ştiri, au cercetat starea duşmanului cel rău din fire. Au aflat că necredinciosul cel cu gînduri rele zis Iancu[4] s-a pregătit la reşedinţa sa împreună cu oastea sa rătăcită de credinţă şi aşteaptă clipa luptei şi a înfruntării.

125—126 <La sosirea veştii că vin ungurii, sultanul a pornit spre Semendria şi de acolo spre Belgrad, care a fost împresurat>.

129 DESPRE ACEEA CĂ ŞI CRAIUL CEL NENOROCIT, PREGĂTINDU-I PE DEMNITARII DIN ŢARA UNGUREASCĂ, A VENIT ŞI S-A AŞEZAT ÎN FAŢA CETĂŢII, PRECUM ŞI DESPRE ACEEA CĂ OSTAŞII ISLAMICI ÎNCLEŞTÎNDU-SE PE APĂ CU OSTAŞII GHIAURILOR CEI DEMNI DE INFERN, FAŢA APEI DUNĂREA (*TUNA*) S-A ÎNROŞIT DE SÎNGE

Craiul cel răufăcător, aflînd că oastea musulmană purtătoare de noroc a pornit la cucerirea Belgradului, a venit cu armaşii cei răi din fire aflaţi lîngă el şi s-a aşezat la trecătoarea de pe cealaltă parte a fortăreţei.

<Sultanul, văzînd aceasta, ţine un sfat cu emirii turci>.

Beii oştii au zis : „Multe corăbii de-ale noastre stau gata pregătite cu ostaşi şi cu unelte de luptă. Trebuie ca, trecînd ca fulgerul peste apă,

---

[1] A sultanului Mehmed al II-lea.
[2] Ioan de Hunedoara.
[3] *Laz* : Gheorghe Brankovici (1427—1456).
[4] Ioan de Hunedoara.

ele să împrăştie cu loviturile săbiilor strălucitoare <ale ostaşilor> alaiul ghiaurilor care stă întunecat ca un nor de primăvară.

<Propunerea ca în partea ghiaurilor să treacă fie sultanul însuşi, fie o parte din oaste sub comanda unui bei, şi neacceptarea ei de către unii>.

130 Ei au zis : „Nu se poate ca padişahul să treacă pe malul celălalt, deoarece e loc primejdios, iar ca să trimiţi numai oastea cea ocrotitoare de ţări e şi mai rău decît aceasta"... şi l-au împiedicat pe sultanul cel vînător de duşmani de la amîndouă măsurile.

...Istovindu-se puterile ghiaurilor aflaţi în fortăreaţă, pierise forţa lor, dar <oastea ungurească>, întărindu-le inimile, a venit şi s-a aşezat în faţa lor. Pe atunci crai unguresc era răufăcătorul cel nenorocit cu numele de Iancu. Se spune că atunci cînd a aflat că la Scoplje (*Üsküb*) se toarnă tunuri, iar lîngă Semendria se fac corăbii, el, la rîndul său, făcînd nenumărate corăbii la izvoarele Dunării, care este un loc unde nu poate călca picior de duşman şi unde nu poate ajunge nici mîna duşmanului, îşi pregătise uneltele şi oştile sale.

...Corăbiile duşmanilor răi din fire au sosit pe neaşteptate, venind pe cursul Dunării. Ostaşii purtători de victorie, care se aflau în aşteptare pe apă, prinzînd de veste, au pus numaidecît mîna pe arme. Mergînd asupra corăbiilor care veneau iute ca vîntul, s-au încleştat. Luînd multe corăbii, i-au nimicit pe ghiaurii aflaţi în ele şi i-au aruncat în apă.

131 ...Într-adevăr, ostaşii purtători de victorie au luat numeroase corăbii de la ghiauri, dar corăbiile acelor răufăcători s-au tot înmulţit mereu şi s-au îngrămădit în lungul şi în latul fluviului, pe întinderea cît o mare şi un ocean din faţa oraşului. Fiind în faţa propriei lor cetăţi, le-au sosit ajutoare din spate şi astfel prinzînd puteri, au ieşit biruitori.

<Văzînd aceasta sultanul ia unele măsuri>.

A poruncit să se dea iureş pînă cînd oastea ghiaură va intra iar în fortăreaţă. În ziua aceea, oastea islamică luptîndu-se şi făcînd măcel de dimineaţă (*felek-i-bam*) pînă seara (*şafek-î-şam*) şi ciocnindu-se în clocotul bătăliei, a obosit foarte mult şi s-a împrăştiat.

132—133 **<Urmează descrierea a încă unui atac>.**

134 Cucerirea neizbutind şi atacurile oştilor islamice slăbind, ele au arătat semne de înfrîngere. Necăjindu-se de faptul că mîinile lor nu au ajuns pînă la poalele fecioarei norocului, sforţările şi strădania lor au fost zdruncinate şi, întorcîndu-se, au plecat. Ostaşii cu credinţa rătăcită,

văzînd că feţele gaziilor s-au întors, au ieşit afară din cetate punîndu-se pe urmele lor. Neastîmpăraţii aceia i-au împins şi i-au băgat în ordie pe ostaşii slăbiţi şi obosiţi care veneau înspăimîntaţi ca o turmă de oi. Afurisitul cel necredincios, zis Iancu, a început să se agite numaidecît zicînd: „Turcul a părăsit lupta şi, luîndu-şi capul a plecat în fugă!" Şi încălecînd împreună cu serdarii ghiauri, au pornit spre partea de jos a cetăţii ca un torent aducător de nenorociri, punînd în faţa sa pe cei peste 30 000 de pedestraşi ai săi îmbrăcaţi în zale.

136 <Mai departe se arată mînia padişahului faţă de aga de ieniceri şi atacul personal al sultanului pentru a încuraja oastea otomană; dar totul a fost în zadar>.

Ghiaurii cei rătăcitori atacînd din dreapta şi din stînga, ne-au împrăştiat din amîndouă aripile.

Eu[5] mă aflam lîngă Ishakbeioglu Isa-bei. Deşi pornisem cu el pe drumul înfrîngerii şi deşi mersesem o cale oarecare, despărţindu-se de cîmpul de bătălie şi separîndu-se de padişahul cel ocrotitor de ţări...

<Se arată că ei s-au întors iarăşi, determinaţi de insultele primite de la alţii de către fugarul Ishakbeioglu Isa-bei>.

137 Eu, la rîndul meu, m-am întors cu el. Cînd am ajuns la locul de bătălie, am văzut că lupta era pe sfîrşite. Faţa duşmanului îngălbenise şi se vestejise ca frunza de toamnă.

...Sosind alaiul vitejilor de azapi, îi îndepărtase de lîngă padişahul (*şehriyar*) cel fericit pe duşmanii rătăciţi. Pe de altă parte, mergînd şi acîngiii tineri, aflaţi acolo gata pregătiţi, au ajuns şi ei şi, întorcînd feţele ghiaurilor, i-au nimicit de tot.

139 ...Stînd în calea ghiaurilor cei nenorociţi care veneau ca un torent de munte în zilele de primăvară, ei le-au întors feţele. Au scăpat cei care, fugind de acolo, au putut să intre în fortăreaţă. Pe cei rămaşi afară, tăindu-le picioarele cu ajutorul săbiilor scînteietoare, au trimis în focul iadului vreo 50—100 dintre ei.

140 ...I-au nimicit într-atîta pe ghiauri, încît dintre cei care ieşiseră afară, nici unul dintr-o sută n-a putut să meargă şi să intre în cetate, scăpînd cu viaţă.

...Diavolul acela răufăcător[6] şi plin de viclenii, care era capul răutăţilor şi al uneltirilor şi căpetenia (*reis*) ghiaurilor răi din fire, plecînd din seraiul său de serdar, s-a dus şi s-a aşezat la poarta infernului aducător

[5] Povestitorul de la care cronicarul şi-a cules informaţia.
[6] Ioan de Hunedoara.

de necazuri şi în timp ce nenorocitul acela umbla printre pedestraşii săi şi vorbea, făcînd semne cu mîna celor din faţa sa, un gaziu l-a ochit. Făcînd să zboare săgeata sa înaripată ca pasărea, el a nimerit îmbrăcămintea sa aurită şi, trecînd prin ea, l-a lovit sub braţ.

...Zbătîndu-se timp de trei zile, Iancu a murit în a patra zi. De
141 ruşine ascunzînd că a fost rănit, s-a răspîndit în ţara sa şi în popor zvonul că afurisitul acela a murit de ciumă (*taun*).

<Sultanul ţine un alt divan pentru a hotărî supunerea cetăţii, socotind că după respingerea ungurilor va fi biruitor, dar beii nu l-au mai lăsat>.

Zicînd că „oastea purtătoare de victorie a slăbit foarte mult şi nu au mai rămas arme şi unelte, toate s-au isprăvit", ei s-au străduit <să-l convingă> şi, rugîndu-se de padişahul musulmanilor, a doua zi l-au făcut să plece dis-de-dimineaţă. După ce oastea vînătoare de duşmani, plecînd de lîngă cetate, a intrat în ţinutul dinăuntru (*ič-il*), s-a auzit că nenorocitul Iancu, craiul cel răufăcător al ungurilor, s-a dus în întunecimea neființei şi s-a închis cu diavolii în groapa iadului.

<Se vorbeşte apoi de întoarcerea oştii otomane la Adrianopol>.

146 ...În anul acela, stînd cu noroc, <sultanul> a trimis pentru incursiune în Ungaria (*Üngürüs*) şi în Albania (*Arnavut*).

<Plecare lui Mahmud-paşa pentru ocuparea Serbiei. Se arată că despoţii acestui ţinut erau de partea lui Iancu, dar după moartea sa, slăbind, s-au supus sultanului>.

156 **<Ocuparea cetăţii Golubăţ (*Güverginlik*)>.**

Terminînd cu treburile acelei cetăţi, ostaşii musulmani au trecut Dunărea, devastînd ţinutul ghiaurilor de pe malul celălalt. Mergînd în grabă spre cetatea ungurului cel nenorocit, zisă Tîrnavi[7], care este o fortăreaţă puternică în partea de dincolo a Dunării, au nimicit pe mulţi dintre ghiaurii din ea. Lovind şi ţinuturile din împrejurimi şi nimicind pe oamenii de acolo şi mînînd vitele, s-au întors apoi teferi şi sănătoşi.

172 DESPRE INCURSIUNEA LUI EVRENOSOGLU ISA-BEI ÎN ALBANIA... ŞI DESPRE ACEEA CĂ HASANBEIOGLU ISA-BEI, TRECÎND ÎN ŢARA UNGUREASCĂ A SUFERIT ÎNFRÎNGERE, IAR MIHALOGLU ALI-BEI L-A BIRUIT PE ISVILADJ-OGLU[8], BEILERBEIUL CRAIULUI <UNGURESC>

...Tot în anul acela, Hasanbeioglu Isa-bei, care era stăpînul sangeacului Vidin..., trecînd Dunărea, a plecat la luptă sfîntă în ţinutul ungu-

[7] Poate Turnu.
[8] Mihail Szilagy.

resc. ...Dar, nefiindu-i uşoară expediţia, nu a reuşit în treaba la care pornise. ...De astă dată plecarea sa s-a nimerit iarna. Devastînd de mai multe ori vilaietul acela, el s-a ospătat cu mieii de acolo.

<Mai departe se arată că, nefiind ajutat de soartă, această incursiune s-a soldat cu o înfrîngere>.

173 Pe vremea aceea, craiul unguresc avea un beilerbei viteaz, cunoscut sub numele de Isviladj-oglu Miloş ban[9]. Era curajos şi vestit pentru vitejia sa. El a fost cel care l-a călcat în incursiune pe sus-numitul Isa-bei.

<Se arată că Mihaloglu Ali-bei a pornit şi el împotriva lui Mihail Szilagy, fiind ajutat în
174 această luptă de fratele său Iskender-bei, pe care l-a trimis apoi la Poartă pentru a anunţa victoria>.

176 Dar, pe cînd viteazul cel mai sus-arătat, pornind la drum, se ducea liniştit, a sosit clipa necazului. Zărindu-l iscoadele araminilor din Severin,
177 au dat de ştire tovarăşilor lor şi un alai de ghiauri cu gînduri rele, punîndu-se de-a curmezişul drumului său, l-au luat prizonier pe viteazul acela. Punîndu-l în lanţuri pe acest leu, l-au dus în cetatea Severin şi, căzînd în mîinile acestor nenorociţi, el a rămas acolo în închisoare. Ali-bei, aflînd aceasta, l-a răscumpărat cu 10 000 de florini, iar pe Isviladj-oglu l-a trimis la curtea cea ocrotitoare a sultanului lumii împreună cu toba şi cu steagul său şi împreună cu slugile şi cu oamenii săi căzuţi prizonieri împreună cu el.

208 DESPRE ACEEA CĂ STĂPÎNUL (*ŞEHRIYAR*) ŢĂRII ROMÂNEŞTI [10] A DEVENIT NEASCULTĂTOR (*AK*) FAŢĂ DE SULTANUL LUMII, PRECUM ŞI DESPRE ACEEA CĂ PRIN CAPUL ACELUI RĂSCULAT, CU SFÎRŞIT NENOROCIT, A SUFLAT VÎNTUL TULBURĂRII (*BAD-I-FESAD*)

Nenorocitul de stăpîn al Ţării Româneşti, care în gura musulmanilor şi ghiaurilor şezători sau în trecere devenise cunoscut sub numele de voievodul Ţepeş (*Kazîklu voivoda*), avînd obiceiul de a trage în ţeapă pe cei pe care îi osîndea la moarte pe vremea sa, fusese de aceea poreclit *Kazîklu* (Ţepeş).

...El slujise o vreme la înalta Curte a sultanului cel ocrotitor al lumii. Murind tatăl său, Dracula, padişahul cel dătător de coroane îi acordase vilaietul Ţării Româneşti. El devenise cunoscut prin marea

[9] Banul Mihail, fiul lui Szilagy.
[10] Vlad Ţepeş.

măreţie a sultanului şi plecase de la pragul său cel aducător de fericire cu steag cu vîrf aurit şi cu spadă împodobită cu aur.

Prin osîndirile sale la moarte, el pîrjolise Ţara Românească pînă la ceruri, iar răutăţile sale se răspîndiseră pe tot întinsul ţinuturilor acelora.

209 Pentru el nu însemna păcat să-şi distrugă pînă şi propria sa avere şi să verse chiar sîngele soţiei şi al copiilor săi.

Pentru crime puţine el aducea multe necazuri şi pentru un pic de răutate el dădea pedeapsă foarte mare.

„Pentru puţine păcate, el dădea pedeapsă mare,
Faţă de nimeni nu avea milă şi îndurare".

Dacă vreun ghiaur săvîrşea o trădare şi dacă crima aceasta se întîmpla lîngă el, atunci el trăgea în ţeapă pe acel hain şi chiar pe toţi ghiaurii din satul acestuia, împreună cu soţiile şi cu copiii lor, pînă şi pe copiii mici, şi nu lăsa să fie daţi jos. Dacă vedea pe cineva coborînd pe careva dintre morţi, atunci legea de osîndă a acelui sîngeros era ca acela să fie spînzurat de ţeapă în locul lui. Reşedinţa de domnie a acelui nenorocit rătăcit era o cetate de lemn (*Agaç Hisar*); zicînd că „voi face o grădină din ea", el pusese să se împletească garduri pe amîndouă părţile drumului, pe o întindere de şase leghe (*mil*), şi pusese să fie traşi acolo în ţeapă rebelii din propriul său ţinut şi cei din vilaietul Moldovei, precum şi cei din ţara ungurească, pe care putuse să-i prindă. Locul dintre împletiturile mai sus-arătate, care era grădina sa, se umpluse cu criminalii (*djinayet ehli*) pe care îi trăsese în ţeapă, omorîndu-i prin osîndire la moarte. Sîngele proaspăt împrăştiat pe jos forma lalelele înflorite ale acelei grădini, iar tigvele oamenilor erau fructele coapte, atît vara cît şi iarna, ale pomilor.

<Mai departe se arată că „răutăţile" acestuia nu aveau sfîrşit>.

210 ...De asemenea el era vestit printre cei de o seamă cu el şi în privinţa meşteşugului de a conduce oşti (*sipah salarlîk*). La fel, era unic şi în serdărie, un al doilea ca el nefiind în ţara ghiaurilor. Implorînd ajutorul cerului, el devenise de nenumărate ori biruitor asupra moldoveanului (*Kara-Bogdan*) şi, înfrîngînd de mai multe ori oştile curajoase ale nenorocitului de ungur, împrăştiase oştile acestuia.

„Bizuindu-se pe sultanul lumii, el făcea ca pînă şi o sută de duşmani să-şi întoarcă feţele,
„În cele din urmă afurisitul acela a devenit îngîmfat şi şi-a închipuit că este satana".

Pornirile sale lăuntrice, aţîţîndu-l, l-au scos de pe drumul cel drept şi l-au făcut să se răzvrătească şi, răsculîndu-l pe acela împotriva binefăcătorului său, l-au făcut să devină rebel.

<Mai departe se arată că sultanul fiind plecat în expediţia din Trebizonda, Vlad Ţepeş a atacat ţinuturile islamice>.

El a supărat ţinuturile aflate la hotarele Ţării Româneşti şi i-a necăjit foarte mult pe musulmanii aflaţi în acele locuri. În timpul expediţiei mai sus-arătate, Ishak-paşa fusese pus să stea în capitala Adrianopol (*Edirne*) pentru a păzi tronul, dar neavînd putere să-l calce în picioare şi să-l lovească cu pumnii pe acel rătăcit plin de îngîmfare, el înghiţea toate de nevoie.

<După întoarcerea sultanului din Orient, Ishak-paşa se plînge de Vlad Ţepeş, dar sultanul nu se grăbeşte să pornească numaidecît asupra lui>.

211 Legea veche a acelui afurisit (Vlad Ţepeş) era ca în fiecare an, aducînd el însuşi haraciul Ţării Româneşti, să-l predea slujbaşilor Pragului şi, dîndu-i-se *hilat* preţios (*hilat-i semin*) şi coroană aurită şi primind învoire, se ducea înapoi cu fel de fel de favoruri împărăteşti şi cu diferite daruri împărăteşti.

...În anul 866[11], împotrivindu-se obiceiului său cel cunoscut, a intrat frica în el, potrivit vorbei : „tot hainul este un fricos"....

DESPRE ACEEA CĂ SUS-NUMITUL RĂUFĂCĂTOR, ARĂTÎND NEPĂSARE ÎN TRIMITEREA BANILOR DE GIZIE[12] (*MAL-I DJIZIE*) ŞI LUÎND DREPT CĂLĂUZĂ CALEA SCUZELOR, ŞI-A DAT PE FAŢĂ RĂZVRĂTIREA ÎMPOTRIVA FIRMANULUI SULTANULUI LUMII, ATUNCI CÎND A FOST POFTIT LA CUIBUL FERICIRII

Întrucît în anul cel mai sus-amintit, voievodul Ţării Româneşti nu a venit la Poarta fericirii şi a arătat nepăsare în trimiterea banilor de *gizie*, de aceea de la cuibul cel înalt asemenea cerului a plecat om cu un firman care cere supunere, pentru a-l pofti la Curtea cea ocrotitoare a lumii. Dar nedînd ascultare chemării, el a pornit pe calea scuzelor.

212 ...El a spus : „În jurul meu sînt mulţi duşmani pizmaşi. Dacă m-aş duce eu la Poartă, nu are cine să-mi păzească ţara. Dar padişahul cel ocrotitor de ţări să arate bunăvoinţă faţă de robul de mine şi, venind un număr oarecare de ostaşi pe malul Dunării, ţinutul meu să fie astfel păzit. Atunci aş putea avea puterea să merg la curtea împărătească cea

[11] 6 octombrie 1461 — 25 septembrie 1462.
[12] În sens de tribut (*haraci*).

ocrotitoare a lumii cu giziaua cuvenită şi, potrivit obiceiului, să slujesc la cuibul cel dătător de fericire".

...Venind omul care s-a dus, el a predat scrisoarea plină de uneltire a acelui nenorocit şi vorbele sale de scuze ajungînd la Curtea cea ocrotitoare a lumii, atunci măria sa sultanul, neştiind că prin prezentarea scuzelor sale el urmărea să facă rău, a trimis pe malul Dunării, ca să păzească Ţara Românească, pe beiul de Silistra, Iunus-bei, precum şi pe beiul de Nicopol, Ceakîrgibaşi Hamza-bei, şi i-a trimis, prin firmane straşnice, spre partea cerută de sus-numitul nenorocit, care îşi spusese că acolo se poate pune uşor mîna pe prăzi. Cei doi sangeacbei, la rîndul lor, arătînd ascultare faţă de poruncă, au pregătit îndată armele şi, mergînd pe malul Dunării cu tobe şi cu steaguri şi cu slujitori şi cu oameni, au stat la serhatul Ţării Româneşti. Dar în timp ce ei, zicîndu-şi că „am venit să-l slujim şi să ocrotim vilaietul său", sperau favoruri şi stăteau nepăsători, afurisitul acela a dat într-o noapte un atac şi, galopînd în întuneric şi trecînd Dunărea, a dat peste ei. Făcîndu-l martir pe Iunus-
213 bei şi prinzîndu-l de viu pe Hamza-bei, a risipit oştile lor. Acel răzvrătit a tăiat picioarele musulmanilor care încăpuseră în mîinile sale la locul bătăliei şi, dîndu-şi pe faţă revolta sa şi vestea răzvrătirii sale, el şi-a descoperit capul şi a intrat pe cîmpul de luptă. Pe Hamza-bei, pe care pusese mîna în timpul ciocnirii, luîndu-l în prinsoare (*dutsak*), l-a luat cu el şi l-a dus în Ţara Românească. Tăindu-i capul, l-a trimis craiului unguresc [13] şi, deşi era din vechime duşman cu el, totuşi, gîndindu-se să-l facă prieten, i-a zis: „De azi încolo, părăsind prietenia prefăcută cu turcul, m-am hotărît să merg pe calea duşmăniei. Împrăştiindu-i oastea care venise să-mi ocrotească ţara, am întors pe dos ţinuturile sale aflate în vecinătatea mea. Tăind capul lui Ceakîrgibaşi Hamza-bei, care era serdarul lor, l-am trimis în partea voastră. Pe şoimii care erau luptătorii săi puternici, i-am făcut ca şi cum nu s-ar fi născut".

DESPRE PLECAREA GRABNICĂ A SULTANULUI CEL RĂZBUNĂTOR PE PĂMÎNTUL NENOROCIT AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI DESPRE FELUL CUM L-A FĂCUT PE VOIEVODUL ŢEPEŞ (*KAZÎKLU*) SĂ SE RĂTĂCEASCĂ ÎN ŢINUTUL SĂU, FĂCÎNDU-I UNA CU PĂMÎNTUL PE RĂZVRĂTIŢII AFLAŢI LÎNGĂ EL

214 ‹La început se vorbeşte de pregătirile făcute de sultan şi de strîngerea oştilor şi de venirea beilor, după ce au auzit prin olăcari că padişahul va porni împotriva Ţării Româneşti›.

[13] Matei Corvin.

...Împăratul cel glorios ca Alexandru (*Iskender*)[14] a mers cu 15 *tümeni*[15] de ostaşi purtători de victorii asupra Ţării Româneşti cea plină de răutăţi.

...Peste sus-numitul fluviu vestit (*Tuna* = Dunărea), care era lat cît Oceanul Atlantic (*Bahr-î-Muhît*), a trecut repede cu vasele în bătaia zefirului şi, răspîndind focul nimicirii în satele şi oraşele acelui nenorocit rătăcit, a împrăştiat prin ţara sa scînteile copitelor cailor. Oştile asemenea oceanului s-au scurs val după val în diferite părţi ale acelei ţări. N-au lăsat nici un ţinut neatins, ci le-au devastat şi le-au pîrjolit sub potcoavele lor scînteietoare.

...Potrivit înaltului firman împărătesc, purtător de glorie, Alibei-oglu Evrenos-bei[16] a făcut incursiuni în unele locuri din împrejurimi. Trecînd munţii şi pădurile prin focul războiului, el a zburat iute ca vîntul şi a plecat repede aşa precum curge un torent. După ce a lovit locurile care erau de lovit din ţara ghiaură, pe cînd serdarul cel mai sus-arătat se întorcea spre ordie, ducînd cu el, după putinţă, robi şi vite din acea ţară, a aflat despre aceasta căpetenia oştii voievodului Ţepeş (*Kazîklu*) şi a ocupat intrarea trecătorii aflate în calea lor.

216 <Mai departe se arată că înaintea lui Ali-bei sosise la această trecătoare oastea cea mare împreună cu sultanul şi care era în căutare de apă, din cauza lipsei căreia oastea suferise mult de tot>.

Cînd duşmanii nenorociţi au văzut în împrejurimi o mare de cercetaşi ai ordiei care se aşezaseră şi şăteau acolo, crezînd că sînt cetele împrăştiate în împrejurimi ale călăreţilor care se întorceau din incursiune, s-au năpustit asupra lor. Ei (turcii) au fugit, şi ei (romînii) au venit după ei şi astfel, gonindu-i, i-au adus pînă la ordie. Ei au venit şi au atacat din partea unde se afla oastea rumeliotă.

217 <Se spune că sultanul nu a trecut imediat la atac, poruncind ca nici oastea anatoliană să nu se mişte>.

Lui Mahmud-paşa, care avea asupra sa şi comanda oştii din Rumelia, i s-a poruncit să taie calea acelor călăreţi nenorociţi care veniseră ca torentul, ascultînd de hotărîrea căpeteniei ţării celei mai sus-amintite. ...Acela, la rîndul său, dînd îndată ascultare poruncii, şi-a rînduit alaiurile şi a pornit la măcel.

---

[14] Alexandru Macedon.
[15] *Tümen*: unitate militară de 10 000 de ostaşi.
[16] De fapt Evrenosoglu Ali-bei.

...Iar el (sultanul) a plecat asupra duşmanului, aşezînd în dreapta sa pe Turhanoglu Omer-bei şi pe Evrenosoglu Ahmed-bei şi pe Mihaloglu
218 Ali-bei şi pe Malkocioglu Bali-bei şi pe alţi cîţiva bei mari ca ei, iar în stînga sa l-a pus pe beiul de Arnavut, Nasuh-bei, şi pe beiul de Iania, Duraluoglu[17] Umur-bei şi pe Mihaloglu Iskender-bei şi pe mulţi alţii, împodobind cu ei stînga persoanei sale împărăteşti.

...Cînd duşmanul cel nenorocit s-a uitat la steagurile strălucitoare ca luna şi care împrăştiau lumină, a văzut atunci de aproape că ostaşii care veneau nu erau cei care se duseseră în incursiune. ...Venind faţă în faţă pe cîmpul de luptă, el s-a întors totuşi pe calea înfrîngerii înainte de a se lupta şi de a fi fost înfrînt. Gaziii s-au pus pe urmele lor şi, ajungîndu-i din urmă cu iuţeala unui ogar (*tazi*), au făcut să dispară mulţi dintre acei nenorociţi răufăcători, trimiţîndu-i în iad.

<Cei care scăpaseră de săbii au continuat să fugă>.

219 Dar pînă să iasă ei din cîmpul de luptă pe malul salvării şi pînă să se odihnească şi să-şi îngrijească caii, s-a ivit pe neaşteptate în faţa lor Evrenos-bei împreună cu acîngiii săi.

...Evrenos-bei, crezînd că nenorociţii aceia au venit să se lupte cu el, s-a pregătit de luptă şi măcel şi a pornit la bătălie. Dar pînă ce acîngiii, rînduindu-şi alaiurile, să transforme acel loc de bătălie într-o grădină de lalele... alaiul acelor nenorociţi s-a împrăştiat întocmai ca un *harman*[18] măturat de un uragan. Acîngiii, ai căror cai erau puternici ca nişte lei, s-au dus gonindu-i pe acei nenorociţi slăbiţi şi, ajungîndu-i din urmă, pe unii i-au prins, făcîndu-i robi, iar pe alţii, trîntindu-i pe pămîntul negru, i-au măcelărit. ...I-au nimicit într-atîta pe ghiauri, încît n-a scăpat nici unul din zece şi, din cei 7 000 de nenorociţi, n-au scăpat cu viaţa nici 700.

220 <Urmează descrierea divanului, după care robii au fost măcelăriţi>.

...Hurşidul cel puternic şi Cemşidul[19] cel măreţ (sultanul) umblînd timp de o lună încheiată prin vilaietul Ţării Româneşti, a devastat ţinutul ghiaurilor şi, mulţumindu-i pe cei din ordia împărătească cu prăzi nenumărate, a pîrjolit şi a dărîmat casele ghiaurilor cu săbiile cele purtătoare de foc.

Voievodul Ţepeş (*Kazîklu*), care era căpetenia răzvrătiţilor şi conducătorul răsculaţilor şi al duşmanilor, cînd şi-a văzut răsturnat cortul răscoalei şi cînd a văzut că locul unde şedea el a fost devastat prin

[17] În alte cronici: Uzguroglu.
[18] *Harman*: arie, arman.
[19] Eroi legendari în mitologia persană.

atacul ca o vijelie al oştilor curajoase, iar calea fugii sale a fost închisă de săbiile purtătoare de foc, s-a străduit atunci ca, adunîndu-şi într-o noapte supuşii şi lucrurile sale, să se arunce asupra împăratului cel strălucitor şi puternic, cu gîndul să dea un atac de noapte.

DESPRE ATACUL DE NOAPTE AL DUŞMANULUI GROSOLAN MAI SUSAMINTIT ASUPRA ORDIEI PURTĂTOARE DE NOROC A SULTANULUI LUMII, PRECUM ŞI DESPRE PLECAREA SA, ÎNTORCÎNDU-SE CU FAŢA ÎNNEGRITĂ, ÎN TIMPUL NOPŢII, DUPĂ CE OASTEA SA A FOST ÎNFRÎNTĂ DE OŞTILE NOROCOASE

221 . . .Nenorocitul cel mai sus-amintit, venind în grabă călare asupra oştii purtătoare de noroc, a sosit pe neaşteptate ca un torent de noapte.

<Ostaşii musulmani s-au sculat din somn şi s-au pregătit de luptă. Se face o descriere poetică a bătăliei, arătîndu-se că scînteiele ieşite din loviturile săbiilor luminau ca ziua locul bătăliei>.

222 Cetele de ostaşi în zale cenuşii-albastre (*gömgök*) ale nenorociţilor se vedeau ca nişte nori negri. Cînd pe cîmpul de luptă trompetele sunau şi tobele bubuiau ca cerul înnourat, atunci ploaia de sînge devenea torent, iar săbiile scăpărau ca fulgerele.

Ostaşii ghiaurilor s-au învîrtit ca nişte aştri călători în jurul ordiei, asemenea cerului, a padişahului care ţine universul. Ostaşii islamici, stînd pe locurile lor ca nişte stele, s-au războit cu duşmanul care venise asupra lor. În calea lor, nenorociţii aceia au dat mai întîi peste ostaşii Anatoliei. Aceştia, neprimindu-i în conăcire, nu le-au dat drumul să intre. Voind să se năpustească asupra lor cu forţa, ca nişte oaspeţi nepoftiţi, ei s-au bătut şi i-au izgonit de la uşă şi nu i-au lăsat să treacă la loc de cinste. Peste oricare dintre corturi au dat, ei (ienicerii) au tăiat cu săbiile odgoanele lor. Funiile acelea au devenit ştreanguri pentru propriul lor gît şi, înfăşurîndu-se de picioarele cailor lor, s-au preschimbat în pripoane. Ei n-au putut să meargă şi să intre înăuntru şi nu şi-au putut împlini dorinţa. Atunci, ocolind pe partea unde se afla oastea de Poartă (*Kapu halkî*), s-au dus drept spre cortul cel venerat şi au dat peste călăreţi şi peste
223 ceilalţi ostaşi care stăteau culcaţi, făcînd cerc în jurul sultanului lumii. Nici ei nu i-au lăsat să intre înăuntru. Săbiile închizîndu-le drumul, au stat de-a curmezişul în calea lor. La orice uşă au bătut acei oaspeţi nepoftiţi, neprimindu-i la zaiafet, i-au izgonit cu dojane. În noaptea aceea, călăreţii oştii Ţării Româneşti s-au rotit ca orizontul în jurul oştii şi a ordiei, asemenea cerului, rătăcind şi mişcîndu-se necontenit. . . .şi ostaşii aceia nenorociţi s-au împrăştiat, plecînd cu feţele înnegrite.

Voievodul Țepeș (*Kazîklu*) s-a războit așa cum trebuia, dar cînd a văzut că nu se poate ajunge la sultanul lumii, care era steaua polară a califatului vremii, ...a fugit îndată întorcîndu-se îndărăt ca să-și scape viața și, mînjindu-și fața cu sîngele atîtor mii de oameni, și-a risipit pe pămînt propria sa cinste.

224 ...Și în timp ce fugeau, ieșind din ceata ordiei cea norocoasă, ei au dat peste oastea rumeliotă... și o parte din ei au fost de asemenea măcelăriți cu săbiile și cu baltagurile de către vitejii aceia. Tocmai pe cînd își ziceau : „îmbarcîndu-ne în corabie, să ne ducem pe malul salvării", au căzut mai adînc în ocean, iar pe cînd își ziceau : „mergînd pe drumul cel mare, să ajungem la locul liniștii", au nimerit sub focul soarelui. Voievodul Țepeș abia a ieșit dintre corturi, înainte ca funia de pripon să se fi încolăcit în jurul gîtului său și, înainte ca tăvălugul să-i fi căzut pe cap, el și-a și lovit calul cu biciul înfrîngerii.

<Se arată apoi că oastea lui Țepeș s-a împărțit în trei cete>.

O ceată a căzut pradă săbiilor ; alta a nimerit în lanțurile balaurilor ; iar altă ceată, luîndu-și capul, s-a dus în munți și printre stînci cu inima necăjită și cu lacrimi în ochi. S-a dat poruncă lui Mihaloglu Ali-bei care încălecînd îndată, s-a dus cu acîngiii după fugarii aceia răufăcători. Vînînd mai multe sute dintre ei, i-au pus în lanțuri, iar pe răzvrătiții rămași i-au urmărit atît de mult, încît i-au făcut să treacă prin gropile iadului.

225 <Se arată mai departe că toți emirii s-au prezentat în fața padișahului>.

Emirii au adus robii pe care-i prinseseră în timpul bătăliilor. Pe cei 2 700 de luptători călări nenorociți i-au pus să se culce la locul de osîndă și la firmanul dat de stăpînul lumii, i-au despicat în două pe răzvrătiții aceia plini de uneltiri.

DESPRE CEEA CE S-A ÎNTÎMPLAT CU VOIEVODUL ȚEPEȘ (*KAZÎKLU*) DUPĂ CE EL, FIIND ÎNFRÎNT, A FOST IZGONIT CU MAZILIRE DIN VILAIETUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI DESPRE FELUL CUM S-AU SFÎRȘIT ZILELE ACELEI STELE PURTĂTOARE DE RĂUTATE, DUPĂ CE A FOST ÎNCHEIAT CATASTIFUL (*DEFTER*) SĂU DE DOMNIE

După ce măria sa padișahul (*sahib kîran*), scoțîndu-l din Țara Românească pe voievodul Țepeș, capul uneltirilor, l-a înlăturat de la locul său, el a dat acel vilaiet lui Dracula (*Tarakula*)-oglu Radul[20], care era fratele

[20] Radu cel Frumos.

mai mic al acelui nenorocit înfrînt. Serdarul acela stătea de mult la Curtea aducătoare de noroc a sultanului lumii, slujind cu plecăciune. El şi-a atins scopul dorit.

Potrivit legii cunoscute, i s-a dat *üsküf* aurit şi *hilat* şi, mergînd cu tobă şi cu steag, cu cal şi cu slujitori, el s-a dus şi a intrat în ţară.
226 Cînd raialele au auzit că ţara i-a fost dată lui, supunîndu-se, au ascultat de poruncile sale. Ţara supunîndu-se fratelui său, voievodul Ţepeş şi-a luat capul şi s-a dus la ungur cu suita sa şi cu lucrurile sale. Craiul îl ura încă dinainte pe acest nenorocit. <Ţepeş> mergînd la picioarele sale, acesta nu a lăsat să-i scape prilejul, ci l-a prins şi l-a vîrît în temniţă.

...Nenorocitul acela a rămas un timp în vilaietul unguresc în închisoarea aducătoare de necazuri. Nu numai că el a părăsit dorinţa de a deveni iarăşi domn (*salar*) peste ţara sa, dar şi-a pierdut speranţa că va putea fi stăpîn (*sultan*) chiar şi pe capul său. După mult timp şi după ce a trecut vreme îndelungată de la legămînt (*ahd*), cînd Radul fiind mazilit, în Ţara Românească a devenit domn (*salar*) Cepeluş [21], abia atunci, scăpînd din închisoarea cea trainică, cu multe eforturi şi străduinţe, nenorocitul acela (Ţepeş) a găsit cu mii de necazuri calea ca să intre iarăşi în vilaietul său. Mergînd asupra lui Ţepeluş <oştile> celor doi călăreţi, revărsîndu-se ca Nilul şi rostogolindu-se ca torentul, s-au războit una cu alta.

...Vîntul norocului a suflat din partea lui Ţepeluş şi, găsind prilej, el i-a tăiat acelui nenorocit capul.

227 **<Revenind la expediţia sultanului Mehmed al II-lea în Ţara Românească, cronicarul spune mai departe>:**

Deoarece sultanul duşmanilor şi hanul (*hakan*) inamicilor a isprăvit îndeplinirea poruncii de răzbunare împotriva duşmanilor purtători de răutate şi întrucît capii răzvrătiţilor din vilaietul Ţării Româneşti au fost arşi în focul înfrîngerii viteazului vremii şi cînd treaba aceea s-a isprăvit, atunci, întorcîndu-se din expediţia aceea, el s-a înapoiat la Poarta împărăţiei.

...Mai sus-amintitul război vestit s-a întîmplat în cursul anului <86>6 [22].

Şi Adrianopolul umplîndu-se cu sclavi de seamă, slujitorii şi oamenii de rînd (*hadm ve haşm*) s-au bucurat.

---

[21] Basarab cel Tînăr, Ţepeluş.
[22] 6 octombrie 1461 — 25 septembrie 1462.

268 DESPRE ASEDIEREA CETĂŢII ZVORNIK (*IZVORNIK*) DE CĂTRE CRAIUL CEL RĂUFĂCĂTOR AL NENOROCIŢILOR DE UNGURI ŞI FUGA DUŞMANULUI PURTĂTOR DE NENOROCIRE, ÎNDATĂ DUPĂ VENIREA GRABNICĂ, ASUPRA SA, A LUI MEHMED-PAŞA CEL CHIBZUIT, ÎMPREUNĂ CU OASTEA PURTĂTOARE DE VICTORIE

269 <Se arată că, cu toată asprimea iernii, ungurii n-au părăsit asediul. Atunci a fost trimis Mahmud-paşa cu oastea de Rumelia ca să despresoare cetatea Zvornik. Zăpada acoperise drumurile, dar turcii au dat peste o trecătoare îngustă>.

270 Ghiaurii acelui ţinut erau vestiţi sub numele de „vlahi" (*Eflaklar*). Ei se întăriseră, avînd sprijinul ungurilor şi, intrînd în mîinile lor prilejul de a deveni duşmani cu musulmanii, răzvrătiţii aceia deveniseră rebeli, arătînd duşmănie.

<Mai departe se arată că ei păzeau trecătoarea aceea, nelăsînd pe nimeni să treacă pe acolo. Neputînd să pătrundă, turcii au recurs la o viclenie, mergînd la Zvornic pe altă cale. Ungurii părăsesc asediul>.

297 <Se arată că în anul 883 al Hegirei[23], Mihaloglu Ali-bei a fost trimis în incursiune în Ungaria, prin Vidin, împreună cu sangeacbeiul de Cirmen, Davud-paşa, şi s-au întors cu prăzi>.

298 Pe vremea aceea, în vilaietul unguresc se aflau două mari căpetenii de oşti, care îşi făcuseră faimă prin bravurile lor. Li se spunea Iahşioglîi[24].

<Mai departe se spune că ei au venit pe urmele acîngiilor lui Mihaloglu, care s-au retras dincolo de Vidin>.

Şi cînd au aflat că ţinuturile acelea au rămas pustii, atunci, trecînd prin faţa Severinului (*Sevarin*), au lovit pe neaşteptate cetatea aceea mai sus-amintită (Vidin), revărsîndu-se ca un torent de noapte pe cînd oamenii nu ştiau nimic. Şi după ce s-au năpustit asupra ei ca nişte balauri, au pîrjolit-o apoi, incendiind-o.

299 <Auzind aceasta, Mihaloglu Ali-bei şi Davud-paşa pornesc din nou asupra ungurilor care sosiseră la Vidin, măcelărindu-i şi urmărindu-i pînă ce s-au urcat în corăbii şi s-au întors înapoi>.

406 DESPRE ACEEA CĂ STĂPÎNUL (*SAHIB KÎRAN*) VREMII, SULTANUL MEHMED-HAN, L-A ÎNVOIT PENTRU INCURSIUNE PE CĂPETENIA DEMNITARILOR, MIHALOGLU ALI-BEI, PRECUM ŞI DESPRE FELUL CUM CĂPETENIA ACELEI OŞTI, MERGÎND CU OASTEA NOROCOASĂ ÎN ŢARA NENOROCITĂ A UNGURILOR, A RIDICAT VÎNTUL NELINIŞTII PRINTRE DUŞMANII ARAMINI

< Se arată că în timp ce sultanul era plecat în Orient, craiul unguresc, trimiţînd un sol, ceruse unele teritorii, în schimbul încheierii păcii cu turcii. Dar sultanul, întorcîndu-se victorios, a poruncit lui Mihaloglu Ali-bei să plece împotriva ungurilor>.

[23] 4 aprilie 1478 — 24 martie 1479.
[24] Poate în loc de *Isfiladj-oglu*, adică Mihail Szilagy.

408 ...Şi făcînd schelă în faţa cetăţii cunoscute sub numele de Pojon [25], el a trecut şi s-a dus îndată mai departe iute ca fulgerul. În a şasea zi a ajuns la apa Criş (*Kiriş*); era prima intrare a acîngiilor în apa aceea
409 curgătoare.

În vilaietul acela, norocoasa fecioară abia dăduse mîna cu mirele încercat în războiul sfînt [26]. ...Mergînd încă două zile cu cai iuţi ca torentul, au pîrjolit şi au devastat ţinuturile aflate în calea lor şi, cu mîini prădalnice, au pricinuit pagube acelui ţinut. A opta zi au făcut incursiune asupra oraşului pe nume Oradea (*Varat*), care era tînăr ca o fecioară şi plin de podoabe şi era stăpînit de ungurii cei nenorociţi.

Au sosit acolo pe neaşteptate, ca un torent de munte, în zorii zilei, pe cînd ghiaurii din acel ţinut dormeau nepăsători şi nu ştiau nimic. ...Valuri după valuri, acîngiii, împresurînd oraşul, l-au înconjurat ca un brîu (*kemer*) şi au învălmăşit femeile şi copiii, tinerii şi bătrînii aflaţi în el. Neputincioşii aceia, deschizîndu-şi ochii, s-au văzut înotînd în valuri de sînge, ca nişte ochi însîngeraţi. Tinerii şi bătrînii au rămas uimiţi în faţa luptătorilor la marginea Oradiei (*Varat*) numeroşi ca în ziua judecăţii de apoi. Din oraş au adunat atîţia robi, încît erau fără număr. Aurul şi argintul care au încăput în mîinile gaziilor era de asemenea nespus de mult. Oraşul acela era un vestit loc de trecere în vilaietul unguresc cel înfloritor. Fiind un oraş de negoţ, fiecare fecioară era ca un tezaur de argint şi de aur.

„Era o mină de argint şi de giuvaeruri,
Iar fecioarele erau ca un tezaur plin de aur".

Cercetînd ţinutul acela şi luînd de acolo fecioarele, au devastat măturînd totul în cale şi luînd tinerii şi avuţiile aflate înăuntru, ţinutul
410 acela a rămas pustiu, apoi i-au dat foc de la margine.

...După aceea, întorcîndu-se teferi şi sănătoşi, au scos de acolo cete de robi, numeroase ca nişte turme de oi.

Se spune că în afară de cei ascunşi în vreun colţ, gaziii au dat către beilîc, la schelă, penğik [27] pentru 30 000 de robi.

413 DESPRE ACEEA CĂ SULTANUL DĂTĂTOR DE FIRMANE L-A TRIMIS PE BEILERBEIUL DE RUMELIA, SULEIMAN-PAŞA, ASUPRA ALEXANDRIEI (*ISKENDERIE*) DIN ALBANIA ŞI, DUPĂ CE S-A ÎNTORS DE ACOLO, TRIMIŢÎNDU-L ÎN MOLDOVA (*KARA-BOGDAN*), ÎN ŢARA ACEEA AFURISIŢII GHIAURI, FĂCÎND ZID DE FIER, AU ÎNTORS FEŢELE CĂLĂREŢILOR IUŢI CA TORENTUL [28]

414 <Se arată că în urma neputinţei de a cuceri Alexandria, Suleiman-paşa a primit firman de întoarcere>.

[25] Pozsony.
[26] Este deci vorba de un ţinut pînă atunci neatins de turci.
[27] *Penğik*: dare pentru robi (o cincime).
[28] Cronicarul se referă la bătălia de la Vaslui cu Ştefan cel Mare (ianuarie 1475).

Îndată ce a venit la cuibul aducător de fericire, măria sa padişahul (*hudavendighiar*) i-a poruncit şi el, strîngînd din nou oastea, a pregătit armele pentru expediţia împotriva ţării Moldovei (*Kara-Bogdan*). Beiului Moldovei îi fusese trimisă o înaltă poruncă glorioasă, în care i se spunea : „Să nu trimiţi cu omul tău haraciul tău la curtea cea ocrotitoare a lumii, ci să-l aduci tu însuţi ca şi beiul Ţării Româneşti". Necredinciosul acela era un afurisit plin de trufie. Din revolta sa prea mare, neluînd în seamă firmanul care cere ascultare, el şi-a arătat răzvrătirea faţă de sultanul lumii. De aceea s-a aprins flacăra mîniei de răzbunare a padişahului (*hursev*). Aceasta a fost pricina trimiterii numaidecît a oştii asupra acelui răzvrătit. Într-adevăr, nu erau zile bune pentru expediţie ; se apropia iarna. Ierburile se uscaseră, legumele se vestejiseră, iar frunzele copacilor căzuseră.

...Dar, întrucît sosise firmanul care cerea supunere, beii dădură ascultare. De aceea, adunînd numaidecît oastea împrăştiată, s-au dus
415 asupra celui răzvrătit. Şi voievodului Radul [29], beiul Ţării Româneşti, i se scrisese firmanul care cere ascultare, zicîndu-i-se „De asemenea şi tu să pregăteşti oastea acelei ţări şi să mergi în ţara Moldovei (*Kara-Bogdan*), întîlnindu-te cu oastea mea pe care am dat-o supusului meu Suleiman-paşa".

Cînd firmanul cel respectat i-a sosit serdarului amintit mai sus, supunîndu-se şi luîndu-l în seamă, el a strîns numaidecît pe ostaşii săi îmbrăcaţi în zale şi, cînd Suleiman-paşa a trecut Dunărea cu ostaşii din Rumelia, a venit şi s-a alăturat acestora.

<Mai departe se descrie în cuvinte pompoase înaintarea oştilor spre Moldova>.

Pe drum, oastea prădătoare a fost surprinsă de vremea de iarnă, care, aruncînd din arcuri asupra lor săgeţi de ploaie, a dat cel dintîi semnul înfrîngerii în inimile ostaşilor ocrotitori de ţări. Aşa s-au stricat podoabele lor, asemenea unor grădini ; s-a dus prospeţimea lor. ...Torentul de ploaie udîndu-i de tot pe acei călăreţi şi slujitori, toţi şoimii care zburau în lupte au devenit ca nişte găini jumulite.

416 ...Nu era îngăduit ca, fiind în halul acela, întîlnindu-se cu duşmanul cel răufăcător, să se lupte şi să se bată cu el. Dar pentru că ajunseseră acolo unde trebuiau să ajungă, le-a fost ruşine să se mai întoarcă.

În partea aceea, serdarul cel răufăcător al ţării Moldovei în scopul pregătirii oştilor a trimis de ştire ghiaurilor din ţările de la marginea

[29] Radu cel Frumos. În acest timp în Ţara Românească domnea de fapt Laiotă Basarab.

ţinuturilor sale şi, strîngînd pe călăreţii şi pe slujitorii săi, a adunat destul de multă oaste. Fiecăruia dintre rătăciţii aceia i-a dat arme şi zale şi a preschimbat oastea sa, plină de măreţie, într-un munte de zale de oţel.

...Nelăsîndu-i să se apropie pe ostaşii care se duseseră acolo, el a tras asupra lor din faţă cu tunuri şi puşti, cu arcuri şi cu zenberecuri. De cele două părţi ale sale se aflau păduri, încît nu era cu putinţă să se treacă în spatele lui din nici o parte, iar din faţă nu se putea merge de loc spre el. De aceea oastea nu putea să se împotrivească tunurilor şi darbzenurilor şi loviturilor sale de puşti. Cele două oşti numeroase au stat o vreme, luptîndu-se pe locul de bătălie. Gaziii s-au învîrtit pe acolo cu ogarii [30] lor, dar au văzut că ei (moldovenii) nu ies din pădure. Atunci, un buluc dintre ei (turci), format din ostaşi bravi şi pentru al căror suflet bătălia era o plăcere, potrivindu-se lui Mihaloglu Ali-bei şi punîndu-şi capul în primejdie, s-au ajutat unii pe alţii şi s-au năpustit asupra oştii ghiaurilor.

...Dar şi oastea ghiaurilor răi din fire, care era cît un ocean de întinsă, punîndu-se în mişcare ca un uragan şi ca un vînt puternic aducător de nenorociri, a aruncat cu vîntul orgoliului său butoiul şi l-a împins spre mal pe un val.

418 <Se arată mai departe eforturile depuse în luptă de oastea otomană, descriindu-se în culori vii ciocnirile dintre cele două oşti. Beii turci au propus să continuie lupta după ce se vor retrage puţin mai înapoi>.

Dar acei ageamii care nu erau obişnuiţi cu luptele, au obosit de a mai privi bătălia încă înainte ca ea să se fi isprăvit. Abia căutau prilej de fugă. Cînd au văzut oarecare îngăduinţă, ei s-au împrăştiat de tot şi au fost cauza înfrîngerii şi a celorlalţi. Părăsind lupta şi măcelul, au fugit astfel încît nici nu s-au mai uitat îndărăt. Nici nu era chip. Ei s-au călcat în picioare unii pe alţii ca nişte turme de oi şi nici cei viteji şi bravi nu au mai putut găsi cale ca să mai lupte. Suleiman-paşa nu a putut să-i strîngă într-alt loc pe ostaşii aceia care se împrăştiau. Oricît de mult s-a străduit şi oricît de multe sforţări a depus, el nu a putut totuşi să-şi închege şi să-şi rînduiască alaiul.

Călăreţul cel plin de uneltiri din Ţara Românească, neamestecîndu-se deloc în luptă, stătuse de o parte şi privise. Văzînd risipirea oştii de pe locul de bătălie, el îşi luase capul şi plecase în altă parte împreună cu ceata sa. După o vreme, văzînd moldoveanul (*Kara-Bogdan*) că ţinutul

[30] În loc de „caii lor".

acela a rămas pustiu şi aflînd că duşmanul a fugit, a pornit pe urmele lui şi a pus mîna pe cei pe care i-a găsit slabi.

<Mai departe se arată că n-ar fi fost chip ca moldovenii să-i ajungă din urmă, dar turcii au dat peste o vale greu de străbătut>.

419 Cînd călăreţii, venind iute ca vîntul şi cu iuţeala unui torent, s-au îngrămădit în groapa (*azmak*) aceea, cei care au dat primii peste ea au rămas împotmoliţi, devenind astfel punte pentru cei care au sosit după ei. Cetele care veneau unele după altele s-au răvăşit ca valurile. În groapa aceea s-au împotmolit caii multor mii de oameni şi picioarele multor trupuri, rămînînd astfel în mlaştina morţii. După ei au venit duşmanii şi, trîntindu-i şi pe cei care nu căzuseră încă de pe calul vieţii, le-au luat capul şi cămăşile. Ostaşii care s-au salvat din nenorocirea aceea au scăpat din mîna duşmanului ieşind din Ţara Românească. Întîmplarea mai sus-amintită s-a petrecut în anul <87>9, într-o zi de miercuri, în a patra zi a lunii ramazan [31].

426 <Referindu-se la cauzele înlocuirii lui Nur-Devlet-Ghirai, hanul Crimeii, cu Mengli-Ghirai, cronicarul motivează aceasta prin refuzul lui Nur-Devlet-Ghirai de a participa la campania sultanului Mehmed al II-lea împotriva Moldovei (1476), după supunerea Crimeii>.

442 DESPRE ACEEA CĂ SULTANUL, CUCERITORUL LUMII, RIDICÎND STEAGUL RĂZBOIULUI SFÎNT, S-A DUS CU OASTEA CUCERITOARE DE ŢĂRI ÎN MOLDOVA (*KARA-BOGDAN*) ŞI, RUINÎND ŞI DISTRUGÎND REŞEDINŢA ACELUI NENOROCIT PLIN DE ÎNDĂRĂTNICIE, A ÎNLĂTURAT DE PE DRUM SPINUL MĂREŢIEI SALE [32]

Aşa cum s-a arătat mai înainte, stăpînul (*şehriyar*) ţării Moldovei (*Kara-Bogdan*), opunîndu-se măriei sale padişahului cel ocrotitor al Califatului, continuase cu răzvrătirea. Apoi, cînd beilerbeiul Suleiman-paşa s-a dus cu oastea din Rumelia, înfrîngîndu-l, el a îndrăznit să osîndească la moarte pe prinşii care încăpuseră pe mîna sa şi şi-a arătat astfel pe faţă răzvrătirea sa.

443 <Se arată că sultanul, auzind de nelegiuirile lui, s-a pregătit pentru expediţie împotriva Moldovei>.

În a douăzecea zi a lunii zil-kade din anul 880 al Hegirei [33], şahul a pornit din înaltul său cuib de reşedinţă.

<Mai departe se descrie înaintarea cu fast a oştii pînă la trecerea Dunării, după care
444 turcii pătrund în Moldova>.

[31] 12 ianuarie 1475.
[32] Cronicarul se referă la bătălia de la Valea Albă (1476).
[33] 16 martie 1476.

Incendiind cu focul biruinţei regiunile pe care le-au văzut, ei au înecat cu torentul aducător de pagube ţinuturile peste care au dat. Deşi au umblat multe zile, cerîndu-l pe răzvrătit, şi deşi l-au căutat pe acel răsculat şi rebel peste tot pe unde au bănuit că ar putea fi, totuşi el
445 nu a fost găsit... şi nu s-a ştiut unde se afla. Au mers prin ţara aceea timp de 40 de zile; au trecut peste rîurile şi stîncile acelei ţări. Ţinutul acela era vatra veche a acelui mare răufăcător, iar aceştia (turcii) erau ca nişte lei străini. El se aşezase într-un loc şi, iscodind, cunoştea conacele duşmanului (ale turcilor) şi, ţinînd seama de aceasta, îşi pregătea locurile sale pentru fugă (*kaçamak*). Oriunde se îndrepta cu mare vîltoare oastea purtătoare de victorie, cel cu gînduri rele, la rîndul său, ajungea şi el într-un loc şi, ori de cîte ori găsea prilej, îi nimicea pe cei liberi şi pe supuşii care, despărţindu-se de ordia împărătească, plecau pe şesuri şi pe cîmpii după pradă.

Ca un viclean ce era, scopul acelui rătăcit şi cu faţa neagră era acela ca, ferindu-se, să nu fie vînat şi să facă să i se piardă urma şi scopul pentru care îi făcea să umble de-a lungul şi de-a latul pămîntului pustiu al Moldovei era acela ca, prin umblet, să le pricinuiască necazuri. Dar nu a putut scăpa prin fugă şi nu s-a putut salva de mîinile acelor vînători...

DESPRE ÎNTÎLNIREA ŞI LUPTA OŞTII ISLAMICE PURTĂTOARE DE NOROC ŞI VICTORIE CU OASTEA RĂUFĂCĂTOARE A GHIAURILOR, CU SFÎRŞIT NENOROCIT, PRECUM ŞI DESPRE ACEEA CĂ DUŞMANII CEI RĂUFĂCĂTORI, DEVENIND ŢINTA SĂGEŢILOR UCIGĂTOARE, AU FOST ÎNFRÎNŢI.

446 <La început se arată că oastea otomană a rătăcit mult timp prin Moldova>.

Deşi duşmanul cel răufăcător se ascunsese într-un loc greu de pătruns, împreună cu oastea sa rătăcită, totuşi l-au zărit pe neaşteptate. În timp ce acel vînat bătrîn sătea ascuns de frică într-un loc ferit, leii aceştia au dat deodată peste el.

Cînd răufăcătorul acela a văzut că nu e chip să fugă, s-a străduit, de nevoie, să se lupte pe cîmpul de bătălie şi, zbătîndu-se de durerea sufletului, s-a ciocnit, dînd glas întregii sale puteri şi bravuri.

447 El a stat cu spatele la o pădure, într-o vale îngustă şi greu de trecut, cum nu există în ţara Moldovei un alt loc mai strîmt ca acesta. Pe luptătorii de lîngă el, care erau vreo 20 000, făcîndu-i pe toţi pedestraşi, i-a rînduit pentru luptă, întărindu-se împrejurul său din toate părţile. Pe toţi caii slobozi, cîţi erau, legîndu-i unii de alţii, a închis cu ei spatele

oştii sale şi, înşirînd în faţa sa mai multe sute de tunuri, a făcut zid în faţa oştii sale cu acel perete straşnic.

Cînd au dat de ştire sultanului (*şehriyar*) cel puternic şi vînător de duşmani precum că „inamicul ne-a intrat în mîini", atunci el a poruncit şi beilerbeiul de Anatolia, împreună cu beilerbeiul de Rumelia, s-a dus asupra lui <Ştefan cel Mare>.

<Se relatează atacul pornit de oştile otomane în bătaia tobelor şi în sunetul goarnelor de război>.

Dar şi ostaşii cei cu credinţa nenorocită, trăgînd la rîndul lor din tunuri şi puşti, au făcut să cadă asupra lor o adevărată ploaie de piatră, iar din arcuri şi zenberecuri au tras de parcă ploua.

...Oricum au atacat ostaşii musulmani, totuşi, neputînd să strice ceata celor cu credinţa nenorocită, nu au putut-o urni din loc. Ei se
448 luptau bine şi nu arătau trădare în eforturile şi în străduinţa lor, dar nu au putut să treacă dincolo de carele acelor nenorociţi. Serdarii şi căpeteniile de oşti, trimiţînd ştire măriei sale padişahului (*hudavendikiar*), i-au adus la cunoştinţă starea aceea.

...De îndată ce ştirea aceasta a sosit la padişahul cel purtător de victorie, el a poruncit ostaşilor purtători de noroc, aflaţi lîngă el, şi aceştia au înaintat numaidecît. Acoperind ca valurile mării faţa pămîntului cu armurile lor, au umplut văzduhul cu spadele lor strălucitoare şi cu suliţele lor scînteietoare. Agitîndu-se ca apele Mării Mediterane (*Ak-Deniz*), ienicerii s-au scurs cu mare fierbere asupra duşmanului. Sosind ca un fulger pe cîmpul de luptă, ei s-au aruncat numaidecît, asemenea unui uragan, în focul luptei cu toată puterea lor, dînd un atac furtunos.

Ghiaurul a ţintit asupra lor cu tunurile şi cu puştile sale. Aceştia, la rîndul lor, au tras asupra ghiaurilor din arcuri şi zenberecuri. Luminîndu-se tot locul de flacăra focului tunurilor, cerul s-a umplut de strălucire.

...Slujitorii sultanului cel fericit şi pedestraşii şi călăreţii săi, care îşi pun viaţa în primejdie, neţinînd seamă de tunuri şi de puşti, au mers înainte şi, ducîndu-se, s-au întîlnit cu duşmanii şi, năpustindu-se printre care şi luîndu-se de păr cu ghiaurii, s-au jumulit între ei.

449 **<Autorul continuă descrierea luptei, folosind termeni pompoşi şi figuri de stil>.**

450 Bătălia a început pe la amiază, în ziua de vineri. ...Răufăcătorii aceia, fiind oameni ai morţii, şi-au descoperit capetele şi, intrînd în luptă, s-au măcelărit cu ostaşii islamici pînă cînd s-a lăsat seara şi soarele a apus. ...Picioarele dîrze ale ghiaurilor nemaiputînd să ţină, ei au ales

calea fugii, părăsind măcelul de pe cîmpul de bătălie. ...Pe unii i-au luat prizonieri, iar pe alţii i-au nimicit.

451 ...Beiul Moldovei (*Kara-Bogdan*), voievodul Ştefan (*Isteban*), fugind cu cîţiva călăreţi dintre cei din suita sa, a scăpat din strîmtoarea bătăliei, dar căpetenia oştirii sale, fiind vînat în luptă împreună cu ceilalţi serdari, a căzut în lanţurile robiei...

„Bogdanul [34] a fugit cu faţa înnegrită,
Cu lacrimi în ochi şi cu inima zdrobită".

<Mai departe se spune că au fost luate tobele şi celelalte lucruri ale sale, iar cîmpul de bătălie devenise un bazar de veşminte şi o îngrămădire de leşuri şi de capete tăiate>.

...Oastea Moldovei a fost călcată la patru rebi-sani, cel norocos,
452 din anul 881 al Hegirei măriei sale profetului cel măreţ [35].

<Se arată că 7 000—8 000 de prizonieri au fost ucişi în faţa sultanului>.

...Trimiţîndu-i apoi în incursiune pe serdari, cu ostaşii viteji, în diferite părţi, a făcut ca ţara aceea să fie din nou pîrjolită de focul <potcoavelor> cailor în fugă.

...Transformînd ţara aceea în pămînt negru, el a făcut ca oraşul zis Suceava (*Sačav*), care este capitala ţării Moldovei, să fie devastat şi incendiat. De asemenea, inundînd cu rîuri de sînge şi alte oraşe înfloritoare, au făcut să piară în ele orice urme de case. N-au mai rămas nici sate, toate au fost preschimbate în cenuşă neagră.

453 ...Dintre cetăţile afurisitului cel mai sus-amintit au rămas doar cele aflate pe malul Dunării şi cele din vecinătatea Mării Negre.

<Mai departe se arată că tocmai cînd sultanul se pregătea să meargă împotriva acelor cetăţi, a venit o iscoadă care a anunţat trecerea la atac a regelui Ungariei. Sultanul pleacă spre Semendria pentru a dărîma cetăţile construite de regele unguresc pe cînd sultanul se
454 afla în Moldova>.

466 DESPRE PLECAREA ÎN INCURSIUNE A TREI SERDARI DINTRE BEII DE MARGINE, CU OASTEA VITEAZĂ, ÎN NENOROCITA ŢARĂ UNGUREASCĂ, ŞI DESPRE ACEEA CĂ HASANBEIOGLU ISA-BEI, DEVENIND MARTIR FERICIT, MIHALOGLU ALI-BEI ŞI MALKOCIOGLU BALI-BEI AU FOST ÎNFRÎNŢI ŞI EI

Tot în anul amintit mai sus [36], sultanul lumii, Mehmed-han <al II-lea>, a poruncit să se meargă cu oastea de călăreţi în război sfînt în ţara ungurească.

<Plecarea în expediţie a celor trei bei de acîngii amintiţi mai sus>.

[34] Adică Ştefan cel Mare.
[35] 27 iulie 1476.
[36] 1479.

...Mergînd ca vîntul, au ajuns numaidecît pe malul Dunării. Trecînd peste apa aceea curgătoare prin serhatul Ţării Româneşti, au mers cîteva zile în ţinutul amintit mai înainte.

467 ...Ajungînd la marginea cealaltă a Ţării Româneşti, au pătruns în ţara ungurească şi au ajuns în vilaietul Transilvaniei (*Erdel*) care este ţinutul vestit al acelei ţări.

<Se vorbeşte apoi de devastări şi de incendieri>.

Au luat multe mii de robi dintre băieţi şi bătrîni şi flăcăi. Pîrjolind ţinutul acela, s-au îndreptat înapoi, după ce au devastat ţara ghiaurilor şi după ce, ducînd cu ei robi, au luat cît au putut şi din postavurile (*kumaş*) ce se puteau lua.

468 <Mai departe se arată că i-a ajuns din urmă cneazul Pavel (*Pavli*) [37], cu peste 10 000 de ostaşi şi împreună cu aliaţii săi>.

...De asemenea, unul era banul Bedruş [38], care era ban vestit în Transilvania. Pe lîngă el se aflau 7 000—8 000 de călăreţi bine înarmaţi.

De asemenea, unul era oastea fostului bei al Ţării Româneşti, Basaraba [39] cel neascultător şi plin de uneltiri, care, atunci cînd plecase din ţara aceea sus-amintită, se mutase cu suita sa şi cu lucrurile sale şi, trecînd în vilaietul unguresc cu slugile şi cu oamenii săi, i se supusese craiului cel nenorocit. Şi lîngă afurisitul acela plin de trufie şi de ură se aflau vreo 10 000 de ostaşi.

469 <Se arată că fiecare dintre ei a atacat pe cîte un bei otoman>.

Cneazul Pavel (*Pavli*) s-a încleştat cu Mihaloglu Ali-bei. Alaiul lui Basaraba a căzut pe seama lui Malkocioglu <Bali-bei>, iar oastea banului Bathóry (*Bedruş*) s-a năpustit asupra lui Isa-bei.

470 <Urmează o descriere poetică a bătăliei>.

Oastea transilvană l-a făcut pe Isa-bei să cadă <de pe cal> şi s-a năpustit asupra lui cu săbiile şi spadele. Gaziul acela devenind martir pe calea celui drept, barba sa albă s-a înroşit de sîngele de pe cîmpul de bătaie.

...La început atacaseră gaziii împreună cu Isa-bei şi, făcîndu-l pe banul Transilvaniei, Bedruş-ban, să cadă de pe cal, îi împrăştiaseră

[37] Pavel Chinezul.

[38] Ştefan Báthory.

[39] *Basaraba*, probabil Laiotă Basarab. Pe atunci în Ţara Românească domnea Basarab cel Tînăr—Ţepeluş (1477—1481).

alaiul. Dar un nenorocit necunoscut, cu numele de Antal, întorcîndu-se la bătălie şi luptîndu-se zdravăn, l-a scăpat pe răufăcătorul acela.

<Antal îi dăduse propriul său cal>.

471 Dar căzînd Isa-bei, slugile şi oamenii săi s-au împrăştiat. Pierind capul, picioarele nu au mai putut să stea pe loc.

...Pe de altă parte, cînd Malkocioglu <Bali-bei> s-a încleştat cu duşmanul său, Basaraba, şi cînd s-au ciocnit pe cîmpul de luptă ca nişte berbeci bătăioşi, luptătorii iuţi ca tigrii l-au împins înapoi pe nenorocitul acela.

...Împrăştiindu-i pe duşmanii aflaţi lîngă el şi făcînd ca vîntul să risipească armanul acelor nenorociţi, ei au trimis în foc, cu săbiile scînteietoare, pe cei mai mulţi dintre ei. Dar, cînd Mihaloglu Ali-bei a văzut că alaiul necredinciosului şi răufăcătorului Pavel cneazul este asemenea unui munte... şi că acîngiii obosiţi şi neorînduiţi nu sînt în stare să se ciocnească cu ei, nu s-a luptat cu duşmanul său, pentru a se măsura cu el, ci, făcînd ca şi cum şi-ar fi dat mîna, s-a retras de pe cîmpul de bătălie şi a plecat. Dar duşmanul cel cu gînduri rele nu s-a dus să-l urmărească, stricîndu-şi alaiul; el s-a temut că <beiul> are oaste dosită şi că ar putea să facă vreun vicleşug. După retragerea şi plecarea lui Ali-bei împreună cu alaiul său şi după ce banul Bedruş a isprăvit cu Isa-bei,
472 cneazul Pavel şi oastea transilvăneană au împresurat alaiul lui Malkocioglu.

<Mai departe se relatează că, văzînd aceasta, oastea lui Malkocioglu Bali-bei a început să fugă şi deşi ostaşii erau plini de prăzi, totuşi au lepădat totul, rămînînd goi ca nişte copaci cu frunzele spulberate de vîntul toamnei>.

Din cei cîţiva mii de prieteni [40], unii au rămas pe cîmpul de luptă mişcîndu-şi capul [41], alţii au fost prinşi, iar ceilalţi s-au dus cu ogarii [42] lor iuţi ca vîntul, scăpînd aşa cum scapă şi corabia din ghizdapuri şi, împrăştiindu-se pe cîmpie, au ieşit în Ţara Românească.

614 <Vorbind de cuceririle sultanului Mehmed al II-lea, se spune printre altele>:

El pusese *gizie* pentru Moldova (*Bogdan*) şi Ţara Românească (*Eflak*) şi Veneţia (*Venedik*) şi Kios (*Sakîz*) şi Dubrovnic (*Tobravenik*).

---

[40] Ostaşi turci.
[41] În sens de „zbătîndu-se în dureri”.
[42] Cu caii lor.

ANEXĂ

(După I. Thury, *Török Törtenetirok*, Budapesta) 1893, I, p. 232—273

232 ACEST CAPITOL VORBEŞTE DESPRE FELUL ÎN CARE ŞI CÎND A NĂVĂLIT OASTEA PUSTIITOARE A TĂTARILOR ÎN ŢARĂ ŞI CARE DINTRE GLORIOŞII HANI A PURTAT, CU OASTEA SA, RĂZBOI CU GHIAURII

Cînd s-au terminat luptele din acele părţi [43], cei dornici de răsplată pentru expediţii războinice au plecat cu corăbiile din Sinop şi Samsun, în Rumelia. Aici, în locul numit cîmpia Dobrogei, s-au strîns în jurul lui Sarî-Saltuk-sultan [44].

Toţi ascultau de poruncile lui Sarî-Saltuk şi, neţinînd seama de apropiere sau depărtare, făceau adesea incursiuni în Bulgaria şi Ţara Românească (*Eflak*).

Vestitul Deşt-i Kîpceak era în stăpînirea lui Berke-han [45], unul dintre marii nepoţi ai lui Ginghis-han, cuceritorul lumii. El purta pe cap podoaba coroanei Islamului. Acesta a năvălit cu călăreţii săi, ce se revărsară asemenea unui rîu, în ţara Moldovei (*Kara-Bogdan*) şi acolo a repurtat victorii asupra păcătoşilor de ghiauri ce locuiau prin acele părţi. Malul Dunării şi împrejurimile Chiliei şi Akkermanului slujeau luptătorilor credinţei ca loc de aşezare şi petrecere. Amintirea lor se păstrează pînă în ziua de azi în acea regiune, prin mormintele căpeteniilor de acolo : Tarhan-Iazîsî[46], Ialpî-Gölü[47], Kutlu-Buga[48], Taklî-Suiu[49], locuri cunoscute în ţara amintită care şi-au luat numele de la acele triburi care au trăit cîndva pe acolo.

<Apoi se povesteşte cum o ceată a lui Berke-han, trecînd prin Ţara Românească şi munţii Balcani, a năvălit în Ungaria unde a fost înfrîntă pe cîmpia de la Mohaci>.

252 ACEST CAPITOL ARATĂ CUM SULTANUL [50], CUCERITORUL LUMII, A TRIMIS ÎN TOATE PĂRŢILE LUMII ŞI TUTUROR POPOARELOR *FETIHNAME*-LE [51] ŞI CUM S-A ÎNDREPTAT APOI SPRE REŞEDINŢA DUŞMANULUI

Olacii, iuţi ca pasărea în zbor, au dus vestea îmbucurătoare în toate părţile : în Moldova, în Ţara Românească şi în Deşt-i Kîpceak.

[43] Din Asia Mică.
[44] Cunoscut şi sub numele de Sarî-Saltîk-Dede.
[45] *Berke*, han al Hoardei de aur (1256—1266), fiul lui Djuji şi nepotul lui Ginghis-han.
[46] Neidentificat.
[47] *Ialpî-Gölü* : lacul Ialpug, în Bugeac.
[48] *Kutlu-Buga* (Cătlăbuga, Catalpug) : lac, rîu şi localitate în Bugeac.
[49] Neidentificat.
[50] Suleiman Magnificul (1520—1566).
[51] *Fetih-name*: scrisoare prin care se anunţă o cucerire. Aici se referă la victoria de la Mohaci.

273 ACEST CAPITOL ARATĂ DIN CE CAUZĂ SULTANUL A AMÎNAT CUCERIREA UNOR PĂRŢI ALE UNGARIEI ŞI CE ÎNTÎMPLARE NEAŞTEPTATĂ A AVUT LOC CÎND A AJUNS CU OASTEA VICTORIOASĂ PE MALUL TISEI, ÎN APROPIERE DE CETATEA TIMIŞOARA (*DEMEŞKAR*).

În partea de răsărit a marelui rîu Tisa, care vine, după cum am spus, dinspre nord, sînt multe oraşe şi cetăţi cunoscute sub numele de ţinutul Timişoarei şi ţara Transilvaniei...

NASUH MATRAKCI

Viața cronicarului Matrakci (sau Matraki), fiul unui oarecare Abdullah, este în general puțin cunoscută. El a fost contemporan cu sultanul Suleiman Magnificul (1520-1566) și a scris o cronică intitulată *Suleiman-name*, care tratează domnia acestui sultan de la început (926/1520) și pînă în anul Hegirei 954 (1547). A doua sa operă, *Fetihname-i Kara-Bogdan* (*Cronica cuceririi Moldovei*) [1], descrie expediția din anul 1538/945 a sultanului Suleiman împotriva lui Petru Rareș.

Pentru extrasele alăturate a fost folosită o fotocopie din *Fetihname* ...făcută după manuscrisul original turcesc aflător la Revan-Köşkü (Muzeul Topkapî Sarayi, nr. 1284, Istanbul). Fiind scris în nesih [2], descifrarea textului nu prezintă greutăți. În schimb, limba acestui *Fetihname* este încărcată cu elemente arabe și persane, fiind în același timp o limbă poetică cu foarte multe figuri de stil. Făcînd abstracție de anumite părți care nu au valoare istorică, ci numai diplomatică sau literară, cronica lui Matrakci cuprinde o serie de date prețioase în legătură cu evenimentul povestit.

Este greu de precizat dacă Matrakci a scris acest *Fetihname-i Kara-Bogdan* din porunca sultanului sau a marelui vizir Rustem-pașa, ginerele lui Suleiman Magnificul. În orice caz, cronica lui Rustem-pașa, tradusă

---

[1] Fr. Babinger, în *G.O.W.*, p. 66, confundă Moldova cu Țara Românească traducînd: „Eroberung der Walachei"; de asemenea, informația de la nota 1 (*ibidem*) în legătură cu scrisorile privitoare la Moldova: *Münşa'at-i Kara-Bogdan* (1538), aparținînd cronicarului Ebu Ishak (*Hodja Djihan*), nu corespunde, fiind vorba de fapt de cucerirea cetăților Chilia și Cetatea-Albă (1484). (*Cf.* dr. Andrei Antalffy, *Două documente din Biblioteca Egipteană de la Cairo despre cucerirea Chiliei și Cetății-Albe în 1484*, în „Revista Istorică", anul XX, nr. 1—3 (1934), p. 33—42).

[2] Tip de scriere otomană lipsit de exagerări caligrafice, care mai tîrziu (1727) a fost luat drept model pentru tipar de Ibrahim Muteferrika (originar din Cluj), fondatorul tipografiei otomane.

de L. Forrer [3], cuprinde un rezumat fidel [4] după acest izvor privind expediția din 1538 împotriva Moldovei.

Din porunca sultanului Suleiman, Matrakci a prelucrat în 1520 cronica lui At-Tabari [5], intitulînd-o *Medjmua-üt-tevarih* (*Colecție de cronici*).

În sfîrșit, o altă operă istorică scrisă de Matrakci este *Tuhfet-ul-Guzzat*, adică *Expediții minunate*.

În istoriografia osmană, Matrakci a fost apreciat și pentru calitățile sale de stilist și caligraf, de numele său fiind legat tipul de scriere *cep*.

Din ultimele cercetări rezultă că Matrakci a murit pe la anul 1564/971.

Bibliografie: *S. O.*, IV, p. 555; *O.M.*, III, 150 și 306; *G. O. W.*, p. 66—67; Hüseyin G. Yurdaydîn, *Matrakçi Nasuh, Şahsiyeti, Eserleri* (*Nasuh Matrakci, Personalitatea, Opera*), în „Islâm Ilimleri Enstitüsü Dergisi", I, Istanbul, 1959, p. 111—112; F. Taeschner, *Matrakçi Nasuh*, în „Der Islam", 19, 1965, Bd. 40, Hf. 2—3, p. 200—206.

[3] Dr. Ludwig Forrer, *Die osmanische Chronik des Rustem pacha*, Leipzig, 1923, VIII + 208 p. (Türkische Bibliothek, XXI).

[4] Ludwig Forrer, *op. cit.*, p. 97—98.

[5] *Tabari*, cronicar arab din Tabaristan (1435—1517).

FETIHNAME-I KARA-BOGDAN

(fotocopie după manuscrisul original turc, Istanbul Muzeul Topkapî Sarayi, nr. 1284)

1 Această cronică de cucerire (*Fetihname*), scrisă la sfîrşitul biruinţei obţinute de padişahul lumii, arată următoarele:

<Se arată bucuria sultanului de a întreprinde o expediţie>.

2 Sultanul cere ca, printr-un mare război sfînt, iute ca şoimul, să-l prindă cu oştile sale pe voievodul vilaietului Moldova, numit Petri[1] cel cu gînduri rele, din neamul păgînilor şi din tabăra diavolilor, şi apoi să-l ţină în lanţurile captivilor. Acest Petru, fiind unul dintre umilii ghiauri răufăcători dispreţuiţi de săgeţile nimicitoare ale musulmanilor, încă de pe vremea marilor strămoşi şi părinţi generoşi ai măriei sale sultanul, care este umbra lui Allah şi calif pe pămînt, arăta supunere, devotament şi sinceritate faţă de Pragul şi Curtea cea ocrotitoare a lumii şi chiar era supus, plătind tributul (*gizia*) cu propria sa mînă. În felul acesta, el[2] era liniştit şi fără griji, dar, dintr-o dată, fiind ademenit de şoaptele rătăcitoare ale satanei înşelătoare, el s-a aliat şi a făcut cauză comună[3], în vicleşuguri şi făţărnicii, cu ghiaurii răi din fire, precum şi cu duşmanii plini de răutate şi demni de infern, apucînd astfel pe calea răzvrătirii, a vicleniei şi a discordiei. Aceştia aşteptau hotărîrea soartei lor şi semnul providenţei, pîndind zile mai potrivite pentru a întinde o cursă şi pentru a încerca o răzbunare păgubitoare prietenilor credinţei islamice şi poporului cu renume bun al lui Allah. În acest timp, la pragul împărăţiei şi la marile porţi s-a aflat despre uneltirile, viclenia şi nesupunerea, precum şi despre faptele mai sus-arătatului umil (Petru) purtător de nenorocire, împreună cu duşmanii cei răufăcători. De aceea, s-a hotărît să se pornească la război pentru a stinge cu puterea săbiilor focul vieţii lor trecătoare, înainte ca aceşti răzvrătiţi să se agite întocmai ca valurile mării... De aceea, s-a plănuit o expediţie pentru ca acei duşmani să fie împrăştiaţi.

De la tronul înalt al padişahului şi de la Curtea împărătească a sultanului cel norocos s-a făcut chemare către vitejii oştii din Rumelia, către marii comandanţi de spahii ai provinciilor din Anatolia, precum şi către dinastia măreaţă şi mîndră a hanului. De la înalta reşedinţă îm-

---

[1] Petru Rareş.

[2] Petru Rareş.

[3] Autorul se referă la tratatul de alianţă încheiat de Petru Rareş cu Ferdinand, împăratul Austriei, la 4 aprilie 1535 (cf. Hurmuzaki, *Documente*, II, 1, p. 91—93).

părătească s-a trimis măriei sale Sahib-Ghirai-han [4], purtător de coroană și mare căpetenie peste provinciile renumite și întinse ale Deșt-i Kîpceakului [5], un firman strălucitor al sultanului cel cuceritor, ilustru semn al gloriosului sultan, și s-a poruncit să se facă adunare pe cîmpia Dunării, cu toată suita, cu tuiurile, cu tobele și cu steagurile și cu toate cele pregătite pentru luptă, toate întocmite în cea mai bună rînduială pentru război.

< Au venit și toți ceilalți oșteni doritori de luptă>.

S-a poruncit ca oastea, întocmai ca lumina soarelui puternic, să pornească de la cuibul norocos al cuceritorului... și, o dată cu înaintarea trupelor, să se bată din tobe, să se cînte din țimbale pentru a vesti plecarea.

4 <Mai departe se arată că și Sahib-Ghirai, hanul Crimeii, a primit firmanul pentru a lua parte la expediție>.

5 La chemarea înaltei porunci, vitejii din Rumelia, nemaizăbovind deloc în ținuturile lor, și comandanții de oști din Anatolia, nemairăbdînd să stea măcar o clipă în casele lor..., au plecat cu toții în cea mai mare grabă, ca niște nori de primăvară, pentru a se aduna pe cîmpia Dunării.

...După aceea, cu ajutorul lui Allah atotstăpînitorul și atotștiutorul, la data de 11 a lui safer, 945 al Hegirei [6] profetului, Allah să-l binecuvinteze și să-l milostivească, măria sa hanul hanilor, purtător de coroane împărătești [7]... a pornit din capitala sa, Istanbul, paradisul lumii islamice, cu o oaste numeroasă ca stelele călătoare și cu steagurile purtătoare de victorii. Parcurgînd menziluri și străbătînd popasuri, au ajuns în localitatea cunoscută sub numele de Duna-Pînarî [8] de lîngă Provadia, în ziua a 12-a a lui rebi-ul-evvel din anul mai sus-arătat [9].

...Acel dușman necredincios (Petru), demn de infern, aflînd despre sosirea marelui sultan al lumii islamice... la locul mai sus-arătat, împreună cu oștile veșnic biruitoare și cu armatele numeroase, însoțite de steaguri victorioase, a recurs la vicleșuguri și la felurite tertipuri pentru a împiedica pornirea războinicilor.

...Astfel, scriind într-o scrisoare fel de fel de minciuni, ticluite cu măiestrie, și așternîndu-și cu fățărnicie gîndurile sale diavolești și

[4] *Sahib-Ghirai*, fiul lui Mengli-Ghirai, han al Crimeii în 1532—1551 (939—957).
[5] Cronicarul se referă aici la Crimeea.
[6] 9 iulie 1538.
[7] Adică sultanul.
[8] *Duna-Bînarî* sau *Döne-Bînari*, în traducere textuală: „Fîntîna dunăreană" sau „Fîntînă cu roată". Vezi și p.254 din volumul de față.
[9] 12 Rebi I 945 = 8 august 1538.

coborînd din cetatea puternică a munților înalți și umilindu-se pînă la pămînt și implorînd ajutor, el a arătat încredere în mila, îndurarea și binefacerea poalei iertătoare a marelui sultan. De aceea, trimițîndu-l pe capugibașî al său, numit Ongra (*Ungra*) din Taula (*Tula*)[10], la curtea fericirii, el a fost cuprins de pocăință, așteptînd în ce fel va fi dată prea strălucita poruncă.

Capugibașî al afurisitului mai sus-arătat, venind în grabă la locul arătat mai sus[11], s-a înfățișat la puternica curte împărătească, spunînd tot ce avea pe suflet: „Încă de pe vremea răposatului sultan Mehmed-han[12], gaziul cel purtător de războaie, și pînă în zilele noastre a fost neîntreruptă strădania noastră pentru supunere și ascultare. Voievodul nostru își pleacă capul cu supunere și se bucură de îndurare. Atunci care este pricina că în clipa de față a început neînțelegere și luptă, spre a se pricinui pagube oștii și raialei noastre, și de ce să fie devastată și pustiită țara noastră? Este demn de padișahul lumii și neînvinsul împărat al vremii ca, în zilele sale norocoase și în epoca sa măreață, el să facă să bată vîntul liniștii și să fie fericire și mulțumire sufletească și să facă în așa fel încît <supușii lui> să trăiască zi și noapte numai în plăceri și petreceri. Supusul de mine am venit aici cu gîndul de a face să se șteargă din inima <sultanului> ura și dușmănia, să arăt sinceritate și să fac ca sultanul să creadă că satana s-a amestecat în uneltirile sale"[13]. După ce solul și-a înfățișat dorința neîntemeiată și strădania sa nedreaptă, s-a emis un firman împărătesc de ascultare în care, potrivit versetului „fapta pornită nu se amînă", se spune: „Este o greșeală să se acorde răgaz dușmanului. Îndepărtarea nestatorniciei, răutății și uneltirii acestuia fiind nu numai trebuincioasă dar și un prilej de glorie, am pornit cu o oaste puternică și numeroasă ca stelele. Dacă, venind înaintea sublimei mele Porți, el se va închina la Poarta fericirii mele, atunci cel mai sus-arătatul <Petru> va obține nu numai ștergerea greșelilor pomenite, ci va fi totodată onorat și cu iertarea, binefacerea și favoarea împărătească. Altfel, nu-l voi lăsa pînă ce nu-l voi înălța la ceruri și pînă ce nu-l voi alunga din această lume". Auzind de această poruncă, capugibașî, printr-un om al său, a trimis acestui blestemat rău din fire următoarea știre: „Va trebui să vii ca să te închini la pi-
9 cioarele tronului și să fii onorat cu sărutarea mîinii măriei sale sultanului care este eroul celor șapte țări, ca Neriman[14], viteazul lumii pămîn-

[10] E vorba, probabil, de Petre Ungurul.
[11] *Duna* (*Döne*)-*Bînarî*.
[12] Mehmed al II-lea (1451—1481).
[13] Ale lui Petru Rareș.
[14] *Neriman*: erou în mitologia persană.

tești, padișah peste șapte țări și șahul șahilor pe mare și pe uscat, deoarece a venit ca să atace cu război țara noastră și să calce cu luptă ținutul nostru. Dacă, îndărătnicindu-te, nu vei veni, atunci <sultanul> nu se va lăsa pînă ce nu va devasta și nu va pustii vilaietul nostru și pînă ce nu va pricinui pagube vetrelor noastre".

Acel nenorocit [15], nedemn de un sfîrșit bun, aflînd această veste, sufletul său nelegiuit și rău s-a amețit ca după băutură sau ca după înțepătura unei viespi, din cauza oștii care mergea împotriva sa revărsîndu-se ca un torent iute și zbuciumat ca marea cea agitată. Trezindu-se din plăcerea vinului îmbătător și dispărîndu-i trufia, el s-a adresat curtenilor și demnitarilor săi lipsiți de glorie, precum și dregătorilor săi nedemni, în felul următor: „Măria sa padișahul lumii și neînvinsul împărat al timpului a venit cu luptă și război împotriva noastră". Atunci, ghiaurii logofeți și cel cu numele de Mihu, aflînd care este starea ade-
10 vărată și întrezărind sfîrșitul lucrurilor și judecîndu-le cu o minte sănătoasă, au grăit: „Pentru îndeplinirea gîndului este nevoie de curaj, prevedere și dîrzenie și trebuie să mergi cu acest gînd pînă la capăt ca să te poți feri de drumul care duce la pieire.

...Ceea ce trebuie să facem de îndată este să ne închinăm cu umilință, plecînd fața noastră supusă la Poarta fericirii și să ne oferim slujba pentru fericirea țării noastre, a avuției și familiilor noastre, pentru ca în fața sultanului, ca și altă dată, să devenim fericiți, noi și țara noastră, cu avuțiile și familiile noastre. Nu se poate spera vreun ajutor din partea oștii noastre, a supușilor provinciei și nici din partea țării, deoarece norocul și-a întors fața de la noi"... Apoi, spunînd că restul poruncii îl privește pe el (pe Petru Rareș), logofătul a rămas liniștit la locul său.

11 Cînd însă aceștia au tăcut, după ce au spus că „restul hotărîrii te privește", acel om diabolic plin de vicleșug... a grăit astfel: „Ceea ce gîndiți voi este o părere greșită și o iluzie deșartă. Norocul este un dar dumnezeiesc. Mărirea avuției și creșterea oștii nu se fac prin nepăsare. În clipa de față, scoțînd afară din mîneci mîinile voastre curajoase să le folosiți în așa fel, încît să se mire chiar și zeul Marte, mînuitorul de săbii și de la lupta noastră vitejească să ia pildă vîntul și focul trecător". Nețiinînd seamă de urmări și de vîntul nenorocirii, și apărîndu-se astfel prin șoaptele diavolului și prin spirite supraomenești și închipuindu-și în gîndul său neștiutor că norocul îl va ajuta, el (Petru) a hotărît să-și dea pe față nesupunerea și răzvrătirea sa. De aceea, el i-a adunat pe

[15] Petru Rareș.

toţi boierii săi nedemni, pe nelegiuiţii care se aflau sub stăpînirea sa, pe josnicii săi călăreţi, precum şi raiaua sa, mică la număr, şi a început să se pregătească pentru luptă. A pus să se sape şanţuri şi să se bată pari la trecătorile pe unde urmau să treacă gaziii cu sfîrşit glorios din jurul cunoscutului deal Budşan [16], din apropiere de Dîragşan [17], socotite ca locurile cele mai greu de pătruns. Astfel, cu copacii
12 tăiaţi din pădurile mai sus-arătate, a fost zăgăzuită o întindere de cîteva leghe (*mil*) şi s-au străduit să dea în acel loc o luptă şi să pricinuiască rău întocmai ca focul fulgerului.

Toate acestea fiind aduse la cunoştinţa curţii împărăteşti, ocrotitoarea lumii, şi înfăţişate la Pragul fericirii, măria sa sultanul a pornit din localitatea mai sus-arătată (Provadia) şi a sosit la Baba<dag> unde se odihneşte în pace şi linişte Sarî-Saltuk-Sultan [18] cel cu puteri miraculoase, şi cu însuşiri alese şi purtător de coroană şi stăpînitor de ţinuturi.

<Mormîntul său a fost vizitat de sultan>.

După ce s-a închinat, el s-a rugat să fie ajutat de puterea acestuia şi după ce s-a simţit mulţumit de vizită, pornind <de la Babadag> cu mare alai şi pompă, <sultanul> a mers înconjurat de pîlcuri de oşti.

Ajungînd la Isaccea, schelă la Dunăre, s-a făcut un popas cu onoruri şi glorie în ziua de 24 rebi-ul-evvel al anului mai sus-arătat [19].
13 Părea că întreg pămîntul a fost acoperit de oştile împărăteşti, întinse pe cîmpie, cu corturile împodobite în diferite culori. Părea că oastea călătoare şi strălucitoare ca stelele a acoperit pămîntul de la un capăt la altul.

Pentru trecerea fluviului, care era agitat ca marea şi părea un nor în plină învolburare, se poruncise mai înainte să se construiască un pod de vase. Potrivit vechii porunci [20], s-a legat un pod cu lanţuri înnodate foarte bine şi prinse cu cîrlige puternice, iar în ceea ce priveşte trăinicia, era în afară de orice primejdie... Astfel, <podul> aştepta trecerea marelui sultan.

După o şedere de şase zile în localitatea mai sus-pomenită, s-a dat poruncă vitejilor oştii din Rumelia şi bravilor serdari de spahii ai vilaieturilor din Anatolia ca, trecînd Dunărea cu alaiurile, tuiurile, tobele, steagurile şi uneltele de luptă, să aştepte de partea cealaltă.

---

[16] *Budşan* : Botoşani (?)

[17] *Dîragşan* : Drăguşeni. Între Suceava, Dorohoi şi Botoşani există mai multe localităţi cu acest nume.

[18] *Sultan* : aici are sens de stareţ, părinte.

[19] 24 rebi I 945 = 20 august 1538.

[20] Adresate sangeacbeilor din Silistra, Nicopol şi Vidin (vezi Ibrahim Pecevi, *Tarih*, I, 208).

14 Iahiapaşaoglu Mehmed-bei, unul dintre comandanţii beilor din Rumelia..., Hüsrev-paşa, beilerbei de Rumelia, Mehmed-paşa, căpetenia vitejilor bei şi a luptătorilor înflăcăraţi din provinciile întregii Anatolii..., în sfîrşit şi Mihaloglu Hîzîr-bei, cu acîngii săi incendiatori de case şi devastatori de vilaieturi, cu toţii, potrivit înaltei porunci, trecînd în ordine Dunărea, şi-au aşezat rîndurile ca lanurile de grîu, formînd alaiuri de ostaşi. După ce au stat aşa, a trecut <Dunărea> şi marele sultan, ocrotitorul lumii.

15 ...Prin voia lui Allah, <sultanul> era împreună cu cei doi prinţi tineri şi fericiţi, Mehmed şi Selim, vrednici de a purta coroana şi de a şedea pe tron, cu vizirii chibzuiţi care ascultă de porunca marelui sultan, cu cărturarii (*ulema*) care onorează şeriatul, cu luptătorii care ruinează cetăţile, cu spahii viteji, cu războinici care aşteaptă prilej de luptă, cu călăreţi înarmaţi, cu puşcaşi pedestraşi, cu tuiuri cu vîrfuri aurite, scînteind ca soarele, precum şi cu steaguri albe care străluceau ca lumina puternică a lunei şi păreau nişte balauri. Astfel, <sultanul> a trecut Dunărea în prima zi a lunii rebi-ul-ahîr [21], cu gîndul de a porni la luptă şi de a obţine victorie.

Cu ajutorul atotputernicului Allah cel binefăcător, s-a ajuns cu cinste şi onoare în şesul *Kahve* [22] din vilaietul Moldovei (*Kara-Bogdan*), care se bucură nu numai de o climă plăcută ci şi de o întindere mare. Toţi serdarii şi căpeteniile de oşti, precum şi armata victorioasă, îmbrăcînd, atît ei cît şi caii lor, cămăşile de luptă, erau cu toţii acoperiţi
16 cu zale şi cu căşti de fier, din creştet pînă în tălpi, şi numai ochii li se zăreau ca jarul prin fum sau ca nişte stele printre norii negri.

Întocmindu-se alaiurile, în dreapta şi în stînga, cu o deosebită grijă, steagurile cu vîrfurile aurite străluceau puternic ca razele soarelui care luminează lumea, iar fîlfîielile lor se oglindeau ca nişte raze de soare în apele limpezi, încît bătrîna lună, de cînd se mişcă în hotarele cereşti, n-a văzut pînă acum o asemenea oaste călătoare... După ce au înaintat... şi au mers astfel un timp, au ajuns, în al patrulea popas, la tîrguşorul numit Vitol [23] de pe marginea marelui rîu zis Prut (*Berut*) care curge prin ţara duşmanului nedemn şi dispreţuit. Sosind victorios şi poposind cu noroc <în acel loc>, au rămas acolo timp de patru zile.

...Trecerea mai sus-arătatului rîu fiind anevoioasă, a trebuit să lege un pod peste el. Atunci, construindu-se în grabă un pod, măria sa
17 sultanul, umbra lui Allah pe pămînt şi sprijinitor al credinţei... a dat

[21] 1 rebi II 945 = 27 august 1538.
[22] *Kahve*: Cahul.
[23] *Vitol*: Vitoleşti, localitate lîngă Fălciu, azi Viltoteşti.

semnalul de plecare. Oastea vitează şi multă ca apa mării a trecut înghesuindu-se apa mai sus-amintită. Ajungînd cu noroc, în al patrulea popas, la apa cunoscută sub numele de Budan [24], au construit şi peste acest rîu, în ziua aceea, trei poduri, iar în ziua următoare, prin grija lui Allah cel atotstăpînitor şi atotştiutor, oastea victorioasă a trecut cu uşurinţă.

La al treilea menzil au ajuns pe cîmpia unuia dintre tîrguşoarele cunoscute ale duşmanului cel nenorocit şi rătăcit, numit Iaşi [25].

Potrivit ilustrei porunci a marelui sultan al Islamului... a sosit aici, din părţile Crimeii, Sahib-Ghirai-han, încălecîndu-şi calul de expediţie şi întărindu-şi sforţările de plecare, pentru a sluji Islamul şi pentru binele omenirii. Acesta a pornit însoţit de beii săi, tot aşa de mîndri ca şi
18 regele persan Kiavus [26], şi urmat de 100 000 de tătari [27], iuţi ca torentul, care, dibaci în mînuirea arcului veninos ce provoacă răni pline de sînge, trăgînd din arcul meşterit dintr-un inel de os, fac ca săgeţile să cadă asemenea unei ploi dintr-un nor primejdios, şi care, cu săbiile lor strălucitoare, bagă mereu în duşman frica de moarte. Toţi aceştia veneau în grabă asupra duşmanului credinţei, ridicînd în goana copitelor cailor nori de praf.

La sosirea acestora în localitatea mai sus-amintită, au venit oşti din toate părţile, valuri după valuri, formîndu-se alaiuri şi rînduri <de oşteni>. S-au pus în mişcare şi valuri de oşti din Marea Caspică. Din cauza bonetelor albe şi roşii ale vitejilor ieniceri de Rumelia... oameni nepăsători în faţa morţii, ... părea că înflorise o grădină uriaşă, iar pînzele steagurilor victorioase şi strălucitoare, care fîlfîiau în bătaia vîntului, precum şi săbiile strălucitoare ale oştii victorioase, care varsă sîngele duşmanului, păreau că sînt frunzele. Cîmpiile preschimbîndu-se astfel în grădini de trandafiri, s-au tras salve de tunuri şi de puşti.

...După ce, cu diferite onoruri şi bucurii, s-au oprit la popasul
19 mai sus-arătat, s-a ţinut un divan la care s-au înfăţişat vizirii şi înalţii demnitari. Astfel, s-au adunat vizirii şi înalţii dregători la divanul împărătesc.

Măria sa Sahib-Ghirai-han, rămînînd neclintit pe locul său, s-a pregătit pentru supunere şi ascultare <faţă de sultan>. De aceea, el a venit la Curtea fericirii împreună cu toţi beii săi. El a atins pămîntul cu mîna şi a stat aşa privindu-l pe padişahul lumii şi eroul secolului

[24] Din descriere şi din hărţi rezultă că nu poate fi vorba decît de Bahlui, afluentul Jijiei, sau chiar de Jijia.

[25] În text: *As-Pazarî*, adică „Tîrgul Iaşilor".

[26] *Kiavus*: numele primului rege al dinastiei persane (*Kei* sau *Keianid*).

[27] Cifră exagerată. Alte izvoare dau 70 000. Sursele europene vorbesc de 50 000 de tătari.

care se așezase cu mare pompă și fast pe tronul său plin de fericire, la
20 umbra norilor purpurii și a perdelelor de diferite culori ale cortului împărătesc. Măria sa hanul cel mai sus-amintit, închinîndu-se la picioarele tronului cel înalt al padișahului, a sărutat pămîntul și a spus : „Tu ești cel care ești demn să cucerești țări".

<Sultanul i-a răspuns că biruințele se obțin numai cu ajutorul lui Allah>.

El i-a propus să meargă împreună în țara dușmană. Măria sa mai
21 sus-amintitul Sahib-Ghirai-han, vorbind cu sultanul, și pătrunzînd înțelesul acestor vorbe plăcute, în timp ce călărea alături de sultan a grăit :

<Hanul îl laudă pe sultan; apoi se descrie ceremonialul legămîntului de supunere a hanului față de sultan. Apoi hanul a spus:>

„Pentru a obține victoria împotriva inamicilor și pentru a cuceri <țara> dușmanului, voi îndeplini porunca ta; te voi apăra și voi sili pe dușmanul credinței la locul bătăliei. Mă voi duce prin trecătoarea anevoioasă a Botoșanilor cu numeroși tătari, lacomi de sîngele ghiaurilor umili, ... și voi spulbera răutățile și uneltirile dușmanului". Ascultînd dorința mai sus-amintitului han, s-a poruncit ca <Sahib-Ghirai> să înainteze prin părțile sus-amintitului oraș Botoșani.

A doua zi, dis-de-dimineață, cu ajutorul lui Allah, sultanul cuceritor de țări, luptător pentru credință și suveran al vremii, a pornit <asupra moldovenilor> de pe la Berail aflat pe malul apusean al rîului Siret [28], cu o oaste agitată ca marea și învolburată ca norii. Atacul gaziilor purtători de victorie îndreptîndu-se în cea mai mare grabă spre munții și spre viile răsculate [29], la orizont s-a ridicat pentru ei <moldoveni> steaua nenorocirii și de aceea fericirea și bucuria lor s-au vestejit asemenea frumuseții trecătoare a unui buchet de trandafiri.

<Se spune că moldovenii erau de fapt învinși încă înainte de a se da lupta>.

23 Acel blestemat fără de credință (Petru voievod) s-a adresat astfel celor din jurul său, frați întru diavolul: „Este oare cu putință să ne împotrivim acestora?". Iar cei mai sus-arătați, la rîndul lor, ... i-au spus următoarele : „Sultanul cel de neînduplecat a lăsat pe seama sabiei îndeplinirea gîndurilor sale. A ne împotrivi este cu neputință și îți vei da seama de aceasta. Fără îndoială că toți putem fi trecuți prin foc și sabie. Ceea ce trebuie să faci fără zăbavă este : fie să mergi să te închini la picioarele tronului, implorînd iertare, ca să putem scăpa de lovi-

[28] Probabil Bahlui, localizarea față de Siret fiind greșită.
[29] Autorul se referă la faptul că totul era împotriva sultanului.

24 turile săbiilor strălucitoare şi de măcelul hangerului, fie, pentru a ne salva vieţile de ghiarele şoimului, să preschimbăm în fugă şederea noastră lăsîndu-ne fericirea pe drumul înfrîngerii".

Acei duşmani plini de ciudă, gîndindu-se, au văzut că într-adevăr cu puteri mici nu se poate lupta şi, văzîndu-se legaţi de mîini şi de picioare şi cu împotrivirea zdrobită au renunţat la gîndurile lor de luptă şi au hotărît să părăsească cîmpul de bătălie. Spunînd că „fuga la timp înseamnă bărbăţie", ei au ales calea fugii şi, lăsînd ţara din mîinile lor, au început să se împrăştie prin munţi şi cîmpii. De aceea, Iahiapaşaoglu Mehmed-bei, împreună cu cîteva mii de oameni viteji şi războinici, nimicitori ai duşmanilor în luptă, a fost trimis în urmărirea acestora. De asemenea, măria sa sultanul cel puternic ca cerul, trecînd încă două popasuri, în a 22-a zi a lunii rebi-ul-ahîr din anul mai sus-
25 arătat [30] a descins cu noroc pe cîmpia cetăţii Suceava, cea ca o pasăre minunată şi cu ziduri numeroase şi puternice, asemenea celor ridicate de Alexandru cel Mare (*Iskender*), şi avînd dintr-un capăt la altul trei rînduri de turnuri care se înalţă la cer.

Acea cîmpie plăcută şi întinsă şi locul acela de desfătare s-a transformat într-un ţinut bătut de valuri, deoarece s-au întins acolo nesfîrşitele corturi care se înălţau spre cer şi la vederea cărora toţi rămîneau uimiţi.

În faţa acestui fapt, plînsetele, suspinele şi gemetele de îndurare ale nenorociţilor de diavoli ghiauri, asediaţi şi atacaţi în cetatea mai sus-amintită, au cuprins văzduhul. Aşternîndu-şi la pămînt feţele lor umile şi desfigurate de ruga iertării, ei au predat, cu supunere adevărată şi neprefăcută, cheile care încuiau trainic şi cu tărie lacătul cetăţii şi, căzînd la poalele îndurătoare <ale sultanului>, au cerut iertare de la Curtea ocrotitoare a lumii. Deoarece, prin graţia puternicului şi îndurătorului Allah, se obţinuse biruinţă asupra duşmanului s-a hotărît să se acorde iertare şi îndurare locuitorilor cetăţii.

În acelaşi timp, în cetatea mai sus-arătată s-a descoperit o comoară bogată, în parte ascunsă, care a fost luată în stăpînire deplină pentru vistieria (*hazine*) împărătească. De asemenea, Mehmed-bei, împreună cu oastea călăuzită de victorie, a mers cale de trei sau patru zile pe urmele duşmanului, a cărui stare a fost descrisă cu pana de săgeţi în paginile de mai sus ale cărţii. Stingîndu-se steaua fericirii lor şi fiind cu totul şterşi din catastife, ...Mihu [31] şi logofătul [32], care au fost arătaţi mai sus, şi care sînt răi din fire, au rămas uimiţi, văzîndu-se aruncaţi în valea

[30] 22 rebi II 945 = 17 septembrie 1538.
[31] Mihu hatmanul.
[32] Trotuşan (în cronici) sau Totruşan (în documente).

plîngerii şi pe insula nenorocirii[33]. De aceea, au venit cu supunere la Mehmed-bei, cerîndu-i iertare. O dată cu supunerea acestora, rămăşiţele duşmanului fiind nimicite şi rămînînd fără putere, au fugit în pustiu alergînd mai iute ca cerbul şi, în învălmăşeala strîmtorării n-au mai putut fi prinşi.

În vilaietul ghiaurilor răi din fire, în locul clopotelor dispreţuite pentru binele omenirii s-a bătut din tobe şi darabane şi s-a cîntat din ţimbalele islamice. Templele numeroase ale ghiaurilor răi din fire, precum şi veşmintele lor au fost incendiate şi distruse în focul furiei în aşa măsură, încît de la profetul Mahomed şi pînă în zilele noastre, duşmanul nu a văzut o astfel de distrugere, şi nici musulmanii nu au distrus vreodată în aşa măsură din ambiţie.

27 Cu toate aceste fapte de mînie, fiind amînată prinderea duşmanului umil, mai sus-amintitul Mehmed-bei s-a înfăţişat cu oastea vestitoare de victorii la Pragul fericirii şi la Curtea împărătească puternică precum cerul, şi s-a unit <cu oastea sultanului>. După vechiul obicei, ţinîndu-se un divan, s-au luat următoarele măsuri chibzuite în urma victoriei : fîşia de pămînt care se întinde în lungime începînd din partea de nord spre sudul vilaietului mai sus-arătat şi al ţării învinse, la apus şi la răsărit de rîul Prut, pînă la cetatea de serhat a Chiliei, şi care, întinzîndu-se, se termină pe malurile Dunării, a fost adăugată la ţinuturile glorioasei familii osmane, ca şi alte ţinuturi mari. S-a dat poruncă să se construiască la răsărit de rîul mai sus-amintit (*Prut*) două cetăţi : Berudcin[34] şi Fălcin[35], pentru ca, începînd cu vremea marelui cuceritor <Suleiman>, acest ţinut să fie stăpînit şi păzit cu sabia. Cît priveşte restul Moldovei, adică pămînturile care se întind de pe malul apusean al rîului mai sus-arătat (*Prut*) spre apus, acolo urma să fie numit un voievod din vilaietul ghiaurilor păcătoşi. În felul acesta, a fost numit,
28 din viţa răposatului Ştefan (*Istefan*) care mai înainte fusese voievod în această ţară, Cetne[36] voievod care era *mülazim*[37] la Poarta fericirii, zicîndu-se că acesta va pedepsi, cu ascuţişul sabiei şi cu fierul ucigător, pe răufăcătorii ce nu vor da ascultare poruncilor.

În ceea ce priveşte treburile din acele ţinuturi, toate urmau să fie îndeplinite şi făcute după gîndurile şi sfaturile aducătoare de victorie

[33] Pentru a discuta situaţia, s-a ţinut un divan boieresc în satul Bădeuţi (Cf. Gr. Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei...*, Craiova, 1939, p. 105).
[34] Probabil Bender, amintit şi în alte izvoare.
[35] Ar părea să fie Fălciu, dar această localitate e la apus şi nu la răsărit de Prut.
[36] Ştefan Lăcustă, care în unele izvoare apare drept fiul lui Ştefan cel Mare (Cf. *Documente privind istoria României*, veac. XVI, A, Moldova, vol. I(1501—1550), Buc., 1953, p. 394, 395 ş.a.).
[37] *Mülazim* : locotenent, slujbaş ; de fapt era ostatec.

ale măriei sale padişahul, aşa cum prevede şeriatul. În ţara <Moldovei> cea ca o grădină înverzită, ca un paradis şi ca o grădină de trandafiri, toate treburile au fost întocmite după *nizamul* împărătesc. Măria sa sultanul, plin de bucurie, a stat cinci zile în localitatea mai sus-amintită, acordînd sus-numitului Sahib-Ghirai-han, ca semn de mare cinste, un *hilat*. Apoi, i-a dat voie <să se întoarcă în Crimeea>. După aceea, în ziua de 27 a lunii rebi-ul-ahîr [38], sultanul stăpînitor al tronului califatului, puternic ca cerul, conducînd frînele norocoase ale dreptăţii, prin grija şi ajutorul lui Allah, după ce depusese o mare sforţare, a dat semnalul de întoarcere spre Curtea fericirii şi spre tronul califatului.

Trecînd prin anevoioasa trecătoare a Botoşanilor, care a fost arătată mai înainte, la al cincilea menzil au construit un pod pentru
29 trecerea apei Prut lîngă localitatea numită Lamuir [39], cunoscută sub numele de „Deghirmen-Bendi" [40]. Astfel, a trecut sultanul lumii cu toată oastea de musulmani şi cu toată armata de credincioşi.

După întoarcerea <turcilor>, ghiaurul cel plin de păcate (Petru), care scăpase de săbii ascunzîndu-se cu grijă şi vicleşug în acele pămînturi nenorocite, şi-a pus în gînd să-l nimicească cu puterea sabiei şi prin luptă pe voievodul Ştefan Lăcustă (*Cetne*), care fusese numit în locul lui. Rătăcitul şi răzvrătitul duşman [41] se gîndea să ruineze prin foc acea ţară, ca o grădină de trandafiri şi strălucind de culoarea lalelelor... Acesta (Petru), scăpat din captivitatea capcanei, renunţînd la fugă, şi-a ales calea primejdiei şi, adunînd pe blestemaţii săi devastatori, fraţi cu diavolul şi porniţi pe răscoale şi răutăţi, urmat fiind şi de suita sa [42] şi de oştenii [43] săi, precum şi de servitorii săi devotaţi, au ieşit cu toţii din ascunzişuri.

Astfel, renunţînd la fugă şi alegînd pericolul, ei au început să încalece şi au pornit cu îndrăzneală la luptă, <Petru> fiind însoţit şi de cei doi fii ai săi [44]. Ei au înaintat asemenea unui balaur cu trei capete care împrăştie foc prin gura sa deschisă. Sus-numitul Ştefan Lăcustă (*Cetne voievod*), la rîndul său, a ieşit în întîmpinarea acestuia, cu oamenii care
30 se aflau lîngă el, primindu-l pe acest duşman nenorocit cu săgeţi ucigătoare. În zilele glorioase ale padişahului nimicind cetele de blestemaţi, Cetne voievod a tăiat capul unui fiu de-al aceluia [45] şi l-a trimis la Curtea fericirii.

[38] 27 rebi II <945> = 22 septembrie 1538.
[39] Posibil să fie La Movile, în apropiere de Botoşani.
[40] Adică „Gîrla morii".
[41] Petru Rareş.
[42] În text: *hass*.
[43] În text: *haramin*.
[44] Iliaş şi Ştefan.
[45] Unui fiu al lui Petru Rareş.

La al şaptelea popas (*menzil*) de la localitatea mai sus-arătată, sultanul a poposit cu mare cinste pe cîmpia Dunării, unde a sosit plin de izbîndă şi a descălecat cu glorie. Aici, fiind aşezate cortul şi curtea împărătească, s-au întins perdelele trandafirii şi alte corturi de culoarea purpurei. Oastea, mîndră ca luna, a vestit bucuria cuceririi prin sunete de tobe, darabane şi ţimbale, ale căror cîntece de victorie umpleau, o dată cu razele de lumină, nu numai viile şi grădinile pămîntului, dar şi înălţimile văzduhului.

La reşedinţa Curţii, asemenea cerului şi planetei Saturn, au fost compuse şi întocmite scrisori de cucerire (*fetihname*) cu cuprins bogat, demne de a fi comparate cu cele mai înalte hrisoave. După ce aceste *fetihname*-le au fost trimise în toate părţile lumii şi la toate popoarele, a avut loc un divan, aşa cum se cuvenea după legea împărătească şi după obiceiul marelui cuceritor.

< La acest divan iau parte toţi demnitarii împărăţiei >.

<Înainte de începutul iernii>, sultanul a dorit să treacă munţii Balcani, mîndri prin înălţimea lor, prin trecătorile lor prăpăstioase şi de aceeaşi vîrstă cu Karakanul [46], pentru a se aşeza şi a se odihni în acele părţi.

...Pentru a ajunge la locul dorit, slobozind oastea călăuzitoare de victorie, au rămas patru zile în mai sus-arătatul popas renumit (Isaccea).

După aceea măria sa sultanul, umbra lui Allah pe pămînt şi califul lumii lui Allah, străbătînd cîmpia Dobrogei, a trecut printr-o trecătoare anevoioasă a Balcanilor, numită Cealîk-Kavak.

Cu grija şi cu ajutorul lui Allah cel prea înalt, de care se teme şi pe care-l respectă toată lumea, în al 16-lea popas (*menzil*) el a sosit în vechea reşedinţă a sultanatului şi califatului, capitala dreptăţii şi a fericirii, adică în strălucitul oraş Adrianopol cel bine păzit.

Şi astfel s-a terminat cu noroc, în a cincea zi a lunii djumadi-ul-ahîr din anul 945 [47], cea mai strălucită expediţie victorioasă împotriva ghiaurilor, care a atins culmea gloriei, sfîrşindu-se cu noroc.

<Se arată apoi că cel care a descris această expediţie este Nasuh Matrakci>.

Cu ajutorul preaînaltului Allah, această lucrare a fost scrisă în zilele celei de a treia decade a lunii djumadi-ul-ahîr, una dintre lunile anului 945, după anii Hegirei [48].

[46] *Karakan* : munte legendar, ca şi *Kaf*.
[47] 29 octombrie 1538.
[48] 12—21 noiembrie 1538.

LÜTFI-PAŞA

Hadji Lütfi-paşa bin Abd-el-Muin, cunoscut ca om de stat otoman, cărturar şi istoriograf, era originar din Albania. Locul şi data naşterii sale nu se cunosc. A fost crescut ca pag la seraiul sultanilor, unde fusese introdus pe vremea lui Baiazid al II-lea (1481—1512), recrutat, probabil, spre a fi ienicer. Propriile sale mărturii biografice atît în *Tevarih* (*Cronică*) cît şi în *Asafname* (*Cartea vizirului*) sînt foarte preţioase pentru cunoaşterea vieţii şi operei cronicarului. În seraiul din Constantinopol el a început să studieze istoria şi teologia.

Timp de 25 de ani Lütfi-paşa a fost în slujba sultanilor, mai mult în provincii decît în capitală, ocupînd diverse slujbe în ierarhia Porţii otomane. Din relatările sale rezultă că a participat la toate bătăliile lui Selim I în Persia, Arabia, Egipt ş.a. De asemenea, sub Suleiman Magnificul a luat parte la campaniile împotriva Belgradului, Ungariei, Persiei, Bagdadului, insulei Corfu etc. În calitate de al doilea vizir, l-a însoţit pe sultan, din iulie pînă în noiembrie 1538, în campania împotriva Moldovei lui Petru Rareş. Cronicarul Ibrahim Pecevi (*Tarih*, I, 209) subliniază că podul de peste Prut lîngă Fălciu a fost construit sub supravegherea directă a vizirului Lütfi-paşa, cu ocazia expediţiei în Moldova din 1538. La moartea marelui vizir Aias-paşa [1], l-a urmat în rangul de prim sfetnic al sultanului. În această calitate el a depus eforturi pentru organizarea marinei şi pentru înfăptuirea unor reforme în administraţia statului. În politica externă a Imperiului otoman a dat dovadă de abilitate diplomatică, mai ales în relaţiile cu Veneţia, Austria şi Franţa.

---

[1] Aias-paşa a murit de ciumă la 26 safer 946/13 iulie 1539 (v. Lütfi-paşa, *Tevarih-i Al-i Osman*, p. 370). Deci Lütfi-paşa a devenit mare vizir la 13—14 iulie 1539 şi nu la altă dată cum se arată în unele tabele cronologice.

Prin căsătoria sa cu prinţesa Şah-sultan, sora lui Suleiman Magnificul, Lütfi-paşa s-a înrudit cu dinastia otomană. Cu toate acestea, în 1541, el a fost mazilit şi surghiunit la Dimotica unde avea o moşie, acordîndu-i-se şi o pensie. Aici, Lütfi-paşa scrie o serie de lucrări în limbile arabă şi turcă. Din cauza opoziţiei lui Rustem-paşa[2], succesorul său la marele vizirat, nu a putut relua legăturile sale cu sultanul. Lütfi-paşa a murit pe la anul 1562/970.

Printre cele 21 de lucrări ale lui Lütfi-paşa, dintre care 13 în limba arabă şi 8 în limba turcă, merită să fie semnalată opera sa legislativă: *Asafname*, privitoare la organizarea Imperiului. În *Asafname*[3], un fel de regulament al vizirilor, autorul, pe baza vastei experienţe cîştigate în cariera sa politică şi administrativă, dă o seamă de precepte pentru succesorii săi.

O deosebită importanţă pentru cunoaşterea istoriei otomane, mai ales pentru veacul al XVI-lea, prezintă cronica sa *Tevarih-i Al-i Osman*, care tratează evenimentele osmanlîilor de la început (sec. XIII) şi pînă la 14 august 1554 (=15 ramazan 961). Pe baza unui manuscris incomplet descoperit de Mehmed Tahir la Brusa, conservatorul Muzeului de antichităţi din Istanbul, Ali, a dat în 1923—1924 o ediţie critică a acestei opere[4]. O serie de completări la acest text se pot face pe baza manuscrisului aflat în Biblioteca Naţională din Viena[5], care a fost cunoscut şi utilizat de I. V. Hammer[6]. Tot pe baza manuscrisului din Viena, orientalistul ungur J. Thury a tradus unele fragmente privitoare la Ungaria (*Török Törtenetirok*, Budapesta, 1896, II, 279—363).

Cronica lui Lütfi-paşa are factura vechilor cronici otomane din secolul al XV-lea (Enveri, Orudj b. Adil, Azîk-paşa-zade, Cronicile anonime, Neşri ş.a.) nu numai datorită titlului său *Tevarih-i Al-i Osman*, ci şi prin conţinutul, limba şi stilul ei. Deşi autorul trăieşte în secolul al XVI-lea, totuşi cronica sa prezintă un contrast izbitor cu istoriografia oficială a Curţii otomane. Pentru epoca anterioară domniei lui Baiazid II (1481—1512), el reproduce sau prelucrează cronicile mai vechi. Merită interes şi această parte a operei sale, deoarece a utilizat surse care sînt inaccesibile sau care au dispărut. Partea originală a cronicii o consti-

---

[2] Mare vizir: 1544—1553 şi 1555—1561.

[3] Rudolf Tschudi, *Das Asafname des Lütfi Pascha...*, în *Türkische Bibliothek*, Berlin, 1910, 45 + XXI + 38 p.

[4] Lütfi-paşa, *Tevarih-i Al-i Osman* (*Istoriile dinastiei Osmane*), Istanbul, 1923 (1341), 456 p.

[5] Flügel, *Katalog Orient. Handschriften* (II, 224, nr. 1001).

[6] Hammer-Purgstall, *Histoire de l'Empire ottoman* (ed. J. J. Hellert), vol. V şi VI; idem, *Geschichte der osmanischen Dichtkunst...*, şi *Die Osm. Staatsverfassung...* (1815), I, p. 358—360.

tuie descrierea evenimentelor la care Lütfi-paşa a fost martor ocular (p. 191—456, ed. Ali). Aici se tratează domniile a trei sultani (Baiazid al II-lea, Selim I şi Suleiman Magnificul), în slujba cărora a fost Lütfi-paşa. Cea mai preţioasă descriere este aceea a domniei lui Suleiman Magnificul şi mai cu seamă a perioadei 1539—1541, cînd autorul a îndeplinit funcţia de mare vizir. Spre deosebire de istoriografii oficiali de mai tîrziu el dă o descriere simplă a evenimentelor fără a lua o atitudine critică faţă de ele. Cele două scrieri (*Asafname şi Tevarih...*) constituie sursele cele mai preţioase care semnalează primele semne de slăbiciune şi corupţie a Imperiului otoman apărute în secolul al XVI-lea. Traducerea extraselor alăturate s-a făcut după ediţia lui Ali, menţionată mai sus.

Bibliografie: Ahmed Ta'ib, *Hadikat ül-vüzera* (*Schiţe biografice de viziri*), Constantinopol, 1854/1271; *O.M.*, III, p. 132—134; *G.O.W.*, p. 80—81; *E.I.*, III, p. 56—58; *I.A.*, VII, 1957, p. 96—101.

TEVARIH-I AL-I OSMAN

(ed. Ali, Istanbul, 1923/1341).

44 ...Sultanul Murad a domnit timp de 30 de ani[1] şi la Kosovo, pe locul unde a murit ca un martir, i s-a ridicat un mausoleu (*türbe*), iar trupul său fiind trimis la Brusa, a fost îngropat <acolo> în anul Hegirei 791[2].

DOMNIA SULTANULUI BAIAZID-HAN I

Baiazid Fulgerul (*Ildîrîm*), plecînd de acolo (din Kosovo), s-a întors la Adrianopol. În anul acela cucerind minele de la Cratova, cu împrejurimile ei, tot în acel an a fost cucerit şi Vidinul. După aceea, Firuzbei, galopînd, a făcut o incursiune în Ţara Românească şi s-a întors cu multă pradă.

...Aceste cuceriri au avut loc în anul 792 al Hegirei[3]. Apoi sultanul Baiazid, trecînd din Galipoli, a atacat Constantinopolul. Prădîndu-i împrejurimile, pe cînd cei din cetate se luptau, a sosit craiul unguresc[4] şi, atacînd Nicopolul, a început să-l asedieze. Cînd sultanul Baiazid a primit ştirea, ridicînd asediul Constantinopolului, s-a dus şi l-a atacat pe crai şi oastea sa. Pe cînd craiul voia să treacă Dunărea cu oastea sa, ghiaurii au fost atacaţi din spate de musulmani şi au pierit fără număr, iar musulmanii s-au săturat de prăzi în anul 793 al Hegirei[5].

Apoi Ildîrîm-han a cucerit împrejurimile Nicopolului şi Silistrei.

<Urmează relatarea incursiunilor în Moreea; lupta de la Ankara (1402) şi căderea lui Baiazid>.

61 Hanul Ildîrîm a avut şase fii, dintre care unul a dispărut în luptă[6], rămînîndu-i în viaţă cinci fii[7].

Sultanul[8] Mehmed s-a întors şi s-a stabilit iarăşi la Amasia, iar Musa şi Isa, urmărindu-se unul pe altul, s-au dus în ţinutul Karasî.

---

[1] Murad I (1359—1389).
[2] 1389.
[3] 20 decembrie 1389—8 decembrie 1390.
[4] Sigismund de Luxemburg (1387—1437).
[5] 9 decembrie 1390—28 noiembrie 1391.
[6] Este vorba de Mustafa Celebi, zis Düzme, adică „falsul" ; după unii cronicari, a căzut în captivitate tătărească în 1402 şi apoi s-a întors la începutul domniei lui Murad al II-lea, ridicînd o răscoală în Rumelia.
[7] Emirul Suleiman, Isa Celebi, Musa Celebi, prinţul Mehmed, devenit sultan, şi Kasîm Celebi.
[8] Mehmet Celebi (1413—1421) ; aici termenul de sultan are sensul de prinţ.

În sfîrşit, Musa, găsindu-l pe Isa, l-a făcut pe acesta să dispară. De acolo, Musa s-a întors la Brusa. Emirul Suleiman [9] a venit şi el la Brusa. Musa, fugind de acolo, a plecat în Karaman.

...Apoi, emirul Suleiman a trimis ştire lui Karamanoglu [10], spunîndu-i să nu dea drumul fratelui său, zicînd: „Dacă faci prietenie cu noi, de asemenea şi noi îţi vom fi ‹prieteni›". Cînd Musa a văzut că şi Karamanoglu s-a împăcat cu emirul Suleiman, a fugit la Isfendiar [11]. Emirul Suleiman se afla la Brusa cînd a primit ştirea că Musa a fugit la Isfendiar.

62 Isfendiar, urcîndu-l pe Musa Celebi într-o corabie la Sinop (*Sinap*), l-a trimis în Ţara Românească (*Eflak*). În acea vreme, bei în Ţara Românească era Mircea ghiaurul. Ghiaurul Mircea, luîndu-l pe Musa lîngă dînsul, l-a trecut în Rumelia. Acest Musa, adunînd în jurul său mulţi ostaşi, s-a dus împotriva Adrianopolei. Emirul Suleiman, auzind de trecerea fratelui său în Rumelia, a pornit în mare grabă cu scopul de a merge la Adrianopol şi a ajuns acolo. Şi totuşi nu se lăsă nici o clipă de petreceri şi de băutură. Astfel, se povesteşte că rămînea într-un loc mai multe zile în şir ca să bea. Pe cînd era foarte ocupat cu băutura, şi anume în timp ce bea vin într-o bae (*hamam*) din Adrianopol, Musa Celebi a venit împotriva sa. El dormea. S-a trezit, însă ce folos! Cînd Musa ajunsese la Adrianopol, toată Rumelia trecuse de partea lui. La rîndul său, emirul Suleiman, deşteptîndu-se, a plecat mahmur din locul unde se afla. Pînă să întrebe ce e cu Musa, acesta a şi sosit, năvălind asupra lui. Emirul Suleiman a fugit şi, pe cînd mergea spre Istanbul (*Islanbol*), pe drum a nimerit într-un sat. În acel sat era o nuntă. El a vrut să întrebe de drum, dar nuntaşii, recunoscîndu-l de departe, l-au ucis. Apoi, Musa Celebi închizînd pe locuitorii acestui sat în casele lor, le-a dat foc şi aceştia au murit cu toţii.

63 ...Apoi, Musa Celebi, întorcîndu-se, s-a urcat pe tronul de la Adrianopol şi a devenit padişah. Emirul Suleiman a domnit de la anul 805 al Hegirei [12], iar cînd a venit anul 813 [13], a devenit bei fratele său Musa.

67 ...Domnia lui Musa a durat trei ani şi jumătate, după care el a
68 plecat din ‹această› lume. Pe beilerbeiul său, care era Mihaloglu, l-a prins [14] şi l-a trimis la Tokat unde a fost aruncat într-o închisoare.

[9] Emirul Suleiman a domnit în Rumelia (1402—1411).
[10] Principele de Karaman: Mehmed II.
[11] Principele de Kastamonu: Isfendiar, fiul lui Baiazid Kötürüm.
[12] Începe la 1 august 1402.
[13] Începe la 6 mai 1410. De fapt, el a ocupat Adrianopolul în primăvara anului 1411.
[14] Mehmed I Celebi (1413—1421).

Pe judele său de oaste (*kadîasker*) care era cadiul din Samauna [15], de asemenea l-a prins şi, împreună cu fiul şi fiica sa, l-a trimis la *Iznik*. Beiul azapilor [16] a fugit în Ţara Românească.

70 DOMNIA SULTANULUI MEHMED-HAN I

Rumelia toată a trecut de partea sultanului Mehmed, care în
71 814 [17] a devenit padişah. Apoi a trimis soli la beii din vecinătate şi s-au împăcat între ei.

...Sultanul Mehmed, întorcîndu-se ‹din Karaman›, a venit la Brusa şi, plecînd de acolo, a sosit la Adrianopol.

Apoi, pornind în vilaietul Ţării Româneşti, a poruncit să se facă pe malul Dunării fortăreaţa Giurgiu (*Ierkökü*).

El şi-a trimis acîngiii în Ţara Românească şi aceştia s-au întors foarte sătui. Apoi, domnii (*beii*) Ţării Româneşti, împăcîndu-se, şi-au trimis haraciul, împreună cu fiii lor ca ostateci, la Poartă. După aceea, sultanul Mehmed, pornind de acolo, s-a întors.

Simavnaoglu, pe cînd era cadiasker pe vremea lui Musa, avea un intendent (*kethuda*) cu numele de Börüklüge Mustafa care, fugind în timpul bătăliei, s-a dus la Kara-Burun din ţinutul Aidîn şi a pricinuit multe greutăţi şi neajunsuri populaţiei din acel loc. El a făcut să i se spună profet (*nebi*). De asemenea, făcînd şi alte multe lucruri nechibzuite ca acestea, el s-a răsculat în acel vilaiet, după ce cîştigase o mare
73 faimă. Baiazid-paşa şi prinţul Murad, pornind ‹împotriva lui› şi întîlnindu-se cu Börüklüge, au dat multe lupte. Din amîndouă părţile au murit mulţi oameni. În sfîrşit, l-au ucis acolo pe Börüklüge şi, înlăturînd răutăţile din această provincie, au pus stăpînire pe acele ţinuturi.

‹Lupta cu Torlak-Kemal, un alt discipol al lui Bedreddin, şi spînzurarea lui›.

Şi şeihul Bedreddin, fiul cadiului de Simavna, nerămînînd la Iznik, a plecat la Isfendiaroglu. Pe cînd stătea acolo, într-o noapte s-a urcat într-o corabie şi a trecut în Ţara Românească. Venind din Ţara Românească, el a intrat în „marea de copaci" (*Agaç Denizi*). De asemenea, ieşind din „marea de copaci", a trimis cîţiva sufii (*sofu*) nenorociţi în şesul Zagrei ca să poftească populaţia la dînsul. Acei sufii, venind în şesul Zagra, au spus ‹în numele şeihului›: „De acum înainte bei-

[15] Şeihul Bedreddin Mahmud, fiul cadiului din Simavna.
[16] *Azab-bei*, comandantul cetelor de azapi.
[17] 25 aprilie 1411—12 aprilie 1412. De fapt în 816=1413.

licul este al meu, tronul mi s-a acordat mie". Poftind populaţia, mulţi i-au ascultat şi în jurul său s-au strîns mulţi oameni fără căpătîi[18], servitori şi sufii. Au mai venit mulţi naibi şi prieteni de pe vremea cînd era cadiasker pe lîngă Musa Celebi. Apoi au văzut că nu e nimic bun în faptele acestuia. Din această pricină s-au împrăştiat şi în jurul lui a rămas un număr mic de oameni.

Sultanul Mehmed, atacînd Salonicul, a auzit această ştire tocmai
74 pe cînd era să-l cucerească. De aceea, a trimis mulţi oameni în părţile Zagrei, unde aceştia, găsindu-l < pe şeih >, l-au prins. Apoi l-au dus la Serres (*Siroz*), la sultanul Mehmed care a întrebat: „Ce să facem cu acesta? A făcut atîtea nelegiuiri! Este oare păcat să-l ucidem?". Padişahii acelor vremuri erau astfel de musulmani, încît aveau milă chiar şi de acei care se răzvrăteau făcînd astfel de răutăţi.

Însă în vremea aceea era un mare învăţat cu numele de Halil[19]. Acesta a dat sentinţa (*fetva*), zicînd: „Sîngele său este bun (*halal*), iar averea sa este păcătoasă (*haram*)". Pe baza hotărîrii dată de acesta, l-au spînzurat pe şeih la Serres.

Apoi, sultanul Mehmed plecînd din nou, s-a aşezat la Brusa.

76 EPOCA SULTANULUI MURAD-HAN AL II-LEA

<Descrierea luptelor dintre Düzme Mustafa şi Murad al II-lea>.

84 Să revenim la subiect: Pe cînd sultanul Murad se războia cu fratele său, beiul Ţării Româneşti, Sara-kular-virde[20], trecînd Dunărea
85 încoace, săvîrşea în Rumelia multe răutăţi. Sultanul Murad, pornind şi trecînd Dunărea, a făcut ca Ţara Românească să fie jefuită şi oastea sa, după ce s-a săturat < de pradă >, s-a întors şi s-a aşezat la Adrianopol în 826 al Hegirei[21].

95 ...< Sultanul > a trimis pe Iezid-bei[22] într-o incursiune, dar, neavînd noroc în Ungaria, acesta a fost înfrînt.

Apoi, sultanul Murad, plecînd din Adrianopol şi aşezîndu-se la
98 Sofia, beilerbeiul Şehabeddin paşa cu <oastea> din Rumelia şi cu acîngiii
99 şi cu ienicerii, a trecut prin Ţara Românească şi acîngiii s-au împrăştiat în vilaietul unguresc. Beilerbeiul Hadîm <Şehabeddin>-paşa rămînînd

---

[18] În text: *hadîm* şi *haşîm*.
[19] Haidar Haravi.
[20] În loc de: Drakula-voivoda. E vorba de Vlad Dracul.
[21] 15 decembrie 1422 — 4 decembrie 1423.
[22] Recte: Mezid-bei.

100 singur, blestematul de Iancu <de Hunedoara> l-a înfrînt și i-a tăiat capul [23], găsindu-l nepăsător întocmai ca pe Mezid-bei.

101 În 845 al Hegirei [24], Ibrahim-bei Karamanoglu iarăși s-a răsculat.

102 ... Pe cînd stătea la Adrianopol, sultanului Murad i-a venit știre
103 despre moartea prințului Alaeddin [25]. Pe cînd sultanul Murad era în doliu, craiul unguresc [26] și blestematul de Iancu <de Hunedoara> și despotul Laz-oglu [27], năvălind asupra sa, au venit la trecătoarea Zlatița (*Izladî Derbendi*). Ghiaurii, înfrîngînd pe beilerbeiul Rumeliei, Kasîm-pașa, împreună cu <oastea> rumeliotă, au dat foc Sofiei.

Dîndu-se știre sultanului Murad-han, el a plecat din Adrianopol pe vreme de ger cu oastea sa de Poartă, cu oastea din Anatolia și cu
105 azapii și, întîlnindu-se cu ghiaurii la trecătoarea Zlatița, s-au luptat, dînd o mare bătălie. Oastea ghiaurilor a fost respinsă. Pe urmele lor au trimis ostași. Deși au fost prinși mulți oameni dintre ghiauri, totuși ghiaurii,
106 măcelărind pe acei care veneau după ei, au pricinuit musulmanilor numeroase înfrîngeri. După aceasta sultanul Murad a venit la Adrianopol. Împăcîndu-se cu Laz-oglu, i-a înapoiat vilaietul și cetățile sale.

107 ... Karamanoglu [28] avea un bufon. Se spune că acesta i-a vorbit astfel: „Bine ați făcut că v-ați dus <împotriva lui Osmanoglu>". Karamanoglu îl întreabă: „De ce am făcut bine?" Acesta îi răspunse: „Dintr-o parte sultanul [29], din cealaltă parte fratele tău Iancu, speră să-i calce peste puțină vreme sub picioare pe musulmani, făcîndu-i să piară".

... Prințului Mehmed i s-a acordat tronul în anul 847 [30].

109 Craiul [31] și blestematul de Iancu, au atacat din nou împreună, în înțelegere cu ungurii (*Üngürüs*), cu sașii (*Sas*) și cu germanii (*Aleman*)
110 și cu cei din vilaietul ceh, cu oastea din Bosnia, cu cei din Apulia (*Pulia*)
111 și din Țara Românească, cu fîncii (*Firenk*) și cu Karamanoglu. Dar,
112 în afară de Karamanoglu, toți erau lîngă afurisitul de crai, care adunase o
113 oaste de 70 000—80 000, dintre care unii aduseseră și cîteva mii de tunuri.
114 Ostașii săi erau îmbrăcați în zale albastre și, cu o astfel de înfățișare mă-
115 reață, au trecut prin Belgrad. Devastînd vilaietul Șumla (*Șumnu*) și Nicopol, au asediat cetatea Provadia. După aceasta, Firuzbeioglu Mehmed-bei, bei de Nicopol, cu oastea sa și cu acîngiii săi de față, atacîndu-i

[23] În celelalte izvoare se spune că Șehabeddin-pașa a fugit în sudul Dunării.
[24] 22 mai 1441—11 mai 1442.
[25] Acesta era unul dintre fiii lui Murad al II-lea.
[26] Vladislav I.
[27] Gheorghe Brankovici—Vukovici (1427—1456).
[28] Ibrahim-bei (1424—1463).
[29] Adică „stăpînul meu".
[30] 1 mai 1443—19 aprilie 1444.
[31] Regele Ungariei, Vladislav I.

116 pe ghiauri pe la spate, au ucis pe mulţi dintre ei. Prinzîndu-i pe ghiaurii îmbrăcaţi în zale, au dat de ştire sultanului Murad la Manisa, dar el nu a venit, ci a spus: „Beiul vostru este acolo; mergeţi şi vă luptaţi...".

117 Sultanul Murad şi oastea din Anatolia au trecut cu o navă frîncă
118 de la Galata, prin Ieni-Hisar. Pe cînd sultanul stătea la Adrianopol,
119 Firuz-bei i-a trimis pe acei ghiauri prinşi îmbrăcaţi în zale. Sultanul
120 Murad, socotind această victorie de bun augur, a spus: „treaba noastră este norocoasă" şi a adus multe mulţumiri prea înaltului Allah. Apoi,
121 depunînd zel pentru expediţia sfîntă, au pornit din Adrianopol cu mulţi ieniceri şi cu oastea rumeliotă şi cu acîngii şi cu azapi şi cu serahori. A
122 venit şi un mare număr de mahomedani din împrejurimi, zicînd că „este ridicarea gloatelor". Astfel, strîngîndu-se cu toţii, sultanul Murad de asemenea s-a dus împotriva afurisitului de ungur, cu care s-a întîlnit. Dîndu-se o mare luptă, tunurile şi puştile şi zenberecurile împroşcau din amîndouă
123 părţile ca o ploaie aducătoare de nenorocire.

Craiul cel afurisit stînd în mijlocul oştii, blestematul de Iancu
124 înainta dintr-o parte şi Kara-Mihal [32] din altă parte; aceştia obţinînd
125 o mare victorie asupra sultanului Murad, i-au înfrînt cele două flancuri.
126 Atunci Karadja-paşa, beilerbeiul Anatoliei, a murit ca un martir. Oastea
127 Anatoliei, văzînd aceasta, s-a împrăştiat, iar cei din oastea Rumeliei, văzînd risipirea celor din Anatolia, au rupt-o la fugă înainte de a veni ghiaurii la ei, şi fără să se uite în urmă.

132 ... În trufia sa, crezîndu-se erou şi zicînd: „eu singur voi împrăştia această oaste", <Vladislav> s-a repezit spre oastea otomană de Poartă,
133 unde era sultanul. Prin grija şi bunătatea prea înaltului Allah, calul craiului, poticnindu-se, a căzut. El însuşi s-a rostogolit cu faţa la pămînt.
134 Cînd a avut loc această întîmplare, găsindu-se de faţă cîţiva ieniceri, i-au
135 tăiat capul şi l-au dus sultanului Murad care, văzîndu-l, a mulţumit
136 prea înaltului Allah. Capul craiului cel blestemat fiind pus pe o prăjină, l-au ridicat în sus. Telaliii au început să vestească pretutindeni că aceasta este tigva craiului. Oastea care se împrăştiase, s-a adunat iarăşi în jurul sultanului. Oastea ghiaurilor, văzînd aceasta, a dat de ştire blestematului de Iancu. Acesta, văzînd cum stau lucrurile, nu i-a lăsat pe
140 ghiauri să se împrăştie, ci le-a spus: „Noi am venit aici pentru credinţa noastră şi nu pentru crai!". În felul acesta iarăşi a stăpînit oastea.
141 Întorcîndu-se, a mai atacat de două ori, dar, văzînd că musulmanii s-au
142 înmulţit iarăşi, au început să fugă înapoi, apucînd care încotro.

[32] Mihail Szilagy.

Oastea islamică, văzînd cum a fost înfrîntă oastea ghiaurilor, s-a
143 dus să-i fugărească pe ghiauri. După aceea, ienicerii şi azapii au venit
144 asupra carelor ghiaurilor şi au dat multe lupte. În sfîrşit, fiind devastate şi carele, ei s-au săturat <de pradă>. Apoi, întorcîndu-se la sultanul
145 Murad, i-a urat: „Să-ţi fie binecuvîntat bairamul!" După ce au rămas
146 timp de trei zile la locul bătăliei, a patra zi s-au întors cu o bogată pradă
147 de animale la Adrianopol în anul 848 al Hegirei [33].

MEHMED S-A URCAT PENTRU A DOUA OARĂ PE TRON

148 Pe cînd musulmanii stăteau cu mare pompă în acele vilaieturi, i-a
157 venit ştire sultanului Murad cum că „Iancu blestematul, luînd locul
158 craiului <unguresc> şi făcînd înţelegere cu ungurii şi saşii şi cu cehii şi
159 nemţii şi latinii, ca şi cu oastea Ţării Româneşti, a trecut prin Belgrad, venind să atace" [34].

160 Cînd sultanul Murad a auzit aceasta, ieşind din Albania, s-a aşezat
161 la Sofia. Trimiţînd scrisori pretutindeni, el a strîns oşti în Rumelia. Astfel,
162 au venit în jurul sultanului Murad 10 000 de azapi, ieniceri şi serahori şi multe alte oşti zicînd: „Se face mare expediţie sfîntă şi se ridică toate gloatele".

Pregătind toate cele trebuincioase pentru război, au luat împreună şi pe prinţul Mehmed şi au pornit îndată.

Din această parte, oastea Ţării Româneşti, trecînd spre Nicopol, a vrut să devasteze acele ţinuturi. Atunci, beii de margine, Firuzbeioglu Mehmed-bei şi Hasan-bei şi Ahmed-bei, cu multe mii de acîngii, trecînd în spatele oştii Ţării Româneşti şi atacîndu-i pe ghiauri, i-au ucis. Aceasta a fost prima bătălie împotriva ghiaurilor. După aceea, ştirea plăcută ajungînd la sultanul Murad, acesta s-a bucurat mult.

163 Cu această bucurie, întîlnindu-se cu Iancu afurisitul la Kosovo, <oştile lor> nu s-au războit <la început>, ci numai s-au aşezat <faţă în faţă>. Stînd faţă în faţă o zi şi o noapte, tunurile şi puştile şi zenberecurile au împroşcat o ploaie aducătoare de nenorociri şi cele două oşti s-au războit în acest chip. Apoi, Iancu afurisitul, dînd un atac asupra musulmanilor, a respins cele două aripi ale oştii padişahului şi anume oastea de Anatolia şi cea de Rumelia. A rămas oastea de Poartă a padişahului. Ienicerii şi azapii punînd înaintea lor scuturile [35], s-a tras din tunuri şi puşti dintr-o

[33] 20 aprilie 1444—8 aprilie 1445.
[34] Evenimentele din acest paragraf se referă la anul 1448.
[35] În text: *kalkan*.

parte în alta. Bătălia a fost aşa de crîncenă, încît nu se poate descrie.
Sultanul Murad a stat neclintit şi, deşi s-au dat multe lupte, oastea ghiaură
nu l-a putut mişca din loc. După aceea, unii din oastea musulmană, văzînd
că ghiaurii erau înveşmîntaţi în zale albastre din cap pînă în picioare,
au spus : „În faţa fierului nu se poate sta" şi, dîndu-se la o parte, le-au
deschis calea. Îndată după trecerea ghiaurilor, căzîndu-le în spate, au
început să-i măcelărească pe ghiauri, iar aceştia, neavînd putere să se
întoarcă, au rupt-o la fugă. Oastea islamică, nimicind pînă spre seară
oastea ghiaură, a dat o mare bătălie. Unii dintre ghiauri au fost ucişi,
alţii, care au scăpat, au intrat iarăşi printre carele de luptă, iar unii au
fugit pe cîmpie. Musulmanii au mers pe urmele ghiaurilor fugiţi pe cîmpie.
Caii ghiaurilor erau slabi şi neputincioşi. Acolo au dat peste un sat ; acolo
i-au băgat pe ghiauri cu ceata lor. Şi închizînd uşile caselor de frica musul-
manilor, ei n-au ieşit afară şi au pierit în flăcări, de teama musulmanilor.
Apoi, gaziii, împresurînd carele, au tras cu tunurile şi s-au luptat de seara
pînă dimineaţa. Iancu afurisitul, văzînd că lucrurile s-au schimbat, i-a
înşelat pe ghiauri zicînd : „Voi să staţi pe loc, iar eu voi pleca şi voi trece
în spatele turcului, aşa încît, voi din faţă şi eu pe la spate, să-i nimicim pe
turci". Astfel, luînd oamenii care făceau parte mai demult din suita sa,
164 el a fugit, lăsîndu-i pe ghiaurii care erau în care. Aceştia s-au războit pînă
în zori. Dimineaţa, văzînd că Iancu nu se mai află acolo şi că musulmanii
le-au înconjurat carele, ghiaurii s-au zăpăcit şi au început să fugă. Musul-
manii, la rîndul lor, au început să-i măcelărească pe ghiauri şi le-au luat
carele. Pe neciopliţii de ţărani (*horiat*), care erau în ele, trecîndu-i prin
sabie, pe ceilalţi i-au luat în prinsoare şi s-au săturat <de prăzi>. După aceea,
beii, venind la sultanul Murad, i-au spus sărutîndu-i mîna : „Biruinţa
să-ţi fie cu noroc". Ei au stat trei zile [36] pe locul de bătălie. Sultanul
Murad, plimbîndu-se pe cîmpul de luptă, a văzut că au fost nimiciţi atîţia
165 ghiauri, încît acel şes era plin de leşuri îngrămădite unele peste altele.
Era un bei bătrîn cu o barbă albă căruia i se spunea Azap-bei. Sultanul
Murad, întorcîndu-se către acesta, i-a zis : „Beiule de azapi, să vezi că
între ghiaurii nimiciţi nu se găseşte nici unul cu barbă albă !". Atunci
acel bei îi răspunde : „Hei padişahule, de aceea li s-a întîmplat această
nenorocire ; dacă între ei s-ar fi găsit un om chibzuit, nu ajungeau în
această stare !". Apoi, sultanul Murad, întorcîndu-se la Adrianopol, se
aşeză acolo.

În acel an n-a mai mers în expediţie ; a pus să se facă pentru a doua
166 oară cetatea Giurgiu. De acolo, a dat învoire să se meargă în incursiune

[36] Editorul semnalează aici o lacună în text.

în Ţara Românească şi l-a pus ca domn în Ţara Românească pe Dracula-oglu Kazîklu [37]. Şi de aici, întorcîndu-se, s-a aşezat la Adrianopol în anul 853 al Hegirei [38].

170 DOMNIA SULTANULUI MEHMED AL II-LEA

184 <Sultanul Mehmed al II-lea> mergînd la Belgrad şi neputîndu-l lua, beilerbeiul său [39] şi-a găsit o moarte de martir. Sultanul, întorcîndu-se, s-a aşezat la Adrianopol.

<Urmează descrierea luptei din Moreea>.

185 Anul 861 al Hegirei [40].

<Cucerirea Trapezuntului în 1461>.

Apoi, a făcut expediţie în Ţara Românească. Trecînd Dunărea, Ţepeş, fiul lui Dracul (*Taraklu-oglu Kazîklu*), nu s-a luptat pe faţă, ci a dat pe neaşteptate un atac peste noapte. Apoi, neputînd obţine victorie, toată oastea sa a fost măcelărită şi a pierit. El însuşi a fugit singur în vilaietul
186 unguresc. Craiul unguresc [41], la rîndul său, prinzîndu-l pe Ţepeş, l-a spînzurat numaidecît. Sultanul Mehmed, după ce a numit ca domn în Ţara Românească pe fratele lui Ţepeş [42], s-a întors şi s-a aşezat la Adrianopol.

...Expediţia în Ţara Românească [43] şi cea împotriva cetăţii insulare Mitilene au avut loc în anul 966 al Hegirei [44].

189 ...Pe de altă parte <în anul 878, 1474—1475> Suleiman-paşa, neputînd cuceri Alexandria (*Iskenderie*), a plecat de aici împotriva Moldovei (*Kara-Bogdan*). Oastea islamică fiind obosită din cauza expediţiei împotriva cetăţii Iskenderie şi suferind din pricina gerului, ea a fost înfrîntă în ciocnire <de oastea moldovenească>.

...În 879 al Hegirei [45], sultanul Mehmed, aşezîndu-se iarăşi la Istanbul, a trimis pe vizirul său Ghedik Ahmed-paşa, cu multe mii de oameni, pe mare la Caffa. El a cucerit Caffa şi Mangup cu împrejurimile lor. De asemenea, oastea din Crimeea şi Deşt<-i Kipceak> s-au supus. Aceasta s-a întîmplat în 880 al Hegirei [46].

---

[37] După nume pare a fi Vlad Tepeş; de fapt este vorba de Vladislav al II-lea (1446—1456).
[38] 24 februarie 1449—13 ianuarie 1450.
[39] Karadja-bei.
[40] 21 noiembrie 1456—19 noiembrie 1457.
[41] Matei Corvin.
[42] Radu cel Frumos.
[43] Editorul semnalează o lacună în text.
[44] 6 octombrie 1461—26 septembrie 1462.
[45] 18 mai 1474—7 mai 1475.
[46] 8 mai 1475—26 aprilie 1476.

Apoi sultanul Mehmed, făcînd expediție în Moldova, a strîns oști din toate părțile lumii și s-a întîlnit cu oastea Moldovei în luna rebi-ul-evvel [47]. Moldoveanul [48] fiind învins și oastea sa distrusă, el însuși (domnul) a fugit. Iar sultanul Mehmed a devastat țara sa și s-a întors.

...Mihalbeioglu Ali-bei, trecînd prin Țara Românească, a făcut o incursiune în Ungaria, dar fapta lui n-a reușit, în 882 al Hegirei [49].

190 Mihaloglu Ali-bei și Huseinbeioglu Isa-bei și Malkocioglu Bali-bei, cu mai multe mii de acîngii, trecînd prin Țara Românească, au intrat în Ungaria unde au devastat și au jefuit multe locuri. Fiind atacați pe neașteptate de oastea ungurească, care stătea pregătită, Isa-bei a murit ca un martir. Astfel, musulmanii, dînd de nenorocire, s-au întors în 884 al Hegirei [50]. ...

191 DOMNIA SULTANULUI BAIAZID-HAN AL II-LEA

192 ...Ridicîndu-se de acolo (Adrianopol), el a pornit în expediție împotriva Moldovei, unde a cucerit cetatea Chilia și Akkermanul. Apoi întorcîndu-se, s-a așezat la Adrianopol. În 890 al Hegirei, în 29 ale lunii safer [51], într-o zi de miercuri, între chindie și seară, a fost o eclipsă de soare, din trei părți rămînîndu-i numai una.

...După aceasta, în anul 890, beilerbeiul Hadîm Ali-pașa, avînd
învoirea padișahului, a mers cu oastea rumeliotă și cu oastea de Poartă,
193 cu 30 000 sau 40 000 de oameni, și a devastat țara Moldovei și s-a întors la
Adrianopol unde a și rămas. În 891 al Hegirei [52], a pornit din nou de la
Adrianopol, stabilindu-se apoi la Constantinopol.

Mihaloglu Ali-bei, fratele lui Iskender, și Malkocioglu Bali-bei, mergînd împreună cu oastea Țării Românești, au făcut o incursiune în Moldova. Prin grija prea înaltului Allah și prin puterea făcătoare de minuni a profetului Mahomed, reușind să aibă noroc în cîteva rînduri, s-au întors cu o pradă foarte bogată și cu robi nenumărați.

...<În anul 917> [53], prințul Selim, trecînd prin Trapezunt la Caffa, a
201 venit de aici la Akkerman și Chilia. ...

---

47 Rebi-ul-evvel <881> = 24 iunie — 24 iulie 1476.
48 *Kara-Bogdan* : Ștefan cel Mare.
49 15 aprilie 1477—3 aprilie 1478.
50 25 martie 1479—12 martie 1480.
51 17 martie 1485.
52 7 ianuarie — 27 decembrie 1486.
53 31 martie 1511—18 martie 1512.

DOMNIA LUI SULEIMAN-HAN

333 În acest an[54] împăratul de la Viena[55] a venit cu oaste la Buda, pe care a luat-o din mîna lui Ianoş, voievodul Transilvaniei[56]. Mai înainte de aceasta, cînd a avut loc lupta de la Mohaci, Iavuş[57], craiul Ungariei, murind şi Ianoş mergînd la Buda, a găsit-o fără crai şi s-a aşezat acolo bei. După ce a stat la Buda mai multe luni, craiul Laioş fiind ginerele[58] craiului de la Viena (*Bec*), acesta din urmă a venit cu aliaţii săi plin de îndrăzneală şi curaj ca să pună stăpînire <pe Buda>. De aceea, mergînd cu oastea împotriva lui Ianoş, l-a scos din Buda şi a pus oameni în ea ca s-o stăpînească ; el s-a întors iarăşi la Viena (*Bedj*).

Lucrurile stînd astfel voievodul Ianoş a trimis ştire sultanului Suleiman, spunîndu-i următoarele : „Dacă padişahul Islamului va scoate pe craiul de Viena din Buda şi îmi va da crăiia acesteia, atunci în fiecare an îi voi da mai multe mii de galbeni ca haraci din ţara Ungariei". Sultanul Suleiman, cînd a auzit această ştire de la Ianoş, s-a supărat mult pentru că craiul din Viena (*Bec*) a luat Buda şi de aceea a dat poruncă să se adune îndată oastea islamică.

334 Sultanul Suleiman, ieşind apoi din Istanbul cu gîndul de a purta război împotriva ghiaurilor, a străbătut popasuri după popasuri. Cînd a
335 ajuns la Belgrad, a durat un pod peste Sava şi a trecut în cîmpia Sirmium (Serem), iar de aici la Lüke[59]. Fără să treacă prin Varadin[60], a mers drept la Össek[61]. În apropiere de Össek au construit un pod peste Drava şi s-au îndreptat spre Buda. Venind solii lui Ianoş, au grăit : „Care este porunca padişahului ? Ianoş a venit la *aman* (închinare). Care este porunca, ce slujbă porunciţi ?". Iar padişahul, primind bine pe solii care veniseră le-a răspuns : „Iată, eu plec drept spre Buda. Şi Ianoş să treacă Dunărea ca să vină mai încoace de Buda şi să se întîlnească <cu noi>". Sultanul Suleiman, îndreptîndu-se spre Buda, a trecut mai multe conace şi cînd a
336 ajuns în apropiere de Buda, Ianoş, la rîndul său, venind cu peşcheşuri bogate, după ce le-a oferit, a sărutat mîna sultanului Suleiman. Pe cînd îi săruta mîna, sultanul Suleiman l-a întrebat : „Credinţa ta fiind alta decît a mea, între noi nu este dragoste şi prietenie ; atunci care este pricina venirii tale ?". Cînd tălmaciul a făcut cunoscut lui Ianoş aceste cuvinte

[54] <936> = 1528.
[55] În text : *„Bedj kırali"*
[56] Ioan Zápolya.
[57] Trebuie să fi fost „Lavuş" (*Laioş*) : Ludovic II (1516—1526).
[58] Ludovic fusese căsătorit cu Maria, sora lui Ferdinand de Austria, fiica împăratului Maximilian.
[59] *Lüke* : Banya-Luca (?), localitate în Bosnia.
[60] Cunoscut şi sub numele de Petrovaradin.
[61] Össek (Osjek), pe Drava ; în text : *Esek*.

ale sultanului Suleiman, acesta, închinîndu-se pînă la pămînt, a spus : „Ah, padişahule ! În împărăţia ta cea ocrotitoare, supuşii tăi musulmani şi ghiauri sînt fără număr. Am venit să intru şi eu în rîndul acestor supuşi şi am o dorinţă faţă de padişah ; dacă îmi este îngăduit, să o spun". Tălmaciul a spus vorbele lui Ianoş către sultanul Suleiman care, bucurîndu-se, a zis : „Spune ce doreşti şi să ne străduim să-ţi îndeplinim dorinţa atît pe cît putem". Ianoş a grăit : „În clipa de faţă crăiia ungurească este liberă. Eu am legături de rudenie cu craii Ungariei şi nu sînt de origine necunoscută. Am dreptul la crăiie. Potrivit cu aceasta, îl rog pe padişah să mă aşeze ca bei la Buda cu următorul legămînt : dacă, scoţînd pe oamenii lui Ferdinand, care se găsesc în Buda (*Budun*), mi-o veţi încredinţa mie, atunci în fiecare an voi da mii de galbeni drept *haraci*. Buda fiind în apropierea Vienei, aceştia (austriecii) vin mereu şi fac rău Budei. Din această pricină să aveţi grijă s-o luaţi şi să mi-o daţi pe aceasta (Buda)". Atunci padişahul răspunse : „Să mergem la Buda şi să facem potrivit dorinţei tale". Ianoş, bucuros de cinstea ce i s-a arătat, a mers de bunăvoie cu oastea padişahului. În sfîrşit, au ajuns la Buda unde craiul din Viena
337 avea mulţi oameni. Oamenii craiului de la Viena nesupunîndu-se, <turcii> au aşezat tunuri şi au început să bată Buda. Mai tîrziu, <ghiaurii>, fiind slăbiţi, au cerut iertare, ceea ce li s-a acordat. Ei au ieşit afară ; atunci, oamenii fără căpătîi (*evbaş*) din oaste au pus mîna pe ei şi le-au luat toate lucrurile. Pe unii i-au făcut robi, iar pe alţii i-au ucis.

<Răzvrătirea ienicerilor şi închiderea lui Ibrahim-paşa într-o biserică, pentru luare de ruşfet>.

Cînd a fost luată Buda, padişahul islamic a dat crăiia aceasteia[62] lui Ianoş, predîndu-i şi Buda.

După acestea, sultanul Suleiman a înaintat spre Viena, unde a ajuns după ce a trecut nouă menziluri[63]. Iar corăbiile, urcînd pe Dunăre, s-au
338 strîns lîngă cetatea Ianîk[64]. Mai sus de aici n-au putut trece, deoarece necredinciosul închisese calea Dunării.

365 ...Padişahul lumii, ridicînd steaguri cu vîrfuri aurite, a ieşit cu noroc din Islambol[65]. Dorind să facă cu oaste nenumărată o expediţie în vilaietul Moldovei, a trecut la Adrianopol. Trimiţîndu-se un firman hanului tătăresc, Sahib-Ghirai-han, i se poruncea : „Tu de asemenea să vii în Moldova cu tobe şi cu arme".

[62] Ungariei.

[63] În *Ruzname (Jurnalul campaniei lui Suleiman Magnificul împotriva Vienei)*, ed. Bernauer..., se dă data : muharrem 936 = septembrie 1529.

[64] Denumirea turcească a cetăţii Raab (Györ).

[65] Istanbul.

Apoi, padişahul Islamului, plecînd de la Adrianopol la Ianboli şi de aici străbătînd Balcanii, a ajuns în vilaietul Dobrogea (*Dobridja*). Durîndu-se un pod peste Dunăre lîngă localitatea Isaccea s-a trecut în ţara Moldovei.

366 Nenorocitul voievod al Moldovei nearătîndu-se, numele şi urma sa au dispărut; după ce acesta a pierit fără urme, padişahul Islamului, sultanul Suleiman, a plecat drept spre cetatea acestuia numită Suceava (*Südjav*). Lăsînd neatinse ţara şi avutul, a acordat iertare supuşilor. De asemenea, a pus peste ei un voievod şi, găsind în cetatea Suceava o vistierie bogată, a luat-o în stăpînire. Iar hanului tătarilor, care, de asemenea, venise împreună, acordîndu-i-se mari binefaceri şi favoruri, i s-a dat învoirea să plece în ţara sa.

367 Apoi, sultanul Islamului, fără să zăbovească, ridicîndu-se din Suceava şi străbătînd multe conace şi parcurgînd distanţe mari, s-a întors iarăşi la Dunăre. Aici, lîngă Isaccea, întinzîndu-se corturile şi curţile împărăteşti, s-a bătut din tobe şi s-a cîntat din ţimbale pentru a se da vestea cea bună a cuceririi. După ce au fost scrise scrisorile de cucerire (*fetihname*) şi trimise în toate părţile lumii, s-au dat vizirilor şi emirilor *hilaturi* şi turbane strălucitoare şi cai arăbeşti cu şei şi harnaşamente strălucitoare. Oştilor din Rumelia şi Anatolia li s-a dat învoire <să plece>, iar padişahul Islamului, pornind din acea localitate, a venit în Dobrogea.

<Sosirea unei scrisori din partea capudanului Haireddin-paşa, care îşi anunţă victoria, 1540/948>.

375 În această vreme s-au adunat la Constantinopol, capitala împărăţiei, soli veniţi din partea mai multor padişahi. Unul dintre aceşti soli era din Franţa (*Firenkistan*) şi unul din Spania şi unul de la Ferdinand, craiul de la Viena, şi unul era din Ţara Leşească şi unul era de la Moscova (*Moskov*) şi unul era din partea lui Ianoş, craiul Budei, şi altul era din Moldova. Stînd de vorbă cu toţi aceştia, sultanul a întrebat pe fiecare
376 în parte: „În vilaieturile voastre există împilarea olăciei?"[66]. Cu toţii au răspuns zicînd: „Ferească Allah! Să păzească prea înaltul Allah pe padişahii noştri şi ţările noastre de astfel de tiranii. Astfel de tiranie nu se face în vilaieturile noastre ....".

377 <Descrierea creşterii corvezilor de olăcie pe măsura creşterii Imperiului otoman>.

386 Padişahul de Rum[67], în a 25-a zi a lunii safer, într-o zi de luni, din anul arătat (948)[68], luîndu-l împreună şi pe prinţul Mehmed şi pe Selim-

[66] *Olac*: curier. Aici în sens de *corvoadă, obligaţie*.
[67] Suleiman Magnificul, care se intitula şi „împărat al Bizanţului" (vezi inscripţia din 1538/945).
[68] 23 iunie 1541.

sultan cu o oaste victorioasă şi, ridicînd steagurile şi făcînd să sune tobele şi darabanele, au ieşit cu noroc din Istanbul (*Islanbol*). Spunînd că are de gînd să ducă război împotriva ghiaurilor, au plecat spre Buda.

387 <Descrierea drumului spre Transilvania, apoi a despresurării Budei asediată de austriaci>.

388 Acea femeie din Transilvania [69], care se afla la Buda, a trimis pe fiul ei [70] cu daruri (*peşkeş*) bogate şi cu mai mulţi nobili (*bei*) la sultan. Padişahul Islamului i-a dat drumul, cinstindu-l aşa cum se cuvine şi dîndu-i cingătoare bătută cu pietre preţioase, un cal împodobit cu lanţuri de aur, precum şi multe alte amintiri şi numeroase favoruri pentru mama sa. Pe beii săi, care se găseau în cetate, onorîndu-i cum se cuvine, i-a cinstit cu *hilaturi* strălucitoare. Apoi, adresîndu-se beilor lui Ianoş, a grăit: „Craiul de la Viena (*Bedj*), Ferdinand, nu va îngădui ca voi să stăpîniţi Buda; oricînd vă poate tulbura. Mai potrivit este să vă dau ţara Transilvaniei, împreună cu împrejurimile sale, unde să vă duceţi şi să trăiţi". Aceştia, la rîndul lor, primind din toată inima, s-au aşezat acolo, stăpînind acele ţinuturi.

<Buda este încredinţată lui Suleiman-paşa, beilerbeiul de Anatolia>.

Şi cînd anul a ajuns la 958 [71], beilerbeiul Rumeliei, cu oastea rume-
446 liotă, a pornit şi, trecînd prin Belgrad, a plecat la Varadin. De aici, pregătind o schelă şi trecînd prin Şesul turcului (*Türk Sahrasî*), a luat din mîna ghiaurului cetatea numită *Pecevi* [72] de pe malul rîului Tisa [73], în care au pus ostaşi <turci>.

De aici, beilerbeiul Rumeliei, mergînd asupra Timişoarei, a asediat-o mai multe zile dar, neavînd timp îndeajuns, a lăsat-o. De aici a mers în
447 cetatea numită Pecs (*Pecevi*) unde au venit solii de la Lipova, care au arătat că o mare oaste de ghiauri asediază Lipova. Auzind această ştire, beilerbeiul a trimis multă oaste în ajutor. Dar oastea trimisă n-a putut să se apropie de cetate din pricina armatei ghiaurilor şi a locurilor stîncoase. Astfel, ghiaurii care veniseră asupra oraşului Lipova, bătîndu-l timp de două-trei zile şi apoi dînd un iureş, l-au luat din mîinile musulmanilor. După luarea oraşului Lipova, musulmanii s-au închis în cetatea interioară a Lipovei. Cei care au rămas afară au fost ucişi de ghiauri, iar mulţi au scăpat predîndu-se cetelor ghiaure. Apoi, musulmanii din cetate au făcut

[69] Regina Isabella, văduva lui Ioan Zápolya.
[70] Ioan Sigismund Zápolya, în izvoarele turceşti: *Istefan* (Ştefan).
[71] 9 ianuarie — 28 decembrie 1551.
[72] Pecs, oraş în Ungaria.
[73] De fapt oraşul Pecs nu se află pe Tisa, ci este situat între Dunăre şi Drava.

înţelegere cu ghiaurii. Au predat (*vire*) Lipova ghiaurilor, iar musulmanilor li s-a dat drumul să plece.

448 ...În primăvara anului 959 [74], timpul devenind prielnic pentru expediţie, padişahul cel ocrotitor al Islamului a dat vizirului său, numit
449 Ahmed-paşa, mulţi oameni din oastea de Poartă (*Kapuhalkî*) şi l-a trimis împreună cu oastea rumeliotă. Aceştia, mergînd cu mai multe mii de ostaşi, au trecut Dunărea, în apropiere de Semendria, la Koilovici [75].

Luînd din Semendria tunuri pentru asediul cetăţilor, au mers la Timişoara (*Demeşvar*). Aducînd tunuri şi mii de viteji, au împresurat Timişoara. Apoi, săpîndu-se din loc în loc metereze şi aşezîndu-se tunurile au bătut-o vreme îndelungată. Dînd mai multe atacuri, a pierit multă oaste.

În sfîrşit, ghiaurii, slăbind, au cerut iertare (*aman*) şi, predînd cetatea, musulmanii au pus stăpînire pe ea. Apoi, au pus înăuntrul ei arme, zaherea şi oameni. De aici au mers la Lipova. Ghiaurii din Lipova auzind de sosirea musulmanilor, au părăsit-o, lăsînd-o pustie. Musulmanii, la rîndul lor, aşezînd oameni şi arme în Lipova, au pus stăpînire pe ea.

<Urmează descrierea cuceririi cetăţii „Tatar-Hisarî" [76], denumită apoi Parkan, şi asedierea cetăţii Agria, adică Erlau sau Egri> [77].

[74] 29 decembrie 1551—17 decembrie 1552.

[75] Koilovici: localitate între Semendria şi Timişoara. Posibil să fie Panciova, unde coborau turcii după ce treceau Dunărea.

[76] *Tatar-Hisarî*: „fortăreaţă tătărească", în apropiere de Szolnok. (Cf. Thury, *op. cit.*, II, p. 38).

[77] *Egri*: Eger, oraş în Ungaria.

RUSTEM-PAŞA

Mare vizir şi istoriograf otoman, Rustem-paşa s-a născut din părinţi bosniaci pe la anul 1500 (906) în apropiere de Sarajevo. Tradiţia spune că la origine familia sa purta numele de Opukovici (Cigalici). Rustem-paşa a fost fratele marelui *kapudan* Sinan-paşa.

Încă din tinereţe, Rustem-paşa a intrat în rîndurile pajilor din Istanbul, de unde a ajuns în serviciul Curţii sultanului. El şi-a început cariera cu funcţia de *rikiabdar* [1]. Ca sfetnic al sultanului Suleiman Magnificul, a fost numit bei de Diarbekir, apoi beilerbei de Anatolia. În 1539, după expediţia din Moldova, a fost numit al treilea vizir ; în 1541 a devenit al doilea vizir, iar la 1 decembrie 1544 a fost numit mare vizir. În anul 1553, la cererea sa fiind pus în retragere, Rustem-paşa s-a stabilit la Scutari, unde soţia sa Mihr-Mah-Sultan, fiica lui Suleiman Magnificul, avea un palat. În 1555 a fost numit pentru a doua oară mare vizir şi s-a menţinut în această demnitate pînă la moarte (10 iulie 1561).

Rustem-paşa a rămas cunoscut în istoriografia otomană printr-o cronică intitulată : *Tarih-i al-i Osman* (*Istoria dinastiei Osmane*). Această operă tratează evenimentele otomane de la începutul secolului al XIII-lea şi pînă la anul Hegirei 968 (1560—1561). Pentru vremea anterioară cuceririi Constantinopolului (1453), expunerea autorului se bazează pe cronicile anonime *Tevarih-i al-i Osman*, pe analele lui Muhieddin al-Djemali, pe cronica lui Neşri (*Gihannuma VI*) ş.a. Începînd cu vremea sultanului Mehmed al II-lea şi mai cu seamă cu urmaşul său, Baiazid al II-lea (1481), cronicarul Rustem-paşa arată oarecare notă personală în expunerea evenimentelor istorice. Merită un deosebit interes partea cronicii în care autorul redă evenimentele contemporane lui.

---

[1] *Rikiabdar* : slujitor în suita sultanului.

Este cert faptul că Rustem-paşa a favorizat şi a încurajat cercetările istorice, totuşi nu se ştie sigur dacă chiar el este autorul cronicii figurînd sub numele lui. Este foarte posibil ca această operă să fi fost scrisă de unul din secretarii săi. Amintim că partea privitoare la campania din Moldova (1538) nu este decît un rezumat fidel al operei lui Nasuh Matrakci: *Fetihname-i Kara-Bogdan* (*Cronica cuceririi Moldovei*), deşi Rustem-paşa a participat şi el ca vizir la expediţia împotriva Moldovei în fruntea trupelor din Anatolia.

Partea originală a operei lui Rustem-paşa, începînd cu vremea lui Baiazid al II-lea, a fost publicată de turcologul elveţian L. Forrer sub titlul: *Die Osmanische Chronik des Rustem Pascha* (*Tarih-i al-i Osman*), în *Türkische Bibliothek*, XXI (Leipzig, 1923, VIII + 207 p.). Din această traducere parţială s-au făcut extrasele care privesc ţările române.

Unele fragmente din această cronică, de pildă campania sultanului Suleiman Magnificul în Moldova, au fost semnalate de N. Iorga în comunicarea: *Cronicile turceşti ca izvor pentru istoria românilor* (Anal. Acad. Rom., Mem. secţ. ist., s. III, t.IX, mem. 1, Buc., 1928, p. 15—22).

Bibliografie: *S. O.*, II, p. 377—378; *G. O. W.*, p. 81—82; *E. I.*, III, p. 1269.

TARIH-I AL-I OSMAN

(ed. L. Forrer, Leipzig, 1923)

16 PLECAREA SULTANULUI BAIAZID AL II-LEA ASUPRA MOLDOVEI ŞI CUCERIREA CHILIEI ŞI AKKERMANULUI

17 . ...Prin Marea Neagră s-au trimis corăbii la Dunăre. Baiazid trecu pe la Adrianopol, unde porunci să se înceapă construirea moscheielor şi apoi porni spre Isaccea (*Isakği*) unde trecu Dunărea la 2 djumadi-ul-ahîr 889 [1]. El a luat Chilia după un asediu de 12 zile. În drum spre Akkerman, au fost întîmpinaţi de trupele din Ţara Românească şi de Mengli-Ghirai [2], han de Caffa, care se alătură oştii (turceşti) împreună cu tătarii. Akkermanul a fost luat la 16 regeb [3], după un asediu de 15 zile. Aceste evenimente s-au întîmplat în anul 889 al Hegirei [4]. După aceasta, Baiazid a plecat la vînătoare la Adrianopol. Veniră soli din Egipt, din India (*Hindustan*) şi Ungaria. După aceea, sultanul Baiazid a trimis pe Ali-paşa cu oastea de Poartă (*Kapu halkî*) [5], cu oastea din Rumelia şi cu oastea Ţării Româneşti în Moldova, ai cărei apărători n-au putut să opună nici o împotrivire, iar ţara lor a fost jefuită şi pustiită. Aceasta s-a întîmplat în anul 890 al Hegirei [6] şi apoi Mihaloglu Iskender-bei şi Malkocioglu <Bali-bei> au făcut din nou o incursiune (*akîn*) în Moldova.

73 A DOUA EXPEDIŢIE A SULTANULUI SULEIMAN ÎN UNGARIA

Ferdinand (*Ferandus*) din Austria a ocupat Buda înainte ca Suleiman să fi început un nou război. Prin marşuri forţate, <sultanul> a plecat spre Buda şi s-a pus la cale asediul. Tunurile au fost aşezate şi corpurile de oaste au fost împărţite între viziri. A început asaltul, care a durat neîntrerupt pînă ce au luat cetatea exterioară. Apoi a fost atacată cea interioară care era apărată de o garnizoană austriacă şi care nu s-a predat decît după o apărare înverşunată. Garnizoana a fost totuşi distrusă.
74 Ţinutul Budei a fost supus în 10 zil-kade <935>[7]. Iar craiul Ianoş [8] a fost răsplătit.

---

[1] 27 iunie 1484.
[2] *Mengli-Ghirai*, fiul lui Hadji-Ghirai, hanul Crimeii în 1467—1515 (872—921).
[3] 16 regeb <889> = 9 august 1484.
[4] 30 ianuarie 1484—17 ianuarie 1485.
[5] *Kapuhalkî*: „oaste de Poartă”, garda împărătească, ienicerimea.
[6] 18 ianuarie 1485—6 ianuarie 1486.
[7] 27 iulie 1528.
[8] Ioan Zápolya.

...La 14 safer [9] <turcii> s-au întors la Buda. Au trecut podul pe care îl construise craiul Budei (Ianoş), banul Transilvaniei. ...

97 EXPEDIŢIA SULTANULUI SULEIMAN ÎN MOLDOVA

Voievodul Moldovei, Petri [10], care se supunea de obicei Porţii, făcu cauză comună cu ghiaurii. De aceea s-a hotărît pedepsirea lui. Oştile Rumeliei şi Anatoliei au fost chemate şi s-a trimis un firman şi lui Sahib-Ghirai-han [11], stăpînul vilaietului Deşt-i Kîpceak, ca să se strîngă cu toţii pe cîmpia Dunării. Sultanul Suleiman porni într-acolo şi cînd sosi la Duna-Bunari [12], lîngă Provadia, duşmanul legii trimisese pe portarul său Angra (sau Ungra), fiul lui Taula [13], şi se declară gata de supunere. I s-a arătat că nu are voie să-i ajute pe ghiauri. Duşmanul îşi adunase emirii săi şi pe mai marii săi, puse să se sape şanţuri şi să se facă palisade la vadul cel greu de pe Jijia, la Botoşani. Pe o distanţă de două-trei leghe (*mil*), au fost tăiate pădurile de pe deal. Acestea au fost aduse la cunoştinţa lui Suleiman-han. El a întreprins un pelerinaj la Sarî-Saltuk-Sultan [14] şi
98 apoi s-a îndreptat spre vadul Isaccei. La 24 rebi-ul-evvel 945 al Hegirei [15] au trecut pe podul de vase : Iahiapaşaoglu <Mehmed-bei>, dintre supuşii beilerbeiului de Rumelia, şi beilerbeiul Hüsrev-paşa, cu oastea Rumeliei, Mehmed-paşa cu trupele Anatoliei şi Mihaloglu <Hazîr-bei> cu acîngiii. A urmat apoi sultanul Suleiman, el însuşi îndreptîndu-se spre şesul Kahve [16]. În a patra zi de mers el îşi aşeză tabăra lîngă rîul numit Prut, aflător în ţara duşmanului, şi apoi au trecut peste acesta şi peste rîul Jijiei. Şi au înaintat pînă în şesul Tîrgului Iaşi, unde a venit Sahib-Ghirai cu 100 000 de tătari. Acesta se prezentă la divan. A doua zi, sultanul Suleiman porni spre rîul Siret şi Berail [17]. Rebelii s-au sfătuit între ei şi aveau de gînd să fugă în locuri pustii. Iahiapaşaoglu Mehmed-bei a fost trimis în urmărirea duşmanului. Suleiman însuşi a plecat în grabă spre şesul Sucevei, la 22 rebi-ul-ahîr [18], şi a ocupat <oraşul>. Comorile de acolo au fost luate în stăpînire. Mehmed-paşa l-a urmărit pe duşman timp de trei-patru zile. Pe cînd boierii Mihu [19] şi logofătul [20] se supuseseră, duşma-

[9] 15 safer <935> = 29 octombrie 1529.
[10] Petru Rareş.
[11] Sahib-Ghirai, hanul Crimeii în anii 1532—1550 (939—957).
[12] Pentru Duna-Bunarî sau Döne-Bînari, vezi nota 8 de la p. 222.
[13] Petre Ungurul (?).
[14] La Babadag, unde se află mormîntul lui Sarî-Saltîk-Dede.
[15] 20 august 1538.
[16] *Kahve* : Cahul.
[17] Trebuie să fie Bahlui, vezi nota 28 de la p. 228.
[18] 22 rebi II <945> = 17 septembrie 1538.
[19] Hatmanul Mihu arbănaşul.
[20] Trotuşan (sau Totruşan).

nul a fugit mai departe şi ţara sa a fost prădată cum n-au mai păţit ghiaurii de la întemeierea Islamului. Părîndu-i cu neputinţă să-l ajungă pe duşman, Mehmed-bei s-a întors. S-a ţinut un divan şi s-a hotărît ca ţara să se întindă în lăţime de la nord spre sud, iar în lungime de la răsărit la apus [21], ajungînd de la Prut pînă la hotarul Chiliei, iar marginea ei să atingă Dunărea. Restul trebuia să fie adăugat la Imperiul otoman, iar la răsărit de Dunăre să se clădească două cetăţi : Cein [22] şi Kalcein [23]. Pentru ţinutul aşezat la apus de rîul <Prut> să se numească un voievod cu numele de Cetne [24], un vlăstar al răposatului Ştefan <cel Mare>. Acesta a fost numit şi s-au luat măsurile care priveau această ţară. Lui Sahib-Ghirai i s-a dat drumul. La 27 rebi-ul-ahîr <945> [25] s-a început retragerea. S-a trecut pe un pod de peste Prut pe la vadul mai sus-amintit al Botoşanilor.

Duşmanul care acum era liber, cu cei doi fii ai săi, s-a luptat şi mai departe. Voievodul Ştefan (*Cetne*) i s-a împotrivit, l-a bătut şi a trimis lui Suleiman capul fiului acestuia. La Dunăre s-a sărbătorit biruinţa şi s-a dat drum oştirii. Suleiman s-a întors prin Dobrogea şi pe la Cealîk-Kavak de prin pasul Balcanilor, ajungînd în a 16-a zi la Adrianopol, unde a petrecut iarna cu vînătoriile, iar la 14 zil-kade 945 al Hegirei [26] s-a întors la Istanbul.

În anul 959 [27] Ahmed-paşa [28] şi căpetenia de seimeni (*segbanbaşî*) au fost trimişi cu 2 000 de ieniceri, cu azapi şi cu un buluc (*bolük*) de lefegii (*ulüfedji*) spre Timişoara. Padişahul s-a dus la Ianbolu la vînătoare. . . .

[21] Aşa e în text.
[22] Probabil Bender.
[23] *Kalcein* : recte *Fălcin*, adică Fălciu, greşit citit de editor.
[24] Ştefan Lăcustă, fiul lui Alexandru şi nepotul lui Ştefan cel Mare.
[25] 22 septembrie 1538.
[26] 3 aprilie 1539.
[27] 29 decembrie 1551—17 decembrie 1552.
[28] Beilerbei de Rumelia, cuceritorul Timişoarei la 25 iulie 1552.

XVI

MUSTAFA ĞELALZADE

Mustafa Celebi, fiul lui Ğelaleddin, cunoscut şi sub numele de Kodja Nişanği [1], era originar din oraşul Tosia [2], unde tatăl său fusese *cadiu* (judecător). După unii autori el s-ar fi născut pe la anul Hegirei 900 (1494 — — 1495).

Tînărul Ğelalzade şi-a început cariera intrînd în slujba lui Ibrahim-aga care a ajuns mare vizir [3]. Trecînd prin diferite dregătorii, în anul 1524 (931) a fost numit *reis-efendi*, în 1534 (941) a ajuns *nişanği* [4], iar în 1556 (964) *müteferrika-başî* [5]. Din cauza lui Rustem-paşa a fost înlăturat un timp din viaţa politică. Dar după un răstimp de zece ani, adică în 1566, Ğelalzade a fost numit pentru a doua oară în funcţia de mare *nişanği*. Mustafa Ğelalzade a murit în octombrie 1568 (rebi II 975).

Cronica sa intitulată: *Tabakat al-memalik ve daradjat al-mesalik* (*Păturile sociale şi slujbele în Imperiul otoman*) este preţioasă prin faptul că autorul zugrăveşte evenimentele contemporane la care a fost martor ocular. Astfel, el îşi începe relatarea cu ultimii ani ai domniei sultanului Selim I (1512 — 1520) şi o continuă pînă la anul 1555 (963). Prin participarea sa la diferite expediţii, printre care şi în Moldova în 1538 (945), dar mai cu seamă datorită funcţiilor sale de reis-efendi şi nişanği, a avut ocazia să ducă diverse tratative cu puterile străine şi a devenit un bun cunoscător al vieţii politice şi militare. Valorificînd acest fapt, Ğelalzade a scris o istorie amănunţită a domniei lui Suleiman Magnificul. Cronica sa este împărţită în 30 de capitole şi 36 de paragrafe. Cercetătorii istoriogra-

[1] „Marele cancelar”, spre deosebire de Küciük-Nişanği, adică „micul cancelar”, porecla cronicarului Mehmed-paşa, contemporan cu Ğelalzade.
[2] Tosia, oraş în apropiere de Sinop (Anatolia).
[3] Ibrahim-paşa, unul dintre marii viziri otomani între 1525 şi 1536.
[4] *Nişanği*: cel care trasa monograma sultanului, numită *nişan*, *tugra* sau *tevki*.
[5] Căpetenia unui corp de călăreţi.

fiei otomane subliniază că „opera istorică a lui Ğelalzade Mustafa este unul dintre cele mai importante izvoare contemporane pentru istoria Imperiului otoman în epoca înfloririi sale" [6]. Informaţiile privitoare la trecutul ţărilor române sînt cît se poate de bogate şi interesante.

Deşi există un număr considerabil de manuscrise, păstrate în diferite biblioteci şi arhive, totuşi pînă astăzi nu avem o ediţie critică a acestei cronici. Ediţia lui Sa'adeddin Tokdemir [7], după care s-au făcut traducerile alăturate, este incompletă [8] şi defectuoasă, deoarece editorul a modernizat textul acestei opere istorice. Partea privind cucerirea Timişoarei şi a regiunilor învecinate a fost tradusă după un manuscris aflat la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, care reprezintă un fragment din cronica lui Ğelalzade, cum dovedesc o serie de elemente comune cu textul tradus de Thury [9] din această cronică.

Ğelalzade Mustafa a mai scris o cronică, *Selimname*, consacrată domniei sultanului Selim I, precum şi alte lucrări istorice care însă nu prezintă interes pentru trecutul ţărilor române.

Cronica lui Ğelalzade, *Tabakat*. . . a fost cunoscută parţial în Europa datorită extraselor publicate de J. v. Hammer în : *Fundgruben des Orients*, II, 143 — 154, şi mai cu seamă datorită lui J. Thury (*Török Történetirók*, II, Budapest, 1896, p. 112 — 178). Extrasele lui J. Thury, foarte largi, cuprind ştiri bogate care privesc şi teritoriul ţării noastre.

Bibliografie: *S. O.*, IV, p. 375; *G. O. R.*, III, p. 756; *G. O. D.*, II, 330; *O. M.*, III, p. 37; *G. O. W.*, p. 102—103; *E. I.*, I, p. 1035—1036; *I. A.*, vol. III, 1945, p. 61—64; N. Beldiceanu, G. Zerva, *Une source ottomane relative à la campagne de Suleyman le Législateur contre la Moldavie (1538)*, în „Societas Academica Dacoromana. Acta Historica", tom I, Roma, 1959, p. 38—55.

[6] F. Babinger, în *G.O.W.*, p. 102.

[7] *Gelaloglu Mustafa, Tabakat-ül-memalik ve derecat-ül-mesalik. Osmanlı Imperatorluğun yükseklik devrinde. Türk ordusunun savaşları ve devlet kurumu. Iç ve dış Siyaseti*, Istanbul, 1937, II + 257 p.

[8] Se bazează pe un singur manuscris, iar textul este dat în transcriere latină.

[9] Cf. J. Thury, *op. cit.*, II, p. 256—272.

TABAKAT AL-MEMALIK VE DARADJAT AL-MESALIK

(ed. S. Tokdemir, Istanbul, 1937)

. 68—78 Cap. 14. LUPTA DE LA MOHACI

< În legătură cu ordinea de bătaie a luptei se arată că oastea din aripa dreaptă era sub comanda unui preot foarte viteaz numit Berene[1], care s-a luptat cu Bali-bei, dar a fost înfrînt >.

98 Cap. 20. LUPTA DE LA PÉCS

Am scris mai sus că pornind împotriva ungurului, Mohaciul a fost luat la începutul anului Hegirei 933 [2]. După moartea craiului Ludovic (*Lavuş*) în lupta de la Mohaci, crăiia a fost acordată lui Ioan (*Ianoş*) <Zápolya>, care pe atunci era *ban* în Transilvania (*Erdil*). Acest crai, adică Ioan <Zápolya>, era fratele lui Ludovic (*sic*) căruia, după cum se ştie, i se spunea şi Lavuş. Pe timpul crăiiei lui Ioan, Austria şi Cehia erau sub stăpînirea unuia care se chema Ferdinandus (*Feranduş*), fratele craiului Spaniei. Acest om îşi aţintise privirile asupra ţării ungureşti şi mergînd asupra lui Ioan, numit din partea noastră, luase cu forţa multe ţinuturi cu numeroase cetăţi. Apoi, fălindu-se cu puterea sa şi profitînd de lipsa sultanului, începu să se lege chiar şi de măria sa sultanul Legiuitor [3]. Dar craiul Ioan neîmpăcîndu-se cu aceasta, apără cît putu Buda, apoi retrăgîndu-se de acolo, oraşul Buda a fost ocupat de către Austria [4].

100 <După lupta de la Mohaci, în 1529, avînd loc o expediţie împotriva Austriei, trupele otomane, după ce trec prin Filibe, poposesc cîteva zile la Sofia>.

Dar din pricina mulţimii oştilor şi a îngustimii drumurilor, serascherul Ibrahim-paşa, luînd numai oastea Rumeliei, s-a aşezat lîngă satul Eflaklar[5], situat la un conac depărtare. Tabăra padişahului şi celelalte cete ale ordiei, rămase cu un conac în urmă, veneau unele după altele.

<Trupele turceşti, după ce ajung la Belgrad traversînd podul peste Sava, trec prin faţa cetăţii Ossek>.

---

[1] În alte cronici : *Berata*, *Brata*, de la Frater : Gheorghe Martinuzzi, mai tîrziu guvernator al Transilvaniei sub minoratul lui Ioan Sigismund.

[2] Muharrem 933 = 8 octombrie — 6 noiembrie 1526, dar lupta a fost în august (26).

[3] În text „El-kanunî", adică „Legiuitorul", epitet dat lui Suleiman I Magnificul în istoriografia otomană.

[4] În text : *Alaman* (german) şi *Nemçe* (austriac, Austria).

[5] Adică al „vlahilor" sau „valahilor" — sat de români.

În ziua a 13-a a aceleiaşi luni [6], cînd tabăra s-a aşezat pe cîmpia Mohaci, craiul Ioan <Zápolya> a ieşit în întîmpinarea padişahului... Atunci, ei (transilvănenii) s-au apropiat de tabăra de divan a padişahului. Oastea creştină văzînd oastea noastră [7] s-a mirat foarte mult. Craiul lor, apropiindu-se de marginea locului unde se ţinea divanul, a descălecat şi după ce şi-a cercetat garda de arcaşi (*solak alyînî*) a venit la cortul padişahului. Apropiindu-se de acesta, a sărutat mîinile padişahului care şedea pe un scaun de aur în faţa tronului. Padişahul i-a făcut o bună primire şi l-a întrebat <pe Ioan Zápolya> de starea sa şi l-a consolat de răul ce suferise din partea lui Ferdinandus. După terminarea ceremonialului de primire, craiul a ieşit din cort şi în faţa uşii cortului i-au dat patru caftane (*hilat*) din fire aurite. La întoarcere, craiul a sărutat iarăşi mîinile padişahului. Pentru că a luat parte la această expediţie i-au dat patru cai înşeuaţi (*binek*), cu şeile lucrate în aur, cu frîie aurite şi împodobiţi pe la coaste cu pietre preţioase. Bucurîndu-se foarte mult de toate acestea,
101 craiul s-a întors la cortul său.

<Înaintarea sultanului Suleiman spre Buda şi alungarea austriecilor din cetate; are loc un divan şi împărţirea de caftane>.

La deschiderea porţilor cetăţii, craiul Ioan venind lîngă padişah i-a arătat cinste prin închinare şi iarăşi a cerut de la padişah să-i dea Buda. Şi padişahul acceptînd cererea sa, căpetenia de seimeni (*sekbanbaşî*) pornind cu ienicerii l-au urcat pe Ioan <Zápolya> pe tronul Budei.
104 În a 22-a zi a lunii safer [8], padişahul a venit la Buda şi Ioan, craiul unguresc, l-a întîmpinat pe padişah. La 25 safer [9] avînd loc un divan la Pesta (*Peste*), craiul de mai sus prezentîndu-se a sărutat mîna padişahului, care i-a dat daruri preţioase. În ziua următoare <turcii> au pornit de la Pesta la Istanbul. Craiul <Ioan>, pe cînd petrecea pe padişah, salutîndu-l, l-a rugat să-i trimită coroana (*tadj*) numită „koron". Această coroană preţioasă era lucrată din perle (*ingi*) şi din rubine (*yakut taşî*). Luată din vistieria Budei, coroana fusese dusă în vistieria padişahului. Maghiarii îşi recunoşteau craii numai dacă aveau o astfel de coroană. Faptul că această coroană era necesară craiului Ioan în timpul ceremoniei religioase şi că altfel nu-şi putea începe crăiia, a fost făcut cunoscut (*arz*) sultanului Suleiman. Padişahul a primit această rugăminte a lui Ianoş.

<Întoarcerea din expediţie şi sosirea padişahului la Istanbul>.

---

[6] 13 zil-hidjge 935 = 20 august 1529.
[7] Adică turcească.
[8] 22 safer 935 = 5 noiembrie 1529.
[9] 25 safer 935 = 8 noiembrie 1529.

109 Cap. 23. AGRESIUNEA AUSTRIECILOR ASUPRA ŢĂRII UNGUREŞTI ŞI ALUNGAREA LOR

Prin dăruirea oraşului Buda craiului Ioan <Zápolya> şi prin faptul că Ungaria se găsea sub ocrotirea turcilor osmanlîi, craiul Ioan avea, desigur, legături cu turcii. Unul dintre comandanţii vecini care înţelegea
110 această situaţie şi acest interes era Ferdinandus, împărat al Austriei şi al Cehiei. Această stare de lucruri neconvenindu-i lui Ferdinandus, el a strîns multă oaste, trimiţînd spre cetatea Buda pe pedestraşi cu corăbiile, iar pe călăreţi pe uscat. Astfel, la 3 djdmaui I din anul 937[10] forţele lui Ferdinandus împresoară cetatea Buda tăindu-i legăturile cu exteriorul. Pentru cucerirea cetăţii, ei au aşezat multe tunuri şi mari şi mici în locuri potrivite şi încolţind cetatea din diferite părţi au început s-o asedieze. Craiul Ferdinandus din pricina laşităţii lui Ioan <Zápolya> a dat multă importanţă cuceririi de îndată a Budei. Scopul său era ca după luarea Budei să ocupe şi crăiia Ungariei, deoarece craiul Ioan <Zápolya> era o „jucărie" în ţara maghiară (*Madjaristan*). De pildă, dacă vedea că duşmanul trimite oşti în vreun colţ sau altul al ţării sale, atunci el fugind ca şoarecele de pisică căuta o gaură în care să se ascundă. Astfel, el nu îndeplinea condiţiile şi nu avea urmă de bravură şi vitejie necesare spre a fi crai... De aceea, nu este de mirare că padişahul luînd Buda de la duşmani puse acolo oameni de-ai săi. Cînd avea loc vreo luptă, Ioan <Zápolya> nu ieşea la iveală.

<Cu toate că acesta era un „crai păpuşă", turcii cucerind Buda acordă iarăşi crăiia Ungariei lui Ioan Zápolya>.

112 Cap. 26. EXPEDIŢIA LUI SULEIMAN LEGISLATORUL ÎN AUSTRIA (*ALMAN*)

S-a arătat mai sus că luarea Ungariei de către turci, numirea lui Ioan <Zápolya> acolo ca rege (*kîral*) şi ocrotirea acestuia de către padişah îi cădeau foarte greu craiului Ferdinandus.

... În anul Hegirei 945, luna lui muharrem[11], cînd sultanul Suleiman <Magnificul> s-a hotărît să facă o expediţie împotriva Moldovei, a cerut să se întocmească o poruncă imperială către toţi sangeacbeii şi beilerbeii, în scopul ridicării gloatelor, în felul următor: „sangeacbeii şi beilerbeii vor termina, în timpul cel mai scurt, pregătirile necesare pentru o expediţie şi vor veni la Istanbul unde vor primi ultimele sfaturi".

---

[10] 23 decembrie 1530.
[11] 30 mai — 18 iunie 1538.

După emiterea acestui firman împărătesc, s-au trimis în toate părțile ceauși și, în urma sfaturilor date, au început să se strîngă în acest scop armele de luptă și munițiile trebuincioase pentru expediția hotărîtă.

Cauzele care au determinat această campanie sînt două și anume : 1) încheierea unei alianțe împotriva împărăției otomane la care participau și moldovenii ; 2) nesocotitele fapte de nesupunere ale acestora.

După luptele <de la Polye>[12] care au avut loc cu venețienii, împotriva împărăției otomane s-au unit cu Veneția portughezii, spaniolii și Papa. Această alianță a țărilor creștine l-a făcut pe sultan să pornesacă o expediție împărătească. După ce împăratul a hotărît această campanie a dat marelui său vizir [13] următorul firman împărătesc :

„Din oștile care vor fi strînse la Istanbul, o parte va fi trimisă pe uscat, iar alta pe calea mării, în vilaietul Dunării. Oastea care va fi dusă pe calea mării, pe vase, urmează să fie formată din ostași voluntari, pricepuți în treburile de mare. Pentru satisfacerea nevoilor acestei campanii arsenalul imperial va da numărul necesar de tunuri, puști și muniții. La această expediție vor participa vreo 3 000 de ieniceri din oastea de Poartă. Aceștia vor fi înzestrați cu armele trebuincioase : puști, săbii, lănci, arcuri, buzdugane, platoșe, scuturi și altele".

După ce s-a dat această poruncă împărătească, s-au luat măsuri spre a se numi căpeteniile militare care urmau să participe la această expediție și cei care trebuiau să rămînă în posturile importante.

Ali-bei, guvernatorul sangeacului Kodja-ili[14], Hurrem-bei, guvernatorul sangeacului Tokat, Ali-bei, guvernatorul sangeacului Hamid-ili, Mustafa-bei, guvernatorul sangeacului Alaie și guvernatorul sangeacului Galipoli, împreună cu oștile lor, se vor uni cu flota de sub comanda capudanului Haireddin-pașa, beilerbeiul Algeriei. După ce au fost numiți comandanți care vor merge împreună cu Haireddin-pașa, beilerbeiul Algeriei, și după ce s-au fixat oștile necesare, munițiile și zahereaua au fost încărcate pe vase. În urma acestor pregătiri, capudanul Haireddin s-a înfățișat în fața împăratului spre a-i da știrea că flota este gata de plecare.

În ziua de sîmbătă 9 a lunii safer a anului Hegirei 945 [15], Haireddin <Barbarossa> a scos flota din Cornul de Aur (*Halidj*). Această flotă, compusă din mai multe unități de nave mici și mari, împodobite cu steaguri, aștepta porunca de plecare. . . .

---

[12] Aici este vorba de Napoli di Romania din sudul Greciei.

[13] Aias-pașa, mare vizir între 1536 și 1539 (942—945) ; este autorul unei cronici intitulată *Tarih-i al-i Seldjuk ve al-i Osman*.

[14] Parte din vechea Bitinie (în Anatolia).

[15] 7 iulie 1538.

Beilerbeiul Rumeliei, Mehmed-paşa, pe baza înaltului firman împărătesc a început să adune la Filipopol (*Filibe*) oştile din Rumelia, împreună cu căpeteniile militare. Avînd în vedere că toţi oamenii împărăţiei urmau să se adune pe acest cîmp de adunare a oştii, a fost chemat şi vizirul Kasîm-paşa.

<Cronicarul descrie alaiul şi serbările date cu prilejul plecării în expediţie a oştii sultanului, precum şi marşul pînă la Adrianopol>.

În ziua sosirii la Adrianopol [16] a fiului Raşid şi a suitei sale, au venit de asemenea şi beilerbeiul Rumeliei, Husrev-paşa, precum şi oştile din Anatolia, prin Galipoli, unindu-se sub comanda supremă a sultanului. În ziua de 7 a lunii în curs [17], din ordinul padişahului s-a convocat divanul. Căpeteniile împărăţiei, aflate împreună cu beilerbeii Rumeliei şi Anatoliei, au fost prezentate padişahului. În onoarea lor s-a dat un zaiafet şi s-au împărţit daruri.

Pînă la sosirea la Adrianopol, padişahul n-a dat nici un semn împotriva cărei ţări anume este îndreptată expediţia împărătească. Se părea că de data aceasta expediţia era îndreptată împotriva Bogdaniei, căreia i se spune şi Moldova. În sudul Moldovei se găseşte rîul Dunărea [18] şi spre această parte se află graniţa cu împărăţia otomană; înspre apus se află Ungaria, spre Polonia şi spre est se găseşte un ţinut care merge spre ţara tătărască, Crimeea. Înspre partea fluviului Dunărea, pe vremea sultanului Baiazid Ildîrîm erau două cetăţi luate de la ruşi. Una este situată la gurile Dunării, şi anume cetatea Chiliei, şi cealalta este Akkerman care se află pe ţărmul Mării Negre. Locuitorii din aceste meleaguri dădeau turcilor o dare în aur.

Cînd sultanul Mehmed <al -II-lea> Cuceritorul a venit prin aceste ţinuturi, sprijinindu-l pe voievodul Petru [19] al acestor moldoveni, aceştia au pricinuit multe pierderi oştii sultanului Mehmed. Este adevărat că aceste ţinuturi au fost cucerite de Mehmed Cuceritorul, dar, totuşi, după retragerea sa, moldovenii s-au răsculat din nou şi s-au purtat ca nişte duşmani. Deoarece padişahul Suleiman <Magnificul> a înţeles prea bine această stare de lucruri, cu gîndul de a se răzbuna, a declarat la plecarea din Adrianopol că ţinta acestei expediţii imperiale este ţara Moldovei. În acest scop a trimis ceauşi la Nicopol, Silistra şi Semendria cu firman

[16] 18 iulie 1538.

[17] Dată greşită. Divanul la care au venit beilerbeii s-a ţinut în ziua de 21 iulie 1538, după cum se arată în *Ruzname* (*Jurnalul de campanie*) a lui A. Feridun Ruksanzade (*Munşeal-es-selatin*, II, p. 602).

[18] *Tuna*.

[19] Probabil Petre Hronade (Hroiot) care a luptat împotriva lui Ştefan cel Mare.

pentru construirea de vase. Aceste corăbii trebuiau să asigure trecerea oştii pe malul de nord al Dunării. Spre a merge în ţara Moldovei, cel mai bun drum este acela care trece prin oraşul Isaccea. Turcii au găsit călăuze care cunoşteau bine acest drum. Împăratul, în ziua de 28 a lunii în curs [20], a pornit din oraşul Adrianopol. Pînă la sosirea oştii turceşti în localitatea Sultan-Ceairî, voievodul Moldovei [21] n-a avut nici o cunoştinţă că expediţia era îndreptată împotriva ţării sale. Aflînd despre sosirea turcilor, Petru a fost cuprins de groază. Spre a afla ştiri despre scopul urmărit, adică dacă expediţia este îndreptată împotriva Moldovei sau a altei ţări, Petru a trimis pe capugibaşîul Onkor [22], împreună cu terzimanul [23] Aivanco [24], cu daruri constînd din blănuri de samur şi cîţiva şoimi. În timp ce Onkor a început, pe de-o parte, să vorbească cu sultanul despre supunerea lui Petru, pe de altă parte, el a trimis pe dragoman la Petru spre a-l înştiinţa că sultanul merge împotriva Moldovei. A doua zi, oastea a plecat din susamintita localitate, denumită Done [25]. În aceeaşi zi, padişahul a scris o scrisoare şi a trimis-o lui Petru. În această scrisoare se spunea între altele : „Deoarece purtarea ta a fost ca a unui răsculat şi om rău, am pornit cu război împotriva Moldovei. Am să te fac să te căieşti şi am să te silesc să-mi dai cuvîntul că nu vei mai face asemenea fapte duşmănoase şi vei veni la pragul tronului meu, închinîndu-te şi sărutînd pămîntul din faţa mea. Poate că primind aceste condiţii, vei găsi miluire la mine şi te voi ierta".

Această scrisoare a fost trimisă cu emeniul oraşului Caffa, Sinan Celebi [26]. După aceasta, sultanul şi-a continuat drumul timp de două zile fără să se oprească. În ziua de 22 a lunii rebi-ul-evvel [27], oastea otomană a sosit la schela fluvială Isaccea (*Isakci*). În acea zi a venit al doilea vizir Sokollu Mehmed-paşa [28], împreună cu oştile sale de Rumelia, şi s-a alăturat ordiei împărăteşti. Husrev-paşa a venit împreună cu oastea din Anatolia. Nu sosiseră însă la locul de adunare beilerbeiul Rumeliei şi al Anatoliei. S-au dat porunci ca Husrev-paşa să ia comanda oştii din Rumelia.

În războaiele sfinte (*gaza*) ale împărăţiei otomane, oştile din Anatolia erau totdeauna aşezate la dreapta sultanului. Beilerbeiul acestei oşti neso-

---

[20] 28 <rebi I 945> = 24 august 1538.
[21] Petru Rareş.
[22] *Onkor*, de fapt Ongra sau Ungra, adică Petre Ungurul.
[23] *Terziman* (*terdjüman*), adică dragoman sau tîlmaci.
[24] Probabil o formă coruptă din Ivanko sau Ioan.
[25] *Done*, în alte cronici *Duna-Bunari* sau *Döne-Bunari* (vezi nota 8 de la p. 222).
[26] Sinan Celebi, intendentul oraşului Caffa, român de origine (vezi N. Iorga, *Renegaţi în trecutul ţărilor româneşti*, *Anal. Acad. Rom.*, *mem. secţ. ist.*, Ser. II, tom XXXVI, 1914, p. 2—3).
[27] 22 rebi I <945> = 18 august 1538.
[28] În alte cronici : Mehmed-bei Iahiapaşaoglu, bei de Semendria.

sind încă, împăratul a fost nevoit să dea comanda acestei oştiri celui de-al doilea vizir al său Mehmed-paşa, care a fost însărcinat să se ocupe de cercetarea împrejurimilor tîrgului Isaccea. Pe vremuri, aici se afla un mare oraş care avea în jur un zid foarte gros şi trainic. Acest oraş, întărit în vechime, era unul din cele mai cunoscute în lume. Cu timpul şi treptat, locuitorii acestui oraş s-au răspîndit în toate părţile şi mare parte din acest oraş s-a preschimbat în ruine. Cu toate acestea, era socotit ca schelă pentru Crimeea, Ţara Leşească şi pentru ţinuturile cehe. Produsele, banii şi negoţul se dezvoltau aici din belşug. Fluviul Dunărea a făcut să înflorească foarte mult aceste ţinuturi. Apa fluviului Dunărea este aşa de mare, încît chiar şi în timpul anotimpului în care apa scade, această scădere nici nu se poate vedea. În comparaţie cu Dunărea, rîuri ca Nilul şi Djeihunul [29] par nişte linii înguste. Aici fiind nevoie de construirea unui pod, comandantul sangeacului de Silistra a fost însărcinat cu procurarea materialului şi a vaselor necesare. Într-un timp foarte scurt, acesta a construit un pod atît de solid, cum nu se mai văzuse pînă la acea dată.

În urma poruncii împărăteşti, oastea a trecut Dunărea spre miazănoapte, cu meterhaneaua. În frunte erau acîngiii şi apoi, rînd pe rînd, urmau comandanţii, gaziii din Semendria şi Rumelia. Trecerea oştii pe celălalt ţărm s-a făcut în răstimp de 30 de ore. Cei din urmă au trecut Dunărea padişahul şi căpeteniile militare ale suitei împărăteşti. După ce oastea a trecut pe celălalt mal, comandanţii au aşezat cetele lor la dreapta şi la stînga podului, spre a da salutul. La dreapta podului, adică la răsărit, a fost aşezată cavaleria, lefegiii de dreapta şi străinii (*gureba*) [30], iar la apus, adică la stînga, silahdarii şi lefegiii de stînga , bulucurile de spahii, care alcătuiau, toate împreună, două ziduri de cetate. Toţi aceşti ostaşi erau îmbrăcaţi în zale din cap pînă în picioare.

În cele din urmă, vizirii s-au întrunit la divan, iar la dreapta şi la stînga acestora au stat ceilalţi dregători ai oştii avînd cuşme de aur, săbii şi hangere aurite, iar o parte căciuli cu fire de argint. La spatele vizirilor au fost aşezaţi ostaşii anatolieni care formau un fel de zid. Printre ei, în diferite locuri, au fost puşi sangeacbei cu veşminte strălucind de curăţenie. Lăncile şi halebardele fiind ţinute drept în sus, păreau o pădure de trestii. La dreapta şi la stînga vizirului Mehmed-paşa care fusese numit comandantul oştilor din Anatolia se găseau căpeteniile sangeacurilor, avînd în mînă steaguri şi tuiuri. Dincolo de oştile amintite mai sus se aflau acîngiii.

---

[29] *Djeihun* sau *Djaihun*, numele arabo-persan al fluviului Amu-Daria.

[30] *Gureba*: ostaşi provenind din alte popoare islamice (arabi, iranieni etc.).

În fruntea acestor ostași de acîngii se găsea Mihaloglu Hîzîr-bei. De la întemeierea împărăției otomane și pînă astăzi, ei [31] au luat parte la toate luptele și războaiele și totdeauna s-au distins prin faptele lor eroice. La spatele acîngiilor s-a înșirat multă gloată, purtînd felurite și curioase lucruri : căciuli de blană de lup, scuturi de lemn, pene de vulturi, piei de urs și de tigru, mătănii de Kerbela [32], lanțuri și buzdugane cu lanțuri.

În partea stîngă spre apus, se afla oastea din Rumelia cu uneltele ei de război și cu îmbrăcămintea de zale. Aceasta, grupîndu-se pe unități, și-a ocupat pozițiile. Husrev-pașa se găsea în fruntea unei părți a oștii rumeliote. La dreapta și la stînga lui se aflau așezați, ca și în oastea Anatoliei, sangeacbeii din Rumelia, cu steaguri și tuiuri. Unii dintre cronicari exagerează cîteodată în relatările lor, noi însă nu numai că nu exagerăm nimic, ci dimpotrivă, poate că n-am putut să facem o descriere cu toate amănuntele a ceea ce a fost. Cel care a văzut oastea astfel rînduită, cu portul și armele ei, poate spune că așa ceva nu s-a mai văzut de la facerea lumii la nici un împărat. Astfel că, dacă cineva ar trece peste pod, ar vedea în dreapta și în stînga Dunării soldații orînduiți față în față. Îndată ce s-a terminat așezarea oștii pentru salut și prezentarea salutului, padișahul a sosit de pe cealaltă parte a Dunării. El a venit avînd înaintea lui pe *solaci* [33], pe pușcași și, salutînd la dreapta și la stînga a trecut înainte și a mers drept în cortul său. Tocmai atunci a sosit și Sinan Celebi. Acesta se dusese în Moldova, îl găsise pe Petru la Iași și îi înmînase scrisoarea <sultanului>. Acesta, nedînd un răspuns deschis, căuta să cîștige timp, pentru a strînge oaste.

După aceasta, padișahul a poruncit ca <oastea> să se îndrepte spre Iași fără să se oprească undeva. În ziua de 6 a lunii rebi-ul-ahîr [34], oastea a sosit la rîul Prut. Deoarece rîul acesta era adînc, nu se putea trece fără să se construiască un pod. Izvorul acestui rîu se află în Țara Leșească, și el trece prin mijlocul Moldovei. Era nevoie să se facă un pod solid. Fără a pierde mult timp vizirul Lütfi-pașa și-a luat obligația să construiască podul. Acest Lütfi-pașa era unul din oamenii învățați ai acelei vremi. În scurt timp el a construit un pod foarte solid și oastea a început să treacă peste el. În acest timp Husein-șah, sangeacbeiul de Karlî-ili [35], a trimis olăcari care au ajuns la sultan.

---

[31] Adică Mihaloglu și urmașii acestuia.

[32] *Kerbela* : localitate în Irak.

[33] *Solak* : ostaș pedestru din garda sultanului.

[34] 1 septembrie 1538.

[35] *Karlî-ili* : ținut pe coasta Moreei.

<Ei aduceau vestea că>, prin expediţia sultanului în Moldova forţele din aceste ţinuturi fiind slăbite, veneţienii au încercat să profite de aceasta. Acum, în Moldova, întîlnirea turcilor cu Petru fiind foarte apropiată, sultanul nu putea da olacilor alt răspuns <decît acela de a se împotrivi veneţienilor, cîştigînd timp pînă la venirea sultanului>. . . .

Acum să vedem ce s-a petrecut în ţara Moldovei. După ce a trecut din partea de răsărit a rîului Prut, oastea s-a îndreptat spre localitatea Fălciu (*Falîndj*). Deşi această localitate nu este un oraş, totuşi are biserici mari. Împrejurimile acestei localităţi erau deluroase şi pline de păduri. Locuitorii ei aflînd de sosirea oştii, au fugit de frică în păduri şi în munţi. Îndată ce ostaşii turci au sosit acolo, au dat foc orăşelului, în care se găsea un conac aparţinînd voievodului. De multe ori el se ducea acolo la vînat. Acest conac a fost construit pentru ca voievodul să se odihnească atunci cînd venea la vînătoare. Padişahul şi oastea, sosind în apropierea acestui conac, au poposit acolo.

În acest timp a sosit vestea că se apropie oştile hanului Sahib-Ghirai [36], hanul Crimeii (*Kara-Kurum*). Pe cînd padişahul se afla încă la Istanbul el i-a scris lui Sahib-Ghirai-han o scrisoare prin care îi arăta dorinţa ca hanul să vină el însuşi, împreună cu oastea lui, la această expediţie împărătească. În urma poruncii primite, hanul Sahib-Ghirai a venit cu oastea. După ce oastea lui Sahib-Ghirai a trecut Prutul s-a oprit acolo, urmînd ca oştile sale să fie primite cu ceremonie. Aceasta trebuia să se facă în ziua cînd, în drumul lor, oastea tătară urma să se unească cu oştile turceşti.

Astfel, ziua sosirii şi drumul pe unde veneau fiind cunoscute, oştile turceşti au luat următoarele măsuri în vederea îndeplinirii ceremoniilor obişnuite şi anume: unităţile de călăreţi din alaiul împăratului au fost aşezate în frunte. După ce acestea au luat poziţia cuvenită, în faţa lor s-au aşezat principii imperiali şi vizirii, iar după aceştia împăratul. La dreapta şi la stînga padişahului erau beilerbeii, împreună cu ceilalţi oameni ai împărăţiei. La cele două aripi, potrivit obiceiului otoman cu privire la ceremonial, se găseau *odabaşîii* [37] cu căciuli aurite şi căpeteniile ienicerilor. Aceştia purtau brîuri (*kemer*) şi hangere aurite. În urma lor au luat loc ostaşii de Poartă, iar oştile sangeacurilor s-au aşezat în ordinea participării la expediţie. În faţa acestora, şi la o depărtare de 500 — 600 de paşi, au fost puşi tunarii şi în apropierea acestora s-au aşezat puşcaşii (*tüfekci*) împreună cu meterhaneaua. Astfel rînduiţi, se aştepta sosirea oştii hanului Sahib-Ghirai. În acest timp au apărut cei din tabăra <hanului>. Oastea lui

---

[36] Sahib-Ghirai (1542—1550).

[37] *Odabaşî*: căpetenie de oaste.

Ghirai-han era compusă din 200 000 [38] de ostaşi. Îndată ce s-a văzut că vin, tunarii şi puşcaşii au început să tragă. Hanul şi împăratul s-au întreţinut călare. Hanul, împreună cu oastea sa, au început să înainteze şi s-au dus la tabăra anume pregătită.

În vederea prezentării oştii sale, după o zi, Sahib-Ghirai-han a chemat la o adunare pe hanii, mîrzacii şi beii săi. Ei au făcut toate pregătirile necesare în vederea ceremoniei ostăşeşti care trebuia să aibă loc. Potrivit ceremonialului obişnuit s-a luat următoarea hotărîre :

La aripa dreaptă să fie Ghirai-han, iar lîngă el următorii principi (*sultan*) tătari : Hanoglu Maşuk, Abdullahoglan, Murtazaoglan şi Hagi Halil; după aceea : guvernatorul vilaietului Şirin, cu beilerbeii Hogea Mami, Hasan Bolat, Pig Boldaş ; după aceea Marun-bei, Hadji Ali, Küciük, beiul Kîpceakului, Gani, beiul de Menkat, Ibrahim Tagalip, Bürtgai, Kemal, Aka-Küciük şi alţi bei şi hani. Aceştia s-au aşezat înainte în rîndul întîi, iar oastea tătară a fost rînduită pe două coloane, aşteptînd sosirea padişahului. Împăratul, împreună cu alaiul său, au înaintat spre locul de ceremonie. În acest timp tunarii şi puşcaşii (*tüfekci*) au început să tragă focuri. Padişahul a salutat oştile de sub comanda lui Ghirai-han şi, după ce le-a controlat, s-a întors dînd poruncă pentru strîngerea unui divan.

Beilerbeii Rumeliei, împreună cu unii sangeacbei, s-au dus şi l-au adus pe Sahib-Ghirai-han, pe mîrzaci şi pe principi. Aceştia, sosind la divan, au sărutat mîna împăratului care, la rîndul lui, le-a dat daruri şi i-a poftit la ospăţuri împărăteşti. După terminarea acestor ceremonii s-au trimis oameni cu misiunea să cerceteze care este purtarea lui Petru <voievod>. După cum s-a aflat, Petru strînsese o oaste de 70 000—80 000 de oameni şi se aşezase cu oastea sa într-un loc numit Botoşani, unde construise un fel de întăritură. Petru, nefiind mulţumit numai cu aceste măsuri, a stricat şi o parte din drumuri, făcîndu-le mai înguste şi luînd măsurile necesare pentru a atrage oştile turceşti într-o cursă.

Printre creştinii care se supuseseră padişahului se afla un neam numit valahi (*Eflak*). Padişahul chemase la luptă şi acest popor, din care un număr de vreo 3 000, înarmaţi cu topoare, s-a unit cu oastea turcească. Turcii au atacat pe neaşteptate tîrgul Iaşi şi l-au incendiat. Acolo se găseau biserici, monumente şi palatele lui Petru. Un timp, aici a fost scaunul stăpînirii lui Petru. Turcii, în urma unui atac dat pe neaşteptate, au dat foc oraşului, preschimbîndu-l în ruine. Moldovenii aveau cîteva cetăţi

---

[38] Rustem-paşa dă 100 000 (*op. cit.*, p. 90); Lütfi-paşa se mulţumeşte să amintească de venirea hanului. Ali, care a publicat această din urmă cronică, citează şi alte izvoare. După unul din ele (*Sahailf-ul-ahbar*, de Münedjdjim-başı), hanul aducea cu el 50 000 de ostaşi (cf. Lütfi, *op. cit.*, p. 367, notele). După Hammer ar fi fost numai 8 000 de ostaşi (*op. cit.*, V, p. 290).

la hotarul lor cu Polonia [39]. Cînd au aflat că oştile turceşti au ajuns în Moldova, polonezii, profitînd de faptul că aceste cetăţi erau mai mult sau mai puţin slabe, au venit şi le-au ocupat. Aceasta l-a pus pe Petru într-o încurcătură foarte mare. Domnul s-a dus la polonezi şi le-a făgăduit că le va da unele ţinuturi, după ce va scăpa de acest război cu turcii. El a jurat că nu se va mai război cu polonezii. În felul acesta, după ce s-a împăcat cu ei, s-a întors. Hainul Petru, înţelegînd că nu poate ţine piept turcilor, şi-a lăsat oastea şi s-a ascuns prin păduri. Turcii înaintînd, duşamnii s-au retras şi s-au împrăştiat în păduri. Pentru urmărirea lor turcii au trimis oştile provinciei Semendria împreună cu o ceată tătărască. Pentru ca să-i împiedice în drum, Petru a tăiat arborii ce se aflau în apropiere. Unele părţi ale drumului au fost astfel îngustate, încît au devenit greu de umblat. Ajungînd la faţa locului şi văzînd că situaţia este grea, padişahul a poruncit de îndată celor 3 000 de oşteni din Ţara Românească să deschidă drum prin pădure tăind arborii. Aceştia au făcut un drum foarte bun şi au construit şi podurile necesare. Oastea a trecut pe acest drum şi a înaintat destul de mult în ziua de 21 a lunii rebi-ul-ahîr [40], ocupînd mai multe localităţi, şi a sosit în oraşul Suceava, adevărata capitală a Moldovei. Locuitorii acestui oraş, de frica oştii turceşti, s-au împrăştiat în toate părţile. Suceava este un oraş foarte înfloritor. Clima lui este temperată şi are ape dulci şi curate. Împrejurimile sînt împădurite şi acoperite cu verdeaţă. Pe scurt, este un oraş frumos din toate punctele de vedere. Cetatea este înaltă, turnurile sînt solide, porţile înguste, şanţurile largi, deci este cu neputinţă de pătruns chiar pentru zborul unei păsări. În turnurile sale se găsesc aşezate tunuri de toate mărimile, muniţii şi provizii din belşug. În şanţurile cetăţii sînt înfipte ţepuşe de fier şi de lemn, care alcătuiesc alte piedici. Cetatea este aşa de bine întărită, încît foarte greu poate fi cucerită. În turnurile clopotniţelor, construite cu grijă, bat îndată la ochi chipuri lucrate cu meşteşug. Cînd oştile turceşti au ajuns aici, ele au aşezat tabăra în împrejurimile cetăţii, pe văile, munţii, dealurile şi cîmpiile din jur. Cei din cetate, dîndu-şi seama că nu vor putea să se opună oştii turceşti, au trebuit, vrînd-nevrînd, să se supună; astfel, ei s-au predat şi au adus padişahului cheile cetăţii.

Scopul urmărit prin cucerirea ţării Moldovei a fost acela de a o alipi împărăţiei. Dar împăratul, după ce şi-a atins scopul, a început să-şi arate mila şi dragostea sa faţă de locuitorii ţării. De altfel, fruntaşii acestei ţări, fiul unui fost voievod, preoţii şi negustorii doreau să vină şi să se roage

---

[39] Aşa e în ediţia lui Tokdemir.
[40] 15 septembrie 1538.

pe lîngă cei din jurul sultanului pentru a înfăţişa cererea lor de supunere şi pentru a cere iertarea greşelilor lor. Deoarece sultanul nu putea să-i aştepte prea mult, a poruncit să li se aducă la cunoştiinţă că urmează să se prezinte cel mult în patru zile.

Petru, cu scopul de a-şi apăra averea, a îngropat-o într-o parte a cetăţii şi după aceea a fugit. Dar îndată ce sultanul a aflat despre acest lucru, a chemat pe imbrahorul său (*mirahor*) Husein-aga şi l-a însărcinat cu descoperirea tezaurului. Husein-aga, în urma înaltului ordin primit, a început să sape în locurile unde se credea că ar fi fost îngropat tezaurul. Făcîndu-se săpăturile cuvenite, s-au descoperit lucrurile şi averea lui Petru, care se compunea din următoarele obiecte şi anume : berbeci de argint, carafe, ibrice, cuşme (*serpuş*), pahare, săbii încrustate cu pietre preţioase, săbii germane, săbii foarte înguste şi cu vîrful ascuţit, perle preţioase, giuvaiericale, vase preţioase de pus flori, cămăşi de mătase, cărţi legate în argint şi aur, evanghelii (*indjil*), cruci, monede în mare cantitate, obiecte şi mărfuri şi de asemenea şi obiecte de podoabă şi lux, stofe de mătase şi multe alte lucruri care nu pot fi descrise de pana autorului. Banii şi toate aceste lucruri au fost luate pentru a fi depuse în vistieria împărătească drept obiecte de preţ.

După cum s-a menţionat mai sus, oamenii de seamă, preoţii, boierii şi alţii, venind la divan, au arătat că se vor supune. Cetne [41], fiul voievodului Ştefan unul din vechii domni ai Moldovei, se afla cu leafă în slujba împăratului. Acest om s-a rugat să fie numit el ca voievod şi a făgăduit că dacă cererea lui va fi primită, va plăti haraciul. O mare parte din boierii ţării s-au învoit ca acest Cetne să devină voievodul lor. Padişahul, în scopul de a pune capăt tulburărilor care aveau loc la hotarele cetăţilor <turceşti> Akkerman şi Chilia, a primit să dea titlul de voievod lui Cetne, cerîndu-i să respecte următoarele condiţii :

1. Se vor da turcilor teritoriile aflate între ţărmul stîng al Prutului, adică spre Akkerman, şi pînă la rîul Nistru *(Turla)* ;

2. La cele două capete ale ţinutului cedat, turcii vor ridica două cetăţi [42].

3. Voievodul să jure pe evanghelie şi pe cruce că nu se va răscula din nou şi că de acum înainte va îndeplini orice firman care se va da de către împărăţie şi că voievodul se leagă ca la fiecare doi ani să vină el însuşi la Curte şi să aducă haraciul ţării.

---

[41] Ştefan Lăcustă.

[42] În alte cronici se precizează că este vorba de cetăţile : Berudcin (sau Cein) şi Fălciu (sau Kalcein) (cf. nota 35, p. 230 şi 23, p. 255).

În felul acesta s-a făcut un legămînt scris. Potrivit vechiului obicei, turcii au dăruit voievodului o căciulă (*kalpak*) şi un *üsküf*[43] împodobit cu fire şi catifea. Toţi cei care au venit, au făcut rugăciuni pentru sănătatea padişahului şi i-au sărutat mîinile. După aceea, voievodul a mai primit un steag, o tobă şi un ţimbal. Voievodul a fost adus la Suceava cu o ceată de ostaşi. Tot poporul i s-a supus. În felul acesta a fost cucerită Moldova.

După ce pricina Moldovei a fost dezlegată în acest chip, padişahul şi-a adunat divanul şi a dat favoruri hanului Crimeii. Acestuia şi sultanilor tătari, adică prinţilor, mîrzacilor şi căpeteniilor li s-au oferit *hilate* preţioase. Aceştia, de asemenea, au sărutat tronul padişahului. După aceea li s-a făcut cunoscut că sînt liberi să se întoarcă în ţara lor.

Solul craiului Poloniei[44], care se găsea la oastea împărătească, a primit şi el permisiunea să plece. Aflînd că Petru a fugit în Ungaria, împăratul s-a supărat. Prin ceauşi, pe ocolite, el a trimis vorbă şi o scrisoare craiului Ioan (*Ianoş*)[45] ca să-l prindă.

În ziua a 8-a a lunii djumadi-ul-evvel[46], padişahul a trecut podul Isaccea. Solii, care au venit să-l vadă pe împărat şi care aduceau veşti, s-au bucurat foarte mult văzîndu-l. A doua zi a ţinut un divan. În această zi s-au împărţit ca daruri vizirilor şi beilerbeilor Rumeliei cîte un cal arăbesc. Toţi aceşti cai aveau la gît lanţuri de argint şi stofe. În afară de acestea, li s-au oferit şi săbii bătute cu pietre preţioase şi *hilaturi* de preţ. Ceilalţi oameni ai împărăţiei, beii, agalele şi diferite căpetenii au primit caftane. După aceea, la Isaccea, anunţîndu-se sfîrşitul expediţiei imperiale, s-au făcut pregătirile necesare pentru întoarcerea oştilor la Istanbul. S-a dat învoirea ca oştile Rumeliei şi Anatoliei, împreună cu oştile de ieniceri şi oastea de Poartă (*kapu-kulî*) să se întoarcă slobode. Împăratul fiind aici (la Isaccea), a scris scrisori de biruinţă, vestind gîndul lui de a se întoarce în ţară. Totodată a făcut cunoscut că a obţinut o mare victorie. Solii au dus aceste scrisori în toate colţurile imperiului. După aceasta, în regiunile care fuseseră luate de sub stăpînirea voievodului Moldovei, s-au ridicat cetăţi şi s-a găsit cu cale ca aceste ţinuturi să fie conduse ca sangeacuri de sine stătătoare. Au fost numiţi sangeacbei şi un număr de ostaşi şi s-au adus muniţii şi altele. În vederea îndestulării acestora, s-au înfiinţat locuri de aprovizionare în Rumelia. După aceea, s-au dat porunci ca cetatea Chilia, care în timpul lui Petru căzuse în ruină, să fie readusă în starea în care se găsea mai înainte. De asemenea, s-a dat ordin ca materialul podului construit la

[43] *Üsküf*: bonetă, tichie, cucă.
[44] Erast Kretkowski, castelan de Bresk, care aştepta încă din luna mai porunca expediţiei.
[45] Ioan Zápolya.
[46] 8 djumadi I <945> = 2 octombrie 1538.

Isaccea să fie împărţit acelora din această cetate ale căror case fuseseră dărîmate. Turcii, după ce au luat aceste măsuri, au pornit la drum din amintita localitate şi, tot mergînd, în ziua de 22 a lunii djumadi-ul-evvel[47] au ajuns la Iambolu. A doua zi padişahul s-a dus la vînătoare cu vizirii săi. În ziua următoare a sosit acolo fiul lui Haireddin împreună cu solii şi, după ce au sărutat mîna padişahului, acesta l-a rugat să-i povestească victoriile dobîndite.

169 38. DISTRUGEREA (*ISTIRDAT*) CETĂŢII NOVA (*NUVE*)

Am vorbit mai sus că ordia turcă pe cînd se întorcea din Moldova (*Bogdan*) la Istanbul <cetatea Nova a fost luată de comandantul aliaţilor... >.

172 40. ATACUL AUSTRIECILOR ASUPRA BUDEI ŞI ALUNGAREA LOR

Cucerirea Ungariei de către sultanul Suleiman Legislatorul nu era pe placul lui Carol (*Karlo*), craiul Spaniei. De aceea, acesta aţîţa mereu pe fratele său Ferdinandus, craiul Austriei şi Cehiei, împotriva turcilor. De asemenea, nu era deloc mulţumit de acordarea crăiiei lui Ioan <Zá-
173 polya>. De aceea, el a încercat de cîteva ori <să obţină ceva> pe calea armelor. Din această cauză, padişahul a venit cu oşti la Buda, la 4 djumadi I 948[48], unde şi-a întins corturile. Ioan <Zápolya>, care a fost numit crai de către turci, murise mai înainte. Pe cînd cetatea <Budei> era asediată, fiul lui Ioan (*Ianoş-oglu*)[49] şi soţia[50] sa se găseau acolo.

Soţia lui Ioan <Zápolya> era fiica craiului leşesc[51]. Pînă la ridicarea asediului, padişahul le-a acordat multe favoruri şi binefaceri. A dăruit vilaietul Transilvania (*Erdil*) ca sangeac fiului lui Ioan. Padişahul i-a promis că atunci cînd va creşte mare îl va face crai în locul tatălui său. Iată cum a fost înfipt aici steagul (*sangeak*) turcesc şi cum a intrat în stăpînire turcească oraşul Buda cu cetăţile sale care ani de zile au fost centrul de stăpînire al familiei Zápolya (*Yapolya*).

203 42. ATACUL CRAIULUI CEH ASUPRA TRANSILVANIEI ŞI CUCERIREA UNOR CETĂŢI DE CĂTRE MEHMED-PAŞA, BEILERBEIUL RUMELIEI

<În legătură cu evenimentele anului 1551/958 H. se spune>:

În acest timp s-a aflat că Ferdinandus, craiul ceh, a atacat, prin Ungaria, provincia (*vilaiet*) Transilvania. Aceste părţi ale Transilvaniei

[47] 22 djumadi I <945> = 16 octombrie 1538.
[48] 26 august 1541.
[49] Adică Ioan Sigismund.
[50] Izabella, m. 1559.
[51] Sigismund I August (m.1548).

au fost un timp sub stăpînirea craiului Ioan <Zápolya> şi după moartea acestuia au fost date fiului său Istifan [52]. În acest timp, Ferdinandus, îndreptîndu-şi privirea asupra acestor locuri, a început să atace Transilvania.

<La ştirea că Ferdinand atacase mai înainte Buda, beilerbeiul Mehmed-paşa porni într-acolo cu oastea Rumeliei>.

Fiul răposatului Ioan <Zápolya> avea un guvernator (*lala*) numit Berene [53]. Acesta, aflîndu-se în centrul ţinutului Transilvania, la cetatea numită Pécs, trecea <în faptele lui> peste cele cuvenite. De aceea Mehmed-paşa porni din Sofia direct spre Pécs.

205 După aceasta Mehmed-paşa şi-a ales atîtea tunuri cîte erau necesare şi dînd poruncă ca acestea să fie trase de bivoli, a mers asupra cetăţii Cenad. Aceasta era fortăreaţa cea mai importantă a duşmanului. Acolo, multe biserici, şi clopotniţe cu turnuri desfătau vederea omului. Oştile acestei cetăţi îndată ce au văzut ordia au venit şi au cerut *aman*. Atunci, Mehmed-paşa iertîndu-i, i-a scos pe *sakmanii* [54] lor şi i-a eliberat şi îndată a aşezat acolo comandanţi şi muhafîzi dintre ai săi.

După aceea, turcii au mers asupra cetăţii Lipova. Această cetate se găsea sub stăpînirea unuia numit Peter Andiryaş, care avea vreo 20 000 de ostaşi şi numeroase căpetenii. Aceştia trebuiau să meargă înainte, iar Peter Andiryaş pregătindu-se aştepta în faţa oraşului Lipova. Mehmed-paşa, pentru a afla ştiri noi despre acest duşman, a trimis cete de iscoade spre Lipova. Din întîmplare, în ziua aceea şi detaşamentele de recunoaştere ale duşmanului cercetau forţele turceşti. Amestecîndu-se, cetele s-au încăierat. Oştile turceşti, cu multă experienţă în războaie, au depus sforţări pentru a-i înfrînge şi a lua în robie pe cei care veniseră. De aceea repezindu-se cu armele în mîini asupra lor, pe mulţi dintre ei i-au culcat la pămînt, iar alţii fiind luaţi în robie au fost aduşi cu mîinile legate în tabără. Cei care au scăpat din mîinile turcilor, mergînd la stăpînirea cetăţii Lipova, au arătat cum stau lucrurile. Şi Peter Andiryaş înţelegînd că nu mai poate sta acolo şi-a luat de îndată oştile şi s-a retras la Timişoara. Turcii, cum au văzut că aceştia s-au făcut nevăzuţi, s-au apropiat de oraş, înconjurînd cetatea.

Păzitorii cetăţii înţelegînd că nu pot s-o scoată la capăt cu turcii, au adus şi au predat cheile cetăţii. Ostaşii turci au prădat acele părţi.

---

[52] Adică Ştefan, nume dat de turci lui Ioan Sigismund, denumit adesea şi *Kiral-oğlu* adică „fiul craiului".
[53] *Berene* sau *Brota* : Gheorghe Martinuzzi.
[54] Căpetenii.

Mehmed-paşa, după ce i-a încredinţat lui Ulama-paşa paza cetăţii, a mérs cu toate forţele sale împotriva Timişoarei. Oraşul Timişoara era foarte mare şi cetatea sa era foarte bine întărită, dar aceste părţi nu erau sub stăpînire turcească. Fortăreţele, bisericile şi turnurile sale cu clopotniţe erau apărate de apele şi mlaştinile din jur. Întăriturile sale erau puternic înarmate. În lăcaşurile sale de închinăciune se găsesc diferite lucruri artistice, frumos ornate, precum şi tot felul de cruci.

206 Timişoara, care era în mîna duşmanului, trecea drept unul dintre oraşele cele mai însemnate din ţara ghiaurilor. Dar aici încă nu călcase picior de musulman.

<Populaţia sa fiind duşmană turcilor, aici aveau loc tot felul de aţîţări şi pregătiri împotriva lor>.

Mehmed-paşa, odată ajuns la Timişoara, a înconjurat cetatea şi oraşul, a aşezat tunuri în mai multe locuri şi le-a îndreptat asupra cetăţii. Ambele părţi s-au pregătit şi au luptat cu străşnicie. Cînd se trăgea din tunurile turceşti, cetatea se cutremura stînd gata să cadă. Dar din pricina timpului care se înrăutăţise brusc [55], Mehmed-paşa a renunţat pentru moment la cucerirea cetăţii.

43. EVENIMENTUL DE LA SEGHEDIN (*SEKEDIN HÂDISESI*)

<În legătură cu evenimentul de la Seghedin se vorbeşte mai mult de luptele pentru cucerirea Timişoarei>.

Beilerbeiul Rumeliei, Mehmed-paşa, s-a hotărît să amîne pînă în primăvară asedierea cetăţii. Deoarece vremea se înrăutăţise foarte tare, iar oastea şi animalele erau obosite <se retrage cu oastea sa la cîşlaua din Belgrad>.

207 ... Duşmanul însă simţind că paşa iernează la Belgrad, dădu şi mai mare atenţie întăririi cetăţii Timişoara, aşezînd parapete şi meterezuri puternice în părţile din jurul acesteia. Mehmed-paşa l-a înştiinţat pe padişah cu de-amănuntul despre toate întăriturile Timişoarei. Şi padişahul înţelegînd bine <planul de> întărirea Timişoarei şi mulţimea forţelor sale, l-a însărcinat pe vizirul Ahmed-paşa, dîndu-i forţe şi mai puternice, să cucerească Timişoara. A mai poruncit să i se mai dea acestuia să aducă acolo un mare număr de tunuri şi oaste de poartă (*kapu-kulu*). Astfel, la 27 rebi-ul-evvel din anul 959 [56], Ahmed-paşa luînd toate forţele sale ostăşeşti a pornit de la Adrianopol. În acelaşi timp Mehmed-paşa, bei-

[55] În alte cronici: „sosise iarna”.
[56] 22 aprilie 1552.

lerbeiul Rumeliei, ştiind că adunarea tuturor oştilor are loc la Belgrad, a început să construiască un pod peste Dunăre. Apoi, sosind aici toate forţele armate, au început să treacă peste acest pod, după care au mers drept la Timişoara. În ziua a 5-a a lui regeb din anul 959 [57], forţele turceşti fiind în împrejurimile Timişoarei, şi-au întins acolo corturile. Cetatea semăna întocmai cu o insulă. În împrejurimile sale fiind multe întortocheri de ape, acolo se făcuse mult stufăriş şi erau mlaştini. Cetatea era plină cu oşti austriece, sîrbeşti şi maghiare. Banii (*ban*) acestor neamuri, deşi stăteau separat, erau totuşi sub stăpînirea unei căpetenii numite Boşniak. Acesta era un comandant de oaste (*başbug*) numit de către împăratul Austriei. Oştile turceşti înconjurînd <cetatea din> toate părţile şi aducînd tunurile lor mari, le-au aşezat în locurile cele mai potrivite şi de seamă, au săpat şanţuri (*meterez*), apoi a început o luptă crîncenă, tunurile din amîndouă părţile înroşindu-se <de atîta tras>.

Oştile, tunurile şi puştile cruciaţilor fiind foarte multe, făceau să cadă în partea turcească o ploaie de gloanţe şi de ghiulele de tun. Din această pricină au căzut foarte mulţi ostaşi turci, găsindu-şi o moarte de martiri. Cu toate acestea, moralul ostaşilor turci fiind foarte ridicat, nu se speriau de gloanţe şi ghiulele. În cele din urmă, Mehmed-paşa, spre a înlesni căderea cetăţii, începu să dea dese iureşuri, ajungînd uneori pînă sub zidurile cetăţii. O dată, o ghiulea de tun duşmană lovi calul paşei, şi-l omorî pe animal. Dar paşa nu s-a lăsat şi încălecînd pe calul său de paradă (*yedek bineyi*) nu s-a întors decît după terminarea treburilor sale. Deci turcii au luptat cu zel şi suflet pentru luarea cetăţii. Dar şi duşmanul făcea faţă de ei ultimele sale eforturi şi zvîrcoliri, depunînd mult zel pentru apărare. Această stare de lucruri a durat 25 de zile. Cei din cetate, neavînd odihnă şi răgaz din pricina turcilor, ba voiau să predea cetatea, ba promiteau că vor plăti haraci. Turcii, însă, dîndu-şi seama că aceasta este o viclenie, nu le dădeau nici o clipă de răgaz. În prima zi a lunii şaban, paşa s-a pregătit să dea un nou atac în iureş asupra cetăţii şi începînd din dimineaţa acelei zile loviturile de tun s-au înteţit tot mai mult, deschizînd multe breşe în zidurile cetăţii. În cele din urmă, asediul turcilor s-a încheiat cu ocuparea suburbiilor (*varos*) cetăţii. Aici au avut loc lupte foarte grele şi focurile puştilor au doborît la pămînt un foarte mare număr de duşmani. Oştile duşmane aveau pe cap căşti de oţel (*migfer*), pe mîini zale (*kolcak*), iar pe piept şi gît scuturi (*kalkan*). La rîndul lor şi turcii înarmaţi cu iatagane (*biceak*), topoare (*balta*), buzdugane (*topuz*) şi trunchiuri de copaci (*tomruk*) făceau ca duşmanii să-şi găsească

[57] 27 iunie 1552.

moartea în fel şi chip. Unele din capetele lor <tăiate> erau potrivite cu grijă. În această luptă a fost tăiat şi capul lui Loşangi. În acea zi, cu aju-
208 torul lui Dumnezeu (*tanrî*), ordia turcă a luat cetatea. De aceea bisericile sale au fost transformate în geamii, clopotele au fost aruncate din clopotniţele cu turnuri şi s-a început acolo citirea *ezanului* [58]. Timişoara fiind cetatea cea mai însemnată din tot ţinutul Transilvaniei, turcii, pentru diriguirea treburilor lor de acolo, au transformat-o într-un centru de *eyalet*. Astfel, ei au hotărît ca şi pentru stăpînirea altor provincii să facă aici un beilerbeilic (adică paşalîc). Această provincie fiind în apropiere de hotarele altor duşmani creştini, a fost nevoie să fie trimisă aici şi oaste sub conducerea unui serdar destoinic şi încercat. Din acest punct de vedere şi pentru slujba adusă împărăţiei, padişahul s-a gîndit la Kasîm-paşa. De aceea, ca răsplată pentru sacrificiile şi slujbele sale aduse împărăţiei şi în acelaşi timp pentru vitejia sa s-a găsit potrivită alegerea
209 lui Kasîm-paşa ca beilerbei de Timişoara. Şi astfel, Timişoara a devenit o adevărată provincie turcească (*türk eyaleti*). Chiar în timpul cînd Timişoara îşi dădea duhul, Turhan-bei şi-a cîştigat un mare renume printr-o izbîndă şi anume, pe cînd mergea liniştit cu acîngiii săi de la Delvino ca să se unească cu ordia de la Timişoara, s-a întîlnit cu o ceată de 1 000 de călăreţi duşmani. Această ceată de călăreţi venise să dea atacuri peste noapte şi s-a ascuns la Timişoara într-o vale. La vederea ei, Turhan-bei, rînduindu-şi acîngiii, înconjură din toate părţile această ceată de duşmani şi dînd un atac straşnic, îi zdrobi, luînd de la ei mulţi cai, şei, arme, echipament, muniţii ş.a. În acest timp, Tot Mihal, căpetenia oraşului Seghedin, venea cu forţe mari cu gîndul de a-i lovi pe turci în coastă. Ahmed-paşa, primind aceste ştiri, a trimis asupra lor o ceată de ostaşi. Oştile turceşti care plecaseră într-acolo, găsindu-i pe duşmani, i-au zdrobit şi au luat în robie pe fiul lui Tot Mihal. În acelaşi timp, mai încăpu pe mîna turcilor şi multă pradă. După victoria de la Timişoara şi o dată cu împrăştierea cetelor din împrejurimi, a scăzut şi moralul duşmanului. S-a hotărît ca de la populaţia vilaietului Lugoj şi Caransebeş să se ia haraci de la aproape 30 000 de locuitori care se refugiaseră aici. Pe această cale au fost cucerite încă două provincii (*vilaiet*). Duşmanul avea o cetate pe malul apei Mureş (*Murş*), numită Lipova [59]. Turcii au trimis forţe ostăşeşti şi înspre partea acestei Lipove. Dar căpitanii Lipovei îndată ce simţiră venirea turcilor, dînd foc la tot ce aveau în cetate, plecară de acolo. La sosirea lor în cetatea Lipovei, turcii găsiră acolo multe tunuri şi muniţii,

[58] Chemarea la rugăciune la mahomedani.

[59] Este vorba de altă Lipova decît aceea cucerită mai înainte.

pe care le luară, transformînd totodată bisericile sale în geamii. În apropiere de Lipova se găsea încă o cetate numită Sölmüş ; şi aici a fost trimisă oaste. Oştile noastre, după ce s-au luptat puţin cu *sakmarii* lor, au pus mîna şi pe această cetate. După acestea au urmat cetăţile numite Pirnak, Ibriş, Ilye, Balkuma, Margina, Făget (*Kaget*), Küciüksaci şi Kîralhisarî. Populaţia locurilor supuse acestora a fugit de frică la craii săi. Acîngiii au devastat şi au incendiat locurile cele mai îndepărtate ale Transilvaniei şi anume părţile numite ale Oradiei (*Varat*) şi ale Solnocului, începînd de la rîul Mureş. Ei au adus din aceste părţi mulţi prinşi pe care i-au vîndut la bazaruri. Pornind de aici, turcii au venit la cetatea Cenad (*Cinat*). Populaţia cetăţilor Cealia, Naplak, Makköve, Sekove şi Semluk văzînd şi simţind venirea oştilor ‹turceşti› a fugit, părăsindu-şi vetrele. Apoi turcii, după ce au ocupat cetăţile Yaragan, au plecat spre părţile Soltukului. La 17 şevval au sosit la Belgrad.

44. ÎNTÎMPLAREA FALSULUI (*DÜZMECE*) MUSTAFA

‹Suleiman Legiuitorul a fost invitat de către şahul Tahmasp şi după ce a fost încheiată pacea, s-a ridicat cu bucurie şi a apucat drumul Istanbulului›.

În acest timp, lăsă acolo oastea la vatră şi iată că într-o astfel de vreme apăru în părţile Rumeliei cineva cu numele de Mustafa, lacom de domnie. Acesta a înşelat populaţia neştiutoare spunîndu-i că este prinţul (*şehzade*) Mustafa. Apoi, unindu-se atît cu oameni bogaţi cît şi cu oameni săraci şi cu cei influenţi, a ocupat fără oaste unele părţi ale Rumeliei. Începînd să guverneze, s-a proclamat stăpîn. Dervişii simaviţi[60] din părţile Nicopolului şi Silistrei s-au apucat de asemenea să propovăduiască cauza (*dova*) acestuia şi au început să strîngă dări de prin locurile ocupate de ei, luînd astfel cu forţa avuţia lor, îndrăznind chiar să omoare pe unii, tulburînd lumea într-o măsură nemaipomenită.

În rînduiala pe care a făcut-o, Düzmece Mustafa i-a numit pe oamenii din suita sa viziri, beilerbei şi cadiascheri şi au început să se înarmeze cu cele necesare. Padişahul simţind şi aflînd această ştire pe cînd era pe drum într-un loc aproape de Istanbul, a trimis împotriva acestuia pe cel de-al treilea vizir, Sokollu Mehmed-paşa, însărcinîndu-l să-l pedepsească. De aceea, pe lîngă garda acestuia, oastea de poartă (*kapu-kulu*), i-a dat şi cîteva mii de ieniceri aleşi. Aceste cete, după ce au venit la Istanbul, fără să stea acolo au trecut în Rumelia. În timp ce aveau loc aceste întîm-

[60] Adepţi ai învăţăturii şeihului Bédreddin Mahmud, fiul cadiului din Simavna (m. 1420), care propovăduise împărţirea bunurilor lumeşti.

plări, prințul Baiazid, care se găsea la Adrianopol, fără îndoială că nu a stat degeaba, ci pentru uciderea răzvrătiților a trimis împotriva lor pe unul din agalele oastei de Poartă cu o ceată de ostași. Sangeacbeiul de Nicopol, Mehmed-han, cel din neamul Zülkadriye [61], strîngîndu-și de asemenea oștile, a mers spre locurile unde se găseau răzvrătiții. O dată cu sosirea padișahului la Istanbul, simțind și venirea lui Sokollu Mehmed-pașa cu forțe noi, s-au ivit neînțelegeri între răzvrătiți.

Printre aceștia era un om cu numele de *Yeltoidja*, care fusese mai înainte serascherul rebelilor de care apoi se despărțise. De asemenea, l-au prins și l-au legat pe Düzme Mustafa cu toată suita sa. Între timp, au ajuns și forțele prințului cu oștile lui Mehmed-pașa care, împrăștiindu-i pe răzvrătiți ca pe niște pui de potîrniche, au pus iarăși mîna pe locurile care încăpuseră în mîinile răsculaților. Padișahul, după ce a aflat de împrăștierea răzvrătiților, în a 12-a zi a lui ramazan [62] a descins la Yeni-Saray, care fusese construit la Üsküdar. Aici, cărturarii orașului și alți demnitari dintre cei mari, stîlpii împărăției (*eskiami devlet*), l-au întîmpinat pe padișah. La cîteva zile după sosirea padișahului, l-au adus pe Yeltoidja împreună cu Düzmece Mustafa la Istanbul, unde după judecată au fost condamnați la moarte.

Ms. turc nr. 360, Bibl. Acad. Republicii Socialiste România, 6 f. (fără titlu)

ANUL 927, SAFER 27 [63]. PLECAREA ȘAHULUI LA BELGRAD ȘI VICTORIA LUI

<Vorbindu-se de faptele lui Mengli-Ghirai, tatăl lui Mehmed-Ghirai, hanul Crimeii, de pe vremea sultanului Suleiman, se spun printre altele următoarele>:

Cînd măria sa sultanul Baiazid-han <al II-lea> a reușit să cucerească Chilia (*Kili*) și Akkermanul, mai sus-amintitul Mengli-Ghirai-han venise pentru asedierea acelei fortărețe puternice (*Akkerman*) împreună cu o ceată numeroasă de tătari și, intrînd în rîndurile măreților emiri care se aflau în posturi de dregători, fusese onorat cu privirea șahului cel măreț.

< Se arată că și de astă dată i se dă fiului său, Mehmed-Ghirai, însărcinarea de a-i împiedica pe leși și pe ruși să atace Imperiul otoman în timpul expediției de la Belgrad>.

. . . În a 17-a <zi> a lunii <regeb> 927 [64] a pornit de asemenea și suita împărătească a padișahului, precum și cortegiul purtător de victorie.

---

[61] *Zu'l-kadrie*: principat în Anatolia, supus de otomani în sec. al XV-lea.
[62] 12 ramazan 961 = 11 august 1553.
[63] 6 februarie 1521.
[64] 23 iunie 1521.

A doua zi, cortul împărătesc (*hudavendikiar*) a fost aşezat la Tekfur-Bînari. La acest menzil i s-a dat firman lui Husrev-bei, stăpîn (*hakim*) de Semendria, ca să meargă înainte cu vitejii de Rumelia şi să asedieze cetatea Belgradului.

. . . În acest timp, o femeie vicleană, care stăpînea unele părţi ale Seremului[65], a trimis oameni la cuibul sultanului vremii ca să facă arz pentru primirea supunerii la tribut (*gizie*) şi, mergînd pe calea înşelăciunii, ea şi-a întors faţa spre craiul <Ungariei>, trimiţîndu-i pe ascuns lucrurile şi banii şi tot ce avea în vistieria (*hazine*) ei.

. . .Faptele acelei viclene fiind aduse la cunoştinţa sultanului, s-a emis un firman imperial ca beiul de Silistra (*Silistre*) şi beiul de Nicopol să devasteze ţinuturile aflate sub stăpînirea acelei viclene şi să supună cetăţile ei.. . .

DESCRIEREA CUCERIRII VILAIETULUI TRANSILVANIEI (*ERDEL*)

Omul cel josnic cu numele de Barata[66], care, supunîndu-se înaltei împărăţii, se bucura, ca tributar (*hardjgüzar*), de cinste şi care era stăpînul (*zabit*) vilaietului Transilvaniei şi care, prin încredinţarea sultanului, era banul acelei ţări întinse, precum şi al cetăţilor ridicate în înalt, s-a înţeles şi s-a unit cu craiul Austriei (*Nemce Kîralî*), Ferdinand (*Feranduş*), şi scoţîndu-şi grumazul din jugul supunerii, n-a mai dat *gizie* şi haraci. El a început să bată din toba revoltei în puternica şi întărita cetate numită Viena (*Bedj*), aflată pe întinderile acelui vilaiet. El lua proviziile care erau trimise din ţinuturile bine păzite (Imperiul otoman) la cetatea Seghedinului şi nu lăsa nici pasărea să zboare pe fluviul Tisa. De asemenea, el nu lăsa să treacă în acele părţi nici un om din Belgrad şi din Semendria. De aceea s-a făcut *arz* la picioarele înaltului tron, căci cetăţile bine păzite din jurul său erau supărate de purtarea nenorocită a acelui afurisit, iar raialele acelor ţinuturi se împrăştiaseră şi se plîngeau cu toţii de duşmanul cel răufăcător, care devenise o pacoste pentru ei. Din această pricină, ocrotitorul de ţări (sultanul) a socotit să facă în aşa fel încît acel ghiaur îngîmfat şi rătăcit să piară din lume, punîndu-se capăt cu sabia de fier uneltirilor acestuia.

De aceea, în rebi-ul-ahîr 958[67] <s-a dat firman ca oştile otomane să se adune pe cîmpia Sofiei>.

---

[65] *Serem*: localitate în Iugoslavia.

[66] În anul 1551 în Transilvania guverna Gheorghe Martinuzzi (1541—1551). *Barata*: „Frater".

[67] 8 aprilie — 6 mai 1551.

PLECAREA PAŞEI[68] PENTRU SUPUNEREA CETĂŢII PÉCS

<Trecerea peste podul de pe Dunăre[69] s-a făcut în ziua de 6 ramazan 958[70]>.

PLECAREA PAŞEI PENTRU CUCERIREA CETĂŢII BECIKEREK[71]

Fericitul paşă a întărit aşa cum trebuie şi a fortificat mai întîi cetatea Pécs.

...Apoi, el şi-a încercat norocul în cucerirea fortăreţei numite *Becikerek*, înălţînd aripile strădaniei sale vultureşti pentru supunerea acelei cetăţi puternice. După ce a străbătut cale lungă, el a sosit la zidurile <cetăţii> mai sus-amintite şi s-a oprit cu mare pompă în faţa fortăreţei, încercîndu-şi soarta în supunerea ei. În noaptea aceea, el a vegheat ca o stea în mijlocul spahiilor numeroşi şi a pus să se construiască, fără teamă, meterezurile lor. De asemenea, au aşezat şi tunuri acolo unde era nevoie. Începînd din clipa apariţiei sale ca un soare, în faţa cetăţii celei înalte, căpetenia (*sipehdar*) a stat mereu în picioare împreună cu oastea sa cea luminată..

Atunci pîrcălabul (*dizdar*) cetăţii Becikerek, zicînd că „trebuie să dăm iarăşi trecătoarea (*bogazî*) în mîinile acestor gazii", şi-a arătat dorinţa sa de a se păzi şi, cerînd iertare comandantului oştii (*sipehdar*), a predat cheile fortăreţei. Paşa cel chibzuit, la rîndul său, dînd *aman* numai sufletelor lor, a făcut ca avuţiile lor să fie prădate şi i-a umplut, în felul acesta, de prăzi pe luptătorii credinţei. De asemenea, pentru ocuparea cetăţii, a numit apărători şi *dizdar*[72], împodobind acea fortăreaţă puternică după obiceiurile religiei musulmane.

<Distrugerea crucilor şi a altor obiecte creştineşti, construirea unei geamii şi a unei şcoli (*mektep*)>.

Apariţia norocoasă a paşei cel curajos ca leul a băgat frică şi groază în inimile ghiaurilor nenorociţi. De aceea, căpeteniile (*zabit*) cetăţilor numite Kanlak[73] şi Peştevi[74] şi Aradj[75] nu au mai avut putere să şadă pe loc, astfel încît

„Unii din ei fugind, au lăsat cetăţile goale,
Iar alţii predînd cheile au găsit calea".

---

[68] Beilerbeiul de Rumelia, Mehmed-paşa.

[69] Din greşeală, în text apare Tisa.

[70] 7 septembrie 1551.

[71] *Becikerek* (*Becskerek*): un Becicherec <Mic> se află în Banat, iar alte două (Vel-Becikerek) pe malul drept al Dunării, în Iugoslavia.

[72] Comandant de cetate.

[73] *Kanlak*: Fenlak.

[74] *Peştevi*: neidentificat.

[75] *Aradj*: Arad.

În felul acesta, şi cele trei fortăreţe amintite, la rîndul lor, fiind supuse, au fost luate în stăpînire şi au fost alăturate şi adăugate la ţările cele bine păzite.

PLECAREA PENTRU SUPUNEREA FORTĂREŢEI CENAD (*ĞENAD*)

Paşa cel norocos, plecînd cu bucurie şi cu fericire de la Becikerek, a condus oastea spre cetatea Cenad care era ca un fel de munte natural şi avea zidărie solidă. Vederea cetelor islamice şi a steagurilor purtătoare de victorie a pus capăt sforţărilor şi împotrivirii ghiaurilor. De aceea, ei au cerut iertare şi comandantul (*sipehdar*) cel înalt, la rîndul său, dîndu-le sigiliul (*mühür*) de *aman*, a trecut la stăpînirea acelei fortăreţe şi la paza ei. Izgonind din ea pe duşmani, numele său a fost pomenit mereu. Stînd acolo timp de cîteva zile, el a luat măsuri pentru supunerea cetăţii Lipova.

DESCRIEREA SUPUNERII CETĂŢII LIPOVA

Paşa cel ilustru a smuls fără iertare, din mîinile duşmanilor josnici, cetăţile cele mai alese ale vilaietului Transilvaniei. De aceea, el a vrut să supună şi acea fortăreaţă puternic construită care, printre cetăţile vilaietului mai sus-amintit, era cunoscută sub numele de Lipova. Aceasta avea ziduri înalte ca munţii şi era un oraş întins, iar prin starea ei înfloritoare şi aleasă era de pizmuit în ţinuturile de acolo. Ea trebuia să devină locul de şedere al luptătorilor şi al celor drept-credincioşi. De aceea unii dintre prietenii de drum au fost trimişi să cerceteze starea <de acolo>. Unul din ei, venind, a făcut *arz* în faţa paşei cel puternic precum că lîngă afurisitul cel nenorocit cu numele de Andrei Báthory [76], care era unul dintre beii maghiarilor fugiţi şi înfrînţi din cetăţile mai sus-amintite, s-au adunat vreo 20 000 de ghiauri şi că, făcînd tabără în faţa Lipovei, ei sînt gata de luptă şi aşteaptă să li se ivească prilejul. Atunci, punînd numaidecît piciorul său pe scara străduinţei, <beilerbeiul de Rumelia, Mehmed-paşa> a pornit spre adunarea acelor nenorociţi cu gîndul de a purta o luptă sfîntă (*djihad*), iar pentru a afla ştiri despre starea duşmanilor cei umili, l-a trimis înainte, cu 200 de călăreţi, vînători de duşmani, pe Ulama-bei, care era unul dintre emirii renumiţi, şi pe alaibeiul de Bosnia, Malkocibei. Cînd colo şi ceata cea rătăcită, la rîndul ei, pusese drept caraulă vreo 600 de necredincioşi, răi din fire, trimiţîndu-i pe drumul de trecere al musulmanilor. Întîlnindu-se cele două părţi, ostaşii purtători de victorie i-au atacat

[76] În text: *Beier Andreiaş*, Voievod al Transilvaniei între 1 aprilie 1552 şi 1553.

ca un uragan pe cei cu figuri de balaur, năpustindu-se cu săbiile împrăştietoare de sînge asupra acelor cete rătăcite de pe calea cea bună. Cu ajutorul preaînaltului sprijinitor, precum şi prin ocrotirea profetului lumii, în oastea islamică, purtătoare de victorie, s-a ivit bucuria şi feţele afurisiţilor purtători de înfrîngere s-au întors, iar focul uneltirilor lor a fost stins de săbiile purtătoare de apă ale luptătorilor pentru credinţă. Jumătate din ei au fost ucişi, iar ceilalţi au căzut prinşi sau au fost răniţi.

Ostaşii islamici, plini de fericire şi bucurie, i-au adus în faţa serdarului cel darnic pe ghiaurii cu capetele tăiate, precum şi pe cei prinşi şi legaţi de gît. Trîntind în faţa cortului cel preţios tigvele tăiate, ei au primit daruri şi au obţinut favoruri şi, fiind onoraţi cu mărirea apanajelor lor (*terekki*), au petrecut sub umbra împărăţiei sale.

Mergînd *feriadcii* [77] la ghiaurii cei nenorociţi şi făcîndu-le cunoscut că peste caraulele lor a dat necazul, ei şi-au pierdut speranţa şi ceata lor s-a risipit. În felul acesta ei au fugit.

Versuri:
„Ei au văzut ca în fugă e scăparea
De aceea s-au lăsat de împotrivire".

Raialele Lipovei, pierzîndu-şi speranţa în acei nenorociţi neştiutori, s-au grăbit să iasă în întîmpinarea paşei şi au adus cheia cetăţii. Ulama-paşa, văzînd acest ţinut înfloritor, a cerut să i se dea lui sub formă de sangeac, rugînd să fie sprijinit pentru aceasta.

<Acordarea acestui ţinut lui Ulama-paşa>.

În acest timp, ghiaurii sîrbi, care şedeau în puternica fortăreaţă numită Timişoara (*Demeşvar*), pentru a atrage într-acolo atenţia <paşei>, au trimis pe ascuns şi cu credinţă numai pe jumătate ştirea că: „Dacă veţi asedia cetatea Timişoara, atunci şi noi vom depune sforţări ca să vă ajutăm dinăuntru". De aceea, comandantul (*sipehdar*), la rîndul său, s-a îndreptat într-acolo. Dar ghiaurii austrieci (*Nemce*), aflînd această înţelegere ascunsă, i-au şters ca pe nişte litere scrise [78] pe ghiaurii sîrbi.

Depunînd sforţări mari, serdarul a asediat un timp cetatea Timişoarei, şi dărîmînd-o în multe locuri cu tunurile purtătoare de foc, i-a bătut pe ghiaurii umili şi a lăsat pe corpul cetăţii urmele luptelor.

. . . Din întîmplare, a sosit în acest timp un firman, căruia toată lumea i se supune, din partea Curţii monarhului orizonturilor, în care se făceau

[77] *Feriadci*: cel care venea după ajutor cînd graniţele Imperiului otoman erau ameninţate. Aici se referă la strigătorii creştini.
[78] Adică i-au ucis.

cunoscute şi se dădeau următoarele porunci: „Din vilaietul Transilvaniei a sosit haraci şi s-a acordat un *ahidname* [79] imperial pentru a fi arătat la nevoie. De aceea să te mulţumeşti cu ocuparea cetăţilor smulse pînă acum şi să te întorci". În felul acesta, el (paşa) s-a îndreptat spre interiorul ţinutului (*ič-il*). Dar duşmanul cel îndărătnic, aflînd de întoarcerea norocoasă a căpeteniei cele sîrguincioase, precum şi de şederea nepăsătoare a lui Ulama-bei la Lipova, cuprins de rătăcire şi-a gonit caii asupra Lipovei şi a asediat-o pe neaşteptate, luînd oraşul ei chiar de la primul atac. Ulama-paşa a rămas în cetatea dinăuntru împreună cu necazurile şi cu suferinţele sale.

<Cererea de ajutor a lui Ulama-paşa. Trimiterea unor porunci de ajutor celor din împrejurimi>.

Aflînd de cuprinsul scrisorii aducătoare de necazuri, emirii maghiari cei plini de uneltiri au fost cuprinşi de teamă şi i-au dat răgaz lui Ulama-bei ca să iasă şi să plece cu suita sa [80]. ...

SUPUNEREA FORTĂREŢEI TIMIŞOARA (*DEMEŞVAR*)

Fortăreaţa Timişoara era o cetate pizmuită în lumea aceasta care se roteşte şi avea turnuri şi ziduri foarte puternice, fiind cu neputinţă de a fi trecute. De aceea era greu să se poată pune mîna pe ea. Ea era cea mai însemnată şi cea mai puternică dintre cetăţile ţării Transilvaniei (*Kişver-i Erdel*). Uneltele ei de pază sînt desăvîrşite, turnurile sînt înalte, iar în ceea ce priveşte rezistenţa este proverbială.

Craiul austriac, răufăcătorul numit Ferdinand (*Feranduş*), a depus strădanii să numească în apărarea ei pe serascherul său zis Losonczi (*Loşandja*) [81], care era un afurisit purtător de rătăcire şi de nenorocire. De asemenea, pentru stăpînirea şi pentru paza ei fuseseră aduse oşti şi arme de luptă şi de la regii (*mülük*) ghiauri cei umili, încît aceasta, spre deosebire de trecut, devenise un fel de *Kaff* [82] fără seamăn şi se umpluse cu tot felul de unelte şi de arme şi de alte muniţii de luptă. De aici se pricinuiau mereu pagube ţinuturilor islamice, iar oamenii cu inimile negre, aflaţi în ea, se gîndeau cum să aducă pagube ţărilor bine păzite. De aceea supunerea ei devenise o trebuinţă pentru zelul padişahului. Astfel, în primăvara lui

[79] *Ahidname*: tratat, diplomă.

[80] Într-o notă marginală se spune: „În *Şahname* e menţionat că după ce Ulama bei a scăpat de nenorocirea aceea, i s-a acordat sangeacul Pojega (Pujaga)".

[81] Ştefan Losonczi (Cf. Thury, *op. cit.*, II, p. 258, nota 1).

[82] *Kaff*: munte legendar.

959[83] şahul cel măreţ a pornit de la Poarta împărăţiei spre Adrianopol (*Edirne*) şi, în zilele cînd acel loc a fost cinstit cu prezenţa sa, el i-a dat celui de al doilea vizir Ahmed-paşa pe toţi cei din bulucul silahdarilor aflaţi în slujbă la Poarta fericirii, de asemenea şi pe cei din celelalte bulucuri, împreună cu agalele lor, slujbaşi aleşi, precum şi o ceată numeroasă dintre vitejii ieniceri. Totodată i-a dat şi unelte de luptă, poruncindu-i să supună cetatea mai sus-amintită. Numindu-l serdar peste oastea cea norocoasă, i-a dat drepturi depline.

Versuri :
„Şahul lumii i-a spus vizirului său :
Du-te şi cucereşte cetatea Timişoarei".

Ahmed-paşa, la rîndul său, pregătind în grabă uneltele pentru expediţie, a ridicat din Adrianopolul cel bine păzit, în ziua de 27 a lui rebi-ul-ahîr al anului mai sus-amintit <959>[84], steagul războiului sfînt şi a onorat cazaua [85] Adrianopol cu steagurile purtătoare de victorie ale sultanului şi, potrivit măsurilor sultanului cel drept, s-a îndreptat pentru adunarea oştii de Rumelia, străbătînd multă cale şi parcurgînd menziluri.

...În a cincea zi a lui regeb din anul mai sus-amintit <959>[86], el a preschimbat zidurile acelei cetăţi în loc de şedere a steagurilor şi a ostaşilor victorioşi.

La poalele fortăreţei curgea ca un torent de primăvară rîul numit Timiş (*Dimeş*) şi împrejurimile lui erau acoperite cu mlaştini şi cu stufăriş. De aceea, mişcarea şi trecerea mai departe se făceau anevoie. Din această pricină, au construit îndată un pod puternic, lung de patru sute de *zira* [87], şi l-au trecut ca vîntul de primăvară. Cete de musulmani au asediat împrejurimile cetăţii, aşezînd totodată tunuri şi construind metereze. Stînd în poziţie de luptă, ei au tras cu tunurile în zidurile şi în turnurile cetăţii.

Versuri :
„Suflul ghiulelelor zguduia aerul,
Şi ajungînd la cetate, aceasta se cutremura".

...În ziua aceea, beilerbeiul şi serdarul cel viteaz şi paşa cel neînfricat, încălecînd pe calul său iute ca vîntul, a intrat în foc, şi-a făcut adăpost şi s-a dus înainte ca să aleagă locul pentru tunul care va cuceri

[83] martie-mai 1552.
[84] 22 aprilie 1552.
[85] *Kaza* : unitate administrativ-judecătorească.
[86] 27 iunie 1552.
[87] *Zira* : arşin, unitate de lungime avînd 0,711 m.

victoria şi ca să ia măşurile cuvenite pentru a uşura calea iureşului. În felul acesta, el îi vizita pe cei din meterezuri. Dar, atunci, pe neaşteptate, cetele cele pline de păcate <ale ghiaurilor>, zărindu-l, l-au ochit pe apărătorul împărăţiei şi au tras din tunuri şi din darbzenuri cu gîndul de a-l străpunge cu săgeata pe acel soare al lumii. Ei au lovit atunci în piept calul pe care-l călărea şi l-au trîntit la pămînt. Prin grija lui Allah, adăpostul l-a apărat pe acel ocrotitor de fericire, încît corpul său nu a fost vătămat deloc.

<Descrierea desfăşurării luptelor de la cetate>.

Fortăreaţa lor fiind distrusă, iar locul lor de şedere devenind asemenea iadului, pentru a înlătura starea aceea, ei au cerut iertare, iar Ahmed paşa i-a iertat încrezîndu-se în vicleniile lor. Atunci afurisiţii, la rîndul lor ocupîndu-se de cetate, au refăcut părţile dărîmate şi au părăsit calea supunerii.

Aflîndu-se despre ce este vorba, a început din nou bătălia.

...Duşmanii umili, văzînd că vor fi înfrînţi, au cerut din nou iertare şi au obţinut îngăduinţă de la Ahmed-paşa, dar apoi iarăşi s-au opus. Dat fiind că această purtare a lor s-a repetat, porţile iertării le-au fost închise.

<Se descriu mlaştinile din împrejurimile Timişoarei>.

...Atunci, serdarul Mehmed-paşa (beilerbei de Rumelia), fiind însărcinat să aducă lemne pentru supunerea cetăţii, a pus de s-au cărat multe sute de mii de poveri (*yük*) de lemne. În felul acesta lemnele din pădure au fost folosite împotriva rebelilor şi lupta s-a înteţit. Atunci afurisiţii s-au străduit să dea foc cu ţiţei (*neft*) grămezilor de lemne, dar gaziii, la rîndul lor, au udat locurile care ardeau, aruncînd apă. Pentru înlăturarea răutăţilor răufăcătorilor, ei au făcut roţi (*dolap*) mari pentru a trage apă şi au făcut jghiaburi uriaşe. Pe măsură ce apa se scurgea pe jgheaburi, ele erau îndreptate în partea aceea şi stingeau flăcările. În felul acesta, ele loveau şi inimile duşmanilor.

...Focul luptei şi al măcelului s-a înteţit timp de 25 de zile fără întrerupere, locul acela fiind distrus cu totul. În prima zi a lui şaban [88] cel purtător de victorie s-a dat iureş din toate părţile. Atunci oştile cele numeroase ca marea au cucerit cetatea. Au intrat mai întîi vitejii din Rumelia şi au nimicit peste 500 de ghiauri. Afurisitul de răufăcător care era serascherul [89] craiului Spaniei [90] (*Ispanya*) a pierit prin lovituri de sabie.

---

[88] 1 şaban <959> = 23 iulie 1552.
[89] Alphonse Perez.
[90] Carol al V-lea.

...Atunci, serdarul oştii otomane a dat *aman* pentru salvarea sufletelor lor şi le-a îngăduit să plece cu condiţia ca să nu ia nimic din uneltele de luptă şi din avuţii. Dar, afurisiţii, nerespectînd cuvîntul dat, au luat banii pe care îi aveau şi au plecat din cetate cu viclenie, astupînd gurile prinşilor musulmani şi ascunzîndu-i în care. Atunci, unul dintre prinşii legaţi la gură, ajuns la disperare, strigînd în gura mare, a înştiinţat în clipa morţii viclenia ghiaurilor şi gaziii, aflînd de această purtare rea a afurisiţilor, nemaiuitîndu-se la amanul dat mai înainte, i-au nimicit într-o clipită pe acei nenorociţi şi s-au săturat cu avuţiile şi cu familiile lor, precum şi cu multe prăzi. Slobozindu-i pe prizonierii <turci> cu gurile legate şi cu inimile pîrjolite, ei au făcut nemuritoare cinstea Islamului. Cetatea aceea puternică, dorită de toţi sultanii, intrînd în mîinile luptătorilor credinţei şi locul acela, împreună cu localităţile din jur avînd întinderea unui beilerbeilic, a fost dat lui Kasîm-paşa cel nimicitor de duşmani şi mai mare decît cei de o seamă cu el. Dintre emirii de margine el era cel mai potrivit pentru acest rang, deoarece de la început şi pînă acuma se luptase mereu cu ghiaurii şi, udîndu-le cu sînge de duşmani, preschimbase cîmpurile de bătălie în grădini cu lalele şi străpunsese cu săgeţi inimile inamicilor. Au fost, de asemenea, pregătite cele necesare pentru repararea şi pentru întărirea ei (a Timişoarei), aşa cum trebuie.

În timpul acesta, unul dintre beii de acîngii, Turahan-bei, care era unul dintre vitejii aleşi ai Rumeliei, se îndreptase de la Belgrad spre Timişoara cu multă oaste. În timp ce el parcurgea menziluri, împreună cu spahiii din Dolonia, vreo mie de călăreţi duşmani din oastea nenorociţilor se pregăteau să dea peste noapte un atac asupra oştii islamice. Ajungîndu-i pe drum, s-a dat o bătălie mare.

<Înfrîngerea oştii ghiaure şi căderea în prinsoare a fiului lui Mihail [91], stăpînul Seghedinului>.

De asemenea s-au supus şi emirii vilaieturilor numite Lugoj şi Caransebeş (*Karasepeş*), care cuprindeau peste 30 000 de raiale, şi şi-au luat asupra lor trimiterea haraciului an de an.

DESCRIEREA CETĂŢILOR SUPUSE

Fortăreaţa întărită a Timişoarei (*Demeşvar*) trecînd cu ajutorul celui dătător de noroc în rîndurile ţinuturilor şahului cel fericit, drumurile de trecere ale ghiaurilor din acel hotar au fost închise. De aceea, s-a găsit de

[91] Îl chema Tot Mihaly (cf. Thury., *op. cit.*, II, p. 262, nota 1).

cuviință să se pornească spre fortăreața Lipova, care fusese cucerită mai înainte de către măria sa serdarul de oaste (*sipehdar*) Mehmed-pașa cel fericit, dar care fusese reluată <de către ghiauri> din mîinile lui Ulama-pașa. De aceea, serdarul de oaste cel cuceritor de cetăți a condus fără întîrziere oastea din partea aceea și a pregătit uneltele necesare pentru supunerea ei. La al treilea menzil s-a ajuns la fortăreață.

Afurisiții care se aflau în ea, temîndu-se de sosirea oștii fără număr și purtătoare de victorie, fugiseră și astfel cetatea rămînînd goală au intrat în ea fără luptă, punînd mîna pe uneltele de luptă și pe bani și pe alte obiecte aflate în ea. Au fost numiți acolo un stăpîn (*hakim*), un comandant de cetate (*dizdar*) și numeroși apărători, iar bisericile ei fiind transformate în geamii, s-a citit predica (*hutbe*) în numele sultanului legii lui Allah. De asemenea, a fost luată prin luptă și cetatea numită *Salmoș* [92] care se afla în apropierea ei (a Lipovei) și care era plină de ghiauri. Ea a fost luată în stăpînire dat fiind că era necesară paza și întărirea ei.

În același timp au fost cucerite și cetățile cunoscute sub numele de : Barnak [93] și Ebreș [94] și Bankot [95] și Monoștur [96] și Margine [97] și Kadjed [98] și Büiük-Sadj și Küciük-Sadj și Kîral-Hisarî [99], precum și nenumărate castele (*kastel*) ținînd de ele. Afurisiții care ședeau în ele grăbindu-se să fugă, toate au fost găsite goale și cele necesare pentru pază au fost ocupate. Pe de altă parte, au fost trimiși acîngii în locurile dintre rîul numit Mureș și parcanele Oradea (*Varade*) și Solnoc (*Selton*) care țineau de vilaietul Transilvaniei. Astfel, gaziii s-au săturat cu avuțiile și cu prizonierii luați din împrejurimi.

Pornindu-se de acolo, oastea a fost condusă spre Cenad care fusese cucerit mai înainte. Atunci au fugit toți locuitorii cetăților numite : Nablak [100] și Makova [101] și Fülnak [102] și Sakova [103] și Semlok [104] și Halia [105]. Ele au fost găsite goale și au fost luate în pază cele a căror stăpînire era importantă.

---

92 *Salmoș* = *Solmoș* = *Solymos* (cf. Thury, *op. cit.*, II, p. 269).
93 *Barnak* = *Iarnak* (*ibidem*, p. 270).
94 *Ebreș* = *Egres* (*ibidem*).
95 *Bankot* = *Bankota* = *Pankota* = *Iankota* (*ibidem*). Probabil Pîncota.
96 *Monoștur* = *Moristar* = *Monster* (*ibidem*).
97 *Margine* = *Morsina* = *Marsina* (lîngă Bega) (*ibidem*).
98 *Kadjed* : Făget (*ibidem*).
99 *Kîral-Hisarî* = *Királyvár* (*ibidem*).
100 *Nablak* = *Naglak* = *Nagylak* (*ibidem*).
101 *Makova* = *Csákova* = *Șakova* = *Sakova* (*ibidem*).
102 *Fülnak* = *Fenlak* : Felac, pe Mureș (*ibidem*).
103 *Sakova* = *Makova* (*ibidem*, p. 271).
104 *Semlok* = *Samakluk* : Szent-Miklöse (ibidem).
105 *Halia* : Chalia, pe Mureș spre Arad.

De acolo s-a pornit spre parcanul Solnoc şi la al şaptelea menzil s-a poposit în faţa lui. Beilerbeiul de Buda, Ali-paşa, venind mai înainte, asediase fortăreaţa şi, pregătind uneltele de luptă şi de măcel, îi hărţuia prin lupte pe ghiaurii răufăcători. Scopul lui era acela de a supune singur acea fortăreaţă puternică şi de a lua singur toate prăzile de acolo. Dar gîndul lui nu s-a înfăptuit şi supunerea fortăreţei nu a reuşit pînă ce nu s-a îndreptat într-acolo oastea norocoasă şi purtătoare de victorie.

...Văzîndu-i pe aceşti lei, duşmanii cei afurisiţi au fost cuprinşi de teamă şi au luat-o la fugă, ca să-şi scape sufletele lor nenorocite de ghearele de vulturi ale vitejilor din Rumelia. ... Atunci călăreţii, aflaţi în fortăreaţă, au deschis poarta cetăţii şi au fugit împrăştiindu-şi avuţiile şi uneltele lor de luptă.

...Gaziii, aflînd de fuga duşmanilor care se temeau să nu cadă în nenorocirea robiei, i-au urmărit din porunca comandantului de oaste (*sipehsalar*). Ajungîndu-i din urmă în întunericul nopţii, au împrăştiat adunarea lor şi au trecut prin sabie leşurile lor. Pe murdarul numit Iari Lorandja[106], care era serdarul lor, prinzîndu-l cu alaiul şi cu steagul lui nenorocit, l-au adus în faţa serdarului paşă.

<Descrierea asedierii Agriei şi atacul şahului Persiei la hotarele Imperiului otoman. Acordarea sangeacului (*liva*) Silistra lui Haidar-paşa, după 15 rebi II 960[107]>.

[106] *Iari Lorandja*: Nári Lörincse (cf. J. Thury, *op. cit.*, II, p. 270–271).
[107] 31 martie 1553.

XVII

MEHMED-PAŞA KÜCIÜK NIŞANDJI

Mehmed-paşa, originar din Merzifon[1], a fost fiul lui Ramazan Celebi. În tinereţe a ocupat un post în cancelaria (*kalem*) divanului împărătesc după care a îndeplinit pe rînd funcţii ca: *başdefterdar* (1552/960), *reis efendi* (pe atunci şeful cancelariei, 1553/961), iar în 1557/965 a fost numit *nişangi* (cancelar). Mai tîrziu a devenit *defterdar* (controlor financiar) de Alep, apoi *beilerbei* de Egipt şi, în sfîrşit, a fost trimis în Moreea pentru a întocmi recensăminte (*tahrir*) şi cadastre. În 1562/970 a fost pus în retragere. Mehmed-paşa a murit la 21 septembrie 1571.

El este autorul cronicii sinoptice intitulate: *Tarih-i Ramazanzade* (*Cronica fiului lui Ramazan*) sau *Tarih-i Nişandji* (*Cronica lui Nişandji*) pe care a compus-o spre sfîrşitul domniei lui Suleiman Magnificul (1520—1566). După o scurtă incursiune în istoria universală, autorul tratează în mod succint istoria turcilor osmanlîi de la început (sec. XIII) şi pînă pe vremea sultanului Suleiman Magnificul, oprindu-se la anul 1561/969. Ultimul eveninemt despre care se vorbeşte în cele mai complete manuscrise este omorîrea prinţului Baiazid care s-a întîmplat la 25 septembrie 1561.

Partea cea mai importantă a cronicii lui Nişandji este aceea în care se descriu evenimentele contemporane autorului. În ceea ce priveşte partea anterioară, ea este rezumativă, şi are unele confuzii şi erori cronologice.

Este greu să se aprecieze izvoarele cronicii lui Mehmed-paşa. Se ştie însă că această cronică a fost utilizată de istoriografii otomani de mai tîrziu, în special de Mustafa Ali (m. 1599) şi Ibrahim Pecevi (m. 1649).

Extrasele alăturate s-au tradus după ediţia lui Ahmed Vefik-paşa, *Tarih-i Nişandji Mehmed-paşa*, Istanbul, (1279/1862), 2 + 348 p., care însă nu se bazează pe cele mai bune manuscrise.

Bibliografie: *G. O. R.*, IX, p. 182; *S. O.*, IV, p. 120; *Der Islam*, XIV, (1925); *G. O. W.*, p. 105—106.

---

[1] Oraş în Anatolia.

TARIH-I NIŞANDJI MEHMED-PAŞA

(ed. Ahmed Vefik-paşa, Istanbul, 1279 H.)

111 DESPRE EXPEDIŢIILE LUI BAIAZID FULGERUL (*ILDÎRÎM-HAN*)

...Cucerirea vilaietului Vidin de către Firuz-bei, în anul 792 [1].

112 ...Cucerirea Ţării Româneşti (*Eflak*) în 793 [2].

Hanul Baiazid <a trecut în Rumelia> şi, avînd de gînd să facă o expediţie sfîntă (*gaza*), s-a apropiat de vilaietul Ţării Româneşti. Atunci Mircea, voievodul Ţării Româneşti, s-a supus şi a luat asupra sa plata haraciului; anul 793.

Cucerirea cetăţii Nicopol, cucerirea cetăţii Silistra şi cucerirea cetăţii Rusciuk, în anul 794[3].

114 ...În anul 797[4], ungurii s-au apropiat de cetatea Nicopol. A sosit ştirea că craiul unguresc [5], trecînd prin vilaietul Ţării Româneşti, a început să asedieze cetatea Nicopol. Atunci, padişahul venind ca fulgerul, s-a dat o mare luptă. Mulţi ghiauri au fost ucişi, iar unii au căzut prizonieri. Craiul cel afurisit abia şi-a scăpat capul, el şi cîţiva oameni.

<Se descriu luptele dintre urmaşii lui Baiazid>

120 ...Şi ceilalţi doi fii ai lui Baiazid erau Musa Celebi şi Isa Celebi. După moartea tatălui lor, ei au luptat unul împotriva celuilalt. În cele din urmă, Musa Celebi, omorînd pe fratele său Isa Celebi, a venit la Brusa unde s-a urcat pe tron. Cînd a auzit această ştire emirul Suleiman, pornind din Rumelia, a venit în Anatolia. Musa Celebi a fugit la Karamanoglu. Fugind şi de acolo, el s-a dus la beiul Isfendiar [6] în anul 806[7]. Emirul Suleiman s-a îndreptat spre ţinutul Kastamonu pentru a cere pe fratele său, Musa Celebi. Atunci Isfendiarbeioglu, urcîndu-l pe Musa Celebi într-o corabie, l-a trecut în Rumelia. Musa <Celebi> s-a dus lîngă Mircea [8], voievodul Ţării Româneşti (*Eflak*). Emirul Suleiman, aflînd aceasta, a pornit

[1] 20 decembrie 1389 — 8 decembrie 1390.
[2] 9 decembrie 1390 — 28 noiembrie 1391.
[3] 29 noiembrie 1391 — 16 noiembrie 1392.
[4] 27 octombrie 1394 — 15 octombrie 1395.
[5] Sigismund de Luxemburg.
[6] Isfendiar, principe de Kastamonu.
[7] 21 iulie 1403 — 9 iulie 1404.
[8] Mircea cel Bătrîn.

din Brusa şi a venit la Adrianopol în anul 809[9]. Cînd Musa Celebi a sosit în Ţara Românească, întreaga oaste a Rumeliei s-a adunat şi i s-a supus lui Musa Celebi şi au venit la Adrianopol. Emirul Suleiman, cînd a auzit că oastea din Rumelia l-a părăsit şi a trecut de partea fratelui său, a fugit şi a nimerit într-un sat unde a şi murit. Musa Celebi, urcîndu-se pe tron, a devenit padişah al Rumeliei în anul 813[10].

—22 **<Urmează descrierea luptelor dintre Musa Celebi şi Mehmed Celebi. Bătălia de la Samakov (1413). Prinderea şi omorîrea lui Musa, prinderea şi închiderea lui Bedreddin Mahmud în oraşul Iznik din Anatolia>.**

27 EXPEDIŢIILE SULTANULUI MEHMED-HAN

Construirea cetăţii Giurgiu (*Ierkökü*) de pe Dunăre în anul 816[11]. Voievodul Ţării Româneşti [12], auzind despre construirea cetăţii Giurgiu, a trimis haraciul şi a dat ca ostatec (*rehin*) pe fiul său [13] în anul 817[14].

28 Cucerirea cetăţii Samsun s-a făcut în anul 817.

...În anul 819[15] a fost cucerită cetatea Djanik [16] şi a fost reparată cetatea Isaccea (*Isakci*) şi a fost cucerită cetatea Severin; anul 819.

<Urmează descrierea răscoalelor din Anatolia, din anul 822 al Hegirei [17], sub conducerea lui Börüklüge Mustafa, şi surghiunirea lui Bedreddin, fiul cadiului din Simavna, care a fugit apoi la Isfendiaroglu, principe de Kastamonu>.

De acolo Bedreddin a trecut la Caffa (*Kefe*) şi de aici a venit în vilaietul Ţării Româneşti (*Eflak*). Apoi venind la Silistra, în partea aceea el avea mulţi discipoli şi dervişi (*sufi*). Strîngînd pe toţi aceştia în jurul său, el a început să spună: „Padişahlîcul acestui vilaiet mi s-a acordat mie" şi a început să facă prorociri. Sultanul Mehmed I a trimis oameni împotriva

29 lui. Fiind prins la Zagora (*Zagra*), el a fost tîrît la padişah care se afla la Serres (*Siros*) şi a fost spînzurat aici într-o piaţă, în anul 825[18].

---

[9] 18 iunie 1406 — 7 iunie 1407.

[10] 6 mai 1410— 24 aprilie 1411.

[11] 3 aprilie 1413 — 22 martie 1414. De către sultanul Mehmed I Celebi.

[12] Mircea cel Bătrîn.

[13] Este vorba de Mihail.

[14] 23 martie 1414— 12 martie 1415.

[15] 1 martie 1416 — 17 februarie 1417.

[16] Localitate în Anatolia.

[17] 28 ianuarie 1419 — 16 ianuarie 1420.

[18] 26 decembrie 1421 — 14 decembrie 1422. De fapt în 1420.

EXPEDIŢIILE SULTANULUI MURAD AL II-lea

133 Povestiri despre Dracula[19] voievodul Ţării Româneşti. Anul 826[20].
134 Pe cînd sultanul Murad-han se afla la Brusa şi apoi la Kastamonu, s-a auzit că sus-numitul voievod al Ţării Româneşti, trecînd prin Silistra, a atacat multe locuri şi a făcut multe răutăţi. Atunci s-a poruncit ca Firuz-bei<oglu Mehmed-bei> să facă o incursiune (*akîn*) în Ţara Românească cu vreo 30 000 de oameni. Atunci Dracula voievod, de teamă, venind cu cei doi fii ai săi, a adus haraciul şi l-a predat la Înalta Curte. El s-a obligat ca de azi înainte să nu mai facă blestemăţii şi răutăţi. Cucerirea cetăţii Izmir de la Djuneid-bei a avut loc în anul 827[21]. Djuneid-bei a fost ucis în această bătălie. ...

136 ## ANUL 839[22]. INCURSIUNE ÎN ŢARA UNGUREASCĂ

Lui Mihaloglu Ali-bei i s-a poruncit să facă o incursiune în ţara ungurească. Acesta, trecînd în vilaietul Timişoarei (*Temeşvar*), a făcut incursiune în vilaeitul unguresc timp de o lună. Acîngiii s-au întors foarte sătui în anul 839 al Hegirei, tîrînd cu ei mulţi prizonieri. Padişahul, la rîndul său, trecînd cu oaste mare din Vidin, a făcut o incursiune în vilaietul unguresc timp de 45 de zile. Aici a pîrjolit şi a făcut devastări şi nimeni nu i-a ieşit
137 în cale. Trecînd apa <Dunării>, a intrat în vilaietul cetăţii Belgrad, pe care a atacat-o, şi s-a întors cu o bogată pradă şi cu nenumăraţi robi în anul 840[23]. Cucerirea cetăţii *Semendria* a avut loc în 840. ...

INCURSIUNE ÎN TIMP DE IARNĂ ÎN ANUL 845[24]

Poruncindu-se incursiune în Ţara Românească şi fiind iarnă, gaziii s-au dus, dar din cauza iernii unora le-au degerat picioarele, iar altora mîinile. ...

[19] Vlad Dracul.
[20] 15 decembrie 1422 — 4 decembrie 1423.
[21] 1423/1424.
[22] 27 iulie 1435 — 15 iulie 1436.
[23] 16 iulie 1436 — 4 iulie 1437.
[24] 22 mai 1441 — 14 mai 1442.

138 OMORÎREA CRAIULUI UNGURESC NUMIT IANCU [25] LÎNGĂ VARNA ÎN ANUL 847 [26]

Cînd padişahul a dat tronul fiului său Mehmed < al II-lea >, Karamanoglu, trimiţînd soli la craiul unguresc, i-a spus : „Padişahul a îmbătrînit şi a lăsat tronul unui fiu nevîrstnic de-al său. Să înaintăm cu înţelegere între noi şi să facem ca turcul să piară". Cînd afurisitul crai a venit lîngă dealurile Varnei, sultanul Murad a auzit acest lucru la Manisa. Venind din nou cu oaste ca să se lupte cu ghiaurii, el s-a întîlnit cu oastea ghiaură şi a dat o bătălie în care un gaziu a tăiat capul craiului Iancu [27] şi, înfigîndu-l într-o suliţă, l-a adus padişahului. Cea mai mare parte a oştii ghiaure a fost nimicită. Pe cînd sultanul Mehmed stătea pe tron, ienicerii, răsculîndu-se, au atacat locuinţele paşalelor la Küciük-Tepe <de lîngă Adrianopol>.

139 ...Lupta cu craiul unguresc la Kosovo a avut loc în anul 853 [28]. Iancu, care a devenit mai tîrziu crai în vilaietul unguresc, strîngînd mult popor şi trecînd prin Belgrad cu mulţi bei ghiauri, a atacat şi a pîrjolit vilaietul islamic. Cînd au ajuns la Kosovo, venind şi sultanul Murad, împreună cu fiul său Mehmed şi cu oştile sale, s-a dat o luptă atît de mare, încît nu se poate descrie. Banul leşesc, banul german (*Aleman*) şi banul cehilor fiind prinşi, au fost ucişi. Au nimicit atîţia principi (*bani*) ghiauri, încît nici nu pot fi număraţi. Din această cauză acestei expediţii i s-a spus „marele război sfînt" (*gaza-i ekber*).

APARIŢIA CRAIULUI UNGURESC IANCU LA KOSOVO ÎN ANUL 853

Afurisitul de Iancu, craiul unguresc, răsculîndu-se pentru a treia oară, şi de asemenea şi voievodul Ţării Româneşti [29] supunîndu-se acestuia, au trecut prin Nicopol. Cînd au ajuns în acele părţi, gaziii s-au dus în mare grabă şi, atacîndu-i, au ucis mulţi ghiauri. În cele din urmă, ghia-
146 urii împrăştiindu-se, fiecare a plecat la locul său. Atunci craiul Iancu a scăpat prin fugă.

[25] Ioan de Hunedoara. În realitate a fost ucis Vladislav I, regele Ungariei.
[26] 1 mai 1443 — 19 aprilie 1444.
[27] Vezi mai sus nota 25.
[28] 24 februarie 1449 — 13 februarie 1450. De fapt 1448/852.
[29] Vlad Dracul.

DESCRIEREA EXPEDIŢIILOR CUCERITORULUI MEHMED <AL II-lea>. EXPEDIŢIA ÎMPOTRIVA ŢĂRII ROMÂNEŞTI ÎN ANUL 866[30]

Voievodul Ţepeş (*Kazîklî*), voievodul Ţării Româneşti, a fost chemat să vină la Înalta Poartă, dar el n-a venit. Din această pricină vilaietul său a fost devastat. Voievodatul a fost acordat fratelui mai mic[31] al sus-
147 amintitului Ţepeş, în anul 866. Cucerirea Caffei şi a Mangupului s-a făcut în anul 880[32].

CUCERIREA VILAIETULUI MOLDOVEI (*KARA-BOGDAN*) ÎN ANUL 880

Voievodul Ştefan (*Istefan*)[33], voievodul Moldovei, fiind învins, a fugit.

164 ...Au venit deodată la Poarta padişahului şase soli mari. Unul era din partea padişahului Indiei, altul de la sultanul Egiptului, unul din partea Veneţiei (*Firenk*), iar altul din partea craiului unguresc. De aseme-
166 nea, unul era din partea craiului leşesc, iar altul era din partea voievodului Ţării Româneşti.

167 EXPEDIŢIILE SULTANULUI BAIAZID-HAN <AL II-lea>'

...În anul 889[34] au fost cucerite cetăţile Chilia (*Kili*) ... şi cetatea Akkerman. În anul 890[35], s-a făcut o incursiune în vilaietul Moldovei (*Kara-Bogdan*).

...A doua decadă a lunii zil-kade, anul 935[36]. Craiul Ianoş[37], ban de Transilvania, s-a înfăţişat pe cîmpia Mohaci la Curtea împărătească ocrotitoare a lumii. I s-a făcut cinstea de a săruta mîna padişahului şi pentru ca în acele ţinuturi să nu lipsească legăturile de prietenie ale musulmanilor cu necredincioşii cei avari care se găsesc acolo, regatul unguresc a fost acordat celui mai sus-arătat (Ianoş), pe la mijlocul lunii zil-hidjge 935[38], cu condiţia de a trimite haraci.

<Urmează descrierea cuceririi Budei>.

[30] 6 octombrie 1461 — 25 septembrie 1462.
[31] Radu cel Frumos (1462—1475).
[32] 7 mai 1475 — 25 aprilie 1476.
[33] Ştefan cel Mare.
[34] 30 ianuarie 1484 — 17 ianuarie 1485.
[35] 18 ianuarie 1485 — 16 ianuarie 1486.
[36] 19—30 iulie 1529.
[37] Ioan Zápolya.
[38] 6 august — 4 septembrie 1529.

235 A OPTA EXPEDIŢIE VICTORIOASĂ ÎN MOLDOVA

Afurisitul de moldovean [39], cel cu apucături rele, de cînd era tributar al Porţii, a făcut înţelegere şi s-a unit cu craii frînci şi germani [40], hotărînd între ei să pricinuiască pagube ţinuturilor islamice. Aceasta ieşind la iveală, s-a pornit o expediţie împărătească pentru pedepsirea lui la 12 rebi-ul-ahîr, anul 945 [41]. Cucerirea cetăţii Suceava (*Sudjav*), capitala Moldovei, a avut loc în 945. Ostaşii ghiauri, afurisiţii, neputînd să se opună puternicei oşti otomane, ajutate de îngeri, beiul lor a fugit şi i s-a pierdut urma. Beizadelele şi boierii (*boiarlarî*) vilaietului Moldova, umilindu-se în tot felul şi făcînd plecăciuni, s-au rugat să fie numit un nou domn (*hakim*) peste dînşii. Atunci, la 21 rebi-ul-ahîr, anul 945 [42], fiind numit unul dintre beizadelele de viţa lor, ei s-au obligat să trimită în fiecare an haraciul lor. Măria sa padişahul, ocrotitorul lumii, întorcîndu-se din expediţie, a venit la Istanbul în anul 945. ...

236 A NOUA EXPEDIŢIE VICTORIOASĂ

Mai înainte, cînd fusese cucerită Ungaria, domnia fusese dată craiului Ianoş [43], ban de Transilvania. Apoi, la moartea lui Ianoş, domnia fusese dată voievodului Ştefan (*Istefan*), fiul său [44]. Împăratul de acum al Austriei, Ferdinand (*Feranduş*) cel fără de minte, a trimis iarăşi o oaste mare cu gîndul de a lua cetatea Buda (*Budun*). Tunurile fiind aşezate, el a început să bată cetatea. Cînd s-a aflat despre aceasta, s-a pornit din nou expediţie împărătească în Ungaria, în anul 948 [45]. ...

244 CUCERIREA CETĂŢILOR TIMIŞOARA ŞI PARKAN DE CĂTRE AHMED-PAŞA [46]

Anul 956 [47]. În vecinătatea ţinuturilor împărăţiei islamice şi a ţărilor ocrotite de osmanlîi se afla o cetate cu numele de Timişoara care era totdeauna în pace, linişte şi apărată de atacurile altora, datorită turnurilor

---

[39] Este vorba de Petru Rareş, domnul Moldovei.

[40] Cronicarul se referă la alianţa lui Petru Rareş cu Ferdinand de Austria, semnată la 4 aprilie 1535.

[41] 7 septembrie 1538.

[42] 16 septembrie 1538.

[43] Ioan Zápolya.

[44] Ioan Sigismund, numit de conicarii turci Istefan (Ştefan).

[45] 27 aprilie 1541 — 16 aprilie 1542.

[46] Ahmed-paşa, pe atunci beilerbei de Rumelia.

[47] 30 ianuarie 1549 — 19 ianuarie 1550.

sale înalte şi zidurilor sale puternice. Unul dintre ghiaurii ambiţioşi şi uneltitori, cu numele de Loşandja [48], afurisitul, a întărit cetatea Timişoarei. Pentru cucerirea acelei cetăţi şi a localităţilor care depindeau de ea a fost trimis vizirul Ahmed-paşa, dîndu-i-se multe mii de ostaşi viteji din oastea de Poartă [49] şi beii din Rumelia, precum şi spahii viteji. Deci, s-a dat poruncă împărătească pentru cucerirea grabnică a acelor ţinuturi. Mai sus-numitul paşă, grăbindu-şi pasul, a ajuns în localitatea aceea. Împresurînd cetatea şi aşezînd tunuri, s-au luptat ca valurile înfuriate ale mării, strigătele ajungînd pînă la urechile îngerilor. S-au luptat atît de tare, încît săgeţile se revărsau asemenea potopului asupra capetelor ghiaurilor. Din grija prea înaltului Allah şi cu sprijinul profeţilor şi sfinţilor, a fost cucerită cetatea mai sus-pomenită (Timişoara), precum şi cetatea puternică numită Parkan. De asemenea, au mai fost cucerite încă un număr de nouă cetăţi, împreună cu împrejurimile şi satele lor. După ce au pus în cetatea <Timişoara> un beilerbei şi un sangeacbei şi cadii şi capudan şi muhafîz de cetate, acele părţi au fost ocupate şi alipite ţărilor islamice.

[48] Loşandja (vezi p. 283, nota 81). După cucerirea Timişoarei a fost decapitat din ordinul vizirului Ahmed-paşa.

[49] *Kapu-halkı*, este vorba de oastea permanentă otomană, ienicerii.

SA'ADEDDIN MEHMED HODJA EFENDI

Sa'adeddin Mehmed efendi, fiul lui Hasan Djan, s-a născut la Constantinopol în anul 1536 (943), familia sa fiind originară din Persia. După lupta de la Cealdiran (1514/920), bunicul său, Hafîz Mehmed, s-a refugiat împreună cu fiul său, Hasan Djan, la Constantinopol. Acesta din urmă, devenind omul de încredere al lui Selim I, a făcut parte timp de mai mulţi ani din suita sultanului. Sa'adeddin şi-a însuşit primele învăţături sub supravegherea tatălui său, care era un om cult, iar apoi şi-a completat studiile la cunoscuţii învăţaţi Karamani Mehmed efendi şi Ebu-Su'ud efendi, *şeih-ul-islam* şi mare jurist. În 1555 (963) intră în suita sultanului. El a slujit ca dascăl la diferite şcoli, iar în 1574 (981) devine dascălul (*lala*) prinţului moştenitor Murad la Manisa. Ulterior, la urcarea pe tron a acestuia, a fost numit sfetnic (*hodja*) al sultanului. Luînd parte la expediţia întreprinsă în Ungaria, în 1596, numele său a rămas legat de cucerirea cetăţilor Agria şi Kerestesz, cînd se menţionează că osmanlîii au cucerit aceste cetăţi datorită măsurilor indicate de Sa'adeddin. În anul 1598 (1006) ajunge *şeih-ul-islam*, adică mare muftiu, devenind prin această demnitate sfetnic apropiat al sultanului. Sa'adeddin moare la Constantinopol în 1599 (1008).

Hodja Sa'adeddin ocupă un loc de seamă printre istoriografii otomani, datorită unei lucrări istorice considerate drept cea mai amănunţită relatare a istoriei osmane de la început (sec. XIII) pînă la sfîrşitul domniei lui Selim I (1520/926). Lucrarea aceasta a fost terminată în 1584 (992), fiind prezentată de către autor lui Murad III, aşa cum se arată în partea introductivă a acestei opere, intitulate *Tadj-üt-Tevarih* (*Coroana istoriilor*). Primul volum tipărit al acestei cronici a apărut la Istanbul în 1862 (1279), iar după un an a apărut şi volumul al doilea.

În primul volum (582 p.) sînt cuprinse evenimentele petrecute sub primii bei şi sultani osmanlîi, pînă la sfîrşitul domniei lui Mehmed al II-lea (1481), iar volumul al II-lea (619 p.) conţine domniile lui Baiazid al II-lea şi Selim I. Din relatarea autorului rezultă că a folosit ca izvor şi opera lui Musliheddin, care i-a sugerat ideea alcătuirii unei istorii mai complete a Imperiului otoman. Un alt izvor al lui Sa'adeddin este cronica rimată a lui Hadidi. De asemenea, el citează în repetate rînduri pe Neşri, Aşîk-paşa-zade şi Idris Bitlisi, menţionînd şi alte cronici turco-orientale.

Cronica lui Sa'adeddin este scrisă într-o turcească persanizată, cu stil retoric.

Încă în secolul al XVII-lea (1649—1652) opera lui Sa'adeddin a fost tradusă în limba italiană de V. Brattuti [1], iar în 1710 A. Galland a tradus-o în limba franceză [2]. Această traducere se află la Biblioteca Naţională din Paris, secţia de manuscrise vechi, fond fr. 6074.

Luînd ca bază traducerea lui Brattuti, fragmente din cronica lui Sa'adeddin au fost utilizate încă de B. P. Haşdeu în articolul *Relaţia turcă despre bătălia de la Valea Albă între sultanul Mahomet şi Ştefan cel Mare între 1474—1476*, apărut în „Arhiva istorică a României", I, 2, Buc., 1865, p. 31—35.

Sa'adeddin a mai scris o lucrare intitulată *Selimname*, în care redă unele discuţii purtate de Selim I şi transmise autorului de către părintele său, după cum spune el însuşi. Această lucrare, cuprinzînd numai 15 pagini, se află tipărită la sfîrşitul volumului al II-lea al cronicii, în ediţia de la Istanbul. Extrasele alăturate au fost traduse după ediţia turcă.

Bibliografie: *E. I.*, II, p. 1018—1019 (art. Hodja Efendi); *O. M.*, III, p. 66—67; Ahmed Refik, *Alimler ve San'atkârlar*, II, p. 62; *G. O. W.*, p. 123—126.

[1] *Chronica dell'origine e progressione della Casa Ottomana composta da Saidino Turco*, I, Viena, 1649; II, Madrid, 1652.

[2] *Suite de l'Histoire Ottoman écrite par Saaud-din Mehemed Hassan*...

TADJ-ÜT-TEVARIH

(ed. Istanbul, 1862—1863/1279—1280, 2 vol.)

Volumul I

58 ### PLECAREA (MOARTEA) FIULUI DE ŞAH [1] DIN ACEASTĂ LUME TRECĂTOARE

Renumitul fiu de şah, arătînd vitejii minunate în ţinuturile necredincioşilor, şi-a cîştigat un renume atît de mare, încît regii şi căpeteniile din Europa (*Efrendj*), din Rusia, din Ţara Românească (*Eflak*), cele ale bulgarilor, ungurilor şi sîrbilor (*Laz*) precum şi alţi stăpînitori, aflînd de apariţia acestei căpetenii de oaste, au început, de teamă, să adune oşti fără număr şi au trimis împăratului din Istanbul [2], care era cel mai mare printre regii necredincioşilor, o scrisoare (*peigam*) cu următoarea ştire: „Pînă acum vilaietul Rum [3] era ferit de atacurile duşmanilor; oştile musulmane, terminînd cuceririle, vor să ne smulgă cetăţile şi fortăreţele. Stăruinţele lor sînt din zi în zi mai mari, pricinuind îngrijorare. Dacă împotrivirea va fi slabă, atunci fără îndoială că vom fi nimiciţi cu toţii, iar ei îşi vor mări biruinţele. Înainte ca ei să se stabilească pentru totdeauna în aceste ţinuturi şi înainte ca săbiile lor să ne smulgă steagul moştenit, pentru a nu-i lăsa să ne calce ţinuturile, trebuie să-i alungăm cu forţa".

Renumitul fiu de şah a fost înştiinţat că nefericitul împărat a adunat arme pentru a ataca oastea islamică şi că, în acest scop, s-a aliat cu acei
59 afurisiţi şi că, fără a avea motive, îşi pregăteşte cu mult zel oastea. (1363/764).

77 ### ATACUL GHIAURULUI SÎRB ŞI VICTORIA STEAGULUI ISLAMIC

Principele din Filipopol [4], cunoscut sub numele de Filisboli [5],... plecînd din ţara sa de baştină şi ducîndu-se pe lîngă despotul care era stăpînul Serbiei, s-a plîns împotriva lui Lala-Şahin [6]. Povestindu-i nenorocirea sa, a cerut ajutor ca să se răzbune pe musulmani.

---

[1] Suleiman-paşa (1316—1359), fiul mai mare al sultanului Orhan.

[2] Ioannes V (1341—1376).

[3] Rum, denumirea turco-persană a Imperiului bizantin. Se foloseşte şi pentru desemnarea Anatoliei (Asia Mică).

[4] Oraşul se afla sub un guvernator bizantin. În text: *Filibe*.

[5] *Filisboli*: Filipopol.

[6] Comandant otoman care a participat la primele cuceriri în Rumelia.

... Nenorocitul despot, grăbindu-se să-l ajute pe umilul ghiaur şi punînd în mişcare zelul neştiinţei sale, a făcut înţelegere cu craii din Bosnia, Ungaria şi Ţara Românească (*Eflak*) [7] spre a-i îndepărta pe musulmani din ţinuturile Rumeliei. Astfel, în scurt timp, adunînd o oaste mare, au pornit în anul 766 [8] cu oaste nenumărată spre Adrianopol. Lala-Şahin, fiind înştiinţat de atacul ghiaurilor, a trimis în grabă oameni la şahul cuceritor de ţări [9] şi, făcîndu-i cunoscut acest fapt, l-a anunţat că, numărul ghiaurilor fiind nesfîrşit de mare, oastea rumeliotă nu i se va putea împotrivi. Sultanul gaziu, punîndu-şi în gînd să facă o expediţie, se pregătea să treacă spre părţile Galipolei şi ajungînd la fortăreaţa
78 Biga [10], ... în timpul acela oştile sîrbeşti şi-au folosit toate forţele lor împotriva ţării islamice, atacul lor nenorocit revărsîndu-se peste tot ca furia unei mări adînci. Vestea descinderii lor pe malul rîului Mariţa, cale de două zile de Adrianopol, precum şi vestea despre gîndurile lor nesocotite îndreptate împotriva musulmanilor au ajuns la Lala-Şahin, care a fost astfel înştiinţat în amănunt despre mişcările lor.

<Urmează descrierea luptei de pe malul rîului Mariţa, fără a se pomeni de participarea românilor>.

EXPEDIŢIA SULTANULUI [11] PENTRU CUCERIREA ŢĂRII LUI ŞIŞMAN [12] (*SUSMANUS*)

Dintre stăpînitorii ghiauri, cel care a cîştigat renume prin puterea sa mare a fost Şişman. El era guvernatorul (*vali*) Silistrei şi Nicopolei.

În anul 778 [13], şahul < Murad >, ocrotitorul lumii, a trecut de la Brusa la Galipoli pentru a cuceri ţara acestuia. Şişman, aflînd despre aceasta şi neavînd putere să se împotrivească, a pornit la drum spre Curtea sultanului ca să înlăture orice bănuială. El a pregătit darurile cuvenite pentru urări şi, vrînd mai bine să fie tributar, s-a grăbit să iasă în întîmpinarea şahului cel norocos.

111 ... Şişman, văzînd atacul şi pregătirile oştii islamice, s-a întărit într-una din cetăţile sale puternice, Nicopol, de pe malul Dunării. Ali-paşa [14], ocupînd la rîndul său multe locuri ale acelui vilaiet, a asediat cetatea Nicopol.

---

[7] Unii istorici cred că este vorba de vlahii din sudul Dunării.
[8] 28 septembrie 1364 — 17 septembrie 1365.
[9] Murad I (1359—1389).
[10] Localitate în Anatolia.
[11] Murad I (1359—1389).
[12] Şişman, ţar bulgar (1371—1393) cu reşedinţa la Tîrnovo.
[13] 21 mai 1376 — 9 mai 1377.
[14] Ali-paşa, fiul lui Haireddin Djandarli, al doilea vizir din acea vreme.

<Descrierea expediţiei sultanului Murad I împotriva lui Şişman şi predarea acestuia fără lupte>.

112 După primirea haraciului pentru mai mulţi ani şi după primirea darurilor cuvenite şi a urărilor, <Şişman>, fiind trecut în cartea iertării şi a binefacerii, a fost onorat cu ceremonialul împărătesc şi, după obicei, i s-a dat restul ţării sale, dar i s-a cerut să predea de bună voie cetatea Silistra. Şişman a primit aceasta şi a făgăduit că o va predea, dar, ajungînd, cu voia sultanului, în ţara sa, a avut grijă să întărească cetatea Silistra. Deşi Ali-paşa a trimis oameni pentru a cere cetatea, acel ghiaur perfid, nerespectîndu-şi promisiunea, a refuzat în mod făţiş să o predea.

<Expediţia lui Ali-paşa împotriva lui Şişman>.

113 Ali-paşa, cucerind cetatea Nicopol, precum şi celelalte cetăţi, l-a prins pe Şişman şi l-a trimis cu familia sa la sultanul cuceritor.

MARELE RĂZBOI SFÎNT AL SULTANULUI GAZI MURAD-HAN

114 ... În anul 791[15], ... <Lazăr> a trimis soli conducătorilor ţărilor din împrejurimi, dîndu-le de ştire că sultanul gaziu are de gînd să facă un război sfînt şi, sosind în acele ţinuturi pline de rele, să-i pedepsească. El a răspîndit de asemenea şi următoarea ştire: „Dacă îmi vor nimici ţara şi puterea, precum şi oastea şi călăreţii mei, este limpede că ei vor distruge de asemenea şi ţările voastre; şi dacă pierdeţi acest prilej de luptă, nu veţi mai avea puterea să vă opuneţi şi să vă apăraţi. Însă acum, făcînd întelegere, dacă veţi pregăti armele de ajutorare, va fi mai uşor să scăpăm de primejdie". În acest chip a trimis soli cu ştiri în toate părţile şi s-a străduit să ceară ajutor. Acei umili, supunîndu-se cererii sale, au făcut alianţă şi înţelegere pentru a se ridica la luptă împotriva oştii islamice. Şi toţi domnitorii şi stăpînitorii din Bosnia, din Veneţia (*Firenk*), din Ungaria, din Ţara Românească, din Albania, din Moldova şi de la popoarele slave, care sînt cunoscute şi sub numele de leşi şi cehi, au făcut înţelegere cu Laz<ăr>, hotărînd să se adune în acea primăvară şi astfel au strîns 200 000 de ghiauri. De asemenea şi Laz<ăr>, după ce şi-a strîns toate uneltele necesare pentru bătălie, a trimis fără teamă soli la Curtea ocrotitorului lumii de la Filipopol.

<Sultanul răspunde solilor că va porni la primăvară împotriva sîrbilor>.

[15] 1389.

120 ... Oastea musulmană şi ghiaurii s-au aşezat faţă în faţă. Comandanţii ghiaurilor se gîndeau să atace oastea islamică în timpul nopţii, dar beiul ghiaurilor numit Iorghi [16], ieşind în faţă cu trufie foarte mare, a spus : „Dacă vom ataca peste noapte oastea musulmană, neavînd altceva de făcut, ea va fugi din faţa atacului nostru şi cine-i va mai căuta în timpul nopţii pe acei fugari? La ce bun să ne scape prada din mînă ?" Spunînd că oastea lor puţin numeroasă va fi înghiţită de acea mare de crocodili (oastea turcească), au amînat <atacul> pentru ziua următoare. Şi cei şapte bei afurisiţi de ghiauri s-au aşezat, fiecare, în cîte un loc anume destinat. Dintre toţi, în centrul oştii s-au aşezat unul numit Argun [17] şi neastîmpăratul Laz<ăr>, iar Vîlk-oglu [18], fiul surorii lui Laz-oglu, a stat pe aripa dreaptă şi craiul de Bosnia [19] şi Levend-oglu [20] s-au aşezat pe aripa stîngă, iar oastea ungurească şi cea din Ţara Românească şi cea bulgărească şi arnăută şi cehă şi leşească au stat pe cele două aripi.

121 <Ordinea de bătaie a oştii turceşti şi desfăşurarea luptei de la Kosovo>.

Sultanul Ildîrîm Baiazid, fiul şahului puternic, văzînd că partea stîngă a oştii este înfrîntă şi că steagul cuceririi lor s-a întors şi văzînd că oastea duşmană nimiceşte rîndurile şi că şi-a făcut drum prin oastea islamică, s-a aruncat cu puternice lovituri de fulger asupra cetei nenorocite şi cu lovituri grele de fier le-a distrus coifurile şi platoşele lor.

... Ceilalţi emiri ai împărăţiei, văzînd curajul de care dă dovadă fiul şahului, au trecut la lupta corp la corp pe caii lor neîmblînziţi, ajutîndu-l pe fiul şahului, care era un călăreţ dibaci şi curajos. Şi Lala-Şahin şi Evrenos-bei şi Iahşi-bei şi Isa-bei şi Sarudja-bei şi Ine-bei subaşiul şi Kara-Makbel şi Balaban-bei şi Şir-Merd-bei, şi Mustedjeb subaşiul şi ceilalţi comandanţi de oşti i-au atacat din toate părţile pe ghiauri. Atacînd ca nişte lei, ca şi prin puternice lovituri pline de vitejie, au distrus steagul ghiaurilor purtători de nenorociri şi i-au doborît ca pe nişte copaci aflaţi în vîltoarea apei.

122 Şi pe cînd, cu oastea rămasă în urmă, sultanul aştepta pe cîmpul de luptă şi era foarte atent la sforţările vitejilor săi, într-una din grămezile de cadavre, unul dintre acei fioroşi, deşi rănit, era încă viu. Cu sufletul înfricoşat, el se ascunsese printre morţi. Cînd şahul cel puternic a trecut prin acel loc cu un număr mic de ostaşi, acel ghiaur setos de sînge, cunoscut

[16] Gheorghe Castriota, tatăl lui Iskenderbeg (Scanderbeg), principele Albaniei.
[17] *Argun* : Arhon (?)
[18] Vuk Brankovici — Vukovici.
[19] Tvartko, despotul Bosniei.
[20] Vlatko Vukovici (?)

sub numele de Miloş Nikola [21], care se ascunsese, punîndu-şi viaţa în joc, pentru a cîştiga un renume şi cinste, şi-a pus în gînd să-l omoare pe sultanul musulman... purtînd în mînecă un hanger veninos. Cu gîndul să-l omoare pe şahul credinţei, el a repezit acel hanger ascuţit la vîrf asupra şahului cel bun şi plin de virtuţi.

123 ...După pierderea şahului cel mărinimos, pentru conducerea treburilor şi pentru întărirea credinţei musulmane, au cerut după vechiul obicei să fie urmaş sultanul Ildîrîm Baiazid-han, fiul şahului, şi l-au chemat ca să-l aşeze, acordîndu-i glorie şi demnitate.

126 ... În 792 [22], lui Firuz-bei, de asemenea, i-au încredinţat vilaietul Vidin de la hotarul unguresc şi l-au îndemnat să devasteze şi să pustiiască acele părţi.

127 ... Firuz-bei, la rîndul său, plecînd din vilaietul Vidin şi trecînd peste apa Dunării, a făcut o incursiune în ţinuturile Ţării Româneşti care se aflau în faţă şi s-a închinat apoi la înalta Curte a sultanului cu tot felul de prăzi. Aceste prăzi şi bogăţii nenumărate au fost folosite pentru aşezăminte de binefacere...

130 EXPEDIŢIA SULTANULUI BAIAZID ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ

Fiii principilor din Menteşe, Aidîn şi Saruhan, refugiindu-se la Kötürüm Baiazid, tatăl lui Isfendiar, şi rugîndu-l pe acesta să-i ajute şi să-i sprijine pentru a pune din nou mîna pe ţările moştenite de ei, l-au înduplecat şi l-au aţîţat pe şchiopul (*kötürüm*) acela. De asemenea, acel bătrîn infirm cu gînduri nechibzuite l-a aţîţat pe ghiaurul Ţării Româneşti [23], şi l-a îndemnat să devasteze şi să prade ţinuturile islamice. El însuşi şi-a pus în gînd să prigonească unele ţinuturi osmane. În anul 793 [24], ghiaurul din Ţara Românească, făcînd înţelegere cu acel aţîţător la dezbinări, a pornit cu călăreţii săi pentru a face răutăţi în ţinuturile musulmane. Toate acestea ajungînd la urechea şahului cel demn de laudă, el a pornit spre Adrianopol. Oştaşii Rumeliei şi Anatoliei, adunîndu-se pe cîmpia acelui oraş bine păzit, au pornit cu steagurile împodobite cu semiluna şi, strălucind de semnele victoriei împărăteşti, au ajuns la Dunăre. Trecînd în Ţara Românească, steagurile strălucitoare ale sultanului sultanilor au fîlfîit la orizontul Ţării Româneşti şi, nimicind şi supunînd pe aţîţătorii la dezbinare, oastea islamică s-a bucurat de prăzi bogate.

[21] Miloş Kobilici (ban).
[22] 1390.
[23] Mircea cel Bătrîn.
[24] 1391.

Domnul (*hakim*) Ţării Româneşti, văzînd acestea şi neputînd face altfel,
131 s-a aşezat în calea oştii <islamice> şi, avînd în spate un munte, a pregătit cele trebuincioase pentru luptă.

De asemenea şi sultanul Ildîrîm-han, asemenea unui fulger strălucitor şi unui vînt puternic, ajungînd cu trupe nenumărate în acel loc, a zdrobit într-o clipă şi dintr-un singur atac pe cei din ceata aceia de răufăcători. Cei mai mulţi dintre ei căzînd prizonieri, căpetenia lor a fugit şi s-a rugat de puternicul sultan să-i ierte răzvrătirile şi vinovăţiile sale şi, obligîndu-se să dea înapoi pe prinşii musulmani luaţi din ţinuturile islamice, precum şi avuţiile multe sau puţine luate de la musulmani, a făcut cunoscut că va mări şi tributul (*gizie*) pe care îl plătea pînă atunci şi a mai făcut cunoscut că va sluji pe lîngă alţi slujbaşi în timpul tuturor serviciilor şi a înfăţişat scuze, arătînd că starea ruşinoasă în care se află îşi are izvorul la Kötürüm Baiazid care l-a adus la această rătăcire. Recunoscîndu-şi vina şi umilindu-se, el a obţinut iertarea împărătească prin mijlocirea marilor demnitari ai sultanului şi astfel au fost iertate păcatele sale.

<Urmează relatarea întoarcerii sultanului, încărcat cu prăzi bogate, împotriva lui Karamonaglu care se răsculase>.

132 DESCRIEREA CUCERIRII ŢINUTULUI KARAMAN

Pe cînd şahul cel demn de laudă (Baiazid) era plecat în expediţia din Ţara Românească, Karamanoglu, aţîţătorul la dezbinare, călcîndu-şi obligaţiile şi jurămintele sale şi dînd pe faţă răzvrătirea şi gîlceava lui, a atacat pe neaşteptate pe Timurtaş-paşa care era însărcinat cu paza Ankarei. El a ucis pe toţi care se aflau în jurul acestuia, iar pe paşa, făcîndu-l prizonier, l-a pus în lanţuri . ...794 [25]. . . .

135 PLECAREA SULTANULUI PENTRU NIMICIREA LUI KÖTÜRÜM BAIAZID [26]

Mai înainte, Kötürüm Baiazid, făcînd înţelegerea cu fiii celor din Menteşe şi Aidin pentru a începe din nou vechile uneltiri, îl aţîţase şi pe ghiaurul Ţării Româneşti, înmulţind faptele sale de gîlceavă.

<Urmează descrierea expediţiei din 797—798 [27].

147—182 <Relatarea luptei de la Nicopol şi a asediului Constantinopolului, precum şi a luptei de la Ankara cu Timur-Lenk>.

[25] 29 noiembrie 1392 — 16 noiembrie 1393.
[26] De fapt a lui Isfendiar-bei (1392—1440), deoarece Kötürüm Baiazid murise încă în 1385.
[27] 1394—1396.

219 CERTURILE DINTRE FIII SULTANULUI

Emirul Suleiman, cînd a auzit despre adăpostirea lui Musa Celebi la Isfendiar, pornind în grabă de la Brusa, a sosit în localitatea Göinük (din Anatolia).

În sfîrşit, trimiţînd sol la Isfendiar, el a cerut de la acesta să pună pe Musa Celebi în închisoare. Emirul Suleiman, venind de la Iznik, s-a apucat iarăşi de petreceri. Emirii de Anatolia (*Rum*), văzînd că emirul Suleiman este lipsit de dreptate, au făcut înţelegere pe ascuns şi, trimiţînd ştire lui Isfendiar, au cerut trimiterea lui Musa Celebi în Rumelia. Unii au scris că la această înţelegere ar fi luat parte şi Ali-paşa.

Isfendiar, îmbarcîndu-l la Sinop pe Musa Celebi într-o navă, l-a trimis pe Marea Neagră în Ţara Românească. Cu ajutorul vîntului, el a ajuns în scurt timp în Ţara Românească. Domnul Ţării Româneşti, care se numea Mircea ghiaurul, întîmpinîndu-l pe Musa, şi-a atins scopul făcîndu-i înalte ceremonii de primire. Fiind neputincios din pricina tiraniei emirului Suleiman, el l-a trimis <pe Musa> după dorinţa emirilor islamici din Rumelia, în acele părţi, dîndu-i în ajutor oşti multe. Emirii, la rîndul lor, ieşind în întîmpinarea fiului de şah (Musa), au venit la Silistra şi de acolo au pornit spre Adrianopol.

<La Adrianopol Suleiman se ţinea într-una de beţii. Musa năvăleşte asupra lui şi Suleiman e ucis în satul Düğüngi>.

Musa Celebi s-a urcat pe tronul de la Adrianopol în anul 813 [28].

PLECAREA FIULUI DE ŞAH, MUSA CELEBI, LA CUCERIREA RUMELIEI [29]

247 ... De asemenea şi Karamanoglu, respectînd alianţa şi legămîntul făcut cu Înalta Poartă împărătească împotriva emirului Suleiman, n-a renunţat nici o clipă la cinstea şi respectul pe care le avea pentru Musa
248 Celebi şi l-a slujit pe acesta cu vrednicie. Făcînd pregătiri la marginea unor ţinuturi aflate în apropiere de malul mării, pentru a ajunge la Marea Neagră el a început să cadă la înţelegere cu cei din acele părţi spre a-l trimite în părţile Rumeliei. Pe cînd făcea aceste pregătiri, domnul Ţării Româneşti, auzind de trecerea lui Musa Celebi în acea parte, a trimis sol la Isfendiar, cerînd ca Musa Celebi să fie trimis în ţara sa [30] şi a trimis de asemenea şi lui Musa Celebi o scrisoare de chemare. El i-a făgăduit că, în cazul venirii sale <la el>, dîndu-i în stăpînire ţara sa, îi va da şi pe fiica sa de soţie şi, după legea şi obiceiul lor, a întărit cu jurămînt făgăduielile

[28] 6 mai 1410 — 24 aprilie 1411.
[29] Acest text este o revenire asupra evenimentelor descrise mai înainte.
[30] În Ţara Românească.

sale, arătînd supunere temeinică. De asemenea, plîngîndu-se de prigoana dregătorilor (*vekil*) emirului Suleiman, a făcut cunoscut că sosirea în grabă < a lui Musa > este trebuincioasă pentru îndeplinirea dorinței sale. Isfendiar, fiind înștiințat de cuprinsul acestei scrisori și rușinîndu-se de nepăsarea sa de mai înainte, pentru a-și acoperi greșeala a trimis acele scrisori, cu soli, la Musa Celebi din Karaman, poftindu-l totodată cu o scrisoare de iertăciune. Făcînd și cîteva făgăduieli, el s-a gîndit să-și acoperea unele greșeli mai vechi. Musa Celebi, luînd cunoștință de cuprinsul scrisorii, a trecut cu sprijinul lui Karamanoglu în ținutul lui Isfendiar. Karamanoglu, pregătind cele necesare pentru ajutor, a pornit înaintea sa pe drumul arătat de fiul șahului, fiind urmat pe drum < de Musa >. Însoțindu-l în călătorie și luîndu-și rămas bun, l-a urmărit cu privirea pînă ce < Musa > a intrat în hotarul ținutului lui Isfendiar. Luînd cunoștință de sosirea fericită a fiului de șah, Isfendiar s-a grăbit să îndeplinească ceremonia de întîmpinare. Cu felurite onoruri, l-a trimis apoi în părțile Țării Românești cu corăbiile pregătite de el în portul Sinop. Musa Celebi, urcînd pe corabie, a pornit cu ajutorul vîntului și al pînzelor. În scurt timp, el a ajuns pe țărmul Țării Românești. Domnul Țării Românești, pornind cu mult zel la îndeplinirea ceremoniei de primire și fiind credincios făgăduințelor sale, s-a bucurat și, pregătindu-se pentru slujba onorată față de șehzadea, l-a călăuzit pînă la hotarele țărilor otomane. Beii din Rumelia, luînd cunoștință de sosirea lui Musa Celebi, s-au grăbit să intre în slujba lui, trecînd de partea fiului de șah din toată inima. Cei mai mulți dintre emirii renumiți și comandanții viteji trecînd de partea șehzadelei cel fericit, s-au grăbit să se supună și i-au împodobit calul preamărindu-l.

276 . . . Emirul Suleiman avea un fiu [31], pe care, încă din timpul vieții sale, îl trimisese la împăratul din Constantinopol [32]. Acesta, în scopul întăririi obligațiilor, îl reținuse lîngă el. După altă povestire, la sfîrșitul zilelor tulburi de petreceri ale tatălui său, care l-au dus la moarte sigură, acest fiu, fugind < de lîngă el > a ajuns lîngă împărat. În timpul cînd ilustrul sultan < Mehmed Celebi > [33] pornise pentru înlăturarea lui Musa Celebi, împăratul < bizantin >, avînd înțelegere cu sultanul și pentru a da dovadă de respectarea angajamentului și pentru îndeplinirea obligațiilor luate față de șah, s-a gîndit să-l îndepărteze de lîngă el pe sus-numitul șehzade. Acesta, la rîndul său, cu slujitorii săi proprii care îi erau credincioși încă din timpul legăturilor Bizanțului cu tatăl său, ieșind din Istanbul și considerînd un bun prilej pregătirile sultanului împotriva lui Musa Celebi,

[31] După alte izvoare, pe nume Orhan.
[32] Manoil al II-lea Paleologul.
[33] Mehmed I (1413—1421).

a ajuns la Karîn-ovasî pentru ca, de acolo, să treacă în Ţara Românească. Acîngiii din Karîn-ovasî, mergînd lîngă acel fiu de şah, l-au oprit din drumul lui spre Ţara Românească şi, făgăduindu-i ajutor pentru salvarea tronului ce i se cuvenea prin moştenire, s-au îndreptat spre părţile localităţii Ianbolu. Această ştire ajungînd la urechile înaltei împărăţii, au pregătit înlăturarea acestuia pentru ca, după aceea, să urmeze îndepărtarea lui Musa Celebi. Oastea împărătească, coborînd ca ploaia din cer în jurul oraşului Ianbolu, i-a împrăştiat pe acei acîngii. Pe fiul şahului, luîndu-l dascălul său, Terzibaşî [34] Zagnos, l-a dus în faţa sultanului. Sultanul, la rîndul său, pentru binele lumii, trăgînd cu fier roşu peste ochii săi, adică orbindu-l, l-a trimis la Brusa. . . .

284 PLECAREA SULTANULUI <MEHMED I> ÎMPOTRIVA ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI A ŢINUTURILOR UNGARIEI

Norocosul sultan, după pedepsirea lui Karamanoglu, slobozind oastea, s-a îndreptat spre capitala sa, Brusa. După ce au stat în acel oraş minunat mai multe zile, aducîndu-se la picioarele tronului său plin de dreptate ştirea despre purtarea nedemnă a ghiaurului din Ţara Românească, care era supusul osmanilor şi care dădea în fiecare an *gizie* şi *haraci*, a fost nevoie de unele măsuri pentru luarea acelor părţi. S-au trimis porunci şi s-au dat însărcinări supuşilor pentru a strînge oastea glorioasă şi victorioasă. De asemenea, s-a dat firman lui Isfendiar-bei pentru ca fie el însuşi să-şi plece faţa la fericita Curte ocrotitoare, fie să-l trimită pe fiul său. Isfendiar-bei, la rîndul său, a trimis cu oaste pregătită pe fiul său Kăsîm-bei spre Poarta Fericirii.

Oastea victorioasă şi glorioasă fiind adunată din toate părţile, în anul 819 [35] s-a trecut spre partea Rumeliei, în marele oraş Adrianopol unde <sultanul> a fost onorat cu ceremonialul împărătesc. Pornind de acolo, el a ajuns la Dunăre. Cu poruncă împărătească, oastea purtătoare de victorie a trecut Dunărea şi s-a repezit în Ţara Românească. Pe malul sus-numitului fluviu s-a terminat construirea unei cetăţi, mare cît un munte, numită Giurgiu (*Ierkökü*) şi au mai reparat cetăţile numite Isaccea şi Ieni-Sale. Între timp, acîngiii, prinzînd în ţinuturile Ţării Româneşti tineri voinci şi fete tinere şi frumoase, s-au întors sub cerul fericitei curţi împărăteşti cu nenumărate prăzi de diferite feluri.

---

[34] *Terzibaşî*, staroste de croitori.
[35] 1 martie 1416 — 17 februarie 1417.

Domnul Țării Românești, văzînd în ce măsură sînt pedepsite uneltirile
285 rile și căindu-se de faptele sale nelegiuite și de purtările sale nedemne, a cerut iertare pentru viclenia săvîrșită și, prin mijlocirea demnitarilor, scoțînd haraciul pentru trei ani, l-a trimis la Curtea împărătească cea ocrotitoare, împreună cu Izzet-bei [36] care fusese unul dintre sfetnicii lui Musa Celebi și care fugise mai înainte în Țara Românească.

Astfel, el a înfățișat scuze pentru vinovățiile sale și a cerut iertare, înnoindu-și obligațiile de a trimite în fiecare an gizia, precum și acelea de a sprijini faptele slujbașilor împărătești. Fericitul sultan a luat măsuri de iertare. Însușindu-și în sufletul său cuprinsul unui verset < din Coran> a acoperit cu poala sa iertătoare greșelile domnului Țării Românești și l-a iertat de pedeapsă și mustrare. De acolo, pornind în Ungaria, au cucerit cetatea Severin. Ghiaurii unguri, deznădăjduiți din pricina neputinței lor de a se apăra, s-au rugat cu umilință și au cerut iertare, implorînd să se facă pace și liniște. Ei au trimis la cuibul împărătesc, cu daruri împărătești, trei oameni renumiți dintre beizadelele lor. Fericit, sultanul s-a întors cu glorie și bucurie spre Adrianopol. . . .

296 RĂSCOALA ȘEIHULUI BEDREDDIN ȘI ÎNLĂTURAREA LUI ȘI A ADEPȚILOR SĂI

297 **<Se descriu faptele lui Börüklüge Mustafa în vilaietul Aidîn>.**

La urechile șeihului ⟨Bedreddin⟩ a ajuns știrea că Börüklüge ⟨Mustafa⟩ devenind căpetenie peste mai mult de 3 000 de călăreți și pedestrași, răufăcătorii au pretins putere deplină și au ridicat steagul ereziei și al răutății. În cele din urmă, seihul a pornit în ținutul lui Isfendiar.

. . . Cunoscîndu-l pe domnul Țării Românești din vremea cînd era un apropiat al lui Musa Celebi, ⟨Bedreddin⟩ s-a urcat într-o navă în țara lui Isfendiar și, întinzînd pînzele, a ajuns, dus de bătaia vîntului, în Țara Românească.

298 Ghiaurul din Țara Românească, văzînd cu ochi buni sosirea șeihului, i-a dăruit multe veșminte. În timpul acela, fiind încă certuri pentru domnie, gloriosul sultan ⟨Mehmed⟩ trecuse în părțile Rumeliei, îndreptîndu-și atenția asupra cetății Salonic, pe care voia s-o cucerească.

<Urmează descrierea răscoalelor lui Bedreddin în Rumelia și reprimarea lor>.

---

[36] Probabil că este vorba de Azap-bei, beiul de azapi. Greșeala se datorește unui semn pus deasupra.

15 RĂSCOALA FIULUI DE ŞAH (825[37]) MUSTAFA CELEBI[38] ŞI MĂSURILE LUATE DE SULTAN[39]

. . . În această parte, sultanul cel plin de demnitate, orînduind treburile provinciei Rumelia, l-a numit pe Evrenesoglu guvernator la marginea vilaietului pentru paza graniţei şi, de asemenea, ridicînd steagul lui Firuzbei<oglu>[40] de la hotarul Ţării Româneşti, l-a pornit în grabă cu oastea victorioasă. În a noua zi avangarda oştii a ajuns cu multă bucurie în cîmpia de la Iznik. Aceste evenimente s-au întîmplat în anul 826[41].

19 SOSIREA DOMNULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI ÎNLĂTURAREA UNELTIRII SALE

Pe cînd sultanul Murad, scut al puterii, avea de gînd să supună ţara lui Isfendiar, s-a făcut arz la înaltul tron că Dracula[42], beiul Ţării Româneşti, trecînd prin Silistra, a atacat ţările islamice. De aceea a izbucnit mînia <sultanului> Dar, amînînd pînă la întoarcerea sa nimicirea lui <Dracula>, el s-a rugat lui Allah pentru îndeplinirea dorinţei sale. A trimis poruncă împărătească lui Firuzbeioglu pentru ca acesta, împreună cu emirii care se aflau în acele părţi, făcînd o incursiune în Ţara Românească şi răzbunînd pe musulmani, să pedepsească faptele nedemne ale lui Dracula şi totodată să înlăture de pe teritoriul ţării răutăţile şi nelegiuirile acestuia. Firuzbei<oglu>, potrivit ilustrei porunci sosite de la Curtea şahului, ocrotitorul lumii, pornind în galop spre Ţara Românească, a făcut să curgă sînge de ghiaur, aşa încît a uimit şi mintea lui Dracula, iar ochii i s-au întunecat de atîta sînge. Fiind înştiinţat că marele şah, potrivit dorinţei inimii sale, după întoarcerea din ţinutul lui Isfendiar, va trece prin părţile Adrianopolei, şi înţelegînd că uraganul mîniei sale se va năpusti asupra hotarelor Ţării Româneşti şi că sabia sa mînioasă va reteza viţa <lui Dracula> şi că va face totul pentru ca Dracula să se supună ca mai înainte, în faţa unei astfel de stări, acesta (Dracula), pregătind mari peşcheşuri, a pornit împreună cu doi fii de-ai săi spre Curtea împărătească cea ocrotitoare. El a avut cinstea de a se închina la Adrianopol, predînd

[37] 26 decembrie 1421 — 14 decembrie 1422.

[38] Cunoscut în istoriografia otomană ca „Düzme Mustafa", adică falsul Mustafa. El era unul dintre fiii lui Baiazid.

[39] Murad al II-lea.

[40] Este vorba de Mehmed, fiul lui Firuz-bei, care a murit la Ankara în 1402.

[41] 15 decembrie 1422 — 4 decembrie 1423.

[42] Nu este vorba de Vlad Dracul, ci de Dan al II-lea. Toţi voievozii din perioada anilor 1421—1446 sînt numiţi de cronicarii otomani „Dracula".

haraciul pe doi ani. Prin mijlocirea demnitarilor împărăției, scuzele sale fiind primite, vinovățiile sale au fost acoperite și iertate. Cei doi fii ai săi fiind reținuți pentru anumite slujbe la Poarta fericirii, el s-a întors în țară cu poruncă împărătească. În acest an fericit (827)[43] s-au răsculat ghiaurii de arnăuți și împotriva lor a fost trimis cu oaste numeroasă Evrenosoglu <Isa-bei>. . .

360 PLECAREA SULTANULUI SPRE UNGARIA

<Regele Ungariei atacă fără succes Crușavățul>.

Șahul cel ocrotitor de țări, după ce s-a întors din Karaman, luînd măsurile pentru supunerea regiunilor ungurești, a numit mai întîi comandant de oaste pe Ali-bei, fiul lui Evrenos, și l-a trimis în acele părți. Ali-bei, potrivit firmanului împărătesc, traversînd cu luptătorii săi în anul 840 [44] fluviul Dunărea, a trecut prin fața Timișoarei (*Dimiskar*) și apoi a ales oamenii cu care să facă incursiuni în toate părțile. Călcînd cu picioarele oștii victorioase, timp de 40 de zile fără întrerupere, țara ungurească, s-au săturat de prăzi nenumărate, în animale și alte bunuri, încît se povestește că numărul celor prinși din oastea dușmană era foarte mare și că prăzile erau nemaipomenit de multe.

<Se fac noi pregătiri pentru un război împotriva Ungariei>.

De asemenea și lui Dracula, domnul Țării Românești, dîndu-i-se diferite sfaturi în acest sens, i-au cerut și i-au dat poruncă să se pregătească pentru slujbă. Acela, la rîndul său, îndeplinind poruncile de supunere și de respectare a firmanului, a făcut ceremoniile de supunere.

Călăuziți de despotul Serbiei (*Laz*), trecînd prin Vidin și pătrunzînd în țara ungurească ei au ajuns pînă la Sibiu (*Zibin*) și au luat șase cetăți. Au rămas în acea provincie timp de două luni, bătînd toba de război. Dar n-a apărut nici urmă de ghiauri, căci ei plecaseră în pasuri prăpăstioase și intraseră în cetăți întărite. Oastea musulmană săturîndu-se de prăzile din ținutul unguresc, asprimea iernii i-a împiedicat să mai rămînă. Ei au adunat steagurile împărătești și au pornit spre capitală. În timpul întoarcerii, călăuza oștii victorioase a fost domnul Țării Românești (Dracula). Cînd au apărut pe pămîntul Țării Românești, Dracula a dat zaiafeturi așa cum se cuvine aducînd și daruri bogate. De acolo s-a trecut cu noroc și fericire în orașul Adrianopol. . . . .

---

[43] 5 decembrie 1423 — 22 noiembrie 1424.
[44] 16 iulie 1436 — 4 iulie 1437.

363 ## CUCERIREA CETĂŢII SEMENDRIA [45]

364 . . . Şahul atotcunoscător (Murad II) împărţind comandanţilor porunci de supunere ca să adune oşti, aceştia au pregătit o oaste victorioasă. Mai înainte îl poftiseră la Poarta cea ocrotitoare pe Vîlk-oglu [46] şi pe Dracula, domnul Ţării Româneşti. Fiindu-i teamă să vină la Poarta fericirii, Vîlk-oglu, făcînd întocmai ca în zicala „hainul este fricos", a trimis în locul lui pe doi fii de-ai săi. Dracula, de asemenea, neputînd să se opună, a venit de nevoie la Poartă împreună cu doi fii de-ai săi. Pe Dracula l-au legat îndată şi l-au închis în cetatea din Galipoli, iar pe cei doi fii ai săi i-au pus în cetatea Egri-Göz din vilaietul Ghermian [47]. Pe fiii lui Vîlk-oglu i-au închis în cetatea din Tokat. Cu oastea victorioasă <turcii> au pornit spre părţile Semendriei. . . .

367 ## ÎNFRÎNGEREA OŞTILOR ISLAMICE

Dracula, domnul Ţării Româneşti, fiind închis cu cei doi fii ai săi, Ţara Românească a rămas fără stăpîn. Craiul unguresc a numit în acea provincie, în ciuda padişahului ocrotitor al lumii, pe unul dintre moştenitorii domnilor Ţării Româneşti, nedemn de laudă [48]. În timp ce padişahul era ocupat cu asediul cetăţii Semendria, acesta, trecînd Dunărea a întins mîna sa duşmănoasă asupra ţărilor islamice. După cucerirea Semendriei, sultanul, pornind spre părţile capitalei Adrianopol, a numit comandant pe Mezid-bei şi l-a trimis în Ţara Românească, împreună cu acîngiii de margine, pentru a nimici mîna ucigaşă a acelui ghiaur. Potrivit înaltului firman împărătesc, Mezid-bei, ajungînd în Ţara Românească, a distrus cu fapte de vitejie şi cu puteri mari adunarea oştilor duşmane. Găsind prilej de pradă, fiecare ostaş dorea să fie liber şi de aceea s-au risipit ⟨ în toate părţile ⟩. În acea ţară renumită, fiind bogăţii din belşug, fiecare ostaş şi-a îmbunătăţit starea în mod cît se poate de mulţumitor.

Din cauza nepăsării şi a îngîmfării sale, Mezid-bei, înlăturînd din gîndul său orice grijă, a rămas doar cu o ceată mică de oameni şi, fiind atras spre plăceri, a prins gustul băuturilor şi petrecerilor. În sfîrşit, pe cînd oastea islamică era ocupată cu prada, craiul unguresc a trimis o oaste de ghiauri

[45] În 1437.
[46] Gheorghe Brankovici-Vukovici.
[47] Provincie în Asia Mică.
[48] Este vorba, probabil, de Basarab al II-lea sau de Mircea, fiul lui Vlad Dracul, pus la domnie de Ioan de Hunedoara.

pentru a-l ajuta pe nenorocitul pe care îl numise. De asemenea, şi domnul Ţării Româneşti, dînd semne de răzvrătire, a coborît din locuri greu de pătruns şi de pe înălţimile munţilor unde se ascunsese şi, unindu-se cu ungurii, au pornit cu toţii în întîmpinarea oştii islamice pentru a se răzbuna. Ceata aceea numeroasă şi primejdioasă, prin marea ei răutate şi prin pregătirile ei vestite înlăuntrul şi în afara acelei ţări, găsind împrăştiaţi pe cei mai mulţi dintre luptătorii islamici, l-a atacat pe Mezid-bei şi l-a împresurat. Luîndu-l la mijloc, ca într-o pecete, l-au omorît plini de ură mare, cu săbiile lor grele, ca şi pe turcii care zăceau adormiţi alături de prăzile lor, iar pe alţii i-au luat prizonieri. Oastea rămasă, văzînd că Mezid-bei a murit ca un martir, a luat-o la fugă. Cei care au avut cai şi alte mijloace pentru fugă, trecînd Dunărea cu mii de greutăţi şi necazuri, au ajuns pe malul izbăvirii şi au intrat în ţările musulmane.

368 ÎNFRÎNGEREA, PENTRU A DOUA OARĂ, A OŞTII ISLAMICE

Auzindu-se de moartea lui Mezid-bei, marele sultan s-a necăjit şi a ţinut sfat cu demnitarii împărăţiei şi cu vizirii săi în legătură cu măsurile ce trebuie luate pentru răzbunarea acestei înfrîngeri şi pentru a pedepsi pe acel mare aţîţător la dezbinări [49]. Atunci, beilerbeiul de Rumelia, Kula-Şahin-paşa, a cerut şahului cuceritor de ţări să-i dea voie să meargă el cu oastea victorioasă în Ţara Românească şi să răzbune oastea islamică. Sultanul cel puternic, auzind dorinţa lui Kula-Şahin, în urma stăruinţei acestuia, l-a numit căpetenie asupra emirilor din Rumelia. Mai dîndu-i încă şase sangeacbei renumiţi, dintre emirii Anatoliei, cu oştile lor, i-a trimis pe toţi să se lupte cu ghiaurii şi i-a îndreptat într-acolo. Kula-Şahin i-a condus în Ţara Românească pe luptătorii călăreţi, purtători ai steagului victorios al credinţei. Dar firea sa cea laşă împingîndu-l spre băutură şi petrecere, acestea l-au ameţit şi a uitat de păţania lui Mezid-bei. Astfel, în Ţara Românească el s-a pornit pe petreceri şi desfrîu. Deşi emirii l-au sfătuit pe acel îngîmfat, spunîndu-i că nu se cuvine să bea aşa de mult în mijlocul ţării duşmane, şi deşi au încercat să-l sperie cu ştirea venirii ghiaurilor, toate au fost în zadar. Kula-Şahin, după obiceiul său, nu renunţa la apucăturile sale şi răspundea cu dispreţ şi îngîmfare : „Ghiaurul, numai văzînd turbanul meu, va fugi de frică la o
369 depărtare de mai multe zile. Sabia mea, care nu se poticneşte de nimic, împrăştie sînge în loc de ploaie ; dar ce, mă asemănaţi pe mine cu Mezid-bei? De ce vă este frică de ghiaurul nenorocit, cînd sînteţi sub ocrotirea

[49] Aluzie la Ioan de Hunedoara şi la voievodul Ţării Româneşti.

mea!". Pe cînd el se veselea astfel, auzind știrea despre sosirea oștii ungurești și de atacul acesteia asupra oștii islamice, lui Kula-Șahin i s-au frînt aripile și, împotriva voinței sale, a plecat din acel loc. Beii, strigînd, îi spuneau : „Nu se cuvine să fugi din fața ghiaurului". În acea zi beii au reușit să-l rețină pe Kula-Șahin cu astfel de mustrări și dojeni.

<Kula-Șahin s-a pornit pe fugă, făcînd din nopți zile>.

De asemenea, unii fricoși și lași, luîndu-se după acest comandant nenorocit și dorind să fugă dincolo de Dunăre, au slăbit curajul oștii care mai rămăsese și cei mai mulți dintre ei s-au împrăștiat.

Umurbeizade Osman Celebi, beiul sangeacului de Ghermian, rămăsese pe loc cu emirii de coloane, în mijlocul oștii pe care o rînduiau. Fiindu-i rușine să fugă, el a ales mai bine să rămînă cu unii dintre emirii cei vestiți și să se apere împotriva ghiaurului. În zorii zilei, săbiile fiind scoase din teacă, vitejii renumiți ai oștii islamice au început să înalțe steagul credinței și să ucidă pe cei pe care îi întîlneau în calea lor. Sacrificîndu-se pe calea credinței, ei s-au luptat cu ceata aceea de ghiauri. Deși, după cum se spune, din cauza măcelului nu mai aveau nici săbii, focul luptei s-a încins de dimineață pînă seara. În cele din urmă, fuga din luptă a lui Șahin, cel asemenea unui corb, înrîurind și pe luptătorii rămași, steagul victoriei lor a fost întors cu vîrful în jos și au fost învinși de către oastea ungurească cea nenorocită. Nenumărați viteji și-au găsit o moarte de martiri, iar foarte mulți bei renumiți au pierit și ei. Printre ei și Osman
370 Celebi a murit ca un martir în acel loc de bătălie...

372 ALIANȚA GHIAURILOR ȘI ÎNTOARCEREA SULTANULUI PENTRU BĂTĂLIE

<După cucerirea Semendriei, despotul Vîlk-oglu i-a îndemnat pe regii creștini să facă o alianță împotriva turcilor. Karamanoglu a trimis și el soli în Ungaria, cerînd să participe prin atacuri din Anatolia la împărțirea posesiunilor otomane. Sultanul trecînd în Anatolia, regele Ungariei organizează o expediție>.

Craiul unguresc, numind ca serdari ai oștii sale rătăcite pe fiul său cel nenorocit și pe beilerbeiul său cu numele de Iancu, care era un necredincios fără cinste, l-a făcut pe Vîlk-oglu călăuza lor de drum și l-a pus în fruntea oștii pentru devastarea și prădarea ținuturilor islamice.

<Oastea creștină, trecînd Dunărea, a atacat cetățile Crușăvaț (*Aladja-Hisar*), Șehir-Kiöy și Niș, de unde a pornit spre Sofia>.

373 Scopul lor era ca, trecînd prin trecătoarea Zlatița (*Izladî*), să meargă la Filipopol (*Filibe*) și apoi la Adrianopol ca să ocupe toate ținuturile acelea.

<Sultanul, silindu-l pe Karamanoglu să facă pace, venise la Adrianopol. El a împiedicat trecerea prin Zlatiţa a oştii conduse de Ioan de Hunedoara. Fiind vreme de iarnă, drumurile au fost inundate, iar oastea creştină a trebuit să se întoarcă>.

Sultanul cel cuceritor de ţări, la rîndul său, a trimis după ghiauri pe beilerbeiul de Rumelia, Kasîm-paşa, pe stăpînul de Tokat, Balaban-paşa, şi pe beiul de Bolu, Mahmud Celebi, precum şi pe alţi emiri vestiţi împreună cu vitejii. Cînd colo, afurisitul zis Iancu cel ursuz ascunsese oameni în diferite locuri adăpostite.

<Încercuirea oştii islamice de către oastea lui Ioan de Hunedoara, în apropierea de Niş, şi luarea lui Mahmud Celebi ca prizonier>.

Lăudîndu-se cu pagubele pricinuite şi cu prinderea în robie a oştilor islamice, ghiaurii umili, plini de această bucurie, au uitat de pierderile lor de la trecătoarea Zlatiţa (*Izladî*).

<Întoarcerea oştii creştine; răscumpărarea lui Mahmud Celebi, fratele marelui vizir de atunci, Hali-paşa, şi soţul surorii sultanului, prin înapoierea cetăţii Semendria lui Vîlk-oglu>.

377 ÎNŢELEGEREA DINTRE CETELE DE GHIAURI ŞI LUPTA <CU TURCII>

Oştile ungureşti, germane, cele din Bosnia, Herţegovina şi Moldova (*Kara-Bogdan*) şi cele din Ţara Românească (*Eflak*) şi cele veneţiene (*Firenk*), precum şi ceilalţi conducători ghiauri, adunîndu-se într-un loc, iar despotul Laz-oglu mergînd în fruntea lor, 80 000 de ghiauri, îmbrăcaţi în zale şi agitîndu-se ca valurile Mării Negre, s-au îndreptat spre ţările islamice.

Trecînd prin Belgrad şi căzînd asupra Nicopolei, ei au devastat acele părţi şi apoi au plecat.

Beiul de Nicopol, Mehmed-bei, fiul lui Firuz-bei, aşteptînd clipa potrivită şi, împreună cu luptătorii care se aflau lîngă el, cu acîngiii şi cu tavgiii care îşi găsiseră renume în Rumelia, atacîndu-i pe la spate pe ghiauri, a trimis la Curtea ocrotitoare a sultanului mulţi ghiauri îmbrăcaţi în zale şi cu mîinile legate. Gîndul craiului cel lipsit de noroc [50] era de a trece prin Varna la Istanbul şi, luînd-o pe fata împăratului <bizantin>, avea de gînd să meargă de acolo la Adrianopol. De aceea, el a pornit spre părţile Varnei.

380 . . . În aceste zile, umilul de ghiaur, trecînd prin Ţara Românească, sosise la Varna. Oastea islamică, de asemenea, venind în acel loc, s-a aşezat în faţa ghiaurului.

[50] Vladislav I (1440—1444).

<Descrierea luptei de la Varna, amintindu-se şi de rolul jucat de Iancu de Hunedoara>.

384 . . . Această luptă mare de la Varna s-a întîmplat într-o zi de marţi, în a noua zi a lunei regeb din anul 848 [51].

392 PLECAREA SULTANULUI SPRE CÎMPIA KOSOVEI PENTRU A-L ALUNGA PE GHIAURUL UNGUR

După ce şahul cel cuceritor de ţări a supus o parte însemnată din Albania (*Arnavut*) şi s-a întors în capitala sa, a sosit ştirea că afurisitul de Iancu i-a aţîţat pe beii ghiauri şi pe mulţi bani care trăiau ca nişte crai şi că toţi aceştia, punîndu-şi în gînd să devasteze ţările islamice, s-au adunat la un loc şi au hotărît să pornească la luptă. Această ştire groaznică ajungînd la urechile sultanului cel biruitor, acesta l-a trimis pe martalozul [52] Dogan spre a obţine veşti sigure. Acesta, la rîndul său, a primit ştirea că, după ce fusese tăiat capul ghiaurului care luase mai înainte parte la lupta de la Varna [53], steagul nenorocos al acestuia fusese întors şi învins şi Iancu, luînd-o la fugă şi ajungînd plin de nenorocire în ţinutul Ungariei, a aţîţat pe banul leşesc, pe banul ceh, pe banul secuiesc (?) (*sekvelet*), pe banul Ţării Româneşti (*Eflak*) [54] şi pe alţi bei viteji de o seamă cu ei, spunîndu-le :
393 „Dacă nu vă veţi uni şi nu vă veţi pregăti pentru alungarea mahomedanilor, fără îndoială că veţi păţi ceea ce a păţit craiul”.

Şi toţi aceşti bani învoindu-se cu îndemnul lui Iancu, au sculat în picioare pe toţi supuşii din ţinuturile lor şi, punînd să se bată toba de luptă, au trecut prin faţa Belgradului. Luîndu-l drept călăuză pe Iancu, ei au pornit în urma acestuia şi s-au îngrămădit ca un roi de bondari în ţările islamice. Martalozul Dogan dînd această ştire înaltului tron, şahul s-a îndreptat spre părţile Sofiei şi s-au dat înalte porunci pentru ca să se adune oastea islamică şi să se ridice gloatele şi toţi să vină la ordia împărătească, supunîndu-se înaltului firman. De asemenea, s-a dat firman şi oştii de Anatolia, care se distinsese prin mari vitejii pentru împărăţie, să trimită oameni la timarurile lor după bani de cheltuială. Într-un cuvînt, oastea victorioasă s-a adunat înarmată la locul de plecare şi, pînă la strîngerea muniţiilor şi a altor arme de luptă, marele sultan a poposit în oraşul Sofia. Mai înainte, după ce Iancu a nimicit oştile islamice conduse de Kula-

[51] 22 octombrie 1444.
[52] Aici în sens de iscoadă.
[53] Regele Vladislav I al Ungariei.
[54] Vladislav al II-lea (1446—1456).

Şahin [55], ucigîndu-l pe Dracula, domnul Ţării Româneşti, a numit în locul lui pe Laz-oglu [56].

Pe cînd marele şah îşi aduna cu grijă oastea la Sofia, ghiaurul din Ţara Românească a pornit să devasteze împrejurimile Nicopolei şi a început să pricinuiască pagube ţinuturilor islamice. Dintre emirii de margine unindu-se renumiţii bei : Firuzbeioglu Mehmed-bei şi Hasanbeioglu Mustafa-bei şi Uzguroglu Isa-bei, au dat peste noapte un atac cu cîteva mii de acîngii asupra oştii Ţării Româneşti şi au umplut acel loc cu valuri de sînge de-al duşmanilor credinţei, trimiţînd la sultan, legaţi de mîini şi de picioare, nenumăraţi ghiauri în zale şi călări.

394 . . . Astfel, oastea sultanului, pregătindu-se şi încălecînd cu gînd de luptă, a ajuns la Kurşunlu-Kilise unde Curtea ocrotitoare a lumii a fost înştinţată că ghiaurul a venit la Kosovo. Atunci, privirea sultanului îndreptîndu-se în acele părţi, ceata mare a oştii islamice s-a oprit în faţa comandanţilor ghiauri în anul 852, luna şaban, ziua a patra [57], într-o după amiază de vineri.

396 . . . Lovitura celor îmbrăcaţi în zale fiind grea, oastea victorioasă, la rîndul ei, a plecat din faţa lor şi, înconjurîndu-i pe la spate, a început să-i măcelărească. Acei umili, împiedicîndu-se din cauza poverilor şi negăsind alt drum, au fost măcelăriţi de săbiile vitejilor <turci>.

Banul Ţării Româneşti [58] şi banul de *sekvelet*, neputînd să stea la paza acelor locuri, au şters urmele lor de pe faţa pămîntului. Iar banul leşesc fiind prins şi nespunînd cine este, a rămas un timp în ţara islamică şi, trecînd din mînă în mînă, fiind vîndut şi cumpărat <ca rob>, în cele din urmă a scăpat.

397 . . . Cînd s-a crăpat de ziuă, <Iancu>, adresîndu-se celor care se aflau lîngă el şi care erau părtaşi la nenorocire, le-a spus : „Voi să depuneţi sforţări pentru apărarea carelor, iar eu, atacînd duşmanul pe la spate, îl voi lovi călare în locul unde el nu se aşteaptă". Şi cu acest vicleşug ieşind din mulţimea carelor, a luat-o la fugă împreună cu suita sa, părăsind cîmpul de luptă.

<Descrierea înfrîngerii creştinilor, după retragerea lui Iancu, la Kosovo, în 1448>.

456 . . . Afurisitul de Iancu, venind cu oaste neumărată, a dat ajutor Belgradului (în 1456).

. . . Corăbiile au sosit pe Dunăre, iar pe uscat a venit afurisitul de Iancu cu oastea sa.

[55] După alte cronici, Şehaheddin-paşa.
[56] Confuzie la cronicar.
[57] 3 octombrie 1448.
[58] Vladislav al II-lea.

484 EXPEDIŢIA SULTANULUI <MEHMED AL II-lea> ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ

485 ... Venind soli din împrejurimi şi aducînd urări pentru cucerirea Constantinopolului, au arătat faţă de Poarta fericirii închinarea sinceră a celor care i-au trimis. De asemenea, venind în acest scop soli şi din partea domnului Ţării Româneşti Kazîklî [59], aceştia au adus cu ei daruri bogate. În trecut, Dracul, care era tatăl lui <Vlad Tepeş>, fiind unul dintre ghiaurii care se bucurau de protecţia înaltei Porţi osmane, plătindu-şi tributul şi haraciul, era ocrotit de sultan. De aceea şi fiul său era privit cu bunăvoinţă. Ori de cîte ori venea solul său la Poarta împărăţiei, aducînd peşcheşuri bogate pentru a arăta devotamentul său, era cinstit cu favoruri împărăteşti şi răsplătit pentru purtarea şi supunerea sa. Dar răutatea firii sale murdare şi înclinate spre uneltiri ieşind la iveală, el a socotit că expediţia împărătească în părţile Trapezuntului este un bun prilej şi, întinzîndu-şi mîna hrăpăreaţă, a apucat pe un drum greşit, potrivit cu firea sa cea uneltitoare.

Ishak-paşa fusese însărcinat cu apărarea Rumeliei şi, sub ocrotirea sa, acele părţi deveniseră înfloritoare. În acest timp, venind Ishak-paşa la sublima Poartă, după ceremonia sărutării mîinii, a făcut cunoscut la înaltul tron faptele rele şi purtarea nedemnă a voievodului Ţepeş (*Kazîklî*) şi a povestit şahului cel cuceritor de ţări despre supărările pricinuite de voievodul Ţepeş locuitorilor din ţinuturile islamice, precum şi despre hotarul pe care el l-a stabilit.

... Purtarea sa a fost aflată de sultan.

<Se iau măsuri de pedepsire a lui Vlad Ţepeş, fiind socotit răzvrătit>.

Pentru aceasta, s-a poruncit comandanţilor şi emirilor mari să pregătească oastea victorioasă.

Dar înainte de aceasta, cel cu inima neagră (Vlad Ţepeş) a fost chemat la Poarta împărăţiei să se închine, dar acel viclean, la rîndul său, prefăcîndu-se că se supune, s-a scuzat în felul următor : „Poporul ţării mele este nechibzuit, iar dregătorii şi supuşii mei sînt cu două feţe. Dacă mă duc să mă închin la ocrotitoarea Curte a fericirii, atunci ei, supunîndu-se numaidecît ungurului, îl vor primi pe crai în locul meu şi îi vor preda acestuia tronul şi avuţiile mele. Mă gîndesc mereu la prilejul de a săruta picioarele tronului şi de a şterge praful de pe calul <împărătesc> şi de a arăta supunerea şi devotamentul meu. Toate acestea de mult trec prin gîndul meu, dar din pricina celor arătate mai sus, vechea mea dorinţă

[59] Vlad Ţepeş.

nu s-a îndeplinit pînă acum. Dacă se crede de cuviinţă, să fie trimis, pentru ocrotirea şi apărarea ţării, unul dintre emirii de margine şi atunci eu sînt hotărît să mă duc şi să mă închin la Poarta cea ocrotitoare şi să şterg cu genele mele tronul împărăţiei".

. . . Domnul Ţării Româneşti, ascunzîndu-şi duşmănia, a înduplecat cu uneltirile sale inima marelui şah. Cuvintele sale făţarnice pătrunzînd în inima sultanului, s-a emis firman împărătesc pentru ca Hamza-bei, ceacîrgibaşî, bei de Nicopol, să meargă în Ţara Românească şi s-o păzească împreună cu alţi emiri şi aiani pînă ce voievodul Ţepeş se va întoarce de la Curtea cea ocrotitoare. Hamza-bei, la rîndul său, potrivit înaltului firman, a pornit în acea parte pe o vreme rea, fiind o iarnă aspră.

<Urmează descrierea vremii rele>.

487 . . . Dunărea era îngheţată. Hamza-bei, împreună cu însoţitorii săi, s-a aşezat pe malul fluviului unde, din voia lui Allah, moartea s-a abătut asupra acelor viteji. Poposind în acel loc, în timp ce oastea islamică trecea cu mare grijă <Dunărea îngheţată>, voievodul Ţepeş, după ce s-a întins întunericul nopţii, a atacat oastea islamică şi, fiind biruitor, în urma atacului de noapte a ucis pe cei mai mulţi dintre luptătorii islamici, aceştia devenind vrednici de mila lăudatului Allah. <Vlad Ţepeş> s-a răzbunat pe Iunus-bei, ucigîndu-l cu sabia, iar pe Hamza-bei, de asemenea, trecîndu-l în rîndurile martirilor, i-a trimis capul la craiul unguresc [60].

Abătîndu-se de la supunerea cea dreaptă faţă de şah, <Vlad Ţepeş> a declarat că şi-a scos grumazul de sub jugul supunerii. Marea răutate făcută de Ţepeş fiind arătată înaltului divan şi pregătindu-se la înalta Curte oastea victorioasă, potrivit firmanului împărătesc emis mai înainte, s-a pornit pentru supunerea Ţării Româneşti, în primăvara anului 866 [61].

Ulemalele rostind : „victorie cu ajutorul marelui Allah", şi steagurile fîlfîind unul după altul în bătaia vîntului, <oastea> a străbătut mai multe localităţi. Şi într-o zi strălucitoare, s-a ajuns la hotarul Ţării <Româneşti>. Mahmud-paşa [62] fiind numit serdar asupra oştii victorioase şi norocoase, a trecut primul Dunărea, intrînd apoi în Ţara Românească. După el, sultanul cel onorat, trecînd cu oastea numeroasă şi norocoasă peste fluviul sus-amintit, a judecat Ţara Românească ca la judecata din urmă, vărsînd sînge cu sabia sa înspăimîntătoare. <Vlad> Ţepeş, neavînd putere să se întîlnească cu oastea de luptători, a intrat în pămînt ca un ţăruş şi s-a ascuns în locuri greu de pătruns.

[60] Matei Corvin.
[61] 6 octombrie 1461 — 25 septembrie 1462.
[62] Mahmud-paşa, mare vizir (1453—1467/857—872 prima oară şi 1472—1473 / 877—878 a doua oară).

Mevlana Idris [63] spune că Ali-bei Evrenosoglu, fiind numit comandant peste oastea de acîngii, a fost trimis să devasteze Ţara Românească, iar Mahmud-paşa era în avangarda oştii împărăteşti. . .<Mahmud-paşa> a nimerit într-un loc unde, în orice parte s-ar fi căutat, chiar la mari depărtări, tot nu s-ar fi găsit nici o picătură de apă.

< Urmează descrierea, într-o formă poetică, a celor suferite de turci din cauza lipsei de apă >.

488 . . . Pe cînd oastea islamică nu-şi potolise încă setea, s-a văzut o ceată numeroasă de oşteni ghiauri. Deoarece <Vlad> Ţepeş se afla în duşmănie veche cu domnul Moldovei, acesta [64], socotind sosirea victorioasă a sultanului un bun prilej, se pregătise să devasteze Ţara Românească. De aceea, aflînd aceasta, el (Vlad Ţepeş) a trimis ceata aceea de nelegiuiţi ca să oprească trecerea moldoveanului.

Aceştia, aflînd că Ali-bei şi acîngiii săi s-au săturat de prăzi, s-au grăbit în acele părţi, crezînd că ostaşii victorioşi ai sultanului ocrotitor al lumii sînt acîngiii lui Ali-bei. Scoţînd săbiile din teacă şi încălecînd cai mari şi neastîmpăraţi, au pornit un atac asupra vitejilor de la Rum (oastea de Anatolia).

Sultanul norocos, văzînd că ghiaurii netrebnici au pornit spre oastea victorioasă, a rămas în centrul oştii, strălucind acolo ca steaua polară (*kutup*), şi, împodobindu-şi dreapta şi stînga cu marii viziri şi emiri, a trimis în diferite locuri luptători renumiţi.

Pe Turhanoglu Omer-bei, Evrenosoglu Ahmed-bei, Mihaloglu Ali-bei, Malkocioglu Bali-bei şi pe alţii i-a pus în dreapta sa, iar pe alţii ca Nasuh-bei, stăpînitorul Albaniei, Delioglu Umur-bei, Mihaloglu Iskender şi o seamă de alţi bei purtători de glorie i-a pus în partea stîngă, îndreptîndu-i spre oaştea purtătoare de ură. Cînd cei din ceata aceea de ghiauri au venit în faţa oştii musulmanilor, vederea s-a întunecat de săbiile grele ale cetelor de îngeri care ajutau oastea <islamică>.

489 . . .Şapte mii de ghiauri fiind măcelăriţi în focul săbiilor, ceilalţi au fost prinşi şi legaţi în lanţuri. După această întîmplare strălucită, şahul cel plin de bravură, rămînînd o lună prin părţile Ţării Româneşti, s-a înveselit şi a petrecut.

<Vlad> Ţepeş, după ce a aflat de nenorocirile oştii pe care o pregătise pentru închiderea drumului moldoveanului,. . . n-a găsit altă putinţă decît să-l lovească pe şahul lumii (Mehmed al II-lea). Într-o noapte întu-

---

[63] Hakimeddin Idris bin Husameddin Ali el-Bitlisi, istoriograf otoman (m. 1520), autorul unei cronici otomane în limba persană, care tratează evenimentele pînă pe vremea lui Baiazid al II-lea. (Vezi în volumul de faţă, p. 149.)

[64] Ştefan cel Mare.

necoasă, cuprins de valurile răutăţii. . ., însoţit de oastea ghiaură, el a pornit în grabă, ca un nor întunecat, spre oastea şahului cel luminat, atacîndu-l peste noapte. Şahul cel cuceritor de ţări, aflînd de atacul duşmanului cel răufăcător, a pus în noaptea aceea oastea victorioasă în toate părţile. Pregătind armele, el a urmărit cu atenţie lipsurile care puteau să mai fie. La miezul nopţii, oastea Ţării Româneşti, pornind ca un torent spre tabăra împărătească, şi-a mînat caii şi a intrat în mijlocul oştii stră-
490 lucite. . .Cetele de luptători (turci), la rîndul lor, au implîntat săbiile de foc în adîncul inimilor negre ale acestora. . . Grămezile de leşuri care spurcau <pămîntul> erau aşa de mari, încît jertfele căzute pradă săbiilor puteau fi zărite chiar în noaptea aceea întunecoasă. Cu ajutorul lui Allah, viaţa mult încercată a luptătorilor <turci> a fost păzită de atacurile numeroase ale duşmanului cel nenorocit. Luptătorii, care prinseseră curaj, erau iuţi la măcel şi în retezarea mîinilor duşmanilor. Încercuind acele cete netrebnice, ei au atacat dintr-o parte cu săbiile şi au doborît la pămînt nenumăraţi ghiauri cu înfăţişare de balaur. Şi cu o ploaie de foc ucigător au făcut gard în jurul locului de bătălie, înaintînd cu curaj spre mijloc şi i-au închis <din toate părţile pe ghiauri> cu săbiile lor.

<Urmează în versuri şi proză descrierea desfăşurării bătăliei pînă în zorii zilei>.

491 . . . Deşi <Vlad> Ţepeş nu s-a mişcat de la locul bătăliei, totuşi, nemaiavînd puterile dinainte, s-a hotărît să fugă, străbătînd drumurile cu un număr mic de oameni. Marea de sînge acoperise acele locuri în aşa măsură, încît, în orice parte se îndreptau picioarele calului său, el trecea prin sînge şi printre trupuri care mai mişcau. Văzînd în toate părţile morţi însîngeraţi şi socotind că este urmărit de fantomele lui Akbekir [65], el (Vlad Ţepeş) a mers cu mare frică şi plin de spaimă pe drumul pe care l-a apucat. Mihaloglu Ali-bei, ascultînd de firmanul împărătesc, a pornit în grabă, însoţit de viteji, pe urmele acelei cete fugare. În cele din urmă, înspăimîntat de întîlnirea sa cu şahul purtător de coroană, <Vlad Ţepeş> a plecat în ţara ungurească. Şahul cuceritor de ţări, intrînd în luptă cu acei care, îmbrăcaţi în zale, mai rămăseseară în diferite colţuri <ale cîmpului de bătălie>, i-a ucis. . . şi, nimicind cu lovituri de sabie avuţiile şi populaţia Ţării Româneşti, oastea islamică s-a bucurat de o mare pradă.

Ţara Românească, trecînd în stăpînirea măreţului sultan, a fost acordată voievodului Radu [66] care era fratele lui Kazîklu (Vlad Ţepeş). Acesta, bucurîndu-se pînă atunci de slujba pe care o îndeplinea (*mulazîm*) la

[65] Erou din mitologia persană.
[66] Radu cel Frumos, fiul lui Vlad Dracul.

sublima Poartă, era credincios şi devotat. După ce sultanul a supus Ţara Românească în anul acela norocos, el a slobozit oastea victorioasă.

193 <Urmează descrierea cuceririi cetăţii Mitilene>.

La un an după cucerirea insulei Mitilene şi a Ţării Româneşti, gîndul de atac îndreptîndu-se spre părţile Bosniei, <sultanul> a pornit în primăvara anului 867 [67], cu oaste nenumărată, spre Scoplje (*Üsküb*).

557

EPOPEEA EXPEDIŢIEI ÎN MOLDOVA

S-a scris în paginile de mai sus, că, după expediţia în Iran, sultanul (*hudavendikiar*) a rămas în reşedinţa sa timp de doi ani, trimiţînd în împrejurimi oşti pentru a-şi mări teritoriile.

Pentru cucerirea cetăţii *Iskenderie* din Albania, l-a numit dintre toţi pe Hadîm Suleiman-paşa, beilerbei de Rumelia, şi l-a trimis în acele părţi cu o oaste aleasă. Tăria acelei cetăţi împiedicînd o cucerire uşoară, oastea mai sus-numită s-a mulţumit numai cu pradă şi s-a întors la Poarta fericirii cu avuţii.

În acest timp răsculîndu-se domnul Moldovei [68], faptele sale au fost arătate înaltului tron. Deoarece Suleiman-paşa nu dobîndise victorie în cucerirea cetăţii Iskenderie, arătîndu-se nedemn de <această> slujbă, atunci, pentru ca ceata aceea să nu fie desfiinţată, i s-a trimis poruncă prin firman împărătesc să plece cu oastea sa împotriva Moldovei fără nici un fel de întîrziere, pentru a nimici ceata aceea <de ghiauri> şi pentru a supune acele ţinuturi prin lovituri de sabie. Dar oastea lui Suleiman-paşa era obosită de luptele şi sforţările depuse la Iskenderie şi cea mai mare parte era frîntă din cauza căldurilor din acele ţinuturi (Albania). De asemenea, între Iskenderie şi Moldova era cale de o lună de mers. Aceste greutăţi erau cunoscute atît de paşă cît şi de emirii din jurul său. Dar, neavînd nici o putere să judece firmanul plin de înţelepciune <al sultanului>, el a pornit de nevoie în ţinuturile mai sus-numite şi au trecut fluviul Dunărea în Ţara Românească.

Duşmanul neieşind la iveală, ei au pornit în incursiune pentru devastarea satelor şi oraşelor. Afurisitul de domn al Moldovei, care îl întrecea în răutate chiar pe diavol, deşi era vecin cu Deşt-i Kîpceacul, totuşi, încăierîndu-se cu hanii din familia Ginghiz [69], ridica pretenţii de neatîr-

[67] 26 septembrie 1462 — 14 septembrie 1463.
[68] Ştefan cel Mare.
[69] Este vorba de hanii ghiraizi din Crimeea, contemporanul lui Ştefan cel Mare fiind Mengli-Ghirai I (1469—1514).

nare şi cînd se afla în prietenie cu Ţara Românească şi cu ungurul, el îşi
558 răscula ţara şi ridica pe ascuns steagul răzvrătirii. Pe cînd Suleiman-paşa era ocupat cu prada, <Ştefan>, fortificîndu-şi atît pe dinăuntru cît şi pe dinafară ţara şi adunîndu-şi la un loc călăreţii şi pedestraşii, a pornit în grabă asupra oştii islamice şi a împrăştiat acea oaste obosită, atacînd-o prin surprindere din locuri ascunse cu oastea sa. Cei mai mulţi dintre ostaşii islamici au murit ca nişte martiri şi mulţi viteji au pierit pe cîmpul de bătălie. Hadîm <Suleiman>-paşa, care se căia de această ciocnire, a scăpat cu greu de la nenorocirea pieirii. Această ştire dureroasă fiind adusă la auzul marelui şah (Mehmed al II-lea), ea l-a făcut pe şah să dea firman pentru adunarea oştii victorioase şi să depună sforţări pentru a porni spre vilaietul Moldovei.

Astfel, în primăvara anului 881 [70] a şi ridicat steagul luptei sfinte şi a condus oastea spre Moldova. Transportînd zaherelele pînă la Dunăre cu ajutorul galerelor pe Marea Neagră, au pregătit în chip minunat toate cele necesare oştii islamice.

Beiul Moldovei, aflînd de mînia vijelioasă a şahului, a dat foc cîmpiilor ţării sale. El nu a lăsat nici urmă de fîneţe şi de grîne şi a pîrjolit munţii şi cîmpiile. Asemenea focului uneltirilor sale, foametea s-a întins în aşa măsură, încît dacă, prin măsurile chibzuite ale şahului cel cuceritor de ţări, galerele nu ar fi aşteptat pe Dunăre, cea mai mare parte a oştii, ca şi animalele lipsite de nutreţ ar fi pierit de foame. Domnul Moldovei, ducînd bogăţiile ţării în locuri prăpăstioase, a urcat şi animalele de povară în locuri greu de umblat. Apoi, cu netrebnicii pe care-i adunase, el s-a ascuns în păduri de nestrăbătut, pe unde şi vîntul trecător nu poate trece din cauza desimii copacilor şi în adîncul cărora se putea ascunde o oaste numeroasă. De aceea sultanul, deşi a căutat tabăra duşmanului, totuşi n-a dat nici de urmele ei şi n-a aflat nici de numele ei şi n-a văzut pe niciunul dintre acei afurisiţi.

Oastea victorioasă <otomană>, necăjită de secetă şi foamete, a rătăcit multe zile în acele ţinuturi pline de primejdii. Veşmintele ostaşilor s-au acoperit de colb şi de cenuşă, iar nasul şi nările lor s-au umplut de praf şi de scrum. Călăuza, abătîndu-se de la drumul cunoscut, a pornit, chipurile, pe drumul care duce la luptă. Din această pricină sultanul, mîniindu-se, a dat poruncă pentru uciderea acesteia. Tocmai atunci cineva din fruntea oştii, întorcîndu-se, a povestit că s-au ivit ghiauri în pădure. Astfel <călăuza> a scăpat de ghiarele vulturului împărătesc [71]. Pentru a afla cum stau

[70] 26 aprilie 1476 — 14 aprilie 1477.
[71] Adică a călăului.

lucrurile, au fost aleşi ostaşi şi trimişi înainte. Aceştia au văzut că moldo-
559 venii, intrînd în pădure, ridicaseră înăuntrul ei ziduri din copaci mari, săpaseră şanţuri adînci, astupaseră trecerile cu copaci şi mărăcini, se aşezaseră în cale cu armele şi, punînd tunuri şi încărcîndu-le, atacau pe cei ce le veneau în faţă şi loveau pe cei care li se opuneau. Cei trimişi înainte, grăbindu-se către tabăra sultanului, au povestit ceea ce au văzut cu ochii lor privind cetele <de ghiauri>. Atunci, ascultînd de porunca împărătească şi fluturînd steagurile de victorie, au pornit către acel neam rătăcit.

Afurisitul de ghiaur, despicînd, în zori de zi, cu sabia desimea pădurii, şi-a adunat oastea numeroasă pentru a împrăştia ordia <islamică>. Şahul, de asemenea, pregătind oastea, a împresurat cu vitejii săi ca nişte lei ascunzişul din pădure şi a pornit la luptă cu tunuri şi puşti, cu arcuri şi săgeţi. Ghiaurii umili, văzînd atacul oştii victorioase, au tras cu tunurile, făcînd ca pămîntul să se cutremure de bubuitul lor. Ajutorul lui Allah fiind de partea oştii islamice şi ochii ghiaurilor întunecîndu-se pe neaşteptate, ei au tras cu tunurile pe cînd oastea islamică nu ajunsese încă în bătaia focului, ci rămăsese într-o vale. Din această cauză, ghiulelele lor, trecînd pe deasupra gaziilor ca nişte turbane de sufii, n-au pricinuit pagube decît căpeteniilor de lăncieri din faţă. În schimb, ghiulelele trase din această parte (de turci) nimerind carele duşmane, niciuna n-a căzut pe pămînt pustiu. Dar <pădurea> fiind închisă pe dinăuntru, nimeni nu s-a putut încumeta să meargă înainte. Vitejii ieniceri, nesuportînd aceste lovituri, deşi erau obişnuiţi să-şi pună pieptul în faţa tunurilor şi puştilor, s-au culcat cu feţele la pămînt. Pe atunci aga de ieniceri era Mehmed-aga din Trapezunt (*Trabzun*), care pe vremea sultanului Baiazid-han [72], fugind la prinţul Djem [73], a fost ucis la Ankara de oastea de Anatolia, iar capul lui a fost trimis la Curtea sultanului Baiazid.

Sultanul gaziu, văzînd la vitejii ieniceri o purtare potrivnică obiceiului lor, s-a adresat agalei lor şi l-a dojenit, zicînd: „Ce lucru ciudat au făcut aceşti oglani! Aşa fac oare acei care se încing cu brîul vitejiei?". Apoi, luînd scutul de apărare în mîinile sale binecuvîntate, a dat pinteni calului să înainteze. Cei din oastea de Poartă (*kapu-halkî*), la rîndul lor, atacînd cu toţii dintr-o parte, nu s-au despărţit de scara sultanului lor. Ienicerii, căindu-se de ceea ce au făcut, pentru a şterge ruşinea lor, au pornit să-l nimicească pe duşman. De asemenea şi spahiii de Anatolia şi Rumelia, văzînd sforţările sultanului, s-au scurs ca un rîu şi s-au năpustit asupra carelor ghiaurilor, depunînd toate sforţările şi punîndu-şi pieptul în bătaia

[72] Baiazid al II-lea (1481—1512).
[73] Fiul lui Mehmed al II-lea se răzvrătise în 1481, dorind să ocupe tronul, dar a fost alungat.

tunurilor şi puştilor. Începînd lupta în timpul dimineţii, nu s-au mai dat înapoi de la necazuri şi greutăţi pînă la vremea chindiei (*beines-selatein*).

În cele din urmă, întărind prin atacuri steagul victorios al şahului, izbînda a fost de partea oştii islamice şi cei mai mulţi dintre moldoveni au fost măcelăriţi de săbiile vitejilor. Cei care au supravieţuit bătăliei, nerenunţînd la luptă, în zelul lor de neştiutori, au mai depus sforţări pentru a veni în sprijinul familiilor lor.

Luptătorii <turci>, la rîndul lor, măcelărindu-i cu zel întru Islam, au umplut locul acela de bătălie cu sîngele ghiaurilor duşmani, transformîndu-l într-o mare adîncă. Au măcelărit atîţia ghiauri, încît din capetele lor au făcut nenumărate minarete. Prin lovituri de săbii, locul acela s-a umplut de ţigvele rotunde ale moldovenilor, dar au murit ca nişte martiri şi mulţi gazii în acel loc de luptă eroică şi din sîngele lor a răsărit o grădină roşie.

Norocul <moldovenilor> întunecîndu-se şi puterile braţelor lor fiind vlăguite, serdarul lor <Ştefan cel Mare>, a ieşit cu oameni puţini dintr-un colţ al locului de luptă şi a fugit în ţinuturile muntoase, risipind ca apa bogăţiile sale în acel loc de bătălie. Şi multe mii de moldoveni au căzut în robie, devenind sclavi şi părăsindu-şi avuţiile care le dădeau plăceri şi bucurii.

Toate acestea intrînd în mîinile vitejilor, sub ocrotirea acelui padişah gaziu, mulţi şi-au atins scopurile. Nenumăraţi robi tineri şi sclave tinere din Moldova au căzut pe mîinile acelor luptători, viteji ca leii, devenind o bogăţie pentru petreceri. Sub ocrotirea acelui padişah gaziu, foarte mulţi nefericiţi s-au bucurat, atingîndu-şi scopul, şi foarte mulţi necăjiţi, bucurîndu-se, au îmbrăţişat frumoasele moldovene şi au uitat de necazurile suferite. Timp de două luni fără întrerupere, potrivit înaltului firman, devastînd ţara Moldovei, <turcii> s-au îmbogăţit cu diferite prăzi. Averile şi animalele intrate în mîinile luptătorilor erau atît de numeroase, încît nu încăpeau pe cîmpii întinse.

Moldova fiind călcată în întregime de caii ostaşilor sultanului, aceştia au pornit spre capitala Adrianopol. La această expediţie participînd şi beiul Ţării Româneşti, împreună cu oastea sa, prin bunăvoinţa şahului a pus şi el mîna pe prăzi. Şi lui, de asemenea, pe măsura rangului său, i s-au dat lucruri de pradă din Moldova, iar oştii din Ţara Românească i-au revenit turmele de porci care se găseau pe întinsul acelei ţări.

În clipa cînd sultanul gaziu, întorcîndu-se din expediţia asupra Moldovei, trecea Dunărea, a sosit om de la Mihaloglu Ali-bei [74], anunţînd
.561 răzvrătirea ungurului.

[74] Ali, fiul lui Mehmed Mihaloglu.

562 . . . Şi pe emirii de margine, potrivit vechiului obicei otoman, i-a trimis împreună cu oastea de acîngii să devasteze vilaietul ghiaurului. Dintre toţi, pe Mihaloglu Ali-bei l-a trimis în anul 882 [75] ca, trecînd prin Ţara Românească, să facă incursiune de pradă în Ungaria. El nu a izbutit şi partea noastră a suferit o înfrîngere [76].

572 ALT EVENIMENT

Spre sfîrşitul acelui an (886) [77], i-a trimis pe Hasanbeioglu Isa-bei şi pe Mihaloglu Ali-bei şi pe Malkocioglu Bali-bei, cu 30 000 de oameni, prin Ţara Românească pentru ca să facă incursiune în Ungaria. Aceştia, potrivit firmanului împărătesc, s-au îndreptat spre acele părţi.

<Se descrie înfrîngerea beilor şi neînţelegerile dintre ei>.

Volumul al II-lea

41 CUCERIREA CETĂŢILOR CHILIA ŞI AKKERMANN

. . . Şahul <Baiazid al II-lea> cel plin de bunăvoinţă, după ce a stat cu măreţie la reşedinţa sa din Istanbul şi s-a odihnit, hotărînd expediţie împărătească pentru cucerirea Chiliei şi Akkermanului, a dat porunci emirilor din Anatolia şi Rumelia ca să vină la Poarta cea ocrotitoare a lumii pentru a se închina. În anul 889 [78], la *Nevruz* [79], în timp ce steagurile
42 străluceau ca soarele, răspîndind culori aurii, după ce au făcut slujba de vineri în ziua a patra a lui rebi-ul-ahîr [80], au pornit, gata de război, din cetatea belşugului (Istanbul) spre părţile capitalei împărăţiei, Adrianopol.

În afară de tunurile, puştile şi alte unelte de luptă transportate în care, au fost cărate la Dunăre, cu galerele pe Marea Neagră, şi alte numeroase unelte de război, zaherele şi alte lucruri.

. . . Trecînd prin vilaietul Dobrogei şi ajungînd pe malul Dunării, au trecut dincolo, cu corăbiile care se aflau acolo, prin schela numită Isaccea (*Ishaklî*), în ziua a doua a lunii djumadi-ul-ahîr [81].

---

[75] 15 aprilie 1477 — 3 aprilie 1478.
[76] În lupta de la Cîmpul Pîinii (1479).
[77] 2 martie 1481 — 19 februarie 1482.
[78] 30 ianuarie 1484 — 17 ianuarie 1485.
[79] Ziua de Anul nou la persani, corespunzînd echinocţiului de primăvară (21 martie).
[80] 1 mai 1484.
[81] 27 iunie 1484.

43 Beiul Țării Românești[82], care din timpurile trecute, plecîndu-și capul la Poarta otomană, se bucura de cinste prin plata *giziei* și a haraciului, întîmpinîndu-l pe șahul norocos, și-a plecat fața sa rugătoare la Pragul fericirii și, călăuzind oastea victorioasă și slujind cu 20 000 de ostași, cît avea el în putere, a pregătit și provizii bogate, necesare expediției.

În ziua a unsprezecea a lunii amintite[83], au asediat cetatea Chilia. Șahul, ajungînd în zori de zi la Chilia, a împresurat cetatea de pe mare și de pe uscat. Zidurile și porțile cetății fiind străpunse ca și inimile crude ale ghiaurilor netrebnici, inima pîrcălabului (*dizdar*) s-a strîns de groază și de frică. Acesta a hotărît s-o predea în grabă, fără condiții, în a 20-a zi a lunii mai sus-arătate[84], într-o zi de miercuri. Astfel, șahul cel puternic a isprăvit cucerirea cetății făcînd slujba de vineri în biserica acesteia. Cînd a pornit la cucerirea Akkermanului, s-a alăturat taberei victorioase a sultanului și hanul Crimeii, Mengli-Ghirai[85], din renumita familie a lui Ginghiz-han, cu 50 000 de ostași. Aducînd el însuși urări sultanului, <hanul> a fost onorat, pentru serviciile sale, prin cinstea și bunăvoința șahului. Mergînd alături de gloriosul sultan, ei au pornit în ziua a 25-a a lunii mai sus amintite[86].

În ziua a patra ajungînd la Akkerman, l-au asediat de pe uscat și de pe apă. Se spune că Akkermanul avea muniții nenumărate și grîne și alimente pentru 30 de ani. În decursul zilelor și anilor săpaseră șanțuri așa de adînci, încît era cu neputință să le dai de fund. Din porunca sultanului cel glorios, oastea victorioasă s-a străduit timp de o săptămînă să umple acel șanț adînc.

Trăgînd cu tunurile și puștile de pe apă și de pe uscat, au omorît doi pîrcălabi renumiți, iar ceilalți ghiauri, nemaiavînd încotro, au cerut iertare și au predat cetatea. În a 16-a zi a lunii regeb[87], cu sprijinul lui Allah, steagurile vestitoare de victorie fiind înfipte pe zidurile și întăriturile cetății, a început să bată toba împărătească după obiceiul osmănesc. De asemenea, au fost numiți *muhtesibi*[88] și oameni de încredere pentru paza și stăpînirea avuțiilor fără de sfîrșit. Ghiaurii care voiau să rămînă au rămas pe loc, iar cei care voiau să-și aleagă un alt loc au plecat și s-au așezat acolo. Foarte mulți au fost surghiuniți, cu familiile lor, în Anatolia, la Biga-Veche (*Eski-Biga*).

[82] Vlad Călugărul (1482—1495).
[83] 11 djumadi II <889> = 6 iulie 1484.
[84] 20 <djumadi II 889> = 15 iulie 1484.
[85] Mengli-Ghirai (1469—1514), fiul lui Hadji-Ghirai.
[86] 25 <djumadi II 889> = 20 iulie 1484.
[87] 16 regeb <889> = 9 august 1484.
[88] Socotitor; șeful poliției.

44 Avuţia şi banii care se aflau acolo au fost păstrate pentru a folosi la construirea unei geamii începute la Adrianopol, iar veşmintele preţioase au fost împărţite luptătorilor gazii. Acordîndu-i-se daruri împărăteşti, pe hanul Crimeii, Mengli-Ghirai, l-au onorat, potrivit dorinţei sale, cu o burcă albă (*ak-bürk*) şi cu bonetă aurită (*üsküf*) şi l-au trimis în ţara sa cu multe daruri. La 22 ale lunii regeb [89], <sultanul> s-a întors de la Akkerman şi, trecînd prin faţa Chiliei spre cîmpie, a pornit spre Adrianopol pe drumul de la Sarî-Saltuk-Baba [90] şi la sfîrşitul lui şaban [91] a ajuns cu paşi mîndri în vechea capitală (Adrianopol).

RĂSCOALA DOMNULUI MOLDOVEI ŞI ÎNLĂTURAREA REBELIUNII SALE

. . . Venind sol şi din partea craiului unguresc [92], acesta s-a închinat la Curtea cea ocrotitoare a lumii. În acest timp a sosit vestea că ghiaurii rămaşi la Akkerman, trimiţînd ştire domnului Moldovei (*Bogdan-oglu*), i-au făgăduit că îi vor preda cetatea dacă va veni pe neaşteptate. La rîndul său, acest nedemn, îngîmfîndu-se, a sosit cu corăbiile lîngă cetate şi a pregătit scări. Atunci, apărătorii cetăţii (turcii), aflînd de trădarea acelor ghiauri, i-au trecut pe toţi prin sabie. Pe cînd aşteptau cu luare aminte sosirea duşmanului, acel umil (domnul Moldovei) a venit într-o noapte întunecoasă sub zidurile cetăţii şi, punînd scările, pe cînd se pregătea să smulgă cetatea prin forţă şi unii dintre ghiauri intraseră în cetate, iar alţii erau pe treptele scărilor, gaziii, cu strigăte de rugă către Allah, au
45 atacat pe acei umili, doborîndu-i cu săbiile şi învălmăşindu-i în foc pe cei dinăuntrul şi pe cei din afara cetăţii. Dînd astfel la iveală încercarea făcută de duşmanul umil împotriva împărăţiei padişahului, au luat în prinsoare pe cei mai mulţi dintre cei care intraseră în cetate, trimiţîndu-i apoi la Poarta fericirii. Această ştire îmbucurătoare fiind adusă la cunoştinţa sultanului cel cuceritor de ţări, el a numit serdar de oaste pe Ali-paşa, beilerbei de Rumelia, şi l-a trimis în Moldova împreună cu vitejii de Rumelia şi cu bulucuri dintre ostaşii de Poartă (*kapu-kulu*). Ali-paşa, la rîndul său, intrînd în Ţara Românească, a luat împreună cu dînsul şi pe domnul Ţării Româneşti, cu oastea sa, şi în anul 890, luna şaban, ziua a 25-a [93], a intrat în vilaietul Moldova (*Kara-Bogdan*). Venind mulţi bei din Moldova, au arătat supunere, dar domnul Moldovei (*Bogdan-*

[89] 22 regeb <889> = 18 august 1484.
[90] Adică prin Babadag.
[91] Şaban <889> = 24 august — 21 septembrie 1484.
[92] Matei Corvin.
[93] 5 septembrie 1485.

oglu), făcîndu-se nevăzut, nu s-a găsit urma lui. Deşi au răscolit munţii şi plaiurile acelui vilaiet, nimeni nu a aflat ceva despre el. În cele din urmă, prinzînd un răufăcător, care cunoştea starea lucrurilor, acesta a spus că domnul Moldovei a fugit în vilaietul leşesc. Atunci au pornit la incursiune prin ţinuturile Moldovei şi au luat prăzile pe care le-au găsit. Umplîndu-se cu aur şi cu avuţii, pofta luptătorilor s-a potolit. Ali-paşa, luînd o cincime (*pendjik*) din prăzi, a pornit la Poarta fericirii.

În anul 891 [94], cînd marele padişah stătea la tronul său din Istanbul, supuşii lui au aflat că domnul Moldovei, după întoarcerea lui Ali-paşa, adunînd arme şi avuţii pentru răzbunare, a depus iarăşi sforţări pentru a lua Chilia şi Akkermanul. Atunci, acordîndu-i îndată lui Malkocioglu Bali-bei, vechi stîlp al emirilor de Rumelia, vilaietul Silistrei ca favoare, i s-a încredinţat tot lui şi paza graniţei dinspre Moldova şi i au dat poruncă să pustiiască şi să devasteze, cu acîngiii de Rumelia, acea ţară şi să nimicească oastea Moldovei. Iscoada moldoveanului aflînd de aceste gînduri, le-a comunicat serdarului său cel viclean [95]. Acela, datorită legăturilor strînse pe care le avea cu craiul leşesc, a cerut ajutor de la acesta, precum şi de la craiul unguresc. Aceştia, la rîndul lor, i-au trimis oşti. Malkocioglu, potrivit înaltului firman, a pornit cu vitejii acîngiii spre vilaietul Moldovei şi a început să-l devasteze şi să-l prade.

Construind un pod peste apa Prutului, Malkocioglu <Bali-bei> a rămas acolo cu alaiul său şi cu supuşii săi, iar pe spahiii care-l însoţeau
46 i-a trimis înainte. El s-a fălit că duşmanul nu va apărea şi n-a cercetat cu luare aminte împrejurimile. Dar iscoada duşmanului, văzînd că Malkocioglu s-a îndepărtat de oastea sa, a condus ceata duşmană spre locul unde se oprise Malkocioglu. Ceata de ghiauri, pornind în grabă cu gîndul de a măcelări oastea islamică, a dat cu ea o luptă crîncenă. Ceata lui Malkocioglu, la rîndul ei, scoţînd din teacă sabia răzbunării şi cu puterea eroismului punînd capăt vieţii ghiaurilor umili, nu s-a dat înapoi nici o clipă, ci a găurit piepturile <ghiaurilor> cu împunsăturile săgeţilor ascuţite. Focul bătăliei încingîndu-se, au distrus de dimineaţa pînă seara armele cu lovituri puternice. De asemenea, ascunseseră în locuri ferite nenumăraţi luptători cu tobe şi cu steaguri. Aceştia, la rîndul lor, ieşind din ascunzişuri pe la apusul soarelui, au pornit la luptă şi la măcel cu sunete de tobe, de trompete şi cu strigăte de rugă. Atunci, duşmanii cei fricoşi şi-au pierdut puterea, iar steagurile au căzut din mîinile lor şi, spulberîndu-li-se visurile înalte, ochilor lor lumea li s-a înfăţişat neagră. De spaimă mare, nici a

---

[94] 7 ianuarie — 27 decembrie 1486.
[95] Ştefan cel Mare.

patra parte din ei n-a rămas pe loc şi, tremurîndu-le mîinile, nici unul n-a mai ridicat sabia. Negăsind alt mijloc de scăpare decît fuga, ei au părăsit cîmpul de bătălie cu sufletul plin de spaimă şi s-au împrăştiat, făcîndu-se nevăzuţi. Dimineaţa, cînd să pornească în grabă în urmărirea oştii învinse, Malkocibei<oglu Bali-bei>, aflînd de împrăştierea cetei umile de duşmani, a pornit călare pe urmele duşmanului legii, nimicindu-i pe cei pe care i-a putut ajunge din urmă. Serdarul lor cel necurat [96], fugind înaintea tuturor şi parcurgînd distanţe mari, a scăpat de ghiarele distrugătoare ale luptătorilor.

Acîngiii care se duseseră după pradă s-au întors sătui de prăzi şi s-au alăturat comandantului lor. Apoi, o cincime din prăzi a sosit la Poarta fericirii.

54 ... Anul 892 [97]. În zilele cînd Davud-paşa a plecat în expediţie <în Arabia>, a venit din Moldova sol cu haraci pe doi ani şi a plecat primind răspunsul de pace.

... Cînd sultanul s-a îndreptat spre Adrianopol, s-a prezentat din partea ungurului un sol cu numele de Iahşi-oglu.

79 PLECAREA LUI <MALKOCIOGLU> BALI-BEI PENTRU ÎNLĂTURAREA PRIN LUPTĂ A UNELTIRILOR LEŞEŞTI

Abele [98], craiul ţărilor leşeşti şi mare conducător peste ţările slave (*sakallüble*), nedîndu-şi seama de cele cuvenite lui, pretindea neatîrnare,
80 aţîţînd pe drumul rătăcirii o seamă de rebeli de aceeaşi lege cu el. De aceea, el a adunat oşti sub conducerea sa cu gîndul de a prigoni ţările islamice. Deoarece între capitala sa şi graniţa ţărilor islamice era o cale mai lungă de o lună, el a pornit înfuriat din ţara sa la începutul anului 902 [99], intrînd în Moldova care se afla în drumul său. Sub motivul vecinătăţii şi pentru faptul că erau vechi aliaţi în răzvrătiri, el a trimis ştiri prieteneşti domnului Moldovei, încercînd să cîştige prietenia lui pentru a-l avea drept călăuză. Pe faţă, domnul Moldovei a arătat că primeşte <cererea sa> şi că va fi alături de el pe calea duşmăniei <cu turcii>. Dar, cunoscînd urmările unei astfel de obligaţii şi ştiind răzbunarea sultanului osmănesc şi văzînd de atîtea ori urmările răscoalei, el a încercat să potolească focul mîniei <lui Albert>, respingînd aventura sa şi povestindu-i despre nenorocirile şi păţaniile pe care le-au suferit ţările ungurului şi a

[96] În text: „murdar".
[97] 28 decembrie 1486 — 16 decembrie 1487.
[98] Ioan Albert, regele Poloniei (1491—1501)
[99] 9 septembrie 1496 — 29 august 1497.

frîncului în numeroase bătălii. La început, băgînd spaimă în inima acestuia, l-a abătut de la dorinţa sa <de a face expediţie>.

Pe de altă parte, el (domnul Moldovei) a trimis veste emirilor de margine ca în ţara lui să vină negreşit pe un drum cunoscut un sangeacbei cu luptătorii aflaţi sub steagul său şi să se ascundă în locul ce i se va arăta, urmînd să iasă la iveală atunci cînd va da el semnalul.

Unul dintre emirii cu provincia mai apropiată de ţara aceea, trecînd Dunărea cu 600 de viteji înarmaţi, a intrat în Moldova şi s-a ascuns în locul arătat de domnul Moldovei. Domnul Moldovei, prefăcîndu-se că fuge de teamă, a trimis craiului leşesc următoarea ştire: „Avangarda oştii osmane a intrat în ţara mea şi în urma ei vin în grabă oşti fără număr, încît mijloacele mele nefiind îndeajuns, faţă de ale lor, nu le pot opune împotrivire, ele fiind în număr mare. Dacă <craiul> se îndoieşte de acest adevăr, să trimită 5 000 sau 6 000 de oameni înarmaţi pentru a le arăta locul unde se află <turcii>, şi, luînd toate măsurile de prevedere, să mergem pe drumul cel bun şi să-l vedem". Nenorocitul de crai leşesc, încrezîndu-se în spusele domnului Moldovei, a trimis 5 000 sau 6 000 de oameni îmbrăcaţi în zale şi furioşi ca marea.

Domnul Moldovei, pregătind 4 000 de ghiauri din Moldova, îi aşe-
31 zase într-un loc apropiat de avangarda vitejilor de Rumelia şi-i speriase la început cu vestea atacului bănuit <al turcilor>.

Avangarda oştii leşeşti venind în acel loc împreună cu domnul Moldovei, vitejii <turcii> au ieşit din adîncul pădurii de stejar şi s-au aruncat ca nişte săgeţi asupra lor cu putere şi furie şi au pornit la atac ca nişte lei, cu caii şi cu săgeţile care se aflau în tolbele lor. Ivindu-se atunci oastea rumeliotă, cei 4 000 de ghiauri moldoveni, care se aflau în urmă, au atacat şi ei, bătînd din tobe şi cîntînd din ţimbal după obiceiul osmănesc. Oastea leşească, văzînd aceasta, a fost cuprinsă de spaimă şi de groază şi, zăpăcindu-se, nu ştia încotro să fugă. Văzînd fuga <prefăcută> a domnului Moldovei şi spaima mare a acestuia, ei au apucat pe urma lui şi, străbătînd munţi şi cîmpii, s-au împrăştiat prin acea ţară străină.

Urmăriţi de avangarda oştii islamice, mulţi dintre ei au fost făcuţi prizonieri, iar mulţi alţii au căzut pradă săbiilor. Cu mii de greutăţi şi necazuri scăpînd cam o mie de ghiauri, aceştia s-au alăturat taberei leşeşti şi au dat de ştire despre intrarea oştii islamice în Moldova şi despre apropierea acestora cu victorie de tabăra leşească. Afurisitul crai cel mai susnumit, văzînd că i s-a micşorat avangarda, a fost cuprins de spaimă. Lăsînd lucrurile şi avuţiile sale în acel loc, el a fugit în grabă spre ţara lui. Se spune că, rămînînd 20 000 de care cu veşminte şi unelte, acestea au intrat în mîinile oştii islamice şi ale domnului Moldovei.

Trimițînd gonaci în urma cetei fugare, au prins pe mulți dintre ei și au trimis în infern pe acei care se opuneau. Domnul Moldovei a trimis la Curtea fericirii prăzile încăpute în mîna sa, împreună cu ceata răufăcătoare legată în lanțuri. Ca răspuns și răsplată pentru slujba sa, el a fost onorat cu favoruri și cu daruri nenumărate, cu cai și cu multe veșminte și mulți bani, precum și cu o bonetă (*üsküf*) aurită. Craiul leșesc a fugit în țara sa cu mare spaimă și necaz. Marele șah, cu gîndul de a se răzbuna, a numit căpetenie peste gazii pe emirul Malkocioglu Bali-bei, emirul gaziu din Silistra, pentru a-l trimite în vilaietul leșesc. De asemenea a poruncit celor mai mulți emiri să-l însoțească.

Bali-bei, supunîndu-se înaltei porunci și începînd să adune oști, a strîns sub steagul său 40 000 de călăreți înarmați. Pornind din reședința sa și trecînd Dunărea, el a intrat în vilaietul Moldovei. Domnul țării <Moldovei>, potrivit înțelegerii, întîmpinînd cu respect pe emirul luptătorilor și, după obicei, pregătind oameni și zaherele, a îndeplinit misiunea de călăuză. Cînd au ajuns la capătul celălalt al vilaietului Moldovei, au dat de fluviul numit Nistru [100]. Trecerea fără pod nefiind cu putință, au găsit nave și, legîndu-le cu funii și lanțuri, au construit un pod trainic și, după ce au trecut dincolo, au intrat în vilaietul leșesc, parcurgînd menziluri unele după altele.

Balibeioglu Ali-bei a fost însărcinat cu apărarea spatelui oștii, iar fiul său cel mai mic, Tor Ali-bei, a fost pus în avangarda oștii victorioase. Ajungînd cu victorie în mijlocul vilaietului leșesc, ei au distrus cetățile renumite și localitățile însemnate care se aflau acolo și le-au călcat cu picioarele cailor luptătorilor.

Mai întîi au atacat fortăreața numită Cracovia [101] de pe o apă curgătoare greu de trecut și pe care o păzeau <dușmanii>. Trecerea apei se putea face numai pe un pod. Și acolo se făceau diferite feluri de pregătiri, iar pe pod se aflau și niște tunuri asemenea unor balauri. Luptătorii <turci> care porniseră în incursiune au găsit un loc îngust și au trecut <rîul> înot.

Trecînd prin sabie pe cei care apărau podul, au intrat cu forța și plini de curaj în cetate și i-au măcelărit pe apărători, luînd prăzi.

85 <Comandantul care apăra cetatea a căzut prizonier>.

Căpetenia oștii victorioase, pornind la drum, cu ajutorul lui Allah, a ajuns în ținuturile Chiliei și Akkermanului, care erau la granița țărilor islamice.

[100] În text : *Turla*.
[101] În text : *Kirakova*.

Păstrînd în cetatea Chilia a cincea parte (*pendjik*) din prăzi pentru gloriosul şah [102], el a slobozit oastea cea victorioasă ...

144 Iar sultanul stăpînitor al lumii [103], încălecînd pe un cal falnic şi nemaiaşteptînd decît o zi, a trecut de la graniţă spre rîurile din ţinuturile Rumeliei. În clipa aceea şi fericitul prinţ [104], călare pe un cal mîndru, în dorinţa arzătoare de a se întîlni cu slăvitul sultan, a pornit cu mare alai spre Akkerman [105].

Prinţul Selim, puternicul şehzade, a trecut în grabă cu navele peste *Ozu* [106] şi Nistru (*Turla*) după care, călare pe un mîndru cal şi-a continuat drumul pentru a se întîlni cu alaiul sultanului.

<Versuri despre drumul lui Selim spre Silistra, amintindu-se şi de cetăţile Chilia şi Akkermann>.

... Vestea urcării pe tron <a sultanului Selim I> răspîndindu-se în lume, au început să vină soli din partea căpeteniilor ghiauri şi islamici, cu daruri, pentru a ura întronare victorioasă şi pentru a exprima supunere.

... Din partea beilor Moldovei şi Ţării Româneşti şi Veneţiei au sosit daruri nenumărate, pe lîngă haraciul stabilit.

... Dintre emirii din Rumelia, urmaşii lui Malkoci înlăturaseră din moşi-strămoşi, cu puterea sabiei lor, răscoalele şi nesupunerile din ţinuturile islamice şi cîştigaseră nenumărate lupte sfinte. Cîţiva dintre aceşti fii ai lui Malkoci, cum este cel cu numele de Ali-bei, care era beiul sangeacului de Sofia, iar altul cu numele de Tor Ali-bei, care era guvernator la Silistra, au depus sforţări mari, murind ca nişte martiri pe cîmpuri de luptă.

---

[102] Baiazid al II-lea (1481–1512).
[103] Baiazid al II-lea.
[104] Selim, fiul şi urmaşul la tron (1512–1520) al lui Baiazid al II-lea.
[105] Este vorba de întîlnirea lui Baiazid al II-lea cu fiul său răzvrătit Selim.
[106] Oceakov.

MUSTAFA ALI

Fiul lui Ahmed Hodja, Mustafa Ali s-a născut la Galipoli în anul 1541. Încă din tinerețe a manifestat interes pentru literatură, care a și rămas principala sa preocupare în tot timpul vieții. Datorită activității sale literare, Ali a devenit cunoscut și a fost apreciat la Curtea lui Suleiman I, unde a făcut parte din suita prințului Selim. Pe la 1562 a fost trimis în Siria, ca secretar al lui Lala Mustafa-pașa, de unde s-a întors apoi în Cipru. În 1571 Mustafa Ali era secretarul guvernatorului Bosniei, Ferhad-pașa. În această calitate, el trimitea la Poarta otomană dări de seamă asupra luptelor ce se dădeau cu țările creștine. Îl găsim apoi îndeplinind aceeași funcție pe lîngă comandantul de la granița Bosniei, Malkocioglu Bali-bei. În aceste părți el a stat timp de opt ani.

În anul 1592 Mustafa Ali este semnalat ca secretar de ieniceri, iar în 1595 este trimis din nou în Anatolia ca defterdar de Amasia, avînd și rangul de guvernator de sangeac. A murit în anul 1599 în Arabia.

Mustafa Ali este considerat o personalitate remarcabilă în viața culturală a Imperiului otoman. Diferitele funcții de stat pe care le-a deținut, el le-a împletit cu activitatea sa de istoriograf, literat și matematician.

Mustafa Ali a compus peste 50 de lucrări, dintre care o parte cu caracter istoric. Lucrarea sa principală, intitulată *Künh-ül-ahbar* (*Esența informațiilor*), relatează evenimentele istorice de la „începutul lumii" și pînă pe vremea domniei sultanului Mehmed al III-lea. Ediția turcească, tipărită la Istanbul în cinci părți, (în 1862), cuprinde numai evenimentele pînă la 1453. Extrasele alăturate sînt traduse după această ediție. Manuscrisele cuprinzînd partea încă netipărită a cronicii lui Mustafa Ali se găsesc în bibliotecile din Istanbul, precum și în unele biblioteci din Europa, ca de pildă la Staatsbibliothek din Berlin și Bibliothèque Nationale din Paris (nr. 94, catal. 314) etc.

Regretăm faptul că nu am avut la îndemînă această ultimă parte a cronicii lui Mustafa Ali, care îmbrățișează aproape un veac și jumătate (1453—1599) din istoria Imperiului otoman. Tocmai această parte ar prezenta mai mare interes pentru relațiile dintre turci și români, autorul fiind contemporan cu o serie de evenimente, dintre care la unele a și luat parte. Am putut obține doar unele date privind campania din 1538 în Moldova, pe care le dăm în traducere românească.

În afară de această cronică Mustafa Ali a scris și despre ultima expediție a lui Suleiman I la Szigetvár în 1566, cînd oastea otomană s-a aflat sub comanda lui Sokollu Mehmed-pașa. O altă lucrare cu caracter istoric aparținînd lui Mustafa Ali este și o istorie a Ungariei. El a scris de asemenea și un *Selimname*, în care sînt relatate evenimentele din timpul lui Selim al II-lea, iar în *Nusretname* (*Cartea biruințelor*) descrie expedițiile lui Lala Mustafa-pașa în părțile Iranului. Mustafa Ali consacră o scurtă cronică și *Cuceririi Rodhosului* în 1522, iar cronica sa în versuri *Nadir-ul-Muharib* (*Bătălii rare*) descrie lupta dintre Selim al II-lea și fratele său Baiazid Celebi la Konia.

Dintre lucrările sale cu caracter literar merită să fie semnalată *Viețile oamenilor de artă* (*Menakib-i-Hünerveran*), în care autorul încearcă să valorifice operele predecesorilor săi în domeniul literaturii. Ca poet, Ali a scris volume întregi de poezii în limbile arabă, persană și turcă.

În prefața cronicii sale *Künh-ül-ahbar* autorul dă unele informații și cu privire la izvoarele utilizate. Astfel, la p. 13, 17 (vol. I, ed. Istanbul), el menționează că, în vederea întocmirii unei istorii care să înglobeze toate evenimentele, a trebuit să cerceteze peste 130 de lucrări de istorie și citează un șir întreg de autori arabi, persani, turci, tătari ș.a.

Dintre cronicarii osmanlîi, el citează în repetate rînduri pe Așîk-pașa-zade, Neșri, Ruhi Edirnevi, Idris Bitlisi, Ramazan-zade, Sa'adeddin Konyevi, iar despre Hodja Selman, citat în cronica lui Enveri, menționează că e autorul unei lucrări istorice (I, 17—20).

Mustafa Ali ia o atitudine critică față de ceilalți cronicari, arătînd că ei nu relatează totdeauna evenimentele în mod exact, fapt ce l-a determinat, adaugă el, să cerceteze toate izvoarele privitoare la un eveniment. Cu toate acestea și în opera sa istorică s-au strecurat unele erori. Mustafa Ali precizează că și-a început opera cînd avea 52 de ani, terminînd-o după patru ani, adică cu doi ani înaintea morții sale. În prima parte a operei (primele două volume), limba autorului este greoaie, plină de arabisme și persanisme ; stilul său devine însă clar și concis în ultima parte.

Cîteva date sporadice cu privire la țările române se găsesc și în lucrarea lui Ali, intitulată *Heft Medjlis*, adică *Cele șapte consilii*, în care

este descrisă campania lui Suleiman Magnificul împotriva cetăţii Szigetvár din Ungaria (1566/974). Această operă a fost editată în 1898—1899 de istoricul Ahmed Djevdet (Istanbul, 1316 H., 55 p.). Dăm aici în traducere un mic fragment şi din această lucrare.

Bibliografie: *S. O.*, III, p. 290; *O. M.*, III, p. 85—94; *G. O. W.* p. 126—134; *E. I.*, I, p. 296 şi *I. A.*, I, 1950, p. 304—306.

KÜNH-ÜL-AHBAR

(ed. Ahmed Djevdet, Istanbul, 1862/1277)

Volumul I

33 <Se relatează despre amestecul dintre turci, arabi şi iranieni pe de o parte şi creştini pe de altă parte în ţările de sub stăpînirea Bizanţului, făcîndu-se şi o caracterizare a copiilor născuţi de pe urma acestui amestec>.

Afară de aceasta, s-au schimbat numai cei din generaţia a doua şi a treia a celor islamizaţi dintre sîrbi, valahi, moldoveni şi alte popoare ghiaure. Datorită islamismului, scăpînd de erezie, copiii care s-au născut au avut sufletul curat şi au început să devină vrednici de lumina culturii şi a desăvîrşirii.

117 <Descriindu-se cursul Dunării (*Tuna*) în vilaietul Rumelia, se spune>:

În sfîrşit, Dunărea se varsă în Marea Neagră (*Kara-Deniz*) la nord de tîrgul numit Isaccea (*Sakgi*). Pe malurile acestui fluviu se află ţări ghiaure ca: Ţara Românească (*Eflak*), Serbia (*Sîrb*), Ungaria (*Madjar*), Croaţia (*Hîrvat*).

... Rîul Oceakov (*Ozu*). Şi acesta este o apă mare care vine din nord pe partea răsăriteană a fluviului Dunărea şi, curgînd cînd spre apus cînd spre răsărit, se varsă într-un loc în Marea Neagră. Locul acela se numeşte ţinutul dintre Sarî-Kerman [1] şi Akkerman [2].

235 ... Acum, în părţile oraşului Constantinopol (*Kostantinie*) se află întinderi mari care, pînă la hotarele Bosniei, Bulgariei, Ţării Româneşti, Moldovei, Akkermanului şi Transilvaniei sînt cunoscute sub numele de ţinutul Rumeliei.

245 ... Mai sînt şi popoarele: valah, cel ardelean şi moldovean care locuiesc în ţinuturile dintre ţările greceşti, tătărăşti şi ungureşti. Domnii lor, purtînd titlul de voievozi şi fiind numiţi de către sultanii Familiei osmane, îşi trimit din vechime, an de an, tributurile fixate.

Nu se numea alt voievod în aceste ţări pînă ce nu murea voievodul uneia din ele, sau, asuprind poporul, nu era înlăturat. Dar atunci cînd li se trimitea un nou voievod, acesta era dat în grija unui agă din suita împărătească, alăturîndu-i-se şi un ceauş cu titlul de stegar (*sandjahtar*) şi vreo 40—50 de *capugii* [3].

---

[1] *Sarî-Kerman*: „Cetatea Galbenă".
[2] *Ak-Kerman*: „Cetatea Albă".
[3] *capugi*: portar, uşier (al seraiului).

Ajungînd la locul hotărît, ei păzeau pe cel pe care-l aduceau cu ei, adică, numindu-l domn (*hakim*), îl păzeau de ceilalţi. Acesta (domnul) îi reţinea timp de cîteva zile în slujba sa cu cel puţin 10 000 de florini în bani, dîndu-le şi cai şi zaherea în valoare de 5 000 florini. Ceauşului îi dădea ceva mai mult de o povară (*yük*) [4], iar fiecărui *capugiu* îi dădea cîte 3 000 de aspri şi cîte un cal. Şi la fiecare schimbare de voievod, marele vizir era onorat cu vreo 100 000 de florini. Celorlalţi viziri şi altora nu le dădea nimic.

În felul acesta vilaieturile erau înfloritoare şi prospere. Pe timpul răposatului sultan Suleiman [5], în vilaietul numit Ţara Românească (*Eflak*) trăiau 48 000 de familii (*hane*), în Moldova (*Bogdan*) trăiau în total 30 000 de familii, iar în Transilvania (*Erdel*) numărul ghiaurilor era de 50 000 de familii. Pe vremea sultanului Murad al III-lea însă, cînd s-a apropiat anul Hegirei 1000 [6], în vilaietul Ţării Româneşti erau 13 000 de familii şi în ţara Moldovei 20 000 de familii, căci domnii mai sus-amintiţi ajungînd să fie schimbaţi de cîte două-trei ori pe an, au ruinat ţările prin mită (*ruşvet*), iar agalele care mergeau pentru slujba <înscăunării> nu se mulţumeau nici cu 40 sau 50 de poveri (*yük*), după cum nici ceauşii nu se mulţumeau cu zece poveri, iar capugiii cu cîte o povară. Din această pricină, lumea s-a revoltat tot mai mult.

În cele din urmă, raialele ghiaure, neputînd suporta dările puse de voievozii lor necinstiţi, s-au răsculat. Astfel, omorînd multe mii de musulmani, liniştea şi ordinea din ţinuturile Rumeliei au fost tulburate, iar cetăţile şi împrejurimile lor, care erau anexate de 60—70 de ani la ţările islamice, au trecut sub stăpînirea ghiaurilor nenorociţi.

45 *Volumul al III-lea*

Pe vremea lui Orhan [7], emirii şi vizirii au auzit că regele (*kîral*) Ungariei şi-a pus în gînd să treacă în Anatolia împreună cu cei ce unelteau şi să-l alunge pe hanul Orhan. Atunci Suleiman-paşa a cerut de la înaltul
46 padişah învoire să treacă în Rumelia.

47 ... După aceea, gaziul Umur-bei, fiul lui Aidîn-bei, care era peste Aidîn-eli, trecînd cu corăbiile în Rumelia [8], a făcut acolo incursiuni şi a

[4] *1 yük*: 100 000 de aspri (*akce*).
[5] Suleiman I Magnificul (sau Legislatorul) (1520—1566).
[6] 19 octombrie 1591 — 7 octombrie 1592.
[7] Orhan, emir otoman (1326—1359).
[8] Se referă la expediţia lui Umur-bei (1339—1340) prin ţările Galipolei. Într-una din expediţiile sale la gurile Dunării, el a ajuns pînă la hotarul Ţării Româneşti.

obţinut victorii, capturînd mari cantităţi de prăzi. Lui i-a mers faima de cuceritor, căci a cucerit şi a supus toate cetăţile pe care le-a vrut şi, ca urmare, belşugul din rîndurile luptătorilor musulmani a crescut zi de zi, astfel încît cei care juraseră credinţă comandantului lor iubit înfruntau orice şi treceau peste toate greutăţile pentru gaziul Umur-bei.

66 ... Fiii distinşi ai lui Murad I erau : hanul Baiazid Ildîrîm, Savgi-bei şi Iakub-bei. Dintre aceşti prinţi, Savgi-bei, potrivit rînduielilor osmane, fiind numit vizir, a fost reţinut pentru paza Brusei. Iar el (Murad I) a plecat cu măreţie şi glorie într-o expediţie împotriva ghiaurilor din Ţara Românească. Savgi-bei, căzînd sub înrîurirea unor uneltitori, s-a răzvrătit încercînd să se proclame neatîrnat. Atunci < sultanul > şi-a luat de îndată zborul ca de şoim în părţile Brusei şi l-a pedepsit < pe Savgi > aşa cum se cuvine.

71 ... Sultanul < Murad I >, supărat şi zdrobit din pricina unei înfrîngeri din partea sîrbilor [9], a poruncit lui Ali-paşa [10] să strîngă oaste. Şi fiului său Baiazid i s-a pus în vedere să se pregătească pentru expediţie. Astfel, s-au adunat în apropierea oraşului <Adrianopol>. În acest timp
72 s-a aflat că stăpînitorii ghiauri din Nicopol şi Tîrnovo, precum şi <conducătorul> Şişman (*Susmatur*), bei ghiauri şi tributari sultanului, nesupunîndu-se poruncii <de a merge la expediţie>, au apucat calea răzvrătirii.

Atunci vizirul Ali-paşa, avînd sub comanda sa 30 000 de oameni, a trecut în Rumelia şi a plecat în ţinutul lui Şişman. Ajungînd la Adrianopol, <sultanul> a trimis de îndată pe fiul lui Timurtaş-paşa, Iahşi-bei, care, împreună cu 5 000 de oameni, a cucerit cetatea Provadia.

... După aceea, au venit la picioarele gloriosului sultan şi stăpînitorii cetăţilor Madara şi Şumla, iar beiul Şişman, căindu-se de purtarea sa, a căzut la picioarele lui Ali-paşa şi, în speranţa că i se va ierta greşeala, a venit în capitala imperială şi s-a rugat. Atunci el a obţinut <iertare>. De data aceasta şi cetatea Silistra fiind alipită la ţările împărăteşti, stăpînitorul ei a primit să devină tributar [11].

<Descrierea bătăliei de la Kosovo cu sîrbii, omorîrea sultanului Murad I şi obţinerea victoriei de către turci datorită lui Haireddin-paşa>.

[9] Bătălia de la Pločnik (1387).
[10] Ali-paşa Djandarlîzade.
[11] Aceste evenimente s-au petrecut în anul 1388.

78 PE SCURT DESPRE CUCERIRILE SULTANULUI BAIAZID [12]

În părţile Rumeliei au fost cucerite de către Evrenos-bei <înainte de lupta de la Ankara din 1402> Moldova (*Bogdan*) [13], Cratova, cetatea Scoplje (*Üsküb*) şi cetatea Doruna [14]; cetatea Vidin a fost cucerită de către Firuz-bei. Au mai fost supuse ... vilaietul Ţării Româneşti, cetatea Nicopol, cetatea Silistra, cetatea Rusciuk, cetatea ungurească şi *Kara-feria*, iar din Anatolia au fost cucerite Saruhan ....

79 ... Iar voievodul Ţării Româneşti, nedemnul Mircea, supunîndu-se, împreună cu suita sa, a primit de bună voie să devină tributarul sultanului <Baiazid>.

... În al doilea an <al domniei sultanului Baiazid> [15] a fost trimis cu oaste Firuz-bei, unul dintre marii emiri, care a supus Vidinul şi împrejurimile sale. Îndată după aceea, sultanul, venind la Adrianopol, a trimis pe mai sus-numitul Firuz-bei să facă incursiune în vilaietul Ţării Româneşti. Acesta, întorcîndu-se cu o mare pradă, a făcut tot felul de daruri.

80 <Descrierea luptei de la Nicopol fără a menţiona participarea românilor>.

În anul al şaptelea <al domniei>, în <7>94 [16], sultanul, continuînd faptele sale războinice, a cucerit şi a supus cetatea Nicopol şi cetăţile înalte ale Silistrei, după care a pornit în părţile Moreei şi a ajuns la Kara-feria. După ce a cucerit Rusciukul, a trimis acîngii în toate părţile şi aceştia s-au întors cu nenumăraţi robi. Au adus şi pe acei ghiauri ale căror nelegiuiri erau de nesuferit.

113 <Fiica mai mică a lui Baiazid-han îndrăgostindu-se de şeihul Şemseddin>, a trimis a doua zi pe împuternicitul (*vekil*) ei de cununie, neputînd să aştepte pînă la venirea tatălui ei, care se afla în expediţia împotriva ghiaurilor din Ţara Românească.

119 ... Prinţul Musa a cerut voie de la fratele său mai mare, prinţul Mehmed, să treacă în Rumelia. Acesta, aprobîndu-i cererea, a pus să se pregătească toate cele necesare pentru călătorie (*sefer*) şi, după ce i-a procurat uneltele de luptă, i-a înmînat scrisori şi l-a trimis <pe Musa> la voievodul Mircea. De fapt, s-a văzut că, aşa cum mai înainte Suleiman-şah, întărindu-l pe prinţul Isa, îl trimisese împotriva lui Mehmed-han,

---

[12] Baiazid I Fulgerul (1389—1402).
[13] Confuzie la cronicar sau greşeală de tipar.
[14] *Doruna* (greşeală de grafie), desigur: Vodina.
[15] 1390.
[16] 29 noiembrie 1391 — 16 noiembrie 1392. Al 7-lea an al domniei lui Baiazid cade însă în anul 1396.

acum prinţul Mehmed, la rîndul său, l-a trimis în Rumelia, drept răspuns, pe Musa, procurîndu-i toate cele necesare. Atunci prinţul Musa, purtînd steagul victoriei, a trecut în Rumelia şi voievodul Mircea, făcîndu-l ginerele său, i-a dat ajutoare. Suleiman-şah, cînd a aflat de această ştire, a plecat în mare grabă în Rumelia şi, trecînd pe la împăratul din Istanbul [17], <pe cînd străbătea trecătoarea Bosfor>, s-a obligat să-i dea multe localităţi numai ca să-l sprijine în vederea alungării fraţilor săi.

<Trecînd pe malul celălalt, Suleiman şi-a adunat oastea şi a pornit în urmărirea prinţului Musa>.

120 <Descrierea luptelor dintre Musa şi Suleiman: înfrîngerile suferite la început de Musa, iar apoi de Suleiman>.

125 În timp ce Suleiman-şah cutreiera, descumpănit, graniţele Ţării Româneşti, beii din Rumelia, trecînd la fapte, l-au dus pe prinţul Musa la Adrianopol şi l-au suit pe tronul împărăţiei. Ei erau nemulţumiţi de Suleiman-şah, din pricină că acesta, zi şi noapte, se ţinea de beţii.

... Suleiman-şah, aflînd de necredinţa oştii din Rumelia şi de trecerea ei de partea fratelui său, a început să se pregătească, dar în timpul acela a murit într-un sat. Aceasta s-a întîmplat în anul 813 de la Hegira [18].

134 <În timpul unei petreceri, Mehmed I îl învoieşte pe Musa să treacă cu o oaste în Rumelia şi pune să i se rînduiască alaiul şi să i se pregătească toate cele necesare>.

Totodată, potrivit dorinţelor <lui Musa>, i-a înmînat scrisori pentru emirul Isfendiar, împăratul din Istanbul şi voievozii din Ţara Românească şi Moldova [19].

135 Musa, ajungînd la emirul de Isfendiar, a înţeles însă că nu va putea obţine ceea ce dorea. De aceea, fără să-şi dea în vileag gîndurile, s-a dus în capitala lui Karamanoglu. Dar acolo, înainte de a începe vorba despre lucrurile însemnate, a sosit la Isfendiar sol şi scrisoare de la voievodul Ţării Româneşti [20], prin care acesta se plîngea de acîngii şi arăta lui Isfendiar starea în care se afla, precum că, în timp ce prinţul Suleiman era ocupat cu petrecerile în părţile Anatoliei, supuşii raialelor de la margine sufereau foarte mult din pricina devastărilor. Totodată el a cerut ca Musa să treacă în părţile acelea, arătîndu-şi pentru aceasta recunoştinţa sa.

Voievodul Ţării Româneşti, Mircea, îşi făcuse planul să şi-l facă ginere pe Musa şi astfel să domnească după voia lui în ţara sa, pe care o

[17] Manuel II Paleologul (1391—1448).
[18] 6 mai 1410 — 24 aprilie 1411.
[19] La 1409. Autorul revine asupra faptelor menţionate mai înainte.
[20] Mircea cel Bătrîn.

conducea ca pe o fiică ascultătoare, iar poporul din acel vilaiet să fie ferit de răutățile acîngiilor și nimeni să nu rîvnească la țara sa și să nu o calce. Într-un cuvînt, cînd prințul Musa a auzit aceste știri de la Isfendiar și cînd a văzut și scrisorile trimise <de Mircea>, s-a bucurat și s-a dus din nou la schela Sinope de unde, cu corăbii purtătoare de bogății, a trecut marea, ajungînd în vilaietul Țării Românești. Voievodul Mircea, care aflase dinainte de sosirea prințului, l-a întîmpinat cu bucurie și cu mare alai, primindu-l cu mare cinste și i s-a supus, dîndu-i tot felul de peșcheșuri.

Astfel, în primul rînd, prințul și-a atins scopul căsătorindu-se în țară, iar în al doilea rînd, beii de Rumelia, nemulțumiți și supărați de patima beției de care suferea Suleiman-șah și din pricina lipsei de interes al acestuia față de treburile țării, au venit cete după cete la el (la Musa) cu scopul de a i se supune [21].

140 <Închiderea lui Mihaloglu Mehmed-bei la Tokat ca părtaș al lui Musa>.

Iar stegarul (*miralem*) Azap-bei, fugind, s-a dus în Țara Românească[22].

EVENIMENTUL AL OPTSPREZECELEA. AICI SE TRATEAZĂ A DOUA URCARE PE TRONUL ÎMPĂRĂȚIEI <A LUI MEHMED I CELEBI>

Cînd Suleiman-șah a pornit la Adrianopol pentru a-l omorî pe Musa, auzind că prințul Musa, cu învoirea lui Mehmed-han, a plecat la voievodul Țării Românești, Mircea, iar după unii autori, a devenit chiar ginerele acestuia, el (Suleiman) și-a ridicat cortul său cu mare necaz și, luîndu-și rămas bun de la locuitorii din Brusa, s-a retras spre Istanbul. După ce a făcut multe făgăduințe împăratului < din Istanbul> și a obținut învoirea de a trece marea, el a plecat la Adrianopol. Luptele lui cu prințul Musa și toate faptele sale sînt relatate la locul lor.

178 <Luptele dintre Musa și Mehmed la Ceamurlu>.

EVENIMENTUL AL ȘAPTELEA

Sultanul Mehmed, pregătind oastea ce mai rămăsese și uneltele de luptă, a trecut în Rumelia cu gîndul de a purta război sfînt (*gaza*) împotriva ghiaurilor.

Mai înainte de aceasta, pe cînd <sultanul Mehmed I> se afla în părțile Anatoliei pentru a potoli răscoala <lui Karamanoglu>, ce avusese

---

[21] Aceste evenimente au loc în anii 1409—1411.
[22] Aceste evenimente se petrec în vara anului 1413.

loc acolo, umilii ghiauri din Țara Românească, uniți în răutăți, au distrus cele trei cetăți Isaccea <*Ieni-Sale*> și Giurgiu (*Göz-Gören*). Fiind așezate la hotarele țărilor islamice și repararea lor fiind foarte trebuincioasă, ele au fost construite din nou și au fost aduse în stare bună. După aceea, (Mehmed I) a plecat în părțile ungurești [23]. În drumul lor au dat peste
179 cetatea Severin, însă ghiaurii nu s-au putut împotrivi loviturilor date de luptătorii musulmani și de oștile viteze, obișnuite cu luptele, și cînd au început bătălia pentru cucerirea și supunerea cetății, <ghiaurii> au cerut iertare și s-au rugat pentru liniștea și cruțarea vieții lor. Aceștia, trimițînd prin fiul craiului [24] daruri multe și peșcheșuri valoroase, s-au obligat să plătească în fiecare an haraciul și au cerut pace. Atunci li s-a pus condiția ca, atîta timp cît domnia gloriosului și puternicului sultan va fi înfloritoare și ocrotirea lui se va întinde peste toată lumea, ei să nu se împotrivească și să nu se răzvrătească și nici să aleagă calea răscoalei și răzvrătirii și, ori de cîte ori li se va cere, să dea în slujba împăratului trei fii de crai (*Kîral-zade*) și să țină pentru slujba <Porții>, vara și iarna, oști înarmate și să fie socotiți, pentru totdeauna, ca făcînd parte dintre supușii înaltei Porți. Într-un cuvînt, sultanul, respectînd versetul din Coran, . . . a iertat pe cei care i s-au rugat. După aceea, sultanul s-a îndreptat cu mare alai spre Adrianopol, capitala lumii.

EVENIMENTUL AL ȘAPTELEA[25]

Despre răscoala lui Simavnaoglu șeihul Bedreddin care, pe cînd locuia împreună cu familia sa la *Iznik*, auzind de toată îndrăzneala de răscoală a discipolului (*murid*) și adeptului său, Börüklüge Mustafa, a plecat și s-a dus la Isfendiar, de unde s-a urcat pe ascuns într-o corabie și a trecut în Rumelia. După unii, a fost surghiunit în altă parte din porunca sultanului, din pricina unor fapte săvîrșite de el. Adevărul este că, trecînd prin Caffa (*Kefe*) și ocolind, el a venit prin Silistra în interiorul Dobrogei. El a susținut că Börüklüge Mustafa s-a răsculat pe nedrept și că dreptul de a se răscula îi aparține lui.

<Reprimarea răscoalei și spînzurarea șeihului Bedreddin Mahmud la Serres>.

---

[23] În alte cronici aceste evenimente sînt datate 1416—1417.
[24] Autorul se referă probabil la regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg, sau la o căpetenie locală.
[25] De fapt al optulea.

200 Falsul (*Düzme*) prinț Mustafa fiind înfrînt de Murad <al II-lea> în luptele de la Galipoli, răscoala sa din Rumelia a fost înăbușită, iar Mustafa a fugit spre vilaietul Țării Românești.

...Mihaloglu-pașa, împreună cu oastea aleasă, fiind trimis în urmărire, l-a ajuns din urmă la Ceamurlu și l-a nimicit, înecîndu-l sub o ploaie de săgeți. Aceasta s-a petrecut în anul 825 [26] ...

205 EVENIMENTUL AL TREISPREZECELEA

Dintre beii de serhat, viteazul Șah-Melek a făcut în timpul iernii o incursiune cu oaste multă în vilaietul Țării Românești, dar vremea fiind foarte aspră, multora dintre oameni le-au degerat mîinile și picioarele, deși luptătorii gazii cereau milă și îndurare de la Allah [27]....

206 EVENIMENTUL AL PAISPREZECELEA

Sultanul cel purtător de coroană [28], împreună cu ceata de luptători ce formează oastea din Anatolia și cu vitejii din Rumelia și din împrejurimi, avînd în fruntea lor pe voievodul tributar al Țării Românești, Dracul (*Dîrakula*), și pe ghiaurii devastatori de sub stăpînirea sa, au mers timp de 40 de zile în dreapta și în stînga și, făcînd incursiuni prin vilaietul unguresc, au distrus și au pîrjolit. Ei au adus mulți prizonieri și multe prăzi pe care au pus mîna. Apoi, trecînd Dunărea la Nicopol, au ajuns în capitala Adrianopol [29]. ...

207 EVENIMENTUL AL OPTSPREZECELEA

Este fapta beiului de margine; viteazul Mezid cel nechibzuit a fost însărcinat să facă o incursiune împotriva ghiaurilor, dar el nu a pus iscoade ca să cerceteze starea dușmanului, ci a plecat cu oastea încrezîndu-se în forțele sale. Afurisitul de Iancu <de Hunedoara> fusese mai înainte iscoada lui Evrenosoglu Ali-bei și din pricina aceasta, cunoștea bine starea oștii islamice. El a trecut apoi din slujba lui Ali-bei la craiul unguresc,

[26] 26 decembrie 1422 — 14 decembrie 1423.

[27] Este vorba probabil de luptele din 1426—1427, în Țara Românească, împotriva lui Dan al II-lea.

[28] Murad al II-lea (1421—1451).

[29] Evenimente petrecute în 1438, cînd are loc expediția sultanului Murad al II-lea, însoțit de Vlad Dracul, în Transilvania.

şi şi-a luat titlul de guvernator (*beilerbei*). De aceea, el (Iancu) cunoştea neorînduiala lui Mezid-bei şi se aflase că acesta nu-şi stăpînea oastea, dîndu-i frîu liber ori de cîte ori făcea incursiuni. Astfel, cînd Mezid-bei a intrat în vilaietul ghiaurilor cu oastea sa nestăpînită, a dat voie ostaşilor săi să prade raiaua şi s-o fugărească ca pe nişte oi, zicînd. „Nu-i lăsaţi, lupii mei". Lîngă el rămăseseră foarte puţini oameni. Atît cei mari cît şi cei mici, dedîndu-se la prăzi, s-au împrăştiat ca vîntul în toate părţile. Tocmai atunci a apărut dintr-o parte, fără zgomot, Iancu. Împresurîndu-l pe acel răufăcător, s-au străduit să-l zdrobească, dar a fost în zadar, căci 400—500 de oameni nu s-au putut opune la 10 000 de ghiauri. În cele din urmă, mai sus-numitul Mezid a suferit urmările greşelii sale, căzînd el însuşi în luptă. Acolo, în timpul luptelor ce s-au dat [30], i-a murit şi un fiu destoinic.

EVENIMENTUL AL NOUĂSPREZECELEA

Este fapta vizirului Şehabeddin-paşa. El era un om curajos din ceata slujbaşilor (*tavasi*), dar, încrezîndu-se prea mult în puterea sa, era nepriceput în luarea de măsuri. Îndeosebi el nu a tras învăţăminte din înfrîngerea lui Mezid-bei din anul trecut. Neîngrijindu-se niciodată să-şi stăpînească oastea, lipsurile sale au crescut. În felul acesta, el a plecat cu toată oastea din Rumelia, cu acîngiii viteji ca leii şi avînd alături de el, dintre emirii de margine, pe Iakub-bei şi pe Firuz‹oglu› şi pe capugibaşiul Umur-bei şi pe Hîzîr Bali din familia Fenari, precum şi 2 000 de ieniceri şi 16 vestiţi şi puternici sangeacbei. Ajungînd în faţa Belgradului [31], el a ridicat acolo o întăritură (*hvala*). Apoi, trecînd prin Ţara Românească au făcut incursiune în vilaietul unguresc unde ostaşii săi, mici şi mari, s-au dedat la prădăciuni, împrăştiindu-se în toate părţile. Călăreţii săi s-au dus la o depărtare de mai multe menziluri, iar pedestraşii din ceata azapilor şi ienicerilor s-au răspîndit şi ei în toate părţile, după pradă şi alte lucruri.
208 Deodată, acelaşi Iancu ghiaurul, care în trecut a pricinuit înfrîngere lui Mezid-bei, a venit şi de data aceasta cu o mulţime de păgîni. Atunci s-a dat o luptă mare şi atît de crîncenă, încît din 16 sangeacbei, au căzut 15 bei. Neprevăzătorul paşă însuşi a scăpat cu mare greutate, fugind. Blestematul mai sus-arătat (Iancu), după ce a strîns multă pradă, a căzut ca o pacoste pe capul voievodului Ţării Româneşti, Dracul, care era un *zimmi* [32] renu-

[30] Evenimentele povestite mai sus au loc în Transilvania pe la 1442.
[31] Probabil confuzie, în loc de Vidin.
[32] *Zimmi*: supus nemusulman, creştin din Imperiul otoman.

mit în acele ţinuturi şi tributar prin supuşenie devotată şi, repezindu-se asupra lui pe neaşteptate, i-a tăiat capul şi, nimicindu-i oastea, a încredinţat ţara sa unuia dintre răufăcătorii cetei sale, numit ghiaurul Basmara [33].

Niciodată musulmanii n-au suferit atît din pricina vicleniei şi răutăţii ghiaurilor ca în aceşti doi ani. Cunoscînd bine starea musulmanilor, <Iancu> a ieşit biruitor în toate faptele sale [34], punînd mîna pe multe prăzi.

EVENIMENTUL AL DOUĂZECI ŞI UNULEA

Se povesteşte despre incursiunea făcută de măria sa sultanul în vilaietul unguresc. Craiul cel rătăcit, profitînd de plecarea în Anatolia a fericitului sultan pentru a pune capăt uneltirilor lui Karamanoglu, a strîns o mare oaste cu care a intrat în sangeacul Cruşavăţ (*Aldja-Hisar*), distrugînd şi devastînd raiaua sa. Atunci marele sultan, unind oastea din Anatolia cu cea din Rumelia, a plecat şi, cutreierînd timp de trei luni vilaietul unguresc, a luat o mulţime de cetăţi. Apoi, trecînd prin Nicopol cu nenumăraţi robi şi cu un mare număr de vite, a construit cetatea Giurgiului (*Ierkökü*). După ce a numit acolo comandant (*dizdar*) şi oameni viteji (*merdman*), s-a întors în capitala Adrianopol unde şi-a petrecut timpul cu desfătări, în anul 841 [35]. . . .

EVENIMENTUL AL DOUĂZECI ŞI TREILEA

Despotul fără de minte [36], fugind din cetatea Semendria, s-a dus la craiul unguresc şi, aţîţîndu-l pe el şi pe Iancu, unul dintre beii ghiauri cu
210 gînduri rele din acele părţi, i-a luat cu el. După ce au trecut prin Belgrad şi au dat foc cetăţii *Cruşavăţ* [37], ei au prigonit populaţia din vilaietul Niş. Atacîndu-i pe oameni cu suliţele, i-au rănit şi au pricinuit stricăciuni satelor şi oraşelor, cutezînd să atace Zlatiţa [38]. Cînd puternicul sultan a auzit de aceasta, el a plecat cu oastea din Rumelia. După ce a dărîmat şi a ars Sofia, el s-a îndreptat spre trecătoarea Zlatiţa (*Izladî*). Dar, din pricina

[33] În alte cronici Basaraba.
[34] Aceste evenimente au avut loc în anii 1442—1443.
[35] 5 iulie 1437 — 23 iunie 1438.
[36] Gheorghe Brankovici.
[37] În text: *Aladja-Hisar*.
[38] În text: *Izladî*.

iernii grele, a preferat să păzească timp de cîteva zile acele ţinuturi pînă ce ghiaurii, din pricina greutăţilor, s-au retras spre ţara lor blestemată. <Sultanul> a trimis însă pe viteazul Turhan-bei, făcîndu-l serdar peste vitejii de sub comanda sa şi dîndu-i şi pe bravii aleşi din oastea de Rumelia. Peste oastea din Anatolia a fost numit viteazul Balaban-paşa cel vestit.

Li s-a poruncit să urmărească oastea ghiaură la o distanţă de un conac ca să vadă şi să ia măsurile necesare dacă <ghiaurii> vor voi să mai pricinuiască stricăciuni şi pagube ţărilor islamice. Ghiaurii, ajungînd la trecătoarea Niş, au aflat de oastea numeroasă care-i urmărea. Atunci ei au făcut o ascunzătoare înăuntrul trecătorii şi luptătorii musulmani, ajungînd acolo, i-au văzut cu uimire pe ghiauri stînd în ascunzişuri. Ei i-au atacat îndată cu dîrzenie, dar, din voia lui Allah, oştile musulmane au fost înfrînte. În timpul luptei, beiul provinciei Bolu, numit Mahmud-bei, care era fratele vizirului Halil-paşa şi soţul surorii stăpînitorului lumii, a căzut în mîinile ghiaurilor. Cînd sultanul Murad-han s-a întors în capitala Adrianopol, sora sa, îmbrăcată în haine de doliu, s-a dus la el şi a plîns. Atunci, din milă şi ocrotire faţă de ea, a fost restituită îndată ghiaurilor cetatea Semendria şi astfel Mahmud-bei a fost slobozit. Chiar şi cei doi fii ai despotului, care erau orbi, i-au fost înapoiaţi [39].

211 ...Cînd sultanul Mehmed [40] s-a urcat pe tronul ţării, s-a hotărît să se citească *hutbe* şi să se bată monede <cu numele său> şi astfel faima i s-a dus în toată lumea. Unii dintre ticăloşii de uneltitori şi mai cu seamă răufăcătorul numit Karamanoglu <Mehmed-bei>, l-au înştiinţat prin scrisoare pe craiul ungureśc, Iancu, de acest eveniment, arătînd că: „Marele sultan s-a retras de la domnie, lăsînd tronul unui fiu nevîrstnic de-al său, aşa că, voi din partea aceea şi noi de aici, să mergem cu oşti împotriva lor şi, nimicindu-i, să semănăm pe pămîntul ţării lor sămînţa răutăţii. Mai mult chiar, după aceea să ne înfrăţim între noi şi ne vom întîlni ca să împărţim, prin bună învoială, ţinuturile care ni se cuvin în părţile noastre". Cînd craiul cel răufăcător a citit scrisorile trimise de Karamanoglu, a pornit cu o ceată de blestemaţi şi, încăierîndu-se cu vitejii din Rumelia, a îndrăznit să facă multe uneltiri. Dar slăvitul Allah acordînd ajutorul ceresc trupelor musulmane, un brav luptător a reuşit pînă la urmă să taie capul craiului Iancu [41].

212 <Se relatează întoarcerea la domnie a lui Murad al II-lea din pricina ameninţărilor ghiaurilor din afară şi a neputinţei fiului său Mehmed de a face faţă conducerii statului>.

---

[39] Aceste evenimente au avut loc în 1443 şi la începutul anului 1444.

[40] Mehmed al II-lea (1451—1481) este numit coregent în 1444, înainte de lupta de la Varna.

[41] De fapt lui Vladislav I.

Văzînd aceasta, Karamanoglu a început să-l ațîțe iarăși pe craiul cel rătăcit [42], punîndu-l în mișcare. Ceilalți stăpînitori ghiauri, văzîndu-l <pe crai>, s-au dus și ei la locurile lor de la hotare.

În primul rînd, craiul unguresc, socotind că acesta este un bun prilej, a trecut cu toată oastea sa prin vilaietul Țării Românești și prin Moldova (*Bogdan*). Mergînd mai departe, el a asediat cetatea Varna. În al doilea rînd, în urma scrisorii trimise de el, la rîndul lor, și stăpînitorii frînci și-au scos flotele în larg. Astfel, 60 de galere, venind pe mare, au intrat în strîmtoarea Galipoli. Ei au început să devasteze ținuturile din împrejurimi, iar pe acei care le-au opus o cît de mică împotrivire, i-au bătut cu tunurile și au tras cu puștile, pricinuindu-le pagube și multă suferință.

213 ...Oastea de Poartă și beilerbeiul de Rumelia, Davud-pașa și beilerbeiul de Anatolia, Kara<dja>-pașa, și alți emiri, înțelegîndu-se între ei, au pornit împreună cu sultanul cel bătrîn [43] și cu cel tînăr (*nevgivan*)[44] și, după multe popasuri, au ajuns la Varna unde s-au întîlnit cu ghiaurii. Se nimerise ca ziua aceea să fie vineri. Mulțimea oștilor care înainta din ambele părți părea asemenea unor valuri.

<Descrierea luptei de la Varna, retragerea turcilor, căderea craiului Vladislav și victoria turcilor>.

214 ...Acestea s-au petrecut în luna regeb a anului 848 [45].

După omorîrea regelui <Vladislav>, rătăcitul de Iancu s-a mai împotrivit un timp oarecare zicînd : „Lupta noastră se dă pentru credință și nu din dragoste față de crai. Ce este dacă el a murit ? ". Cu aceste vorbe el i-a îmbărbătat pe ghiauri și ei i-au atacat de trei ori pe musulmani, venind în cete mari. Văzînd că oștile musulmane devin din ce în ce mai puternice, păgînii cei răufăcători, care erau mereu înfrînți, au făcut o ultimă sforțare pentru a-și salva carele, dar nici de astă dată sforțarea lor nu a dus la vreun sfîrșit și ei au scăpat prin fugă. . . .

218 În timpul acela [46] a sosit știrea cea neplăcută că craiul unguresc, Iancu cel afurisit, a pornit și a atacat cu tunuri și cu puști țările din împrejurimi și, trecînd prin Belgrad, s-a îndreptat spre Kosovo, devastînd și pîrjolind ținuturile pe unde trecea. Padișahul, comandant de oști, cînd a auzit aceasta, a pornit îndată și, mergînd zi și noapte, s-a întors la Sofia. Totodată el a trimis porunci oștilor din ținuturile din jur ca să-l ajungă din urmă.

---

[42] Regele Ungariei (Vladislav I).
[43] Murad al II-lea (1421—1451).
[44] Mehmed al II-lea (1451—1481).
[45] 14 octombrie — 12 noiembrie 1444. Lupta de la Varna s-a dat la 10 noiembrie 1444.
[46] Pe cînd sultanul Murad al II-lea se afla în Albania (1447—1448).

...Iscoada sultanului numit martolozul (*marhos*) Dogan, venind pe neaşteptate la sultan, i-a făcut cunoscut că uneltirile acelea erau puse la cale de Laz-oglu [47] şi de banii mai cunoscuţi din ţara ungurească, cum sînt : banul de Lebe [48], banul de Gebe [49], banul de Lük [50] şi banul de Sekvelet [51], care aveau în fruntea lor pe Iancu, izvorul tuturor uneltirilor.

Măria sa sultanul, plecînd de la Sofia, a mers spre Kosovo unde a ajuns după ce a trecut menziluri după menziluri. El a văzut atunci oastea ghiaurilor care venea din faţă şi care era foarte mîndră.

<Descrierea bătăliei de la Kosovo care a început într-o dimineaţă de vineri şi a durat pînă seara>.

219 În noaptea aceea, în amîndouă taberele, numeroase oşti au stat gata de luptă. Astfel, a doua zi, cetele luptătorilor şi ale ghiaurilor, încăierîndu-se, au început să se războiască. În această luptă crîncenă au murit ca nişte martiri mulţi bei, după cum şi din rîndurile ghiaurilor şi-au găsit moartea numeroşi bani. O parte dintre ei fiind luaţi în prinsoare, au fost legaţi de mîini. Mulţi dintre ei erau răniţi şi plini de deznădejde. Cu ajutorul lui Allah, oastea islamică a ieşit victorioasă, iar ghiaurii au suferit o înfrîngere deplină, deşi ghiaurii cei umili au fost învingători la un moment dat, căci necredinciosul Iancu zdrobise mai întîi aripa formată de oastea din Anatolia şi apoi înfrînsese şi armata din Rumelia.

<Urmează descrierea înfrîngerii creştinilor la Kosovo în 1448>.

Cînd s-a întunecat, Iancu a plecat de pe cîmpul de bătălie spunînd : „Vreau să mă duc să atac oastea islamică pe la spate", dar numai dimineaţa s-a aflat că de fapt el fugise. Pedestraşii ghiauri, fugind, au intrat într-un sat mare părăsit de locuitori şi s-au ascuns prin case. Oştile musulmane victorioase au legat <pe dinafară> uşile caselor din acel sat şi le-au dat foc pentru a-i sili pe ghiauri să iasă, însă frica de sabie a fost mai mare decît primejdia focului, aşa că, neieşind nici unul afară, toţi au ars prin case. A doua zi au fost luate şi carele.

<Unii dintre banii ghiauri au căzut prizonieri, alţii au fost ucişi>.

220 După înfrîngerea ghiaurilor, oştile musulmane, care, împrăştiindu-se, fugiseră, văzînd că ajutorul lui Allah şi victoria este de partea lor,

---

[47] Gh. Brankovici-Vukovici.
[48] *Lebe*, în loc de *leh* (greşeală de grafie). Este vorba probabil de banul leşesc.
[49] *Gebe*, în loc de *ceh*.
[50] *Lük*, vezi nota 40 de la p. 91.
[51] *Sekvelet*, vezi nota 41 de la p. 91.

s-au adunat din nou şi cete după cete s-au aruncat asupra ghiaurilor. Iancu, văzînd că lupta s-a întors împotriva sa, şi-a luat o parte din oameni şi a fugit spre vilaietul său. Despotul Laz-oglu, care stăpînea cetatea Semendria, trimiţînd un om, l-a adus pe Iancu la el, l-a ospătat şi l-a liniştit.

... Această victorie a fost obţinută în anul 852[52]. După aceea, sultanul cel victorios, mergînd din popas în popas, s-a îndreptat spre capitala sa <Adrianopol>.

249 <Se enumeră cuceririle făcute de Mehmed al II-lea : cucerirea Moldovei (*Kara-Bogdan*), a cetăţii Iskenderie etc.>.

266 <Vorbindu-se de un împărat al Constantinopolului, numit Iancu bin Madian[53] se arată că stăpînirea acestuia se întindea pînă la graniţele Indiei, stepa bulgară (*Deşt-i bulgar*), Deşt-i Kîpceak şi pînă în ţinuturile circasiene, ruseşti şi moldoveneşti>.

[52] 7 martie 1448 — 23 februarie 1449.
[53] Nume legendar.

(Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, ms. nr. 5959)

fol. 243 EVENIMENTUL AL 36-lea

<S-a auzit că ghiaurii europeni fac pregătiri mari împotriva turcilor, primind ajutoare de la Roma (*Kızıl elma*) şi din Portugalia (*Portokal*). Poarta fiind informată de toate acestea, prin iscoade, trimite mai întîi asupra lor, la 9 muharrem 945[54], din Cornul de Aur, o flotă mare de 200 de corăbii sub comanda marelui capudan Haireddin-paşa. Participă 3 000 de puşcaşi, precum şi sangeacbeii din ţinuturile Kodja-ili, Tekei-ili, Hamid-ili şi Alaia cu oştile lor. Apoi, 20 de vase din flota împărăţiei au fost trimise lui Suleiman-paşa, beilerbei de Egipt>.

În al doilea rînd, el însuşi (sultanul) s-a hotărît să se îndrepte cu noroc şi fericire la cucerirea Moldovei (*Kara-Bogdan*). De aceea au fost date porunci beilerbeilor din toate părţile ca să se adune la un loc.

fol. 244 <În acest timp, beilerbeiul de Erzerum s-a închinat ca un slujitor credincios la Pragul cel înalt. De asemenea a fost distins cu onoruri Mehmed din Zu'l-Kadrie[55] pentru slujba de la serhad. În acest timp, murind vizirul Mustafa-paşa, postul său a fost acordat lui Mehmed-paşa, beilerbei de Rumelia, iar cu vilaietul Rumeliei a fost onorat Hüsrev-paşa. În ce priveşte vilaietul Anatolia, acesta a fost încredinţat lui Rustem-paşa, valiu de Diarbekir. Paza Istanbulului şi a altor regiuni a fost lăsată pe seama lui Ferhad-paşa, sangeacbei de Aidın[56]>.

În felul acesta luîndu-se măsuri în toate părţile, s-a dat firman beilerbeiului de Rumelia să facă adunare (*dernek*) lîngă Filipopol (*Filibe*).

... În a 10-a zi a lui safer din anul mai sus-arătat[57], într-o zi de luni, steagurile înalte şi padişahul cel asemenea lui Alexandru (*Iskender*) au pornit de la înalta reşedinţă şi au ieşit din Istanbul cu gînd de cucerire... Pe la sfîrşitul acestei luni[58] au ajuns la Adrianopol, unde în a 27-a zi a acestei luni[59] a avut loc un divan.

fol. 245 Beilerbeiul de Rumelia, Hüsrev-paşa, care străbătuse trecătoarea Galipolei, împreună cu emirii din Anatolia, s-a unit cu ordia împărătească.

---

54 7 iunie 1538.
55 *Zu'l-Kadrie*: regiune în Anatolia.
56 *Aidın*: corespunde cu regiunea Smirnei.
57 10 safer <945> = 8 iulie 1538.
58 <20—29 safer 945> = 18—27 iulie 1538.
59 25 iulie 1538.

<Se descrie ceremonia primirii emirului Rașid-han din cetatea Basra, ale cărei ținuturi au fost lăsate tot pe seama lui cu condiția ca moneda și slujba (*hutbe*) să se facă tot pe seama sultanului otoman>.

Apoi, Moldova este un vilaiet întins și înfloritor, ale cărei granițe cunoscute sînt: dintr-o parte se mărginește cu fluviul Dunărea (*Tuna*) și dintr-altă parte cu ținuturile ungurești și cele leșești (*Lieh*), iar un colț al ei se învecinează cu serhatul Deșt-i Kîpceacului [60]. Dintre marii săi strămoși, pe vremea sultanului Baiazid <al II-lea>, de mai înainte, cînd au fost cucerite cetățile Chilia (*Kili*) și Akkerman, își luaseră ei asupra lor să trimită an de an cîte o sumă ca haraci (*bir mikdar haradj*), punîndu-se sub umbra steagului împărătesc și astfel, scăpînd de săbiile celorlalți răufăcători (*fedjdjar*) ai războiului sfînt (*gihad*) și salvîndu-se de supărările lor, găsiseră liniște și huzur. Dar s-a aflat că ei, nefiind recunoscători pentru această binefacere, din cînd în cînd arătau iarăși apropiere dușmanilor credinței <islamice> și cerînd vistierie și oști ei aveau sprijinul lor. Neștiind pînă atunci ce anume zăcea în inima <sultanului>, abia cînd s-a ridicat din Adrianopol, a devenit clar gîndul lui și s-a poruncit ca expediția să fie împotriva Moldovei. Apoi, străbătînd menziluri peste menziluri și parcurgînd distanțe s-a ajuns la marginea rîului Prut (*Berud*) și s-a trecut peste podul care s-a construit acolo [61].

<În acest timp venind olăcari din partea lui Hüsein-șah, sangeacbei de Karlî-ili [62], au înștiințat victoria asupra ghiaurilor spanioli care veniseră cu 70—80 de corăbii asupra cetății Perveza>.

Această veste fiind privită ca un bun augur, s-au grăbit spre locul de tabără plin de nenorociri [63]. Astfel, <sultanul> a venit la orașul preferat al voievodului Moldovei, cunoscut sub numele de Fălciu (*Falcin*). În acel menzil, s-a înfățișat hanul de Karakorum [64], Sahib-Ghirai-han, din vița lui Ginghis-han, care se închină cu onoare și cu cinste la Inaltul Prag. Dîndu-se firman ca și el să fie de față la această expediție norocoasă, el a sosit la ordie cu 200 000 de oșteni tătari vestiți în devastare.

[60] Este vorba de posesiunile hanatului tătăresc din Crimeia.
[61] În alte cronici: „pod clădit de vizirul Lütfi-pașa”.
[62] *Karlî-ili*, sangeac în Epirul de vest, înspre mare, la nord de Golful de Arta.
[63] Adică spre tabăra lui Petru Rareș, în Moldova.
[64] Capitala Mongoliei, pe rîul Orhon, în Siberia.

... A doua zi, în zori, au venit de la tătari alaiuri și diverse care cu cai înhămați (*koșun*), iar printre mîrzaci (*sultanzade*) erau: Meșithanoglu, Mașkikoglan, Abdullahoglan, Hagi, Mustafaoglan Hagi, Haliloglan și beilerbeiul vilaietului Șirin, Baba-bek și Hadja Mamai-bek și Hasan Polak-bek, Barda-bek, Hagi-bek, beiul de Kîpceak Küciük-bek, beiul de Mangup, Hanî (Hagi)-bek, Ufak-Babai Mîrza și Kusat Mîrza, printre beii din interior(?) (*icil-beyi?*), Selimșah-bek și Ahmed-pașa-bek, Ali Hagi-bek, Ibrahim Tagalib-bek, Kemal-bek, Nuș-Mîrz, Ak-Küciük-bek și solii lui Faran-han (?), Nokașa-bek, Abdullah-Iakși, solul lui Saidak-bek și mulți alți mîrzaci. Toți acești mîrzaci o dată sosiți cu marele lor han <Sahib-Ghirai> au stat în fața padișahului <Suleiman> cu respect. În această clipă s-a tras din tunuri în trei rînduri (*nevbet*) și ienicerii au făcut veselie.

<Urmează descrierea ceremonialului de întîmpinare a hanului de mai sus și conducerea lui pînă la cortul său, însoțit în toate conacele de multe favoruri prietenești și cinstiri. Apoi, hanul și mîrzacii se întorc la corturile lor>.

Ei au primit peșcheșuri și daruri și au fost cinstiți cu mari zaiafeturi din partea împărăției. În acest timp afurisitul de voievod al Moldovei numit Petri[65], cu 80 000 de țărani (*horiade*) înarmați s-a întărit în cunoscuta și anevoioasa trecătoare zisă Botoșani (*Potșan*) și și-a pregătit oștile (*alai*) în locurile mai netede de acolo. Și s-a aflat că tăind arborii și îngustînd trecătorile și drumurile, se gîndea ca atunci cînd o parte din oaste va trece pe partea cealaltă, să iasă din ascunzișuri și să dea o mare bătălie. Și voievodului Țării Românești(*Eflak*)[66], care arăta supunere și sinceritate, i s-au trimis porunci ca să vină cu 3 000 de oșteni (*nefer*) destoinici după puterile lor. Apoi, <turcii> au ajuns la reședința demnă de infern a susnumitului voievod (Petru) care era un oraș vestit sub numele de Tîrgul Iași (*Baș-Bazarî*), și era cîteodată locul său de scaun. Se făcuseră aici numeroase palate (*sarai*) cu bolți și cupole înalte. Atît acele seraiuri cît și bisericile (*kilise*) din apropiere, fiind incendiate numaidecît și dărîmate, le-au ruinat și le-au

---

[65] Petru Rareș.
[66] Radu Paisie (1535—1545).

pus la pămînt. Pe scurt, văzînd fastul şi măreţia şi minunile oştii lui Suleiman frica şi groaza au pătruns în inima celui afurisit. Astfel, el s-a ruşinat pe neaşteptate în mijlocul oştirii sale şi s-a căit de pregătirile sale de mai înainte şi de întăriturile făcute, iar între beii săi a intrat vrajba, şi cei din oastea sa s-au dus fiecare într-o parte, iar slujitorii şi supuşii săi s-au împrăştiat, ca şi avuţiile şi familia sa. Atunci, emirii împărţiei şi gaziii Semendriei şi călăreţii iuţi ai neamului tătăresc au pornit pe urmele lor şi s-au năpustit pentru prădarea şi păgubirea lor ca nişte viespi după faguri de miere. În acest timp, s-a ajuns la aceea trecătoare astupată cu lemne şi pietre. De fapt cele făcute de ei cu atîtea greutăţi era un fel de trecere plăcută pentru oaste. ...

fol. 244 r. ... Dar ghiaurii Ţării Româneşti au pornit cu forţe domneşti pentru subjugare şi mergînd înainte, la un moment dat, cu trei mii de halebardieri (*teberdar*) au nimicit o întăritură plină de copaci, risipind pe necredincioşii <de moldoveni>. Şi astfel, ei au deschis drumuri largi şi întinse şi de îndată au trecut cu toţii.

Apoi au sosit în satele (*nahie*) bogate, cu belşug de ape, cu livezi şi grădini mari ale ţinuturilor Moldovei. Înaintînd pe această cale, în a 27-a zi a lunii rebi-ul-ahîr [67] a avut loc descălecarea împărătească în oraşul numit Suceav<a>, vechea capitală a acelui rătăcit afurisit [68]. Într-adevăr era un oraş plăcut, cu climă bună, cu vii şi bostănării, locuri frumoase pentru petreceri. În sfîrşit, locul de reşedinţă al ghiaurilor cei fără de minte, care era o cetate cu turnuri, şi mici şi mari, de formă concavă, înălţîndu-se spre cer, avea şi un şanţ lat şi adînc. De asemenea, pentru apărarea cetăţii, pe lîngă că avea turnuri puternice, era şi plină cu tunuri *şaklos*, darbzenuri şi *havane*, avînd totodată şi diverse locuri de trecere întărite cu copaci. Toate acestea erau apărate cu multă vitejie şi zel. Dar deodată, cortul împărătesc înaintînd cu toată măreţia, <turcii> au trecut peste acel şanţ adînc şi au pricinuit tulburare pe colinele din apropiere. Repezindu-se apoi în împrejurimi şi o ceată de tătari de-ai hanului cel măreţ, toţi cei din cetate cînd au simţit şi au văzut măreţia oştii celei mari <turceşti> şi-au dat seama că dacă se vor opune, nici unul nu va scăpa cu viaţă. De aceea, toţi cei dinăuntrul cetăţii, cuprinşi de groază şi spre a evita paguba şi ruina, au predat cheile cetăţii, cedînd Porţii locul de stăpînire. Vocile lor cerînd iertare şi scăpare se înălţau în văzduh. De asemenea,

[67] 22 septembrie 1538.
[68] Adică Petru Rareş.

preoţii lor l-au rugat pe măria sa sultanul (*şehiriar*) să aibă milă şi de hatîrîul raialei să nu prade ţara, căci beii Moldovei se vor închina Porţii.

În sfîrşit, ţinîndu-se sfat timp de patru zile, a fost emisă poruncă împărătească, pentru ca nimeni să nu-şi întindă mîna asupra copiilor şi familiilor raialelor, ci să fie priviţi şi ocrotiţi ca şi ceilalţi tributari. În a patra zi, boierii (*ümera*) şi notabilii (*aian*) ghiaurilor din Moldova s-au adunat şi au cerut iertare de la Poarta împărăţiei, azilul omenirii. Şi în loc de blestemăţii au găsit multe plăceri.

247 r. Apoi, la rugămintea raialei, voievodatul a fost acordat beizadelei Cetne, fiul lui Ştefan (*Istefan*) [69] voievod, care de mult slujea la Poartă cu supunere şi ascultare, primind şi o leafă (*ulufe*). Acesta a fost îmbrăcat cu blană (*bürk*) roşie şi împodobit cu bonetă de aur. Potrivit obiceiului generoşilor împăraţi tobele au bătut şi ţimbalele au sunat şi au avut loc cinstiri pline de măreţie. După obiceiul lor <noul voievod> a fost aşezat pe tronul Moldovei. Şi spre a curma vechea gîlceavă dintre raialele ţării Moldovei şi ale ţărilor bine păzite [70], s-a fixat şi s-a stabilit o nouă graniţă din partea Akkermanului pînă la rîul Prut (*Berut*) în faţa oraşului Fălciu (*Falcin*), mai sus amintit, şi de aici pînă la fluviul Nistru (*Turla*). Au fost date porunci noului voievod ca în cele două părţi ale hotarului de mai sus să fie zidite două cetăţi puternice. În răstimpul cît oştile împărăteşti au poposit în această ţară, s-au făcut şi unele cercetări. Astfel, unul dintre sfetnici, marele imbrahor (*mirahor*) Hüsein-aga, a fost însărcinat să sape şi să răscolească uşor unele părţi ale cetăţii voievodului rebel al Moldovei, care fugise, pentru a descoperi tezaure şi comori. S-a mai poruncit ca după ce vor fi găsite toate acestea să fie predate vistieriei împărăteşti. Cu prilejul acestor cercetări şi săpături făcute din ordinul sultanului cuceritor, au ieşit la iveală atîtea diamante de mare preţ şi atîtea avuţii încît au depăşit închipuirea emirilor. Astfel, au fost găsite multe vase de aur şi de argint, diverse arme şi unelte de luptă ornate şi lucrate artistic, roţi şi obiecte bătute în pietre preţioase, evanghelii artistic legate, cruci aurite, stofe preţioase, lingouri de aur curat ş.a. În sfîrşit, au fost găsite atîtea comori şi tezaure ascunse sub pămînt ca şi cînd ar fi rămas bogăţiile marilor Afrasiab şi Afridun [71]. Toate aceste comori de neînchipuit au fost luate pentru vistieria norocosului padişah.

După ce au fost făcute cu generozitate diverse favoruri hanului din Crimeea, emirilor şi mîrzacilor săi, li s-a dat învoirea să se reîntoarcă.

---

[69] După izvoarele româneşti, fiul lui Alexandru, nepotul lui Ştefan cel Mare.

[70] Adică din Imperiul Otoman.

[71] Figuri legendare. Cf. *I. A.*, sub voce.

În afară de aceasta, solul craiului [72] care a arătat supunere şi a slujit împreună atîtea zile în tabăra împărătească, înfăţişîndu-se pentru arz a fost, de asemenea, îmbrăcat cu *hilat* şi i s-a dat învoire să se întoarcă.

La 28 ale lunii rebi-ul-ahîr [73], plecînd din Suceava au străbătut menziluri după menziluri şi au venit la schela Isaccei.

EVENIMENTUL AL 38-LEA

În timp ce măreţul Sultan era preamărit la valul Isaccei (*Sakcî*) pentru cucerirea ţării Moldovei, au sosit olacii marelui amiral Haireddin-paşa <care au povestit despre victoriile flotei împărăteşti>.

[72] Erast Kretkowski, castelan de Bresc.
[73] 23 septembrie 1538.

HEFT MEDJLIS [74]

(ed. Ahmed Djevdet, Istanbul, 1898—1899/1316)

16 EXPEDIŢIA LUI SULEIMAN MAGNIFICUL ÎMPOTRIVA SZIGETVÁRULUI

După ce oastea imperială s-a aşezat pe cîmpia Zemlinului [75], s-a hotărît să se facă divan ca să se înfăţişeze demnitarii. De favorurile şi binefacerile imperiale s-a bucurat strălucitul crai, fiu de crai, numit fiul ardeleanului (*Erdel-oglu*) [76], adică craiul Ştefan, slăvitul Allah să-l îndrume spre credinţă şi, preschimbîndu-i devotamentul în robie, să-l îndrepte spre supunere. El este distins printre emirii neamului Mesiei şi este alesul dintre mai marii celor care cred în Isus, cel mai mare dintre beii leşeşti şi cel mai cinstit dintre vitejii cehi. După ce el şi-a plecat faţa la picioarele tronului şi după ce a fost înveşmîntat în *hilatul* de onoare al ţării, cortul împărătesc, purtător a o mie de semne de victorie, a plecat mai departe ... după ce a poposit zece zile în aceste locuri, în timpul sărbătorilor de sacrificiu (*îyd-i-edha*) [77] pentru a petrece acele zile de bucurii.

26 ... Raialele supuse, împreună cu mai sus-numitul fiu distins, Erdel-oglu, principele Ştefan, care este desăvîrşit prin supunere, precum şi cazacii, voievozii şi *iunacii* [78] sosiţi de prin părţile Ţării Româneşti şi ale Moldovei (*Kara-Bogdan*), cu toţii au fost însărcinaţi prin firman să lupte sub comanda lui Pertev-paşa. Afară de aceasta şi beilerbeiul (*miri-miran*) de Timişoara, fericitul şi viteazul şi puternicul Mustafa-paşa sosind pe cîmpul de luptă împreună cu gaziii căliţi în lupte şi cu luptători viteji, au ridicat metereze pentru cucerirea cetăţii Gyula [79], devenind luptători neîntrecuţi pentru ocuparea unor alte cetăţi şi întărituri.

38 ... În părţile unde comanda cuceritorul cetăţii, sus-amintitul Pertev-paşa, au fost obţinute victorii şi cuceriri, capturîndu-se prăzi, cu prilejul cuceririi cetăţii numite Gyula, cea cu zidurile întărite şi fortificate, şi a încă două cetăţi aflate pe înălţimi, purtînd numele de Baghiova [80] şi Lagoş [81] .

---

[74] Lucrarea aceasta cuprinde descrierea lnptei de la Szigetvár din 1566, nnde a murit Suleiman Magnificul.

[75] În text: *Zemin* sau *Zemun*.

[76] *Erdel-oglu*: „fiul ardeleanului”, adică voievodul Transilvaniei Ioan Sigismund, numit de turci Istefan (Ştefan).

[77] <10 zil-hidjge 973> = 28 iunie.

[78] *Iunak*: călăreţ, viteaz.

[79] Bekesgyula, oraş în Ungaria.

[80] *Baghi-ova*: formă coruptă pentru Lipova.

[81] *Lagoş*: Lugoş.

MUSTAFA SELANIKI

Cronicarul otoman Selaniki, originar din oraşul Salonic, s-a născut pe la mijlocul secolului al XVI-lea [1]. În anul 1565 îl găsim în anturajul beilerbeiului Rumeliei, Semşi Ahmed-paşa [2], îndeplinind funcţia de *hafîz*[3]. Apoi a ocupat o serie întreagă de funcţii pe care le enumeră cu precizie în opera sa istorică [4]. Astfel, în anul 1584 (992) era secretarul lui Nişangi Mehmed-paşa [5], el însuşi autorul unei cronici. Între 1586 şi 1595 a ocupat diferite funcţii politice şi administrative. Nu se cunoaşte anul morţii sale. Se crede că şi-a încheiat zilele după anul 1008 al Hegirei (1599—1600), probabil în oraşul Istanbul.

Opera sa istorică a fost parţial tipărită la Istanbul în anul 1864 (1281), sub titlul: *Tarih-i Selaniki Mustafa efendi* (*Cronica lui Selaniki Mustafa efendi*), 14 f. + 351 p. Această cronică descrie istoria otomană începînd din luna lui safer 971 (august 1563) şi pînă la anul Hegirei 1008 (1599—1600). Ea cuprinde deci ultimii trei ani din domnia lui Suleiman Magnificul (mort 1566), domnia lui Selim al II-lea (1566—1574) şi a lui Murad al III-lea (1574—1595), precum şi cîţiva ani din domnia sultanului Mehmed al III-lea (1595—1603).

Spre deosebire de alţi cronicari, Selaniki prezintă evenimentele printr-o prismă mai obiectivă, fără exagerări, urmărind o cît mai fidelă evocare a lor. Marele merit al acestei cronici îl constituie faptul că autorul a fost contemporan şi martor ocular al epocii descrise. Datorită diverselor funcţii pe care le-a ocupat în administraţia Imperiului otoman, Mustafa

---

[1] Data naşterii lui nu se cunoaşte precis.
[2] Ahmed-paşa, mare vizir pe la 1580 (988).
[3] *Hafîz*: cel care recită Coranul pe dinafară.
[4] Vezi cronica sa *Tarih*, p. 11, 235, 261 ş.a.
[5] Nişangi Mehmed-paşa din Merzifon, autorul unei cronici otomane sinoptice: *Tarih* (vezi în volumul de faţă, p. 290).

Selaniki a avut la îndemînă şi a utilizat documente statistice, opera sa istorică devenind astfel o sursă preţioasă pentru evenimentele dintre anii 1563 şi 1599. Totuşi, ediţia tipărită în 1864, după cum se arată într-o notă (p. 351), este incompletă. Editorul nu a publicat decît partea de pînă la anul Hegirei 1001 (octombrie 1592), pe motiv că pentru evenimentele ce urmează după această dată posedăm cronica lui Mustafa Naima [6].

Manuscrise bune şi complete ale acestei cronici se găsesc însă în diverse biblioteci din Europa, printre altele la Biblioteca Naţională din Sofia şi la Institutul Popoarelor Asiei din Leningrad.

Extrasele alăturate au fost traduse, pentru evenimentele de pînă la 1592, după ediţia din 1864, iar restul pe baza fotocopiilor după manuscrisele aflate la Sofia şi la Leningrad.

Bibliografie: Djemal ed-Din, *Osmanlî tarihi ve müverrihleri* (*Cronicile şi cronicarii otomani*), Istanbul, 1314/1896—1897, p. 36; Ahmed Refik, *Alimler ve San'atkârlar* (*Învăţaţi şi artişti*), p. 34 şi urm.; *S. O.*, III, 68; *G. O. W.*, p. 136—137, *E. I.*, IV, 216.

[6] Recent, a apărut în Turcia o nouă ediţie a cronicii lui Selaniki, fără să ne fi parvenit însă pînă în momentul de faţă.

TARIH

(ed. Istanbul, 1864/1281)

14 Anul 973 al Hegirei[1]. Anul acesta, din suma datorată de ghiaurul
15 crai al ungurilor lipseau 35 000 de guruşi[2]. Între timp, a sosit ştirea că, cu ajutorul lui Allah, ei vor trimite haraciul pe doi ani, cerînd scuze sub diferite pretexte. Ei au început să se certe cu emirii de margine, zicînd: „Hotarele sînt locurile unde se găsesc bisericile noastre şi acolo noi facem o dată pe an iarmaroace (*panair*) şi voi aţi putea să împiedicaţi adunările şi obiceiurile noastre".

Emirii de margine au trimis ştiri la Poarta fericirii precum că din această pricină <ghiaurii> au întărit cetăţile Gyula şi Timişoara şi au fortificat şi cetatea Szigetvárului.

<Pregătirea expediţiei împotriva Ungariei şi asediul cetăţii Szigetvár>.

26 Şi spre serhatul Timişoarei, în mijlocul unui lac, umilii de ghiauri au construit, neţinînd seama de tratat, o cetate puternică numită Gyula.

... Oastea otomană aşezîndu-şi tabăra la Zemlin[3], s-a dat de ştire că aici va avea loc Sărbătoarea sacrificiilor[4]. De asemenea, s-a anunţat că se va face aici şi un popas. La divanul de la chindie, înfăţişîndu-se cu scrisori oamenii lui Ştefan Ianoş-oglu[5], craiul Transilvaniei (*Erdel*), au anunţat că a doua zi va veni Ianoş-<oglu>, trecînd Dunărea cu bărcile (*şaika*).

De aceea, poruncindu-se oştii victorioase, în ajun de sărbătoare, ea a ieşit în întîmpinarea acestuia cu mare alai.

Din cauza întîrzierii lui, oastea a aşteptat mai mult timp. Cînd pomenitul crai a sosit, întinzîndu-se un cort roşu, i s-au făcut onoruri de primire cu cinste. De asemenea i s-au pregătit daruri şi numeroase favoruri. În ziua următoare, avînd loc un divan mare, sus-numitul Ioan Sigismund (*Istefan*) a venit însoţit de un număr de 300 de ostaşi ghiauri, de statură înaltă, unii cu cai împodobiţi şi alţii pedeştri. S-a ţinut un mare divan la care au participat mulţi oameni. Oastea de Poartă (*kapu-halkî*) era împodobită atît de bogat şi cu atîta fast, încît a o descrie întrece orice putinţă.

---

[1] 29 iulie 1565 — 18 iulie 1566.
[2] Monedă otomană.
[3] În text: *Zemun*. Localitate pe malul drept al Dunării, lîngă Belgrad.
[4] 10 zil-hidjge 973: 28 iunie 1566.
[5] Adică Ioan Sigismund Zápolya.

Înfățișarea oștilor beilerbeiului Rumeliei, Anatoliei și Karamaniei, a emirilor *zaimi*[6] și a spahiilor era în afară de orice închipuire. A descrie pe fiecare în parte era cu neputință. Cînd mai sus-amintitul crai, Istefan, a venit împreună cu marii viziri în fața gloriosului șehinșah[7] și, scoțîndu-și tichia sa împodobită cu pietre prețioase lucrate cu meșteșug, a îngenunchiat după obiceiul lor în semn de supunere, atunci măria sa prea fericitul padișah i-a poruncit să se scoale. Ridicîndu-se, după ce a mai făcut doi pași, el a îngenunchiat din nou. Îngenunchind și a treia oară, s-a dus apoi și s-a închinat la picioarele sultanului. După ce s-a sculat, măria sa
27 marele vizir Mehmed-pașa[8] i-a dus el însuși scaunul împodobit cu perle și acesta s-a așezat pe el. Apoi, după ce au ieșit afară, craiul mai sus-arătat[9], cerînd scuze beiului dragoman[10], Ibrahim[11], i-ar fi zis : „Măreția sa m-a făcut să-mi pierd cunoștința ; nu mi-a rămas putere să vorbesc".

69 ... Mai înainte, măria sa Petrev-pașa[12], cel de-al doilea vizir, pe cînd era beilerbei de Timișoara, fiind numit serdar pentru cucerirea cetății Gyüla, a făcut sforțări demne de laudă pentru îndeplinirea slujbei cu care fusese însărcinat. Apoi, străduindu-se împreună cu oastea musulmană, el a cucerit cetatea mai sus-arătată.

De asemenea, veniseră în capitala Istanbul soli din țările regilor creștini. S-a dat poruncă să fie și ei întîmpinați. Mai întîi a format un alai aparte solul craiului unguresc. Cînd a venit în dreptul lor, unul dintre ceaușii înaltei Curți l-a salutat pe solul de mai sus. Aceștia, potrivit obiceiului lor, și-au ridicat șepcile (*șapka*) de pe cap. De asemenea alaiurile din Franța, Veneția, Raguza (*Dubrovenedik*), Țara Leșească (*Leh*), Țara Românească (*Eflak*) și Moldova (*Bogdan*) și Transilvania, trecînd prin fața solului lui Kulihan, șah de Revan și Nahgivan, au salutat după obiceiul lor mai sus-arătat.

În această clipă, sus-amintitul sol al șahului Kulihan[13], adresîndu-se lui Șemsi-pașa, l-a întrebat : „Sultanul meu[14], la trecerea atîtor alaiuri de ghiauri toți își scot pînă și tichiile. O fi obiceiul lor ?". La aceasta, Șemsi-pașa i-a răspuns : „Acesta este obiceiul lor și cînd se întîlnesc între ei își scot șepcile din cap în semn de salut ...".

---

[6] În text : *zuama*, posesori de feude mari, numite *zeamet*.

[7] Șehinșah, unul din numeroasele epitete ale sultanilor otomani, însemnînd „împăratul împăraților".

[8] Mehmed-pașa Sokollu, mare vizir: 1565—1579 (972—987).

[9] Ioan Sigismund.

[10] În text, *tergiuman* : interpret, traducător, tălmaci.

[11] Baștergiuman Ibrahim (polon) : 1551—1571.

[12] *Petrev-pașa*, amiral și vizir otoman (m. 1574).

[13] Despre șahul Kulihan, unul din șahii Persiei, care trecuse de partea sultanului Suleiman Magnificul, cf. D. Cantemir, *Istoria Imperiului Otoman*, I, p. 309, nota 119.

[14] În text, *Sultanım* : „domnul meu", „stăpînul meu".

165 Luîndu-se după lege peşcheşuri de la craii de Moscova, de la craiul unguresc, de la leah, precum şi de la solii germani (*Alaman*), ai Cehiei, Franţei, Veneţiei, Raguzei, Ţării Româneşti şi Moldovei, aceştia şi-au îndeplinit misiunile lor <în anul 990 [15]>.

173 Anul 991 [16]. Într-o zi de duminică, a 22-a zi din binecuvîntatul ramazan, anul mai sus-arătat [17], pe cînd beilerbeiul de Rumelia [18] se odihnea la Silistra, ghiaurii cazaci, venind asupra cetăţii Bender, au făcut multe blestemăţii. Atunci, acordîndu-i-se măriei sale Djafer-paşa, ca semn de binefacere, demnitatea de vizir, el a plecat, potrivit legii, în expediţie, luînd pe lefegiii de dreapta [19] şi pe ostaşii *gureba* de stînga [20] şi un număr de 1500 de ieniceri. Ajungînd cu oamenii săi acolo unde trebuia, Djafer-paşa le-a venit de hac ghiaurilor, condamnaţi să ardă în focul infernului, care veniseră asupra cetăţii Bender. Tot în acest timp i-a fost dat lui Ali-paşa, beilerbei de Buda, un firman prin care devenea beilerbei de Rumelia şi i s-au trimis ceauşi ca şi el să ajungă din urmă oastea lui Djafer-paşa.

... De asemenea şi imbrihorul (*mirahor*) cel mic, Husein-aga, îndeplinindu-şi misiunea de a instala cu steag pe voievodul Ţării Româneşti [21], a fost mazilit la întoarcerea sa din slujbă.

182 ... Şi în anul mai sus-arătat, pe la mijlocul lunii şaban [22], măria sa vizirul Djafer-paşa, întorcîndu-se de la oastea din Bender, a venit la Poarta fericirii unde, după obiceiul Sublimei Porţi, a prezentat peşcheşuri. Chiar în acea zi, dîndu-se voie solului francez <să se întoarcă>, a avut loc un mare divan.

219 ... Anul 995 [23]. Pe la sfîrşitul lunii mai sus-arătate [24] vizirul Ali-paşa, beilerbei de Buda, a fost mazilit. S-a dat firman ca Iusuf-paşa, beilerbei de Timişoara, să fie beilerbei de Buda, iar beilerbeilicul de Timişoara a fost acordat lui Hasan-aga care fusese înălţat de la başcapugibaşîlîc [25].

221 ... Şi fostul başdefterdar [26] Burhaneddin efendi, tot pe la mijlocul lunii arătate (*djumadi-ul-evvel*) [27], despărţind ţinutul Dunării de restul

[15] 26 ianuarie 1582 — 24 ianuarie 1583.
[16] 25 ianuarie 1583 — 13 ianuarie 1584.
[17] 22 ramazan <991> = 9 octombrie 1583.
[18] Ahmed-paşa (?).
[19] *Ulufedji*: lefegii, o categorie a cavaleriei otomane.
[20] *Gureba*: altă categorie a cavaleriei otomane.
[21] Petru Cercel (1583—1585).
[22] Evasît şaban <992> = 18—27 august 1584.
[23] 1587.
[24] <Rebi-ul-evvel 995> = 9 februarie — 10 martie 1587.
[25] *Başcapugibaşîlîc*: funcţia de şef al portarilor.
[26] *Başdefterdar*: ministru de finanţe.
[27] Djumadi I <995> = 9 aprilie — 8 mai 1587.

provinciei, a devenit defterdar de Dunăre cu titlul de al patrulea defterdar şi cu un venit anual de 120 000 aspri (*akce*).

232 ... În anul mai sus-arătat, la Poarta Împărăţiei başdefterdarlîcul i-a fost acordat lui Burhaneddin, defterdar de Dunăre, iar defterdarlîcul de Dunăre a fost dat lui Abazazade efendi ... anul 995 [28].

257 ... Sultanzade Mehmed, bei de Nicopol, împreună cu oastea din Rumelia, care fusese adunată mai înainte, fiind înştiinţat despre unirea cetelor căzăceşti cu voievodul hain al Moldovei, care fugise [29], s-a repezit cu vitejii musulmani într-acolo. Cu ajutorul lui Allah, călcîndu-i în culcuşul lor, n-a scăpat nici un suflet, cu toţii fiind trecuţi prin ascuţişul sabiei. Acesta (Mehmed-bei) a fost cinstit cu un *hilat* strălucitor, în anul 996 [30].

Şi beilerbeiul de Rumelia, Hîzîr-paşa, a primit firman pentru a se întoarce la tabăra de iarnă [31] din Silistra. Anul 997 [32].

270 ... <Beilerbeiul de Buda> gazi Ferhad-paşa fiind ucis de nişte rebeli, defterdarul <Bali efendi> a fugit cu mii de nenorociri. Îndată ce acestea au fost făcute cunoscute <Porţii>, beilerbeilicul <de Buda> a fost dat lui Mustafa-paşa, care era beilerbei de Timişoara. Tot în anul mai sus-arătat, lui Hasan-paşa, care fusese mazilit din Anatolia, i s-a dat firman pentru <beilerbeilicul de> Timişoara.

274 ... Data de mai sus [33]. <La moartea eunucului Mehmed-aga> locuitorilor <de pe malul Dunării> le-a părut rău de moartea acestuia, deoarece înfiinţase cetate şi oraş pe malul Dunării, la locul numit trecătoarea Ismail. De aceea, moartea acestuia a fost privită ca un eveniment.

Plecarea din această localitate (Ismail) s-a întîmplat în anul 999 [34].

275 Pe vremea cînd măria sa Hîzîr-paşa, beilerbei de Rumelia, se găsea în tabăra de iarnă din Silistra, i s-a dat firman spre a fi vizir.

284 ... Ghiaurul căruia i se acordase prin favoare voievodatul Ţării Româneşti [35], făcînd moarte de om a fost aruncat în închisoare.

---

[28] 1587.

[29] În această vreme domnea, pentru a doua oară, Petru Şchiopul (1582—1591). Poate fi vorba însă şi de Ion Potcoavă, care a domnit scurtă vreme, fiind alungat de turci şi marii boieri.

[30] 2 decembrie 1587 — 19 noiembrie 1588.

[31] În text: „*Kîşlak*".

[32] 20 noiembrie 1588 — 9 noiembrie 1589.

[33] Zil-kade 998 = 1—30 septembrie 1590.

[34] 30 octombrie 1590 — 18 octombrie 1591.

[35] Iliaş, fiul lui Alexandru Lăpuşneanu, care nici nu a venit în ţară (martie 1591).

Mai înainte, pe cînd unul dintre voievozii Ţării Româneşti <Iliaş> era închis, potrivit unui vechi obicei, în insula Rodos, în anul 999[36], pe la mijlocul lunii regeb[37], fostul vizir Damad Ibrahim-paşa, pentru a procura cele necesare cheltuielilor importante ale măriei sale gloriosul sultan, l-a scos pe voievodul mai sus-amintit din insula Rodos, acordîndu-i voievodatul Ţării Româneşti. Sus-arătatul vizir împrumutînd aspri de la ghiaur, acesta, la rîndul său, venind la înaltul divan, s-a închinat împărăţiei. Cu acest prilej şi-a pus *burca* (*bürk*). Dar tocmai cînd era să se întoarcă <în ţară>, el a săvîrşit, din pricina beţiei, o crimă, ucigînd cîţiva ghiauri care se aflau în slujba sa, înainte de a pleca la domnia sa din provincie. De aceea, el a fost aruncat din nou în închisoarea Şapte Turnuri (*Kule-i heft*). În urma celor întîmplate, s-a dat firman ca să fie trimis în locul lui un alt voievod ...[38] la data mai sus-arătată.

PLECAREA VOIEVODULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI

Afurisitul căruia i se dăduse firman de a fi iarăşi voievod în Ţara Românească, făcînd răutăţi, a fost întemniţat. Apoi, s-a dat firman ca acest voievodat să fie acordat lui Alexandru[39], fiul fostului voievod al Moldovei care, răzvrătindu-se, fusese prins şi osîndit.

Potrivit legii, acesta (Alexandru), înfăţişîndu-se la înaltul divan şi-a pus *burca*, după care i s-a dat poruncă să se întoarcă în ţară fără zăbavă. Kurt-aga, emir de steag (*mir alem*), a ieşit <din Constantinopol> plecînd cu misiunea de a-l numi bei în vilaietul său. Anul 999, sfîrşitul lunii regeb[40].

SOSIREA VIZIRULUI HÎZÎR-PAŞA LA ISTANBUL

La începutul lunii mai sus-amintite (zil-kade)[41], i s-a spus lui Hîzîr-paşa, care stătea în tabăra de iarnă (*kîşlak*) din Silistra, să se prezinte la înalta Poartă, atunci cînd va fi adusă la împărăţie darea (*virgü*) craiului leşesc. Cînd craiul cel mai sus-arătat a hotărît să-şi îndeplinească obli-

[36] 1590–1591.

[37] Regeb <999> = 25 aprilie – 24 mai 1590.

[38] Ştefan Surdu (?) (1591–1592).

[39] Alexandru al IV-lea, fiul lui Bogdan Lăpuşneanu (1592–1593).

[40] Evahir regeb <999> = 15–24 mai 1591.

[41] Evail zil-kade <999> = 21–30 august 1591.

gația, dînd chiar mai mult decît suma prevăzută, mai sus-numitul vizir (Hîzîr-pașa) a venit la Istanbul unde a fost întîmpinat de agalele suitei împărătești și de ceaușbașîi, în anul 999, luna zil-kade [42]. ...

301 ACORDAREA VOIEVODATULUI MOLDOVEI ÎN ANUL 999 AL HEGIREI [43]

A sosit știrea că Petru, voievodul Moldovei [44], neputînd suporta obligațiile tributare, a fugit în altă țară. Atunci a fost numit în locul său Aron (*Arvan*) [45], fiul lui Alexandru [46].

La numirea sa ca voievod, el s-a obligat să mărească tributul (*maktu*) pe care l-a achitat luînd bani cu împrumut de la cămătarii țării sale cu obligația de a le plăti 5 și 10 <*akcele* [47]> pentru 1 <*akce*> [48]. Acesta, dînd peșcheșul său și punîndu-și *burca*, a plecat sărutînd mîna sultanului. ...

319 ZAIAFETUL PENTRU SOLUL IRANULUI ȘI REÎNNOIREA DOMNIEI ÎN MOLDOVA

<luna șaban, anul 1000 [49]>

320 <La ospățul pregătit în cinstea solului persan> voievodul Modovei [50] a stat ascuns în odaia ienicerilor și, cu ajutorul lor, i s-a reînnoit domnia. Ienicerii au intrat și au ieșit împreună cu el la sultan. Și această faptă neobișnuită a fost făcută de cetele ostășești. De aceea s-a spus că aceasta este luare de rușfet, că nenorocirea este aproape și că părerea de rău va veni neîndoielnic.

324 ... La bairamul (*îyd*) din șevval <anul 1000> [51] ceata de ieniceri, îndreptățind pe un nedemn (*hînzîr*) din neamul voievozilor din Moldova și înfățișînd norocosului padișah o hîrtie pecetluită în formă de *mahzar* [52]
325 amănunțit, s-au rugat să i se dea ghiaurului voievodatul Moldovei. Dar cel care fusese voievod înaintea lui, mergînd cu capugibașî Mehmed-aga, a predat darea (*virgü*) sa dînd mai mult decît trebuia. De asemenea nu se

[42] 21 august — 18 septembrie 1591.
[43] 30 octombrie 1590 — 18 octombrie 1591.
[44] Petru Șchiopul (1582—1591).
[45] Aron Tiranul (1591—1592).
[46] Alexandru Lăpușneanul (1563—1568).
[47] Akce : monedă otomană ; aspru.
[48] În text : „*birin beșe ve ona*", ceea ce înseamnă cu o dobîndă de 5 și 10 la 1.
[49] 13 mai — 10 iunie 1592.
[50] Aron Tiranul (?).
[51] Șevval 1000 = 11 iulie — 8 august 1592.
[52] *Mahzar* : cerere, jalbă.

cuvenea să fie mazilit înainte de a se împlini şase luni, deoarece nu plătise banii pe care-i luase de la numeroşi ieniceri pentru veşminte scumpe, şi de la alţi spahii mari şi pentru că nu achitase banii împrumutaţi cu dobîndă de la fundaţiile pioase şi nici banii orfanilor. Ei (creditorii) au început să se agite şi să se neliniştească, spunînd că „aga de ieniceri a greşit în această privinţă". Cei care aveau bani la acel voievod, supus nemusulman, s-au unit şi, pregătind cereri scrise padişahului, au început să strige că toată avuţia lor a intrat în vistieria împărătească. În acest timp, nenorocitul care fusese mazilit din domnie venise la Istanbul, cu aspri (*akce*) cam de vreo 50 de poveri (*yük*) [53]. El spera să i se araujeze situaţia şi să se întoarcă, dar, pe cînd trecea spre Galata, fără să spună cine este, ienicerii au aflat aceasta şi, întrebîndu-l de ce s-a travestit şi zicîndu-i că fiecare pricină îşi are rezolvarea sa, l-au prins şi l-au închis în noaptea aceea. Pretextînd că s-a dat firman ca toată avuţia lui să fie luată la *mirie*, l-au prădat şi l-au jefuit <pe voievod>. A doua zi, acest lucru aflîndu-se de la Sinan-aga, care mai înainte fusese chehaia (*kethuda*) de ieniceri şi apoi mazilit din slujba de mic imbrohor, s-a spus că la mijloc este o uneltire
326 şi el a fost închis la Ieni-Hisar în anul 1000 [54].

336 ... Într-o joi, în a şasea zi din şevval [55], cînd aga de ieniceri, Halil-aga, voia să reînnoiască domnia Moldovei în favoarea aşa-numitului Vasilaki [56], această dorinţă nu i s-a îndeplinit, deoarece, ieşind din agalîc, a fost numit sangeacbei de Kastamonu. Atunci s-a dat firman ca agalîcul de ieniceri să fie acordat lui capugibaşî Mehmed-aga care, ducîndu-l [57] pe voievodul Moldovei, adusese de acolo aspri şi s-a dat firman ca fostul bei să rămînă mai departe în Moldova [58].

Deşi se zvonise că la dorinţa cetei de ieniceri, Halil-aga, care fusese scos, ar fi scris, după vorbele ienicerilor, jalbe (*mahzar*) sigilate, şi aflîndu-se că este o dorinţă rea şi personală a lui <Halil-aga>, pentru hatîrul ruşfetului pe care-l luase, i s-a promis totuşi <lui Halil-aga> că voievodatul Ţării Româneşti va fi acordat <protejatului său>.

---

[53] Un yük = 100 000 de aspri, deci 5 000 000 de aspri (= 50 000 piaştri).

[54] 19 octombrie 1591 — 7 octombrie 1592.

[55] 6 şevval <1000> = 16 iulie 1592.

[56] Un pretendent cu acest nume la domnia Moldovei nu figurează în listele cronologice cunoscute. Poate că este vorba de Ionaşcu, pretendent la domnie în vara anului 1592.

[57] În Moldova.

[58] Pe atunci în Moldova fusese numit Alexandru cel Rău (iunie 1592), dar n-a domnit aici fiind mutat în Ţara Românească.

Anul 1001, luna muharrem [59]

339 VOIEVODUL MOLDOVEI FĂCÎND ACTE DE TRĂDARE, A FOST PRINS ŞI PEDEPSIT CU MOARTEA

Mai înainte de aceasta, domnia Moldovei, după lege (*kanun*), a fost acordată ghiaurului Petre [60], care se găsea la Sublima Poartă. Veli-aga, capugibaşî, a pornit cu steag din înalta Curte împărătească pentru a-l aşeza pe acesta ca voievod în Moldova.

Necredinciosul cel nebun [61], făcînd înţelegere cu mulţi răzvrătiţi afurisiţi şi nevrînd să-l primească pe voievodul care venea în locul său, spunea : „Şi eu pot să dau dare (*virgü*) la Sublima Poartă ; pot să dau chiar mai mult decît el [62]".

De aceea nu a îngăduit celor sosiţi [63] să intre în ţară. Din această pricină, timp de mai multe zile el a făcut tulburare şi gîlceavă.

Cu ajutorul lui Allah, ghiaurul fiind prins în urma unor măsuri bune, el a fost legat îndată şi adus la Sublima Poartă, unde a fost trimis la Balîk-Pazarî [64] pentru a fi spînzurat. Aici el a fost spînzurat, devenind pildă pentru toţi. Anul 1001, mijlocul lunii muharrem [65].

<Aici se termină informaţiile privitoare la ţările române în partea editată a cronicii lui Selaniki>.

Continuarea cronicii după ms. din Biblioteca Naţională din Sofia — Bulgaria [66]
Facsimilul 4

12 REGEB, ANUL 1003 [67]. BEIUL SILISTREI FACE CUNOSCUTĂ STAREA DUŞMANULUI ŞI A ŢĂRII

În acest timp sangeacbeiul de Silistra, fostul ceauşbaşî, care prin poruncă fusese numit serdar şi care, luptîndu-se de cîteva ori cu ghiaurii răsculaţi, obţinuse cu ajutorul lui Allah noroc şi biruinţă şi-i înfrînse pe

[59] 8 octombrie — 6 noiembrie 1592.
[60] Petre Cazacul (august — 24 octombrie 1592).
[61] Este vorba de pretendentul Ionaşcu, care conduce o răscoală în vara anului 1592.
[62] Decît cel nou numit.
[63] Soliei turceşti care aducea un alt voievod.
[64] „Piaţa de peşte" din Istanbul.
[65] 18—27 octombrie 1592.
[66] Microfilmul şi o fotocopie se află la Institutul de istorie Nicolaie Iorga. (fără cotă).
[67] 23 martie 1595.

duşmanii legii, a trimis arzuri şi olaci, descriind în amănunt şi tălmăcind starea ghiaurilor.

6 <Divanul convocat de marele vizir Ferhad-paşa, ca să hotărască în ce direcţie să fie îndreptată expediţia împotriva necredincioşilor, a avut loc pe la mijlocul lunii şaban al anului 1003 [68]>.

7 Mai întîi măria sa serdarul <Ferhad-paşa> a întrebat: „Asupra căruia dintre ghiauri ar fi bine să pornim?".

Atunci, <vizirul> Ibrahim-paşa şi <Djerrah> Mehmed-paşa au spus: „Este mai bine să se pornească asupra duşmanului de la Buda, iar în părţile Ţării Româneşti şi ale Moldovei să fie numiţi serdari cu cîte o oaste, pentru ca ţara să fie păzită". Măria sa capudanul Halil-paşa a zis: „Deocamdată este important să fie înlăturate răscoalele din Ţara Românească şi Moldova".

Atunci, măria sa serdarul, la rîndul său, grăind îndată „aşa este!", a întărit părerea măriei sale Halil-paşa, iar pe măria sa <Hadîm> Hasan-paşa l-a întrebat: „Tu ce zici?". Acesta a spus: „Eu sînt pentru ceea ce a spus Ibrahim-paşa". Cînd l-a întrebat şi pe Lala Mehmed-paşa: „Tu ce zici?", acesta a răspuns: „Pentru oaste trebuie trei lucruri: zaherea, recrutare (*ketibe*) şi bani (*hazine*). Care din acestea se poate îndeplini mai uşor, cu aceea trebuie să mergi asupra duşmanilor legii". Măria sa Molla efendi [69] a spus: „Potrivit zicalei „să mergi în apropiere", înlăturarea uneltirilor raialelor care s-au răsculat în ţinuturile islamice este mai importantă decît să mergi asupra ghiaurilor din ţinuturi duşmane îndepărtate (*harbi küffar*)". Atunci măria sa marele vizir, la rîndul său, aprobîndu-l <pe Molla efendi>, a hotărît să pornească împotriva vilaieturilor Ţării Româneşti (*Eflak*) şi Moldovei (*Bogdan*).

<Urmează relatarea încheierii divanului>.

9 14 şaban 1003 [70].

10 <Se descrie dezorganizarea serhaturilor şi alianţa popoarelor creştine>.

De asemenea şi la serhatul Timişoarei, afurisitul de ardelean, cunoscînd foarte bine situaţia de la Poarta fericirii, a început să adune ghiauri şi să se răzvrătească. S-a arătat că atunci cînd el a atacat cetatea Lipova sangeacbeiul ei a căzut, trecînd în rîndurile martirilor, iar ghiaurii au pus stăpînire pe cetate.

[68] 21—30 aprilie 1595.
[69] Este vorba de şeih-ul-islam Bostanzade Mehmed efendi.
[70] 24 aprilie 1595.

<Urmează versurile unui oarecare Addi efendi, în care cere sultanului să salveze hotarele imperiului> :

„Numai Timişoara şi Gyula au rămas,
Toate sangeacurile au intrat sub stăpînire duşmană.
Au rămas numai cele supuse Budei
Celelalte, toate s-au nenorocit".

12 ... 27 şaban 1003 [71]. În acest timp, vizirul Sinanpaşaoglu Mehmed-paşa, beilerbei de Buda, a fost înlăturat şi s-a poruncit ca în locul lui să devină beilerbei Mihalidjli Ahmed-paşa care fusese mazilit de la Timişoara.

ULTIMA ZI A LUI ŞABAN CEL MĂREŢ. PLECAREA MĂRIEI SALE SERDARUL FERHAD-PAŞA, CU ORDIA ÎMPĂRĂTEASCĂ, ÎN EXPEDIŢIA ÎMPOTRIVA ŢĂRII ROMÂNEŞTI (*EFLAK*)

<Se descrie mai departe luarea unor măsuri de pază la hotare>.

S-a poruncit ca oastea silahdarilor să plece, cu agalele lor, pentru paza *Estergonului* [72], iar oastea ulufegiilor de dreapta a fost numită la paza Timişoarei. ...

SOSIREA UNEI ILUSTRE SCRISORI AMĂNUNŢITE DE LA MĂRIA SA HANUL TĂTĂRESC GAZI GHIRAI-HAN, CĂTRE MĂRIILE LOR VIZIRII MARI

Sosind scrisoare de la măria sa hanul tătăresc Gazi Ghirai-han, acesta face cunoscut că ... craii Transilvaniei, al leahului şi Moscovei au strîns foarte mulţi ostaşi afurisiţi şi merg să ajute vilaieturile Ţării Româneşti şi Moldovei care, răzvrătindu-se, s-au răsculat.

<El cere vase turceşti care să stea împreună cu oastea tătară pe apa Oceakov (*Ozu*) pentru paza acestor ţinuturi>.

13 În a treia zi a lunei şevval <1003> [73] au venit la Poarta fericirii strigătorii de ajutor (*feriadcii*), trimişi de ulemale şi oameni pioşi, precum şi de locuitorii mici şi mari ai Babadagului, necăjiţi din cauza rătăcirii ghiaurilor umili care, în zilele acestei ierni, au ocupat malurile Dunării. Cunoscînd evenimentele care se petrecuseră acolo, ei ne-au spus : ... Au rămas numai cetăţile Brăila (*Ibrail*) şi Varna şi Chilia şi Akkerman şi

[71] 10 mai 1595.
[72] Esztergom, cunoscut şi sub numele de Strigoniu sau Gran.
[73] 11 iunie 1595.

Djan-Kerman[74] şi trecătorile Isaccea şi Ismail şi cetăţile Silistra şi Giurgiu (*Ierkökü*) şi Rusciuk şi Turtucaia (*Tutrakan*). Toate schelele şi oraşele lor sînt pîrjolite şi ruinate în întregime, iar raialele Ţării Româneşti şi ale Moldovei s-au aliat cu leşii şi, venind peste 100 000 de puşcaşi necredincioşi, duşmani ai legii, adunaţi dintre ghiaurii din Transilvania şi maghiari şi leşi şi moscoviţi, au devastat ţinuturile înfloritoare ale musulmanilor, care, fiind cucerite şi supuse de atîtea secole, erau rînduite şi organizate.

<Pentru pedepsirea duşmanilor ei au cerut *fetva* de la şeih-ul-islam Bostanzade Mehmed efendi care, după ce s-a dus la sultan, le-a dat această sentinţă religioasă>.

14 ... Răscoalele raialelor de acest fel sînt foarte numeroase în vilaieturile Ţării Româneşti şi Moldovei. De aceea, oastea norocoasă, împreună cu serdarii, ... s-a îngrijit de îndepărtarea răutăţilor.

Vilaieturile Ţării Româneşti şi Moldovei sînt din vechime ogeacuri duşmane ale credinţei. Pe de altă parte, ardelenii, leşii şi moscoviţii au strîns multă oaste pentru a le ajuta. Ei (turcii) au crezut că acestea (Ţara Românească şi Moldova) nu se vor răscula.

<Se vorbeşte mai departe de întîrzierea plecării oştii pentru pedepsirea lor>.

15 În a doua decadă a lui şevval <1003>[75], necredincioşii, duşmani ai legii, au venit asupra Nicopolului şi, neieşind nimeni în calea lor, au luat tot ce au găsit şi, pîrjolind şi ruinînd cetatea Turtucaia (*Tutrakan*), au făcut-o una cu pămîntul.

<Se aminteşte mai departe şi de dărîmarea unui pod construit pe apă, desigur pe Dunăre>.

Lîngă segbanbaşî[76], care fusese numit pentru paza <podului>, se aflau 5000 de neferi ieniceri. Ei au făcut cunoscut măriei sale serdarului Ferhad-paşa că lîngă ei nu se mai află nimeni altcineva. Segbanbaşî, la rîndul său, fiind bolnav şi neputincios, a murit.

<Se vorbeşte mai departe de luarea unor măsuri nechibzuite prin trimiterea ostaşilor în împrejurimi pentru a prăda în contul soldelor lor>.

22 şevval 1003[77]... Cînd Şaban-paşa, care plecase mai înainte cu galerele (*kaderga*) pe Marea Neagră, a ajuns lîngă cetatea Oceakovului

[74] *Djan-Kerman*: denumirea tătărască a cetăţii Oceakov (*Ozu*).
[75] Evt. şevval 1003 = 19—28 iunie 1595.
[76] *Segbanbaşî*: căpetenia oştii de seimeni.
[77] 30 iunie 1595.

(*Ozu*), s-au adunat mulţi ghiauri umili. A sosit ştirea că el a trimis în iad, cu ajutorul tunurilor şi al puştilor, foarte mulţi afurisiţi necredincioşi.

16 ... Mai înainte, cînd oastea de Poartă (*bölük-halkî*) fusese numită pentru paza serdarului, măriei sale serdarului Sinan-paşa i s-a spus să vină la expediţia împotriva Ţării Româneşti (*Eflak*). S-a trimis ilustră poruncă în sensul ca Sinan-paşa să părăsească paza serhatului, pe care o pregătise mai înainte măria sa Ferhad-paşa, numind acolo pe *bölük-halkî*, pe *sipahioglani* [78] şi pe silahdari şi pe alţi şi, devenind <serdar> în locul lui Ferhad-paşa, să meargă şi să cucerească şi să supună vilaieturile Ţării Româneşti şi Moldovei.

<Se descrie duşmănia dintre Ferhad-paşa şi Sinan-paşa>.

... Şi măria sa marele vizir Sinan-paşa a plecat în vilaietul Ţării Româneşti în locul fostului serdar Ferhad-paşa. 13 zil-kade 1003 [79].

17 PLECAREA BAŞDEFTERDARULUI EMIR EFENDI LÎNGĂ SERDARUL SINAN-PAŞA PENTRU EXPEDIŢIA ÎMPOTRIVA ŢĂRII ROMÂNEŞTI

<Se arată că el a pornit cu alaiul său la 1 zil-hidjge 1003 [80]>.

18 <Se aminteşte de Ahmed-paşa ca defterdar de Timişoara. Evasît zil-hidjge 1003 [81]>.

19 ZIL-HIDJGE 1003 [82]. TRECEREA SERDARULUI SINAN-PAŞA ÎN VILAIETUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI, ÎMPREUNĂ CU OASTEA PURTĂTOARE DE NOROC

20 MUHARREM CEL SFÎNT, ANUL 1004 [83]. DESPRE LUPTELE MĂRIEI SALE SERDARULUI SINAN-PAŞA ÎN VILAIETUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI

În prima decadă a lunii muharrem au sosit ilustre scrisori amănunţite de la măria sa marele serdar paşa, trimise către demnitarii împărăţiei şi către măriile lor vizirii mari.

În ele se arăta că, pe lîngă răscoalele raialelor din vilaietul Ţării Româneşti, vin în ajutorul lor afurisiţii de transilvăneni şi maghiari şi că oastea musulmană s-a luptat cu ei.

---

[78] *Sipahioglani*: „fii de spahii".
[79] 20 iulie 1595.
[80] 7 august 1595.
[81] 18—27 august 1595.
[82] 7 august — 5 septembrie 1595.
[83] 6 septembrie — 5 octombrie 1595.

El mai scria că în a şaptesprezecea zi a lunii zil-hidjge [84] s-a luptat cu ghiaurii umili într-un loc foarte strîmt, păduros şi mlăştinos, din apropierea oraşului înfloritor numit Bucureşti (*Bükreş*)[85]. De asemenea, el a mai făcut cunoscut că s-a mai dat o bătălie şi că fostul beilerbei de Timişoara, Mustafa-paşa, care era unul dintre apropiaţii săi, căzînd în mlaştină, a murit şi că beilerbeiul de Rumelia, vizirul Hasan-paşa, mergînd prin altă parte, a depus foarte multă străduinţă ca să treacă în spatele cetelor fugare, dar, nefiind cu putinţă, ostaşii ghiauri purtători de arme s-au năpustit asupra ostaşilor musulmani şi serdarul Iani (?), rămînînd singur, s-a dat o mare bătălie şi s-au măcelărit unii pe alţii, că atunci au trecut în rîndurile martirilor Cerkez Haidar-paşa, beilerbei de Mar'aş, şi Husein-paşa, fost beilerbei, care era sangeacbei de Nicopol, iar dintre duşmanii legii multe mii de afurisiţi au plecat în infern.

Locul pe unde trebuia să treacă oastea islamică era un loc foarte păduros, mlăştinos şi îngust. De aceea, afurisiţii ghiauri, trăgînd foarte mult cu puştile, avangarda oştii islamice s-a îngrămădit spre spate. Astfel, ea a trecut prin foarte multe greutăţi şi necazuri şi, în cele din urmă, s-a împrăştiat. Lîngă serdarul Sinan-paşa au rămas foarte puţini oameni. Sangeacdarul oştii islamice a trecut în rîndul martirilor, iar un altul a fost rănit, dar, cu toate acestea, steagul a fost salvat cu mii de greutăţi. Măria sa serdarul s-a împotmolit în mlaştină şi a scăpat cu mare greutate. Duşmanii legii au răspîndit vestea că serdarul a căzut. Renegatul afurisit cu numele de Răzvan [86] a pricinuit necazuri şi supărări oştii islamice în acea bătălie. ... Măria sa serdarul a ieşit la mal. ... şi cu ajutorul lui Allah, cei care se risipiseră s-au adunat la un loc, iar oastea afurisiţilor ghiauri a fost împrăştiată şi tunurile lor au fost luate.

Ghiaurii nenorociţi fugind, serdarul Islamului a pornit de acolo şi a venit în oraşul Bucureşti.

21 <Cu prilejul asedierii Esztergomului de către duşmani, se aminteşte şi de beilerbeiul Timişoarei, Uveyspaşaoglu Mehmed-paşa>.

Prima decadă a lui muharrem 1004 [87].

23 <Sinan-paşa> a mai făcut cunoscut că acolo (la Bucureşti), găsind foarte mulţi robi dintre musulmani, i-a eliberat şi că au început construirea

[84] 23 august 1595.

[85] Cronicarul se referă la bătălia de la Călugăreni din august 1595.

[86] Ştefan Răzvan, domnul Moldovei în 1595.

[87] Evl. muharrem 1004 = 6—15 septembrie 1595.

cetăţii şi că au recrutat din nou ostaşi *kul-oglîi* [88] şi călăreţi şi *gebegii* [89] şi tunari şi azapi, precum şi păzitori de cetăţi. El a mai anunţat că a fost rănit şi fostul beilerbei de Anatolia, Satîrgi Mehmed-paşa, căruia i se acordase beilerbeilîcul vilaietului Ţării Româneşti, şi a mai spus că la luptă nu au luat parte nici 1000 de neferi din cei 5000 de ostaşi ieniceri.

<Se arată mai departe nesupunerea oştii>.

DESPRE TRIMITEREA UNEI PORUNCI ILUSTRE CĂTRE SATÎRGI MEHMED-PAŞA, CĂRUIA I SE ACORDASE BEILERBEILICUL VILAIETULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI, CU TITLUL (*ELKAB*) DE VIZIR

După ce în vilaietul Ţării Româneşti au fost recrutaţi ostaşi şi raiaua ţării a fost supusă, iar ţara a fost orînduită potrivit legii ilustre, beilerbeii şi agalele şi vizirii, precum şi ostaşii pedeştri şi călăreţii s-au adunat şi s-a hotărît ca toţi să fie înregistraţi din nou potrivit poruncii împărăteşti. De asemenea, s-a dat firman ca lui Satîrgi Mehmed-paşa, care urma să pună din nou ordine în Ţara Românească, să i se scrie şi să i se trimită o ilustră poruncă, de care să asculte toată lumea, cu titulatura de vizir. A doua decadă a lunii muharrem 1004 [90].

24 DESPRE SOSIREA UNOR ŞTIRI DIN PARTEA MĂRIEI SALE SERDARULUI SUPREM SINAN-PAŞA

Pe la mijlocul lunii mai sus arătate au sosit scrisori şi ştiri cu olaci de la măria sa marele serdar Sinan-paşa. El făcea cunoscut că după lupta şi învălmăşeala care a avut loc în vilaietul Ţării Româneşti, Mihai [91], împreună cu oastea sa drăcească, a fugit din faţa oştii islamice şi că stă şi aşteaptă cu oaste mare în tabăra sa din apropierea tîrgului înfloritor numit Tîrgovişte (*Taragosta*), aflat în apropierea ţării vilaietului Transilvaniei, pe malul Dunării [92], în vilaietul Ţării Româneşti.

Sinan a mai făcut cunoscut că el însuşi, cu ajutorul lui Allah, mergînd cu oastea purtătoare de noroc în oraşul înfloritor numit Bucureşti, a slobozit foarte multe familii musulmane care fuseseră luate în robie <de Mihai Viteazul>. De asemenea, el mai scrie că a făcut ziduri împrejurul oraşului cel mai sus-arătat şi a construit puternic şi cetatea sa interioară,

[88] *Kul-oglu* : ienicerimea (recruţi).
[89] *Gebegi* : categorie de oaste ; cei care transportă muniţiile.
[90] Evt. muharrem 1004 = 16—25 septembrie 1595.
[91] Mihai Viteazul (1593—1601). În text : *Mihal*.
[92] De fapt Ialomiţa.

fortificînd cu muniţii toate părţile. Recrutînd apoi alţi ostaşi călăreţi şi pedeştri, a pus <în oraş> şi apărători, numindu-l beilerbei pe măria sa Satîrgi Mehmed-paşa, care era mai înainte beilerbei de Anatolia. De asemenea, el a raportat că a pornit cu oastea islamică, sprijinindu-se pe Allah cel prea înalt şi pe minunile profetului său, cu gîndul de a construi o fortăreaţă în oraşul Tîrgovişte cel mai sus-pomenit.

26 **<Urmează trimiterea unor ajutoare băneşti lui Sinan-paşa. Se aminteşte de necesitatea participării hanului tătăresc, Gazi Ghirai-han [93], la expediţia împotriva Ţării Româneşti şi de neprezentarea acestuia din cauza unor măsuri nechibzuite>.**

29 *Anul 1004* [94] ... A sosit vestea că Sinan-paşa, măria sa serdarul, după ce a devastat vilaietul Ţării Româneşti, s-a întors.

... În prima zi a lunii rebi-ul-evvel [95] sosind oameni din partea măriei sale marelui serdar Sinan-paşa, acesta a trimis scrisori demnitarilor împărăţiei. În ele se arăta că toate măsurile luate de el şi toate pregătirile sale au avut urmări contrare aşteptărilor.

... Aşa, de pildă, el pusese ostaşi musulmani şi emiri renumiţi pentru paza Tîrgoviştei (*Taragosta*), dar cînd oastea <islamică> a plecat de acolo, a venit îndată un număr neaşteptat de ghiauri nenorociţi, împreună cu afurisitul de ardelean [96] şi cu afurisitul de Mihai, şi au asediat cetatea, căreia i-au dat foc, umplînd cu stuf şanţurile pregătite. Atunci ostaşii asediaţi, care se aflau în ea, ieşind cu strigăte şi cu vaiete, au dat peste cetele ghiaurilor rătăciţi şi au băut cu toţii, în timpul luptei, din cupa martirilor.

Haidarpaşaoglu Ali-paşa cel curajos, care rămăsese acolo cu titlul de beilerbei, precum şi beiul de Elbasan, Bali-bei, dintre emiri, aflîndu-se printre cadavre, au căzut prizonieri.

Cînd aceste ştiri au sosit la măria sa serdarul cel puternic, acesta a venit a doua zi în cetatea Bucureşti şi, poruncind să se ia toate muniţiile ca să nu le rămînă ghiaurilor, a pus să se dărîme cetatea pe care o construiseră mai înainte şi a fost făcută una cu pămîntul.

Apoi, cercetînd oastea, a găsit că sînt puţini la număr şi a socotit că nu pot face faţă cu ostaşii aflători aici luptei împotriva puşcaşilor afurisiţilor de ardeleni. Necăjindu-se din această pricină, el a făcut cunoscut că a pornit spre cetatea Giurgiului (*Ierkökü*) şi a venit la Rusciuk.

---

[93] Gazi Ghirai-han II (1588—1595).
[94] 6 septembrie 1595—14 august 1596.
[95] 1 rebi-ul-evvel <1004> = 4 noiembrie 1595.
[96] Sigismund Báthory.

<El mai raporta că datorită măsurilor nechibzuite ale lui Ferhad-paşa, oastea tătărească nu a venit la slujbă şi că s-ar putea ca ghiaurii cei nenorociţi să urmărească oastea islamică>.

Ştirile înspăimîntătoare sosite în prima zi a lunii rebi-ul-evvel, anul 1004 [97], au început să fie cercetate de demnitarii împărăţiei. Ei au povestit şi au spus că ... cei mai mulţi dintre cei din oastea de Poartă (*kapu-halkî*), venind sătui, au adus cu ei robi din vilaietul Ţării Româneşti şi, cînd duşmanii legii au venit asupra oştii islamice, nu au putut să-şi lase prăzile şi să pornească la luptă. Serdarul Sinan-paşa, dîndu-şi seama de aceasta, a trecut podul înaintea tuturor, iar poverile şi muniţiile şi tunurile şi vistieria (*hazine*) au rămas pe malul celălalt.

Atunci, sosind afurisitul de ardelean cu îndrăcita-i oaste, s-au luptat cu ei. Mulţi musulmani care plecaseră la lupta sfîntă, precum şi numeroşi oameni din ceata de acîngii şi din oastea fără căpătîi, neputînd să se împotrivească, au suferit înfrîngere.

30 <Se vorbeşte despre întoarcerea lui Sinan-paşa din expediţia în Ţara Românească la Constantinopol şi de plecarea lui la ciflicul [98] său în urma primirii unui hatt-i-humaiun de mazilire>.

Afurisitul de Mihai şi afurisiţii de ardeleni s-au ţinut de urmele oştii islamice. Oastea islamică venind la Bucureşti, pentru a nu lăsa în mîinile ghiaurilor această cetate construită cu atîtea greutăţi, a dărîmat-o pînă la temelii şi apoi <serdarul> a pornit înaintea tuturor împreună cu oastea cea grea. Dar afurisiţii ostaşi ai nenorociţilor, venind în număr mare, nu i-au slăbit din urmă. Atunci, <serdarul>, lăsînd în urmă muniţiile, echipamentele şi oastea de acîngii, a trecut peste pod pe partea cealaltă. Oastea islamică, luptîndu-se cu ghiaurii cei nenorociţi, a avut foarte multe pierderi, iar cetatea Giurgiului, care de peste un veac era ţinut musulman, fiind bătută timp de două zile de afurisiţii necredincioşi, a fost luată prin luptă şi lovituri în văzul serdarului.

... În ultima decadă a lunii rebi-ul-evvel <1004> [99], s-a aflat că afurisiţii de ghiauri ardeleni de prin serhaturile Timişoarei, adunînd multă oaste şi venind, asediază fie Gyula, fie Sibiul, fie Timişoara.

31 <Se aminteşte, doar în treacăt, de înfrîngerea lui Sinan-paşa în Ţara Românească>.

[97] 4 noiembrie 1595.

[98] *Ciftlik*: ogor. Aici are sens de moşie, conac, locuinţă.

[99] Rebi I 1004 = 24 noiembrie — 3 decembrie 1595.

32 MIJLOCIREA HANULUI GAZI GHIRAI-HAN LA CEREREA CRAIULUI LEŞESC ŞI ACORDAREA VOIEVODATULUI MOLDOVEI, CA ŞI MAI ÎNAINTE, LUI IEREMIA (*EREMINA*)[100]

Măria sa hanul tătăresc, Gazi Ghirai-han, a trimis la Poarta fericirii, cu arz şi cu scrisori, pe Ahmed-aga şi pe oamenii săi de încredere. El făcea cunoscut şi raporta precum urmează: „Craiul leşesc[101], trimiţînd soli, cere următoarele: Raialele vilaietului Moldovei (*Bogdan*) încă din vechime nu s-au mai răsculat împotriva măriei sale padişahul. Ele sînt raiale fii de raiale, supuşi şi ascultători şi, din moşi strămoşi, sînt slujitorii (*bende*) recunoscători ai împărăţiei.

Ei se roagă pentru ca să le fie numit voievod supusul nemusulman (*zimmi*) cu numele de Ieremia, care este de origine beizadea şi care în trecut a domnit peste ei. Pentru aceasta ei vor da, potrivit vechiului obicei, în fiecare an, cîte 30 de poveri (*yük*) de *akce*, haraciul şeriatului (*haradj-i-şer'iyye*) stabilit. În această privinţă este chezaş şi craiul leşesc care se roagă şi intervine, zicînd că vor fi zălogi pentru aceasta zece oameni renumiţi dintre ei (moldoveni), precum şi mitropolitul lor". Cînd acestea au fost raportate şi făcute cunoscute în scris (*telhis*), cererea lor a fost aprobată printr-un *hatt-i-humaiun* şi s-a dat firman pentru numirea lui Ieremia, cel mai sus-amintit, ca voievod al Moldovei cu condiţiile de mai înainte. Potrivit legii, i s-au trimis burcă (*bürk*) şi steag şi buzdugan şi caftan (*üst*)[102] preţios, care au fost predate măriei sale hanului tătăresc. 25 rebi-ul-evvel 1004[103].

33 <Se vorbeşte de sosirea defterdarului Emir efendi din expediţia împotriva Ţării Româneşti, împreună cu ceea ce mai rămăsese din vistierie (*hazine*)>.

35 <Se aminteşte de înlocuirea başdefterdarului Emir efendi de către noul mare vizir Lala Mehmed-paşa>.

36 LUNA DJUMADI I 1004[104]. PRINDEREA RENEGATULUI RĂZVAN, CARE ERA SERDAR ASUPRA AFURISIŢILOR DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ, ŞI ATACUL VOIEVODULUI MOLDOVEI

În prima decadă a lunii djumadi I[105] au sosit rapoartele sale (ale voievodului Moldovei) în care se spunea că Ieremia, de origine nobilă, fiind numit mai înainte voievod de către Poarta fericirii, plecase în vila-

[100] Ieremia Movilă (1595—1600).
[101] Sigismund III Wassa (1587—1632).
[102] D. Cantemir foloseşte expresia *üst caftan* (cf. *op. cit.*, I, p. 610, nota 26).
[103] 28 noiembrie 1595.
[104] 2—31 ianuarie 1596.
[105] Evl. djumadi I <1004> = 2—11 ianuarie 1596.

ietul Moldovei şi atacase pe neaşteptate, cu oastea sa şi cu sprijinul craiului leşesc, pe necredinciosul renegat numit Răzvan, care era căpetenia (*serleşker*) oştii afurisitului Mihai, voievodul Ţării Româneşti.

El mai arăta că : „Acesta (Răzvan) nu a putut să-şi salveze sufletul şi mulţi afurisiţi au fost nimiciţi, iar afurisitul Răzvan a fost prins de viu. În scurt timp, capul lui nenorocos va fi trimis la Poarta fericirii spre a fi prezentat, cu ajutorul lui Allah cel prea înalt, la Pragul dreptăţii". Acestea au fost aduse la cunoştinţa înaltului Prag al împărăţiei.

DESPRE PREGĂTIREA CA VOIEVOD ÎN VILAIETUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI A SUPUSULUI NEMUSULMAN (*ZIMMI*) NUMIT RADUL, FIUL LUI MIHNEA [106], CARE DEVENISE MAI ÎNAINTE MUSULMAN

În a doua decadă a lunii djumadi I [107] au venit cereri şi rapoarte cu rugăminţi din partea raialelor din Ţara Românească, scăpate de săbii. Ele au prezentat cereri (*arzuhal*) şi scrisori (*rika*) la tronul împărătesc. Ele scriau : „Noi sîntem din vechime şi din moşi strămoşi raiale, fii de raiale ale padişahilor dinastiei osmane. De aceea, să ni se ierte vinovăţiile şi păcatele, întocmai ca şi ale celor din vilaietul Moldovei (*Bogdan*) şi să ni se acorde bunăvoinţa şi iertarea împărătească, iar peste noi să fie numit ca voievod supusul (*kul*) Mihnea-oglu Radul, cu haraciul fixat potrivit legii vechi, iar supusele raiale împrăştiate să se adune din nou la locurile lor, ca să depunem cu toţii străduinţe pentru înflorirea vilaietului. Afurisitul de Mihai, care s-a răsculat şi s-a răzvrătit, este pricina împrăştierii
37 în aşa măsură a raialelor care s-au dus să-şi caute loc de refugiu pentru a scăpa de loviturile de sabie. Sîntem siguri că în scurt timp şi el va intra, prin lovituri, în mîna măriei sale padişahului cel fericit şi va fi nimicit de sabia distrugătoare". De aceea, potrivit cererii şi rugăminţii lor, s-a dat firman în care se spune : „Unde se află Mihnea-oglu Radu ? Să-l văd !". Atunci, marele vizir Sinan-paşa aducîndu-l, i s-a acordat acestuia, potrivit legii, un cal împodobit şi burcă (*bürk*) şi buzdugan şi steag şi, în felul acesta, l-a făcut voievod pe Radu [108].

---

[106] În text : *Mihmina*, în loc de Mihnea (Radu Mihnea, fiul lui Mihnea Turcitul) ; septembrie 1601 — martie 1602.

[107] Evt. djumadi I <1004> = 12—21 ianuarie 1596.

[108] De fapt el domneşte abia din septembrie 1601, după Nicolaie Pătraşcu şi Simion Movilă.

LA DATA MAI SUS-ARĂTATĂ, ADUCÎND CAPUL MAI SUS-AMINTITULUI RĂZVAN, LUI MEHMED CEAVUŞ I S-A DAT SANGEAC

În acest timp capul mai sus-amintitului renegat căruia i se spunea Răzvan [109] a fost trimis la Poarta fericirii prin cineva cu numele de Kara-Mehmed Ceavuş.

S-a raportat că acesta fusese tras în ţeapă spre a fi pildă pentru toată lumea. S-a mai adus la cunoştinţa Pragului înalt al împărăţiei că craiul leşesc se roagă ca lui Kara-Mehmed-paşa să i se acorde o provincie (*sandjak*). De aceea i s-a dat firman în care se spunea : „Dacă i se cuvine, să i se acorde". S-a hotărît ca să i se dea sangeacul Silistrei.

<Se aminteşte de un oarecare Mustafa-bei, care era bei în sangeacul Silistra. Acesta a fost mutat în altă parte>.

40 S-a raportat că defterdarlîcul <de Dunăre> a fost acordat lui Şeitan-oglu [110], care fusese mai înainte onorat cu primirea islamismului şi care devenise *müteferrika* [111], fiind numit *kiagîtemini* [112]. Zicîndu-se că el (Şeitan-oglu) este util pentru rînduirea vilaietului Ţării Româneşti, leafa (*ulufe*) de *müteferrika* a fost acordată lui Sandjakdarzade <Mehmed Celebi>.

DATA MAI SUS-ARĂTATĂ [113]. ACORDAREA VOIEVODATULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI, CU CONDIŢIILE DE MAI ÎNAINTE, LUI MIHNEA-OGLU RADU CELEBI [114]

Măria sa marele vizir Sinan-paşa, luînd măsuri chibzuite pentru orînduirea vilaietului Ţării Româneşti, care se ruinase în mare măsură, a pregătit numirea lui Şeitan-oglu ca defterdar de Dunăre. Cînd Mihnea, fostul voievod al vilaietului Ţării Româneşti, deveni musulman şi primi credinţa, fiul său nevîrstnic, cu numele de Radu, fugi în ţara duşmană (*dar-ül-harb*), dar cînd el (Mihnea) a ajuns sangeacbei de Nicopol, l-a adus prin intervenţii.

În urma scrisorii prinţului Fetih-Ghirai, fratele hanului tătar, lui Ieremia i s-a acordat voievodatul Moldovei. Acesta a mai spus : „Dacă

---

[109] A fost ucis de Ieremia Movilă în decembrie 1595, lîngă Suceava.

[110] Acest nume a purtat şi Mihail Cantacuzino, dar nu poate fi vorba de el, deoarece a fost ucis mai înainte.

[111] Denumirea unor unităţi de cavalerie otomană.

[112] Intendent de arhive, scrib, secretar.

[113] <1—10 djumadi II 1004> = 1—10 februarie 1596.

[114] Radu Mihnea.

şi lui Radu i se va acorda voievodatul Ţării Româneşti, atunci, cu ajutorul prea înaltului Allah, în zilele domniei voastre prea fericite va putea fi prins, întocmai ca renegatul Răzvan, şi Mihai care s-a răsculat şi s-a răzvrătit".

<Se arată mai departe că această numire ar putea determina întoarcerea raialelor la locurile lor. De aceea s-a dat firman ca Radu să fie numit voievod în Ţara Românească. Mai departe se aminteşte şi de intervenţia voievodului Transilvaniei pentru eliberarea din prizonierat a emirului Bali-bei şi a lui Haidarpaşaoglu Ali-bei, în schimbul unor sume de bani, dar nu s-a găsit nimeni să ofere sumele necesare>.

TRIMITEREA UNEI SCRISORI ŞI A UNEI ŞTIRI DE CĂTRE AFURISITUL DE ARDELEAN, PRIN CEAUŞUL PRIZONIER, PRIVIND STAREA PRIZONIERILOR

Şi a sosit îndată de la afurisitul de crai al Transilvaniei o mică scrisoare (*kiagît*) trimisă cu captivul numit Ceavuş. Ghiaurul necredincios scria : „În anul care a trecut, nu am putut sluji în oastea ta aşa cum aş fi dorit. Ceavuşul care s-a dus acolo cunoaşte situaţia deoarece el a stat mult aici. Ştirile care vor fi transmise de el prin viu grai sînt adevărate ; să aveţi încredere. Vilaietul Timişoarei era încă din trecut al nostru şi dacă doresc să ni-l dea din nou, cu tot ce ţine de el, atunci să ne dea şi Ţara Românească, căci cei de acolo ruinează vilaietul prin tiranie, pentru ca noi să trimitem an de an tributul (*maktu'*) procurat de acolo din trecut şi, purtînd negocieri, să ne împăcăm şi cu craiul <austriac>"...

TRIMITEREA DE CERERI (*ARZUHAL*) LA POARTA FERICIRII DE CĂTRE AFURISITUL DE MIHAI, PRIN VIZIRUL BEILERBEI, PENTRU A SE RUGA DE IERTARE

41 Afurisitului de Mihai Kassab-oglanî [115], care se răsculase şi se răzvrătise, i s-a acordat voievodatul vilaietului Ţării Româneşti.

... El [116] nu avusese vreun folos nici din răscoală. De aceea, afurisitul cel mai sus-arătat l-a trimis la Poarta fericirii, cu peşcheşuri, pe beilerbeiul de Rumelia, măria sa <Hasan-paşa>. De asemenea au sosit scrisori şi din partea prinţului *kalgai* [117] Fetih-Ghirai.

<Se arată că şi-a recunoscut greşelile şi a întocmit cererea de iertare, solicitînd totodată ca voievodatul să-i fie lăsat tot lui, potrivit condiţiilor din trecut>.

---

[115] *Kassab-oglanî* : „fiu de măcelar", Mihai Viteazul.

[116] Mihai Viteazul.

[117] *Kalgai* (rom. calgai) : principele moştenitor, locţiitorul hanului Crimeii.

LUNA DJUMADI II, 1004 [118]. AMÎNAREA RĂSPUNSULUI CĂTRE MIHAI

... Pentru a păzi şi pentru a apăra mai bine împrejurimile, s-au trimis ilustre porunci către măria sa vizirul Hasan-paşa, beilerbei de Rumelia, precum şi lui Satîrgi Mehmed-paşa, care fusese mai înainte beilerbei de Anatolia şi trebuia să rămînă în vilaietul Ţării Româneşti, ca să stea de pază la Vidin. De asemenea, s-au dat porunci straşnice ca sangeacurile Silistrei şi Nicopolului şi Bender şi Chilia şi Akkerman să nu se pună în mişcare, ci să stea de pază cu uneltele şi cu alaibeiurile[119] lor.

Data mai sus arătată [120]. La scrisoarea de rugăminte a afurisitului Mihai, duşmanul legii, padişahul cel fericit şi şahul cel ocrotitor al lumii a răspuns cu un *hatt-i-humaiun*, aducător de fericire, următoarele : „Crezîndu-te, am iertat vina ta şi pe tine însuţi. Să fii încredinţat că de azi înainte vei rămîne în postul tău de voievod. Să te potoleşti. Dacă vei fi fără gînduri ascunse, atunci demnitarii împărăţiei nu te vor ataca. Aşa să ştii".

42 PREZENTAREA LA DIVAN A CELOR CARE MERITĂ SĂ PRIMEASCĂ FIRMANE

În ultima decadă a lunii mai sus-arătate [121], într-o zi de luni (*duşenbe*), făcîndu-se divan, ⟨demnitarii⟩ s-au prezentat la divanul cel prea înalt şi s-au închinat la întregul prag în ordine. ....

... *Aceiaşi dată* [122]. ... În acest timp au sosit ştiri, cu olaci, de la măria sa Satîrgi Mehmed-paşa care se afla la paza vilaietului Vidin. El a făcut cunoscut că vreo 4000 de ghiauri rătăciţi dintre afurisiţii nenorociţi care se răsculaseră în Ţara Românească, despărţindu-se de oastea afurisitului Mihai, au venit să devasteze şi să prade ţinuturi şi că, cu ajutorul lui Allah, gaziii musulmani şi credincioşi, avînd prilej şi noroc, au devenit victorioşi şi afurisiţii s-au împrăştiat de teama şi de spaima săbiilor islamice.

Cel care a adus scrisoarea cuprinzînd vestea cea bună a fost onorat cu *hilat* strălucitor (*hilat-i fahire*).

<Urmează descrierea părăsirii Budei de către Sinanpaşaoglu Mehmed-paşa, în regeb 1004 [123]>.

---

[118] 1—28 februarie 1596.
[119] Comandantul unei grupe de oaste zisă „alai" ; mai tîrziu, colonel.
[120] <Djumadi II 1004> = 1—28 februarie 1596.
[121] <Evr. djumadi II 1004> = 19—28 februarie 1596.
[122] <Regeb 1004> = 1—30 martie 1596.
[123] 1—30 martie 1596.

47 În ultima decadă a lui regeb ⟨1004⟩ [124], au sosit scrisori la scara împărătească, dătătoare de fericire, şi la măriile lor vizirii mari, din partea beilerbeiului de Rumelia, Hasan-paşa, care se afla cu oaste la pază în oraşul numit Hezargrad [125], din faţa vilaietului Ţării Româneşti. Acesta dădea ştiri despre situaţia duşmanului legii, anunţînd că: „Afurisitul Mihai, care se răsculase în Ţara Românească, făcîndu-şi tabără, stă cu afurisiţii pe care i-a adunat lîngă el. El se bizuie pe avuţiile pe care le-a
48 luat din cetăţile înfrînte în luptele date. De aici el a luat tot, căpătînd astfel putere. Cu ajutorul înaltului Allah, pînă acum am fost prevăzători şi cu grijă în privinţa poruncii de pază. Pentru aceasta emirii, precum şi supuşii spahii nu au pierdut nici un minut. Voievodul Mihnea-oglu (*Mihmina*) Radu [126], care a fost numit voievod în vilaietul Ţării Româneşti, este într-adevăr cunoscut printre ei ca fiind de neam nobil [127].

Dar, deşi afurisiţii stau adunaţi în tabără şi sînt uniţi între ei, raialele nu au totuşi încredere în domnia lui".

El (Hasan-paşa) a mai făcut cunoscut că, ferindu-se [128] de afurisitul care era voievodul Moldovei, nu a îndrăznit să opună rezistenţă. De asemenea, a mai făcut cunoscut că pîndeşte prilej şi speră să obţină victorie.

<Se arată mai departe că Hasan-paşa nu este de părere ca să trimită o parte a oştii sale spre Buda, aşa cum i se poruncise, motivînd că duşmanul se află adunat şi că trimiterea unei părţi a oştii în altă parte ar fi, în astfel de împrejurări, o măsură nechibzuită>.

DATA MAI SUS-AMINTITĂ [129]. PREZENTAREA SITUAŢIEI DUŞMANILOR LEGII ÎN FAŢA VIZIRILOR MARI, DE CĂTRE MĂRIA SA VIZIRUL DJAFER-PAŞA

În acest timp, măria sa vizirul Hadîm Djafer-paşa, care fusese numit serdar la Buda, trimiţînd scrisoare amănunţită către măriile lor aianii fericiţi şi vizirii mari, a dat de ştire despre situaţia serdarului cel norocos, precum şi despre mişcările duşmanilor. El a arătat că veghează necontenit, cu ajutorul prea înaltului Allah, fiind în stare de război sfînt şi depunînd toate eforturile. El a mai făcut cunoscut că afurisitul şi răufăcătorul de crai <austriac> [130] a strîns o oaste mare, înţelegîndu-se şi întîlnindu-se

124 Evr. regeb 1004 = 21–30 martie 1596.
125 *Hezargrad*: Razgrad, oraş în Bulgaria.
126 Radu Mihnea (vezi nota 106, p. 376).
127 În text: *asîl-zade*.
128 Text neclar.
129 <Regeb 1004> = 1–30 martie 1596.
130 Rudolf al II-lea.

cu toţi beii austrieci, maghiari, croaţi, transilvăneni şi frînci şi că se pregătesc, aflînd că măria sa padişahul[131], ocrotitorul lumii, va porni în mod neîndoios el însuşi în expediţie.

<Se arată mai departe că Djafer-paşa cere bani şi provizii pentru a înlătura eventualele răutăţi ale duşmanilor, precizînd că, în caz contrar, ostaşii vor părăsi serhaturile şi în felul acesta duşmanii vor ocupa acele ţinuturi>.

50 DATA MAI SUS ARĂTATĂ[132]. SOSIREA LA POARTA FERICIRII A SCRISORII DE UMILIRE TRIMISĂ DE AFURISITUL DE MIHAI, CARE SE RĂSCULASE ÎN VILAIETUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI

În acest timp au sosit, prin Ahmed-aga(?), capugibaşî al beilerbeiului de Rumelia, vizirul Hasan-paşa, *mahzarurile* şi scrisorile de umilire trimise la Poarta fericirii de afurisitul de Mihai, care se răsculase în vilaietul Ţării Româneşti, precum şi cele trimise de raiale. Ei se rugau astfel: „Aşa cum făceau padişahii din trecut, împăratul (*şehinşah*) să ierte feţele noastre înnegrite, crimele şi păcatele noastre. În felul acesta să predăm măriei sale padişahului cel fericit vitele, uneltele de luptă, precum şi zaherelele rămase încă în această ţară, pentru ca să pornească la expediţia sfîntă. Fiul meu, fiica mea, căţelul meu (*köpeghim*), soţia mea, precum şi preoţii mei renumiţi, închinîndu-se la vechiul Prag al dinastiei osmane, să-l slujească şi să achităm şi să predăm tributul (*gizie*) fixat, pe care-l predăm, şi astfel eu să rămîn mai departe în slujba de voievod".

Acestea au fost făcute cunoscute în scris (*telhis*) şi trimise la înaltul Prag al împărăţiei. Sinan-paşa, contrar ilustrului *şeriat*, trimisese în vilaietul Ţării Româneşti, cu titlul de voievod, pe Radu, fiul lui Mihnea care trecuse la islamism. Acesta nu putuse să intre în vilaietul Ţării Româneşti. Raialele ţării nu-l primiseră. Ele au scris şi au trimis un *mahzar*, cerîndu-l ca voievod tot pe afurisitul de Mihai. Toate acestea au fost raportate şi aduse la cunoştinţă de către vizirul < Hasan-paşa >, beilerbei < de Rumelia >. Potrivit cererii lor, li s-a dat şi li s-a trimis porunca de iertare.

52 EVAHÎR ŞABAN 1004[133]. SITUAŢIA PREZENTATĂ LA POARTA FERICIRII DE CĂTRE VIZIRII AFLAŢI LA SERHATURILE NOROCOASE

<Se arată că Sinanpaşaoglu Mehmed-paşa şi Djafer-paşa au raportat despre pregătirile de război ale creştinilor din Apus>.

---

131 Mehmed al III-lea (1595—1603).
132 <1 şaban 1004> = 31 martie 1596.
133 19—28 aprilie 1596.

Ei au mai făcut cunoscut că afurisitul de transilvănean şi Zirnidj-oglu [134], devenind serdari, fiecare într-o parte, unul are de gînd să pornească spre Össek, iar altul spre vilaietul Ţării Româneşti. Ei au mai raportat că, cu ajutorul prea înaltului Allah, oastea islamică şi tătarii, cu prinţul Fetih-Ghirai, întîlnindu-se cu afurisiţii transilvăneni prin părţile Timişoarei, au trimis pe mulţi dintre ei în lumea iadului, cu ajutorul săbiilor scînteietoare.

55 ... Posesiunile pe care le avea <Djafer-paşa ?>, potrivit titlului său de vizir, au fost luate şi predate, cu titlul de vizir, lui Satîrgi Mehmed-paşa care se afla la paza Vidinului, iar lui Sinanpaşaoglu <Mehmed-paşa> i s-a dat poruncă să plece spre cîmpia Timişoarei.

57 ... *A doua decadă* (evasît) *a lunii şevval <1004>* [135].

Lui Murad Celebi, care, mai înainte fiind *şehir-emini* [136], fusese numit intendent (*emin*) pentru construirea mausoleului răposatului sultan Murad-han, i s-a dat firman să devină defterdar de Dunăre (*Tuna defterdarlîgî*), iar lui Mehmed Celebi, ... căruia i se acordase mai înainte defterdarlîcul Ţării Româneşti, i s-a dat firman ca să fie defterdar de Egipt.

67 EVAIL MUHARREM 1005 [137]

<Se aminteşte de trimiterea unor vase turceşti pe Dunăre în timpul sultanului Suleiman Magnificul, cu prilejul expediţiei împotriva Ungariei>.

Potrivit acestui obicei, galerele (*kalita*) pregătite au ieşit, cu ajutorul lui Allah, din Marea Neagră şi cînd au intrat pe fluviul Dunărea, ele au dat, în apropiere de Babadag, peste 200 de şăici ghiaure, care au fost pregătite cu grija afurisitului de Mihai cel răsculat în vilaietul Ţării Româneşti. În ele nu se aflau <ostaşi> ghiauri, ci numai ghiaurii paznici, precum şi muniţiile. Prin măsuri chibzuite ghiaurii aceia paznici au fost luaţi şi puşi la vîsle, iar afurisiţilor care nu erau buni de nimic li s-au tăiat capetele. Cei peste 2000 de neferi din şăici, afurisiţi şi umili, plecaseră să incendieze şi să devasteze mănăstirea (*tekke*) Sarî-Saltîk din oraşul înfloritor Baba<dag>, precum şi alte meceturi (*mesdjid*) şi lăcaşuri de închinăciune. Cînd ei au aflat că „corăbiile au fost luate şi duşmanul a venit cu galere (*kalita*)", s-au întors îndată şi, împrăştiind poverile

---

134 *Zirnidj-oglu* : Zrinyi, unul dintre guvernatorii Ungariei (cf. Thury, *op. cit.*, II, p. 277, 278, 387, 388, 403).

135 8—17 iunie 1596.

136 *Şehir-emini* : intendentul oraşului.

137 25 august — 3 septembrie 1596.

şi proviziile luate de la musulmani, au căutat să-şi arunce sufletele în şăici, dar, pe cînd mergeau, le-au ieşit în faţă galerele turceşti, iar Musa-bei, care se afla acolo cu porunca de pază, i-a ajuns din urmă cu oastea adunată din acele ţinuturi (*memleket eri*). A sosit ştirea că, nelăsînd să scape nici un om, toţi au fost nimiciţi într-o clipă şi trimişi în lumea iadului de săbiile musulmanilor . . .

71 DATA MAI SUS ARĂTATĂ [138]. DESPRE LIPSA LUI GAZI GHIRAI-HAN DE LA CUCERIREA CETĂŢII AGRIA (*EGRI*)

La cucerirea cetăţii Agria, hanul tătărăsc, Gazi Ghirai-han, nu a luat parte, ci a avut grijă de măria sa Satîrgi Mehmed-paşa care rămăsese la paza vilaietului Vidin, presupunîndu-se că afurisitul de Mihai, care se răsculase în vilaietul Ţării Româneşti, ar putea pricinui pagube ţinuturilor otomane. El (hanul) a respectat înalta poruncă emisă de şahinşah. S-a făcut cunoscut că, sosindu-i ilustre porunci, cărora toată lumea li se supune, precum şi *hatt-i-humaiun*, el (hanul) nu s-a mişcat din locul unde se afla. De asemenea, s-a mai făcut cunoscut că afurisitul de Mihai, la rîndul său, retrăgîndu-se în munţi prăpăstioşi, nu s-a arătat. . . .

82 *Evahîr djumadi I* < *1005* > [139] . . . Mai înainte de aceasta, < solii > veneţieni (*Venediklü*), ca şi cei din Ţara Românească (*Eflak*) şi Moldova (*Bogdan*) şi din Dubrovnik, nu erau ospătaţi.

<Se arată mai departe că veneţienii dăduseră sume mari de bani pentru ca solii lor să treacă în rîndurile celor ospătaţi şi că acum, deşi nu dădeau nimic, pretind totuşi să fie ospătaţi, zicînd că este lege>.

84 AGORDAREA HANATULUI CRIMEII MĂRIEI SALE HANULUI FETIH-GHIRAI ŞI DISCUŢIILE IVITE DATORITĂ FAPTULUI CĂ EL SE AFLA ÎN VILAIETUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI, PENTRU PAZA ŢINUTURILOR ISLAMICE

<Se arată mai departe că beii de margine de prin părţile Ungariei raportează despre situaţia duşmanilor şi despre pregătirile de război, după ocuparea Agriei de către turci>.

Ei au făcut cunoscut cu tărie că : „Îndeosebi afurisitul de ardelean se pregăteşte foarte mult să pornească asupra Timişoarei, iar afurisitul de crai < al Austriei > să pornească spre Buda".

Evahîr djumadi II 1005 [140]. . . .

87 Şi din nou, măria sa vizirul Hasan-paşa, fiul răposatului Mehmed-paşa, a raportat şi a făcut cunoscut la Poarta fericirii următoarele : „Necre-

[138] <Rebi I 1005> = 23 octombrie — 21 noiembrie 1596.
[139] 10—19 ianuarie 1597.
[140] 9—18 februarie 1597.

dincioşii, duşmanii legii, au adunat multă oaste. ... Trebuie să trimiteţi la timp bani (*hazine*) şi ostaşi. ... Scopul şi gîndul lor rău este de a porni asupra Budei şi Timişoarei. Aici se va depune zel pentru credinţa musulmanilor".

<Se arată că, în caz contrar, vor putea fi asediate şi cetăţile Raab (*Ianik*) şi Agria>.

94 PRIMA DECADĂ A LUNII ŞEVVAL 1005 [141]. SOSIREA UNEI SCRISORI DE UMILIRE, CU OM (SOL), DIN PARTEA AFURISITULUI BAN AL TRANSILVANIEI. VENIREA LUI MEHMED ALI CEAVUŞ

Pe la mijlocul (*evasît*) lui şevval, afurisitul de ardelean a trimis un om în numele craiului < Austriei > şi acesta, punîndu-şi faţa la pămînt, a făcut cunoscut că se roagă pentru iertarea vinovăţiei lor, ca şi pentru a fi ocrotiţi. El a spus : „Eu sînt din vechime supus fiu de supus (*kuloglu kuluyum*) al Pragului cel fericit. Mă pocăiesc şi cer iertare pentru fărădelegile (*serkeşlîk*) pe care le-am săvîrşit din pricina feluritelor prigoniri şi a lipsei de respect a marelui vizir Sinan-paşa" . Ca să nu fie refuzat de măreaţa Curte, craiul Transilvaniei a scris şi a trimis şi o scrisoare de supunere (*ubudiyetname*). Spahiul Ali Madjar [142], care mai înainte fusese înălţat în rang din haremul imperial, cunoscînd limba lor, s-a dus şi a venit de cîteva ori aducînd ştiri. De aceea i s-a dat titlul de *ceavuş*. De asemenea, şi el (banul Transilvaniei), i-a spus lui prin viu grai multe lucruri, zicîndu-i : „Să depui eforturi ca să ne împaci pe noi, ca şi mai înainte, cu Pragul împărăţiei". S-a spus că el a făcut multe făgăduinţe. Oamenilor săi, care au venit, li s-au dat *hilate* scumpe. S-a dat următorul firman : „Măria sa serdarul cel puternic pleacă cu o nenumărată oaste purtătoare de victorie. Acolo se va vedea ce orînduială anume trebuie făcută şi, potrivit cu aceasta, se va da răspuns într-un fel sau altul".

95 SOSIREA CU VEŞTI A CIORBAGIULUI DE LA SERHATUL NOROCOS (AUSTRIAC)

... În acest timp (evahîr şevval 1005) [143] a venit ciorbagiul de ieniceri, cu însoţitorii săi şi cu misiunea de olăcar, ca să relateze asupra situaţiei de la serhatul norocos.

---

[141] Evl. şevval <1005> = 18—27 mai 1597.

[142] Ali Madjaroglu, devenit paşă de Oceakov (de Silistra). A condus o expediţie împotriva Transilvaniei (1613).

[143] 6—15 iunie 1597.

El a făcut cunoscut următoarele : „Este adevărat că ghiaurii umili,
96 venind cu nenumăraţi afurisiţi, au asediat Pesta şi Timişoara. Găsiţi o cale şi luaţi măsuri, căci pînă ce măria sa serdarul va sosi la Belgrad, duşmanii legii vor termina ce au de făcut".

98 **<Trimiterea de bani şi alte lucruri către hanul Crimeii în vederea pornirii acestuia într-o expediţie în Apus>.**

I s-a spus : „Să porneşti în grabă împotriva vilaietului Transilvaniei împreună cu oastea tătară cea iute ca vîntul. Pornind la drum în vederea luptei sfinte, să depui eforturi pentru credinţa cea dreaptă şi, nepierzînd nici o clipă, să te lupţi din toate puterile tale. Prea înaltul Allah să fie sprijinitorul vostru şi să primească pregătirile şi măsurile voastre chibzuite. Drumul să vă fie cu noroc". ... *Evasît zil-kade 1005*[144].
98 a *Întîi* (gurre) *zil-kade anul 1005*[145]. Sosind rapoarte la Poarta fericirii de la măria sa serdarul cel puternic, aflat la serhatul norocos < austriac >, acesta a făcut cunoscut şi a raportat că beilerbeii de Buda, de Timişoara şi de Bosnia au fost schimbaţi. ...

DATA MAI SUS-ARĂTATĂ (1 ZIL-KADE 1005). SOSIREA TRIBUTULUI (*IRSALIE*) VILAIETULUI MOLDOVEI (*BOGDAN*)

În acest timp voievodul Moldovei, Ieremia (*Remina*), fără să se opună, a trimis, potrivit obiceiului vechi, tributul fixat (*maktu'*), aşa cum se obligase. Sosind tributul (*irsalie*), acesta a fost descărcat la înaltul divan şi predat vistieriei imperiale (*hazine-i-amire*).

Hanul tătăresc, Gazi Ghirai-han, găsind prilej şi obţinînd cu viclenie victorie asupra fratelui său Fetih-Ghirai-han, l-a nimicit pe acesta.

... El a raportat şi a făcut cunoscut următoarele. „Cu ajutorul lui Allah, potrivit firmanului împărătesc, sîntem hotărîţi şi vom porni neîndoios cu oastea tătară pentru devastarea vilaietului Transilvaniei". El a mai raportat şi a făcut cunoscut că s-au înţeles să petreacă iarna acolo. ... *Evail muharrem 1006*[146].

105 ÎNTREGIREA DESCRIERII EVENIMENTELOR DE LA SFÎRŞITUL <LUNII REBI I> ANUL 1006[147]

Printre ştirile cuprinse tot în scrisoarea vizirului cel mai sus-amintit < Hafîz Ahmed-paşa > se spune : „Dat fiind că în aceste serhaturi nu a

[144] 25 ianuarie — 4 iulie 1597.
[145] 16 iunie 1597.
[146] 14—23 august 1597.
[147] 12 octombrie — 10 noiembrie 1597.

apărut nici o urmă a oştii tătare, nefolositoare la nimic, afurisiţii transilvăneni, adunîndu-se, au asediat cetăţile Timişoarei şi Gyula. Vilaietul acela se află la mare strîmtoare. Cei de acolo au cerut să se găsească o cale şi să se ia măsuri".

< Se arată mai departe că trebuie aprovizionate părţile Budei, în vederea expediţiei padişahului în primăvara aceea >.

Data mai sus-arătată[148].

SOSIREA UNOR VEŞTI DE LA CEI DIN EXPEDIŢIA PURTĂTOARE DE VICTORIE

< Se arată că ceauşul numit Ali[149] a dat unele ştiri în legătură cu cucerirea Esztergomului de către oastea turcească>.

Acesta a adus următoarea ştire. „Din cetatea Esztergom a rămas doar fortăreaţa dinăuntru ... s-ar putea ca acum el (marele serdar) să fi luat şi acea mare fortăreaţă interioară. În oaste nu se ştie că lîngă Timişoara s-ar afla ghiauri. Noi nu am auzit de aceasta". Lui 〈 Ali 〉 i s-au dat *hilat* şi bani de cheltuială.

111 <Se aminteşte de *muteferrika* Mahmud efendi ca defterdar de Timişoara. Luna şaban 1006[150]>.

115 <Evahir ramazan 1006[151]. Se vorbeşte de sosirea veştii despre ocuparea cetăţii Ianîk de către austrieci>.

S-a mai spus că afurisitul de Mihai trimisese ca tribut (*gizie*) şapte poveri de aspri (*akce*), dar, cînd a primit vestea despre cetatea Ianîk, a trimis oameni după ei (după bani), gîndindu-se că îi vor ajunge din urmă, dar nu i-a mai găsit. S-a mai arătat că < Mihai >, construind multe sute de şăici (*şaika*), se pregăteşte să le aşeze pe Dunăre, cu mulţi afurisiţi. Dacă nu vor sosi la timp oşti şi bani, situaţia va fi îngrijorătoare, iar Timişoara este pe cale de a fi asediată. De asemenea şi cei care se află la paza cetăţii Agria sînt strîmtoraţi şi ameninţaţi. „De aceea trebuie să veniţi în ajutor cu ostaşi noi şi cu bani. Altfel situaţia va fi grea"... Evail şevval 1006[152].

---

[148] <7 rebi II 1006> = 17 noiembrie 1597.
[149] Ali Madjaroglu.
[150] 9 martie — 6 aprilie 1598.
[151] 26 aprilie — 5 mai 1598.
[152] 7—16 mai 1598.

SOSIREA UNEI SCRISORI ŞI A UNOR ŞTIRI, ADUSE DE UN CĂLĂREŢ, DE LA CAPUGIBAŞÎ ALI-AGA, CARE PLECASE CU HILAT STRĂLUCITOR ŞI CU SABIE AURITĂ LA HANUL TĂTĂRESC GAZI GHIRAI-HAN

<Se arată că, după ce i-a predat hanului porunca şi *hatt-i humaiunul*, acesta i-a spus lui Ali-aga> :

„Am stabilit şi am hotărît ca în a patra zi a bairamului [153] să pornim cu ajutorul lui Allah la drum şi să ne năpustim asupra umililor ghiauri ai Transilvaniei".

117 ... Ultima decadă (*evahîr*) a lui şevval anul 1006 [154].

Mai înainte de aceasta, măria sa vizirul cel prevăzător şi cu măsuri chibzuite, Hafîz Ahmed-paşa, fusese însărcinat cu paza vilaietului Vidin şi fusese numit să pornească în expediţie împotriva afurisitului de Kara-Mihal [155] care devenise o pacoste în Ţara Românească. Sosind din partea lui scrisoare preţioasă şi scumpă, el scria adevărul despre războiul sfînt şi despre ceea ce se cuvine credinţei şi împărăţiei.

<El scria că nu sosise încă oastea care trebuia să vină, ceea ce aflaseră şi duşmanii>.

El a spus : „Duşmanii au început să rîdă de noi şi să ne batjocorească, zicînd : Unde-i oastea voastră? Nu a sosit încă?". De aceea, s-au dat porunci drastice celor care trebuiau să plece în expediţie.

< Hanul tătăresc cere să i se fixeze drumul pe care îl va urma pentru a intra în Transilvania, după ce va trece pe la Ismail>.

El spune : „Dacă voi intra în vilaietul Dobrogei, atunci acel vilaiet nu se va putea reface nici în zece ani, iar dacă trec prin Ţara Românească şi Transilvania, ele nu se vor reface timp de mulţi ani". ...

119 *Anul 1006* [156]. În ultima parte a lui zil-kade [157], cei care plecaseră au adus ştirea că hanul tătarilor Crimeii, măria sa Gazi Ghirai-han, trecînd prin vilaietul Ţării Româneşti, cu nenumăraţi ostaşi tătari, este pe cale de a porni împotriva vilaietului Transilvaniei.

... Lui i se spusese astfel : „Pleacă îndată, împreună cu serdarul meu cel purtător de victorie, asupra afurisiţilor ardeleni : să iei măsuri chibzuite". Fusese sfătuit să treacă prin Dobrogea, neabătîndu-se prin

[153] 4 şevval 1006 = 10 mai 1598.
[154] 26 mai — 4 iunie 1598.
[155] *Kara-Mihal* : „Mihai cel Negru", adică Mihai Viteazul.
[156] 14 august 1597—3 august 1598.
[157] Evr. zil-kade <1006> = 25 iunie — 4 iulie 1598.

vilaietul Țării Românești, căci tătarii aveau obiceiul să fugă îndată ce prădau. Ei s-au întors mai înainte ca firmanul să fi ajuns la ei. De aceea, ei au spus că n-au trecut prin vilaietul Țării Românești. . . .

123 SCRISOAREA HANULUI CĂTRE HODJA-EFENDI (SALADEDDIN), CARE ERA ȘEIH-UL-ISLAM, ÎNȘTIINȚÎNDU-L DESPRE PORUNCA PRIMITĂ PENTRU EXPEDIȚIE

<Plecarea hanului și a serdarului Hafiz Ahmed-pașa împotriva Transilvaniei>.

Apoi, tătarii, iuți ca vîntul, au fost trimiși cete după cete asupra afurisiților necredincioși, dușmani ai legii.

Atunci ghiaurii transilvăneni au părăsit cetățile de la serhatul Timișoarei ca : Lipova, Ineu (*Ianova*) și Cenad, pe care le ocupaseră. Ei aveau un serdar vestit cunoscut sub numele de Gümüș-Ayaklî [158] care era un șchiop afurisit, dar renumit și priceput în luarea de măsuri. A sosit vestea că afurisitul de crai <al Transilvaniei>, l-a îndepărtat din vilaietul Transilvaniei și l-a trimis înlăuntrul țării pe afurisitul care fusese serdarul lor în anul ce trecuse și care se răsculase și se răzvrătise, și a numit în locul lui pe afurisitul Gümüș-Ayaklî cel mai sus-amintit, cunoscut sub numele de Alsimianuș [159]. S-a mai făcut cunoscut că, auzind de atacul oștii purtătoare de victorie, el a pornit cu tabăra sa din locul unde stătea și s-a retras înlăuntrul țării, în locuri prăpăstioase. S-a mai arătat că, oprindu-se acolo, el și-a spus : „Tocmai acesta este locul unde se poate da bătălie cu oastea islamică" . . . Safer 1007 [160].

Și pe la sfîrșitul lui safer cel purtător de victorie, au sosit din partea măriei sale vizirului Hafîz Ahmed-pașa, cel cu măsuri chibzuite și cu gînduri bune, tigvele și prinșii (*dil*) și tobele și țimbalele dușmanilor legii și au fost puse în fața divanului cel dătător de dreptate.

<Sosirea știrii despre înfrîngerea transilvănenilor în părțile Berkoviței>.

De asemenea, s-a dat de știre că afurisitul care era banul Transilvaniei și despre care, mai înainte de aceasta, se spunea că plecase în interiorul țării, a venit din nou și a intrat în Transilvania.

Apoi, a doua zi, au venit din partea serdarului cel vestit doi neferi capugii. Ei s-au despărțit de el la menzilul numit Oradea (*Varat*) și au povestit următoarele : „Au trecut douăsprezece zile și s-ar putea ca până

[158] *Gümüș-Ayaklî* : „Cu picior de argint".
[159] *Alsimianuș* : Maximilian.
[160] 3 septembrie — 1 octombrie 1598.

acuma dușmanii să fi plecat, intrînd în vilaietul lor. În locurile pe unde au trecut ostașii tătari nu a apărut nici o urmă de ghiauri, căci plecaseră în locuri greu de pătruns".

124 ... În acest timp, în ziua de joi, prima zi a lunii safer [161], a sosit scrisoare din partea măriei sale vizirului Hafîz Ahmed-pașa care se afla la paza Vidinului. El făcea cunoscut următoarele: „De multă vreme ne aflăm în gîlceavă cu afurisitul de Mihai, voievodul Țării Românești, care se află în stare de răscoală. De aceea, cînd ne ciocnim cu el, cînd îi arătăm prietenie falsă. În acest timp, amîndouă părțile stăm și veghem. Dușmanul legii spune într-una: Eu sînt un rob (*bende*) supus și tributar (*haradj-güzar*) al măriei sale padișahul, ocrotitorul lumii, și ascult de porunca sa. Zicînd astfel, au sosit din partea lui și șase poveri de tribut (*irsalie*) pentru vistieria de la Poarta fericirii. Dorința mea arzătoare este să-l văd pe măria sa padișahul. El a construit totuși șăici (*șaika*) pe Dunăre și a pregătit foart(multe și diferite feluri de zaherele. După aceea, el a pus telali precum că le vinde cu prețuri scăzute. Atunci raialele și spahiii s-au îndreptat într-acolo și au început să se apropie unii de alții. În această învălmășeală, au trecut cu vasele pe partea cealaltă foarte mulți afurisiți înarmați. De aceea, s-a dat de știre că afurisitul cel viclean pregătește un șiretlic. Dar, pînă la sosirea acestei știri, el adusese din timp și pe ascuns niște tunuri mari (*șahi darbzenler*) prin stufăriș, pe care, punînd oameni, le-a așezat în locuri înalte și a început să tragă asupra oștii islamice. În felul acesta vicleșugul lui s-a dat pe față. Atunci, oastea noastră războinică, văzînd că se trage din tunuri, a început să fugă iarăși". El (Hafîz Ahmed-pașa) a mai făcut cunoscut că guvernatorul (*hakim*) de Avna (?), Ibrahimbeioglu Mehmed-pașa, întîlnindu-se cu afurisiții, s-a luptat un timp cu ei și că, în timp ce el se lupta, afurisitul de Mihai a dat el însuși un atac asupra lui Hafîz Ahmed-pașa. Acesta mai arăta că, cu ajutorul lui Allah și potrivit vorbei „fuga la timpul potrivit înseamnă bărbăție", nu a căzut în mîinile lor [162], ci a scăpat, dar poverile și corturile tuturor ostașilor săi, precum și zahereaua și tunurile au fost capturate, pricinuindu-se astfel pierderi mari. De asemenea, el mai dă de știre că < Mihai Viteazul > a adus cu el tunurile și corturile și, așezîndu-se lîngă cetatea Nicopol, a început s-o bată. Atunci demnitarii împărăției s-au necăjit și s-au supărat mult și au început să se roage. Ultima zi a lui safer anul 1007 [163].

---

[161] 3 septembrie 1598.

[162] Ale românilor.

[163] 29 safer 1007 = 1 octombrie 1598.

În prima zi a lui rebi I[164], măria sa fericitul padișah, ocrotitorul lumii, a cerut să vină la el, la Kandilli-Bahce, agaua de ieniceri, Hasan-aga, și i-a spus că a dat un înalt firman, poruncindu-i strașnic următoarele : „Luînd toată ienicerimea, trebuie să mergeți în vilaietul Țării Românești, împreună cu marele vizir Mehmed-pașa și cu ceavușbașî și cu defteremini". Atunci crainicii au strigat din toate puterile < anunțînd expediția >.

<Urmează descrierea scoaterii tuiului și a instalării cortului marelui vizir în afara locuinței sale>.

S-au poruncit < hanului tătăresc Gazi-Ghirai-han > următoarele : „Să vă petreceți iarna în vilaietul Transilvaniei și să-i lecuiți pe umilii ghiauri și pe maghiarii cei răufăcători și, în felul acesta, veți scăpa și de grija plecării, și de cea a întoarcerii". ... Rebi I 1007[165].

125 <Poruncă dată unor oști ca să plece de îndată. Ele fuseseră recrutate pentru a porni împotriva lui Mihai Viteazul din Țara Românească>.

În acest timp au sosit știri precum că umilii afurisiți care veniseră asupra lui Hafîz Ahmed-pașa formau trei cete. O ceată de vreo 15 000 de oameni a asediat cetatea Nicopol, de asemenea vreo 15 000 au plecat asupra emirilor aflați în pază la Vidin, ca să-i asedieze, iar vreo alți 15 000 au venit asupra cetății Cladova (*Fetih-islam*).

De asemenea, au sosit știri de la oastea islamică și de la locuitorii vilaieturilor precum că : „Oastea hanului tătăresc, care plecase împotriva Transilvaniei, precum și emirii, cu oștile lor, așteaptă vești de la măria sa Satîrgi Mehmed-pașa. Ei vor face așa cum li se va da de știre". De asemenea, ei au mai făcut cunoscut că ghiaurii de raiale din vilaietul Țării Românești neputînd să suporte prigoane și tirania oștii noastre, atît din pricina apariției stăpînilor sultanului, cît și pentru că nu puteau face față cererilor mari, din toate aceste cauze raialele se supun domnilor (*hakim*) ghiauri și tot sprijinul și toată dorința lor este pentru Mihai. *Evail rebi I 1007*[166]. Toți au fost de părere că : „dacă nu se va acorda ajutor cu oști puternice, starea Țării Românești va fi din ce în ce mai nenorocită. Trebuie pregătite oști. Dar plecarea în astfel de timpuri a măriei sale marelui vizir precum și a agalei de ieniceri ar fi o măsură nechibzuită și va însemna o

[164] 1 rebi I 1007 2 octombrie 1598.
[165] 2—31 octombrie 1598.
[166] 2—11 octombrie 1598.

încurcătură mare pentru serdarul care se află la oastea islamică plecată în părțile Transilvaniei".

<Urmează relatarea privind recrutarea de oști care vor pleca împreună cu *haseki-aga*>[167].

Haseki-aga, la rîndul său, s-a dus cu 3000 de neferi ieniceri și s-a întîlnit acolo < pe Dunăre > cu segban-başî[168]. S-a dat firman ca Hafîz Ahmed-paşa să ierneze acolo, cu titlul de serdar, ca și mai înainte, și, dacă va găsi prilej, să repare și cetatea Giurgiului, iar măria sa Mahmud-paşa, dacă va fi nevoie, să i se supună lui < Ahmed-paşa >.

126 <Refuzul unor ostaşi de a pleca în expediție și emiterea unei sentințe (*fetva*) împotriva lor>.

Spre sfîrșitul lunii mai sus-arătate (rebi I)[169], au sosit capugii din partea măriei sale serdarului Hafîz Ahmed-paşa și au adus știri. Mai înainte de aceasta venise ca olac vestitul tătar Mehmed Celebi, unul dintre scribii înaltului divan, și dăduse știrea că: „Mai înainte, afurisitul Mihai, beiul hain al Țării Românești, prădase prin vicleșug poverile și corturile ostașilor musulmani și asediase cetatea Nicopolei, luptîndu-se timp de opt zile necontenit. Atunci, Hafîz Ahmed-paşa, adunînd oastea islamică împrăștiată, s-a dus asupra lui și, cînd i-a atacat pe afurisiții cei umili, cu ajutorul lui Allah i-a înfrînt și i-a nimicit pe ghiauri, salvînd cetatea. Dușmanii s-au sculat și au plecat, iar el (Ahmed-paşa) s-a dus după ei, gonindu-i". Acum < ceaușii > au făcut cunoscut că afurisiții cei umili au plecat asupra Vidinului și că trebuie să fie date ajutoare cu oști noi.

<S-a zvonit că ostaşii care urmau să fie însărcinați cu expediția refuză să plece>.

Știrea sosită de astă dată era următoarea: „Umilii dușmani ai legii au asediat Giurgiul și cetatea Cladovei. S-au dat lupte îndîrjite. Musulmanii, unindu-se între ei, au făgăduit și au jurat că vor muri ca niște martiri. Într-o noapte a venit cineva și a bătut la poarta cetății, zicînd: „Eu sînt musulman. Am vești bune pentru voi, și, intrînd înăuntru, s-a văzut că ghiaurii fugiseră, lăsînd cetatea".

Tot ei (ceaușii) au făcut cunoscut că i-au sosit (lui Mihai Viteazul) scrisori din Transilvania în care se spunea: „Vino repede: vilaietul Transilvaniei a fost nenorocit; tătarii au devastat țara, iar serdarul a luat cetățile" și că, într-adevăr, a doua zi după aceea, afurisiții, nemaistînd pe

[167] *Haseki-aga*: căpetenia gărzii palatului sultanilor, sfetnic.
[168] *Segban-başî*: căpetenie de seimeni.
[169] Evr. rebi I <1007> = 22—31 octombrie 1598.

loc, au fugit. De asemenea, ei au mai făcut cunoscut că < românii > au asediat cetatea Vidinului timp de șase zile și, în timp ce se luptau, s-a pornit un vînt potrivnic și a pricinuit necazuri afurisiților și vaselor lor și că atunci emirii aflați de pază, prinzînd curaj, s-au dus asupra lor, silindu-i să-și lase tunurile, iar pe pedestrașii lor i-au înecat în Dunăre și că < turcii > tăind peste o mie de capete, afurisiții au fugit înfrînți. De asemenea, ei au relatat și veștile luate de la ghiaurii renumiți prinși de vii precum că toți ghiaurii cei umili se întăresc în munții prăpăstioși ai vilaietului Țării Românești și că, în timpul înghețului, ei vor veni fără îndoială din nou și vor pricinui pagube musulmanilor. De aceea, ei au zis :,,Trimiteți îndată oaste și iar oaste''.

127 *Ultima decadă (evahîr) a lui rebi I 1007*[170]. În acest timp și voievodul vilaietului Moldovei[171], la rîndul său, a trimis scrisori, cu oamenii săi, la Poarta fericirii și a făcut cunoscute următoarele : ,,Oastea tătărască a devastat vilaietul Transilvaniei și l-a pîrjolit, dărîmînd locuințele croaților și maghiarilor. De asemenea și serdarul oștii norocoase a luat prin lovituri și lupte multe cetăți întărite de-ale acestora, stricînd și tabăra principelui Transilvaniei (*Erdel -oglu*)[172] și luîndu-i uneltele de luptă. De asemenea, este adevărat că din partea acestuia (*Erdel -oglu*) au sosit, prin sfetnicul lui, scrisori către afurisitul de Mihai, înștiințîndu-l : ,,Să vii în aceste părți și să sari în ajutorul meu''.

<Trimiterea unor oști lîngă Hafiz Ahmed-pașa pentru expediția împotriva Țării Românești. Evail rebi II 1007[173]. Trimiterea unui *hatt-i-humaiun* către marele vizir Mahmud-pașa ca părțile Țării Românești să fie lăsate pe seama vizirului Mahmud-pașa și acesta să ierneze prin părțile Vidinului, iar Ahmed-pașa să vină la Poartă>.

128 **<Se amintește de fostul beilerbei de Timișoara, Hasan-pașa>.**

S-a aflat că *ceașneghirul*[174] Pervane-aga, care adusese mai înainte din partea afurisitului de Mihai, la vistieria imperială, șase poveri de aspri (*akce*) drept tribut (*maktu'*), a arătat bunăvoință față de afurisitul cel perfid. De asemenea, a ieșit la iveală că el (Pervane aga) l-a înșelat și pe serdar.

<De aceea, el a fost spînzurat în fața cortului vizirului Hafiz Ahmed-pașa>.

130 **<Se amintește de asediul Budei de către austrieci și de înfrîngerea lor în urma luptelor date cu beii de margine, dintre care unii au plecat din Timișoara>.**

---

[170] 1—10 noiembrie 1598.
[171] Ieremia Movilă.
[172] Sigismund Báthory (1598—1599).
[173] 1—10 noiembrie 1598.
[174] *Ceașneghir* : paharnic.

Çapugi Abdullah-aga, care plecase la locul expediției cu scrisoare imperială, a dat de știre că: „Serdarul a plecat cu peste 2000 de spahii și a intrat în vilaietul Transilvaniei”.

... *Djumadi I 1007* [175]. În acest timp, au venit capugii cu scrisori din partea sangeacbeiului de Silistra, Ahmed-pașa, care se afla cu suita hanului tătăresc. Ei au prins două iscoade (*dil*) de seamă. Mai înainte sosise vestea că: „Peste 2000 de afurisiți umili din oastea afurisitului Mihai voiau să treacă, înarmați, pe malul de dincoace (în sudul Dunării) ca să prade populația vilaietului. Cînd s-a aflat despre aceasta în partea de dincoace, au fost puși oameni la locurile de trecere și îndată ce ei (românii) s-au apropiat, ei (turcii) s-au năpustit asupra lor cu arme puternice și, cu ajutorul lui Allah, afursiții cei umili au fost înfrînți și nimiciți, astfel că sosesc capetele tăiate și oamenii prinși”. Cei care au venit (prinșii) au spus: „Cei mai mulți dintre ostașii lui Mihai sînt dintre cei renegați, maghiari, austrieci (*Nemce*), croați, bulgari și greci. El le dă pe lună cîte cinci *guruși* și fiecărui nefer de asemenea îi dă leafă, ca și soțiilor lor. De asemenea, a sosit știre de la craiul < austriac >, în care acesta îi spunea < lui Mihai Viteazul >: Să te văd acum; ai făcut bine. Otomanii au părăsit
131 dreptatea și au devenit tirani. Norocul lor s-a dus. Țara este a ta. La întoarcerea lor (a turcilor), să fii lîngă poduri. Ei nu pot să iasă pe drumurile pe care au venit, deoarece apele sînt revărsate. Ei vor fi nevoiți să se întoarcă din părțile Solnocului”... (La djumadi I anul 1007).

ȘTIRILE DATE DE PRINȘII (*DIL*) DIN OASTEA GHIAURĂ A AFURISITULUI MIHAI

Ei au spus: „Craiul austriac, pregătind mai înainte o oaste dintre afurisiții cei umili, a strîns la el pe toți emirii și căpeteniile lui de oaste, care s-au așezat după gradele lor. Acolo a venit și afurisitul de Mihai care se răsculase în vilaietul Țării Românești. Dîndu-i-se loc în colțul unde se lasă încălțămintea, el s-a așezat acolo cu mare greutate. Atunci, craiul cel răufăcător s-a adresat tuturor în felul următor: Voi vă luptați cu marele padișah. Care sînt gîndurile voastre în această privință? Fiecare dintre ei a spus ceea ce se cuvenea. Ei au spus cu toții: Turcii sînt drepți [176], dar au luat tirania drept călăuză. Raialele nu mai sînt respectate și oastea lor nu mai ascultă de firmane. Sperăm de la împărăția (*kîral*) voastră ca, procedînd cu dreptate, să luați țara noastră, pe care o avem din moși-strămoși, și să ne-o dați și craiul nostru să fie fericit”.

[175] 30 noiembrie — 29 decembrie 1598.
[176] Text neclar.

Atunci, el s-a adresat și afurisitului de Mihai: „Spune și tu! Să vedem ce vei grăi, căci tu ești capul răscoalei. Te-ai născut în țara lor (a turcilor). Erai tributarul lor. Nu ești ca cei din strămoșii tăi care s-au ridicat cu sabia. Din moși-strămoși ești raia neam de raia. Ce ai făcut ca să ajungi bei? Explică-ne și fă-ne cunoscut toate acestea. Șahinșahul (sultanul) este puternic și are foarte multă oaste și bogății. A te opune lui și a te lupta cu el cere foarte multă putere, iar tu stai chiar înlăuntrul țării sale (adică a sultanului)". Atunci el (Mihai) a spus: „Aceste vorbe ale voastre se potrivesc cu vremea vechilor padișahi. Atunci o mie de neferi de-ai lor nimiceau zece mii de ostași. Acum, sub padișahlîcul sultanului Murad [177] oastea aceea și feudele (*ghedik*) și apanajele (*dîrlik*) cetei de ostași și posturile lor și ținuturile lor sînt pe ducă. Ele au fost cumpărate și vîndute din mînă în mînă. Nu a rămas cinste, onoare și respect. Se poate ca omul să dea pe un preț de nimic lucrurile și apanajele cumpărate? Se vede că nu! Acum apanajele (*dîrlik*) oștii lui Osmanoglu, fie creștini (*zimmi*), fie cei din ogeacul de ieniceri, precum și toți demnitarii împărăției, sînt aleși dintre străini și dintre raiale josnice. Tirania dărilor puse asupra raialelor țării nu are hotar. Chiar și musulmanilor, bărbați și femei, au început să le pună pe an cîte 500 de aspri ca dare (*salgun*). O stăpînire nu se ține cu tiranie. ... Știți că prea înaltul Dumnezeu (*Allah*) a poruncit dreptate. Dacă, tocmai acum, cînd prilejul îngăduie, iar raialele ascultă de firmanul nostru în toate privințele, voi (austriecii) veți renunța la expediție și, nestrăduindu-vă pentru credința voastră, veți fugi de expediție și de luptă, atunci ei (turcii) cunoscîndu-ne, pot pune repede mîna pe noi. În timpul padișahilor care au fost pînă acum s-au schimbat oare banii și prețurile (*narh*) la ei? ... Negoțul tîrgoveților era slab. Eu cunosc toată starea lor. Iată ce am avut de spus".

132 <Se amintește de sangeacbeiul de Silistra, Ahmed-pașa>.

Fără îndoială că oastea tătară care a intrat în vilaietul Transilvaniei și serdarul au devastat și adus în ruină vilaietul, dar nu a sosit o știre care să întărească aceasta. De asemenea, s-a spus că, întrucît apele se revărsaseră, drumurile erau închise. Măria sa padișahul, ocrotitorul lumii, dăduse firman ilustru ca < oastea > să ierneze în < Transilvania >. Iscoadele aduse au arătat că ar putea să ierneze acolo. Au trecut mai mult de trei luni de cînd oastea intrase în țara Transilvaniei și nu a sosit încă nici o

[177] Murad al III-lea (1574—1595). De fapt Mehmed al III-lea (1595—1603).

veste sigură. Prea înaltul Allah s-o facă victorioasă şi să sosească veşti norocoase din partea musulmanilor. Tot pe la mijlocul lunii djumadi I <1007>[178] a venit şi a intrat la Istanbul măria sa vizirul cel priceput, Hafîz Ahmed-paşa, care pătise mai înainte din pricina vicleşugului voievodului Ţării Româneşti şi care fusese înlăturat.

133 <El se plînge de ostaşii săi şi de demnitari>.

Anul 1007[179]. ... S-a spus că măria sa Satîrgi Mehmed-paşa, serdarul oştilor norocoase, a intrat cu hanul oştii tătăreşti, Gazi Ghirai-han, în vilaietul afurisiţilor ardeleni, duşmanii legii, şi a cercetat şi a devastat ţara Transilvaniei cale de multe zile, iar cele două oşti (turcă şi tătară) s-au săturat de robi aleşi şi de prăzi bogate. De asemenea, s-a mai spus că cetatea Oradea fiind foarte întărită, ei au bătut-o necontenit şi puternic timp de 32 de zile, dîndu-se lupte crîncene. Erau trei căi subterane, dar ei n-au săpat cum se cuvine nici măcar două subterane, ci numai una, iar după ce au dărîmat zidul cetăţii nu au făcut iureş, ci au retras tunurile, părăsind-o.

<Se descriu suferinţele îndurate de oastea islamică din cauza lipsei de zaherea. Se arată că s-a trecut prin faţa Solnocului. Luptele cu austriecii pe cîmpia din jurul Budei>.

Sfîrşitul lui djumadi I <1007>[180].

136 ... În prima parte a lunii mai sus-arătate[181] au sosit veşti din partea măriei sale Mahmud-paşa, care fusese numit serdar împotriva Ţării Româneşti. Au sosit următoarele veşti: „Dunărea îngheţînd timp de cîteva zile şi gaziii musulmani socotind aceasta un prilej bun de pradă, vitejii au trecut cete după cete <în Ţara Românească> prin locurile pe unde au vrut, împreună cu Ahmed-paşa, beilerbeiul de Silistra, şi i-au nimicit, trecîndu-i prin sabie, pe afurisiţii pe care i-au găsit în partea Ţării Româneşti. Ei au adus foarte mulţi prizonieri şi au luat patru tunuri în bună stare. Afurisitul de Mihai stătea la Tîrgovişte cu un număr de nenorociţi adunaţi acolo şi era la mare strîmtoare din pricina plăţii soldelor. Pentru aceasta el a impus la dări (*haradj*) raialele ţării, iar raialele i-au răspuns, strigînd: „Noi cîştigăm din vînzarea la schele a celor agonisite de noi. O dată ce schelele sînt închise şi nu lucrează, noi n-avem
137 putere să plătim dări (*haradj*). Ia toate produsele noastre şi fă ce vrei cu ele. Răsculîndu-te împotriva padişahului, Ţara Românească s-a ruinat".

---

[178] Evt. djumadi I 1007 = 9 18 decembrie 1598.
[179] 4 august 1598—23 iulie 1599.
[180] Evr. djumadi I 1007 = 20—29 decembrie 1598.
[181] Evl. şaban 1007 = 27 februarie — 8 martie 1599.

Zicînd astfel, l-au jignit pe acel afurisit. Şi îngheţul menţinîndu-se, gaziii au trecut iarăşi pe malul de dincoace cu prăzi şi cu noroc, la data mai sus arătată. . . .

140 SOSIREA UNOR VEŞTI DIN PARTEA SERDARULUI MEHMED-PAŞA

Au sosit unele după altele veşti din partea măriei sale serdarului Mehmed-paşa, aflat pe malurile Dunării, şi din partea craiului leşesc, precum şi din partea voievodului Moldovei (*Bogdan*). Ei au dat de ştire că o parte a raialelor împrăştiate din vilaietul Transilvaniei s-au îngrămădit în Ţara Leşească şi au numit, cu încuviinţarea craiului leşesc, un alt afurisit, aruncîndu-l în închisoare pe afurisitul care pretindea crăiia.

. . . De asemenea şi celelalte raiale din vilaietul Ţării Româneşti nutresc gînd hotărît ca să se răscoale împotriva afurisitului de Mihai şi stau pe gînduri şi sînt îngrijoraţi.

. . . Şevval 1007 [182]

143 Pe la mijlocul lunii mai sus-arătate (zil-kade) anul 1007 [183], Iahiapaşaoglu Şaban-paşa, căruia i se acordase beilerbeilîcul de Cipru (*Kîbrîz*), trecînd cu galere (*kalita*) din Marea Neagră pe Dunăre, a plecat cu scopul de a ajunge la cetatea Giurgiului şi la Rusciuk.

147 <Se vorbeşte despre cererea de pace a Transilvaniei. Porunca de a se repara cetatea Giurgiului de către Mahmud-paşa, fără a arăta prietenie faţă de Mihai Viteazul. Safer 1008 [184]>.

150 13 REBI I ANUL 1008 [185]. VESTEA SOSIRII SOLULUI AFURISITULUI DE ARDELEAN [186] CARE VENISE DE LA EXPEDIŢIE

Pe la mijlocul lui rebi I <1008> [187], a fost trimis de la expediţia purtătoare de victorie la Poarta fericirii afurisitul de sol care venise la măria sa marele serdar din partea afurisiţilor vilaietului Transilvaniei. Sosind acesta şi fiind întîmpinat după vechiul obicei, i s-a dat loc de găzduire. El nu s-a ţinut însă de cuvînt şi nu este un afurisit care să slujească pentru treburile împărăţiei. Ţara Transilvaniei era plină de oşti şi nu va putea înflori nici după mulţi ani. El a spus totuşi: „Cîţi bani

[182] 27 aprilie — 25 mai 1599.
[183] Evt. zil-kade 1007 = 5—14 iunie 1599.
[184] 23 august — 20 septembrie 1599.
[185] 3 octombrie 1599.
[186] Principele Andrei Báthory (martie — 31 octombrie 1599).
[187] 1—10 octombrie 1599.

(*hazina*) cereţi ca tribut (*maktu'*) noi îi avem în mîinile noastre, dar nu-i dăm (?)". Acest răspuns a devenit cunoscut tuturor şi oastea islamică nu va îngădui aşa ceva. Aşa a fost cuprinsul scrisorii (*name*) sale şi vestea sa.

152 ... Pe la mijlocul lunii mai sus-arătate (rebi II 1008[188]), au sosit veşti şi scrisori din partea măriei sale Mahmud-paşa care fusese serdar împotriva Ţării Româneşti. El scria: „Afurisitul de Mihai s-a supus şi s-a închinat marelui serdar cel puternic. În felul acesta el a arătat foarte multă prietenie prefăcută. Primind condiţiile noastre, el şi-a luat obligaţia de a trimite ca ostateci (*rehin*) copiii şi familia sa şi, de asemenea, să trimită peşin şi o parte din haraciul fixat. Tocmai cînd s-a îndreptat pentru aceasta, raialele ţării, scăpate de săbii, s-au răsculat în seraiul din Bucureşti, năpustindu-se asupra sa. Raialele l-au blestemat cu strigăte şi cu vaiete, zicîndu-i: „Mai bine să ne vedem de cîştigul şi de agoniseala noastră sub stăpînirea padişahului cel ocrotitor al lumii. În timp ce noi trăiam cu copiii şi cu avuţiile noastre, aflate în mîinile noastre, din vina ta această ţară atît de înfloritoare a fost prădată şi călcată, şi nici n-ai făcut măcar vreo ispravă şi nici n-ai scos-o la capăt cu viclenie şi răzvrătire şi răscoală. Noi nu te vom lăsa teafăr". Zicînd acestea, au hotărît să pună capăt sufletului său şi vieţii sale. Din această pricină, luîndu-şi suita, el (Mihai) a fugit şi nimeni nu ştie unde s-a dus. Raialele ţării, venind, au zis: „Noi sîntem ca şi mai înainte raiale, fii de raiale ai măriei sale padişahului cel ocrotitor al lumii. Să numească peste noi un voievod. Să pregătim şi să dăm tributul (*djizye erimizi*) nostru fixat (*maktu'*). Noi arătăm starea noastră la Poarta fericirii. De asemenea, să construim şi să întărim cetatea Giurgiului". Acestea fiind raportate în scris (*telhis*), ele au fost citite în faţa înaltului tron.

De asemenea, s-a mai făcut cunoscut că: „Küciük Osman-aga chehaia de capugii ai măriei sale serdarului de oaste, precum şi Şatîr (?) Mustafa-aga, mergînd cu scrisori la afurisitul de Mihai, au stat timp de mai multe zile lîngă el, împreună cu supraveghetorii lui. El i-a trimis cu respect şi cu onoruri". Şi în timp ce se făceau pregătiri ca să fie numit un voievod din partea Porţii fericirii, a sosit pe neaşteptate o scrisoare amănunţită, tot din partea măriei sale Mahmud-paşa, adresată demnitarilor împărăţiei, în care el scria şi făcea cunoscut starea afurisitului de Mihai. S-a raportat la tronul fericirii precum că afurisitul cel mai sus-amintit, trimiţînd măriei sale serdarului Mahmud-paşa o scrisoare, printr-un om, îl înştiinţa că: „Împreună cu oastea de lîngă noi şi luînd şi oastea căzăcească, ne-am repezit asupra afurisitului de principe (*hakim*) al Transil-

[188] 31 octombrie — 9 noiembrie 1599.

vaniei [189] şi, nedîndu-i răgaz, l-am atacat. Dînd lupte crîncene, am luat capitala Belgrad[190] şi aceasta se află încă în stăpînirea noastră. El însuşi [191], neputînd scăpa, a fost prins de ostaşii cazaci şi se află închis la ei. El s-a tocmit pe un preţ de 6000 de galbeni. În vilaietul Ţării Româneşti se află fiul nostru [192], iar noi am luat cu sabia noastră ţara Transilvaniei. Trimiţînd, ca şi mai înainte, peşcheşurile care se trimiteau an de an la Poarta
153 fericirii, încă din vechime, nu ne opunem legii padişahului. Dacă nu ne veţi fi potrivnici, atunci noi vom ţine regulile din trecut". Cuprinsul scrisorilor sale au fost prezentate la tronul fericirii în ultima decadă a lui rebi II anul 1008 [193].

[189] Andrei Báthory.
[190] Alba Iulia.
[191] Principele Transilvaniei.
[192] Nicolae Pătraşcu (1599—1600).
[193] Evr. rebi II 1008 = 9—18 noiembrie 1599.

MEHMED BIN MEHMED

Viaţa istoriografului Mehmed, fiul lui Mehmed, este foarte puţin cunoscută. Originar din Adrianopol, el a fost secretar de divan, iar mai tîrziu a devenit profesor (*müderris*) la şcoala teologică (*medrese*). Apoi a fost numit emir al emirilor (*emir-ul-umera*) la Istanbul. Mehmed a murit la 30 iunie 1640 (10 rebi I 1050).

Opera sa istorică, intitulată *Nuhbet-üt-tevarih ve'l-ahbar* (*Cronică aleasă şi informativă*) are două variante: prima a fost dedicată de autor sultanului Osman al II-lea în anul 1620 (1030) şi tratează evenimentele osmanlîilor pînă la moartea sultanului Ahmed I (22 noiembrie 1617/23 zil-kade 1026), iar a doua îmbrăţişează şi domnia sultanului Murad al IV-lea (1622—1640/1032—1045). Cronica lui Mehmed bin Mehmed cuprinde şi istoria ţărilor islamice dinainte de apariţia osmanlîilor.

Cronica lui Mehmed s-a păstrat într-un mare număr de manuscrise în diferite biblioteci din Europa şi Turcia.

Extrasele alăturate sînt traduse după ediţia tipărită la Istanbul în 1860/1276 (2 pl. + 24 p. + 75 p. + 251 p.; în 2 vol.).

Bibliografie: *O. M.*, III, 11—12; *G. O W.*, p. 182—183.

NUHBET-ÜT-TEVARIH VE ' L-AHBAR

(ed. Istanbul, 1860/1276)

Volumul I

<Cucerirea Galipolei în 1359/760 şi a Ankarei în 1361/762 de Suleiman-paşa şi Murad I>.

CUCERIREA FILIPOPOLEI

În anul < 7 >65 [1] Lala-Şahin era serdarul luptătorilor Islamului. După ce a asediat un timp cetatea Filipopol [2], el a cucerit-o şi s-a aşezat acolo. I s-a făcut cunoscut lui Lala-Şahin că domnii (*hakim*) Serbiei, Ungariei şi Ţării Româneşti (*Eflak*), făcînd înţelegere între ei, vor să-i atace pe musulmani cu un număr de 100 000 de ghiauri. Atunci, pentru a afla starea ghiaurilor celor demni de foc, < Lala-Şahin > l-a trimis în întîmpinarea lor pe gaziul Hadji Ilbeki cu vreo 300 de ostaşi vestiţi. În noaptea cînd s-au aşezat pe malul rîului numit Mariţa [3], în apropiere de Adrianopol, mai sus-amintitul Hadji Ilbeki gaziul, cu ajutorul marelui Allah, a bătut din toate părţile tobele şi a făcut să sune trompetele şi, înălţînd glas de rugă pentru Allah, a băgat în inimile ghiaurilor o mare groază. Ghiaurii nedemni de laudă, speriindu-se în bezna şi întunericul nopţii şi îngrozindu-se, s-au împrăştiat. Unii din ei au fost făcuţi prizonieri, iar alţii au căzut pradă săbiilor victorioase. Pînă astăzi acel şes se numeşte „Sîrbul zdrobit” (*Sîrb-sîndîgî*).

9 În primăvara anului < 7 >78 [4], < turcii > au trecut în Rumelia pentru a supraveghea vilaietul Silistra şi Nicopol. Ţarul (*hakim*) acelei ţări, Şişman (*Susmanus*), cînd a aflat despre aceasta, a ieşit în întîmpinarea lor cu urările cuvenite. Apoi, după fixarea *giziei* şi haraciului, el a fost menţinut mai departe în stăpînirea ţării sale.

<Înfiinţarea unităţilor de *spahii* şi a oştii de *voinuci*> [5].

CUCERIREA SILISTREI ŞI NICOPOLEI

10 ... În urma emiterii unui nou firman ilustru, Ali-paşa, mergînd, s-a dus şi l-a asediat pe Şişman (*Susmanos*) în cetatea Nicopol. Cînd a sosit

---

[1] 10 octombrie 1363—27 septembrie 1364.
[2] În text: *Filibe*.
[3] În text: *Meridj*.
[4] 21 mai 1376—9 mai 1377.
[5] *Voinuci* (*voynuk*): categorie de oaste formată din elemente străine, în special creştini bulgari.

după el şi şahul < Murad I > cel asemenea lui Djem [6], Susmanos a ieşit prezentînd şi arzul său de supunere. Apoi s-au pornit ca să supună cetatea Silistrei. El (Şişman), obligîndu-se să îngăduie supunerea cetăţii Silistra, a fost onorat cu prietenie strînsă. Refuzînd însă, apoi, să predea cetatea Silistrei, mai sus-arătatul Ali-paşa a cucerit ţara acestuia, iar după aceea l-a asediat pe acesta în cetatea Nicopol. Fiind silit, < Şişman > a ieşit iarăşi din cetate cu suita şi cu familia sa, aruncîndu-se la picioarele lui Ali-paşa. El, la rîndul său, trimiţîndu-l < pe Şişman > în tabăra sultanului, acesta a fost iertat cu toată avuţia şi familia sa, iar ţara sa a fost alipită ţinuturilor osmăneşti.

<Pregătirile turcilor în ajunul luptei de la Kosovo spre a împiedica coaliţia creştinilor din Serbia>.

ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR LA KOSOVO

Ghiaurii nenorociţi, la rîndul lor, s-au adunat la un loc cu toate gloatele lor, cu totul 200 000 de oameni [7], dintre sîrbi (*Laz*) şi bosniaci şi unguri şi frînci şi arnăuţi şi valahi (*Eflak*) şi moldoveni (*Bogdan*) şi leşi, precum şi banii cehi. Dîndu-se la Kosovo lupta între oastea islamică şi ghiaurii nedemni de un sfîrşit bun, în cele din urmă ghiaurii au fost înfrînţi. Fiul lui Lazăr (*ibn-i Las*)[8], plin de trufie, şi mulţi alţi ghiauri nedemni de laudă au fost măcelăriţi; unii au fost prinşi, iar alţii au ales fuga.

<Omorîrea sultanului Murad I de către Miloş şi uciderea prinţului Iakub Celebi, pentru ca Baiazid să rămînă singur la domnie>.

Timurtaş-paşa a cucerit minele Kratovei (*Karatova*) cu împrejuri-
12 mile şi Ighid-paşa a devastat o parte din vilaietul Bosniei, iar Firuz-bei, trecînd în partea Ţării Româneşti, a pricinuit ghiaurilor multă pagubă. După aceea fiecare s-a întors la Brusa cu tot felul de prăzi, prezentîndu-le la scara victorioasă a sultanului < Baiazid >.

<Cucerirea cetăţii Alaşehir şi supunerea vilaieturilor Aidin, Saruhan, Menteşe şi a ţării lui Karamanoglu>.

---

[6] Erou în mitologia persană.

[7] Evident, cifra este exagerată.

[8] *Ibn-i Las* sau *Las-oglu*, adică fiul lui Las (Lazăr). De fapt în această bătălie a murit însuşi Lazăr, despotul Serbiei.

ÎNFRÎNGEREA VOIEVODULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI (*EFLAK*)

Sosind ştirea despre răscoala lui Mircea [9], voievodul Ţării Româneşti, s-a trecut prin Galipoli şi pe fluviul Dunărea (*Tuna*), după care mai sus-amintitul voievod al Ţării Româneşti a fost înfrînt.

În cele din urmă, Mircea a apucat calea supunerii şi, în momentul întoarcerii, a primit să fie tributar.

<Urmează o nouă expediţie împotriva lui Karamanoglu care, profitînd de absenţa sultanului, atacă posesiunile otomane, luînd în robie şi pe Timurtaş-paşa, muhafîz de Ankara>.

CUCERIREA KASTAMONIEI

S-a dovedit că faptele fără roade, puse la cale mai înainte de ghiaurii din Ţara Românească, se datorau uneltirilor lui Kötürüm Baiazid [10], care era stăpîn de Kastamonu. Pentru pedepsirea acestuia, sultanul a pornit o expediţie din Brusa, capitala sultanatului.

<Pe drum a sosit vestea morţii lui Kötürüm Baiazid>.

16 DESPRE INSTALAREA EMIRULUI SULEIMAN LA TRONUL DIN BRUSA ŞI PORUNCA LUI PENTRU INCURSIUNE

În aceste zile, Musa Celebi era slujitorul (*mülâzîm*) fericit al sultanului cel binefăcător. Musa a cerut învoirea de a trece cu navele din Sinop în Rumelia, pentru ca, punînd stăpînire pe ţinuturile fratelui său, emirul Suleiman, să rămînă credincios prinţului <Mehmed I Celebi> cît va trăi.

Cererea lui fiind primită, el s-a dus cu navele în părţile Ţării Româneşti, iar de acolo emirii cei fericiţi au fost înştiinţaţi de sosirea <lui Musa>. Cînd a ajuns la hotar, ei s-au grăbit să iasă cu mare bucurie în întîmpinarea lui.

<După multe lupte, emirul Suleiman murind, Musa s-a înscăunat în Rumelia>.

18 <Pacea cu Karamanoglu şi prinderea lui>.

REPARAREA CETĂŢII GIURGIU (*IERKÖKÜ*) ŞI ISACCEA (*SAKDJÎ*) ŞI DEVASTAREA ŢĂRII ROMÂNEŞTI

După pedepsirea lui Karamanoglu, în zilele cînd <Mehmed I> stătea pe tronul din Brusa a sosit ştirea despre răscoala voievodului din

[9] Mircea cel Bătrîn.
[10] Baiazid cel Şchiop.

Ţara Românească. În anul < 8 >19 [11], trecînd din trecătoarea Galipoli, <turcii> au reparat cetatea Giurgiu (*Ierkökü*) şi Isaccea (*Sakdjî*) de pe malul Dunării. În această incursiune, oastea islamică a luat în robie, din Ţara Românească, tineri mîndri ca luna şi fete frumoase şi grase, întorcîndu-se cu tot felul de prăzi la Curtea sultanului cel puternic ca cerul. Domnul Ţării Româneşti [12] luînd apoi asupra sa plata haraciului pe trei ani, s-a găsit de cuviinţă ca vinovăţiile sale să fie iertate. De acolo s-a pornit în vilaietul unguresc. După cucerirea cetăţii Severin[13], ghiaurii, dorind pace, au trimis trei beizadele renumite la Poarta sultanului. Cererile acestora fiind primite, s-a pornit cu mare cinste şi onoare spre părţile Adrianopolei.

19 ... Anul < 8 >22 (1419).

<Urmează descrierea răscoalei lui Börüklüge Mustafa, discipolul şeihului Bedreddin, în ţinutul Aidîn, cu 3000 de rebeli, precum şi a adepţilor lui Torlak-Kemal în Manisa, care au fost nimiciţi de forţele otomane conduse de vizirul Baiazid-paşa. Fuga şeihului Bedreddin la curtea lui Isfendiar>.

În acest timp, şeihul Bedreddin a trecut din ţara lui Isfendiar în Ţara Românească (*Eflak*). De acolo, trecînd prin Silistra, el a intrat în Deliorman unde s-au adunat în jurul său mulţi oameni. Cînd s-a făcut cunoscut < sultanului > că acesta are de gînd să se răscoale şi să se răzvrătească, el a renunţat să mai depună sforţări pentru cucerirea Salonicului (*Selanik*) şi a venit la Serres (*Siruz*).

<Prinderea şi spînzurarea şeihului>.

20—21 <Moartea sultanului Mehmed I şi întronarea lui Murad al II-lea în 1421/824>.

<Răscoala lui Düzme Mustafa şi spînzurarea acestuia. Cucerirea vilaietului Kastamonu>.

21 SUPUNEREA VOIEVODULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI

Cînd măria sa suveranul [14] se afla cu noroc în ţara lui Isfendiar, a sosit ştirea despre răscoala voievodului Ţării Româneşti [15]. Potrivit obligaţiilor prevăzute în firman, Firuzbei< oglu Mehmed >, bei de Vidin, trecînd cu emirii acelor ţinuturi în Ţara Românească, s-a întors cu pradă bogată. La întoarcerea sultanului din ţara lui Isfendiar, voievodul Ţării

[11] 1 martie 1416—17 februarie 1417.
[12] Mircea cel Bătrîn.
[13] În text *Severan* : Turnu-Severin.
[14] Murad al II-lea (1421—1451).
[15] În perioada aceea domnea Dan al II-lea (1420—1431).

Româneşti, aflînd despre sosirea <sultanului> în Rumelia, a venit la Curtea împărăţiei cea ocrotitoare din Adrianopol ca să-şi prelungească supunerea şi s-a rugat, aducînd peşcheşuri preţioase şi pe cei doi fii ai săi [16]. Prin mijlocirea marilor demnitari, plătindu-şi haraciul pe doi ani, faptele sale rele au fost trecute cu vederea.

<În 827/1424 răsculîndu-se albanezii, a fost trimis împotriva lor Isabeioglu>.

24 În 841 [17], după ce a pus temelia unei noi geamii la Adrianopol, sultanul Murad <al II-lea> s-a îndreptat cu multă oaste spre ţara ungurească.

Stăpînul Serbiei (*Laz*) [18] şi cel al Ţării Româneşti [19] erau împreună
25 în această expediţie călăuzită de victorie. Trecînd prin Vidin, oastea islamică a stat timp de două luni în ţara ungurească şi s-a umplut cu tot felul de prăzi. Apoi steagul norocos al padişahului a fost îndreptat spre capitala împărăţiei.

DEVASTAREA ŢĂRII UNGUREŞTI

Apoi, după cucerirea <Semendriei>, cînd a venit la Adrianopol, s-a făcut cunoscut că voievodul Ţării Româneşti şi-a întins mîna sa tiranică asupra ţărilor islamice. Numindu-l serdar asupra oştii pe viteazul Mezid-bei, cel dornic de luptă, l-au trimis în Ţara Românească. Oastea islamică, cuprinsă de dorinţa de a prăda, s-a împrăştiat prin împrejurimi. Voievodul Ţării Româneşti, sosind pe neaşteptate, ca o nenorocire [20], l-a împresurat pe mai sus-amintitul Mezid-bei. Pe lîngă faptul că cea mai mare parte a oştii sale a fost măcelărită şi luată în robie, Mezid-bei însuşi a trecut în rîndurile martirilor. Cînd moartea de martir a lui Mezid-bei, precum şi zdrobirea oştii islamice au ajuns la urechile împăratului cel puternic ca cerul, el a numit atunci ca serdar de spahii pe Kula-Şahin-paşa [21] şi l-a trimis în grabă în Ţara Românească. Dar Kula-Şahin nefiind nici el prevăzător, voievodul Ţării Româneşti [22] a dat pe neaşteptate peste noapte un atac şi acesta (*Kula-Şahin*), la rîndul său, a fost nevoit să aleagă fuga. Karamanoglu, auzind că oastea islamică a fost înfrîntă de două ori într-un răstimp scurt, a călcat tratatul.

[16] Vlad şi Radu cel Frumos.
[17] 1437.
[18] În alte cronici apare *Laz-oglu*, adică „fiul lui Lazăr".
[19] Vlad Dracul.
[20] De fapt împreună cu Ioan de Hunedoara.
[21] Beilerbei de Rumelia.
[22] Împreună cu Ioan de Hunedoara.

<El cucerește orașe și jefuiește regiuni din Anatolia pe la anul 846/1442—1443. Expediția împotriva Karamaniei>.

Craiul unguresc [23], necredinciosul, dînd cîteva mii de ghiauri fiului său cel răufăcător și numind ca serdar pe beilerbeiul său pe nume Iancu <de Hunedoara>, ei au incendiat și au devastat tîrgurile Crușavăț (*Aladja-Hisar*) și Șehir-Köi [24] și Niș. Măria sa <Murad>, robul lui Allah, auzind la Adrianopol despre înaintarea lor, a sosit în mare grabă la trecătoarea Zlatița [25]. Ghiaurii cei necredincioși fiind fără număr, n-a fost cu
26 putință să se dea lupta și s-au străduit numai pentru paza trecătoarei de mai sus. După multe zile de luptă și hărțuială, sosind vremea de iarnă, ghiaurii cei osîndiți focului din infern au fugit în ținuturile lor.

<Descrierea luptei de la Zlatița din 847/1443—1444>.

ATACUL GHIAURILOR ASUPRA MUSULMANILOR

Ungurul și austriacul (*Alaman*) și bosniacul și cel din Herțegovina (*Hersek*) și moldoveanul (*Bogdan*) și cel din Țara Românească (*Eflak*) și frîncul, adunînd la un loc 80 000 de ghiauri desfrînați, s-au îndreptat spre țara islamică. Această știre a ajuns la urechea șahului cel tînăr [26] și norocos și victorios din Adrianopol. Ascultînd de părerea bună a vizirilor pricepuți în treburi, au trimis scrisoare măriei sale sultanului <Murad> din Manisa și, înștiințîndu-l despre atacul ghiaurilor umili, l-au rugat să vină în ajutor. După puțină șovăire, <Murad> a plecat și a depus sforțări ca să treacă prin strîmtoarea din Istanbul. Cînd au sosit în cîmpia Adrianopolei, l-a lăsat pe sultanul Mehmed-han pe tronul de la Adrianopol, iar el, devenind cu noroc serdar asupra oștii victorioase, a plecat împotriva dușmanului. În aceste zile, ghiaurii veniseră iute ca vîntul în apropiere de Varna. Oastea islamică, ajungîndu-i s-a așezat în fața lor și a luptat din toate puterile.

ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR

În timpul luptei, beilerbeiul Anatoliei, Karadja-pașa, găsindu-și moartea ca martir, oastea islamică a fost cuprinsă de teamă. Dar tocmai cînd erau gata să se împrăștie chiar în acea clipă, cu ajutorul lui Allah

[23] Vladislav I Iagello.
[24] *Șehir-Köi* (Șar-köi) sau *Pirot*, localitate în Serbia.
[25] În text: *Izladi*.
[26] Mehmed al II-lea (1451—1481).

cel prea înalt, craiul cel nenorocit [27] a fost ucis de mînia oştii islamice. Atunci şi ceilalţi ghiauri au fost înfrînţi într-o clipită. Apoi, măria sa sultanul s-a îndreptat cu o mare pradă spre părţile Adrianopolei. Pentru gloria Islamului, au trimis regilor din împrejurimi ghiauri prinşi, îmbrăcaţi în zale şi acoperiţi cu armuri. Astfel, dintre toţi, sultanului din Egipt i-au trimis un număr de 25 de ghiauri în zale, iar oştii arabe i-au vîndut armuri. Această luptă sfîntă, aducătoare de bucurie, s-a întîmplat în <luna> regeb din anul < 8 >48 al Hegirei [28]. . . .

30 RĂSCOALA VOIEVODULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI

Pe cînd şahul cel demn de laudă [29] asedia Trapezuntul, i s-a adus la cunoştinţă fapta de răzvrătire şi de gîlceavă a lui Kazîklî [30], domnul Ţării Româneşti. Atunci, trimiţîndu-i-se îndată porunci de ascultare, afurisitul de mai sus a fost chemat să se închine la Poarta împărăţiei. El însă a făcut arz spunînd : „Populaţia ţării mele nu este potolită şi demnitarii şi cei ce mă ajută sînt cu două feţe. Dacă plec la Curtea cea ocrotitoare a împărăţiei, ei îi vor chema de îndată pe unguri. Dacă s-ar trimite însă unul dintre emirii de margine în această parte, pentru paza ţării mele, atunci sînt hotărît să plec la Poarta fericirii ca să mă închin şi să şterg şi să mătur cu genele mele Curtea împărăţiei". Cînd, potrivit unei porunci ilustre, Hamza-bei, beiul de Nicopol, a descins pe timp de iarnă pe malul Dunării, spre a trece în partea Ţării Româneşti, afurisitul de mai sus a
31 dat pe neaşteptate peste noapte un atac. Trecîndu-l în rîndurile martirilor pe mai sus-arătatul Hamza-bei [31] şi pe mulţi musulmani din jurul său, a făcut să dispară trupurile lor de pe faţa pămîntului.

DEVASTAREA VILAIETULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI

Făcîndu-se cunoscută la înalta adunare <împărătească> această faptă de răutate, neobositul sultan, în anul < 8 >66 al Hegirei [32], a trecut Dunărea cu multă oaste. Afurisitul de mai sus, neavînd destulă putere pentru a rezista, s-a făcut nevăzut şi de aceea, trimiţîndu-se oastea de acîngii, ţara sa a fost devastată şi adusă la ruină. Cînd au descins într-un

[27] Vladislav, regele Ungariei şi al Poloniei.
[28] 14 octombrie — 12 noiembrie 1444.
[29] Mehmed al II-lea.
[30] *Kazîklî*: „cel care trage în ţeapă", Vlad Ţepeş (1456—1462).
[31] În alte izvoare e menţionat şi Iunus-bei.
[32] 6 octombrie 1461—25 septembrie 1462.

loc, tocmai atunci voievodul Țării Românești ieșise și el cu o ceată de 10 000 de ostași pentru a urmări oastea de acîngii. Ei au apărut dar, văzînd că era însuși sultanul cel cuceritor de țări, au apucat pe drumul înfrîngerii înainte de a se lupta. Un număr de 7000 de ghiauri, îmbrăcați în zale, au fost măcelăriți acolo cu săbiile scînteietoare. Ceilalți au fost prinși și puși în lanțuri. Apoi, după ce au petrecut timp de o lună în Țara Românească, mai sus-arătatul voievod al Țării Românești, împreună cu oastea rătăcită de călăreți (*sipahi*), au dat într-o noapte, pe neașteptate un atac asupra taberei împărătești. Atunci, vitejii spahii, împresurînd ceata aceasta rătăcită s-au repezit cu săbiile asupra lor. După aceea, Țara Românească intrînd cu totul în stăpînirea sultanului orizonturilor, domnia ei a fost acordată cu cinste voievodului Radu [33], fratele afurisitului de mai sus.

CUCERIREA INSULEI MITILENE

<După cucerirea Țării Românești urmează o expediție pe mare, pentru ocuparea insulei Mitilene (*Midilli*)>.

35 <În 1475/880 Ghedik Ahmed-pașa întreprinde o expediție pe Marea Neagră, cucerind Caffa, Azov și Mangup>.

DEVASTAREA VILAIETULUI MOLDOVEI (*BOGDAN*)

Hadîm Suleiman-pașa, beilerbei de Rumelia, potrivit firmanului șahului cel cuceritor de țări, s-a dus în părțile Moldovei (*Bogdan*) pentru a o devasta și s-a întors înfrînt.

Padișahul auzind aceasta, a pornit în anul <8>81 al Hegirei [34] cu cinste și onoare în țara Moldovei. După ce oastea călăuzită de victorie a călcat toată Moldova, s-a dat poruncă pentru întoarcerea spre capitala sultanatului. După expediția în Moldova, sultanul cel cuceritor de țări a stat la tronul împărăției timp de doi ani...

38 CUCERIREA FORTĂREȚELOR CHILIA ȘI AKKERMAN

Măria sa sultanul (Baiazid al II-lea), stăpîn peste multe țări, în anul <8>89 [35], voind să cucerească Chilia și Akkermanul, a pus cu ilustra sa mînă temelia unei geamii și a unei *medresele*, precum și a unui spital

[33] Radu cel Frumos (1462–1475).
[34] 26 aprilie 1476–14 aprilie 1477.
[35] 30 ianuarie 1484–17 ianuarie 1485.

în oraşul Adrianopol. După aceea, mergînd cu oastea victorioasă, a asediat şi a cucerit cetatea Chiliei.

Apoi, pe cînd înainta asupra Akkermanului, a venit Mengli-Ghirai [36], hanul Crimeii, cu o ceată de 50 000 de tătari şi s-a unit cu oastea împărătească. După ce Mengli-Ghirai a fost onorat cu nenumărate favoruri, s-au dus cu supuşii lor şi au asediat cetatea Akkerman. După 20 de zile de luptă şi asediu, cetatea a fost cucerită pentru şahul cel fericit. Mengli-Ghirai-han fiind răsplătit cu onoruri împărăteşti, s-a întors în ţara sa. După aceea, el însuşi (sultanul), venind cu bucurie şi cu glorie, a coborît la reşedinţa de la Adrianopol.

DEVASTAREA VILAIETULUI MOLDOVEI (*BOGDAN*)

În anul 890 al Hegirei [37], cînd s-a făcut cunoscută ‹Porţii› sosirea lui Bogdan-oglu [38] pentru asedierea Akkermanului şi întoarcerea sa cu ruşine şi cu pagubă, la porunca şahului cel cuceritor de ţări, Ali-paşa [39], beilerbei de Rumelia, a intrat în vilaietul Moldovei şi, după ce l-a devastat mult timp, s-a întors cu o pradă bogată la Poarta împărăţiei. După aceasta, făcîndu-se cunoscut un nou atac al lui Bogdan-oglu în părţile Akkermanului, a trecut în Moldova, împreună cu acîngiii de Rumelia, Bali-Bei Malkocioglu, *mutasarrîf* [40] al vilaietului Silistrei. Pe cînd acesta prăda şi devasta ‹Moldova›, potrivit firmanului împărătesc, a venit asupra acestora Bogdan-oglu şi din amîndouă părţile s-a pornit o luptă. Atunci, înfrîngînd pe ghiaurii cei lipsiţi de noroc, osîndiţi focului din infern, s-au întors teferi şi sănătoşi în ţara islamică...

‹Înfrîngerea lui Iakub-paşa la *Kîrîva* de către banul Dirandjil›.

40 DEVASTAREA VILAIETULUI LEŞESC

Craiul vilaietului leşesc [41], un ghiaur răufăcător, punîndu-şi în gînd să pricinuiască pagube ţărilor otomane, a pătruns în Moldova (*Bogdan*). Atunci domnul Moldovei, unindu-se cu unul din emirii de margine, ei s-au repezit cu toţii asupra ghiaurului, cu o oaste de avangardă în număr

[36] Mengli-Ghirai, fiul lui Hagi-Ghirai (1478—1514, a 3-a domnie).
[37] 18 ianuarie 1485—6 ianuarie 1486.
[38] Ştefan cel Mare.
[39] Ali-paşa Mihaloglu.
[40] *Mutasarrîf*: vice-guvernator, stăpînitor.
[41] Ioan Albert.

de 6000. Atunci leşii, neputînd să se împotrivească nici o clipă, au fugit în tabăra lor. Craiul, la rîndul său, fiind cuprins de teamă, şi-a aruncat uneltele şi avuţiile sale şi s-a grăbit <să meargă> în părţile ţării sale. Cînd această ştire a ajuns la urechile curajosului şah, s-a emis firman pentru Malkocioglu Bali-bei, stăpînul Silistrei, care s-a dus în anul 902
41 al Hegirei [42] în ţările leşeşti, cu o ceată de 40 000 de viteji din oastea rumeliotă şi dintre altele. După ce au luat cîteva cetăţi şi oraşe şi după ce au pîrjolit şi au devastat vreo 200 de sate, s-au întors şi au sosit teferi la Akkerman, cu multă pradă în aur şi argint.

TRECEREA FIULUI DE ŞAH SELIM SULTAN ÎN PĂRŢILE CAFFEI

42 **<O dată cu boala sultanului Baiazid, sultanul Selim a trecut cu nava din Trapezunt la**
43 **Caffa>.**

De acolo, trecînd şi Dunărea în apropierea Akkermanului, <Selim> s-a îndreptat spre Adrianopol. Pe atunci, măria sa împăratul stătea la tronul din Adrianopol...

45 ### SOSIREA LUI SELIM SULTAN ÎN CAPITALĂ

<Selim, ascultînd de chemarea sultanului, a pornit pe vreme de iarnă prin drumul Akkermanului şi Chiliei spre capitala împărăţiei. Întronarea lui Selim I şi moartea lui Baiazid al II-lea>.

60 ### CUCERIREA CETĂŢII BUDA

<După înfrîngerea ungurilor la Mohaci>, în a treia zi a lunii zilhidjge <930> [43], pornind din acel loc şi ajungînd lîngă cetatea Budei, au iertat pe locuitorii ei, la cererea lor de îndurare, şi au ocupat cetatea. După un popas de zece zile, au trecut un pod legat peste fluviul Dunărea (*Tuna*). După ce au coborît în Pesta, marele vizir Ibrahim-paşa a fost numit cu oastea rumeliotă pentru devastarea vilaietului Transilvaniei.

63 ...După ce mai înainte sultanul <Suleiman>, puternic ca cerul, se războise cu nenorocitul de ungur în cîmpia de lîngă Mohaci, crăiia ungurească fusese acordată, în semn de binefacere, ghiaurului numit

---

[42] 9 septembrie 1496—29 august 1497.

[43] 2 octombrie 1524. De fapt lupta s-a dat în august 1526.

Ianoş [44], care era banul Transilvaniei. Dar năucul numit Ferdinand [45], care era craiul vilaietului nemţesc [46], şi care, prin rudenie, era fratele puternicului şi afurisitului bei al Spaniei [47], nu-şi pleca în faţa nimănui capul şi se purta cu duşmănie chiar şi faţă de şah [48].

Craiul Ianoş neavînd puterea să reziste în faţa celui mai sus-arătat
64 cînd acesta a venit cu oastea ghiaură, cea osîndită focului din infern, să asedieze cetatea Buda, acea fortăreaţă întărită a intrat în mîna necredinciosului de Ferdinand.

<Sosind această veste la Curtea otomană, la 3 şaban 935/12 aprilie 1529 turcii au pornit în expediţie împotriva Vienei>.

ÎNTÎMPINAREA <PADIŞAHULUI> DE CĂTRE CRAIUL IANOŞ ŞI SALVAREA FORTĂREŢEI BUDA

Trecînd prin Filipopol şi Sofia, în ziua de 11 a lunii zil-kade [49] s-a trecut podul care fusese construit peste rîul Sava, în faţa Belgradului. <Turcii> au poposit în apropiere de fortăreaţa Zemlin [50]. De acolo, trecînd şi peste podul de la Össek [51], după ce s-au aşezat în cîmpia de la Mohaci, au fost întîmpinaţi de oastea ungurească comandată de Ianoş, căruia îi fusese acordată crăiia ungurească. El a fost onorat de marele şah.

În prima zi a lui muharrem <9>36 [52], ajungînd în apropiere de Buda, timp de cîteva zile s-au dat lupte mari. În cele din urmă ghiaurii asediaţi au obţinut iertarea pe care o implorau, iar guvernarea <Budei> a fost încredinţată din nou craiului Ianoş.

65 ... În 22 ale lunii mai sus-arătate [53], cînd <turcii> s-au întors la Buda, fiind întîmpinaţi de craiul Ianoş şi călărind împreună, acesta a fost onorat cu vorbe frumoase din partea marelui şah.

<Întoarcerea sultanului la Constantinopol>.

71 <Plecarea capudanului Haireddin-paşa în expediţie, pe mare, împotriva frîncilor, la 9 safer 945/7 iulie 1538>.

---

[44] Ioan Zápolya, principele Transilvaniei.
[45] Împăratul Austriei (1526–1564). În text: *Feranduş*.
[46] *Alaman*: aci în sens de austriac.
[47] Carol Quintul (1516–1556).
[48] Suleiman Magnificul.
[49] 17 iulie 1529.
[50] În text: *Zemun*.
[51] *Essek*.
[52] 5 septembrie 1529.
[53] 22 muharrem <936> = 26 septembrie 1529.

Măria sa padişahul cel puternic ca cerul avînd de gînd să facă cu cinste şi cu glorie o expediţie împotriva ghiaurilor osîndiţi focului din infern, în a 15-a zi a lunii de mai sus [54], a ieşit din Istanbul şi a ajuns împărăteşte la Halkalî-Pînar [55].

PLECAREA SULTANULUI PENTRU SUPUNEREA ŢĂRII MOLDOVEI (*BOGDAN*)

În această expediţie călăuzită de victorie au luat parte şi şahzadelele Mehmed-sultan şi Selim-sultan.

<Stăpînul [56] Basrei a înfăţişat la Adrianopol omagiile de supunere, peşcheşuri şi cheile cetăţii Basra>.

Pînă atunci nu se ştia în ce parte se va îndrepta sultanul. Dar venindu-i padişahului un gînd luminat şi anume că afurisitul voievod al Moldovei, numit Petre [57], era supus numai în aparenţă şi că de fapt el era un răzvrătit, a hotărît ca expediţia să fie îndreptată împotriva ţării Moldovei. În a 20-a zi a lui rebi-ul-evvel <945> [58], cînd turcii au descins în apropierea schelei Isaccea [59], Mehmed-paşa, care atunci era beilerbei
72 de Rumelia cu rang de vizir, a venit cu oastea rumeliotă şi s-a alăturat ordiei imperiale. Trecînd peste podul cel puternic construit deasupra fluviului Dunărea, în ziua de 6 ale lunii rebi-ul-ahîr [60] au sosit la Prut [61], unul din rîurile mari ale ghiaurilor care, izvorînd din ţara leşească, curge prin vilaietul întins al Moldovei. Prin sforţarea marelui vizir Lütfi-paşa, în scurt timp a fost ridicat peste el un pod mare. După trecerea lui venind oameni de la beiu[1] Husein-şah, sangeacbeiul de Karlî-ili, care se afla pe ţărmul mării de lîngă Moreea, <au făcut cunoscută victoria flotei turceşti asupra ghiaurilor, lîngă Preveza> [62].

Pornind de acolo, au devastat şi au ruinat oraşul numit Fălciu [63]. După aceea au poposit în localitatea cunoscută sub numele de *Voivoda-Konagî* [64]. Atunci s-a alăturat ordiei împărăteşti Sahib-Ghirai [65], hanul

[54] 15 safer 945 = 13 iulie 1538.
[55] Localitate în apropiere de Istanbul.
[56] *Mir*, în loc de *emir* : comandant, principe.
[57] Petru Rareş.
[58] 16 august 1538.
[59] În text : *Sakci*.
[60] 27 august 1538.
[61] În text : *Berud* sau *Burud*.
[62] *Preveza* : localitate şi golf în Albania, lîngă marea Adriatică.
[63] În text : *Falcin*.
[64] „Conacul lui Vodă".
[65] Sahib-Ghirai, fiul lui Mengli-Ghirai I (1532—1551).

Crimeii, cu un număr de 50 000 [66] de tătari purtători de victorii. Acesta a fost copleșit de onoruri și favoruri împărătești. În acest timp, în pădurile greu de străbătut de lîngă Botoșani [67], voievodul Moldovei a rînduit oști, numărînd 80 000[68] de ghiauri necredincioși. Pe cînd vroiau să facă pagube și pierderi în rîndurile oștii islamice care se apropia, el (voievodul), speriat de atacul acesteia, și-a pierdut urma, fără știrea oștii sale, în pădurea mai sus-arătată. De aceea, oastea ghiaură s-a împrăștiat. La sosirea acestei știri, a fost adus la ruină și devastat Tîrgul Iașilor [69] care adeseori era capitala sa.

SOSIREA SULTANULUI ÎN ȚINUTUL SUCEAVA [70], CAPITALA MOLDOVEI (*BOGDAN*)

Trecînd prin pădurea mai sus-pomenită, în ziua de 27 ale lunii rebi-ul-ahîr <945> [71], a avut loc sosirea împărătească în apropiere de marele oraș numit Suceava care era capitala vilaietului Moldovei. Deși cetatea sa era foarte puternică și era plină de ghiauri, totuși aceștia au implorat iertare de la pragul fericirii sultanului și au predat cheile cetății. Aianii [72] vilaietului Moldovei, venind cu capetele plecate, s-au supus și, prin voia și rugămintea tuturor, eialetul Moldovei a fost acordat lui Cetne voievod [73] care se găsea în slujba Porții ca slujbaș (*müläzîm*) de lefegii și care era unul dintre fiii fostului domn al Moldovei, fiul voievodului Ștefan (Istefan) [74] După ce s-a terminat cu supunerea vilaietului Moldovei, făcîndu-se hanului mai sus-arătat tot felul de onoruri și cinstiri, i s-a dat voie să meargă în vilaietul său.

Răspîndindu-se zvonul că mai sus-arătatul Petre voievod ar fi fugit în părțile ungurești, au fost trimiși olaci craiului unguresc, Ianoș, pentru a pune mîna pe el.

După aceasta, întorcîndu-se cu cinste și onoare spre capitala sultanatului, cînd au coborît în apropiere de schela Isaccea, a venit un om din partea capudanului Haireddin-pașa.

---

[66] Cifra este exagerată.
[67] În text : *Iutșar* sau *Botșar*.
[68] Cifra este exagerată.
[69] În text : *Iașpazari* sau *Bașpazari*.
[70] În text : *Sudjav*.
[71] 22 septembrie 1538.
[72] *Aian* : notabil, aici cu sens de boier.
[73] Ștefan Lăcustă.
[74] După unii, fiul lui Alexandru (*Șandrin*), deci nepotul lui Ștefan cel Mare (cf. p. 536 nota 29).

<Acesta povestește victoria flotei turcești asupra veneţienilor şi spaniolilor conduşi de Andrei Doria>.

73 După ce au trecut prin schela Isaccea, s-a dat slobozenie oştii victorioase. În 20 ale lunii djumadi-ul-evvel <945>[75] au ajuns la seraiul din Ianbolu pentru vînătoare.

<Urmează povestirea unei noi victorii a lui Haireddin-paşa>.

74 Murind în aceste zile (946/1539—1540) craiul unguresc Ianoş, cetatea Buda şi vilaietul unguresc au rămas în mîna fiului său nevîrstnic, numit Istefan[76], şi a soţiei sale, numită Crăiasă[77], care era fiica craiului leşesc.

<Ferdinand de Austria asediază Buda cu 80 000 de ostaşi. Isabela cere ajutorul turcesc şi sultanul vine în faţa Budei>.

75 <Părerea sultanului a fost ca Buda să fie ocupată. De aceea, lui Ştefan, fiul craiului Ianoş, i s-a acordat un sangeac în vilaietul Transilvaniei>.

80 Una din provinciile ţinuturilor ungureşti cucerite cu obişnuita sabie victorioasă este şi vilaietul Transilvaniei care, în partea de nord, se învecina cu ţările cehe şi leşeşti. Ea este o ţară înfloritoare cu numeroase cetăţi mărețe. Eialetul acelei ţări a fost acordat craiului Ştefan, fiul lui Ianoş care fusese mai înainte craiul vilaietului unguresc.

CUCERIREA CETĂŢILOR BECIKEREK ŞI CENAD ŞI LIPOVA

A sosit vestea că Ferdinand necredinciosul, care era craiul vilaietului ceh şi nemţesc (*Alaman*), a atacat cu putere acele vilaieturi. Atunci Mehmed-paşa, beilerbeiul Rumeliei, după ce a adunat la Sofia oastea acelor ţinuturi, a trecut prin Belgrad şi Serem[78]. În a şasea zi a lui ramazan[79], trecînd podul care a fost legat deasupra apei Tisa, a fost cucerită fortăreaţa Pécs[80], după ce fusese asediată cîteva zile. Plecînd de acolo, au supus şi cetatea Becikerek. După aceea, au cucerit cu *aman* şi cetatea Arad[81] şi Cenadul.

Plecînd de acolo, au văzut că ghiaurii cei osîndiţi focului din infern îşi aşezaseră tabăra în faţa cetăţii Lipova, una dintre fortăreţele puternice

[75] 14 octombrie 1538.
[76] *Istefan* (Ştefan): Ioan Sigismund, fiul lui Ioan Zápolya.
[77] În text: *Kiralice*, „Crăiasa" Isabella, soţia lui Ioan Zápolya.
[78] *Serem*: în Serbia.
[79] 6 ramazan <947> = 4 ianuarie 1541.
[80] În text: *Pecevi*.
[81] În text: *Aradj*.

ale vilaietului Transilvaniei. La apariția caraulelor oștii islamice, ei au fost cuprinși de frică și de groază, încît hotărîrea lor de luptă s-a preschimbat în fugă. Luminatul pașă, fiind încunoștiințat de aceasta, a înaintat <asupra Lipovei> și a ocupat cetatea fără luptă și fără asediu, încredințînd stăpînirea ei lui Ulama-bei.

ASEDIEREA CETĂȚII TIMIȘOARA (*TEMEȘVAR*)

După aceasta, s-au dus și au asediat cetatea Timișoara care era capitala acelor ținuturi. Dar sosind vreme de iarnă și zile friguroase cu ploi neîncetate și, din această cauză, neputîndu-se trage cu tunurile, s-a renunțat <la asedierea Timișoarei> și s-au îndreptat pentru iernare în părțile Belgradului.

<Despresurarea Szigetvárului cu ajutorul lui Mihaloglu Hîzîr-bei, căpetenie la hotare>.

ÎNSĂRCINAREA DATĂ LUI AHMED-PAȘA, CA SERDAR, PENTRU CUCERIREA TIMIȘOAREI

În primăvara aceea vestitoare de bucurie a fost trimis cel de-al doilea vizir, Ahmed-pașa, care era și unul dintre vizirii (*asaf*) chibzuiți, împreună cu o ceată de ieniceri și o ceată de *kapu-kulu* [82]. În luna regeb a anului <9>59 [83] el s-a unit cu Mehmed-pașa, beilerbeiul Rumeliei, în apropiere de Belgrad și, mergînd cu alaiurile lor, au asediat din nou Timișoara. În cursul acelei ierni, afurisiții de nimicitori întăriseră mult cetatea.

CUCERIREA CETĂȚII TIMIȘOARA

După o lună încheiată de lupte și de trageri cu tunuri și puști, ea a fost cucerită cu ajutorul prea înaltului Allah și alipită cetăților islamice, la începutul anului mai sus-arătat (1552).

81 După aceasta, a fost cucerită și supusă o fortăreață puternică numită *Lipova*, din apropiere de apa Mureș. După cucerirea tuturor cetăților crăiești aflate în apropiere de aceasta, ca: *Solmuș* și *Bartak* și *Ebreș* și *Ailie* și *Iankoța* și *Hurgeștur* și *Mahna* și *Kağdu* și *Büiük-Sadj* și *Küciük-Sadj* [84], au făcut incursiuni pînă la capătul Transilvaniei. Ordia

[82] *Kapu-kulu*: „oaste de Poartă", oaste de gardă.
[83] 23 iunie — 22 iulie 1552.
[84] Pentru unele variante ale denumirilor acestor localități cf. și cronica lui Mustafa Ğelal-zade, în volumul de față p. 287.

s-a săturat pînă la gît de pradă. Pornind din acel loc, au pus stăpînire pe cetăţile din apropierea cetăţii Cenad, cucerită mai înainte, ca : Halia şi Tamlak şi Kalmak şi Sefur (sau *Sakeva*) şi Şemluk, ai căror locuitori fugiseră. Dintre ele au fost ocupate cele care erau trebuincioase....

CUCERIREA CETĂŢII SOLNOC

Apoi, la al şaptelea menzil au ajuns la palanca Solnoc. Dar mai înainte de aceasta, Ali-paşa, beilerbei de Buda, căzînd asupra acesteia, o asediase. Locuitorii ei, speriindu-se de oastea islamică, au fugit într-o noapte, părăsind cetatea. Dîndu-se îndată de ştire, ei au fost urmăriţi şi, fiind prinşi toţi beii şi preoţii lor, a fost ocupată şi cetatea de mai sus.

103 < Descrierea expediţiei sultanului Suleiman în 1566 (974) împotriva cetăţii Szigetvár din Ungaria. Printre cei care se aflau în oastea otomană, sînt amintiţi : Kîzîl-Ahmedlü, Ahmed-paşa, beilerbei de Rumelia, şi Suleiman-paşa, beilerbei de Karaman, cu oştile provinciilor lor>.

Era şi craiul Transilvaniei, Ştefan [85] voievod. Toţi au fost copleşiţi de favoruri împărăteşti.

<Urmează descrierea asediului Szigetvárului>.

În sfîrşit, o ceată de oaste victorioasă pleacă să cucerească cetatea Gyula. Ajungînd în apropiere de Őssek, ostaşii tătari, vînători de duşmani care veniseră din partea hanului vilaietului Crimeii, precum şi mai sus-arătatul Ştefan voievod, craiul Transilvaniei, şi oastea căzăcească, venită
104 din părţile Ţării Româneşti şi Moldova, şi Mustafa-paşa, beilerbei (*miri-miran*) de Timişoara, cu oastea aflată în sangeacul (*liva*) său, au fost numiţi cu toţii şi trimişi la Pertev-paşa cu oştile lor călăuzite de victorie. Mergînd toţi împreună, au asediat cetatea Gyula.

106 <Plecarea capudanului Piale-paşa cu flota sa în părţile frîncilor. Cucerirea cetăţilor Gyula şi Világos>.

170 Apoi, în a noua zi a lunii de mai sus [86], au plecat din menzilul arătat. În acele părţi a fost asediată fortăreaţa puternică numită Samartin [87]. Aceasta, de asemenea, a fost cucerită prin cererea de iertare a celor de acolo.

[85] Ioan Sigismund Zápolya.

[86] 9 şevval 1002 = 28 iunie 1594.

[87] *Samartin* : probabil Sătmar, azi Satu-Mare.

<Despre situația cetății Ianik [88] și sosirea hanului tătăresc, Gazi Ghirai, din Crimeia cu 100 000 de tătari>.

Venirea unui mare număr de tătari din țările islamice nefiind potrivită și văzîndu-se că trecerea lor prin vilaieturile Moldovei și Țării Românești și Transilvaniei va aduce multe supărări, au socotit mai nimerit ca tătarii să treacă prin mijlocul vilaietului leșesc și apoi să străbată munții ungurești, pe la hotarul Transilvaniei. Cu ajutorul lui Allah cel prea înalt, aceștia porniseră pe acel drum. Devastînd și aducînd în ruină cetățile și regiunile vilaietului leșesc și provocînd pagube populației și locuitorilor lor, la granița Transilvaniei ei au dat peste o trecătoare
171 anevoioasă, cunoscută sub numele de Balkan [89]. Dar afurisitul de voievod al Transilvaniei [90] a trimis știre comandantului său pentru ocuparea fortăreței numită Hust, care se afla la intrarea trecătorii. Acela, la rîndul său, luînd ostași dintre pedestrași și călăreți și din populația sătească a raialelor, a strîns mai multe mii de pușcași. Apoi, făcînd rost de șapte sau opt mii de *teberdari* [91], au tăiat de pe munți și dealuri copaci mari și, cărîndu-i, i-au lăsat de amîndouă părțile drumurilor. Pedestrașii stăteau cu puștile lor în locuri diferite. De aceea trecerea nu era cu putință în nici un chip. Atunci, după un sfat, gloriosul han și tătarii cei purtători de victorii au descălecat de pe cai și, luînd în mîinile lor săgețile și arcurile, au pornit un atac asupra acelor cete nenorocite, fără să fi fost poftiți și fără să se oprească. Unii dintre vitejii tătari au trecut prin apă, iar alții au trecut ca tigrii prin munții cei înalți. Alții au pornit să străbată trecătoarea cea îngustă. Atunci, ceata de uneltitori s-a împrăștiat ca o ceată de diavoli. Vitejii vînători de suflete au dat iureș din toate părțile. Din ceata aceea rătăcită, unii au fost măcelăriți cu ajutorul săbiilor strălucitoare, iar alții au pornit pe drumul înfrîngerii, alegînd fuga. Cu ajutorul celui prea înalt, trecînd prin trecătoarea aceea plină de primejdii, <tătarii> s-au oprit în fața fortăreței mai sus-amintite. De asemenea, pornind de acolo, au trecut marele rîu Tisa și au ajuns la granița maghiară.

<De aici au înaintat spre Debrețin>.

... În prima zi a lunii zil-kade [92] au ajuns la granița sangeacului Solnoc, care se află la hotarul ținutului musulmanilor.

174 <Urmează descrierea asedierii și cuceririi cetății Ianik>.

[88] *Ianik* : Raab-Györ.

[89] *Balkan* : munte, pădure.

[90] Ioan Sigismund.

[91] *Teberdar* sau *baltagi* : halebardier în oastea otomană.

[92] 1 zil-kade <1002> = 19 iulie 1594.

77 <Ferhad-paşa a devenit pentru a doua oară mare vizir în locul lui Sinan-paşa, exilat la Malgara, în 6 djumadi II 1033 /16 februarie 1595. La 12 şaban /22 aprilie, Ferhad-paşa este atacat de trupele de spahii, răzvrătite pentru neplata soldelor. Înăbuşirea răscoalei>.

În acest timp, s-a arătat că nenorocitul de Mihai[93], domnul Ţării Româneşti, care fusese pus la Poarta fericirii, răsculîndu-se, a făcut tot felul de răutăţi şi nelegiuiri. Cu ajutorul ghiaurilor ardeleni şi unguri, el a devastat unele oraşe islamice de pe malul Dunării. Atunci a fost numit serdar <împotriva lui> marele vizir Ferhad-paşa. Ieşind prin Poarta adrianopolitană (*Edirne kapusu*) el a descins la Davud-paşa[94] şi de aici, din popas în popas (*menzil*), ei au ajuns pînă în apropiere de Hezargrad[95]. Dar dintre ostaşii recrutaţi neînfăţişîndu-se nimeni, <Ferhad-paşa> a trimis mereu jalbe la Poarta împărăţiei.

În timpul acesta, partizanii lui Sinan-paşa, defăimîndu-l <pe Ferhad>, au grăit : „Dorinţa sa nu este de a se întîlni cu duşmanul. De aceea el se ocupă cu trimiterea unor astfel de hîrtii. S-ar putea să fi primit şi daruri din partea ghiaurilor". În sfîrşit, au spus atîtea vorbe de gîlceavă, încît, în cele din urmă <Ferhad-paşa> fiind mazilit, locul său a fost iarăşi acordat lui Sinan-paşa, pe care l-au adus la Istanbul trimiţînd îndată călăreţi la Malgara.

În acest timp, Ferhad-paşa, mergînd la Rusciuk, era ocupat cu construirea unui pod (peste Dunăre). Pentru ca să fie gata nu mai rămăsese decît o foarte mică porţiune. Dar fiind mazilit, în prima zi a lunii şevval[96], în ziua de joi, Sinan-paşa a trecut în locul său. În ziua a noua a lunii zil-kade[97], el a ieşit cu alaiuri <din Istanbul> şi a pornit să înlăture stricăciunile ghiaurilor din Ţara Românească (*Eflak*). Dar, purtînd duşmănie veşnică lui Ferhad-paşa, a socotit că este un prilej binevenit să-i taie acestuia capul. Chemîndu-l pe chehaiaua capugiilor săi şi dîndu-i multe sfaturi, i-a făcut multe favoruri, sfătuindu-l ca atunci cînd va merge la el[98] ca să ia sigiliul, să facă tot ce poate şi să-l gîtuie. Acesta, la rîndul său, a pornit zicînd : „Porunca este a ta". Dar supuşii lui Ferhad-paşa au aflat de aceasta.

178 <Ferhad-paşa, părăsind oastea, porneşte spre Istanbul. Avuţia lui este jefuită de partizanii lui Sinan-paşa>.

---

[93] Mihai Viteazul.

[94] Primul popas după Constantinopol.

[95] *Hezargrad* : Razgrad, localitate în Bulgaria.

[96] 1 şevval <1003> = 9 iunie 1595.

[97] 9 zil-kade <1003> = 16 iulie 1595.

[98] La Ferhad-paşa.

UCIDEREA LUI FERHAD-PAŞA

Deşi au folosit tot felul de mijloace, totuşi nu l-au putut aduce de acolo la Istanbul. În sfîrşit l-au ucis. Este înmormîntat în mausoleul său (*türbe*) din Eiub-i-Ensari.

TRECEREA SERDARULUI SINAN-PAŞA PESTE FLUVIUL DUNĂREA ÎN PARTEA ŢĂRII ROMÂNEŞTI

Pe de altă parte, serdarul Sinan-paşa a ieşit de la Poarta împărăţiei.

La 5 zil-hidjge [99] s-a aşezat în apropiere de podul făcut de Ferhad-paşa lîngă oraşul Rusciuk. Cinci zile mai tîrziu, fiind „sărbătoarea sacrificiilor" [100], s-au adunat în faţa cortului şi au îndeplinit slujba de sărbătoare. În a treia zi de bairam, Hasan-paşa [101], fiu de vizir, beilerbei de Rumelia cu rang de vizir, a trecut podul şi s-a oprit lîngă cetatea Giurgiu (*Ierkökü*) care era unul din locurile întemeiate de sultanul Mehmed Celebi, gloriosul strămoş al gaziului sultan Mehmed-han Cuceritorul. Ziua următoare era 14 zil-hidjge [102] şi o zi de sîmbătă. Serdarul a trecut de asemenea cu oastea siriacă şi cu restul oştii şi s-a oprit la cortul său aşezat într-un loc înalt. În localitatea aceea, cei mari ai oştii credincioase s-au sfătuit în ce parte anume să se îndrepte mai întîi cu oastea de luptători pentru islamism. După sfatul tuturor, au mers trei zile şi la 18 ale lunii mai sus-arătate [103], într-o miercuri, au ajuns în apropiere de podul Călugăreni [104], care era un loc păduros şi mlăştinos.

În clipa cînd unii dintre ostaşi se aşezau <acolo>, iar alţii se pregăteau să se aşeze, a apărut o ceată de ghiauri, semănînd cu nişte animale, şi au început lupta în apropierea acelei mlaştini. Ei (ghiaurii) aşezaseră la intrarea în pădure tunuri şi puşcaşi, care au stînjenit mult oastea <islamică>. În acest loc, dîndu-se firman lui Mehmed-paşa [105], beilerbei de Ţara Românească cu rangul de vizir, şi lui Haidar-paşa şi lui Husein paşa şi lui Aiaspaşaoglu Mustafa-paşa şi, de asemenea, dîndu-se poruncă şi oştii de Siria, precum şi unui număr de ieniceri, toţi aceştia, potrivit firmanului, au trecut podul şi i-au întîmpinat pe ghiauri. De la amiază şi pînă la chindie s-a dat o mare luptă. Mulţi dintre ei au trecut în rîndu-

[99] 5 zil-hidjge <1003> = 11 august 1595.

[100] *Iyd-i-edha* (*Kurban bairam*), coincide cu 10 zil-hidjge din fiecare an după Hegira (16 august 1595).

[101] Hasan-paşa, fiul lui Mehmed Sokollu, avea rang de vizir cu trei tuiuri.

[102] 14 zil-hidjge <1003> = 20 august 1595.

[103] 18 <zil-hidjge 1003> = 24 august 1595.

[104] În text: *Kalugaran*.

[105] Mehmed Satirgi-paşa, numit bei de Ţara Românească (*Eflak*) încă la Adrianopol.

rile gaziilor și martirilor. De asemenea și de la ghiauri au murit mulți și s-au dus în iad. Și luîndu-se de la ghiauri 12 tunuri, s-a obținut victoria și <dușmanul> a fost respins.

Locul fiind însă foarte strîmt și nepotrivit și păduros și mlăștinos și mai sus-arătatul Mehmed-pașa fiind rănit în luptă, iar Haidar-pașa și Husein-pașa găsindu-și o moarte de martiri și făcîndu-se tîrziu, nu a fost cu putință să se meargă pînă la cîmpul de la celălalt capăt al pădurii. De aceea, <turcii> s-au întors înapoi și s-au așezat acolo. După ce au rămas în acel loc două zile, s-au sculat și, în ziua de 21 ale lunii mai sus-arătate[106], au poposit în apropiere de satul Copăceni[107], de pe malul de dincoace al rîului Argeș.

S-a aflat de la cei prinși (*dil*) că ghiaurii, neputînd să se împotrivească măreției oștii islamice, au fugit și de pe locul unde era tabăra lor adevărată. În ziua următoare, s-a ajuns la București (*Bükreș*). Găsindu-l incendiat, la 25 ale lunii mai sus-arătate, într-o zi de joi[108], au găsit de cuviință să transforme în geamie biserica dinlăuntrul mănăstirii voievodului Alexandru, care mai înainte era loc de cetate. Au mai socotit potrivit ca dependințele din jurul ei să formeze o fortăreață interioară.
179 De aceea au început să facă în jurul ei un zid umplut cu arbori mari și cu pămînt. Cetatea fiind terminată doar în 12 zile, au așezat tunuri pe zidurile și turnurile ei, după care au avut loc petreceri.

DEVASTAREA ȚĂRII ROMÂNEȘTI

După ce au terminat toate treburile, în 8 muharrem al anului 1004[109] au pornit spre Tîrgoviște[110] și au ajuns la București[111], fiind întocmai 100 000 de ostași. De acolo, cete după cete, ostașii au făcut incursiuni luînd aproape 100 000 de prizonieri și tăind mai multe mii de capete. Dar au ucis și ei[112] mulți oameni dintre cei care s-au dus după zaherea.

Apoi, în a șasea zi, adică a treisprezecea <zi> din luna mai sus-arătată[113], <turcii> s-au așezat chiar în apropiere de Tîrgoviște. Vilaietul

---

[106] 21 zil-hidjge <1003> = 27 august 1595.
[107] În text: *Kopadjav*, localitate în apropiere de București, în drum spre Giurgiu.
[108] 25 zil-hidjge <1003> = 31 august 1595.
[109] 13 septembrie 1595.
[110] În text: *Tîrogoste*.
[111] În text: *Bükreș*.
[112] Românii.
[113] 13 <muharrem 1004> = 28 septembrie 1595.

şi oraşul de mai sus se află în apropierea graniţelor ungureşti şi are împrejurimi deschise, ape curgătoare, vii şi grădini plăcute şi locuri întinse.

CONSTRUIREA CETĂŢII TÎRGOVIŞTE

De asemenea şi populaţia acestuia fugind mai dinainte, <Tîrgoviştea> a fost găsită pustie ca şi Bucureştiul. De aceea, fără întîrziere şi fără amînare, s-a construit în 30 de zile o cetate în localitatea aceea. Oastea a făcut incursiuni în împrejurimile sale.

Ali-bei, fiul lui Haidar-paşa, sangeacbei de Ciorum [114], după ce i s-a acordat beilerbeilicul de Trapezunt, a fost însărcinat cu paza <Tîrgoviştei>. Potrivit înaltului firman, a rămas acolo şi Koci-bei, sangeacbei de Amasia.

După ce au pregătit zahereaua şi celelalte lucruri necesare pentru cetate, la 12 safer [115] a anului mai sus-arătat s-au întors la menzilul de dinainte.

OCUPAREA TÎRGOVIŞTEI DE CĂTRE MIHAI

Cînd colo, rătăcitul de Mihai era în pădurea din apropiere. O dată cu plecarea serdarului <din Tîrgovişte>, ieşind cu oastea sa, el a asediat cetatea de mai sus. Dărîmînd cetatea în trei zile, pe apărătorii (*muhafîz*) săi, care erau Ali-paşa şi Koci-bei şi alţi emiri, i-a pus în frigare, înfigînd în ei suliţi. Pe ceilalţi ostaşi i-a luat prizonieri.

INCENDIEREA CETĂŢII BUCUREŞTI

Apoi, serdarul a ajuns la Bucureşti. Sosind strigătorii de ajutor (*feriadci*) de la *muhafîzii* Tîrgoviştei, au făcut cunoscut că sînt foarte strîmtoraţi. Dar pe cînd se sfătuiau cu demnitarii împărăţiei în privinţa întoarcerii din nou <la Tîrgovişte>, a sosit ştirea despre incendierea şi luarea cetăţii <Tîrgovişte de către români>. Din această pricină acel gînd a fost părăsit. Serdarul şi ostaşii fiind cuprinşi de teamă şi de groază, nu au fost în stare să facă nici o pregătire. Incendiind cetăţile făcute cu mii de greutăţi, nu au găsit altă cale decît să se întoarcă <spre Istanbul>. De acolo, s-au dus la cetatea de mai sus [116] şi, dînd foc şi stricînd corturile

[114] Localitate în Anatolia, în apropiere de Ankara.
[115] 12 safer <1004> = 17 octombrie 1595.
[116] La Bucureşti.

lor, s-au întors în galop spre părţile Rusciukului. A doua zi, în 18 ale lunii mai sus-arătate [117], s-au oprit în apropiere de Giurgiu (*Ierkökü*).

Hasan-paşa, beilerbei de Rumelia, era un ostaş credincios. Aproape de miezul nopţii, el a intrat în ordia împărătească cu tunuri mari.

În sfîrşit, în acel an serdarul fiind necăjit din toate părţile, s-a întors la Giurgiu, străbătînd menziluri după menziluri. Tocmai cînd avea de
179 gînd să treacă la Rusciuk, a venit scrisoare de la fiul său, Mehmed, serdarul Budei. Acesta îl înştiinţa despre luarea cetăţii de către ghiauri [118]. Din pricina acestei ştiri, cu sufletele copleşite de amărăciune, musulmanii s-au întristat.

180 <Urmează descrierea asedierii cetăţii Esztergom de către ghiauri. Din partea turcilor participă şi Mihalidjli Ahmed-paşa, beilerbei de Timişoara, cu o ceată de 2000 de oameni, precum şi beii de Hatvan şi Solnoc şi Mohaci şi Serem etc.>.

181 Marele serdar Sinan-paşa, pe cînd stătea la Giurgiu, sau cînd era în apropierea acestuia, aflînd că Esztergomul a fost ocupat de ghiauri, de astă dată a căzut în mare tristeţe şi suferinţă şi nu a ştiut ce să mai facă. El se gîndea, fie să lărgească şi să mărească cetatea Giurgiu, fie, recrutînd din nou oşti, să facă incursiuni asupra vilaieturilor ghiaurilor. În această localitate (Giurgiu), sosind iscoadele, au adus ştirea că ghiaurii unguri şi ardeleni, împreună cu răufăcătorul Mihai <Viteazul>, vor veni îndată asupra sa ca să atace cetatea Giurgiu. . .

TRECEREA LUI SINAN-PAŞA LA RUSCIUK

De astă dată renunţîndu-se la orice, în 22 ale lunii safer [119], pe la amiază, cînd pe pod nu era îmbulzeală prea mare, <Sinan-paşa> a trecut în galop peste pod şi a trecut spre Rusciuk.

În ziua următoare, ostaşii musulmani, de teamă şi de groază ca nu cumva să-şi piardă capul şi sufletul, s-au pregătit să treacă în grabă. Trecerea lor a durat trei zile. În a patra zi, înainte de amiază, a venit caraula duşmanului, care s-a întîlnit cu avangarda [120] oştii islamice. În acel loc au căzut mulţi martiri.

Tocmai cînd credinciosul Mehmedpaşaoglu Hasan-paşa dăduse poruncă pentru trecerea oştii islamice peste pod, a sosit pe neaşteptate

[117] 18 <safer 1004> = 23 octombrie 1595.

[118] De austrieci.

[119] 22 safer <1004> — 27 octombrie 1595.

[120] Corect ar fi ariergarda.

serdarul ghiaurului, care, intrînd în corturi, s-a așezat acolo. Deodată, o ceată de călăreți maghiari, demni de dispreț, atacînd podul, s-a năpustit asupra lui Hasan-pașa.

LUPTA LUI HASAN-PAȘA, FIUL LUI <SOKOLLU> MEHMED-PAȘA, CU OASTEA GHIAURILOR LÎNGĂ CETATEA GIURGIU

Hasan-pașa, la rîndul său, zicînd că este mai bine să moară ca un martir pe cîmpul de luptă decît să moară înecat, s-a luptat împreună cu cei o sută de seimeni (*segban*) și cu două sute de călăreți care se aflau lîngă el. Vrînd-nevrînd, el i-a respins pe ghiauri, dar cînd a văzut că în spatele <ghiaurilor> au apărut mulți alții ca roiurile de albine, a zis : „este o mare bărbăție să-ți salvezi capul'' și de aceea s-a războit acolo așa de tare, încît dacă l-ar fi văzut Rustem [121] i-ar fi plăcut și lui. În sfîrșit, toți din oastea sa găsindu-și o moarte de martiri, lîngă el au rămas doar cei doi fii ai săi. Pentru a încuraja oastea islamică, ei au rezistat de parcă erau niște munți. În cele din urmă, unul dintre agalele sale, ținîndu-i calul de căpăstru, l-a
182 trecut peste pod. Dar oastea care trecea a răspîndit vestea că „Hasan-pașa a căzut''. Ca urmare, în oastea islamică nu s-a mai împotrivit <ghiaurului> nici un suflet. Cînd au văzut că s-a întors teafăr și a intrat sănătos în oaste, inimile ostașilor s-au înviorat și ei s-au bucurat întrucîtva.

OCUPAREA DE CĂTRE MIHAI A CETĂȚII GIURGIU (*IERKÖKÜ*) ȘI NIMICIREA RESTULUI OȘTII ÎN PARTEA ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Răufăcătorul de Mihai și fratele banului de Transilvania [122] care era un ghiaur plin de răutate, au intrat sub <zidurile> cetății Giurgiu și au luat numaidecît în stăpînirea lor capul de pod. Fără să stea, ei au așezat tunurile și darbzenurile lor și au început să bată cetatea. De nevoie, ei au întors corăbiile care stăteau acolo pe fluviul Dunărea. Au pus stăpînire pe poveri și au prins și au luat ca prizonieri restul oștii care se găsea în partea cealaltă. În fața ochilor serdarului ei au început să bată cetatea din cinci locuri. Neavînd nici un fel de putință de ajutorare, în a treia zi, adică în 26 ale lunii mai sus-arătate [123], au luat cetatea și, după ce au pus stăpînire pe ea, au făcut-o una cu pămîntul, capturînd și proviziile și animalele și zahereaua, precum și un număr de 40 de tunuri ce se găseau în cetate.

[121] *Rustem* : erou persan legendar.

[122] Albert Király.

[123] 26 safer <1004> = 31 octombrie 1595.

În 19 ale lunii mai sus-arătate [124], după amiază, rînduindu-şi cetele, au tras de cîteva ori din tunuri spre malul de dincoace şi apoi s-au retras şi au plecat.

În aceste zile, serdarul Sinan-paşa stătea în partea Rusciukului, rătăcit de uimire şi cuprins de marea tristeţii. Apoi, a dat voie oştii să se aşeze pentru iernare [125], dar nimeni nu a dat ascultare poruncii sale şi fiecare a plecat în partea în care a vrut.

<Mazilirea lui Sinan-paşa şi numirea lui Lala Mehmed-paşa ca mare vizir; moartea acestuia şi numirea lui Sinan-paşa din nou ca mare vizir>.

Măria sa padişahul cel asemenea lui Djem [126], de pe tronul califatului, în faţa înfrîngerii şi a pagubelor suferite mai înainte în părţile Ţării Româneşti şi Esztergomului, s-a pregătit de expediţie, pentru a se răzbuna el însuşi pe diavolii de ghiauri.

183 <Plecarea din Istanbul şi sosirea turcilor în cîmpia Belgradului>.

De acolo se deschideau două drumuri: unul mergea spre Transilvania cea josnică şi altul în ţara craiului cel răufăcător (Austria).

Cînd vizirii şi demnitarii împărăţiei şi ai sultanatului s-au sfătuit ca să vadă pe ce drum trebuie să meargă, cei mai mulţi au spus: „Să mergem împotriva necredinciosului Erdel-oglu [127] care, deşi de lungă vreme era tributarul măriei sale sultanului, totuşi, de cîţiva ani încoace, a devenit hain şi are lipsuri în slujba şi în ascultarea sa. Este potrivit ca, înainte de toate, mergînd în Transilvania cu acele oşti islamice purtătoare de victorie, cetăţile şi ţara acestuia să fie devastate şi jefuite, iar el însuşi să fie nevoit să cerşească cîte un ban roşu".

După ce s-a grăit astfel, s-a durat un pod peste Dunăre şi, tocmai cînd beilerbeiul Karamaniei trecuse în partea cealaltă, unii cunoscători ai stării de lucruri au spus: „A-i veni de hac principelui de Transilvania (*Erdel-oglu*) este o trebuinţă şi o datorie a credinţei şi împărăţiei. Dar drumurile vilaietului Transilvaniei sînt locuri pline de apă, de stufăriş şi de mlaştini. Afară de faptul că oastea padişahului nostru este multă şi nesfîrşită, ea mai are şi multe cămile şi catîri. La trecere se pot ivi multe greutăţi. Trecerea va fi cu putinţă numai dacă vom pleca prin altă parte". Tocmai cînd

[124] 19 safer <1004> = 3 noiembrie 1595.
[125] *Kişla*: tabără de iarnă.
[126] Rege legendar la perşi.
[127] *Erdel-oglu*: principele Transilvaniei (Sigismund Báthory).

ei ziceau astfel şi şovăiau, a sosit ştirea că un număr de 60 000 de ostaşi ai craiului[128] cel răufăcător au mers asupra cetăţii numite Hatvan, una din cele care ţin de Buda, şi că au asediat-o.

184 <Sosirea sultanului în şesul Serem>.

Lui Hîzîr-paşa, beilerbei de Karaman, care trecuse mai înainte în această parte, i s-a dat poruncă să plece cu oastea de sub comanda sa lîngă Djafer-paşa care era la paza Timişoarei.

. . . Acest Djigalazade[129] devenind serdar asupra oştii, s-a despărţit îndată de oastea împărătească. Mai întîi, s-a dat poruncă şi firman lui Djafer-paşa, de la paza ţinuturilor Timişoarei, şi lui Hîzîr-paşa, beilerbeiul Karamaniei, ca să ajungă cu oştile de sub comanda lor în ajutorul cetăţii Hatvan.

<Urmează descrierea adunării oştii islamice în cîmpia Solnocului şi luarea Hatvanului de către creştini>.

186 <Sosirea lui Fetih-Ghirai[130] cu oastea tătară şi asedierea cetăţii Agria>.

În a treisprezecea zi <de asediere>, s-a luat ştire de la cei prinşi (*dil*) că principele Transilvaniei şi serdarul ghiaur numit Maximilian, fratele craiului cel nenorocit, s-au înţeles şi se pregătesc să trimită oşti puternice în cetate (la Agria). De aceea, <turcii> au postat în toate părţile caraule de încredere şi în cinci zile au săpat trei subterane.

<Se face schimb de ostateci : de la turci pleacă Bektaş-paşa, bei de Solnoc, iar de la ghiauri vin două beizadele. Cucerirea fortăreţii Agria şi uciderea garnizoanei sale>.

187 . . . În ziua mai sus-arătată, au fost însărcinaţi cu repararea cetăţii Agria : Hîzîr-paşa beilerbeiul de Karaman, şi beii de Solnoc şi de Szigetvár.

<Urmează relatarea vizitării cetăţii de către padişah>.

191 <După cucerirea cetăţii Agria, sultanul se întoarce spre Istanbul, trecînd prin Varadin, Solnoc şi Belgrad>.

192 <Trimiterea de zaherele la Ianik. În 12 ale lunii mai sus-arătate[131] sosind Hasan-paşa, beilerbeiul de Bosnia, acesta s-a întîlnit cu serdarul Djigalazade Sinan-paşa>.

Sosind ştire despre asedierea cetăţii Timişoara de către principele Transilvaniei, a fost trimis, din porunca serdarului, un firman beilerbeiului de Rumelia, deoarece acesta nu sosise încă. Au fost trimise porunci ca

[128] Ai împăratului Austriei, Rudolf al II-lea (1572—1612).
[129] *Djigalazade* : „fiul lui Djigala", Sinan-paşa.
[130] Fetih-Ghirai, hanul Crimeii (1596).
[131] 12 <rebi I 1006> = 23 octombrie 1597.

<beilerbeiul de Rumelia> întorcîndu-se, să vină în ajutorul Timişoarei, iar Ali-paşa, beilerbei de Ruk'a, şi stăpînul de Adana, Ramazanoglu Mehmed-paşa, să se adune cu oştile lor lîngă Mahmud-paşa.

. . .În 21 ale lunii mai sus-arătate[132], <turcii> s-au aşezat în apropiere de cetatea *Vadj*, într-un loc unde nu ajungea bătaia tunurilor.

194 <Descrierea luptelor dintre turci şi austrieci în Ungaria>.

În acel timp, principele Transilvaniei [133] asedia de multă vreme Timişoara. Venind *feriadciii*, s-au luat măsuri de a-i trimite lui Mahmud-paşa, beilerbeiul de Şiraz, oastea Bosniei şi cîţiva dintre beii Rumeliei.

În anul mai sus arătat (1006), la două ale lunii rebi-ul-ahîr [134] mai sus-arătatul Mahmud-paşa mergînd la Timişoara, ceata ostăşească a dat din pricina soldelor un atac mare asupra serdarului. . .

ÎNCEPUTUL EXPEDIŢIEI ÎMPOTRIVA TRANSILVANIEI

În anul mai sus-arătat (1006), la 14 zil-kade [135], într-o zi de vineri, serdarul a poposit în cortul său. Deoarece era sigur că va veni la expediţie şi hanul tătăresc, Gazi-Ghirai, au trimis de multe ori, prin ceauşi pricepuţi, porunci ilustre cadiilor de pe ţărmul Dunării, care se aflau în drumul său, spre a-i procura zaherele. Oamenii cunoscători ai stării lucrurilor şi cei mari şi notabilii au găsit cu toţii de cuviinţă ca expediţia să se facă mai întîi în vilaietul Transilvaniei cel plin de şiretlicuri. De aceea la 19 zil-hidjge, într-o zi de joi, anul mai sus-arătat [136], s-a început construirea unui pod peste Dunăre, mai jos de Belgrad, în localitatea numită Taş-Burun. Fiind terminat în zece zile, în 28 ale lunii mai sus-arătate [137] au trecut peste un pod lung de 1850 de arşini (*zira*) şi au pornit spre ţinutul Transilvaniei. În ziua aceea au venit oameni din partea lui Gazi Ghirai-han, care au anunţat sosirea sa la Rusciuk.

La 8 muharrem al anului 1007 [138] a venit Murad-paşa, beilerbei de Diarbekir. În ziua mai sus-arătată, sosind *feriadcii* de la Buda, au anunţat venirea ghiaurilor asupra cetăţii Papa.

---

[132] 21 <rebi I 1006> = 1 noiembrie 1597.

[133] Sigismund Báthory.

[134] 12 noiembrie 1597.

[135] 18 iunie 1598.

[136] 19 zil-hidjge <1006> = 23 iulie 1598.

[137] 28 <zil-hidjde 1006> = 1 august 1598.

[138] 11 august 1598.

195 . . .S-a ţinut un sfat la care au fost întrebaţi bătrînii de la serhat şi oamenii cunoscători ai locului. Ei au răspuns cu toţii într-un glas : „Nu este un alt drum, decît pe la Oradea (*Varad*), prin care să poată intra oastea islamică”. Atunci au văzut că trebuie să se îndrepte în părţile mai sus-arătate. De aceea, oastea purtătoare de victorie a fost sfătuită în acest fel. Pornind, s-au aşezat mai întîi la Becikerek şi apoi, la 6 safer al anului mai sus-arătat [139], s-au oprit în apropiere de Cenad. A venit sol de la Erdel-oglu. Acesta a cerut mijlocirea hanului ca să îmbunătăţească legăturile sale cu padişahul cel fericit.

În noaptea aceea ghiaurii care se aflau în cetatea Cenad fugind, oastea <islamică> i-a ajuns din urmă, ucigîndu-i şi luîndu-i prizonieri pe cei mai mulţi din acea oaste. În această localitate căzînd ploi multe, s-au ivit greutăţi mari.

În ziua de 9 ale lunii mai sus-arătate [140], sosind Mustafa-paşa, beilerbei de Erzurum [141], cu ostaşii de sub comanda sa, s-a unit cu oastea. În 11 ale lunii mai sus-arătate [142], oastea purtătoare de victorie a trecut cu mii de greutăţi peste rîul Mureş şi apoi, după ce a mers cu ghiaurul cîteva conace, de-a lungul Mureşului, s-a aşezat la capătul unui pod, în apropiere de o palancă numită Erdevici [143]. În acea localitate sosind oastea din Gyula, serdarul şi oastea au plecat întru întîmpinarea ei.

SOSIREA SERDARULUI ÎN CÎMPIA ORADIEI

În 24 [144] şi 25 [145] ale lunii mai sus-arătate au îndurat mari greutăţi şi necazuri din cauza mlaştinilor şi a apelor şi pădurilor. După ce le-au trecut, s-au aşezat în cîmpia Oradiei [146]. În acea localitate Iusuf-paşa, beilerbei de Van, s-a întîlnit cu oastea. În sfîrşit, după ce au trecut prin cîmpia Cenadului, au ajuns la serhatul ghiaurului. Măria sa hanul tătăresc înainta pe alt drum, devastînd şi pîrjolind ţările duşmane. Pe de altă parte, serdarul, cu o oaste numeroasă ca stelele, şi ienicerii înaintau cu tunurile pe drumul pe care se nimerea. Ei au reuşit să se întîlnească <cu toţii> în apropiere de mai sus-arătata cetate (Oradea), una din fortăreţele

---

[139] 6 safer <1007> = 8 septembrie 1598.
[140] 9 <safer 1007> = 11 septembrie 1598.
[141] *Erzurum* : localitate în estul Anatoliei.
[142] 11 <safer 1007> = 13 septembrie 1598.
[143] *Erdevik* (?), *Ardevici* (?).
[144] 24 <safer 1007> = 26 septembrie 1598.
[145] 25 <safer 1007> = 27 septembrie 1598.
[146] În text : *Varat*.

puternice ale craiului Transilvaniei. Cei doi serdari au venit din două părţi şi, în 29 ale lunii mai sus-arătate [147], venind cu toţii la un loc, s-au aşezat acolo cu mare alai.

Mai sus-arătata cetate a Oradiei, aşezată între Transilvania şi ţinuturile austriece, era o fortăreaţă puternică şi în împrejurimile ei se aflau aşezări (*varoş*). Fiind bine păzită şi de multă vreme nefiind atacată de nimeni, împrejurimile ei erau înfloritoare şi prospere. Atît cetatea cît şi împrejurimile ei fuseseră cucerite şi erau stăpînite de craiul nemţesc [148]. Craiul nemţesc spunea : „Ceata maghiară nu este în stare să păzească singură cetatea şi, cetatea de mai sus fiind cheia şi mîndria hotarelor ţării noastre, e cu putinţă ca oastea familiei osmane să vină asupra ei. De aceea este necesar şi important s-o păzim noi cu cea mai mare grijă". Din această cauză, mai înainte de aceasta, el a pus în cetatea de mai sus cîteva mii de ostaşi austrieci de-ai săi şi astfel, prin silnicii mari, cetatea de mai sus se găsea de cîţiva ani încoace sub stăpînire nemţească.

Înainte de sosirea ordiei islamice, oastea tătărască, ajungînd în oraş, s-a ciocnit cu armata ghiaură din cetate şi din oraş timp de o zi şi o noapte. În cele din urmă, oastea tătărască a incendiat-o dimprejur, iar ghiaurii, cu toate eforturile depuse, au rămas neputincioşi şi, luîndu-şi familiile şi punîndu-le în trăsuri, au ales altă cale de a ieşi din ţinutul acela. Dar tătarii şi oastea musulmană, galopînd pe urmele afurisiţilor şi ajungîndu-i din urmă, i-au trecut prin sabie pe demnitarii lor, iar familiile lor le-au luat în captivitate.

196 Apoi, serdarul întîlnindu-se cu măria sa hanul <tătăresc> au adunat pe oamenii cunoscători ai serhatului islamic şi au ţinut un sfat, unde i-au întrebat pe aceştia : „Cum trebuie să ne răzbunăm pe duşmanul credinţei? Să-i devastăm şi să-i ruinăm ţara, sau să ne mulţumim cu cucerirea cetăţii?" Atunci ei au răspuns cu toţii : „A devasta şi a prăda ţara şi avutul duşmanului <înseamnă> a-l slăbi pe duşmanul credinţei şi a-i pricinui suferinţe. Dar a trece mai departe, fără a depune eforturi pentru cucerirea unei cetăţi puternice <ca Oradea>, care este cheia dintre ţările Transilvania şi Austria, este un lucru de neînchipuit. Mai cu seamă că <Oradea> se găseşte la gura unui loc de trecere (*derbend*) pe unde se află drumul mare al Transilvaniei şi care este locul de trecere al oştirilor purtătoare de victorie. Cît timp se află în ea multe mii de afurisiţi, dacă vom trece mai departe, lăsînd-o aşa cum este, atunci este limpede ca lumina zilei că în timpul trecerii oştii

[147] 29.<safer 1007> = 1 octombrie 1598.

[148] Rudolf al II-lea (1572—1612).

islamice ei îi vor pricinui mai totdeauna pagube. Este bine să se ocupe această cetate, iar în timpul asedierii ei, măria sa hanul să devasteze împrejurimile. Într-adevăr, această părere a fost găsită cea mai potrivită.

ASEDIUL CETĂŢII ORADEA (*VARAD*)

Într-o vineri, în prima zi a lui rebi-ul-evvel al anului de mai sus [149], după ce au făcut meterezuri, au început să o bată (cetatea). Lupta nu a încetat zi şi noapte, dar, din pricina ploilor abundente, au avut multe necazuri. Cînd au trecut şapte zile de la începutul asediului, a sosit ca *feriadci* chehaiaua beilerbeiului de Buda şi a dat de ştire că ghiaurii au asediat cetatea Buda. Chiar înainte de sosirea acestuia, veneau zilnic *feriadcii* şi aduceau astfel de ştiri: „Tabăra ghiaură, trecînd la Ianîk şi de acolo la *Vadj* [150] şi de acolo la vechea Budă, va asedia fără îndoială cetatea Buda. Duşmanul care vine <asupra ei> nu trebuie confundat cu duşmanul din alte vremuri. El este un duşman puternic şi nu poate fi alungat cu cîţiva beilerbei şi cu cîteva mii de ostaşi. Nu va fi cu putinţă să fie alungat pînă ce nu va veni serdarul însuşi". Timp de mai multe zile ei aduseră asemenea veşti şi strigaseră astfel.

Pricina acestor evenimente era aceea că răufăcătorul ghiaur numit Maximilian, fratele craiului, fiind un comandant rătăcit, cînd a auzit despre hotărîrea oştii islamice de a porni în vilaietul Transilvaniei, s-a hotărît să vină în ajutorul principelui Transilvaniei (*Erdel-oglu*) cu oastea de ghiauri de sub comanda sa. El a aflat însă că oştile islamice, ajungînd înaintea lui, au asediat cetatea <Oradea> şi că, în afară de aceasta, oastea tătărască, pornind la incursiune, devasta satele şi tîrgurile Transilvaniei, nimicea şi lua în robie raiaua acesteia şi că principele Transilvaniei, fugind cu suita sa în locuri prăpăstioase, se întărise în locuri greu de pătruns. În faţa acestei stări de lucruri, neputînd să-i dea ajutor, <Maximilian> a plecat şi a asediat cetatea Buda ca să împlînte o grijă în inima şi în sufletul serdarului, în aşa fel încît, părăsind cetatea Oradea, să se îngrijească de salvarea propriilor sale cetăţi. Cu acest gînd el asediase Buda. În afară de cei 5 000 de *paloni* [151], care îi veniseră în ajutor anul trecut de la ceata frîncă, în cursul anului de mai sus au mai venit încă 12 000 de ostaşi *paloni*. Cu ei se afla şi celălalt frate al răufăcătorului crai, numit Mateiaş herţogul [152], un nelegiuit, care a venit cu 60 000 de pedestraşi şi călăreţi de

[149] 1 rebi I <1007> = 2 octombrie 1598.
[150] *Vadj, Vacs*: oraş în Ungaria, la nord de Budapesta.
[151] *Palon*: polon (?).
[152] În text, *Hersek*: comandant de oaste.

la austrieci, maghiari şi de la alţi ghiauri. În apropiere de cetatea Ianîk, vreo 80 000 de afurisiţi s-au adunat şi şi-au zis : „Oastea musulmană, trecînd atîtea rîuri şi mlaştini, a plecat în vilaietul Transilvaniei şi s-a dus în alte părţi, iar părţile Budei au rămas pustii. Venind din locuri îndepărtate, ei (turcii) nu pot ajunge în ajutorul ei. Acesta este un bun prilej". Ei aduceau cu ei şi tunuri mari, cei mai mulţi fiind pedestraşi. Încărcîndu-se apoi în corăbii, ei porniră pe Dunăre, dar ajungînd călăreţii înaintea lor, aceştia au asediat cetăţuia Budei.

197 Timp de mai multe zile s-au dat lupte din amîndouă părţile. Tunurile lor sosind pe nave, ei au dărîmat pînă la temelie, cu bătaia lor, unele părţi ale oraşului.

<Se descrie asedierea Budei şi pierderile suferite de turci şi austrieci>.

Din această parte, în timpul luptelor din oraş, mai sus-arătatul <Sofu> Sinan-paşa, găsindu-şi o moarte de martir, în locul său a fost numit Mihalidjli Ahmed-paşa care, fiind beilerbei de Buda, a devenit beilerbei de Maraş, iar vilaietul Buda a fost dat lui Dev Suleiman-paşa care se găsea
198 în ordia împărătească şi care era guvernatorul vilaietului Timişoara. Şi acesta a fost trimis, alăturîndu-i-se unul după altul şapte sangeacbei şi cîteva sute de spahii renumiţi din oastea permanentă (*bölük-halkî*) cu promisiunea de a li se mări soldele. Atunci eialetul Timişoara a fost acordat lui Ismail-paşa. Dar în aceste zile cetatea Oradea fiind bătută, se depuneau eforturi pentru cucerirea ei. În anul 1007 al Hegirei, la 11 rebi-ul-evvel [153] s-a dat iureş. Serdarul şi hanul tătar mergînd la meterezuri, s-a dat foc la două subterane, dar nu s-a făcut iureş focul neîntinzîndu-se cum trebuie şi dînd înapoi.

La 16 ale lunii mai sus-arătate [154] s-a dat foc subteranei dinspre aripa oştii de Rumelia. Deschizîndu-se un loc de trecere, oastea a făcut iureş şi a dat luptă mare. Gloriosul han, înaintînd el însuşi şi devenind călăuză pentru oastea islamică, a depus sforţări şi a adus servicii mari, închizînd toate părţile şi ţinînd sub veghe partea aceea a cetăţii.

<Turcii nu au putut cuceri cetatea şi sosind chemări de ajutor de la Buda, ei au hotărît să meargă într-acolo. Cronicarul arată aici că pentru a descrie greutăţile prin care au trecut turcii la întoarcerea de la Oradea nu ar fi suficiente nici cinci volume>.

În 20 ale lunii mai sus-arătate[155] s-au aşezat pe malul Tisei, în faţa Solnocului. Sosind Bektaş-paşa, beilerbei de Agria, a adus ştirea că ghiaurii

[153] 12 octombrie 1598.
[154] 16 <rebi I 1007> = 17 octombrie 1598.
[155] 20 rebi I 1007 = 21 octombrie 1598.

care asediaseră cetatea Budei, auzind că serdarul cel glorios şi măria sa hanul au încetat asedierea cetăţii şi că vin în galop asupra lor, pentru a salva Buda, au fugit de frică şi s-au întors ruşinaţi şi cu pierderi.

De acolo, potrivit poruncii padişahului, hanul <tătăresc> a plecat pentru iernare (*kîşla*) la Sonbor pe ţărmul Dunării.

În 5 ale lui djumadi-ul-evvel [156], serdarul şi oştile au trecut podul durat peste Dunăre, în apropiere de Varadin. În 9 ale lunii mai sus-ară-
199 tate [157] s-au aşezat în cîmpia Belgradului, slobozind oştirea.

<Plecara lui Hafîz Ahmed-paşa pentru paza serhatului Budei>.

În primăvara aceea [158] hotărîndu-se că mai sus-arătatul serdar <Satîrdji> Mehmed-paşa se va îndrepta în expediţie împotriva Oradiei, mai sus-numitul Hafîz Ahmed-paşa, potrivit firmanului de la Poarta împărăţiei, a plecat în luna ramazan a anului 1006 [159] la serhatul Vidin, pentru paza ţărmurilor Dunării. Apoi, în rebi-ul-evvel din anul 1007 [160], pornind din Vidin împreună cu Ramazanoglu, stăpîn de Adana, şi cu cîţiva sangeacbei numiţi în slujba de muhafîz pe lîngă el, s-au îndreptat cu toţii spre părţile Rusciukului şi Silistrei. Pe drum s-au aşezat în cîmpia Senadin, în apropiere de Nicopol.

Mihai [161] cel rătăcit, trecînd pe neaşteptate pe malul de dincoace [162], cu mai mult de 20 000 de ghiauri, a atacat pe paşa de mai sus. Deşi în jurul său avea numai 3 000 de ostaşi, totuşi el a primit atacul şi s-a luptat. Ceata duşmană fiind numeroasă, cei din jurul său au rupt-o la fugă, iar el rămînînd încă o oră sau două, cei mai mulţi dintre oamenii săi şi-au găsit moartea ca nişte martiri. Rămînînd singur, el şi-a întors calul, de nevoie, plecînd spre părţile Tîrnovei. După aceasta, Mihai cel răufăcător
200 mergînd asupra cetăţii Nicopol, a asediat-o, iar populaţia cetăţii s-a luptat timp de 20 de zile. Cu voia celui mai sus-arătat (Ahmed-paşa), trimiţîndu-se foarte mulţi ostaşi din părţile Tîrnovei, aceştia au pricinuit pagubă şi înfrîngere oştii sale (a lui Mihai) care se împrăştiase în împrejurimi.

În scurt timp s-a adunat în jurul paşei cel mai sus-arătat multă oaste dintre lefegiii din Dobrogea (*Dobrige*) şi Zagra. Auzind de expediţia acestora pentru alungarea sa, <Mihai> a renunţat la asedierea cetăţii <Nicopol> şi, trecînd Dunărea în partea cealaltă, a plecat la Bucureşti.

---

[156] 5 djumadi I <1007> = 4 decembrie 1598.
[157] 9 <djumadi I 1007> = 8 decembrie 1598.
[158] <1005> = 25 august 1596 — 13 august 1597.
[159] 7 aprilie — 6 mai 1598.
[160] 2—30 octombrie 1598.
[161] Mihai Viteazul.
[162] Malul drept al Dunării.

<Repararea cetății Nicopol de către Hafiz Ahmed-pașa ; înlocuirea acestuia prin Mahmud-pașa, al patrulea vizir, și sosirea lui Hafiz Ahmed-pașa la Istanbul pe la mijlocul lui djumadi-ul-ahir, anul 1007 al Hegirei /9—18 ianuarie 1599>.

203 . . . În 22 ale lunii mai sus-arătate [163] s-au așezat în fața *Fervarului* [164]. Sosind capugii de la Poarta împărăției, au adus știrea morții șeih-ul-islamului Sa'adedin-efendi [165]. De asemenea au vestit și moartea lui Iusuf-pașa în lupta cu ghiaurii care mergeau cu corăbiile la Belgrad. În 25 ale lunii mai sus-arătate [166] s-au așezat la menzilul numit Ejer-Irmek [167].

Sosind știrea despre ocuparea vilaietului Transilvaniei de către răufăcătorul Mihai, s-a poruncit ca, pentru îndepărtarea ghiaurilor care se adunaseră pe drumul de trecere al vaselor, să se stea cîteva zile în insula din apropiere.

În 29 ale lunii mai sus-arătate [168] s-au așezat în apropiere de Sonbor [169]. Venind un om de la rătăcitul de Mihai, acesta dădu știre că Transilvania a fost ocupată și că se află în supunere <față de Poartă>. În a treia zi a lunii djumadi-ul-evvel [170], trecîndu-se peste podul Varadin, au poposit în apropierea sa.

<Împărțirea soldelor ostășești și iernarea la Belgrad>.

SOSIREA SOLULUI LUI MIHAI [171]

204 Pe drum, au poposit cîteva zile în apropiere de Őssek. În localitatea aceea venise de la rătăcitul de Mihai tributul său (*virgüsü*), împreună cu solul numit Dimu. În 16 ale lunii mai sus-arătate [172], trecîndu-se peste podul de pe Drava, în apropiere de Őssek, s-au așezat lîngă localitatea numită *Karia* (Kanija ?). De acolo, tributul și solul lui Mihai atașîndu-se lui reis-ul-küttab Hamza efendi, au fost trimiși la Poarta împărăției [173].

<Urmează cucerirea cetății Bobofcea și Kanija>.

---

[163] 22 <djumadi II 1008> = 9 ianuarie 1600.
[164] Székesfehérvár, oraș în Ungaria. Se mai numea și Ustuni-Belgrad (Stolni-Belgrad sau Alba-Regală).
[165] Cronicar (istoriograf) otoman (vezi în volumul de față, p. 297).
[166] 25 <djumadi II 1008> = 12 ianuarie 1600.
[167] Din cronică reiese că s-ar afla între Székesfehérvár și Sonbor.
[168] 29 <djumadi II 1008> = 16 ianuarie 1600.
[169] *Sonbor* : localitate în nordul Iugoslaviei, la sud-vest de Zenta, lîngă rîul Kraja.
[170] 3 djumadi I <1008> = 21 noiembrie 1599.
[171] Mihai Viteazul.
[172] 16 <djumadi I 1008> = 2 decembrie 1599.
[173] La Constantinopol.

211 ... În 11 ale lunii safer <1011>[174] fiind cucerită <cetatea Istolni-Belgrad> au fost așezați într-însa: *mirliva, cadiu* și *muhafîz*. De acolo, mergînd la Buda, au trecut în partea Pestei cu gîndul de a devasta vilaietul Transilvaniei.

Între timp însă, oamenii cunoscători ai serhatului au arătat că tabăra ghiaură este gata la Comorn (*Komran*) și cînd vor auzi de plecarea turcilor în partea Transilvaniei, aceștia vor veni fără îndoială și vor ataca Pesta și Buda.

ACORDAREA VILAIETULUI TIMIȘOAREI LUI DJELALI DELI HASAN

222 La cererea sus-numitului Mehmed-pașa, care apăra Belgradul și se zbătea pentru înflorirea hotarelor islamice, mai sus-arătatului Hasan-pașa i-a fost dat vilaietul Timișoarei[175].

228 <Întoarcerea serdarului Mehmed-pașa la cîșlaua din Belgrad>.

După stăpînirea în întregime a vilaietelor Transilvaniei și Ungariei (*Madjar*) de către austrieci, ei au recrutat oști și spahii dintre cei care erau buni de luptă și de lovituri, iar pe acei slabi i-au făcut *raia*.

IZBUCNIREA DUȘMĂNIEI ÎNTRE AUSTRIECI ȘI MAGHIARI

Dar ceata nemțească, făcînd abuzuri mari, ataca mereu familiile neamului maghiar și transilvănean. Ei nu aveau putere să se apere și purtau o mare dușmănie cetei nemțești. Dar, din cauza slăbiciunii și a stării lor de învinși, răbdau toate chinurile și prigoanele lor. Atunci, unul dintre beizadelele maghiare, numit viteazul Bocskai (*Bocikay*), adunînd pe demnitarii neamului său, le-a grăit astfel: „Pînă cînd vom sta înfrînți sub stăpînirea acestui neam nemțesc fără de credință? Domnul să fie lăudat, dar din vechime padișahul familiei Osmane este marele nostru binefăcător. Craiul Ioan Zápolya (*Ianoș*), unul dintre mai marii neamului nostru, refugiindu-se la Curtea răposatului sultan Suleiman-han, avutul său a rămas veșnic în mîna copiilor și urmașilor săi pînă la moarte. Nu este mai bine ca și noi, la rîndul nostru, urmînd exemplul strămoșului nostru, să ne răzbunăm în felul acesta pe dușmanul nostru?".

[174] 31 iulie 1602.
[175] În zil-kade 1012 = aprilie—mai 1604.

Cuvintele lui Bocskai fiind pe placul demnitarilor neamului său, pe la mijlocul anului 1013 [176], pentru a pune avuțiile și familiile lor sub ocrotirea sultanului și pentru a alege în crăiie pe mai sus-numitul Bocskai, au trimis marelui serdar Mehmed-pașa scrisori (*mektub*), cuprinzînd unele obligații și angajamente. În condițiile lor de supunere, ei se obligau astfel : „Vom fi prieteni cu prietenii și dușmani cu dușmanii padișahului islamic. Acceptînd supunerea față de Poarta fericirii și intrînd sub ocrotirea tronului, ne obligăm să slujim cu trup și suflet pe padișahul islamic și să lovim cu sabia pe vechii noștri dușmani, austriecii, sub al căror steag și stăpînire ne aflăm cu silnicie. Rugăm să arătați la Poarta fericirii și la cuibul padișahului tot ceea ce izvorăște din inimile și din sufletele noastre".

229 Într-un cuvînt, tot ceea ce au rugat și au arătat au fost explicate pe scurt la înalta Poartă a sultanatului. Cererea lor fiind primită, s-a dat următoarea poruncă împărătească mai sus-arătatului serdar <Bektaș Mehmed-pașa> : „În această privință să te înțelegi cu ei așa cum se cuvine".

LUPTA DINTRE GHIAURII MAGHIARI ȘI NEMȚI ȘI VICTORIA MAGHIARILOR

Mai sus-arătatul serdar a trimis mai sus-numitului Bocskai o scrisoare de răspuns, fiind de acord cu dorința sa. Acela, la rîndul său, a adunat multă oaste, după care, în 27 ale lunii djumadi-ul-evvel din anul mai sus-arătat [177], cele două neamuri de ghiauri s-au măcelărit tare între ele. În cele din urmă, partea lui Bocskai ieșind victorioasă, au fost tăiate capetele a peste 10 000 de ghiauri nemți. Luîndu-se mai mulți captivi (*dil*), au fost trimiși cu cîțiva oameni la oastea împărătească împreună cu cîteva steaguri de-ale lor.

CUCERIREA UNOR CETĂȚI GHIAURE DE CĂTRE BOCSKAI

Au mai venit știri că <maghiarii> nu s-au mărginit numai la atîta, ci, după un asediu de mai multe zile, a fost cucerită cetatea Oradea, una din fostele fortărețe ale Transilvaniei. În afară de uciderea tuturor ghiaurilor care se găseau într-însa, ei au mai nimicit încă o ceată de-a lor (austriecilor). A mai sosit vestea că, după uciderea mai multor mii de nemți, ei au luat în stăpînire cetățile numite Tokaj și apoi Cașovia [178]. Arătînd supunere,

[176] 30 mai 1604 — 18 mai 1605.

[177] 27 djumadi I <1013> = 21 octombrie 1604.

[178] În text, *Kașa*.

ei au mai spus că dacă vor fi ajutaţi cu o ceată de ostaşi turci, vor putea cuceri multe ţinuturi de-ale lor (austriecilor) şi că duşmanul legii va putea fi pedepsit aşa cum merită.

Atunci, la data aceea, a fost trimis mai sus-numitul Bektaş Mehmed-paşa, care se găsea ca beilerbei de Buda şi care slujea în acele serhaturi, dîndu-se sub comanda sa şi o ceată din oastea permanentă (*bölük-halkî*), precum şi Toktamîş Mîrza, fiul hanului Gazi Ghirai, cu un număr de 4 000 de ostaşi tătari şi cerchezi. De asemenea, sus-numitului Bocskai, căruia i se dăruise crăiia Transilvaniei, i s-a trimis şi un berat împărătesc şi *hilat* şi *üsküf* şi un steag, care i-au fost dăruite din partea Porţii.

CUCERIRILE LUI BOCSKAI

Apoi, pe la mijlocul lui rebi-ul-ahîr din anul 1014[179], pe cînd serdarul suprem Mehmed-paşa cel stimat asedia cetatea Esztergom, Bocskai, la rîndul său, a asediat cetatea Ujvár. La cererea sa de a fi ajutat de oastea islamică, i-au fost trimişi : Sinan-paşa, beilerbei de Agria, şi beii de Sirmium (*Serem*) şi de Semendria şi de *Aladja-Hisar* [180] şi de Tîrhala, precum şi o ceată de ieniceri şi oastea tătărască. Aceştia, cînd au ajuns în ajutor, au atacat la rîndul lor cetatea Ujvárului şi au asediat-o.

CUCERIREA CETĂŢII UJVÁR

La cucerirea cetăţii Esztergom, Ujvárul nefiind încă ocupat, s-a trimis în ajutor un număr de 1 000 de ieniceri cu *zagargibaşî* [181] şi Husrev-paşa, beilerbeiul de Bosnia. La sosirea lor, ghiaurii nemţi, care erau asediaţi în ea, fiind cuprinşi de teamă şi groază, au predat cetatea lui Bocskai. Acela, la rîndul său, rugîndu-l pe măreţul serdar pentru orînduirea treburilor, a fost trimis Hasan-paşa, beilerbei de Rumelia, împreună cu Vildanzade Ahmed efendi, cadiul oştii. După predarea cetăţii de mai sus lui Bocskai, mai sus-numiţii, întorcîndu-se cu oastea islamică, s-au unit cu ordia împărătească în zilele cînd se repara cetatea Esztergom.

<Cucerirea cetăţilor Polata şi Vesprem de către Hasan-paşa>.

În acest timp fiind mazilit Bektaş Mustafa-paşa, beilerbei de Buda, vilaietul Buda a fost acordat lui Kadizade Ali-paşa, care era un timp

179 Rebi II (evt.) 1014 = august 1605.
180 Cruşavăţ.
181 *Zagargibaşî* : căpetenia unor unităţi de ieniceri.

mutasarrîf cu *arpalîk*[182] al sangeacului Silistra. Sangeacbeii de Semendria şi de Nicopol şi de Silistra şi de Cirmen şi de Vize au fost numiţi cu zaimii şi cu sipahii lor pentru paza Budei.

233 . . . Ghiaurul numit Bocskai, unul dintre beizadelele Transilvaniei, care a fost pomenit mai înainte, unindu-se cu prea fericitul sultan şi opunîndu-se ghiaurului austriac şi fiind ajutat de oastea islamică, a provocat pagube foarte mari ghiaurilor <nemţi> care erau duşmanii săi, supunînd multe cetăţi şi ţinuturi care se aflau sub stăpînirea austriacă. În acest fel, el a pricinuit pagube mari acelui neam <austriac>.

ÎNCHEIEREA PĂCII CU GHIAURII AUSTRIECI

Pe atunci, ghiaurul numit herţogul (*hersek*) Mateiaş[183], văzuse pe vremea <sultanului> Ahmed-han[184] puterea oştii islamice, precum şi tăria mîinii ei asupra oştii ghiaure. O parte din oastea sa (a lui Mateiaş) era formată din ghiauri maghiari şi ardeleni. Cînd <ardelenii> s-au supus padişahului nostru, acesta (Mateiaş), neavînd încotro, a cerut pace.

<Uneltirile papei de la Roma pentru a isca vrajbă între cei doi fraţi : Mateiaş şi Maximilian, scopul era de a-i trimite împotriva turcilor. Pornirea lui Mateiaş împotriva lui Maximilian şi întronarea sa ca împărat. Mateiaş cere pace turcilor şi le declară supunere prin trimiterea de daruri anuale către Poartă. Marele vizir Mehmed-paşa se întoarce la Poartă înainte de a fixa condiţiile păcii, deoarece în părţile Anatoliei îşi făcuseră apariţia rebelii *gelalii*>.

236 MOARTEA LUI GAZI GHIRAI ŞI NUMIREA FRATELUI SĂU SELAMET-GHIRAI SULTAN

. . . <Tohtamîş[185] sultan>, auzind că hanatul a fost acordat unchiului său, Selamet-Ghirai[186] sultan, a pornit pe uscat, cu fratele său, Sefer-Ghirai[187] sultan, la capitala sultanului. Pe cînd veneau, într-un loc din apropierea Akkermanului ei au nimerit, pe neaşteptate, peste mai sus-numitul calgai
237 Mehmed-Ghirai-sultan[188]. După o mică luptă, el a murit ca un martir de mîna lui calgai Mehmed-Ghirai, împreună cu fratele său.

---

[182] *Arpalîk* : feudă cu un anumit venit.
[183] Matiaş al II-lea (1608—1619).
[184] Ahmed I (1603—1617).
[185] N-a ajuns han.
[186] Selamet-Ghirai I (1608—1610).
[187] N-a ajuns han.
[188] Mai tîrziu a ajuns han (1622—1627).

<Descrierea luptelor cu rebelii (*gelalti*) din Anatolia, conduşi de Kalenderoglu şi Djanpuladzade>.

În acest timp, Mimar Ahmed-paşa, *mutasarrîful* sangeacului de Silistra, potrivit cu ilustrul firman, a trecut prin Galipoli cu spahiii sangeacului său, urmînd să se unească cu mai sus-arătatul Hasan-paşa. Cînd au ajuns în apropiere de Mihalidj, rebelii de mai sus, luînd ştire, s-au ridicat într-o noapte din Mihalidj.

KODJA HUSEIN

Originar din Sarajevo (Bosnia), unde tatăl său avea în păstrare biblioteca moscheii lui Gazi Hüsrev-paşa, Kodja Husein s-a născut pe la anul 1570. Crescut la Curtea sultanului din Istanbul, el a slujit la Poartă, după propria sa mărturie, timp de 60 de ani. În 1638 (1048) l-a însoţit pe sultanul Murad al IV-lea într-o campanie împotriva Bagdadului. Cu acest prilej, a tradus în turceşte, din porunca sultanului, opera lui Ahmed bin Iusuf Karamani scrisă în arabă şi intitulată *Ahbar al-duval* (*Istoria universală*). Vreo 12 ani (1638—1650) a ocupat funcţia de *reis-efendi*, adică de prim-cancelar al Porţii otomane. Această înaltă demnitate de stat i-a permis să cunoască un mare număr de documente oficiale. Husein a murit pe la 1649—1650, la vîrsta înaintată de vreo 80 de ani, şi nu la 1644 (1054), cum se credea pînă nu demult.

Kodja Husein este autorul unei istorii universale intitulate : *Beda'i ul-veka'i* (*Evenimentele minunate*). Materialul acestei cronici este sistematizat într-o *Introducere*, formată din trei părţi (*bab*) şi patru capitole (*fasl*). Prima parte a *Introducerii* se ocupă cu preistoria Arabiei, a doua parte cuprinde epoca profeţilor pînă la moartea lui Mahomed (632), insistînd mai ales asupra Hegirei de la Mecca la Medina (622). Cele patru capitole ale acestei cronici sînt consacrate istoriei califatelor arabe : Omeazi, Abasizi etc. pînă la Ginghis-han (sec. XIII).

Din această cronică universală ne interesează partea a treia, care tratează istoria Imperiului otoman. Aceasta, la rîndul ei, are două părţi distincte. Prima începe cu apariţia *beilicului* otoman în Asia Mică (sec. XIII) şi descrie evenimentele istorice pînă pe la începutul domniei sultanului Mehmed al II-lea (1451), cuprinzînd deci o perioadă de aproape două veacuri. A doua parte tratează domniile sultanilor : Mehmed al II-lea, Baiazid al II-lea şi Selim I, adică perioada 1451—1520. Tocmai partea de

după 1520 ne-ar interesa mai mult, ca cea mai originală, dar nu este cunoscută pînă acum.

Din această cronică ni s-au păstrat doar cîteva manuscrise incomplete. Unul din ele, păstrat la Biblioteca Națională din Viena, a fost semnalat de J. v. Hammer [1] și descris de G. Flügel [2]. Un alt manuscris, descoperit în 1950 în Arhiva Institutului de studii orientale din Leningrad [3], s-a dovedit identic cu cel din Viena.

Pe baza acestui manuscris din Leningrad, cronica lui Husein *Beda'i ul-veka'i* a fost de curînd editată [4]. Ediția de la Moscova cuprinde textul facsimilat, însoțit de o introducere, de rezumatele capitolelor și de un indice [5].

Această ediție, din care am extras știrile privind țările române, ne dă posibilitatea să facem cîteva aprecieri asupra cronicii de mai sus.

Deși prezintă un caracter de compilație, totuși, prin valoarea izvoarelor folosite în mod critic, *Beda'i ul-veka'i* este o operă prețioasă, prezentînd același interes ca și *Hest Behist* a lui Idris Bitlisi (m. 1520) și *Tadj-üt-tevarih* a lui Sa'adeddin (m. 1599), pe care le imită. Această operă este fundamentată pe un mare număr de izvoare arabe, persane și turcești (Așîk-pașa-zade, Neșri, Idris Bitlisi, Șerefeddin Ali Iezdi, Ibn Arabșah etc.), pe care adesea le compară, utilizîndu-le în mod critic.

Spre deosebire de alte cronici, este scrisă într-o limbă turcească mai puțin influențată de arabă și persană.

De altfel, ca și celelalte cronici medievale, opera istorică a lui Kodja Husein descrie mai mult evenimentele politice și militare ale Imperiului otoman de la început și pînă la anul 1520, intercalînd unele povestiri și după această dată. Cu toate acestea, ea cuprinde numeroase știri valoroase de natură social-economică, ca de pildă: distribuirea de pămînt războinicilor (*gazi*), relatări despre impozite, prețurile produselor, organizarea puterii militare, conducerea administrației în provinciile imperiului ș.a.

---

[1] Josef von Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, V (Pesta, 1829), p. VII.

[2] G. Flügel, *Die arabischen, persischen und türkischen Handschrifften, der Kaiserlich-Königlichen Hochbibliothek zu Wien*, II, Viena, 1865, p. 94–96.

[3] De Iu. A. Petrosian în arhiva A. N. S.S.S.R., f. 1, op. 2–1862, nr. 50 paragr. 824, 1. 1, op. 1 a, nr. 106; f. 152, op. 1, nr. 5, 1. 24.

[4] Cf. A. S. Tveritinova, *К вопросу об изучении первого антифеодального крестьянского востания в средневековой Турции*, în: *Vizantiiskii Vremennik*, t. XI (1956), p. 214; idem, *The Turkish Manuscript of Qoca Husejn's Chronicle „Beda'i ül-Weqa'i" (vol. II) from the Collection of the Institute of Oriental Studies (Leningrad Branch)*, U.R.S.S., Academy of Sciencies, Moscova, 1957.

[5] Hüsejn, *Beda'i ul-veka'i* (*Удивительные события*). Ediție îngrijită și cu o introducere de A. S. Tveritinova. Rezumate și indice de I. A. Petrosian, Moscova, 1961, 1, 75 + 399 p.; II, 401 – 1116 p. (Recenzat în: „Narodi Azii i Afriki", 2, 1962, p. 243–244, de A. Jelteakov).

Se remarcă unele ştiri interesante privitoare la atitudinea Porţii faţă de ţările supuse, din care se vede forma de viaţă a acestor ţări.

Sînt de reţinut şi numeroase amănunte privind lupta maselor populare împotriva grupărilor feudale exploatatoare. Autorul vede decăderea puterii turceşti în dispariţia unor vechi instituţii militare ca pedestraşii (*yaya*) şi *musellimii*, desfiinţate sub Murad al III-lea (1574—1595). Propune reînfiinţarea acestor organizaţii în care să intre ţărani (*raia*) cu pămînt ca *timaruri*. Deşi este adept al puterii sultanului, totuşi el critică şi denunţă lăcomia şi corupţia demnitarilor şi dregătorilor Porţii. Cîteodată, el ia apărarea „sărmanei raia", adică a ţărănimii, considerînd-o ca izvor principal pentru îmbogăţirea vistieriei împărăteşti.

În ceea ce priveşte ştirile, destul de bogate, care privesc ţările române, ele sînt în linii mari asemănătoare celor ce se găsesc la cronici mai reprezentative în frunte cu Neşri, Idris Bitlisi şi Sa'adeddin. Se întîlnesc însă unele precizări şi completări faţă de izvoarele narative cunoscute nouă. Aşa, de pildă, descriindu-se marea răscoală antifeudală condusă de şeihul Bedreddin Mahmud, el relatează că acesta, „strîngînd un buluc de eretici din Ţara Românească (*Eflak*), s-a răsculat cu gîndul la ocuparea sultanatului". Desigur, merită o deosebită atenţie şi celelalte ştiri, cuprinse în această cronică.

Bibliografie: *O. M.*, III, p. 46; Ahmed Resmi, *Sefinet-ür-rüesa*, Istanbul, 1269 H. (1852—1853), p. 34; *G. O. W.*, p. 186—187; A. S. Tveritinova, *Husein, Beda-i-ul-Veka'i*, vol. I (Introducere), p. 5—23; recenzii: în „Studii. Revista de istorie", XV, 4 (1962), p. 1932—1942 şi în „Belleten", T. T. K., Ankara, 1963 (*F. R. Unat*).

BEDA'I UL-VEKA'I

(Moscova, 1961, 2 vol.)

Volumul (Partea) I

63 b DOMNIA LUI MURAD-HAN GAZIUL. ÎNŢELEGEREA DINTRE GHIAURII SÎRBI (*SÎRF*) ŞI BOSNIACI ŞI UNGURI ŞI CEI DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ PENTRU ZDROBIREA MAHOMEDANILOR

Comandantul (*tekfur*) de Filibe [1], mergînd pe lîngă stăpînul (*hakim*) despot al Serbiei, a cerut ajutor spre a se răzbuna pe musulmani. Despotul, de asemenea, încheind înţelegere cu craii Bosniei şi Ungurului şi Ţării Româneşti (*Eflak*), în anul 766 [2], aceştia s-au îndreptat asupra Adrianopolei (*Edirne*).

<Lala-Şahin a cerut să vină sultanul>.

... În acest timp ghiaurii cei umili au sosit pe malul Mariţei (*Meridj*) la o cale de două zile de Adrianopol.

64 a <Urmează descrierea luptei terminată cu înfrîngerea aliaţilor de către Hagi Ilbeki, fără a se mai aminti de români>.

65 a CUCERIREA CETĂŢII CIRMEN ŞI SCHIMBAREA CAPITALEI (*TAHT*) LA ADRIANOPOL

65 b <Descriindu-se regiunea respectivă, se spune> : prin acest oraş minunat (*Edirne*) curg trei rîuri mari. Unul se cheamă Mariţa şi unul Tundja şi altul Arda. Toate trei sînt rîuri asemănătoare cu Tigrul (*Didjle*). Şi oraşul de mai sus fiind una dintre localităţile înfloritoare, la nord se găsesc : Moldova (*Kara-Bogdan*) şi Ţara Românească (*Eflak*) şi Deşt-ül-Turchestan şi Mongolistan.

66 a ... În anul mai sus-arătat, adică în 767 al Hegirei [3], oraşul Adrianopol a devenit capitala sultanatului.

69 b <Despre Nicopol şi Silistra al cărui stăpîn era Şişman (*Susmanos*) care împreună cu aianii săi, a hotărît să dea haraci pe trei ani. Atunci s-a încheiat şi un tratat împărătesc (*ahidname-i humaiun*), Timurtaş devenind beilerbei de Rumelia>.

73 a—74a <Se descrie acţiunea lui Savgi-bei care, profitînd de o expediţie a sultanului Murad I în Rumelia [4], s-a răzvrătit şi a fost pedepsit în anul 787 [5]>.

---

[1] *Filibe* : Filipopol.
[2] 28 septembrie 1364—17 septembrie 1365.
[3] 18 septembrie 1365 — 6 septembrie 1366.
[4] În cronica lui Mustafa Ali e vorba de Ţara Românească.
[5] 12 februarie 1385 — 1 februarie 1386.

79 b MAREA EXPEDIŢIE A LUI MURAD-HAN GAZIUL

<Înainte de descrierea luptei de la Kosovo, vorbindu-se de ţările care au participat, se spune> :

80 a ... Frîncul (*Firenk*) şi ungurul şi cel din Ţara Românească şi arnăutul şi moldoveanul (*Bogdan*), precum şi popoarele slave (*akvam-i sakalibe*), care astăzi poartă denumirea diferită de leşi (*Lieh*) şi cehi, cu toţii au dat ajutor sîrbilor, strîngînd laolaltă, din împrejurimile lor, un număr de 200 000 de ostaşi.

83 b <Descrierea ordinii de bătaie a oştii ghiaure>.

84 a ... Pe Vîlk-oglu [6] l-au aşezat pe aripa dreaptă, iar pe craiul Bosniei, care era nenorocitul de Levid (*Levend*)-oglu, l-au făcut *serdar* în aripa stîngă. Iar pe comandanţii (*sanadîd*) ungurului şi valahului şi moldoveanului şi arnăutului şi adunătura cehilor i-au aşezat pe amîndouă aripile.

<Înfrîngerea oştilor creştine la Kosovo>.

87 a ... În anul 788 [7] murind Haireddin-paşa, *mevlana* Ala-eddin, care era *Kadiasker*, ajungînd mare vizir (*vezir-i azam*), el a devenit cunoscut cu numele de Ali-paşa [8].

90 a ... Şi lui Firuz-bei încredinţîndu-i-se vilaietul Vidin, de la serhatul vilaietului unguresc, cînd i s-a dat firman spre a devasta acele împrejurimi, el a trecut în faţă [9] peste fluviul Dunărea şi, după luptă, în mîinile lor a căzut o pradă bogată ; iar pe Evrenos-bei l-au trimis la locul său de stăpînire care era oraşul Siruz [10]. Acesta, la rîndul său, cucerind cetăţile Vodina şi Cetruz [11], au făcut cu toţii *arz* la padişah care se găsea pe atunci la reşedinţa sa din Brusa. . . .

EXPEDIŢIA SULTANULUI BAIAZID I ÎN PĂRŢILE ŢĂRII ROMÂNEŞTI (*EFLAK*)

Cel care era stăpînul (*hakim*) Ţării Româneşti [12], un ghiaur cu apucături rele, fiind aţîţat de bătrînul nenorocit căruia i se spunea Kötürüm

[6] Vuk Brankovici.
[7] 2 februarie 1386 — 21 ianuarie 1387.
[8] Djandarlızade Ali-paşa (m. 1406).
[9] În textul acestei cronici nu apare termenul *Eflak* (adică „în Ţara Românească"), ca în celelalte cronici.
[10] *Siruz* : Serres, oraş în Macedonia.
[11] *Cetruz* : Kytros, oraş în apropiere de Salonic.
[12] Mircea cel Bătrîn (1386—1418).

Baiazid [13] şi spre a îndeplini planurile (*tedbir*) acestuia, a atacat ţinuturile islamice [14]. Îndată ce această ştire a ajuns la urechile padişahului, au poruncit să pornească spre Adrianopol. Şi, apoi, cu oştile Rumeliei şi Anatoliei au mers pe malul fluviului Dunărea. De aici, trecînd în partea Ţării Româneşti, s-au războit într-un loc strîmt (*sa'ab*) [15] cu domnul Ţării Româneşti care era ghiaurul numit Mircea (*Emirgi*) [16]. Într-o oră oastea diavolicească fiind împrăştiată, cea mai mare parte a fost ucisă şi luată în robie. Căpetenia lor, care era mai sus-numitul Mircea (*Emirgi*), reuşind să scape cu mii de vicleşuguri, a cerut ca vinovăţia sa să fie iertată. Preafericitul sultan s-a învoit, însă cu obligaţia ca să fie înapoiaţi toţi robii (*eşir*) pe care acesta
91 b îi luase din ţările islamice şi să se mărească tributul său (*giziesini*) [17]; şi aşa el şi-a păstrat domnia Ţării Româneşti (*Eflak voivodaliginî*). Între timp, auzindu-se că s-a răsculat Karamanoglu, s-a dat iarăşi poruncă de întoarcere. Aceste evenimente s-au întîmplat în anul 793 [18].

... Pe cînd şahul lumii era în Ţara Românească, Karamanoglu Ali-bei, călcînd iarăşi tratatul de pace, a atacat pe neaşteptate pe muhafîzul de Ankara.

<Expediţia lui Baiazid I Fulgerul împotriva lui Kötürüm Baiazid, pentru că acesta îl aţîţase pe domnul Ţării Româneşti>.

97 a LUPTA SULTANULUI BAIAZID CU CRAIUL UNGURESC

Pe cînd sultanul Baiazid asedia Constantinopolul şi împăratul bizantin cerea sprijinul creştinilor, craiul unguresc [19] făcînd înţelegere cu ceilalţi regi nenorociţi (*menhus*), ghiaurii au venit pe drumul din Ţara Românească. Ei au trecut apa Dunării şi, cu un număr de 130 000 de ostaşi, au asediat cetatea Nicopol (*Nikboli*). Astfel, în anul 798 [20], sultanul, părăsind asedierea Constantinopolului, s-a îndreptat pentru a scăpa Nicopolul. Oastea ghiaură era de două ori mai mare ca cea islamică.

<Nu se arată rolul jucat de Mircea cel Bătrîn la Nicopol, de altfel ca şi în alte cronici turceşti>.

---

[13] Baiazid cel Şchiop, principe de Kastamonu ; de fapt, acum domnea fiul său Isfendiar.

[14] Adică Imperiul otoman ; în alte cronici : *Karîn-ovasî*.

[15] În alte cronici (Enveri, Neşri, Sa'adeddin), ca şi la Leunclavius, este dat numele *Arkasi*, adică Argeş.

[16] *Emirgi* : Mircea (cel Bătrîn).

[17] La Orudj şi în alte cronici : *„haraci"*.

[18] 9 decembrie 1390 — 28 noiembrie 1391.

[19] Sigismund de Luxemburg.

[20] 16 octombrie 1395 — 4 octombrie 1396.

132a PLECAREA LUI MUSA CELEBI ÎN PARTEA RUMELIEI

132b <Descriindu-se prezența lui Musa Celebi la curtea lui Karamanoglu și Isfediaroglu din Anatolia, se spune>:

Ajungînd la auzul voievodului Țării Românești dorința lui Musa Celebi de a trece în Rumelia, și acesta (Mircea) fiind nemulțumit de emirul Suleiman și de faptele emirilor săi, a găsit foarte potrivită și mulțumitoare această trecere. Trimițînd o scrisoare (*mektub*) lui Isfendiar, el (Mircea) i-a făcut cunoscut că îi va fi recunoscător pentru trecerea lui Musa Celebi în Rumelia. De asemenea, scriind o scrisoare și lui Musa Celebi, i-a jurat, zicîndu-i: „O dată cu norocoasa ta sosire îți voi preda întreaga mea avere și am o fiică frumoasă ca luna, ea să-ți fie sclavă (*djarie*) și îți vom sluji cu tot ce avem în țară, cu avuții și cu oameni". Astfel, Isfendiar [21], la rîndul său, după ce i-a trimis știre <lui Musa> găsindu-i vase, s-a ocupat și de alte pregătiri. Karamanoglu, de asemenea, găsind potrivite aceste măsuri, l-a trimis pe Musa Celebi la Isfendiar. De astă dată, Isfendiar, făcînd tot ce este cu putință și pregătind uneltele și proviziile care erau trebuincioase, l-a trecut, cu toată cinstea și toate onorurile cuvenite și cu vasele din trecătoarea Sinop (*Sinob*) și l-a îndreptat în Țara Românească. Potrivit gîndului lui Musa Celebi și după dorința sa bătînd un vînt prielnic, a făcut ca în scurt timp el să ajungă la hotarul Țării Românești.

Domnul Țării Românești, întîmpinîndu-l cu oaste în cîteva locuri, și-a respectat făgăduiala. La acea graniță aflîndu-se Rumelia, unii dintre beii Rumeliei s-au grăbit să-i ofere supunerea și serviciile și devotamentul lor.

ÎNTOARCEREA EMIRULUI SULEIMAN ÎN RUMELIA

Cînd a ajuns la auzul emirului Suleiman știrea desprea ieșirea și apariția lui Musa Celebi în Rumelia și despre adunarea în jurul său a domnului Țării Românești, cu emiri, atunci predînd ținutul său vremelnic, Anatolia, stăpînului său, el s-a îndreptat spre stăpînirea sa adevărată, Rumelia, întorcîndu-se la Adrianopol. Ali-pașa, care era călăuza împărăției, murise la Ankara [22].

136a—
136b <După înfrîngerea și moartea emirului Suleiman, începe conflictul între Musa și Mehmed. Lupta de la *Ingighiz*, lîngă Istanbul, unde Musa Celebi a ieșit biruitor>.

[21] Principe de Kastamonu.
[22] La 18 decembrie 1406.

139a—140b VICTORIA SULTANULUI MEHMED ASUPRA LUI MUSA, CARE A CĂZUT ÎN LUPTĂ. EXPLICAREA UNEI ALTE ISTORIOARE

141a **<Descriindu-se expedițiile și orgiile emirului Suleiman în Anatolia, se spune că principii Karamanoglu și Isfediaroglu se gîndesc să-l lovească pe altă cale>.**

141b Emirii din Rumelia, scîrbindu-se de faptele emirului Suleiman, au făcut înțelegere în taină și au trimis de știre lui Isfendiar. Ei l-au rugat ca Musa Celebi să fie trimis în Rumelia. După cum scriu unii, se spune că în această înțelegere Ali-pașa avea de asemenea un amestec. Isfendiar, la rîndul său, l-a trimis pe Musa Celebi din Sinop, pe Marea Neagră, în Țara Românească. Ajutat de un vînt prielnic, el a ajuns în scurt timp în Țara Românească, iar Mircea (*Emirgi*) voievod, domnul Țării Românești, avînd supărare pe emirul Suleiman, l-a ajutat pe Musa cu multă oaste și, la cererea emirilor musulmani, l-a trimis în Rumelia. Emirii, la rîndul lor, întîmpinîndu-l pe fiul de șah (*șehzade*), au venit la Silistra. De acolo s-au îndreptat spre Adrianopol. Emirul Suleiman, îndată ce a luat cunoștință despre unirea lui Musa Celebi cu principele Țării Românești, a mers în grabă spre Adrianopol și s-a așezat pe tronul sultanatului.

<Se descriu orgiile lui Suleiman. Devenirea lui Musa emir de Rumelia și moartea lui Suleiman>.

144b PLECAREA SULTANULUI SPRE A-L PEDEPSI PE FIUL FRATELUI SĂU

Emirul Suleiman avea un fiu [23] pe care îl dăduse cu oaste împăratului (*tekür*) din Istanbul [24]. Într-o altă istorioară se spune că la moartea tatălui său, fugind, el ar fi plecat lîngă acest împărat. Însă împăratul avînd pact și înțelegere cu sultanul Mehmed <Celebi>, l-a alungat de lîngă el. Acesta, la rîndul său, ieșind din Istanbul, s-a dus la Karîn-Ovasî ca să meargă în Țara Românească, dar acîngiii de Karîn-Abad l-au împiedicat, îndreptîndu-l spre Ianbolu.

< Sultanul trimite oaste asupra lor. Orhan Celebi este prins și i se scot ochii>.

146b EXPEDIȚIA SULTANULUI ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI ÎN ȚARA UNGUREASCĂ

Sultanul <Mehmed Celebi>, după ce l-a pedepsit pe Karamanoglu, slobozindu-și oastea sa s-a întors la Brusa. După un timp, sultanul cel viteaz, auzind că voievodul Țării Românești <Mircea> se împotrivește să

[23] În cronica lui Mustafa Ali : *Orhan*.
[24] Adică din Bizanț.

mai trimită haraci, a dat firman pentru adunarea oştii şi, de asemenea, trimiţînd ilustră poruncă beiului Isfendiar, principe de Kastamonu, i-a grăit : „Să vii tu însuţi sau să-ţi trimiţi fiul". Astfel fiind porunca, acesta l-a trimis pe fiul său, Kasîm, cu o oaste desăvîrşită.

De asemenea şi sultanul, în anul 819 [25], trecînd în partea Rumeliei, a onorat Adrianopolul. Apoi, au poposit pe ţărmul Dunării. Din locul mai sus-arătat, trimiţîndu-se oaste înlăuntrul Ţării Româneşti, el însuşi (sultanul) a construit cetatea Giurgiu (*Ierköy* [26]) şi a reparat cetăţile numite Isaccea (*Isakci*) şi Ieni-Sale.

Cei care plecaseră în Ţara Românească întorcîndu-se teferi şi sănătoşi şi cu mult plean, au adus un mare număr de tineri (*gîlman*) şi de sclave.

Între timp, domnul Ţării Româneşti [27], căindu-se şi pocăindu-se, nu s-a arătat oştii, ci s-a întărit în munţi greu de străbătut. După ce ţara i-a fost devastată (*harab*), el a trimis o scrisoare de supunere cu scuze, împreună cu haraciul pe trei ani. De asemenea, a trimis împreună şi pe renumitul emir numit Minnet-bei [28] care fusese omul (*havas*) lui Musa Celebi şi care acum se găsea pe lîngă dînsul. Trimiţîndu-l pe acesta, <Mircea> l-a rugat <pe sultan> să-i ierte acestuia păcatele. Mărinimosul sultan, la rîndul său, avînd milă şi îndurare faţă de acesta, l-a iertat, acordîndu-i ca favoare ţara sa. Iar el însuşi s-a întors la casa împărăţiei. Dar înainte de a veni la Adrianopol, plecînd la ungur (*Üngürüs*), au cucerit
147a cetatea Severin. Ghiaurul de ungur, disperat din cauza neputinţei de a se apăra, a trimis cu daruri împărăteşti (*şahane*) la Poarta fericirii trei beizadele ghiaure.

<Urmează descrierea legăturilor cu beiul de Kastamonu>.

148b RĂSCOALA ŞEIHULUI BEDREDDIN ŞI ÎNLĂTURAREA ADEPŢILOR SĂI

<Bedreddin, intrînd în legătură cu creticul Mustafa Börüklüge, pentru a pricinui împreună pagube, nu mai putea să rămînă în Imperiul otoman>.

149a Ridicîndu-se din Iznik, el fugi la Isfendiar. Dar neputînd să stea nici la Kastamonu şi urcînd într-o corabie (*keşti*), a trecut prin Marea Neagră în partea Ţării Româneşti (*Eflak yakasîna*). Avînd prietenie cu domnul Ţării Româneşti, acesta l-a întîmpinat cu cinste şi respect. Bedreddin a încheiat înţelegere cu domnul (*mir*) Ţării Româneşti, cu gîndul de a face nelegiuiri şi făţărnicii.

[25] 1 martie 1416 — 17 februarie 1417.
[26] Sau *Ierkökü*.
[27] Mircea cel Bătrîn.
[28] În alte cronici : Azeb-bei, Izzet-bei şi chiar Garib-bei.

DESCRIEREA OMORÎRII LUI <BÖRÜKLÜGE> MUSTAFA CEL RĂUFĂCĂTOR

<La auzul izbucnirii răscoalei din Aidîn, sultanul Mehmed I trimite acolo oastea de Anatolia sub comanda prinţului Murad, care, înăbuşind răscoala, a omorît în trecătoarea Kara-Burun [29] 10 000 de răsculaţi. De asemenea, a fost înăbuşită şi răscoala lui Torlak-Kemal, care a fost decapitat şi aproape 7 000 de răzvrătiţi au fost ucişi ; doar acei dintre răzvrătiţi care au
149b primit doctrina sunnită (*ehl-i sünnet*) au scăpat de moarte>.

STAREA MAI SUS-NUMITULUI BEDREDDIN

Cînd prinţul Murad a obţinut victoria împotriva răzvrătiţilor, sultanul a pornit o expediţie în părţile Salonicului (*Selanik*). Neputînd însă cuceri cetatea, au pustiit împrejurimile Salonicului şi cînd au ajuns cu o pradă nenumărată în cîmpia Serresului (*Siruz*), a sosit la ordia împărătească ştirea despre răscoala lui Simavnaoglu Bedreddin Mahmud, care a fost pomenit mai sus. Mai sus-numitul, strîngînd în jurul său din Ţara Românească o ceată de eretici (*mülehhide*) foarte făţarnici, datorită şoaptei diavolului şi cu gîndul la ocuparea sultanatului, venise într-un loc păduros din apropiere de Deli-Orman [30], de lîngă vilaietul Silistra (*Silistre*). Pe discipolii şi adepţii săi îi trimise în toate părţile şi în împrejurimile Rumeliei.

150b <Urmează descrierea prinderii şeihului, spînzurarea sa la Serres şi înăbuşirea răscoalei din Rumelia>.

Şi acest eveniment s-a întîmplat pe la începutul anului 823 [31]. După aceasta sultanul Mehmed <I> a mers împotriva Ţării Româneşti şi, deoarece domnul Ţării Româneşti fugise la craiul unguresc, s-au îndreptat asupra ungurului. Fiind însă surprinşi de iarnă şi deoarece sultanul căzuse de pe cal, au dat poruncă să se întoarcă la Adrianopol.

151a INCURSIUNEA SULTANULUI ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ ŞI ÎN ŢARA UNGUREASCĂ [32]

Mai înainte de aceasta s-a vorbit de supunerea domnului Ţării Româneşti. Marele sultan fiind ocupat un timp la Brusa cu clădirea unei case de binefacere (*imaret*) şi cu altele, a ajuns la auzul sultanului că domnul Ţării Româneşti s-a răzvrătit din nou, devenind neascultător, şi că a încheiat înţelegere cu craiul unguresc. Pentru că acel ghiaur foarte făţarnic

[29] *Kara-Burun* : promontoriul Stylarios, lîngă Izmir.
[30] *Deliorman.*
[31] 823 (evail) = începutul anului 1420.
[32] Credem că este vorba de expediţia din vara anului 1420, cînd a fost atacat şi sudul Moldovei.

a călcat tratatul (*ahid*) şi pactul (*misak*), în anul de mai sus (823) şi-a pus în gînd să meargă asupra lui şi să facă un mare război sfînt.

Strîngînd oastea de Anatolia, cu oştile principilor de Karaman şi Kastamonu, şi oastea de Rumelia, cu toţi conducătorii şi emirii lor şi cu gaziii şi acîngiii şi cu toată oastea de pedestraşi, au trecut pe fluviul Dunărea în partea Ţării Româneşti. Şi cucerind la început cetăţile Isaccea (*Sakgi*) şi Ieni-Sale şi Turgün[33] şi Giurgiu (*Ierkökü*), au trimis înlăuntrul Ţării Româneşti o oaste numeroasă. Cînd au început să devasteze şi să pustiască, domnul Ţării Româneşti [34], un răufăcător, neputînd să se împotrivească spahiilor luptători pentru Islam, a plecat la hotarul unguresc cu gînd de ajutor şi sprijin.

Oastea islamică, devastînd şi pustiind potrivit dorinţei sale Ţara Românească, aducea în fiecare zi la tabăra sultanului sclavi şi tineri destoinici (*gulam*) şi zaherea fără socoteală şi avuţii multe.

... Marele sultan, răzbunîndu-se tare < pe domnul Ţării Româneşti>, a îndreptat oastea din expediţia sfîntă împotriva Ţării Româneşti în expediţie asupra vestitei ţări a ungurului. Şi cînd au intrat în serhatul unguresc, au devastat şi au pustiit întreg vilaietul care se afla în faţa lor, omorînd şi prinzînd robi, incendiind şi dărîmînd.

151b <Regele Ungariei nu a ieşit pentru a da lupta. Căderea sultanului de pe cal provoacă bucurie creştinilor>.

Craiul unguresc bucurîndu-se, împreună cu cel din Ţara Românească, de nenorocirea sultanului, s-au răspîndit zi de zi ştiri false şi minciuni şi vorbe neadevărate.

<După devastarea Ungariei turcii s-au întors teferi. Moartea sultanului Mehmed I Celebi>

156b ÎNCEPUTUL EPOCII SULTANULUI MURAD AL II-lea

161a <Descrierea răscoalei lui Düzme Mustafa şi omorîrea lui, fără a se menţiona de prezenţa sa în Ţara Românească pe la 1415>.

161b ÎNĂBUŞIREA RĂSCOALEI LUI MUSTAFA CELEBI

162a <După descrierea asedierii Constantinopolului pentru a treia oară de către turci, se spune> :

În această parte, padişahul mărind ţinuturile Rumeliei, l-a pus aici ca muhafîz pe Evrenosoglu, iar pe Firuzbei<oglu Mehmed> făcîndu-l

[33] *Turgün* : Turnu, adică Turnu-Măgurele.
[34] Mihail sau Dan al II-lea.

să stea la serhatul Țării Românești, el însuși s-a repezit în goana calului și în a noua zi a ajuns oastea la *Iznik*.

163a

SOSIREA DOMNULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI IERTAREA PĂCATELOR ȘI GREȘELILOR SALE

Pe cînd marele sultan <Murad al II-lea> plecase ca să-l pedepsească pe Isfendiar [35], atunci Dracula, care era domnul Țării Românești, trecînd Dunărea, a devastat ținutul Silistrei. Dar îndată ce s-a dat de știre despre răscoala sa, l-au trimis pentru nimicire pe Firuzbeioglu Ali-bei [36]. Umilii de ghiauri neavînd putere ca să se lupte și ascunzîndu-se în locuri de pîndă, gaziii musulmani au devastat și au prădat Țara Românească în așa hal, încît nu se poate arăta. Padișahul, la rîndul său, cu gîndul de a face o expediție în Țara Românească, s-a îndreptat din Anatolia spre Rumelia. Strîngînd și făcînd rost de oști la Adrianopol și răspîndindu-se acest zvon, domnul Țării Românești a venit cu doi fii ai săi [37], cu haraciul pe doi ani și cu daruri frumoase, închinîndu-se la Curtea padișahului. Cerînd iertare și dînd pe unul din fiii săi ca ostatec [38], vina lui a fost iertată. Obligîndu-se ca în fiecare an să-și dea haraciul, i s-a lăsat iarăși domnia sa. În acest an, care era 827 [39], Evrenosoglu Isa-bei a fost trimis să devasteze și să prade țara arnăuților.

173a

PLECAREA SULTANULUI ÎN UNGARIA

<Descriindu-se începutul unor expediții în Ungaria, se spune>:

Sultanul, de asemenea, mergînd cu oastea de Rumelia și cu acîngiii
173b și văzînd locurile de trecere și munții și cîmpiile sale, l-a trimis pentru pradă și devastare pe Evrenosoglu Ali-bei. Acesta, la rîndul său, în anul 840, trecînd Dunărea, a intrat prin fața Timișoarei (*Temeșvar*) în ținutul unguresc. Devastînd și prădînd timp de 40 de zile, au scos mult plean.

<La întoarcerea din expediția ungurească, Evrenosoglu Ali-bei face cunoscute sultanului Murad al II-lea bogățiile și minunățiile mari ale acestui vilaiet. Atunci se face o nouă expediție la care participă și trupele din Anatolia>.

Apoi s-a poruncit ca să se pornească o nouă expediție asupra ungurului. Trecînd apa Dunării prin fața Vidinului cu corăbiile (*ghemi*), au

[35] Principe de Kastamonu.
[36] La alți cronicari Mehmed-bei.
[37] Radu și Vlad.
[38] Pe Radu cel Frumos.
[39] 5 decembrie 1423 — 22 noiembrie 1424.

pătruns în vilaietul unguresc prin Țara Românească. Au poruncit ca expediția să fie îndreptată spre Buda (*Budun*), capitala țării ungurești.

<Se descrie înaintarea turcilor în Ungaria, fără ca să opună rezistență craiul, arătîndu-se și prada bogată luată de aici>.

74a La întoarcere, trecînd pe drumurile vilaietului Țării Românești, domnul Țării Românești, Dracula, a dat zaiafeturi împărătești, dăruind și peșcheșuri mari. Apoi, trecînd fluviul Dunărea pe la locul de trecere de la Nicopol, s-au întors cu noroc și sănătate la Adrianopol.

74b CUCERIREA SEMENDRIEI DE CĂTRE ȘAHUL LUMII

... Fiind pe malul Dunării, cetatea Semendria era locul de trecere al celor din Rumelia și al ungurilor și al celor din Țara Românească.

Pe atunci, cînd sultanul devenise fericit prin cucerirea Semendriei, domnul Țării Românești, Dracula, venise cu doi fii ai săi la ordia împărătească. S-a poruncit ca ei să fie legați și aruncați în închisoarea fortăreței Galipoli.

<Au fost închiși și cei doi fii ai lui Vîlk-oglu [40]>.

75b După Neșri cetatea Semendriei a fost luată de la Vîlk-oglu, care fugise din cetate la unguri, lăsînd pe cei doi fii ai săi în cetate. Cuceritorul <Murad al II-lea> i-a orbit. Apoi a poruncit ca să fie trimiși cu ceakîr<gi> Balaban la cetatea Tokat. Iar întîmplarea cu Dracula, domnul Țării Românești, și cu fiii săi s-a petrecut înainte de a se îndrepta spre Semendria pentru a o cuceri.

ÎNFRÎNGEREA ONOAREI ISLAMULUI

Domnul Țării Românești, Dracula, fiind închis cu cei doi fii ai săi la Galipoli, Țara Românească a rămas fără stăpîn. Atunci craiul unguresc, în ciuda padișahului, a numit domn în acel vilaiet, pe cînd padișahul era ocupat cu asedierea Semendriei, pe unul dintre principii moștenitori ai Țării Românești. Acel îngîmfat peste măsură, trecînd Dunărea, și-a întins mîna asupra țării islamice. În anul 845[41], pe cînd padișahul ședea la Adrianopol, făcîndu-l serdar pe Mezid-bei [42], el l-a trimis în Țara Românească cu cîțiva emiri din Rumelia și cu niște acîngii.

[40] *Vîlk-oglu*: Gh. Brankovici.
[41] 22 mai 1441 – 21 mai 1442.
[42] Mezid-bei, beilerbei de Rumelia.

Cînd acesta, trecînd Dunărea cu o mare adunare, a intrat în Țara Românească, atunci căpetenia ghiaurului unguresc cel nenorocit, neavînd putere să se împotrivească în luptă, s-a întărit într-un loc foarte muntos. Oastea musulmană, împrăștiindu-se cu nepăsare prin țară, s-a pornit pe pradă. De asemenea și Mezid-bei, la rîndul său, îngîmfîndu-se față de viteji, nu i-a luat în seamă pe ghiauri. Dar sosindu-i domnului Țării Românești ajutoare din partea ungurului și acesta ieșind la iveală, s-au luptat și s-au războit cu Mezid-bei. Mezid-bei s-a bătut vitejește. Dar cei care se aflau în jurul său fiind scurți la minte și oastea fiind risipită și stăpînul lumii dînd prilej ghiaurilor, aceștia l-au făcut pe Mezid-bei să treacă în rîndurile martirilor. De asemenea, și cei din ținuturi fiind călcați de umilii de ghiauri unii din ei au reușit să scape, trecînd Dunărea cu mii de greutăți.

ÎNFRÎNGEREA OȘTII SULTANULUI A DOUA OARĂ

Cînd această nenorocire a ajuns la auzul sultanului cel cuceritor de țări, acesta, dorind să se răzbune, a ținut un sfat cu vizirii și emirii săi, și cînd Kula-Șahin, beilerbei de Rumelia, a cerut învoire să plece în Țara Românească, cererea sa a fost primită de toți și l-au făcut serdar asupra emirilor din Rumelia. Și dîndu-i șase sangeacuri dintre emirii Anatoliei, l-au trimis să facă expediție sfîntă (*gaza*). Cînd Șahin-pașa [43] a intrat în vilaietul Țării Românești, la început emirii ghiaurilor nu s-au arătat. Din această pricină, cea mai mare parte a oștii sale s-a împrăștiat, depărtîndu-se prin țară după pradă. Și pașa, la rîndul său, fiind ocupat cu băutura și petrecerile, a uitat să-și adune oastea. Deși emirii l-au făcut atent, el nu a ținut totuși seamă. Sosind ajutor domnului Țării Românești Dracula, din partea lui Iancu, craiul unguresc[44] și ieșind la iveală acesta, au atacat oastea islamică. Oastea care se afla acolo s-a luptat vitejește timp de o zi și o noapte. Dar brațul și aripa lui Kula-Șahin fiind înfrînte și nereușind să reziste, el a trecut în partea de dincoace a Dunării. Unii fiind lași, zicînd că „pașa a trecut apa", s-au așternut și ei pe urmele lui. Dar Umurbeioglu Osman Celebi, cu niște emiri, rușinîndu-se de fuga înjositoare, ei s-au luptat de dimineață pînă seara. În cele din urmă, din voia celui de sus, mai sus-arătatul Osman Celebi și cu vitejii și beii s-au unit cu ceata martirilor. Acest eveniment s-a întîmplat în anul 846 [45]. Molla Neșri a scris că Osman Celebi și-a găsit moartea în expediția de la Varna. Iar în unele cronici, în locul lui Kula-Șahin s-a scris Șehabeddin-pașa.

---

[43] După unele cronici, Șehabeddin-pașa, beilerbei de Rumelia.
[44] Ioan de Hunedoara.
[45] 12 mai 1442 — 30 aprilie 1443.

177a ALIANŢA GHIAURILOR ŞI RĂZBOIUL SULTANULUI VREMII

<După luarea Semendriei de către turci, despotul sîrbesc, refugiindu-se la Curtea craiului unguresc, îl instigă la luptă>.

Atunci, cel de-al doilea crai, care este afurisitul de Iancu, vestit prin numărul mare al spahiilor şi prin avuţiile sale, a fost făcut serascher asupra întregii oştiri.

<Trecerea Dunării pe la Belgrad, împotriva turcilor>.

Apoi, devastînd şi nimicind tot ce întîlneau în calea lor prin împrejurimi, şi-au pus în gînd să meargă prin trecătoarea (*derbend*) Zlatiţa (*Izladî*) la Filipopol (*Filibe*) şi la Adrianopol (*Edirne*).

Sultanul lumii, Murad-han, a ajuns oştile afurisiţilor de ghiauri în faţa Zlatiţei. Dar afurisiţii cei umili fiind peste măsură de numeroşi şi neputînd fi nimiciţi prin lovituri de săbii, au închis [46] trecătoarea de mai sus.

<Urmează descrierea amănunţită a luptei de la Zlatiţa din care rezultă victoria lui Ioan de Hunedoara. Se spune că după unele cronici turceşti (*türki*), înainte de nenorocirea de la
178a Zlatiţa, sultanul se afla în Moreea>.

178b ALIANŢA FĂŢARNICELOR CETE DE GHIAURI

<Abdicarea sultanului Murad al II-lea pe la 1444 în favoarea fiului său Mehmed, şi retragerea sa la Manisa unde se dedă petrecerilor, fapt ce determină puterile europene să întreprindă o nouă cruciadă împotriva turcilor>.

...Craiul cel rătăcit <al Ungariei>, trimiţînd de asemenea scrisori (*name*) în toate părţile, a chemat să se strîngă oştile cele purtătoare de semne de înfrîngere. Cei mai mulţi dintre împăraţii creştini şi mai ales craiul unguresc şi nemţesc (*Alaman*), şi bosniac şi din Herţegovina (*Hersek*), precum şi domnii Ţării Româneşti (*Eflak*) şi Moldovei (*Bogdan*) s-au adunat la un loc. Apoi, au înaintat cu toţii în ţinuturile islamice, iar despotul Las-oglu, mergînd în faţă, era călăuza lor. Trecînd cu 80 000 de ghiauri umili prin Belgrad şi căzînd asupra Nicopolei, ei au început să devasteze ţinutul acela. Firuzbeioglu Mehmed-bei, împreună cu vitejii săi şi cu tavgiii şi acîngiii care cîştigaseră faimă în Rumelia, călcînd spatele ghiaurilor şi prinzînd mulţi ghiauri înveşmîntaţi în zale, i-au trimis legaţi la Curtea sultanului.

Gîndul craiului era ca, trecînd prin Varna, să meargă la Istanbul şi, luîndu-l de acolo pe împărat, să plece apoi la Adrianopol. De aceea, el
179a a înaintat spre părţile Varnei.

[46] Turcii.

<Înştiinţaţi de emirii de margine, turcii fac pregătiri şi, în frunte cu sultanul Murad, ies în întîmpinarea europenilor şi se ciocnesc la Varna. La început aliaţii îi bat pe turci>.

180a Craiul repezindu-se asupra taberei padişahului, calul său a fost prins şi scos din fire. Apoi au tăiat capul craiului şi, punîndu-l pe o ţeapă, au înaintat spre oastea ghiaură. Cînd ghiaurii cei umili au văzut pe ţeapă capul craiului, puterea lor a slăbit şi ceata lor s-a împrăştiat. Dar afurisitul de Iancu, zicînd : „Noi nu am venit aici pentru crai, ci am venit pentru triumful şi apărarea credinţei noastre creştine", i-a îmbărbătat pe ghiauri pentru luptă ; totuşi nu a folosit la nimic.

<Cu toată rezistenţa aliaţilor, ei sînt învinşi, urmăriţi şi aruncaţi în Dunăre>.

Această expediţie îmbucurătoare s-a întîmplat într-o zi de marţi (*yevm-i sülüs*), în a noua zi a lunii regeb din 848[47].

183b PLECAREA SULTANULUI ÎMPOTRIVA GHIAURULUI UNGURESC LA ŞESUL KOSOVO PENTRU A SE APĂRA

<Se arată că în anul 802 [48] unele cete de „păgîni" au început iarăşi să se adune în numele lui Isus şi să îndemne la luptă împotriva musulmanilor>.

Craiul unguresc cel purtător de nenorocire, care era afurisitul de Iancu <de Hunedoara>, aţiţîndu-i pe craii din vecinătate, s-a pus în fruntea unei cete de nelegiuiţi. Adunîndu-şi oştile, el a trecut timp de o lună cu corăbiile prin faţa Belgradului. Dar cînd sultanul cel victorios a auzit de trecerea lor în Rumelia, l-a repezit întîi într-acolo pe martalozul Dogan ca să-i iscodească pe duşmani. Acesta, la rîndul său, întorcîndu-se, a povestit că a văzut mulţime de oaste ghiaură şi că serdarul lor era Iancu cel afurisit şi că, avînd pe lîngă el pe banii de ceh (*Ceh*) şi de leh (*Leih*) şi de slovaci (*Islovei*) şi de *Lük*, voiau cu toţii să-l răzbune pe craiul al cărui cap a fost tăiat mai înainte <la Varna> şi că vor depune sforţări pentru a îndeplini îndemnul papei. Atunci, padişahul gaziu, făcînd o adunare (*dernek*) în cîmpia Sofiei, a strîns 100 000 de oameni şi cînd a ajuns la menzilul Kurşunlu-Kilise, a sosit ştirea că oastea ghiaură se găsea la Kosovo. Atunci, cu ajutorul lui Allah, s-au îndreptat îndată asupra lor. În acest timp, aducîndu-se de la serhat prizonieri în zale şi cu mîinile legate, s-a socotit că e de bun augur pentru cucerire şi victorie. Dar într-o altă povestire se spune că, pe cînd sultanul se odihnea la Sofia, afurisitul de Iancu l-a înfrînt pe Kula-Şahin, iar într-alta pe Şehabeddin-paşa, şi că în acest

[47] 22 octombrie 1444.
[48] 7 martie 1448 — 23 februarie 1449.

-timp, omorîndu-l pe Dracula domnul Țării Românești, numise < ca domn > în locul său pe Laz-oglu. Mai sus-numiții ghiauri ai Țării Românești, devastînd și pustiind împrejurimile Nicopolei, Firuzbeioglu Mehmed-bei și Hasanbeioglu Mustafa-bei și Uzguroglu Isa-bei și alți bei renumiți, făcînd înțelegere între ei, au dat cu cîteva mii de acîngii un atac peste noapte asupra oștii Țării Românești. Aceștia erau robii care sosiseră.

185a Tocmai atunci au venit, de asemenea, ca ajutoare și oști din partea Karamanului.

<Descriindu-se diversele unități participante la luptă, se arată și desfășurarea bătăliei de la Kosovo și se reliefează că pentru prima dată au fost folosite arme de foc. Se discută situația banilor creștini, căzuți în captivitate>.

Pe scurt, războindu-se trei zile și trei nopți, afurisitul de Iancu s-a ascuns printre care, dar spre dimineață, adresîndu-se nedemnilor (*kellab*) săi, le-a grăit : „Voi să păziți aceste care, iar eu voi trece în spatele alaiului dușmanului". Astfel, ieșind de acolo, el a fugit. ...

Volumul (partea) al II-lea

DESCRIEREA ORAȘULUI ISTANBUL

206a—208a <Descriindu-se amănunțit orașul Constantinopol, cucerit de Mehmed al II-lea, se citează o serie de popoare care au ajutat fie la zidirea acestei cetăți, fie că au avut legături străvechi cu Bizanțul>.

208b Fiind cunoscut și astăzi ca oraș al Papei de la Roma (*Rîm papa*) ..., acum 15 crai dintre neamurile creștine, purtători de coroane și posesori de tronuri ale popoarelor creștine, și anume : de *Bedj* și ungur și ceh și leàh și *Moskov* și Spania și Franța și Anglia și Veneția și Țările de jos (*Niederlande*) și bosniacul și sîrbul și valahul și moldoveanul și alții nu ies din porunca Papei. Dar cu ajutorul lui Allah cel prea înalt, cei mai mulți dintre craii mai sus-menționați sînt legați prin firmane împărătești de sultanii dinastiei Osmane. Dar ei nu se pot opune nici poruncilor Papei. . . .

229a PLECAREA SULTANULUI (*ȘAH*) ASUPRA BELGRADULUI ȘI ÎNTOARCEREA FĂRĂ CUCERIRE

<Descrierea plecării turcilor, în primăvara anului 1456, împotriva cetății Belgrad de pe Dunăre. Beilerbeiul Rumeliei, Karadja-pașa, fiind numit seraschier al flotei imperiale, a început să asedieze cetatea de pe apă și de pe uscat>.

Locuitorii cetății slăbind, cînd cetatea era aproape să fie cucerită, căpetenia oștilor de cavalerie, meșter în răutăți și rătăcire, cel care era

229b craiul Iancu, padişah al ungurului, purtător de nenorocire, auzind de strîmtoarea populaţiei cetăţii, a venit cu flota de două ori mai numeroasă decît corăbiile musulmanilor.

<Se descrie lupta dintre cele două flote>.

De nevoie, vasele musulmanilor au fugit. Atunci, craiul Iancu, la rîndul său, intrînd în cetate cu ghiaurii cei răi şi întărindu-se şi adunîndu-şi praful de puşcă, a început iarăşi să se lupte cu musulmanii.

<Între timp făcîndu-se o spărtură în zidurile cetăţii, oastea a dat iureşuri, încercînd s-o cucerească>.

. . . Dar cetatea de mai sus fiind întărită şi duşmanul Iancu cel fără de credinţă punînd într-însa un număr de 500 de ostaşi (*ieniceri*), au dat atac asupra lor. Amîndouă părţile s-au războit cu bravură. Afurisitul de Iancu, necăjindu-se de pătrunderea ienicerilor în cetate, s-a dus la spărtura zidului împreună cu cei din suita sa şi, aşezîndu-se între cei dinăuntru şi cei dinafară, i-a respins pe gaziii care veneau din spate şi i-a ucis pe ienicerii dinăuntru. De asemenea şi craiul Iancu a fost lovit în ochi de o săgeată.

. . . De asemenea şi sultanul Islamului [49], la rîndul său, zicînd :
230b „nu este cu putinţă să fie ocupată" <şi-a dat seama că este timpul să renunţe>. Dar de păţania lui Iancu nu se auzise încă. Ştirea adevărată a a sosit la cel de-al doilea sau al treilea menzil.

<Dar, nedîndu-se poruncă de întoarcere asupra cetăţii, s-au dus la capitala sultanatului>.
237a <Cucerirea Trapezuntului şi a fortăreţei Koiunlu-Hisar>.

239a PLECAREA SULTANULUI ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ

Pe vremea sultanului cel luptător pentru islamism <Mehmed al II-lea>, padişahii de prin împrejurimi, cu voie sau de frică, erau pe calea ascultării, iar cei mai mulţi dintre regii ghiaurilor cei josnici deveniseră tributari (*haradjgüzar*). Şi domnul Ţării Româneşti, care era cunoscut sub numele de voievodul Ţepeş (*Kazîklu*) [50], era un ghiaur tiran (*gebbar*) şi despotic. El era cel care purta semnele violenţei şi răutăţii. Astfel, într-un loc al scaunului său de domnie, pe o întindere de şase leghe (*mil*), alegînd un teren, l-a împrejmuit cu ziduri. Şi în acel teren, în loc să sădească arbori fructiferi şi pomi roditori, el a înfipt pari cu vîrfuri ascuţite. Ori de cîte ori îi prindea prin lovituri de săbii pe duşmanii săi, îi înfigea

[49] Mehmed al II-lea.
[50] Vlad Ţepeş (1456—1462).

prin burtă în aceşti pari, iar pe alţii îi răstignea pe cruce. Păsările şi ciorile mîncau din carnea lor şi nu lăsa să fie îngropaţi în pămînt. Dacă cineva îndrăznea să dea jos pe aceşti spînzuraţi sau răstigniţi, atunci era spînzurat în locul lor. Şi privind acest loc de ospeţie şi de osîndă el se mîndrea, zicînd că „acest loc este maidanul de preumblare al acestor morţi". Cu acest obicei urît, el i-a înfrînt pe toţi stăpînii (*mülük*) şi căpeteniile ghiaurilor. Cu toate faptele sale de acest fel, arătînd supunere la Poarta dinastiei osmane şi pentru că era vestit, el a fost onorat cu un *hilat* strălucitor şi cu o coroană de aur şi cu o bonetă (*üsküf*) princiară. Şi sultanul lumii, socotindu-l pe acest ghiaur drept un viteaz, îl lăuda şi altora de o seamă cu el. Tocmai de aceea şi violenţa sa se întărise din ce în ce mai mult şi el îi nimicise pe duşmanii săi. Dar, cu timpul, în creierul său au pătruns şoaptele diavolului. Pe vremea cînd sultanul se găsea într-o expediţie, care se prelungise, împotriva Trapezuntului, şi în timp ce oştile împărăteşti erau departe de serhatul Ţării Româneşti, atunci acel ghiaur, pîngăritor al binefacerilor, depăşind hotarele răutăţii sale, şi-a întins mîna sa prădalnică asupra raialei ţinuturilor islamice. Cînd padişahul musulman, după cucerirea Trapezuntului,s-a întors la Istanbul, Ishak-paşa, care era la paza Rumeliei, venind la Poarta împărăţiei pentru urări, a făcut *arz* despre faptele rele ale voievodului *Kazîklu*. Atunci au fost trimise porunci de supunere către emiri pentru pregătirea oştii (*sipahi*). Dar mai înainte de acestea l-au chemat la Înalta Poartă a împărăţiei pe cel cu sufletul negru. Arătîndu-şi supunerea, el s-a scuzat astfel : „Poporul ţării mele este cu două feţe. În cazul că plec la Curtea fericirii, se va supune ungurului. Dacă se va găsi că e bine ca pentru paza ţării mele să fie trimis, în aceste părţi, vreunul dintre emirii de margine, atunci sînt hotărît să merg ca să mă închin la Curtea fericirii". De aceea l-au trimis acolo pe Ceakîrgibaşî [51] Hamza-bei, care era bei de Nicopol. Fluviul Dunărea îngheţase. Pe cînd Hamza-bei, aşezîndu-se pe Dunăre, încerca să treacă, atunci în timpul nopţii, voievodul Ţepeş (*Kazîklu*) a dat un atac asupra oştii islamice şi pe cei mai mulţi i-a treeut prin sabie. Pe mai sus-arătatul Hamza-bei şi pe Iunus-bei [52], unul dintre emirii de serhat, trecîndu-i în rîndurile martirilor, le-a trimis capetele la craiul unguresc [53] şi l-a înştiinţat de răscoala sa. Cînd această faptă nenorocită a fost făcută *arz* la înaltul *medjlis*, atunci, potrivit firmanului împărătesc, care a fost emis mai înainte, s-a pregătit oastea purtătoare de victorie şi, în primăvara lui 866 [54], s-a

[51] *Ceakîrgi-başî* : căpetenie de şoimari.
[52] Iunus-bei : grecul renegat Katavulinos.
[53] Matei Corvin (1458—1490).
[54] 1462, martie—aprilie.

pornit la expediţie pentru cucerirea Ţării Româneşti. Serdar al avangărzii spahiilor fiind Mahmud-paşa şi acesta trecînd podul de peste Dunăre, el a făcut ca Ţara Românească să fie pe dinăuntru ca în ziua judecăţii de apoi. Ţepeş (*Kazîklu*), neavînd putere să se împotrivească, s-a ascuns în locuri prăpăstioase. De asemenea şi sultanul cel luptător pentru Islam, trecînd peste Dunăre cu mai mult de 200 000 de oşteni victorioşi, a împodobit tot pămîntul Ţării Româneşti cu corturi de diferite culori. Atunci, făcîndu-l pe Evrenosoglu Ali-bei serdar peste acîngii, l-au trimis pentru devastarea Ţării Româneşti. . . .

240a . . . Mahmud-paşa, care mergea înaintea oştii, călăuzind-o, a nimerit deodată peste un loc de popas. Aici, pînă la o depărtare de şase leghe (*fersah*), nu se găsea nici o picătură de apă şi soarele fiind dogoritor peste măsură, căldura era aşa de mare, încît zalele se muiau ca lumînarea. În acel şes dogoritor peste măsură, luptătorilor pentru Islam li se uscaseră buzele. Din locul acela < turcii > au plecat spre un palat (*sarai*). În clipa sosirii, pe cînd spahiii nu-şi potoliseră încă setea, a apărut din partea ghiaurilor o ceată nenumărată. Deoarece Ţepeş avea unele vechi duşmănii cu voievodul Moldovei [55], acesta din urmă ştiind de sosirea padişahului, a luat această sosire victorioasă drept un bun prilej şi s-a repezit să pustiască şi să devasteze Ţara Românească. Dar şi acesta, aflînd, trimisese o ceată ca să închidă calea moldovenilor. Între timp însă şi aceştia [56] au prins de veste că Evrenosoglu Ali-bei, cu acîngiii, se săturase de prăzi. De aceea ei au crezut că spahiii şahului cel victorios sînt acîngiii însoţitori ai lui Evrenosoglu şi, grăbindu-se în acel şes fără apă, i-au atacat pe viteji. Cînd prea fericitul împărat i-a văzut pe ghiaurii fără onoare, atunci înaintînd deodată ca o stea, s-a aşezat în mijloc, iar pe aripa dreaptă şi pe cea stîngă i-a pus pe vizirii şi emirii săi cei mai renumiţi, împodobindu-se cu ei. Astfel, viteji ca: Turhanoglu Ömer-bei şi Evrenosoglu Ahmed-bei şi Mihaloglu Ali-paşa şi Malkocioglu Bali-bei au fost aşezaţi pe aripa dreaptă; iar pe Nasuh-bei şi pe Develioglu Umur-bei şi pe Mihaloglu Iskender-bei şi pe alţi bei i-a aşezat pe aripa stîngă. Dar cînd cei din ceata aceea de ostaşi s-au apropiat de spahiii împărăţiei, au văzut că fiecare din ei erau ca nişte lei stropiţi cu sînge de duşman şi curajoşi ca nişte balauri. De aceea, îngrozindu-se, au pornit încă de la început pe calea înfrîngerii. Şapte mii de ghiauri îmbrăcaţi în zale au devenit hrană săbiilor scînteietoare, iar ceilalţi au fost prinşi.

240b După această victorie, şahul <Mehmed al II-lea> cel plin de curaj a stat în Ţara Românească timp de o lună. Voievodul Ţepeş, aflînd

[55] Ştefan cel Mare.
[56] Ostaşii lui Ţepeş.

de nenorocirea care căzuse pe capul celor trimiși pentru închiderea drumului moldoveanului, nu a găsit atunci altă cale decît să-i lovească <pe turci> asemenea unui vîrtej și unui fulger. Și astfel, el a înaintat într-o noapte asupra oștii purtătoare de victorie a musulmanilor. Oastea sultanului, la rîndul ei, lăsînd la mijloc oastea ghiaură, și-a repezit deodată săbiile. Mai multe mii de ghiauri au fost trîntiți la pămînt.

Deși Țepeș a încercat să rămînă pe cîmpul de luptă, totuși, neputînd să reziste, în cele din urmă a izbutit să scape de acea prăpastie cu mii de șiretlicuri. Dar mergînd lîngă craiul unguresc, vechiul său dușman, și-a găsit pedeapsa pentru faptele sale rele, căzînd în nenorocirea veșniciei. Craiul cel nenorocit punîndu-l în lanțuri și țepușe și aruncîndu-l în închisoare, el a rămas acolo pînă ce și-a dat sufletul infernului. Mihaloglu Alibei a urmărit acea ceată nenorocită pînă la hotarul unguresc, dar nu a izbutit să pună mîna pe el (pe Țepeș). Punînd însă mîna pe avutul său și pe oamenii acelei țări, au luat în robie poporul Țării Românești, pe care au devastat-o și au jefuit-o. Astfel, spahiii musulmani s-au bucurat de o pradă foarte bogată, iar Țara Românească a intrat în stăpînirea padișahului orizonturilor lumii. Vilaietul Țării Românești a fost acordat cu cinste fratelui lui Țepeș, voievodul Radu [57], care pe atunci se găsea cu glorie în slujbă la Poartă fericirii. Astfel, <această țară> a fost luată în stăpînire de Radu.

263b <Se arată că după cucerirea Țării Românești, s-a dat slobozenie oștii, iar apoi a urmat cucerirea insulei Mitilene de la frînci>.

<Descrierea cuceririi cetăților Caffa (*Kefe*) și Azov (*Azak*)>.

265a DESCRIEREA EXPEDIȚIEI ÎN MOLDOVA (*BOGDAN*)

Sultanul cel luptător pentru Islam, după expediția asupra pămînturilor din Iran, și-a răspîndit oștile în toate părțile pentru a-și lărgi țara. Pe pașa Hadîm Suleiman, beilerbeiul Rumeliei, l-au trimis mai întîi asupra Iskenderiei[58] albaneze (*Arnavut*). Acesta, mulțumindu-se cu pradă, s-a întors la Poarta împărăției cu avuții fără socoteală.

În acel timp s-a făcut *arz* că domnul Moldovei, răsculîndu-se, a depășit orice măsură.

<Suleiman, care nu făcuse nici o ispravă la Iskenderie>, a primit firman ca, mergînd cu oastea feudei (*dirlik*) sale asupra Moldovei (*Kara-*
265b *Bogdān*), să subjuge acea țară și s-o ocupe cu forța. Depărtarea dintre

[57] Radu cel Frumos (1462—1473).

[58] *Iskenderie*: vechea Scodra.

Iskenderie şi Moldova fiind cale de o lună şi fiind timp de iarnă şi cea mai mare parte din menziluri aflîndu-se pe locuri muntoase şi pline de rîuri şi caii fiind obosiţi şi fiind locuri prăpăstioase şi greu de pătruns în ţara arnăuţilor, starea lor (a oştilor otomane) era nenorocită. Dar neavînd altă cale decît să se supună înaltului firman, ei s-au îndreptat spre părţile Moldovei. Apoi, cu mii de greutăţi, au trecut fluviul Dunărea prin faţa Ţării Româneşti. Şovăind timp îndelungat, pe cînd erau în Moldova, ei au început s-o devasteze şi s-au săturat de pradă. Dar domnul Moldovei [59], cel fără credinţă, fiind meşter în lupte, avusese multe războaie cu hanii tătari din Deşt-i Kîpceak [60]. El era vestit printre regii ghiauri prin şiretenia sa şi era un răufăcător care domnise 90 de ani. De aceea, întărind pe dinăutru şi pe dinafară ţara Moldovei şi adunînd apoi pe călăreţii şi pedestraşii săi într-un loc, i-a repezit asupra oştii islamice. Oastea Rumeliei fiind însă o oaste obosită şi necunoscînd starea acelei ţări, din pricina aceasta cei mai mulţi dintre ei au murit ca nişte martiri şi mulţi alţii au pierit. Lui Hadîm-paşa i-a părut rău de această bătălie şi abia a scăpat din prăpastie. Îndată ce această ştire înspăimîntătoare a fost făcută *arz* la măria sa sultanul, stăpîn al orizonturilor lumii, atunci pentru onoarea Islamului şi spre a răzbuna înfrîngerea musulmanilor, a pornit el însuşi în această expediţie sfîntă.

DESCRIEREA EXPEDIŢIEI ÎN MOLDOVA

În primăvara anului 881[61], sultanul s-a îndreptat spre Moldova cu un mare număr de oşti victorioase. Transportînd mai întîi cu vasele zaherea din Marea Neagră pe fluviul Dunărea, a pregătit foarte bine tot ce era trebuincios oştii. Oştile din Rumelia şi Anatolia, adunîndu-se pe lîngă tabăra sultanului, au ajuns cu toţii cu noroc şi sănătate pe malul Dunării. Domnul Moldovei, care era un ghiaur neştiutor, înştiinţat despre
266a mînia sultanului luptător pentru Islam, a ars semănăturile propriei sale ţări, încît n-a lăsat nici urmă de fîneţe sau de grîne. Seceta şi foametea au ajuns atît de mari încît dacă şahul cel cuceritor de ţări nu ar fi luat măsuri chibzuite ca să-i sosească corăbiile pe Dunăre, cea mai mare parte a oştii ar fi pierit de foame. De asemenea şi vitele lor ar fi pierit de foame fără nutreţ. Retrăgîndu-şi oştile în locuri prăpăstioase, el şi-a dus proviziile în locuri greu de pătruns. Intrînd într-un ascunziş păduros (*cenglistan*), a stat acolo. Înlăuntrul lui se rătăcea pînă şi oastea. Sultanul

[59] Ştefan cel Mare.
[60] *Deşt-i Kîpceak*: stepa cîpceacă; aici desemnînd mai mult Crimeea.
[61] 26 aprilie 1476 — 14 aprilie 1477.

luptător pentru Islam a depus sforțări spre a-l nimici pe acel ghiaur care se răzvrătise, dar n-a dat nici măcar de urmele lui.

<Căutîndu-l, călăuza turcilor a apucat pe altă cale>.

Atunci s-a emis firman de ucidere <a călăuzei>. Dar tocmai atunci întorcîndu-se un om dinspre oaste, acesta a spus că ghiaurul se găsește în pădure și astfel călăuza a scăpat din ghiarele șoimului. Pentru a afla cum stau lucrurile, au ales oști și le-au trimis înainte. Atunci au văzut că moldovenii, intrînd ca mistreții (*hînzîr*) în pădure, se întăresc mereu acolo cu copaci mari, că au săpat șanțuri adînci și au astupat intrările cu vreascuri și că în același timp și-au așezat tunurile pe poziții de tragere, iar pe cei care le veneau în față îi tăiau ca pe niște mistreți. Întorcîndu-se cei care plecaseră după știri și spunînd cele văzute, steagul musulmanilor a fost îndreptat în acea parte, asupra acelei păduri a umililor. De asemenea, și marele șah rînduindu-și oastea (*sipahi*) și împresurînd marginea acelui ascunziș păduros, au început să se războiască cu tunurile și cu puștile. Cînd oastea umililor ghiauri a văzut atacul spahiilor victorioși, împroșcînd din tunuri a făcut să se cutremure pămîntul. Dar oastea islamică fiind ocrotită de Allah, ei au tras din tunuri într-o vreme cînd ostașii musulmani nu sosiseră încă la locul de țintă, ci se găseau într-o vale. De aceea ghiulele, trecînd pe deasupra, nu au atins pe nimeni afară de vîrfurile movilelor.

266b Dar tunurile care au fost slobozite din această parte (ale turcilor) nimerind peste carele ghiaurilor, nici o ghiulea n-a căzut pe pămînt. Intrarea fiind însă închisă, nimeni nu a putut să înainteze. Deși vitejii ieniceri obișnuiau să facă din piepturile lor scuturi împotriva tunurilor și puștilor, totuși acum, aruncîndu-se cu fața la pămînt, s-au pitulat. Pe atunci agă de ieniceri era Trabzunlu Mehmed-aga care, pe vremea sultanului Baiazid-han fugind la Djem-sultan [62], a fost apoi ucis la Ankara de oastea de Rum, iar capul lui a fost trimis la Curtea sultanului Baiazid <al II-lea>.

Sultanul gaziu <Mehmed al II-lea> văzînd la ieniceri o purtare opusă obiceiului lor, s-a adresat agalei lor, dojenindu-l: „Ce lucru curios au făcut acești oglani! Oare așa fac cei care s-au încins cu brîul vitejiei?”. Și luînd în mîinile sale binecuvîntate scutul său, și-a îmboldit calul cu piciorul. Ostașii de Poartă, atacînd de asemenea toți deodată, nu s-au despărțit de scara împărătească. Ienicerii, la rîndul lor, rușinîndu-se de fapta săvîrșită de ei și pentru a-și spăla rușinea, s-au repezit

[62] Prințul Djem, răzvrătit și apoi ucis în Italia.

unii după alții asupra dușmanului. Cînd spahiii Rumeliei și Anatoliei au văzut această strădanie a padișahului, și-au pus piepturile în fața tunurilor și s-au năpustit asemenea unui torent vijelios asupra carelor ghiaurilor. Începînd lupta spre amiază, nu s-au retras pînă la vremea celor două rugăciuni [63]. În sfîrșit, cucerirea și biruința zîmbind oștii islamice, cei mai mulți dintre moldovenii vînați de către viteji au fost dați pradă săbiilor. Nenorociții care au scăpat de săbii, încetînd să se bată, au depus sforțări pentru salvarea familiilor și copiilor lor. De asemenea, luptînd pentru zelul Islamului, și gaziii au depus sforțări și au nimicit un număr atît de mare de ghiauri încît din capetele lor au fost făcute multe minarete. În același timp însă, mulți gazii găsindu-și aici moartea de martiri, sîngele lor scurs a făcut șiroaie care s-au dus în rai. Fețele moldovenilor înnegrindu-se, serdarul lor, care era acel mare umil, a ieșit în taină dintr-un colț al ascunzișului și a fugit pe furiș în munți și și-a împrăștiat în pădurea de stejar avuțiile și merindele, întocmai ca și onoarea sa. Și multe mii de robi și sclave, dintre moldoveni, au căzut în mîinile luptătorilor pentru credință. Devastînd și pustiind timp de două luni vilaietul Moldovei, ei (turcii) s-au umplut de prăzi nenumărate. În mîinile lor a căzut un număr atît de mare de dobitoace, încît nu încăpeau pe cîmpie. Vilaietul Moldovei fiind călcat de oaste, s-a dat poruncă din partea sultanului ca oastea musulmană să se întoarcă spre capitala sultanatului, la Adrianopol.

În această expediție, beiul Țării Românești slujind cu oaste, el a fost onorat și cinstit de către padișah cu toate favorurile împărătești. De asemenea, dintre prăzile luate din Moldova, i-au fost acordate și lui lucrurile ce i se cuveneau. Astfel, toate turmele de porci care se găseau în această țară au revenit celor din Țara Românească.

DISTRUGEREA DE CĂTRE SULTAN A UNOR CETĂȚI DE LEMN

Sultanul luptător pentru zelul Islamului întorcîndu-se din expediția împotriva Moldovei, la locul pe unde a trecut Dunărea a venit un om de la Mihaloglu Ali-bei, făcînd *arz* că craiul unguresc s-a răsculat și că a făcut din piatră și scînduri două cetăți în localitatea numită *Kuiludj* [64], între apa Dunării și Morava.

<Plecarea sultanului pentru distrugerea acestor cetăți. Evenimentul s-a petrecut la două luni și jumătate după campania în Moldova>.

---

[63] În text: *beyn es-selateyn*, în alte izvoare chindie (*ikindi*).
[64] *Kuiludj*: Kliuci, localitate în Bosnia.

274a Printre evenimentele care s-au întîmplat în anul mai sus-arătat (882)[65] este şi acela că sultanul a numit pe emirii musulmani Huseinoglu Isa-bei şi Mihaloglu Ali-bei şi Malkocioglu Bali-bei, cu o ceată de 30 000 de călăreţi, ca să treacă prin ţara voievodului Ţării Româneşti, care era tributar, şi să devasteze şi să aducă în ruină ţara ungurească.

<Urmează relatarea înfrîngerii turcilor din cauza neînţelegerii beilor>.

316b DOMNIA SULTANULUI BAIAZID AL II-lea

339a <Bazîndu-se pe cronica lui Idris Bitlisi, autorul descrie pregătirile pentru o expediţie în Rumelia în 888[66] >.

339b Cînd sultanul a început să adune o oaste mare în localitatea de mai sus (Sofia), atunci regii ungurului şi Moldovei şi Ţării Româneşti, precum şi alţi ghiauri, de frică, s-au grăbit să trimită la Poartă solii, arătînd supunerea.

<Urmează descrierea tratativelor şi relatarea unor schimbări în slujbele din Rumelia>.

CUCERIREA CETĂŢILOR CHILIA ŞI AKKERMAN

Sultanul cel victorios, strîngînd oşti norocoase ca să cucerească
340a Chilia şi Akkermanul, în a patra zi a lunii rebi-ul-ahîr din anul 889 [67] s-a îndreptat spre Adrianopol cu gîndul de a începe expediţia sfîntă.

Ghiaurii din vilaietul Moldova, care se aflau în cetăţile Chilia şi Akkerman, pricinuiau mereu pagube negustorilor care veneau acolo din Caffa şi *Kîrîm* şi din Deşt-ul tătăresc [68] şi apoi, trecînd peste fluviul Dunărea, atacau mereu ţările islamice. Din această pricină s-a poruncit ca tunurile să fie aduse acolo împreună cu carele şi cu puştile. În afară de aceasta, au fost transportate cu galerele de pe Marea Neagră pe Dunăre şi unelte de luptă fără număr şi zaherele.

<Punerea temeliei unei geamii, unei medrese ş.a., la 26 rebi II 889 >[69].

Apoi, mergînd prin Dobrogea la ţărmul Dunării, au trecut cu oastea victorioasă prin schela Isaccei. Beiul Ţării Româneşti [70], devenind călăuză

[65] 15 aprilie 1477 — 3 aprilie 1478.
[66] 9 februarie 1483 — 29 ianuarie 1484.
[67] 1 mai 1484.
[68] *Deşt-i tatar* : „cîmpia tătărească" ; în alte izvoare, *Deşt-i Kîpceak*, adică stepele cumane, pontice, ruseşti.
[69] 23 mai 1489.
[70] Vlad Călugărul (1482—1495).

de drum, a sosit cu o mie de ostaşi şi a stat gata pregătit pentru aprovizionarea cu merinde.

În a unsprezecea zi a lunii mai sus arătate[71], au asediat cetatea Chilia. După ce au făcut o spărtură la unul dintre ziduri, pîrcălabul (*dizdar*) său a predat cetatea de nevoie, în a douăzecea zi a lunii mai sus arătate. Făcînd rugăciunea de vineri în biserica cetăţii şi după ce au isprăvit cele necesare supunerii, s-au îndreptat pentru cucerirea Akkermanului.

SOSIREA HANULUI TĂTĂRESC

<În acel timp han al Crimeii era Mengli-Ghirai, descendent al lui Ginghiz-han, şi care se trăgea din spiţa lui Djugi-han>.

Acesta, venind cu 50 000 de tătari iuţi ca vîntul dimineţii, a onorat cu persoana sa expediţia marelui sultan şi padişah. Fiind împreună cu marele sultan, au plecat în a douăzeci şi cincea zi a lunii mai sus-arătate.
340b În a patra zi (miercuri) au asediat cetatea Akkerman. Se spune că Akkermanul avea unelte (*esbab*) şi muniţii fără număr şi zaherea pentru 30 de ani. Cît priveşte şanţul (*hendek*), acesta era neînchipuit de adînc. Oastea cea victorioasă umplînd acel şanţ, l-a netezit într-o săptămînă. În a şaptesprezecea zi a lui regeb[72], steagul împărătesc a fost înfipt pe turnul şi pe zidurile cetăţii. Emirii şi scribii au fost desemnaţi pentru paza avuţiilor nenumărate. Pe ghiaurii care voiau să rămînă pe loc i-au lăsat, iar pe mulţi dintre cei care vroiau să-şi părăsească vatra i-au dus la Eski-Biga din Anatolia. În ceea ce priveşte vistieria (*hazine*) cetăţii, aceasta a fost dată pentru terminarea unor aşezăminte de binefacere începute la Adrianopol. Dîndu-se daruri împărăteşti lui Mengli-Ghirai-han[73], acesta a fost distins cu burcă albă (*ak-bürk*) şi bonetă (*üsküf*) aurită şi a fost trimis în ţara sa cu daruri multe. Domnul Moldovei, vrînd-nevrînd, renunţînd la cele două cetăţi, le-a predat *naibilor* împărăteşti. Dar pentru restul ţării sale s-a obligat să dea în fiecare an haraci şi avuţii (*mal*).

Sultanul cel norocos, la rîndul său, întorcîndu-se la 22 regeb de la Akkerman, s-a îndreptat spre Adrianopol pe drumul de la Sarî-Saltîk-Baba[74]. Pe la sfîrşitul lui şaban[75] a împodobit acea capitală, cu ocazia sosirii sale, iar regilor şi sultanilor din împrejurimi le-au trimis scrisori de cucerire.

---

[71] Rebi II, ceea ce este însă greşit.
[72] 17 regeb (889) = 10 august 1484.
[73] Mengli-Ghirai, hanul Crimeei (1478—1514, a doua oară).
[74] Babadag.
[75] Evahir şaban <889> = 14—23 august 1484.

RĂSCOALA DOMNULUI MOLDOVEI ŞI ÎNDEPĂRTAREA ACESTUIA

341a **<Iernarea sultanului la Adrianopol în 889[76]. Schimbări în rîndurile vizirilor, sosirea unor soli din India, Egipt şi Ungaria cu daruri; toţi au fost onoraţi şi bine primiţi la Poartă>.**

În acest timp a venit ştirea că ghiaurii care au rămas la Akkerman au dat de veste lui *Bogdan-oglu*[77] că dacă va veni pe neaşteptate îi vor da cetatea. Cu această făgăduială l-au făcut pe acest nenorocit să se îngîmfeze. El, de asemenea, pregătind scări, a venit cu corăbiile în apropiere de cetate. În timp ce unii dintre ghiauri intraseră în cetate, iar alţii erau pe treptele scărilor, păzitorii cetăţii, fiind înştiinţaţi, au strigat deodată „Mare-i Allah", şi au atacat cu săbiile. Dintre ghiaurii găsiţi înlăuntru şi în afara cetăţii, pe cei mai mulţi i-au trimis în focul infernului... Pe ce mai mulţi dintre cei care intraseră în cetate, făcîndu-i prizonieri, i-au trimis la Poarta fericirii. Cînd această ştire îmbucurătoare a fost adusă la cunoştinţa sultanului cel cuceritor de ţări, atunci l-au făcut serdar peste oaste pe Ali-paşa[78], beilerbei de Rumelia, şi cu vitejii săi din Rumelia şi cîteva bulucuri din oastea de poartă l-au trimis în vilaietul Moldovei. Ali-paşa, împreună cu domnul Ţării Româneşti[79], la 25 ale lunii şaban din 890 a intrat în Moldova. Mulţi dintre boierii (*beii*) Moldovei
341b s-au supus, dar de urmele lui *Bogdan-oglu* nu au dat. Deşi l-au căutat, totuşi nu au putut da de el. În cele din urmă, cînd s-a aflat că a fugit în vilaietul leşesc, au făcut incursiune în Moldova şi au luat prăzi. Ali-paşa a plecat cu noroc, după ce a luat a cincea parte.

<Urmează descrierea relaţiilor cu Kaitabay, sultanul Egiptului>.

A DOUA RĂSCOALĂ A DOMNULUI MOLDOVEI

Din partea Akkermanului şi Chiliei au sosit ştiri îngrijorătoare precum că domnul Moldovei, marele răzvrătit, a venit cu multe arme bune sub cetatea Akkermanului cu gînd să o asedieze. Dar păzitorii cetăţii s-au luptat şi l-au împiedicat. Frica şi groaza cuprinzînd inimile ghiaurilor, ei au fugit lăsînd armele şi proviziile lîngă cetate. Cînd vestea acestei răscoale a domnului Moldovei a ajuns la urechile sultanului, el i-a acordat îndată căpeteniei de luptători, Malkocioglu Bali-bei, eialetul Silistrei, dîndu-i firman ca „trecînd Dunărea cu acîngiii Rumeliei, să devastezi din nou ţara Moldovei şi, în caz că va veni sus-numitul acela, să te lupţi

[76] 30 ianuarie 1484 — 17 ianuarie 1485.
[77] *Bogdan-oglu*: „fiul moldoveanului", Ştefan cel Mare.
[78] Mihaloglu Ali-bei, serdar de acîngii.
[79] Vlad Călugărul.

cu bravură". Acesta, la rîndul său, potrivit înaltului firman, adunînd gaziii, a pornit cu gînd de război sfînt (*gihad*). Între timp însă iscoada moldoveanului, aflînd despre aceasta, a dat de ştire domnului său. Acesta
342a la rîndul său, trimiţînd *feriadcii* de ajutor la craiul ungurului şi leahului, le-a grăit: „Astăzi mie, iar mîine vouă". Regii ghiaurilor l-au ajutat cu pedestraşi şi cu călăreţi.

Cînd Malkocioglu <Bali-bei> a ajuns cu gaziii săi în Moldova, au văzut că ghiaurii nenorociţi sînt uniţi pentru luptă. Prin grija lui Allah cel milostiv, au înaintat cîteva zile înlăuntrul Moldovei cu gînd de a se război cu duşmanii. Au prădat şi au devastat oraşul său numit Bolşa [80]. După aceea, durîndu-se un pod peste apa Prut (*Berut*), Malkocioglu a poposit acolo, iar pe spahii i-a trimis înainte. Nevăzîndu-i pe duşmani, ei s-au îngîmfat şi n-au fost prevăzători. Cînd iscoada duşmanului a văzut că Malkocioglu s-a despărţit de oaste, duşmanul s-a îndreptat spre locul unde stătea Malkocioglu. Ceata ghiaurilor repezindu-se în mare grabă pentru a distruge oastea islamică, ei s-au războit. Malkocioglu, făcînd potrivit zicalei „război înseamnă şiretenie", şi-a ascuns într-un loc o ceată de viteji şi gazii renumiţi, cu toboşarii şi cu trîmbiţaşii săi anume pregătiţi, iar el însuşi, cu un număr restrîns, trăgîndu-şi sabia, s-a opus duşmanului. Începînd să se lupte vitejeşte, cînd s-a apropiat apusul soarelui, au apărut deodată din locul în care se ascunseseră vitejii cu sunete de tobe, trîmbiţe şi dărăbane şi au început lupta şi măcelul. De asemenea, adunîndu-se şi gaziii care se răspîndiseră, au depus o mare sforţare. Din grija lui Allah cel prea înalt, duşmanii credinţei, speriindu-se, şi-au pierdut puterea. N-a rămas pe loc nici a patra parte din ei; ceilalţi n-au putut să-şi repeadă sabia; au întors spatele şi s-au împrăştiat cu frica în suflet. În zorii zilei, cînd Malkocioglu era iarăşi pregătit pentru război, el a aflat de risipirea duşmanului. Căzînd pe urmele lor, pe cei pe care i-au găsit i-au ajuns şi i-au nimicit. Înainte de toţi însă fugise chiar serdarul
342b ghiaurilor. De aceea scăpase de laba de leu a luptătorilor pentru Islam. De asemenea, s-au adunat şi ceilalţi gazii care se împrăştiaseră prin împrejurimi şi au numărat leşurile de pe cîmpul de luptă. Au găsit 1500 de ghiauri plecaţi în infern, iar din trupele luptătorilor pentru Islam au găsit numai 15 neferi plecaţi în rai. Apoi, Malkocioglu luînd, pe malul Dunării, a cincea parte din pradă pentru norocosul sultan, i-a slobozit pe gazii.

[80] *Bolşa, Folşa* (?), probabil Fălciu.

354b PLECAREA LUI BALI-BEI[81] PENTRU ÎNLĂTURAREA TULBURĂRILOR DIN ŢARA LEŞEASCĂ

Padişahul cel rătăcit al oştii ţărilor leşeşti, care sînt ghiaurii marilor vilaieturi ale slavilor (*sakalibe*) şi locuitorilor nordici, se îngîmfase din pricina marelui număr de oameni şi avuţii. Sub motivul neatîrnării ei au adunat oşti cu gîndul de a ataca ţările islamice.

Într-una din lunile anului 902[82], avînd trecere prin Moldova, el a trimis ştire către valiul[83] Moldovei[84] că oastea lor purtătoare de înfrîngeri va trece prin ţara sa şi i-a cerut să-i fie însoţitor şi călăuză. Domnul Moldovei, fiind tributar (*haradjgüzar*) <Porţii> şi de multe ori văzînd urmările împotrivirii sale faţă de casa Osmană, era un om înţelept. Ştiind că fapta craiului leşesc este un act necugetat şi o nerozie, s-a gîndit că dacă îi va îngădui să treacă <prin Moldova>, va călca tratatul <cu turcii> şi că la urmă ţara sa însăşi va fi distrusă. De aceea întîi l-a sfătuit cu prietenie pe craiul leşesc, şi deşi s-a străduit să-l liniştească, totuşi nu a izbutit.

VICLEŞUGUL DOMNULUI (*BAN*) MOLDOVEI

În cele din urmă, domnul Moldovei, trimiţînd o scrisoare (*peigam*) către emirii serhatului islamic, i-a rugat pentru trimiterea unui sangeacbei care să vină în vilaietul Moldovei şi să treacă în avangarda oştii. Atunci, unul dintre emirii care se afla la acea graniţă a intrat cu 600 de viteji înarmaţi în ţara Moldovei. Domnul Moldovei, la rîndul său, îmbrăcînd vreo 5 000—6 000 de oameni de-ai săi cu veşmintele oştii de Rumelia[85], i-a învăţat ca, atunci cînd vor vedea oastea leşească, să scoată săbiile
355a din teci şi să se repeadă asupra lor. Aceştia, de asemenea, s-au ascuns într-un loc arătat de domnul Moldovei. Apoi, domnul de mai sus, prefăcîndu-se că fuge îndărăt de teamă, a trimis ştire craiului leşesc, zicîndu-i: „Avangărzile oştii osmane intrînd în ţara mea, pe urmele lor vin în grabă şi ceilalţi. Să trimiteţi 5 000—6 000 de oameni înarmaţi. Arătîndu-le locul unde se găsesc ei, să luăm măsuri bune". Craiul leşesc, la rîndul său, a trimis, după cum a spus domnul Moldovei, vreo 5 000—6 000 de ghiauri îmbrăcaţi în zale. Avangarda leşească, călăuzită de domnul Moldovei,

81 Malkocioglu Bali-bei.
82 9 septembrie 1496 — 29 august 1497.
83 *Valiu*: guvernator; aici în sens de „domn".
84 Ştefan cel Mare.
85 Adică în uniformă turcească.

veni la faimoasa pădure [86], atunci beii care erau în ascunzişuri, ieşind din codru împreună cu vitejii moldoveni îmbrăcaţi în veşminte rumeliote, şi-au repezit caii asupra ghiaurilor şi, după obiceiul osmănesc, au bătut tobele şi au sunat din trîmbiţe.

Domnul Moldovei a fugit spunînd : „Eu nu am putere să mă împotrivesc acestei oşti". Cînd ostaşii leşi au văzut aceasta, trupurile lor au fost cuprinse de tremur şi limba lor s-a bîlbîit ; s-au buimăcit cu toţii, neştiind în ce parte să fugă. Cînd domnul Moldovei a văzut că ei au fugit cu frica în suflet şi că sînt strîmtoraţi peste măsură, a căzut pe urmele lor. Aceştia au străbătut munţii şi cîmpiile. Cei mai mulţi dintre ei s-au împrăştiat în acea ţară străină. Fiind urmăriţi de avangărzile islamice, mulţi dintre ei au fost făcuţi prizonieri, iar mulţi alţii au devenit hrană săbiilor. Scăpînd vreo mie de ghiauri, ei au ajuns la oastea leşească cu mii de necazuri şi au dat de ştire că oastea islamică a pătruns în ţara Moldovei. Craiul cel rătăcit, simţind că din avangarda sa au rămas prea puţini oameni, a fost cuprins de groază şi, lăsînd poverile sale, a fugit cu mare grabă şi necăjit în ţinuturile ţării sale. Se spune că rămînînd 20 000 de care cu veşminte şi unelte, acestea au intrat în mîinile avangărzilor islamice şi ale domnului Moldovei. Trimiţînd gonaci pe urmele cetei fugare, cei mai mulţi dintre cei care rămăseseră în urmă au fost făcuţi prizonieri, iar pe cei care s-au îndîrjit i-au trimis în adîncul infernului. Cînd o parte din prăzi, împreună cu acei dintre prinşi care încăpuseră în mîna domnului
355b Moldovei, au fost trimise la Curtea fericirii, el a fost onorat pentru aceste servicii.

Prin dăruirea unor lucruri şi comori fără socoteală, <domnul Moldovei> a fost onorat printre cei de o seamă cu el şi cinstit din partea împărăţiei cu o bonetă aurită (*üsküf*).

Răutatea craiului leşesc şi neruşinarea pe care o încercase mai susnumitul nu se puteau lăsa aşa. De aceea, pentru a se răzbuna, marele şah l-a făcut serdar peste oastea musulmană pe Malkocioglu Bali-bei care era emir de gazii şi stăpîn al Silistrei. Cînd acesta, trecînd fluviul Dunărea cu 40 000 de călăreţi aleşi dintre gazii şi acîngii, a intrat în ţara Moldovei, atunci beiul Moldovei a pregătit multe provizii (*zad-ü-zevad*) şi apoi a îndeplinit slujba de călăuză. După aceea, pregătind vase, au făcut peste ele un pod puternic spre a trece apa Nistrului (*Turla*). După

[86] Codrul Cosminului.

trecerea podului, timp de opt zile şi opt nopţi <turcii au devastat ţara leşească, fiind conduşi de Malkocioglu Bali-bei şi de fiii săi>.

393b <Întoarcerea lui Selim-sultan dinspre Crimeea, prin Chilia şi Akkerman, plecarea lui împotriva tatălui său şi ocuparea domniei>.

425a <După întoarcerea sultanului Selim I, sosesc cu urări diverşi soli>.

De asemenea şi de la beii Ţării Româneşti (*Eflak*) [87] şi Moldovei (*Bogdan*) [88] şi de la beiul de Venedik [89] au sosit peşcheşuri nenumărate, pe lîngă haraciurile fixate.

[87] Neagoe Basarab (1512—1521).
[88] Bogdan al III-lea (cel Orb), (1504—1517).
[89] *Dubrovenedik*, adică Raguza, care era tributară Porţii.

IBRAHIM PECEVI

Istoriograful otoman Ibrahim Pecevi, născut în orăşelul Pécs [1] din Ungaria în anul 1574 (982), ocupă un loc de frunte în istoriografia otomană. Din relatările sale personale, rezultă că strămoşii săi au fost aşezaţi ca mici feudatari (*timarioţi*) în Bosnia şi apoi în Ungaria. Străbunicul lui se numea Kara-Davud, iar mama sa făcea parte din cunoscuta familie Sokollu. Nu se cunosc amănunte privind copilăria lui Pecevi. Se ştie doar că rămînînd orfan la vîrsta de 14 ani, a venit la curtea unchiului său Ferhad-paşa, guvernatorul Budei. Mai tîrziu, el apare în anturajul unei alte rude de-a sa, Lala-Mehmed-paşa, lîngă care a rămas timp de 15 ani.

În anul 1593 (1002), intrînd în armată a participat la o expediţie a vizirului Sinan-paşa. Cu această ocazie a fost martor ocular al asediului cetăţii Esztergom, al campaniei împotriva cetăţii Agria (*Egri*) şi la asediul localităţii Petrovaradin.

În *Cronica* sa (*Tarih*) Pecevi enumără în mod cît se poate de amănunţit dregătoriile pe care le-a ocupat, printre care şi funcţia de defterdar de Timişoara. În 1641 (1051), fiind pus în retragere la cererea sa, a plecat la Buda. Restul zilelor şi le-a petrecut la Buda şi Pécs, locul său de naştere. Aici, Pecevi s-a consacrat operei sale istorice. Nu se cunoaşte precis nici anul morţii sale, care trebuie să se fi întîmplat în jurul lui 1650 (1060).

Încă din tinereţe, Pecevi a avut o deosebită predilecţie pentru istorie. Lucrarea sa intitulată *Tarih-i Pecevi* (*Cronica lui Pecevi*) tratează evenimentele osmanlîilor între 1520—1639 (926—1049), adică începînd cu Suleiman Magnificul şi pînă la ultimii ani de domnie ai sultanului Murad al IV-lea. Trebuie subliniat că opera lui Pecevi se numără printre cele mai

[1] De aici numele de *Pecevi*; uneori apare sub forma turcească de *Pecelli*, *Pecevilî* sau *Peçuylî*.

prețioase izvoare otomane pentru anii 1520—1639. El este unul dintre primii istoriografi otomani care, pe lîngă documente turcești, utilizează și izvoare străine, în special maghiare. Printre acestea, merită să fie pomenite în primul rînd operele istoriografilor N. v. Istvánffy(1622) și K. Heltai (Cluj, 1575). Partea a doua a lucrării sale prezintă un interes și mai mare, deoarece descrie evenimente contemporane cu autorul, la multe din ele fiind chiar martor ocular. El și-a dedicat opera lui Musa-pașa, beilerbei de Buda (1641—1644 / 1051—1054, a treia oară).

Cronica lui Pecevi, scrisă într-o limbă simplă și clară, ne-a fost transmisă printr-un mare număr de manuscrise păstrate în diverse biblioteci și arhive din Turcia și Europa. Cu toate acestea, pînă în prezent nu există o ediție critică a cronicii lui Pecevi, care să se bazeze pe manuscrisele existente. Însăși ediția turcească [2], din care s-au tradus extrasele alăturate, nu este completă. Extrase privind Ungaria au fost făcute de Imre Karacson și publicate de Szekfu Gyula în *Török Törtenetirok...*, vol. III (*1566—1650*), Budapesta, 1916, p. 71—193.

Opera lui Pecevi a fost continuată pînă la 1650 de către defterdarul Mustafa efendi din Belgrad (mss. Topkapî-Sarayi, Istanbul).

Bibliografie: *O. M.*, III, p. 32—33; Fr. Kraelitz, *Der Osmanische Historiker Ibrahim Pecevi*, în „Der Islam", VIII, p. 252—260; *G. O. W.*, p. 192—195; *E. I.*, III, p. 1108—1109; M. Șakir Ülkütașir, *Pecevi Ibrahim Efendi*, în „Ülkü", nr. 2, 1947, p. 6; N. Beldiceanu, *Problema tratatelor Moldovei în lumina Cronicei lui Pečevi*, în „Balcania", V, 1, București, MCMXLII, p. 394—408; S. Djikija, *Сведения Ибрахима Печеви о Грузии и Кавказе* (Excerpta historiae Ibrahim Pečevi ad Georgiam et Caucasum pertinentia), Izdatelstvo „Meținereba". Sumptibus Academiae Scientiarum Georgiae, Tbilisi, 1964, 64 p. (text turc) + 137 p. (text gruzin).

[2] *Tarih-i Pecevi*, sub red. Kemal Efendi, Istanbul, vol. I (1864—1865/1281), 10+504 p.; vol. II (1866—1867/1283) 7+487 p.

TARIH

(ed. Istanbul, vol. I, 1864—1865/1281 ; vol. II, 1866—1867/1283)

Volumul I

14 <Vorbindu-se de măsurile nechibzuite ale marelui vizir Sinan-paşa, se spune> :

De asemenea Sinan-paşa dînd voie tătarilor, aceştia au prădat şi au robit toate ţinuturile ungureşti. El s-a învoit să facă într-o lună ceea ce craiul cel rătăcit n-ar fi putut face cu oastea sa în mai mulţi ani. Toată raiaua fiind prădată, foametea a cuprins întreaga ţară. Totodată el a făcut ca Transilvania (*Erdel*), Moldova (*Bogdan*) şi Ţara Românească (*Eflak*) să se răzvrătească. Dacă s-ar explica toate acestea, vorba s-ar lungi prea mult.

...Cînd răposatul sultan Suleiman <Magnificul> a făcut prima expediţie la Buda, a supus Transilvania şi arătînd prietenie prefăcută faţă de Ţara Românească şi Moldova, acestea nu l-au ajutat pe craiul unguresc, iar el [1], cu ajutorul lui Allah, a obţinut biruinţa şi a căpătat renume prin cucerirea ţării ungureşti.

...Sultanul Suleiman îl pusese pe Şehabeddin-paşa să construiască
15 o palancă la Belgrad şi-l trimisese să facă incursiune în ţările ungureşti. De asemenea, îl pusese că construiască cetatea Giurgiu (*Ierkökü*) din faţa Rusciukului, despre care s-a vorbit în legătură cu cucerirea Semendriei. ...A ars cetatea Zemlin (*Zemun*) din faţa Belgradului şi a luat haraci de la morile Belgradului.

Din pricina răzvrătirii Ţării Româneşti şi Moldovei [2] prădăciunile şi stricăciunile din oraşele, tîrgurile şi satele care se aflau pe malurile Dunării s-au întins chiar pînă în apropiere de Adrianopol. Toată lumea a fost chinuită şi a stat neputincioasă. De asemenea, pe celelalte ţărmuri (Anatolia) ivirea rebelilor (*gelali*) a făcut să se atingă culmea neorînduielilor. Marele vizir Mehmed-paşa, cel care a luat Esztergomul, urmînd pilda răposatului padişah, a arătat mai întîi prietenie prefăcută faţă de ghiaurul din Transilvania şi, în cele din urmă, l-a numit crai pe necredinciosul cu numele de Bocskai, cucerind Esztergomul în acel an binecuvîntat.

16 Norocosul padişah (Suleiman), întorcîndu-se biruitor de la Mohaci sătul de răzvrătirile nelegiuiţilor din ţara *Islavin*[3], a poruncit ca aceştia să fie atacaţi şi astfel a fost ucis acel ban rău de gură.

---

[1] Sultanul Suleiman Magnificul.
[2] Autorul se referă la perioada de după domnia lui Suleiman Magnificul.
[3] În alte izvoare apare : Eflakin, Iflakin.

<Urmează descrierea plecării turcilor spre Anatolia>.

25 Sokollu Mehmed-paşa era beilerbei cînd a fost cucerită cetatea Timişoara (1552 / 959).

34–35 ...Gazi Hasan se trăgea din mai sus-amintitul vilaiet Herţegovina (*Hersek*). Mergînd apoi pe rînd în Arabia, în Egipt şi la Iemen el a îndeplinit multă vreme dregătoria de spătar (*silahşor*). Apoi devenind beilerbei de Timişoara, a fost poreclit ,,Gazi''.

36 Hadîm Ali-paşa, plecînd din dregătoria de chehaia de Rumelia (*Rumeli kethudalîgî*), a trecut la sangeacbeilic, după care a fost numit comandant (*hakim*) la Timişoara şi apoi în Egipt....

69 CUCERIREA CETĂŢILOR ISLANKEMEN (*ISLANKOMAN*) ŞI GORNIC ŞI ORŞOVA ETC.

Aceste cuceriri au avut loc în anul 1521 (927) de către Iahiapaşaoglu Küciük Bali-bei.

...După aceea s-a pornit pentru pradă, cu trupele de acîngii, în părţile Serem[4] şi Pojon[5]. La această expediţie călăuzită de victorie, ceata acîngiilor s-a împărţit în două : o parte, sub comanda lui Mihaloglu Mehmed-bei, trecînd prin vilaietul Ţării Româneşti, a fost trimisă să facă prădăciuni prin ţinuturile Transilvaniei şi prin împrejurimile Timişoarei, iar cealaltă parte, la rîndul ei, a primit firman ca, sub comanda lui Omerbeioglu Hasan-bei, să fie împreună cu oastea împărătească. De aceea, ea a prădat localităţile din împrejurimi.

108 LUPTA DE LA MOHACI; TRADUCERE DIN CRONICA GHIAURĂ

<Se vobeşte despre craiul *Laioş*[6], fiul craiului *Laslo*[7], care se ţinea de petreceri şi despre faptul că poporul nu era mulţumit nici de el, cum n-a fost mulţumit nici de tatăl său>.

Voievodul Transilvaniei, Ioan Zápolya[8], i se împotrivea în toate împrejurările. Odată, a ridicat chiar toată oastea sa, adică tot poporul, pentru a-l alunga. Dar oastea aceea fiind zdrobită, duşmănia lui crescuse şi mai mult. Aşa fiind, în anul 1526 (932), cînd craiul avea 24 de ani, padişahul turcesc, sultanul Suleiman, a mers cu oaste mare în ţara ungurească.

[4] *Serem* : Sirmium.
[5] În text : *Pojga*, adică Pozson (Pressburg), localitate în Slovacia.
[6] Ludovic al II-lea (1516–1526).
[7] Vladislav al II-lea (1490–1516).
[8] În text : *Sapulai Ianoş*.

Pe atunci Istefan Bator [9] era *işpan* [10]. Numele de işpan se spune unui stăpîn de posturi, cum ar fi chehaia (*kethuda*) pe întreaga ţară. Acesta era voievodul Transilvaniei. Sus-numitul Ioan Zápolya era işpan de Timişoara. Multe ţinuturi (*ducat*) europene (*Firenk*), precum şi coroana mahiară se aflau sub stăpînirea acestuia.

<Se arată misiunile pe care le-a avut Báthory, în calitate de comandat la graniţa ţării. Deseori el a făcut cunoscut craiului Laioş venirea turcilor. A apelat şi la cei din Apus pentru salvarea Ungariei, dar nimeni nu i-a dat vreun răspuns>.

109 De asemenea, sfetnicii săi răi îi secaseră vistieria. Nerămînîndu-i mijloace de împotrivire şi putere, el a încercat să ia avuţii doar din fundaţiile pioase ale bisericilor din ţara sa. De aceea i-a însărcinat pe *Mahadi Laslo* şi pe *Gorandi Mikloşi* [11] să pregătească o monetărie (*darbhane*) şi a spus ca ei să plătească soldele acelora care vin la expediţie.

<Ioan Zápolya> a fost însărcinat <de Ştefan Báthory> să adune bani
110 pentru ajutor de la cei înstăriţi din Transilvania şi de la neamul evreiesc (*yahudi taifesinden*). Pe cînd <craiul unguresc> făcea aceste pregătiri, au sosit scrisori de la *Tomori Bal* [12], voievodul Transilvaniei, în care se spunea că padişahul turcesc s-a apropiat de Belgrad. Craiul, la rîndul său, a trimis scrisoare voievodului Transilvaniei pentru ca acesta, adunînd toată oastea sa, pe *şakilii* (?) săi, pe nemeşii săi şi pe joldoşii (*jodoş*) săi, adică pe lefegiii săi, să meargă prin Timişoara şi să treacă în spatele turcilor. A dat poruncă şi voievodului Ţării Româneşti pentru ca acesta să meargă cu oastea sa în ţinuturile Traciei (*Teradjya*), unde se aflau bulgarii şi, cutreierînd acele părţi, să le pîrjolească şi să le devasteze, pentru ca turcul, ocupîndu-se de înlăturarea lui, să nu vină în aceste părţi (în Ungaria), iar dacă va veni, ţara sa să fie cel puţin pustiită. Dar pînă la aceste pregătiri a trecut destul timp. Pregătirile făcute de Toroni [13] nu au folosit la nimic.

<Urmează descrierea pregătirilor de luptă şi adunarea creştinilor>.

El (Ştefan Báthory) a trimis olaci după olaci la Ioan Zápolya (*Sapulai Ianoş*) ca să vină cu oastea din Transilvania. A sosit mai întîi Andrei Báthory cu o ceată de ostaşi.

111 ... Să-l fi văzut pe Zápolya [14] care a sosit cu 300 de călăreţi, aducînd şi 1 200 de pedestraşi! Din oastea Papei au venit 1 300 de pedestraşi;

[9] Este vorba fie de Ştefan Báthory al II-lea, voievod între 1529 şi 1533, fie de Ştefan Szaniszlófi Báthory, vicevoievod în 1521–1522.
[10] *Işpan*: jupan.
[11] Neidentificaţi.
[12] Tomori Páli (*Bal*): Tomori Pauli (cf. şi Thury, *op. cit.*, II, p. 152–154).
[13] Posibil să fie o greşeală de grafie. Probabil că este vorba de Tomori.
[14] În text: *Zapulai*.

au mai venit și cei 4 000 de pedestrași trimiși de Papa de la Roma (*Rim Papa*). Era o oastea desăvîrșită. De asemenea și de la leah au venit 1 500 de pedestrași; aceștia, de asemenea, erau ostași foarte bine pregătiți. Totodată au venit cu oști și căpeteniile (*bașbug*) Agriei și Oradiei.

...Toți au fost de părere să păzească rîul Drava și să nu îngăduie trecerea turcilor. Craiul l-a numit și l-a trimis pe jupanul Báthory (*Natory*) în această misiune. Deși era cam bolnav, totuși el a rezistat. Deși <craiul> i-a dat lui Báthory și ostași, aceștia nu s-au dus, deoarece legea lor era ca să nu se despartă de steagul craiului. Pe cînd ei făceau aceste pregătiri, le-a scăpat din mînă și apa Drava <fiind ocupată de turci>.

<Craiul este foarte mîhnit și se hotărăște să meargă singur la luptă. Urmează relatarea înaintării ghiaurilor spre Mohaci, unde vin și Tomori, Zápolya, Báthory, ș.a.>.

112 ...În cele din urmă s-au adunat la Toroni [15]. Deoarece nu sosiseră încă voievodul Transilvaniei și oastea croată și de asemenea pentru că nu veniseră ajutoare de la austrieci (*Nemce*) și cehi, ei și-au pus întrebarea: „Să mergem asupra turcului sau să ne întoarcem?" La acest sfat, Tomori Bal a spus următoarele: „Să ne luptăm cu turcul! Deși oastea turcească este numeroasă, totuși sînt foarte puțini care se apropie de sabie". Toți demnitarii și ostașii au socotit această părere ca fiind bună și au hotărît potrivit acestei păreri. Numai comandantul Oradiei (*Varad*), *Birini Firenz* (?) a răspuns astfel: „Văd că doriți să vă luptați cu turcul; pînă acum avem martiri făcuți de sabia turcului cam 10 000 de cetași. Acum numărul acestora se poate ridica la 20 000. Trimiteți-l îndată pe Ștefan Báthory la Papa ca să-i treacă pe acești 20 000 oameni în pomelnicele martirilor". De fapt, lîngă crai nu se aflau atunci mai mult de 20 000 de ostași, chiar dacă ar fi fost numărați după catastif>

111 <Ajutoarele așteptate au sosit tîrziu>.

...Cînd s-a întîmplat această nenorocire <de la Mohaci>, voievodul Transilvaniei, Ioan Zápolya, se încălzea la foc, împreună cu oastea sa la Seghedin. El aștepta clipa cînd va pieri craiul *Laioș* (Ludovic al II-lea) pentru ca el să devină crai în locul acestuia. Atunci <cînd a murit craiul>, el a venit și s-a întîlnit cu padișahul fără ca oastea să știe ceva și s-a legat prin obligații așa cum cîinele se leagă cu ajutorul lanțului.

134 <Numirea lui Ioan Zápolya la crăiia Budei în 15 septembrie 1529 (11 muharrem 936)>.

[15] Poate fi citit și: „lîngă Tomori Pál".

139 ACEASTĂ EXPEDIŢIE STRĂLUCITĂ ESTE TRADUSĂ DIN CRONICA CREŞTINĂ

...În anul 1526 al naşterii lui Hristos (*Isa*), voievodul Transilvaniei, Ioan (*Ianoş*) Zápolya (*Sapulayi*) fiind acceptat la crăiia Budei de către unii demnitari mai mici ai emirilor unguri, acesta a trecut la scaunul crăiei.

<O parte dintre notabilii ungurilor, nefiind de acord cu această numire, l-au ales pe Ferdinand de Viena>.

Craiul Ferdinand, alungîndu-l din Buda pe craiul Ianoş, a ocupat el însuşi Buda.

...Voievodul Transilvaniei, fugind de acolo, s-a dus în ţara leşească. Soţia lui fiind de la leşi [16], el avea acolo multe rude şi prieteni. El i-a poftit pe aceia dintre leşi care erau rude cu el, şi pe aceia dintre maghiari, precum şi pe nobilii ardeleni care îl doreau pe el şi a vorbit cu ei despre starea lui proprie. Toţi au căzut de acord să trimită solie sultanului Suleiman, fericitul padişah turcesc, şi să ceară ajutor. Apoi l-a trimis pe cel care era palatinul (*balatinuş*) vilaietului Transilvaniei, cu multe daruri şi peşcheşuri. Acela, la rîndul său, trecînd Dunărea pe la Silistra, a ajuns la Poarta fericirii.

<Solul discută la Istanbul această problemă, iar sultanul îi promite ajutor în anul ce vine. Dar Ferdinand de Austria, auzind aceasta, trimite şi el un sol cu numele de Ivan [17], fost comandant de Iaicea. Acesta propune pace între sultan şi împărat, dar cu condiţia ca sultanul să dea înapoi Belgradul şi celelalte cetăţi. Auzind aceasta, padişahul a răspuns>:

141 „Crai de Buda să fie Ioan Zápolya. Iar Ferdinand să iasă din Buda. Dacă se va îndîrji, atunci în anul viitor mă voi duce eu însumi şi-l voi scoate din Buda. Dacă nu-l voi găsi la Buda, îl voi găsi totuşi la Viena (*Bedj*)".

În acelaşi timp, el a mai poruncit: „Zapulai Ianoş (Ioan Zápolya) să vină la şesul Mohaci cu toată oastea pe care o are; dacă nu poate să ajungă la Mohaci să vină la Buda. Eu îi voi îndeplini orice dorinţă şi voi împlini toate lipsurile pe care le are". L-a sfătuit însă să nu întîrzie deloc.

<Solul lui Ferdinand nu-l găseşte pe împărat la Buda, ci în Austria. Făcîndu-i cunoscută situaţia, Ferdinand începe întărirea Vienei>.

Înainte ca toată oastea strînsă de Ferdinand să pătrundă în Viena, sultanul Suleiman a sosit cu ienicerii şi cu marele vizir Ibrahim-paşa. Apoi, potrivit poruncii padişahului Ioan Zápolya (*Zapulai Ianoş*) a început să pregătească oaste şi a venit la adunarea de la *Liva* (Lipova?). Avea

[16] Isabella, fiica regelui Sigismund I August al Poloniei.

[17] Un sol cu numele Johann Hobordansky este semnalat în anul 1520.

lîngă el doar 600 de oameni. Trimiţînd de acolo oameni în ţara leşească, în Transilvania, precum şi la populaţiile maghiare, i-a poftit la el.

<Sultanul venise cu vreo 300 000 de oameni>.

Ioan Zápolya (*Zapulai Ianoş*), de asemenea, a venit cu 6 000 de ostaşi unguri. El a pregătit şi multe daruri din pietre scumpe.

<S-au dus împreună la Buda. Cetatea a fost predată fără luptă. Dar condiţiile capitulării fiind călcate, ghiaurii din cetate au fost măcelăriţi. Luînd cetatea Buda, sultanul a predat-o lui Ioan Zápolya. I-a lăsat acestuia 300 de ostaşi şi comandanţi pentru paza regiunilor respective, iar el s-a îndreptat spre Viena, pe care o asediat-o în 1529>.

144 De asemenea, acolo (la Viena) se aflau multe căpetenii (*kapudan*) şi erau capudani renumiţi chiar şi din Spania, viteji încercaţi în lupte. De asemenea, 200 de ostaşi din Ţara Românească păzeau podul. Dar turcii au incendiat podul. Însă capudanii de Pojon au scufundat una din corăbiile turcului care venea din Aşka [18] şi au ucis pe cei care se aflau într-însa. Totuşi, neputîndu-se împotrivi, <ghiaurii> au intrat în cetate.

150 Întorcîndu-se la Buda, sultanul l-a încoronat pe craiul Ioan <Zápolya> şi i-a înmînat buzduganul de crai, acordînd neatîrnare întregii sale ţări. <Sultanul> a adunat la divan pe toţi aianii şi notabilii turcii şi i-a spus lui (Zápolya): „Înaintea tuturor, tocmai pe capul tău a căzut marele noroc, pentru că te-ai adăpostit la mine şi mi-ai cerut ajutorul. Ori de cîte ori vei avea greutăţi, eu nu te voi respinge. Acceptîndu-te pe tine ca vecin, m-am ridicat împotriva duşmanilor tăi. Dacă vreunul nu ţi se va supune, să mă înştiinţezi pe mine şi eu îi voi veni de hac".

<Nobilii maghiari au fost obligaţi să-l recunoască drept crai pe Ioan Zápolya>.

151 DESCRIEREA AMĂNUNŢITĂ A FELULUI ÎN CARE COROANA UNGUREASCĂ A AJUNS ÎN TEZAURUL FERICITULUI PADIŞAH

Atunci cînd beii unguri, adunîndu-se, nu l-au acceptat pe craiul Ianoş <Zápolya> numit de fericitul padişah la crăiia Budei, mergînd la Viena, ei au cerut la crăiia Budei pe craiul Ferdinand. Cel amintit mai sus, venind, l-a scos pe craiul Ianoş din Buda şi s-a aşezat în scaunul crăiei. Potrivit obiceiului, toţi beii şi demnitarii ţării, mergînd la Ustuni-Belgrad, l-au încoronat pe craiul Ferdinand şi, acceptîndu-l drept crai, i s-au închinat acestuia.

[18] Neidentificat.

<Din vechime, coroana se păstra de către un bei renumit în tezaurul din Vişegrad. Auzind de sosirea sultanului, păstrătorul a încercat să fugă cu ea la Viena, dar a fost prins pe drum de oamenii comandantului cetăţii Pécs (*Pecevi*), care i se supusese craiului Ioan Zápolya şi, din mînă în mînă, coroana a ajuns la sultan. Cu ocazia venirii sale prin părţile Budei, sultanul a avut posibilitatea să-l încoroneze personal pe Ioan Zápolya, aşa cum s-a descris mai sus>.

156 ASEDIEREA CRAIULUI IANOŞ <ZÁPOLYA> LA BUDA ŞI SALVAREA LUI DE CĂTRE IAHIAPAŞAZADE

În anul 937[19], cînd fericitul şi generosul padişah a acordat crăiia Ungariei craiului Ianoş, dîndu-i totodată şi coroana, s-au răsculat toţi acei de seama lui care îi purtau duşmănie.

După întoarcerea fericitului padişah, Ioan Zápolya i-a poftit la supunere pe emirii maghiari. Unii s-au supus, iar alţii nu. Dintre toţi, nu i s-a supus Török Balint *(Terk Balind)*, ban de Szigetvár, care s-a răzvrătit, semănînd sămînţa rătăcirii şi printre ceilalţi maghiari. ...

<Ioan Zápolya trimite la Szigetvár, care nu se supunea, 10 000 de ostaşi maghiari. Cu ei merg şi 3 000 de ostaşi turci, împreună cu Kasîm-paşa. Ferdinand trimite oşti la Buda. Zápolya, înştiinţat de aceasta, aduce oşti la Buda, trimiţînd în ajutor şi oamenii lui Mehmed fiul lui Iahia-paşa, bei de Semendria. După 57 de zile de asediu, austriecii părăsesc asediul, fără luptă, în urma unei stratageme folosite de turci>.

200 ÎNFRÎNGEREA LUI KOCIAN IVAN, BAN ÎN APROPIERE DE ÖSSEK ŞI GURIAN

202 Sus-numitul Mehmed-bei <fiul lui Iahia-paşa>, venind pe neaşteptate din Volokvár cu alţi emiri şi viteji şi ajungîndu-l pe duşman, nu i-a dat răgaz şi nu i-a îngăduit să bată cetatea. Mai sus-arătatul Mehmed-bei a mai luat o măsură potrivită în sensul că toţi vlahii (*Eflakan*) şi oamenii curajoşi şi luptătorii, precum şi dintre ceilalţi răzvrătiţi şi rebeli, să pornească cu miile asupra duşmanului.

<Aceste trupe l-au înfrînt pe banul Kocian>.

204 REZUMATUL EXPEDIŢIEI ÎMPĂRĂTEŞTI ÎN MOLDOVA

10 safer cel norocos, anul 945[20] şi pornirea.

Cînd sultanul Baiazid Vali[21], prea înaltul Allah să-l milostivească, a cucerit cetăţile Chilia şi Akkerman[22], atunci a fost fixată şi graniţa între

[19] 25 august 1530—14 august 1531.
[20] 8 iunie 1538.
[21] *Veli*: „contemplatorul", poreclă dată sultanului Baiazid al II-lea (1481—1512).
[22] În 1484.

Moldova şi ţările islamice. Se hotărîse prin clauze ca, de atunci înainte, să nu se treacă peste frontieră şi moldoveanul să-şi trimită haraciul prevăzut prin legămînt, în primul an cu oameni de încredere, iar în anul următor să vină beiul Moldovei el însuşi pentru a-l preda la tezaurul împărăţiei. În timpul vieţii răposatului, condiţiile de mai sus au fost respectate, însă, prin urcarea la tron a răposatului sultan Selim [23], s-au ivit întîmplările din Arabia, Iran şi Anatolia (*Rum*) şi s-au depus sforţări mari şi îndelungate pentru cucerirea Iranului (*Kîzîlbaş*) şi a Egiptului. Din această pricină nu s-a dat atenţia cuvenită părţilor moldoveneşti. În cele din urmă, padişahul cel milostiv <Suleiman Magnificul> a terminat cu cucerirea părţilor Budei, precum şi cu supunerea ţinuturilor Bagdadului şi Persiei (*Adjem*). Dar gîndul că ghiaurii moldoveni [24] au nesocotit cu totul poruncile împărăteşti, dar că nu se pot răscula şi răzvrăti în mod făţiş, a prins rădăcini în sufletul sultanului. Atunci, nespunînd nimănui ceea ce gîndea cu privire la acestea, el a poruncit să se facă pregătiri pentru expediţie. Mai întîi, a dat o atenţie deosebită flotei imperiale şi după ce a terminat sforţările în acest sens, aşa cum se cuvine, au scos-o şi au trimis-o spre părţile duşmanului.

<Schimbări în aparatul politic şi administrativ al Porţii. Plecarea sultanului spre Moldova>.

Apoi, sultanul cel măreţ a pornit cu glorie şi noroc, avînd de data
206 aceasta lîngă el pe doi fii glorioşi, adică pe Selim sultanul şi Mehmed-han sultanul. În ziua de 20 ale lunii arătate [25] au făcut o oprire împărătească la Adrianopol. ...

207 RĂSPÎNDIREA ŞTIRII DESPRE PLECAREA SULTANULUI ÎN PĂRŢILE MOLDOVEI (*KARA-BOGDAN*)

Pînă atunci, măria sa padişahul, ocrotitor al califatului, procedînd potrivit scumpului său cuvînt, nu dăduse încă de ştire în ce parte va fi expediţia biruitoare. Dar cu începere de azi (20 safer 945/27 iulie 1538) fiind încredinţat că expediţia va fi îndreptată asupra Moldovei, au fost trimişi ceauşi beilor de Silistra, Nicopol şi Vidin pentru a se construi un pod la locul numit Isaccea. De asemenea s-au trimis în toate părţile olaci, împuterniciţi cu porunci ilustre, pentru a strînge oşti aducătoare de biruinţă.
208 În ziua de 28 ale lunii mai sus-arătate [26] pornindu-se cu noroc din Adria-

[23] Selim I (1512—1520).
[24] Pe atunci domn al Moldovei era Petru Rareş.
[25] 20 <safer 945> = 19 iunie 1538.
[26] 27 iunie 1538.

nopol, cînd s-a ajuns la menzilul numit *Sultan-Ceairî*, a venit acolo un necredincios (*bî-din*) care era capugibaşîul beiului Moldovei, Petru voievod [27], împreună cu afurisitul său tălmaci (*terdjüman*) şi cu unele daruri ale sale şi, văzînd că această expediţie a sultanului cel cuceritor se va face de bunăseamă asupra lui, s-a rugat să i se ierte <voievodului> păcatele şi, de asemenea, a cerut favor, arătînd că de azi înainte el se va supune firmanului împărătesc. Dorinţa lor fiind acceptată pe deplin, a fost trimis, cu oamenii săi, Sinan Celebi, emeniul [28] de Caffa, care era un om priceput şi bun cunoscător al stării acelei ţări [29]. I s-a dat răspuns lui Petru că i se vor ierta păcatele şi greşelile din trecut dacă, de azi înainte, supunîndu-se, va veni să se închine la ţărîna Curţii ocrotitoare a lumii şi îşi va lua obligaţia de a se închina şi de a se supune de acum încolo. Apoi, padişahul, nepoposind mai mult de două zile într-un menzil, în ziua de 22 ale lunii rebi-ul-evvel [30] şi-a făcut descinderea împărătească la schela Isaccea. Sangeacbeiul de Silistra terminase podul şi-l construise atît de trainic, încît acesta nu poate fi asemănat cu alte poduri construite pînă cum. De asemenea, în nici o altă expediţie nu se mai adunase o oaste ca cea adunată pentru această expediţie victorioasă. În cîteva zile trecîndu-se podul, a sosit în acel loc şi mai sus-amintitul Sinan Celebi care a făcut cunoscut că, întîlnindu-l pe acel afurisit în oraşul numit Tîrgul Iaşi (*Iaş-Pazarî*), cînd i-a adus la cunoştinţă ce conţinea firmanul, căruia toată lumea i se supune, acesta s-a împotrivit să se supună, ba dimpotrivă, adunînd o grămadă de oşti, se pregătea să născocească fel de fel de vicleşuguri şi uneltiri ca să lupte <cu turcii> şi că nu a dat un răspuns mulţumitor. De acolo s-au oprit lîngă marele rîu numit Prut (*Berut*).

209 Măria sa chibzuitul vizir Lütfi-paşa [31] a fost însărcinat să construiască în acel loc un pod. Dîndu-l gata în scurt timp, au început să treacă zi şi noapte oştile victorioase.

<Descrierea amănunţită a sosirii şi ceremonialului de primire a hanului tătăresc, Sahib-Ghirai, în Moldova>.

211 DELIMITAREA PĂMÎNTURILOR CHILIEI ŞI AKKERMANULUI ŞI NUMIREA NOULUI VOIEVOD, PRECUM ŞI FIXAREA TRIBUTULUI (*GIZIE*) DATORAT DE GHIAURII DIN MOLDOVA

În acest timp, afurisitul numit voievod al Moldovei se adăpostise cu multe mii de păgîni în munţii greu de străbătut ai Botoşa-

[27] Petru Rareş.
[28] În text *emin*: intendent.
[29] Fiind român de origine.
[30] 18 august 1538.
[31] Lütfi-paşa, autorul unei cronici otomane. Pe vremea expediţiei în Moldova, era al doilea vizir (vezi p. 233 din volumul de faţă).

nilor[32]. El făcuse adăposturi în împrejurimi ; de asemenea zăgăzuise, cu diguri înalte, drumurile şi căile torentelor. El se hotărîse să dea lupte în acel loc. Dar fericitul padişah, ocrotitorul lumii, a dat poruncă halebardierilor oştii din Ţara Românească (*Eflak*), care îl însoţeau, să deschidă un drum larg în acel loc, neîngăduind ca oastea islamică să fie împiedicată în mersul ei. Astfel stînd lucrările, afurisitul a apucat pe un drum necunoscut de oastea sa. Oştenii săi, de asemenea, căutînd să-şi scape familiile şi copiii, au apucat fiecare pe altă cale. În timpul acela, oraşul numit Iaş-Pazarî fiind incendiat, a fost dărîmat pînă la pămînt. Pentru urmărirea mai sus-numitului afurisit (Petru) au fost numiţi gaziii din Semendria şi o ceată din oastea tătărească. Pornind de aici, padişahul a descins în oraşul numit Suceava (*Südjav*), capitala vilaietului mai sus-menţionat. Toată populaţia oraşului se ascunsese de frica oştii islamice. Fericitul padişah, ocrotitorul lumii, acordînd iertare întregii populaţii a Moldovei, a dat firman ca în timp de patru zile toţi beii şi beizdadelele şi marile feţe bisericeşti şi călugării, precum şi preoţii să vină la Curtea cea ocrotitoare a lumii.

Fiind anunţat că în seraiul din oraşul mai sus-amintit al rebelului şi fugarului Petru voievod se află îngropată comoara sa nesfîrşită, padişahul l-a însărcinat pe marele *mirahor*[33] Hasan-aga să sape locurile unde se bănuia
212 că ar fi tezaurul acestuia şi s-au descoperit : argint şi aur de diferite feluri şi cruci împodobite şi meşteşugit lucrate, suliţi, săbii şi cruciuliţe bătute în aur, evanghelii împodobite cu aur, mărfuri de toate felurile, obiecte scumpe, precum şi postavuri. Aceste obiecte depăşeau orice închipuire şi socoteală. Toate au fost reţinute pentru tezaurul împărătesc. Boierii din Moldova, beii şi ceilalţi notabili ai ţării, care s-au supus, adunîndu-se lîngă alaiul împărătesc, au arătat ascultare şi au declarat că se vor supune oricărui firman dat din partea împărăţiei şi, închinîndu-se în faţa tuturor crucilor mari şi mici, s-au rugat atunci să le fie numit ca voievod Cetne[34], fiul voievodului Istefan[35]. Luînd haraciul asupra sa, domnia a fost acordată acestuia.

În ce priveşte hotarul cetăţilor, care este de obicei motiv de gîlceavă, s-a despărţit o porţiune de pămînt din vilaietul întins al Moldovei şi s-a stabilit o graniţă precisă, începînd din faţa oraşului Fălciu (*Fîlci*) din partea Akkermanului de pe lîngă sus-amintita apă (*Prut*) şi pînă la apa Nistru (*Turla*). S-au scris acte cu condiţii şi obligaţii potrivit cărora de cele două părţi ale acelui hotar stabilit se vor construi două cetăţi puternice, iar

[32] În text : *Polşan*.
[33] *Mirahor* (*emir-i ahor*) : comis împărătesc, căpetenia grajdurilor.
[34] Ştefan Lăcustă. Cf. p. 412, n. 74.
[35] Ştefan cel Mare.

voievodul nu se va opune niciunui firman dat prin alte porunci şi, la fiecare doi ani, voievodul va veni el însuşi la Poarta fericirii cu haraciul ţării. Dîndu-i-se în mînă un ilustru berat, potrivit vechiului obicei osmănesc, el a fost îmbrăcat cu burcă (*bürk*) şi cu bonetă (*üsküf*) aurită, precum şi cu *hilat* strălucitor. Tot după vechiul obicei, el a fost aşezat ca bei, cu tobe (*tabl*), ţimbale (*nakkare*) şi cu steag (*alem*), în oraşul Suceava (*Sündjav*), capitala vilaietului Moldovei. În ziua aceia, vilaietul Moldovei a intrat sub stăpînirea ţărilor osmane. În acel loc dîndu-se învoire oştii tătăreşti să se întoarcă în ţara ei, hanul a venit cu toţi notabilii şi oamenii săi renu-
213 miţi, fiind onorat şi cinstit cu *hilate* strălucitoare şi a fost trimis în capitala ţării sale cu mari onoruri, aşa cum i se cuvine.

De asemenea solului rătăcitului crai leşesc [36], care venise încă înainte şi se afla la oastea împărătească, dîndu-i-se scrisoare împărătească (*name-i humaiun*), a fost trimis la craiul său. Bănuindu-se că voievodul Moldovei [37], care fugise, s-ar fi dus în părţile Budei, s-a trimis craiului de Buda, Ioan Zápolya (*Zapulai Ianoş*), prin ceauş, o scrisoare împărătească pentru a-l prinde pe acesta [38]. Pe urmă, în ziua de 28 ale lunii rebi-ul-ahîr [39], s-au întors de la Suceava la podul împărătesc construit lîngă Isaccea. Acolo aşteptau olaci sosiţi de la flota împărătească şi din alte ţări ale împărăţiei padişahului. Ei au adus multe ştiri îmbucurătoare. De aici, în ziua de 29 ale lunii djumadi-ul-evvel[40] s-a ajuns la Adrianopol, reşedinţa califului islamic.

<Expediţia împărătească şi numirea beilerbeiului de Buda>.

225 25 safer, anul 948[41]. Cînd, cu ajutorul lui Allah, a fost cucerită cetatea Buda, crăiia Transilvaniei a fost acordată craiului Ianoş, ban al Transilvaniei.

<Urmează relatarea încercării austriecilor de a pune mîna pe Buda, care se afla sub stăpînirea soţiei lui Zápolya (*Isabella*), şi luptele turcilor cu ei, cu participarea sultanului, pînă la înfrîngerea austriecilor>.

228 <Numirea beilerbeiului de Buda, adică al Ungariei. Soţia lui Zápolya era din neamul leşesc>.

Fericitul padişah, dorind s-o mulţumească şi dorinţa ei fiind domnia Transilvaniei, a dat firman ca ea să aibă grijă de starea ţării pînă ce va creşte Ioan Sigismund (*Simun Ianoş*), fiul ei orfan, care abia se născuse. Unii dintre emirii chibzuiţi trebuiau să-i fie intendenţi şi sfetnici. Apoi,

[36] Erast Kretkowski, castelan de Bresk, solul lui Sigismund I.
[37] Petru Rareş.
[38] Pe Petru Rareş.
[39] 23 septembrie <1538>.
[40] 23 octombrie <1538>.
[41] 20 iunie 1541.

plecînd din Buda cu toată averea, cu tot alaiul şi cu tot ce aveau, ei au pornit spre cetăţile Transilvaniei.

230 ...În cronicile creştine s-a scris că fericitul padişah a descins în şesul vechii Buda şi a trimis multe daruri crăiesei şi fiului de crai (Ioan Sigismund) : mai întîi trei cai cu harnaşament strălucitor şi cu lanţuri de aur, trei *hilaturi* scumpe şi aurite, buzdugan (*topuz*) şi spadă împodobită şi alte lucruri împărăteşti tot atît de valoroase. Crăiesei i-au trimis inele preţioase, inele împodobite în întregime cu aur şi smarald. De asemenea, la această expediţie victorioasă erau de faţă şi fiii şahului <Suleiman> : Selim-sultan şi Baiazid-sultan. Din partea lor de asemenea s-au trimis alte daruri. Toate acestea au fost duse de ceauşbaşî Ali-aga. Spunînd că fericitul padişah, ocrotitorul lumii, vrea să vadă pe fiul craiului, el a cerut ca acesta să fie trimis la sultan. Femeia şovăia, dar sfetnicii ei i-au spus că nu se poate să nu-l trimită. Apoi, toţi capudanii şi beii de Buda, precum şi reprezentanţii (*vükelâ*) fiului de crai, care se aflau lîngă el, trecînd îna-
231 intea lui, au pornit spre alaiul împărătesc.

<Descrierea primirii de către sultan a lui Ioan Sigismund>.

În timpul acesta a venit un sol renumit din partea craiului Ferdinand, aducînd cu el şi multe daruri. El a cerut ca în caz că se acordă Buda craiului Ianoş, acesta să le dea haraci.

<Răspunsul padişahului a fost ca austriecii să plece din ţara ungurească şi să plătească anual haraci, ca să se poată încheia pacea>.

232 Defterdarul şi nişangi paşa au adus crăiesei un act de tratat împodobit cu aur şi cu pietre scumpe. În acest act, padişahul îşi dădea cuvîntul că, în momentul cînd fiul ei va atinge vîrsta majoratului, tot lui i se va acorda crăiia. ...

ANUL 1542 (949). ASEDIEREA CETĂŢII PESTA ŞI UCIDEREA LUI KARA-HERSEK[42] ŞI ÎNFRÎNGEREA OŞTII GHIAURE

<Pecevi arată că a aflat adevărul asupra acestui eveniment din cronicile creştine. Se vorbeşte despre venirea solului austriac la padişah, atunci cînd acesta îl primea pe minorul Ioan Sigismund>.

---

[42] *Kara-Hersek* : „Herţogul cel Negru", Ioachim, duce de Brandenburg (cf. J. Thury, *op. cit.*. II, p. 31, nota 1).

239 CRONICILE CREŞTINE AU SCRIS ÎN FELUL URMĂTOR DESPRE TRIMITEREA DE OŞTI ISLAMICE LA BUDA:

...Craiul Ioan Zápolya era crai de Buda, fiind înscăunat de fericitul padişah. În clipa cînd şi-a pus capul pe perna morţii, el a adunat pe toţi aianii emirilor maghiari în cetatea Sebeş.

240 <El i-a sfătuit pe unguri să se supună sultanului, arătîndu-le binefacerile pe care le-a văzut din partea lui, împotriva duşmanilor săi. De asemenea a scris o scrisoare sultanului, rugîndu-l ca şi de acum înainte să ferească de duşmani pe fiul său şi pe soţia sa. Ferdinand trimite soli atît sultanului cît şi crăiesei, cerînd Buda. Crăiasa roagă să i se dea răgaz ca să se sfătuiască cu tatăl ei din Ţara leşească. Ferdinand asediază Buda. Ostaşii unguri din armata lui trecînd de partea ungurilor, austriecii se retrag spre Viena>.

241 În acele zile a venit solie din partea padişahului cel fericit comandantul <cetăţii> Pécs şi a vorbit despre multe promisiuni şi favoruri ale padişahului. El a adus şi a predat beratul de crăiie, precum şi buzduganul de crăiie, trimise din partea padişahului pentru acel micuţ fiu de crai.

242 <Se aminteşte despre închiderea solului austriac sosit la Poartă, care era dintre emirii
246 craiului Ianoş, dar care trecuse de partea lui Ferdinand. Urmează descrierea ciocnirilor dintre turci şi austrieci la Buda, pînă la sosirea sultanului, după care austriecii fug din Buda şi Pesta. Se descrie apoi trimiterea de daruri fiului de crai din partea sultanului şi aducerea lui la sultan, aşa cum s-a arătat mai sus. Pecevi traduce din cronici creştine toată primirea fastuoasă, făcută de sultan, lui Ioan Sigismund. Unii demnitari turci au fost de părere ca fiul craiului şi mama lui să fie duşi la Istanbul, alţii au propus ca ei să fie ucişi, fiind duşmani, iar alţii au dat asigurări că padişahul nu-şi va călca cuvîntul dat>.

Padişahul a poruncit ca mama şi copilul să domnească deocamdată în Transilvania, spunînd că bogăţiile lor le vor fi deajuns pînă ce va creşte copilul, iar Buda să fie acordată capudanului Zengiveş (?).

<Urmează relatarea privind sosirea solului austriac pentru a cere Buda>.

285 CUCERIREA CETĂŢILOR... ORADEA[43], CENAD ŞI LIPOVA. ASEDIEREA CETĂŢII TIMIŞOARA

286 ...Am pornit asupra cetăţii Oradea. Cu ajutorul lui Allah cel prea înalt, locuitorii Oradiei, predînd cheile cetăţiilor, au obţinut iertare pentru sufletele lor. De acolo s-a ajuns la palanca (*parkan*) numită Kanlak[44]. Locuitorii de aici, de asemenea, cerînd iertare, au predat cetatea şi au preferat să meargă în ţinuturile lor neliniştite. De acolo s-a mers asupra cetăţii numite Cenad, care era loc de refugiu al oştii ghiaurilor.

[43] În text: Varat.
[44] Greşeală de grafie; corect: *Fenlak* (Felnac, r. Pecica, reg. Banat).

Oastea islamică cea victorioasă a pornit asupra lor şi cînd necredincioşii au văzut că înjugîndu-se bivoli la tunurile care băteau cetatea ele au fost transportate la locurile cuvenite, puterile lor au slăbit şi spaima lor a devenit tot mai mare. De aceea ei au cerut iertare (*aman*). Celor de mai sus, de asemenea, li s-a acordat iertarea, iar cetatea lor a fost alipită ţărilor islamice, îndeplinindu-se cele necesare aşa cum se cuvine.

După aceea s-a pornit asupra cetăţii Lipova, dar se auzise că lîngă ea se aflau adunaţi vreo 20 000 de ghiauri, împreună cu răufăcătorul numit *Patori Andraş*[45]. Ei se pregăteau să aducă pagube oştii islamice. Din cauza aceasta, numindu-se, din oaste, o ceată de ostaşi renumiţi, a fost trimisă ca să prindă limbi (*dil*). Prin înţelepciunea lui Allah, un număr mare de călăreţi ai ghiaurilor veneau şi ei spre oastea islamică pentru a obţine
287 ştiri. Din întîmplare, ei s-au întîlnit pe drum şi, venind faţă-n faţă, credincioşii şi necredincioşii s-au luptat crîncen. Cu ajutorul lui Allah musulmanii devenind învingători, cei mai mulţi dintre ghiauri au fost măcelăriţi cu săbiile, iar mulţi dintre ei au fost legaţi în lanţuri. Astfel, s-au întors victorioşi la oastea imperială. Necredincioşii, atît cei aflaţi în oastea lor cît şi cei aflaţi în cetate, auzind de măcelul acela de la cîţiva nenorociţi care au scăpat de săbii, au fugit cu toţii unul după altul pînă în ţinuturile lor neliniştite, fără ca măcar să se uite îndărăt. Unii dintre raialele rămase în cetate au venit şi au luat asupra lor haraciul şi *giziaua*, devenind robi legaţi de gît ai padişahului cel fericit. În cetatea mai sus-amintită Ulama-paşa fiind numit sangeacbei (*mirliva*), i-au fost date, aşa cum se cuvine, cele necesare. De acolo, s-a mers asupra Timişoarei şi vitejii, intrînd în meterezuri, au depus sforţări pentru cucerirea ei. Dar schimbîndu-se vremea şi sosind frigul, iar ploile necontenind, şanţurile meterezurilor şi găurile lor ca de şobolani s-au umplut de apă şi de aceea ostaşii nu au putut rezista. Cucerirea ei urmînd să se facă la vremea ei, s-a socotit mai nimerit să se renunţe. Făcîndu-se cunoscut tronului împărătesc starea de atunci, s-a dat învoire oştii victorioase să se întoarcă, dîndu-se totodată firman susnumitului beilerbei (*mirimiran*) ca să-şi petreacă iarna la Belgrad şi să-şi pregătească şi să-şi adune cele necesare. ...

289 OCUPAREA CETĂŢII LIPOVA DE CĂTRE DUŞMANI ŞI MOARTEA LUI ULAMA-PAŞA

Anul 958[46]. Rebelul cu numele de Andrei Báthory, care mai înainte fusese înfrînt la cucerirea cetăţii Lipova [47], adunîndu-şi iarăşi oastea

---

[45] Andrei Báthory, mai tîrziu voievod (1552—1553).
[46] 9 ianuarie — 28 decembrie 1551.
[47] Vorbindu-se de acelaşi eveniment mai departe în cronică (vezi p. 485), în loc de Báthory este dat numele lui Török Ferencz.

sa purtătoare de înfrîngere, a asediat cetatea mai sus-amintită. Întăritura acelei cetăţi nu era aşa de puternică, încît în caz de împresurare, omul să poată sta în ea.

...Deşi Ulama-paşa a depus sforţări pe cît a putut, totuşi, în cele din urmă, el, de nevoie, a preferat să plece, ieşind de acolo prin capitulare (*vire*).

<Din pricina unor obligaţii încălcate de turci în trecut, asediatorii îi măcelăresc pe cei asediaţi împreună cu Ulama-paşa>.

290 În acelaşi an (958 / 1551) comandantul Timişoarei, necredinciosul cu numele de Loşandja [48], atacînd părţile cetăţii Pécs, a prins iscoade (*dil*) şi le-a tăiat capetele.

<Turcii îl urmăresc>.

Dar mai sus-amintitul Loşandja se afla în ascunziş. Turcii dînd peste ei, aceştia au trîntit calul mai sus-pomenitului Kaitas-aga şi l-au luat prizonier. El fiind unul dintre vitejii renumiţi ai serhatului, întîmplarea a făcut să crească mînia sultanului.

291 CUCERIREA CETĂŢII TIMIŞOARA ŞI PLECAREA CA SERDAR A CELUI DE-AL DOILEA VIZIR, AHMED-PAŞA [49], SPRE PARŢILE TIMIŞOAREI. ANUL 959 [50]

Tărăgănarea cuceririi cetăţii Timişoara şi noua biruinţă a ghiaurilor în timpul atacului asupra cetăţii Lipova au mărit mînia padişahului. Fiind numit mare serdar (*sipehsalar*) cel de-al doilea vizir, Ahmed-paşa, acesta a pornit ieşind din Adrianopol în ziua de 27 ale lunii rebi-ul-ahîr <anul 959> [51], împreună cu *segbanbaşî* [52], cu cîteva mii de ieniceri, cu patru bulucuri conduse de aga de *bölük* [53], cu tunari şi cu gebegii, precum şi cu mulţi alţi ostaşi aleşi din armată. De asemenea, şi victoriosul *mirimiran* a adunat la Belgrad lîngă el pentru expediţie oastea din Rumelia, precum şi pe ceilalţi oameni, construind pe Dunăre şi un pod puternic spre a se trece dincolo. Îndată după venirea vizirului amintit (Ahmed-paşa), toţi aceştia, împreună cu ostaşii însărcinaţi să meargă în expediţie, au trecut podul şi în ziua a cincea a lunii ramazan [54] cel binecuvîntat s-a răspîndit

[48] *Loşandja*: Ştefan Losonczi, apărătorul Timişoarei.
[49] Ahmed-paşa, Kara Ahmed-paşa, mare vizir pe timpul lui Suleiman Magnificul. A fost executat în anul 1555 (962).
[50] 29 decembrie 1551—18 decembrie 1552.
[51] 22 aprilie 1552.
[52] Căpetenia seimenilor, comandantul unei unităţi de ieniceri.
[53] *Bölük-agasî*: „aga de buluci", comandant al unei categorii de oaste cu acest nume.
[54] 5 ramazan <959> = 25 august 1552.

ştirea despre asedierea Timişoarei de către oastea victorioasă. Un număr
292 de 16 tunuri mari (*balimez*), aşezate în diferite locuri potrivite, au început să bată cetatea. Comandantul ei era necredinciosul Loşandja care fusese asediat în anul ce trecuse. Înlăuntrul cetăţii, în afară de maghiari, croaţi (*Hîrvat*) şi alţi nedemni, se mai aflau şi vreo 300—400 de puşcaşi spanioli [55] şi vreo 200 de luptători nemţi (*Nemce*).

În cronicile ghiaurilor s-a scris că în ziua cînd musulmanii s-au aşezat lîngă cetate, acela (Loşandja) a venit de asemenea şi a intrat în ea.

Craiul [56] cel rătăcit se afla laTurin [57]. Acesta (Loşandja), mîniindu-se a spus : „Anul trecut eu mi-am făcut datoria, acum oastea islamică se pregăteşte să meargă asupra ta. Podul este în curs de construire ; se fac de asemenea şi alte pregătiri. Din partea voastră nu văd nici un fel de ajutor ; cei care se închid acolo (în cetate) se închid pentru moarte". Dar în cronica ghiaură s-a mai scris că toţi beii creştini şi comandanţii (*hersek*) şi însuşi craiul cel rătăcit l-au rugat foarte mult pe acesta (pe Loşandja) şi, fiind convinşi că nu se vor mai întîlni unii cu alţii, ei (cei care plecau) şi-au sărutat copiii şi familiile şi şi-au luat rămas bun. Venind şi numărînd oastea sa încercuită, el ar fi găsit că acolo (la Timişoara) se aflau 2 500 de luptători.

Într-adevăr, afurisitul Loşandja a făcut o seamă de vitejii şi nu s-a dat înapoi de la sforţări şi lupte. Dar emirii musulmanilor şi ceilalţi gazii au săvîrşit fapte de eroism şi vitejii de neînchipuit. În iureşuri se duceau la moarte unii după alţii şi nu se dădeau înapoi, ci se aruncau aşa precum oile merg la sare. La un moment dat, calul de sub mirimiranul cel victorios a fost lovit, dar el, încălecînd îndată un alt cal, n-a părăsit iureşul.

Luptele au continuat astfel 35 de zile. În cele din urmă <ghiaurii> au cerut *aman*. Cetatea a fost cucerită prin capitulare (*vire*). Apoi, capitularea nefiind respectată, au fost făcuţi prizonieri şi măcelăriţi cu toţii. Motivul stricării capitulării a fost acela că atunci cînd, în urma capitulării, Ulama-paşa a ieşit din Lipova (958/1551), Törek Ferendj [58] a călcat obligaţiile acesteia.

De aceea şi turcul a călcat condiţiile capitulării Timişoarei şi pe cînd ghiaurii părăseau cetatea, un ienicer s-a agăţat de un *inoş*, în limba

[55] În text, dintr-o greşeală de grafie, apare : *Istanbul*.

[56] Împăratul Austriei.

[57] *Turin* sau *Torin* : Thorn (Torna), oraş în vechea Slovacie.

[58] Török Ferencz (cf. J. Thury, *op. cit.*, II, p. 36—37, n. 1). Mai înainte (vezi p. 184) s-a spus : Andrei Báthory.

lor „inoş" înseamnă pag (*Iç-oglan*), la care ţinea foarte mult Loşandja. Atunci Loşandja, nemaiputînd să rabde, l-a ucis cu sabia pe ienicerul acela şi astfel capitularea s-a stricat. Loşandja fiind grav rănit în două locuri, a fost adus la Ahmed-paşa, în faţa căruia el a spus următoarele : „Eu ce să fac? Raialele nu m-au lăsat în pace. Jurasem şi le făgăduisem să mor o dată cu ele. De altfel, pînă ce veţi fi luat Timişoara tot ar fi murit atîţia oameni de la voi". Afară de cele 7 000 de tunuri trimise dincolo şi în afară de cele care, intrînd în înfundăturile zidurilor, nu mai puteau fi scoase, el [59] mai adusese înlăuntrul cetăţii atîtea tunuri, încît socotea că, salvînd cetatea, le va da probabil craiului în dar. Rana lui Loşandja neputînd fi vindecată, Ahmed-paşa a dat poruncă să i se taie capul. Ei (ghiaurii) au mai descris amănunţit că şi capul său a fost trimis la norocosul padişah.

Dat fiind că cetatea de mai sus era locul cel mai însemnat al acelor ţinuturi şi hotărîndu-se să fie beilerbeilic pentru supunerea şi apărarea ţării, beilerbeilicul a fost acordat gaziului Kasîm-paşa [60]. Acesta, pe timpul craiului <Ioan Zápolya> fusese asediat la Buda şi era unul dintre martorii celor mai multe cuceriri din Ungaria.

294 CUCERIREA CETĂŢILOR LIPOVA, SOLNOC, MUREŞVAR ŞI ALTELE

<După cucerirea Timişoarei, turcii au pornit asupra cetăţii Solnoc. Locuitorii localităţilor de prin împrejurimi fugiseră în codri. Apoi, au cerut iertare şi au obţinut-o de la sultan>.

295 CUCERIREA CETĂŢII SOLNOC

După plecarea din Timişoara a oştii islamice, purtătoare de victorie, a şaptea zi ea s-a aşezat lîngă Solnoc. Dar Hadîm Ali-paşa, beilerbei de Buda, sosind mai înainte, asediase cetatea pomenită şi, făcînd meterezuri, era gata s-o bată. Afurisiţii asediaţi erau umiliţi şi sufereau pagube din pricina atacurilor oştii de Buda. De data aceasta, văzînd că a mai venit atîta oaste, au început să se pregătească pentru a-şi scăpa sufletele. În noaptea aceea, călăreţii, împreună cu comandantul (*kapudan*), au fugit într-o parte, iar pedestraşii în altă parte. Ostaşii islamici, auzind aceasta, au pornit îndată pe urmele lor şi, ajungîndu-i din urmă, au măcelărit pe cei mai mulţi dintre ei. Doar comandantul a fost adus cu toba şi cu ţimbalul său la serdarul cel neînfricat.

[59] Losonczi.

[60] Kasîm-paşa a fost valiu în Egipt şi în Moreea.

341 RĂSCOALA GELALIILOR[61] ÎN RUMELIA, ÎN NUMELE PRINŢULUI MUSTAFA, ŞI UCIDEREA LOR

<În anul 962[62] un oarecare a încercat să se răscoale, dîndu-se drept prinţul Mustafa>. El a adunat pe lîngă dînsul, din Salonic, din Ieni-Şehir şi dintre levenzii acelor împrejurimi, vreo 10 000 de oameni, acordînd marele vizirat (*vezir-i azamlîk*) unuia dintre acîngii numit Evil Togcea, iar magistratura militară (*kadiaskerlik*) la doi sohtale[63] nenorociţi.

De acolo, el a intrat cu cortul său şi cu mare alai (*tumlusuk*) în Dobrogea printre *sofiii* lui Simavna[64]. Impunînd la dări în bani pe unii bogătaşi şi în special pe arendaşi (*mültezimin*) şi pe emenii (*ümena*) şi pe *giziedari*, precum şi pe alţi *mubaşîri* cu avuţii, el a început să acorde daruri şi să-şi
342 pregătească tobe şi steaguri şi oameni fără căpătîi (*haşm*) şi alte lucruri de înşelăciune şi de fast.

<Fiind înştiinţat prinţul Mahmud din Adrianopol, precum şi sultanul, au fost trimişi al treilea vizir Mehmed-paşa şi beiul de Nicopol, Mehmed-han şi alţii pentru reprimarea răscoalei. Capul răsculaţilor a fost prins şi spînzurat. Adepţii lui au fost şi ei pedepsiţi>.

352 LUPTA CEA MARE A LUI MALKOCI-BEI COMANDANTUL DE KILIS[65]

În anul 961[66], generalul ţărilor croate şi slavone (*Islavin*) cu numele de Zryni (*Zirinski*), trimiţînd pe neruşinatul său başcapudan, numit Hölsek, cu cîteva mii de păgîni pedestraşi şi călăreţi, la graniţa din Kilis, aceştia au nimicit multe sate ale unui ţinut.

<Turcii îi urmăresc şi în luptă dată Zryni abia scapă. Malkoci-bei a trimis robi la Istanbul şi a luat înapoi toate prăzile capturate de ghiauri. Se descrie o bătălie între Devlet-Ghirai-han[67] şi ţarul (*ban*) Rusiei, Ivan[68], care se pregătea să atace ţinuturile islamice>.

412 EXPEDIŢIA ÎMPĂRĂTEASCĂ SPRE SZIGETVÁR ŞI PLECAREA MARELUI PADIŞAH <SULEIMAN MAGNIFICUL>

9 şevval, anul 973[69].

Această expediţie a şahului cel victorios a avut loc către sfîrşitul vieţii sale şi în această expediţie strălucitoare el şi-a luat rămas bun de la

---

[61] *Gelali*: rebel, răzvrătit.
[62] 26 noiembrie 1554—15 noiembrie 1555.
[63] *Sohta, softa*: cărturari tineri, cei care studiau teologia musulmană.
[64] Simavna Kadîsîoglu, şeihul Bedreddin Mahmud.
[65] *Kilis*: Klisz, localitate în Bosnia.
[66] 7 decembrie 1553—25 noiembrie 1554.
[67] Devlet-Ghirai, hanul tătăresc din Crimeea (1551—1577).
[68] Ivan al IV-lea cel Groaznic (1533—1584).
[69] 29 aprilie 1566.

această lume trecătoare. Motivul <expediţiei> este acela că Iahialî Arslan-paşa [70], beilerbei de Buda, trimiţînd scrisori la Poartă în repetate rînduri, făcuse cunoscut că atacurile maghiarilor asupra ţării islamice de la graniţa ungurească au întrecut orice măsură. Deşi cetatea Agria a fost asediată, totuşi cucerirea ei a fost lăsată pentru clipa potrivită. Afurisitul de ungur, abuzînd de bunăvoinţă, şi-a mărit din zi în zi aţîţările şi răutăţile sale. Afară de aceasta, principele Transilvaniei, Ioan Sigismund [71], se plîngea de atacurile craiului de Viena, Ferdinand, şi în nenumărate rînduri ceruse în scris ajutor <de la turci>, deoarece <Ferdinand>, cîştigînd victoria asupra unor cetăţi din Transilvania ca Sătmar şi Tokaj, pusese temelia unor uneltiri şi dezbinări.

<De aceea sultanul porneşte expediţie împotriva Austriei>.

413 După aceea, principele Transilvaniei (*Erdel-oglu*) căruia i se acordase voievodatul Transilvaniei la cucerirea Budei, salutîndu-l, la rîndul său, pe padişah cu oşti bine rînduite, s-a bucurat de bunăvoinţa acestuia.
414 Apoi, la cererea şi rugămintea sus-numitului ardelean, s-a emis firman ca el să pornească cu oastea victorioasă asupra cetăţii Agria. S-a poruncit construirea unui pod la Varadin. Oastea tătară a venit împreună cu *mîrzale* [72] şi i s-a alăturat lui (Ioan Sigismund) (*Erdel-oglu*). Cu un an mai înainte, craiul Ferdinand smulsese din ţara Transilvaniei cetăţile Sătmar şi Tokaj, alipindu-le ţinuturilor lui blestemate. Aceste cetăţi fiind dorite de Erdel-oglu, s-a dat firman ca el şi oştile tătăreşti să pornească asupra lor.

<Se vorbeşte de Nicolae Zryni (*Zirinski Mikloş*), bei de Szigetvár, care a trimis 1 000 de haiduci şi 400 de cătane ca să nimicească oraşul Pécs (*Pecevi*)>.

420 CUCERIREA CETĂŢILOR GYULA [73], INEU (IANOVA) ŞI VILÁGOS [74]

În anul 974 (1566) norocosul padişah cel vrednic de rai, cu două zile înainte de a pleca din Istanbul, l-a numit pe al doilea vizir, Pertev-paşa, serdar şi comandant de oşti, şi l-a trimis pentru cucerirea cetăţilor mai sus-arătate, dîndu-i 2 000 de ieniceri din oastea de Poartă, pe lefegiii [75] de stînga, precum şi ceata *garibilor* [76] de dreapta şi un număr deajuns de tunari şi *gebegii*. De asemenea, adăugase la ele şi pe beilerbeii de Semendria,

---

[70] *Iahialî Arslan-paşa*: Arslan („leul") din Iahia (Iania, Ianina?).
[71] În text: *Simun Ianoş*.
[72] *Mîrza* (din *mir+zade*): „fiu de principe", bei tătar.
[73] În text: *Kula*.
[74] În text: *Dilagoş*.
[75] Categorie de oaste otomană (*ufûfedji*).
[76] *Garib* (*gureba*): o altă categorie de oaste otomană (formată din elemente musulmane).

de Vidin şi de Timişoara, cu oştile ţinuturilor lor, oastea tătărească, precum şi oştile Ţării Româneşti şi Moldovei. Astfel, cu ajutorul lui Allah, mergînd şi asediind <cetatea Gyula> mai mult de 30 de zile, în cele din urmă a cucerit-o prin capitulare (*vire*). Iahialî şi Sofu Mehmed-bei, răposatul, care era sangeacbei de Oradea, au fost cei care au intrat în cetate şi au vorbit despre capitulare. Pe cînd necredincioşii, fiind scoşi, plecau din cetate, cîţiva luptători (*gazi*) au stricat capitularea, repezind săbiile lor asupra ghiaurilor şi trîntindu-i într-o clipită pe toţi la pămînt. În momentul acela mai sus-pomenitul bei, aflîndu-se de asemenea printre necredincioşi, a fost rănit şi el şi abia a scăpat. Tot în expediţia aceea victorioasă au fost cucerite şi cetăţile Világos şi Ianova. Vestea acestor cuceriri venind cu două-trei zile înainte de ocuparea Szigetvárului, oastea islamică s-a înveselit.

428—429 <Despre utilizarea surselor istorice europene de către Pecevi. Se vorbeşte despre cele trei tratate ale celor trei sultani : Baiazid al II-lea, Selim I şi Suleiman Magnificul, folosindu-se ca surse de informare cronicile creştine. Autorul redă şi următorul pasaj> :

430 Mai jos de Semendria, pe malul Dunării, se afla o cetate numită Severin care era o cetate ruinată.

<Versurile poetului Iahia-bei despre Severin> :

„Distruge cetatea Severinului.
Tăinuieşte dragostea în inimă ca şi sufletul"

Capudanul cetăţii de mai sus a trimis în solie (*risale*) pe cineva numit Barla-Baila [77]. Acesta a sosit la Istanbul pe vremea cînd sultanul Baiazid, răposatul, abdicase şi propusese ca urmaş la tron pe fiul său mai mare, prinţul Ahmed, care trebuia să fie urmaşul său.

431 <Răzvrătirea prinţului Selim şi ocuparea tronului. Solul l-a însoţit pe noul sultan timp de şapte ani>.

Apoi craiul Ianoş <Zápolya> murind şi fiul său mai sus-menţionat, Ioan Sigismund (*Ianoş Zidmun*), fiind mic, aceştia [78] ieşiseră din supunerea craiului şi al padişahului cel fericit şi se supuseseră regelui Ferdinand. Cele mai multe dintre cetăţi, comitatele şi regiunile acestora fiind în Transilvania, în părţile cetăţilor Sătmar, Tokaj (*Togay*) şi spre Agria, oastea fiului de crai [79] şi supuşii de margine ai padişahului cel fericit îi prădau şi persecutau pe aceştia (pe creştini) fără încetare, încît ajunseseră să-i

[77] Neidentificat.
[78] Ungurii.
[79] Ioan Sigismund.

nimicească cu desăvîrşire. Aceştia, de asemenea, fiind incluşi la înţelegere, se luase obligaţia ca ţinuturile lor să nu mai fie atacate şi să nu se mai ceară de la populaţie (*raia*) nici un fel de dări. Acestea erau condiţii şi pentru musulmani şi pentru austrieci.

<Convenţia se încheie pe nouă ani. Austria se obliga la plata unui tribut de 30 000 de galbeni (*kîzîl altîn*). Sultanul trimite solie în frunte cu învăţatul Ibrahim ca să încheie pacea>.

433 DESPRE PACEA ÎNCHEIATĂ ÎN TIMPUL HANULUI SELIM

După cucerirea Szigetvárului, <cronicile creştine> au scris astfel: „Socotind de la naşterea lui Isus (*Isa*), era anul 1567, un an după cucerirea Szigetvárului. Oastea turcească, în alianţă cu ghiaurii din Transilvania, nu înceta deloc jefuirea şi devastarea părţilor Agriei, Caşoviei şi Tokajului.

Principele Transilvaniei, craiul Ioan Sigismund <*Ianoş Zidmun*>, fiul craiului Ianoş <Zápolya>, pus de turci, cucerind din ţara regelui austriac localităţile Kardar (?) şi Bornoc (?) şi încă alte vreo 10 cetăţi, împreună cu împrejurimile lor, obţinuseră victorii mari asupra ţării craiului <austriac>. Acesta i-a uimit foarte mult atît pe cezar [80] cît şi pe ceilalţi conducători ghiauri.

<Are loc schimb de solii şi de scrisori între sultan şi împăratul Austriei. Sultanul îi face cunoscut că pregăteşte oaste ca să meargă împotriva lui. Creştinii adună oşti, dar după multe discuţii, se hotărăsc să-l induplece pe sultan. Pentru aceasta sînt trimişi doi soli la Poartă, unul austriac şi unul maghiar, cu peşcheşuri şi alte daruri. Se încheie o pace pe opt ani. Austriecii se obligă să dea anual 30 000 galbeni ungureşti Porţii>.

Principele Transilvaniei, Ioan Sigismund (*Ianoş Zidmun*), ia parte de asemenea la această înţelegere, împreună cu întregul popor al Transilvaniei; el îşi ia obligaţia să respecte pacea. O altă condiţie era aceea ca tot ce se afla în timpul acela, adică în momentul încheierii păcii, în stăpînirea celor două părţi să rămînă în stăpînirea părţilor respective, luîndu-şi
435 unii faţă de alţii obligaţii potrivit cărora nici o parte sub nici un motiv nu va tinde să treacă peste acele locuri.

<Condiţia respectării păcii şi trimiterea oştilor turceşti în Cipru>.

Aici se află una din ciudăţeniile cele mai mari din trecut. În apropierea cetăţii sus-menţionate se află fluviul Dunărea, care este cel mai mare fluviu din părţile acelea. Se spune că în acest loc exista în trecut un pod mare de piatră [81]. Cînd apele Dunării scad, i se mai pot vedea picioarele. Se spune

[80] Maximilian, împăratul Austriei (1563–1576).
[81] Podul lui Traian, de la Turnu-Severin.

că, atunci cînd se apropie de pod, pe unele corăbii se fac petreceri şi chefuri. Dacă este aşa, atunci cine a construit podul mai sus amintit? De atunci a trecut mult timp şi oare din ce cauză a fost construit? Se ştie că în cronicile ghiaurilor s-a scris că în anul 101 după profetul Isus (*Isa*), cezarul Romei (*Rîm Papa*), numit Traian, ridicîndu-se cu oaste numeroasă, ar fi venit asupra unui rege numit Decebal (*Vckabal*) care a domnit asupra ţinuturilor: Rumeliei, Bosniei, Ungariei, Tării Româneşti şi Moldovei (*Bogdan*), care în limba ghiaură se numeau Tracia, şi l-ar fi înfrînt.

În cele din urmă, ei au încheiat pace cu condiţia <ca Decebal> să dea anual un număr oarecare de avuţii. Dar nenorocitul de rege cel mai sus-pomenit (Decebal) călcînd pacea, împăratul Traian a venit din nou asupra sa, obţinînd iarăşi victorie atît asupra lui <Decebal>, cît şi asupra
436 ţării sale. Apoi, regele <Decebal>, rămînînd în neputinţă, şi-a luat viaţa, de ruşine. În timpul acela cezarul cel necurat <Traian> a construit podul acela mare ca nici un rege să nu se poată răscula împotriva lui.

... Dar <oraşul> Pecevi cel îndrăgit de mine este ţinutul meu de baştină. Cel care l-a ridicat este de asemenea unul dintre nenorociţii neamului austriac.

<Se vorbeşte apoi despre cucerirea cetăţii Pécs de către unguri>.

442 Dar Rustem-paşa, fiind potrivnicul lui Kara-Mustafa-paşa, a avut foarte mult de suferit, din pricina aceasta, fiind mutat cînd în sangeacul Pojga [82], cînd în regiunea Timişoarei... <sub domnia lui Selim al II-lea>.

445 Davud-paşa, fiind scos din dregătoria de *bostangibaşi*, a primit un sangeac. Apoi a devenit *valiu* în vilaietul Timişoarei. Era un om îndrăzneţ şi făcea binefaceri.

448 ... Muharrem Celebi era din familia marelui vizir Djelil Mehmed-paşa Tavil. El a devenit mai întîi defterdar de Timişoara.

471 ... Şi în partea de apus <a Deşt-i Kîpceakului> se află ţinuturile ruseşti, leşeşti, bulgare, ale Ţării Româneşti (*Eflak*) şi Moldovei (*Bogdan*), precum şi ţările dinastiei osmane.

472 <Urmează descrierea întinderii cîmpiei Kîpceak, precum şi greutăţile pe care le-a întîmpinat pe acolo hanul Timur-Lenk în expediţia împotriva lui Tohtamîş, han al Hoardei de aur [83], în părţile Volgăi (*Itil*). Apoi se descrie împrăştierea tătarilor de acolo în ţinuturile ruseşti, leşeşti etc.>.

473 O parte din triburile tătare mai sus-menţionate s-au aşezat în ţara Moldovei şi în Ţara Românească şi s-au creştinat datorită unui lung răs-

[82] Pozsega.
[83] În 1376—1406.

timp de legături prietenești cu ghiaurii. Cea mai mare parte a ghiaurilor din Moldova sînt din acest neam tătăresc.

Tătarii care au intrat în oastea lui Timur<-Lenk> după înfrîngerea lui Tohtamîș-han, au venit la Timur prin părțile Rumeliei (*Rum*). Unii s-au stabilit prin părțile Adrianopolei, iar alții prin părțile ținutului Babadag (*Baba*). În regiunea Baba<dagului> de asemenea există cîteva sate de ale lor. Ori de cîte ori beii din Silistra făceau expediții, acești tătari dădeau cîte o sută de oameni, care aveau însărcinarea să facă rost de furaje pentru caii beilor și să-i ducă la păscut.

<Pecevi arată că aceste lucruri se găsesc relatate mai amănunțit în cronica lui Altî-Parmak efendi>.

475 Sărmanul de mine, cel plin de cusururi, am avut prilejul să trec în anul 1027 [84] prin părțile Akkermanului și Benderului. În fața Benderului, deasupra porții <cetății> se mai afla doar o parte dintr-o mare cupolă. Deasupra ei se vedeau niște litere groase (*hatt-i geli*) și se găseau morminte frumoase, iar restul era dărîmat. Eu am văzut cu ochii mei că, din cauza răutăților orgoliosului Timur, din atîtea sate și orașe nu rămăseseră decît urme...

Volumul al II-lea

MARELE VIZIR KODJA SINAN-PAȘA [85]

16 După cucerirea cetăților Ianîk, Tata, Papa și Samartin [86] devenind din nou serdar, el a mers împotriva Țării Românești (*Eflak*) cea neascultătoare (*ak*), dar s-a întors învins. Cu ajutorul lui Allah, toate vor fi arătate în amănunt la locul lor...

MARELE VIZIR FERHAD-PAȘA [87]

19 Cînd Sinan-pașa a fost numit serdar împotriva Ungariei, el a devenit locțiitorul (*kaimakam*) acestuia.

În vremea aceea, avînd loc urcarea pe tron a sultanului Mehmed-han [88], el a devenit iarăși mare vizir [89] și pe cînd fusese numit serdar împo-

---

[84] 29 decembrie 1617 — 18 decembrie 1618.

[85] Sinan-pașa, al treilea mare vizir otoman cu acest nume; era albanez de origine. A fost de cinci ori mare vizir între anii 1580 și 1596 (988—1004).

[86] Cetăți în Ungaria și Slovacia.

[87] Ferhad-pașa, de origine albanez, a fost de două ori mare vizir între 1590 și 1596 (999—1003).

[88] La 27 ianuarie 1595.

[89] Ferhad-pașa, a doua oară mare vizir: februarie—iulie 1595.

triva Țării Românești cea neascultătoare, sosind Sinan-pașa, acesta a trecut la locul său și ca mare vizir și ca mare serdar. Pentru omorîrea acestuia (a lui Ferhad-pașa) a fost trimis un om cu o ilustră poruncă.

71 <Ferhad-pașa a fost omorît mai tîrziu>.
<În 1581 (989) se trimit scrisori de invitație la diferiți soli din numeroase țări>.

Înainte de toate, se trimit oameni de încredere la hanul din Crimeia (*Kîrîm*)[90], și șerifului de Mecca, la unii împărați ai Indiei, Persiei, și răufăcătorului numit cezar[91], marele împărat al păcătoșilor de ghiauri la Roma (*Rum*), la craii Franței (*França*) și Veneției și la voievodul Transilvaniei[92] și la emirii din Moldova[93] și Țara Românească[94] și Raguza, (*Dubrovenedik*),... precum și la suveranii Alepului, Siriei, Bagdadului, Diarbekirului, Basrei și altor supuși ai padișahului...

75 ACORDAREA MARELUI VIZIRAT LUI SIAVUȘ-PAȘA[95] ȘI TRIMITEREA OȘTII DIN DEȘT-I KÎPCEAK LA DEMIR-KAPU[96]

<S-a emis firman ca, împreună cu beilerbeiul de Rumelia, să plece și sangeacbeii de Küstendil, de Silistra și Nicopol, împreună cu timarioții și zaimii lor, de la Deșt la Demir-Kapu. În august-septembrie 1582 990 șaban ei au pornit din Caffa>.

79 POVESTIRE DESPRE MOARTEA STĂPÎNULUI (*HAKIM*)[97] DE SILISTRA, IAKUB-BEI, ȘI DESPRE ÎNFRÎNGEREA OȘTII SALE

<Acest emir moare într-o ciocnire cu perșii, deși oastea sa era pe punctul de a obține victoria>.

În clipa aceea, cîțiva nelegiuiți (*bi-din*) dintre ereticii[98] din Dobrogea mergînd la Rustem-han[99], i-au dat vestea îmbucurătoare despre moartea beiului, precum și a alaibeiului. Atunci, ereticii[100], întorcîndu-se, i-au înfrînt pe musulmani.

<Au fost măcelăriți 700—800 de oameni, iar unii au fost luați în captivitate>.

[90] Mehmed-Ghirai al II-lea, fiul lui Devlet-Ghirai (1577—1584/985—992).
[91] Rudolf al II-lea, împăratul Austriei.
[92] Sigismund Báthory.
[93] Iancu Sasul, fiul lui Petru Rareș (21 noiembrie 1579 — august 1582).
[94] Mihnea Turcitul, fiul lui Alexandru al II-lea (25 iulie 1577—1583).
[95] Siavuș-pașa, de origine croat, a fost de trei ori mare vizir, între anii 1582 și 1593 (990—1001).
[96] „Poarta de Fier”, localitate în Transcaucazia.
[97] *Hakim*: aici în sens de conducător de oaste, comandant de cetate.
[98] *Kîzîlbaș*, denumiți așa după bonetele roșii pe care le purtau.
[99] Căpetenia oștii persane.
[100] Perșii.

80 LUPTA LUI OSMAN-PAŞA[101] CU IMAM-KULU ŞI ÎNFRÎNGEREA ACESTUIA <DIN URMĂ>

În 18 rebi din anul 991[102], acei din oastea Silistrei care au scăpat din lupta de mai sus au venit la Osman-paşa care, adunînd şi restul oştii islamice, i-a liniştit şi i-a atras spre el.

<Urmează relatarea răzbunării cu ajutorul trupei silahdarilor>.

125 <Cucerirea cetăţii Behke[103] şi construirea Ieni-Hisarului[104]. Anul 1000[105]>.

DESCRIEREA CELEI DE A DOUA EXPEDIŢII ÎMPOTRIVA GHIAURILOR

Primăvara, o dată cu apariţia florilor, el (Derviş Hasan-paşa) a început să adune oaste. El a alcătuit o oaste mare, strîngînd din Bosnia pe timarioţi şi pe zaimi, pe emirii mazilıţi şi pe cei care se aflau în posturi, precum şi pe neferii şi pe agalele cetăţilor de serhat şi chiar raiaua valahă (*Eflakan re'ayasîn*)[106]...

128 ÎNFRÎNGEREA ŞI ÎNECAREA LUI HASAN-PAŞA

. . . Sinan-paşa i-a dat lui Hasan-paşa Timişoara, iar pe fiul său <Mehmed-paşa> l-a numit în Rumelia.

129 . . . În vremea aceea, Hasan-paşa luase cunoştinţă despre sosirea taberei ghiaurilor într-un loc apropiat. Generalul croat (*Hîrvat djenerali*) şi blestematul de ban de Erdelik[107], depunînd toate sforţările, aduseseră cu ei pe toţi purtătorii de săbii şi toată raiaua care era sub stăpînirea lor.

Primind ajutor şi de la austrieci, ei au mers asupra oştii turceşti care, neputînd rezista, a fost înfrîntă. Sosind la podul construit, din cauza învălmăşelii din oaste trecerea nu a fost cu putinţă şi mulţi s-au înecat...

148 POVESTIRE DESPRE ÎNTÎLNIREA CUCERITORULUI DE ŢĂRI, HANUL TĂTĂRESC[108], CU OASTEA ISLAMICĂ

<Incursiunea oştii tătare, în frunte cu Gazi Ghirai-han, prin Polonia, spre Solnoc>.

Se povesteşte că în expediţia împotriva Moldovei (*Kara-Eflak seferinde*[109]), gloriosul han[110] salutîndu-l pe răposatul gazi sultan Suleiman-

[101] Mare vizir în: decembrie 1584 — decembrie 1585 (990—993).
[102] 14 mai 1583.
[103] Fortăreaţă în Bosnia.
[104] „Cetatea Nouă"; probabil Nova Palanca.
[105] 19 octombrie 1591 — 7 octombrie 1592.
[106] Este vorba de vlahii din sudul Dunării.
[107] Localitate în Bosnia sau ban de Ardeal (*Erdel*) (?).
[108] Gazi-Ghirai al II-lea, fiul lui Devlet-Ghirai (1588—1607/996—1016).
[109] Este vorba de expediţia împotriva Moldovei din 1538/945. Pecevi numeşte aici Moldova *Kara-Eflak* în loc de *Kara-Bogdan*.
[110] Sahib-Ghirai I (1532—1551).

han [111], ei au călătorit mergînd scară lîngă scară, într-un loc apropiat de oastea împărătească. Apoi, salutîndu-l din nou, s-a întors la menzilul său.

<Urmează descrierea ceremoniei în prezența sultanului>.

152 SOSIREA OAMENILOR VICLEANULUI MIHAI, VOIEVOD AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI [112], ȘI PRIMIREA HARACIULUI

Voievozii Țării Românești dădeau din trecut cai (*barghir*) pentru tunurile necesare expedițiilor împărătești. De asemenea și de astădată, pe vremea expediției asupra cetății Vesprem (*Besprim*), deși el (Mihai Viteazul) trimisese 200—300 de cai, totuși din partea vizirului cel merituos [113] plecaseră din Belgrad, din nou, oameni spre a cere cai și a procura bani (*hazine*). Dar pentru că nu reușise ca acești cai să sosească înainte de plecarea lui <a marelui vizir> din Belgrad, el <Mihai Viteazul> meritase mustrare și pedeapsă. Oamenii săi au sosit în șesul Ianîk, aducînd un număr de vreo 400 de cai, banii (*hazine*) pentru care se angajase, precum și niște daruri ce se cuveneau.

Deoarece oamenii nu sosiseră la timp, după ce au fost ocărîți, ei au fost duși pe cîmpul de osîndă. Mehmed-pașa, fiul <marelui vizir> [114], aflîndu-se în acel loc, i-a scăpat de la moarte cu mii de rugăminți și recunoștințe. Dar, refuzînd darurile lui <Mihai Viteazul>, el <Sinan-pașa> a grăit : „Inșallah ! [115] după această <campanie>, prima noastră expediție va fi împotriva Țării Românești. De ce trebuie ca țara padișahului să fie dată unor ghiauri nepăsători și fără de lege ?".

Spunînd astfel, el a amenințat cu oprire și închisoare pe oamenii care veniseră ; apoi, slobozindu-i la Belgrad, i-a trimis cu o ilustră poruncă,
153 aspră și strașnică, în acest sens <că vor merge asupra lui Mihai Viteazul>.

Rătăcitul de Mihai era însă un ghiaur nenorocit (*bedhal*) ; el se pregătise și era pornit pentru răscoală. Cînd a primit această dojană din partea serdarului, el a ridicat numaidecît steagul răscoalei și i-a nimicit pe musulmanii care se găseau în Țara Românească. Cu ajutorul lui Allah se va povesti în continuare tot ce a făcut el <Mihai Viteazul>.

---

[111] Suleiman Magnificul (1520—1566).

[112] Mihai Viteazul.

[113] Mare vizir era Sinan-pașa (1580—1596), care conducea operațiunile militare de la frontiera Ungariei împotriva Austriei.

[114] Mehmed-pașa, fiul lui Sinan-pașa ; a fost între altele și beilerbei de Rumelia, alternînd cu Hasan-pașa, fiul lui Sokollu Mehmed-pașa.

[115] „Dacă vrea Allah"', urarea obișnuită a musulmanilor.

1003 [116]

156 DESPRE UNELE MĂSURI NECHIBZUITE ALE SERDARULUI <SINAN-PAŞA> ŞI CHIAR DESCRIEREA GREŞELILOR ŞI A CUSURURILOR SALE

158 ... De asemenea, nearătînd prietenie faţă de voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei, el a făcut ca aceştia [117] să se răscoale. Totodată, despre multe alte măsuri proaste de ale sale nu s-a ştiut atunci.

Ele au ieşit la iveală mai tîrziu şi dacă le-am descrie pe toate din amănunt, am lungi prea mult povestirea.

De asemenea este cunoscut faptul că prelungirea expediţiilor a fost urmarea măsurilor sale nechibzuite. La temelia tuturor se afla faptul că raiaua nu era ocrotită şi că ghiaurii obţineau victorii în toate părţile. În cele din urmă s-a încheiat totuşi pace (*sulh*), dar nu potrivit cu onoarea Islamului.

RĂSCOALA VOIEVODULUI MOLDOVEI [118] ŞI MOARTEA CA UN MARTIR A LUI MUSTAFA-PAŞA [119]

Cînd s-au hotărît expediţiile ungureşti, cel care era cezarul [120] a trimis scrisori (*name*) către toţi emirii ghiauri din împrejurimi. Mai cu seamă Papa de la Roma (*Rim Papa*) [121], cel fără de lege, care era capul tuturor răutăţilor, scriind diferite scrisori pline de uneltiri şi speriindu-le în toate felurile, a îndemnat popoarele creştine să se unească între ele.

De aceea, Transilvania, Ţara Românească şi Moldova, unindu-se şi înţelegîndu-se între ele, au hotărît să se răscoale. Ele au început să atace tîrgurile şi satele aflate pe malul Dunării.

Pe vremea aceea, voievodul Moldovei era unul pus de Sinan-paşa. Ferhad-paşa, hotărînd mazilirea acestuia, a dat locul său unui tînăr dintre beizadelele Moldovei. Acest tînăr crescuse chiar la Curtea (*hazine*) lui Ferhad şi, după părerea unora, îmbrăţişase şi islamismul.

De asemenea, s-ar putea ca din pricina lăcomiei sale ticăloase, el (Ferhad-paşa) să fi consimţit la trecerea lui la islamism.

Şi în sfîrşit, după toate acestea, potrivit obiceiului, dînd pe lîngă noul voievod un capugibaşi, un *iskemle* <*agasî*> şi un ceauş, l-a trimis în

[116] Muharrem 1003 = 16 septembrie — 15 octombrie 1594.
[117] Mihai Viteazul şi Aron Tiranul.
[118] Aron Tiranul (12 octombrie 1592 — 3 mai 1595).
[119] Mustafa-paşa, fost beilerbei de Maraş (Asia Mică).
[120] Împăratul Austriei, Rudolf (1572—1612).
[121] Papa Grigore al XIII-lea (Clement al VIII-lea) (1592—1605).

Moldova. Dar fostul voievod (*mir*) [122], răzvrătindu-se, i-a trimis înapoi pe cei care veniseră. Atunci aceştia au cerut ajutor de la Poartă.

A fost numit cu o ceată de ostaşi, Mustafa-paşa care fusese mazilit din Maraş şi care fusese beilerbei, cu funcţia de chehaia al marelui vizir Sinan-paşa. Fuseseră trimişi de asemenea şi unele agale ale sale (ale lui Sinan-paşa) care posedau *zeamete* mari, ca să scape de plata unor dări pentru care li se dăduse firman. Cînd aceştia au ajuns acolo, gloriosul han, adică Gazi Ghirai, se întorcea din expediţia din Ianîk şi venise în apropiere de acel loc. Ei nu l-au aşteptat pe han şi nici nu i-au cerut ajutorul. Cum au ajuns însă în Moldova, ei au fost înfrînţi. Beilerbeiul (*mirimiran*) a fost ucis şi cea mai mare parte din oastea aleasă, care se găsea lîngă el, a fost nimicită şi umilită. După aceea răscoalele lor s-au întărit din zi în zi.

159 ADEVĂRUL DESPRE RĂSCOALA RĂTĂCITULUI DE MIHAL (MIHAI VITEAZUL)

În anul 1003 [123] cînd umilul de mine [124] eram defterdar de Dunăre [125], am fost oaspete într-un orăşel din Dobrogea (*Dobridje*) cu numele de Pazarğik care fusese mai înainte un sat. Cadiul de acolo era un om bătrîn, căruia i se spunea Ali-Djan efendi. Acesta, venind, s-a întîlnit cu mine. În timpul convorbirii, el a povestit astfel despre păţania pe care a avut-o cu rătăcitul de Mihai: „Creditorii rătăcitului de Mihai din Bucureşti (*Bükreş*), capitala beilor Ţării Româneşti, poate erau mai mult de patru mii de oameni. Cei mai mulţi dintre aceştia erau ieniceri şi mai mari ai oştirii. În fiecare zi, ei mergeau asupra nelegiuitului mai sus-arătat şi
160 aruncau pietre în sarai [126], căruia în limba lor îi spuneau *Kurta*[127], şi dărîmau diferite părţi ale acestuia. Ei puneau mîna pe ce apucau, îi băteau pe oamenii aflaţi la poarta sa şi îi răneau. Toţi aceştia îl săturaseră de viaţă pe afurisitul de Mihai.

Într-o zi el i-a strîns şi le-a zis: „Dacă mă omorîţi, veţi pierde şi ultima voastră avere. Ascultaţi de mine şi înţelegeţi ceea ce vă spun eu. Ţinuturile Ţării Româneşti sînt împărţite în *cadiate* [128]. Mergeţi cîţiva oameni pe lîngă omul meu din fiecare *cadiat* şi aduceţi avuţia încasată. Apoi luaţi din ea partea care vi se cuvine". În sfîrşit, după multă gîlceavă

---

[122] Aron Tiranul.
[123] 16 septembrie 1594 — 5 octombrie 1595.
[124] Adică cronicarul Pecevi.
[125] În text: *Tuna defterdari*. Defterdarlîcul de Dunăre a fost înfiinţat, probabil, pe vremea lui Suleiman Magnificul.
[126] Palatul domnesc.
[127] „Curtea" domnească.
[128] În text: *Kadilik*, aici în sens de *judeţ*.

şi îndărătnicie, i-a convins. În felul acesta, a ales dintre ei vreo 500 de oameni. El a luat această măsură numai ca să scape timp de cîteva zile de apăsarea lor.

După ce au trecut cîteva zile, adunînd bunuri, ei s-au întors. Dar, de data aceasta, lucrurile nu erau îndeajuns pentru toată datoria. Atunci el le-a spus : „Să facem mai întîi socoteala datoriei noastre şi apoi, potrivit banilor, să-i împărţim după cum se cuvine fiecăruia”. După o lungă împotrivire, au căzut la învoială şi cu aceasta.

„Acum, pentru socotirea < datoriilor > să vină cadiul de Giurgiu (*Ierkökü kadîsî*) [129]. Totdeauna cînd era în Ţara Românească o astfel de pricină din partea musulmanilor, veneau cadiii de Giurgiu, fiind însărcinaţi prin ilustre porunci pentru aranjarea lor. Şi de astă dată au trimis, ca de obicei, o caleaşcă (*koci*) şi un om. Umilul de mine [130] eram ajutor de cadiu (*naib*) la Giurgiu. Ca prin minunea lui Allah, cadiul nostru a fost găsit cam bolnav şi m-a trimis pe mine, unchiaşul vostru (*dayînîzî*). Am ajuns la Bucureşti (*Bükreş*) şi am făcut socoteli timp de o zi, două. Socoteala se făcea în felul următor : De pildă, vine un om şi arată act (*temessük*)[131] pentru 60 de poveri (*yük*) [132] de aspri. El (Mihai) spune : „E adevărat, dovada este a mea”. Datornicul zice : „Dar ce-mi dai ? Spune-le pe soiuri !”. El (Mihai) zicea : „Iată 60 de poveri de aspri”. După multă ceartă şi îndîrjire îl convinge pe acesta să-şi arate lucrurile. De exemplu : zece poveri
161 bani, un hanger, lucrat meşteşugit, în valoare de 20 de poveri, un obiect de casă (*raht*) de cinci poveri ; în sfîrşit toate acestea se ridicau la suma de 60 de poveri. Dar acum musulmanul zicea : „Tu nu poţi să dovedeşti preţuirea lor adevărată şi acest lucru îl ştii şi tu şi îl ştiu şi eu. Tot ce mi-ai dat este pe un preţ de trei-patru ori mai mare. Hangerul pe care mi l-ai dat cu 20 de poveri, ţi l-aş da cu cinci sau chiar cu trei poveri”.

După multe vorbe şi gîlcevi, îl făcea pe acesta să primească, în loc de 60 de poveri, 30 sau 40 de poveri. Apoi, spunea : „Cadi efendi, scrie !” şi mă punea să trec în catastif.

De asemenea, punea şi pe scribii săi să noteze. Tot ce era mai puţin de zece poveri nici nu a pus la socoteală. Spunea că „acestea sînt nimicuri !”. În felul acesta datoria sa (a lui Mihai) s-a ridicat la 7 000 de poveri (*yük*) de aspri (*akce*).

Cînd umilul de mine am ieşit afară, un ghiaur, cu care eram prieten încă de mult şi, de cîte ori veneam sau plecam, poposeam în casa lui şi

[129] Judele turc al cetăţii Giurgiu.
[130] Ali-Djan efendi.
[131] *Temessük* : act, dovadă, chitanţă.
[132] Un *yük* = 100 000 aspri (1 000 taleri).

cîteodată aveam unele socoteli cu el, s-a apropiat de mine şi m-a întrebat : ,,Hodja Ali-Djan, de cîţi ani încoace mîncăm noi împreună pîine şi sare ?". I-am spus că trebuie să fie vreo douăzeci de ani. „Prin urmare — mi-a spus el — vreau să-i fiu recunoscător lui Allah pentru pîine şi sare şi să-ţi plătesc datoria". Eu l-am întrebat : „Ce să fie oare ?", iar el mi-a zis : „Dacă vrei să-mi asculţi cuvîntul, să nu rămîi aici pînă la chindie (*ikindi*) şi, de asemenea, mergînd la Giurgiu (*Ierkökü*), să nu te laşi dus pe gînduri, ci să te străduieşti să pleci îndată la Rusciuk şi să treci Dunărea cu un ceas mai devreme". Eu l-am întrebat : „Care este pricina ?", iar el mi-a răspuns : „Ţi-am spus eu ceva ? De ce mă întrebi pricina ?". Eu i-am grăit : „Nu mi-ai zis aşa şi aşa ?", iar el mi-a spus : „În astfel de împrejurări eu spun aiureli ; cîteodată mă apucă nebunia".

N-am putut să-l fac să-mi spună din nou acest lucru. Dar am văzut că oraşul nu era ca mai înainte. Aici era o mişcare, o mulţime adunată. Nici un ghiaur nu era liniştit. Atunci, urcîndu-mă îndată în caleaşcă, m-am întors în mare grabă. Am venit la Giurgiu (*Ierkökü*) şi m-am grăbit să-i spun cadiului cum stau lucrurile. Însă afurisiţii de ghiauri, în clipa în care umilul de mine ieşeam din Bucureşti, i-au ucis pe toţi musulmanii [133] care se găseau acolo şi apoi, formînd cete, au venit la Giurgiu.

Negăsind alt mijloc, m-am dezbrăcat de îndată şi, fiind un înotător foarte bun, am trecut Dunărea înot. Afară de mine a mai trecut încă un om. Dintre locuitorii Giurgiului, care, cu femei şi copii, erau poate 3 000—4 000 de suflete, n-a scăpat niciunul, afară de noi doi.

162 Au fost luate ca pradă o mulţime de bogăţii. Multe femei şi mulţi bărbaţi au fost duşi în captivitate ; de asemenea şi oraşul a fost incendiat...

164 FERHAD-PAŞA AJUNGE MARE VIZIR ŞI ESTE NUMIT SERDAR ÎMPOTRIVA ŢĂRII ROMÂNEŞTI

165 În anul 1003 [134], pe vremea întronării lui Mehmed al III-lea, caimacamul Ferhad-paşa a ajuns mare vizir în locul lui Sinan-paşa, surghiunit la Malgara [135].

Rebelii din Ţara Românească cea neascultătoare, trecînd în iarna aceea Dunărea îngheţată, împreună cu rătăcitul de Mihai, au devastat în întregime orăşelul Rusciuk, precum şi tîrgurile şi satele din acel ţinut, luînd în robie bărbaţi, femei şi copii fără număr şi fără seamăn. Pe cei mai mulţi bărbaţi i-au ucis, iar pe cei care erau bogaţi i-au pus în lanţuri.

---

[133] Pe creditorii turci.
[134] 16 septembrie 1594—5 septembrie 1595.
[135] Localitate în Turcia europeană de azi, la sud-vest de Tekirdag.

Răutăţile şi nelegiuirile lor au fost înfăţişate la tronul împărătesc al padişahului.

Atunci, sus-numitul <Ferhad-paşa> fiind numit serdar peste întreaga oştire, a fost însărcinat să meargă în primăvară în părţile acelea.

NUMIREA LUI MEHMED-PAŞA, BEILERBEI DE ANATOLIA, CA SERDAR PENTRU PAZA PĂRŢILOR BUDEI

În acelaşi an, adică în acest an binecuvîntat [136], toată oastea islamică, împreună cu onoratul serdar, fiind ocupată în Ţara Românească cea neascultătoare, a fost de asemenea nevoie, pe cît posibil, să fie păzite şi serhaturile Budei. Pentru aceasta, efendiului nostru cel răposat, Lala-Mehmed-paşa, beilerbei de Anatolia, i-a sosit un ilustru berat cu porunci şi s-a dat firman în sensul următor : „În cursul acestui an binecuvîntat, din pricina nevoilor, marele vizir[137] fiind numit cu oaste islamică să meargă împotriva Ţării Româneşti cea neascultătoare, pe tine, de asemenea, te numesc mare comandant asupra oştii islamice care se află în acele părţi ; să depui sforţări pentru paza şi apărarea <serhaturilor>".

<Schimbări de funcţii: Hasan-paşa, fiul lui Sokollu Mehmed-paşa, în loc de Vidin, a primit Rumelia>.

166 ABUZURILE OSTAŞILOR DIN BULUCURI [138] ŞI DESCRIEREA FELULUI ÎN CARE EI ŞI-AU GĂSIT PEDEAPSA

<Răscoala culogliilor [139] din cetatea Ghendje împotriva marelui vizir Ferhad-paşa pentru neplata soldelor. Încercarea lui Ferhad de a linişti cu vorbe oastea. Descrierea răscoalei spahiilor care cer insistent capul lui Ferhad-paşa. Trimiterea lui Sinan-paşa şi a lui Djigalazade în exil. Se refuză orbirea lui Sinan-paşa cu fierul înroşit, fiind considerată o pedeapsă barbară>.

168 PLECAREA LUI FERHAD-PAŞA SPRE ŢARA ROMÂNEASCĂ; MAZILIREA ŞI APOI UCIDEREA SA

<La 17 şaban din anul 1003 (22 aprilie 1595) Ferhad-paşa pleacă din Istanbul împotriva Ţării Româneşti. Traversarea Rumeliei, răzvrătirea tunarilor şi a oştii ienicerilor la Adrianopol. Caimacamul Ibrahim-paşa, omul lui Sinan-paşa, ajutat de Bostanzade Baki efendi ş.a., uneltesc pe lîngă sultan împotriva lui Ferhad, care, datorită acestora, este înlocuit cu Sinan-paşa. Acesta trimite oameni pentru uciderea lui Ferhad>.

[136] <1003> = 1595.
[137] Ferhad-paşa.
[138] *Bölük* : denumirea unor unităţi de ieniceri.
[139] Ieniceri recruţi.

169 Țara Românească fusese acordată lui Satîrgi Mehmed-pașa [140] spre a fi un beilerbeilic [141]. Acela fiind la Rusciuk, i s-a dat firman ca el să păzească tezaurul (*hazine*) și munițiile (*gebehane*).

Dar, cu două zile înainte de sosirea chehaiei de capugii, oamenii săi (ai lui Ferhad) au ajuns cu această știre tristă de mazilire și de osîndă. Ostașii și alaiul său, cu toții la un loc, erau vreo 3 000 de oameni. Pregătindu-se cu unelte de luptă, el l-a adus pe Satîrgi-pașa, în timp ce nici unul dintre ostași nu știa nimic. Predîndu-i ilustrul sigiliu și vistieria, precum și altele, i-a zis : „Eu am fost mazilit”. Apoi, încălecînd pe cal, s-a îndreptat spre Poartă.

După două zile, chehaia de capugii, sosind la ordia împărătească a făcut împreună cu Satîrgi arz către Sinan-pașa asupra celor întîmplate. Sinan-pașa era încă la Istanbul și oastea siriacă (*Samkulu*) venise pentru expediție.

<Măsurile luate de Sinan-pașa pentru prinderea și omorîrea lui Ferhad de o ceată siriacă, căreia i-a promis tot avutul fostului vizir, cerînd în schimb capul acestuia. Urmărirea lui Ferhad-pașa de către trimișii lui Sinan. Acesta reușește să vină la Istanbul și să obțină sprijin din partea sultanei-*valide* [142]. În urma uneltirilor lui Ibrahim, este însă aruncat în Iedi-Kule și ucis>.

170 PLECAREA MARELUI VIZIR ȘI SERDAR SINAN-PAȘA ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ CEA NEASCULTĂTOARE ȘI ÎNFRÎNGEREA SA

<Pornirea din Istanbul, popas la Adrianopol și sosirea lui Sinan-pașa la Rusciuk>.

171 Cu cîteva zile înainte de sosirea sa la Rusciuk, asupra lui Hasan-pașa, fiul vizirului <Sokollu> Mehmed-pașa, venise un număr de 8 000 de ghiauri, dar, prin bunătatea lui Allah cel prea înalt, el îi înfrînsese. Au fost aduși mulți prinși și multe tigve.

De acolo, trecînd podul de peste Dunăre, au descins în șesul Giurgiului și de aici au pornit spre București (*Bükreș*). Dar fiecare mlaștină, fiecare pădure de stejar [143] se umpluse cu mii de ghiauri. Ei se apropiau mereu de oastea islamică și se învîrteau în jurul oștii împărătești. Din voia lui Allah, oastea islamică a fost cuprinsă de o mare spaimă, încît nu putea să opună nici o împotrivire. Astfel, Haidar-pașa, beilerbei de Rumelia, și-a găsit o moarte de martir într-o mlaștină ; iar Satîrgi Mehmed-

[140] I. Hammer, bazat pe Pecevi, face o descriere sinistră a persoanei lui Satîrgi (*Hist. de l'Empire ottoman*, ed. I, Hellert, vol. VII, p. 346, nota 1).

[141] Adică pașalîc turcesc.

[142] *Sultana-mamă* ; venețiana Baffa.

[143] În text : *meșezar* (de la *meșe* : stejar).

pașa, care, urma să fie beilerbei de Țara Românească, a fost rănit pe cînd fugea.

Apoi au ajuns la o mlaștină unde, din pricina învălmășelii, Mustafa-pașa, fiul lui Aias-pașa[144], fratele serdarului, și Husein-pașa, care era *mutasarrîf* de Nicopol, au fost călcați în picioare. Orgoliosul serdar (Sinan-pașa), căzînd de pe calul său și fiind departe de ostașii săi, s-a înfundat în mlaștină. Rămas pe jos și înspăimîntat, cînd se ridica, cînd se așeza, cînd înainta. Atunci a venit unul dintre vitejii Rumeliei numit Deli-Hasan [145], cunoscut prin puterea sa, și, luîndu-l în spinare, l-a scos din mlaștină. După aceea, mai sus-numitul Deli-Hasan a devenit vestit sub numele de Batakci [146] Deli-Hasan și a murit pe cînd era *delibașî* [147] al marelui vizir Kodja-Murad-pașa.

Pe la începutul lunii muharrem cel venerat din anul 1004 [148] au ajuns la București unde au făcut un popas și în timp de 15 zile au clădit o mică palancă. În localitatea aceea au dat învoire oștii să facă incursiuni (*akîn*).

Într-adevăr, nu au ținut seamă de apropiere sau depărtare și, devastînd multe ținuturi ale Țării Românești, s-au întors teferi și cu multă pradă. În sfîrșit, nu au putut să pătrundă în Transilvania cea josnică [149]. Ridicîndu-se de acolo, în a șasea zi au ajuns la Tîrgoviște (*Tergoște*) unde au stat și s-au odihnit o lună întreagă și au construit o cetate. L-au lăsat
172 acolo pe Ali-bei, fiul lui Haidar-pașa, sangeacbei de Ciorum, cu oastea eialetului de Trapezunt (*Trabzun*). Iar dintre emiri, au pus pentru paza cetății pe sangeac<beii> de Küstendil și Avlona (*Dilvina*).

<Se fac diferite numiri de pași pentru paza Tîrgoviștei, dar oastea refuză să rămînă, deoarece îi este frică de dușmani>.

Apoi au pornit din acel menzil (Tîrgoviște) și s-au așezat la cale de o poștă (*koșulukluk*).

Dar rătăcitul de Mihai, fiind pregătit într-un loc din apropiere, aștepta întoarcerea oștii islamice pe care o urmărea din ochi. El a venit pe neașteptate și s-a așezat pe locul de unde plecase Hasan-pașa. Gaziii care rămăseseră în cetate au ieșit și au dat mîna [150] cu cei veniți, dar, neputînd rezista, s-au întors în cetate. Cînd această știre a ajuns la serdar, el a spus : „Să ne întoarcem și să-i ajutăm". Atunci au apărut iarăși

---

144 Aias-pașa a fost mare vizir (1536—1538). Este cunoscut și ca istoriograf otoman.
145 „Hasan cel Nebun".
146 *Batakci* : mlăștinar.
147 *Delibașî* : căpitan peste categoria de oști numită *deli* sau *delir*.
148 Evail muharrem 1004 = 6—15 septembrie 1595.
149 În text : *Erdel-i-erzel*.
150 În sens de „s-au luptat".

vreo 300 de ghiauri dintr-o pădure mlăştinoasă. 5 000—6 000 de ostaşi dintre rumelioţi au plecat împotriva lor, dar s-au întors înfrînţi. De mirare era faptul că dintre aceşti 5 000—6 000 de oameni nici unul nu era teafăr, adică nu se putea spune că nu s-au luptat şi că nu au depus sforţări.

Între timp, rătăcitul de Mihai, dînd foc Tîrgoviştei, i-a trecut prin sabie pe toţi cei care rămăseseră acolo. A sosit vestea că, înfigînd suliţa în Ali-paşa şi în cîţiva *mirlivale* [151], el i-a fript. De asemenea, serdarul, pierzîndu-şi capul, n-a mai ştiut ce să facă, iar Satîrgi, care urma să fie beilerbei <în Ţara Românească>, zicînd că îi este peste putinţă să rămînă, au dat foc de îndată Bucureştiului.

Punînd să fie retrase vistieria, uneltele şi muniţiile şi tunurile, au fugit spre podul de pe Dunăre. Unul dintre tunurile bune şi frumoase rămăsese în mlaştină. Hasan-paşa l-a scos cu mare greutate cu ajutorul oamenilor săi şi a ostaşilor săi siriaci şi l-a ajuns cu el din urmă pe serdarul cel neruşinat.

173 Cînd au ajuns la Giurgiu, s-au grăbit care mai de care să treacă peste pod. Cei care veniseră mai înainte au reuşit să treacă, iar cei care sosiseră mai tîrziu au rămas pe partea Ţării Româneşti, din pricina faptului că ghiaurii au tăiat podul. Multe mii de suflete au pierit, murind în acele părţi, şi multe tunuri şi muniţii, precum şi alte unelte de luptă au rămas risipite pe acolo.

Pe scurt, el (Sinan-paşa) a avut o faimă aşa de proastă, încît nu le-a mai fost dat musulmanilor să cunoască ceva asemănător.

<Sinan-paşa însuşi a căzut în groapa săpată lui Ferhad-paşa, iar fiul său Mehmed a pierdut Esztergomul în Ungaria>.

În acest timp, eu, robul lui Allah, eram asediat la Esztergom. Deşi nu cădea în sarcina mea, totuşi eu am fost cel care, ieşind <din cetate>, am vorbit despre condiţiile predării. Pe atunci, generalul din Ujvár, adică beilerbeiul Ialgî Mikloş [152], era un cunoscut afurisit duşman al musulmanilor de la serhat şi tot acest ghiaur era cel care obţinuse cu tunurile de lemn victoria asupra cetăţii Ianîk. El a început să povestească amănunţit că oastea islamică a fost înfrîntă şi nimicită în Ţara Românească şi că Sinan-paşa s-a înfundat din mlaştină în mlaştină.

<Urmează discuţia dintre cronicarul Pecevi şi generalul de mai sus asupra evenimentelor din Ţara Românească, cărora autorul nu le dădea crezare>.

---

[151] *Mirliva* : sangeacbei.

[152] Ialgî Mikloş, căpitan de Ujvár.

174 SOSIREA HANULUI TĂTĂRESC[153] ÎN MOLDOVA ŞI SUPUNEREA RAIALEI FAŢĂ DE EL

În anul 1004[154], pe cînd neruşinatul serdar se afla încă în părţile Ţării Româneşti, au venit agalele de încredere cu scrisori ilustre (*name-i şerif*) din partea hanului de viţă nobilă, prin care arătau că hanul a intrat în Moldova cu o oaste nenumărată şi că raialele Moldovei s-au învoit pentru ascultare şi supunere. În acelaşi timp se arăta în scrisori că ei (tătarii) îşi iau asupra lor obligaţia de a-i prinde şi fereca în lanţuri pe rătăcitul de Mihai şi pe renegatul Răzvan[155], răzvrătiţii care au pus la cale răscoala, şi de a-i preda serdarului. De asemenea, cereau ca de azi înainte să fie numit domn peste raiale unul dintre emirii islamici şi acesta să fie dintre emirii tătari. Agalele care veniseră au adus la cunoştinţă şi au întărit acestea şi prin viu grai.

Dar sultanul neprimind această cerere, nu au luat-o în seamă, socotind aceasta ca o asociere la domnia vilaietului Moldovei.

ASEDIEREA CETĂŢII TIMIŞOARA DE CĂTRE ARDELENI ŞI PLECAREA LUI DJAFER-PAŞA PETRU SALVAREA EI

În anul 1004[156], după ce neruşinatul serdar <Sinan-paşa> a intrat în Ţara Românească cea neascultătoare, a trimis o scrisoare (*name*) cu un ceauş[157] în Transilvania cea josnică, scriind: „Am aflat că rătăcitul de Mihai şi răufăcătorul de renegat, numit Răzvan, care s-au răsculat împotriva norocosului padişah, au intrat în Transilvania din pricina atacului oştii islamice. Desigur, dacă după obiceiul vechi îţi menţii supunerea şi sinceritatea faţă de norocosul nostru padişah, atunci să-i prinzi şi să-i pui în lanţuri pe cei mai sus-numiţi şi să-i trimiţi cu oamenii tăi viteji la oastea împărătească".

175 Dar mai sus-pomenitul ardelean, arătîndu-şi pe faţă răzvrătirea sa l-a întors pe ceauş cu răspunsuri nepotrivite. Apoi <ardeleanul> şi-a trimis oastea sa purtătoare de semne de înfrîngere la asediul Timişoarei.

Hadîm Djafer-paşa, care venise la Belgrad, s-a îndreptat asupra acestora cu oamenii săi care se găseau cu el, precum şi cu oastea din acele părţi. Atunci, afurisiţii, neputînd să mai rămînă, s-au retras de lîngă cetate

[153] Gazi Ghirai al II-lea, fiul lui Devlet-Ghirai (1588—1606).
[154] 6 septembrie 1595— 24 gugust 1596.
[155] Ştefan Răzvan (3 mai—august 1595).
[156] 6 septembrie 1595 — 24 august 1596.
[157] Este vorba de Madjaroglu, care a devenit paşă (vezi p. 384, n. 142).

şi, ridicîndu-şi tunurile, au plecat în capitala lor nenorocită. Cu milostivirea lui Allah cel prea înalt, sus-numitul Djafer-paşa, la rîndul său, s-a întors, pregătind cele necesare pentru Timişoara.

ASEDIEREA CETĂŢII ESZTERGOM DE CĂTRE NECREDINCIOŞI ŞI PLECAREA OŞTII ISLAMICE DUPĂ ÎNFRÎNGERE

<Asedierea cetăţii Esztergom în luna zil-hidjge 1003 [158]. Mehmed-paşa, fiul lui Sinan-paşa, vine ca beilerbei de Buda>.

Au venit în cîmpia Dunării cu oştile vilaietutilor lor : Sinan-paşa, beilerbei de Buda, şi Mihalidjli Ahmed-paşa, beilerbei de Timişoara, şi răposatul Tiryaki Hasan-paşa, beilerbei de Szigetvár, şi Mahmud-paşa, beilerbei de Alep, şi Osman-paşa, beilerbei de Ianîk.

188 MAZILIREA SERDARULUI SINAN-PAŞA ŞI NUMIREA ŞI MOARTEA LUI LALA-MEHMED-PAŞA

Cînd s-a făcut cunoscut padişahului, ocrotitorul lumii, că din pricina proastelor măsuri ale serdarului Sinan-paşa oastea islamică a fost amărîtă şi înfrîntă în asemenea hal în partea Ţării Româneşti şi că din pricina laşităţii fiului său, Mehmed, în partea Budei, ghiaurii au obţinut victorie asupra cetăţii Esztergom, atunci padişahul l-a mazilit pe Sinan-paşa, iar în locul lui l-a numit pe Lala-Mehmed-paşa <care a murit însă peste cîteva zile>.

192 MAZILIREA DEFTERDARULUI [159] IBRAHIM-PAŞA ŞI NUMIREA LUI GHEDJ-DUHAN CA DEFTERDAR

<Înaintarea spre cetatea Solnoc. După 5 rebi-ul-evvel 1005 [160], în urma unor lupte cu austriecii>, s-a hotărît ca ghiaurii austrieci să fie impuşi la tribut (*haradj*) întocmai ca şi Ţara Românească şi Moldova.

<Descrierea amănunţită a expediţiei lui Satirgi-paşa, în al doilea an de vizirat, împotriva Oradiei (*Varat*) în anul 1007 [161]>.

213 <Cetatea Ianik nu a fost cucerită, din cauza neluării unor măsuri de către Satirgi. I s-au trimis alte oşti. A venit şi hanul tătăresc cu multă oaste>.

[158] 7 august — 5 septembrie 1595.

[159] *Defterdar* : controlor financiar ; ministru de finanţe.

[160] 27 octombrie 1596.

[161] 4 august 1598 — 23 iulie 1599.

Printr-un *hatt-i hamaiun* s-a emis firman ca hanul, intrînd în ţinutul Transilvaniei cu o oaste tătară numeroasă, să devasteze oraşele şi împrejurimile fără să ţină seamă de nici o palancă şi de nici o cetate şi, cu acest prilej, să supună ţinutul Transilvaniei şi să-i vină de hac voievodului său, rătăcitul de Sigismund (*Zidmun*)[162], sau cel puţin să depună sforţări ca acesta să se căiască.

<Trecerea Dunării la Panciova, schimbări de dregători şi întîlnirea cu oastea tărărească>.

214 CUCERIREA CETĂŢII CENAD ÎN ANUL 1007[163]

<Sosirea oştii turceşti la cetatea Cenad şi fuga cetelor de haiduci prin păduri; urmărirea şi prinderea unora dintre ei>.

De acolo, pentru a intra în Transilvania, au ales, după un sfat, drumul care duce la Oradea (*Varat*). Pe lîngă minunatul Cenad curge un rîu numit Mureş[164]. Cînd au descins pe malul de dincoace, din pricina depărtării rîului, s-au săpat fîntîni şi au ieşit ape dulci, dătătoare de viaţă. În ziua următoare, cînd am trecut rîul, am săpat iarăşi fîntîni.

<Descrierea apelor de băut din izvoarele Transilvaniei[165]>.

ASEDIEREA ORADIEI (*VARAT*) ÎN ACELAŞI AN, 1007

Cînd s-a ajuns în apropiere de Oradea (*Varat*), s-a aflat că acesta era un oraş mare. În limba maghiară oraşului (*şehir*) i se spune „varoş". Oradea are şapte „varoşuri". Ei consideră fiecare „varoş" cîte un oraş. În fiecare zi din săptămînă se ţine un bazar într-unul din aceste „varoşuri". Era un oraş foarte înfloritor şi bogat. Bogăţia viilor şi grădinilor din împrejurimile sale este foarte mare şi fiecare din ele este rînduit în aşa fel încît a le descrie este cu neputinţă.

Cu toate acestea, locuitorii „varoşurilor" preferînd să fugă, unii dintre ei au şi plecat încărcîndu-se în care (*haraba*), iar alţii erau gata de plecare.

Tocmai atunci sosind oastea islamică, a făcut multă pradă. După aceea, au vorbit şi s-au sfătuit dacă nu este mai bine să se ostenească pentru cucerirea, mai întîi, a acestei cetăţi, sau să intre îndată în Transilvania.

---

[162] Sigismund Báthory (1598—1599, a doua oară).
[163] 4 august 1598 — 23 iulie 1599.
[164] În text: *Murneş*.
[165] Din povestirea cronicarului reiese că este vorba de ape minerale.

Atunci dregătorii cunoscători ai locului[166] au spus : „Să intrăm îndată în meterezuri şi să aşezăm tunurile, căci cetatea nu va putea rezista nici trei zile”.

Zidurile de cărămidă ale palatelor şi casele împodobite ale oraşului fiind trainice, nu a fost nevoie să se mai sape meterezuri, ci au intrat de-a dreptul în case, iar tunurile au fost şi ele rînduite. Erau numai trei tunuri. Nu au fost aduse mai multe pentru a nu fi distruse oraşele. Dar <cucerirea cetăţii> nu s-a făcut nici în trei şi nici în cinci zile. Au săpat şanţuri subterane (*lagîmlar*), dar nici acestea nu au folosit la nimic.

De aceea au trimis oameni la Agria ca să aducă tunuri şi au aşteptat mai mult de 15 zile. În sfîrşit, a sosit doar ştirea că nu s-au găsit boi pentru a trage tunurile.

216 Dacă Allah nu vrea ca un lucru să reuşească, atunci toate merg pe dos. Au mai venit şi ploi abundente, astfel că s-a aşteptat lîngă cetate mai bine de o lună.

Nu a fost măcar o zi în care să nu plouă şi să nu fie torenţi mari de apă. Prin oraş curgea un fluviu mare care se umfla în fiecare zi şi nu îngăduia trecerea chiar timp de cîteva ore.

Oastea care mergea la meterezuri se întorcea din drum sau aştepta pînă la scăderea apelor. În ordie se făcuse o băltoacă aşa de mare, încît nu se mai putea merge de la un cort la altul.

Pentru sprijinirea corturilor s-au bătut ţăruşe de statura unui om, dar din pricina furiei vîntului corturile n-au rămas pe loc.

În sfîrşit, timp de cîteva zile oastea s-a umplut de belşug. Aşa, de pildă, nu era cumpărător pentru vreo 200 de capete de vite pe 200 de aspri şi nici pentru o turmă de oi la acelaşi preţ. Dar, într-adevăr, cele mai multe fuseseră prădate de la raiaua Solnocului şi a Gyulei. Cele luate prin luptă nu erau multe. Zahereaua acelor împrejurimi a ajuns abia pentru 20 de zile şi s-a isprăvit. Apoi, a trebuit ca tătarii să aducă <zaherea> din locuri îndepărtate. Din această pricină, chila[167] de orz s-a urcat la trei şi cinci galbeni. Cînd s-a ajuns la această stare, gloriosul han tătăresc a cerut învoire pentru o incursiune de pradă, cu oastea sa, în Transilvania, spunînd : „Voi sînteţi prinşi cu cetatea, dar cel puţin nu ţineţi şi oastea tătărească”. <Serdarul> nu i-a dat însă voie, zicînd : „Poate că în cîteva zile vom pleca împreună”.

---

[166] *Iş erleri* : cunoscători ai locului sau demnitari, oameni de slujbă.

[167] Chila (*kile*) : unitate de măsură îndeosebi pentru cereale (*zahire*). Era de mai multe feluri : chila de Istanbul (*Istanbul Kilesi*) între 18 şi 22 ocale, chila de Alceaklar = 60 ocale, chila de Brăila şi Galaţi, de 180 ocale, chila de Ţara Românească (*Eflak Kilesi*) etc.

Totuşi oastea a intrat în mari lipsuri şi greutăţi. Şi frigul, de asemenea, a făcut ca ostaşii să îngheţe. Au ajuns în starea de a nu-şi mai putea ţine mîinile şi picioarele. Nenorocirile au început să urmeze unele după altele.

ÎNFRÎNGEREA LUI HAFÎZ HADÎM AHMED-PAŞA [168] LA NICOPOL ÎN ACELAŞI AN, 1007 [169]

Pentru răscoala sa, rătăcitul de Mihai <Mihai Viteazul> a început să se căiască şi să se pocăiască şi a început să arate oarecare prietenie, dar o prietenie prefăcută. Aceasta pentru faptul că el credea că oastea islamică
217 din acea parte, intrînd în Transilvania, s-ar putea să fie trimisă oaste tătărească, împreună cu o ceată de acîngii, pentru devastarea Ţării Româneşti. De aceea arătase prietenie prefăcută faţă de Hadîm-paşa, care se afla la paza Nicopolei.

Cînd a aflat că serdarul este ocupat cu cetatea Oradiei şi că paşte iarbă [170] în acele părţi, el a venit într-o zi pe neaşteptate asupra lui Hafîz Ahmed-paşa, şi înfrîngîndu-l, a devastat toată averea şi bogăţia sa, luînd totodată în robie populaţia acelui ţinut şi pricinuind multe pagube. I s-au adus lui Mihai <Viteazul> pînă şi anteriul şi şalvarii şi turbanul cu care se îmbrăca Hafîz-paşa. Blestematul a îmbrăcat cu ele o femeie uşuratecă şi, arătînd-o oştirii sale, a zis : „Iată că l am prins pe serdar ! Ce deosebire este între el şi aceasta ?". Spunînd acestea, el se fălea cu isprava sa.

PRIMUL ASEDIU AL BUDEI ŞI OBŢINEREA VICTORIEI DE CĂTRE NECREDINCIOŞI ASUPRA CETĂŢILOR VESPREM (*PESPRIM*) ŞI GALATA [171] ÎN ACELAŞI AN (1007)

218 <Mazilirea lui Mihalidjli Ahmed din Timişora şi întoarcerea oştii islamice din Oradea pentru a ajuta Buda>.

219 La plecarea în expediţie am ajuns de la Gyula (*Güle*) la Oradea în trei zile. De astă dată însă, ne-am întors cu mii de necazuri în 12 zile. La fiecare conac, adică în fiecare mlaştină, din cauza gerului şi a foametei se îmbolnăveau sute de oameni care rămîneau înşiraţi pe drumuri.

220 Cînd am sosit la Solnoc, în acea localitate speram să ne refacem puterile. Oastea era liniştită, deoarece se spunea că la acel menzil corăbiile cu zaherea sînt gata pregătite. ...

[168] Mai tîrziu a ajuns caimacam şi vizir.
[169] 4 august 1598 — 23 iulie 1599.
[170] Adică zăboveşte.
[171] Probabil Polata.

221 Toată ceata ostăşească era înfometată, însă nu s-a găsit nici urmă de corăbii <pe Tisa> şi nici nu s-a aflat nimic.

<Răscoala ienicerilor din cauza lipsei de alimente, izbucnită în drum spre Seghedin>.

223 Iată, acesta a fost rezultatul expediţiei împotriva Oradiei (*Varat*), care s-a sfîrşit cu multe suferinţe şi necazuri. ...

229 DESCRIEREA UNOR MĂSURI BUNE ALE RĂPOSATULUI IBRAHIM-PAŞA

230 Răposatul Ibrahim-paşa era un om chibzuit. De asemenea era generos şi mărinimos. El a făcut ca toţi flăcăii puternici şi toate raialele bune de luptă din sangeacul Semendria şi din părţile Timişoarei să vină la el şi, luînd steaguri, fiecare ceată să plece în cîte o parte pentru înlăturarea rebelilor.

<Politica lui Ibrahim-paşa de atragere a supuşilor nemusulmani din părţile de sub conducerea sa>.

243 PLECAREA SPRE VILAIETUL TRANSILVANIEI DIN ÎNDEMNUL LUI MOISE SECUIUL (*SEKIL MOJES*)

244 În vilaietul Transilvaniei se găsesc cîteva popoare (*kavm*) care sînt stăpîne în propria lor ţară. Nu se află alţii care să se amestece în treburile lor. Unele din aceste popoare ghiaure se numesc secui (*Sekil*). După obiceiurile lor din vechime, ei nu dau voie ca voievodul Transilvaniei să intre în cetăţile lor. În cazul cînd îl lăsau sau cînd făceau zaiafeturi, îi dădeau voie să intre numai cu cinci sau şase oameni, şi atunci luau armele tuturor, în afară de ale voievodului.

Pe vremea aceea, cel care purta numele de crai făcuse tot ce se putea şi intrase în cetate. El luase din vistierie atîta bogăţie (*mal*) cît dorise. De asemenea, luase din magaziile lor multe arme şi muniţii de război. Pe unii îi ucisese, iar pe alţii încercase să-i ucidă. Apoi, unul dintre mai marii acestora, căruia i se spunea Moise Secuiul (*Mojes Sekil*), o figură nenorocită (*bir bed heikel*), fugind în toiul iernii, a venit la serdar aducînd şi omagiul său de supunere. El a făcut unele propuneri pentru cucerirea Transilvaniei într-un chip mai uşor.

De acolo (din tabăra serdarului), el a venit în cetatea Pécs (*Pecevi*) şi s-a întîlnit cu hanul tătăresc [172]. Chiar eu <cronicarul> eram de faţă la divanul măriei sale hanul.

---

[172] Gazi Ghirai al II-lea (1598—1607).

<Pregătiri în vederea primirii lui Moise Secuiul>.

...În felul acesta s-a întîlnit <hanul> cu mai sus-pomenitul Moise Secuiul şi l-a pus să-i sărute mîna şi au vorbit un timp. Apoi i-au făcut diferite onoruri.

Răposatul Iemişci Hasan-paşa a înţeles scopul ghiaurului şi ştia că cucerirea Transilvaniei este în mîna lui. De asemenea, el a hotărît plecarea <turcilor> din Belgrad spre Transilvania. Dar Ustuni-Belgrad rămînea în mîna ghiaurilor. Şi atîta timp cît acesta este în mîinile ghiaurilor, era limpede că nu poate rămîne nimeni la Buda. De aceea s-a pornit asupra
245 Ustuni-Belgradului. Deoarece, cu ajutorul prea înaltului Allah, Ustuni-Belgradul a intrat iarăşi în mîna musulmanilor, ridicîndu-se de îndată de acolo, ei au plecat spre Transilvania, trecînd peste podul Budei, şi au descins în cîmpia Pestei (*Peşte*). Adunîndu-se zaherelele şi alte lucruri trebuincioase Budei, precum şi păzitorii (*muhafazağî*), s-a hotărît plecarea în Transilvania.

<Atacul duşmanului asupra cetăţii Esztergom cu scopul de a împiedica plecarea în Transilvania şi răspnnsul dat de Iemişci lui Ali-paşa>:

246 „Scopul acestei adunări a ghiaurilor este de a împiedica plecarea oştii islamice în Transilvania. De altfel, anul acesta ei nu au putere nici să asedieze cetăţi, nici să săvîrşească vreo faptă potrivnică".

Iemişci Hasan-paşa a respins propunerile unora de a nu se mai porni spre Transilvania. Beilerbeiul de Rumelia a cerut voie să facă incursiuni în împrejurimi. Hasan-paşa nu a fost de acord nici cu aceasta şi în ziua următoare s-a îndreptat spre Solnoc.

272 <Pregătiri în tabăra duşmană din faţa oştii turceşti>.

La plecarea lui Iemişci <Hasan-paşa> în expediţia din Transilvania, el a fost întrebat: „Cum este posibil acest lucru atîta timp cît tabăra ghiaură se află în faţa Budei?".

<Lnptele dintre turci şi răsculaţi (*gelali*) în Bosnia şi Timişoara>.

277 Răposatul serdar, trimiţînd pe unul dintre ostaşii săi, pe *ruznamedji*[178] Mehmed efendi, cu tot felul de promisiuni, l-a făcut <pe Deli Hasan> să primească Timişoara. El l-a convins să treacă prin Belgrad şi acesta a trecut de la Panciova pe Dunăre şi a ajuns la Timişoara.

---

[178] *Ruznamedji* (din *ruz* = „zi", şi *name* = „scrisoare"): cel care nota evenimentele zilnice.

...Timp de aproape doi ani <Deli Hasan> a rămas la Timişoara, dar purtările sale erau ca şi mai înainte <de răzvrătit>. În acel an a fost luat Esztergomul şi s-au întors la Poarta fericirii.

Răposatul serdar i-a spus lui <Deli Hasan>: „Să nu-i necăjeşti pe cei din Timişoara". Aceştia, de asemenea, s-au dezgustat de purtările lui şi aşteptau mereu un prilej. Într-o zi, încălecîndu-şi calul, el a ieşit din cetatea Timişoara. Atunci, ostaşii săi, atacînd pe cei rămaşi în cetate,
278 i-au ucis şi le-au jefuit avuţiile. Apoi, pentru a nimici pe toţi călăreţii şi pedestraşii săi şi pe el însuşi (pe Deli Hasan), au pornit în urmărirea lui. Dar, neputînd pune mîna pe el, acesta a scăpat şi s-a adăpostit la Belgrad.

...Apoi, Deli Hasan, pe cînd era în Bosnia, neprimind răspuns
279 <pentru cei 100 000 de ducaţi, în schimbul serviciilor pentru cei din Apus>, a găsit un cojocar [174] creştin (*zimmi*) din Timişoara şi, cu mii de promisiuni şi momeli, l-a convins să meargă <în Apus> şi pentru aceasta i-a dat o sută de galbeni drept cheltuieli de drum.

<Descoperirea complotului prin trădarea cojocarului din Timişoara. Cojocarul timişorean întorcîndu-se din Apus cu scrisori de la Papa şi de la craiul spaniol, s-a prezentat la Murad-paşa şi a trădat complotul>.

Deli Hasan fiind la Timişoara, afurisiţii care veniseră <din Apus> au fost ucişi de îndată.

Apoi, Murad-paşa devenind serdar, cojocarul a fost ucis împreună cu acei ghiauri.

<Omorîrea lui Deli Hasan-paşa la Timişoara>.

296 ACORDAREA MARELUI VIZIRAT RĂPOSATULUI NOSTRU EFENDI MEHMED-PAŞA, ÎN ANUL 1013 [175]

Ilustrul sigiliu a trecut din mîna caimacamului Hafîz Ahmed-paşa [176] la măria sa padişahul. Hafîz-paşa fusese mai înainte în serdariatul Bosniei şi în războiul cu rătăcitul de Mihai <Viteazul> gustase amărăciunea serdariatului şi se lăsase de această dorinţă.

<Mare vizir devine Mehmed-paşa>.

298 DESCRIEREA RĂZVRĂTIRII LUI ŞTEFAN BOCSKAI, UNUL DINTRE PRINCIPII (*EMIR*) TRANSILVANIEI, ÎN ANUL 1013 [177]

<Certurile dintre austrieci şi unguri, precum şi supunerea unei părţi a Transilvaniei de către austrieci şi instalarea de garnizoane în cetăţile Transilvaniei>.

---

[174] În text: *Kürkci*.
[175] 30 mai 1604 — 18 mai 1605.
[176] Înfrînt de Mihai Viteazul la Nicopol.
[177] 30 mai 1604 — 18 mai 1605. Domnia lui Ştefan Bocskai a durat de la 19 noiembrie 1604 la 29 decembrie 1606.

299 Omul <*emir*> lui Bocskai era vestit prin legăturile sale cu Bocskai. Acesta era ca un derviş care îşi vedea de rugăciunile sale şi era supus. Pe atunci el se afla în prinsoarea (*esiri*) lui Bocskai cel mai sus-arătat. Într-o zi, pe cînd îngrijea de grădina lui, în timpul convorbirii Bocskai s-a plîns de uzurparea nemţească. Atunci emirul i-a spus : „Trimite-mă la serdar ca să aduc în ajutorul tău toată oastea musulmană şi să fiu chezaş pentru numirea ta ca principe de Transilvania".

Spunînd cuvintele pe placul lui Bocskai, acesta a fost de acord, deoarece în Transilvania această răscoală era cu putinţă, însă cu un om mare în frunte. Pentru că el se răzvrătise împotriva cezarului cel murdar, fusese un timp închis şi cercetat cu atenţie. Dar negăsindu-i-se nici o vină vădită, fusese iarăşi pus în libertate.

...El a zis emirului : „Dar locuitorii din Transilvania sînt de lege creştină (*hristian*) şi nu este cu putinţă ca aceştia să-şi plece capul faţă de turc". Dar emirul, de asemenea, a răspuns : „Atunci de ce şi-au plecat capul pe vremea sultanului Suleiman şi au fost slobozi şi în siguranţă (*emin ve salim*) în timpul domniei sale ?". După ce s-au gîlcevit şi s-au contrazis amîndoi, în cele din urmă Bocskai l-a trimis pe emir la serdar. Pe vremea aceea Dibag Mehmed-paşa era tălmaciul lui Bektaş-paşa. Acesta mergînd înaintea emirului, l-a dus la vizir. Timp de o zi sau două, toţi au vorbit numai între ei. Apoi l-au trimis iarăşi pe emir înapoi. În sfîrşit, emirul s-a dus şi s-a întors de trei-patru ori. Tot în vremea aceea sărmanul de mine[178], venisem de la Istanbul. Bocskai se răsculase şi luase în stăpînire
300 cetăţile de pe amîndouă părţile Tisei, care intraseră în guvernarea rătăcitului crai, şi trimisese scrisori pentru a fi ajutat de musulmani. Între timp însă, blestematul de austriac <*Nemce*>, pînă la sosirea oştii islamice, trimisese împotriva sa, cu oaste nemţească, pe murdarul său serdar numit Baştai György [179] care zdrobise oastea sa (a lui Bocskai) iar pe el îl scăpase.

Apoi, serdarul trimiţînd în ajutor o ceată de tătari, precum şi oastea vilaietului de Timişoara, prin bunătatea lui Allah cel înalt, Bocskai, întărindu-se, a bătut pe mai sus-numitul Gheorghe Basta <*Baştai György*> şi oastea nemţească şi l-a pus pe fugă. Devastînd unele sate şi ţinuturi supuse craiului, el a trimis înapoi oastea islamică cu o pradă bogată. Marele vizir şi-a luat obligaţia să pună coroana pe capul sus-numitului <Ştefan Bocskai> şi să-l numească crai peste toată ţara ungurească. Pentru aceasta fuseseră scrise din amîndouă părţile scrisori cu obligaţii.

---

[178] Cronicarul Pecevi.

[179] Gheorghe Basta, guvernatorul Transilvaniei.

În iarna aceea, răposatul vizir, venind la Poarta fericirii, a arătat cele întîmplate măriei sale răposatului sultan Ahmed-han [180], Allah să-l ierte. Atunci s-a poruncit să i se facă o coroană de preţ. Se pare că era împodobită cu vreo 3 000 de galbeni şi cu tot atîtea pietre preţioase.

<Întoarcerea lui Pecevi la Istanbul pentru a anunţa vestea cuceririi Esztergomului. De aceea nu a asistat la încoronare>.

Se spune că <Bocskai>, venind cu o ceată de 10 000 de ostaşi maghiari şi cu toţi beii săi renumiţi, s-a întîlnit cu răposatul <vizir>. De asemenea, răposatul, punîndu-i coroana pe cap şi încingîndu-l cu o sabie împodobită cu pietre preţioase, l-a onorat cu steag împărătesc din partea măriei sale padişahul. Acolo, vorbind între ei, şi-au luat obligaţii şi au întărit toate cele ce trebuiau făcute.

Apoi, prin bunătatea lui Allah cel prea înalt, steaua norocoasă a nemţilor a apus. De orice lucru se apucau, se năruia. Nu a vrut soarta. Dacă
301 răposatul <vizir> ar fi venit din nou în anul acela cu rangul de serdar şi ar fi pornit împreună cu Bocskai o expediţie, desigur că i-ar fi stîrpit cu totul de pe faţa pămîntului pe austrieci. Dar voinţa lui Allah a fost în aşa fel că aceste gînduri şi dorinţe nu s-au îndeplinit. Afară de aceasta, şi pacea care a fost încheiată poate fi socotită ca una din urmările răzvrătirii lui Bocskai <împotriva austriecilor>. ...

308 DEVASTAREA PĂRŢILOR VIENEI (*BEJD*) DE CĂTRE NEHMETY GERGELY [181], UNUL DINTRE EMIRII LUI BOCSKAI, ÎMPREUNĂ CU SARHOŞ IBRAHIM-PAŞA, ÎN ACELAŞI AN [182]

Ştefan Bocskai, obligîndu-se şi depunînd jurămînt să ajute şi să sprijine oastea islamică, a însărcinat pe serascherul său numit Nehmety Gergely, unul dintre emirii maghiari, să treacă Dunărea şi să devasteze părţile Vienei (*Bedj*). Mergînd cu beilerbeiul de Kanija, Sarhoş Ibrahim-paşa, nepotul de soră al răposatului <vizir>, cu oastea acelui serhat şi cu gaziii serhatului Bosniei, în total cu vreo 20 000 de ostaşi, au devastat şi au stricat acele ţinuturi în aşa măsură, încît dacă s-ar povesti nu ar crede nimeni, socotindu-le exagerări.

<Cîteva ciocniri cu oştile austriece şi înfrîngerea acestora de către turci şi de către oastea lui Bocskai. Prizonierii se predau turcilor şi nu lui Nehmety Gergely, care este subaltern. Sînt mulţi robi şi prăzi bogate ca pe vremea lui Suleiman Magnificul>.

---

[180] Ahmed I (1603–1617).
[181] Nehmety Gergely, Nemeti Iörgi (Cf. I. Karacson, *op. cit.*, p. 360, nota 1).
[182] 1014 = 19 mai 1605 – 8 mai 1606.

UNII EMIRI ISLAMICI, ÎMPREUNĂ CU SERASCHERUL LUI BOCSKAI, AU LUAT PRĂZI, ÎN ACELAŞI AN[183], ÎN PĂRŢILE UJVÁRULUI

Pe unul dintre emirii maghiari şi anume pe emirul său numit Rhedei Ferencz [184], Bocskai îl trimisese ca, împreună cu oastea islamică, să devasteze părţile cetăţii Ujvár. Din oastea islamică fiind desemnaţi Cil-Agadj-bei
309 şi beilerbeiul de Bosnia, precum şi cîţiva dintre emirii din Rumelia, cînd aceştia au sosit la Ujvár, s-au grăbit la început să se întîlnească cu oastea duşmană. Apoi, au dat ascultare emirului craiului Bocskai şi, vrînd-nevrînd au făcut cuceriri. Dar ostaşii islamici fiind opriţi de la jaf şi pradă, n-au atacat.

Atunci era posibilă numirea unui beilerbei pentru cetatea Ujvár şi împrejurimile sale. Dar obligaţiile şi condiţiile cu Bocskai nefiind încă stabilite, nu au numit <beilerbei> pentru a nu pricinui supărare. Cetăţile care nu s-au supus şi ţinuturile şi regiunile care aparţineau ghiaurilor austrieci toate au fost devastate şi stricate. Într-adevăr, oastea lui Ibrahim-paşa şi aceea a lui Nehmety, aveau pradă peste măsură.

<Elogierea victoriilor oştii islamice după supunerea lui Bocskai faţă de turci şi a victoriilor asupra austriecilor. Turcii obţin multă pradă>.

317 ...Şi astfel, se spera ca în acest an, în urma răscoalei craiului Bocskai, să se facă pace şi linişte în părţile ungureşti, iar ghiaurul <din Viena> să fie silit să dea haraci aşa cum dădeau strămoşilor voştri [185].

<Plecarea oştii turceşti spre Viena. Cuvintele vizirului Nasuh-paşa>:

318 ...„De asemenea şi Bocskai trecînd prin Pojon, dacă cele două oşti s-ar fi întîlnit lîngă Viena, atunci ar fi rămas oare vreun ţinut de-al neamţului? Acum, frica mea este că nu-i vor arăta prietenie lui Bocskai şi îl vor face să se răscoale. În felul acesta se va prăbuşi munca mea de doisprezece ani”. ...

323 NUMIREA VIZIRULUI MURAD-PAŞA CA SERDAR ÎN UNGARIA ÎN LOCUL RĂPOSATULUI ŞI PIOSULUI MARE VIZIR ŞI ÎNCHEIEREA PĂCII DE CĂTRE ACESTA ÎN ANUL 1015 [186]

324 ...În strîmtoarea Zitvan[187], aflată între Komoran şi Esztergom, se adunaseră marii emiri ai austriecilor şi ungurilor. Acolo s-a discutat

[183] <1014> = 19 mai 1605 — 8 mai 1606.
[184] În text, *Rupi Firenk*: Francisc Rhedei, mai tîrziu principe al Transilvaniei (1657—1658).
[185] Adică sultanilor din trecut.
[186] 9 mai 1606 — 27 aprilie 1607.
[187] Jitva, Jitvatörök sau Zsitvatorok, locul de încheiere a păcii dintre Austria şi Imperiul otoman (1606).

despre pace. De asemenea, au luat şi învoirea craiului Bocskai şi, în felul acesta, au hotărît pacea. Pacea încheiată acuma îşi are începutul în pacea de atunci. La această pace se alăturase şi Bocskai, dar el nu era pentru pace în aceste condiţii. Gîndul său era acela ca tot poporul maghiar să treacă în stăpînirea sa şi pacea să nu se încheie pînă ce cetăţi ca Ianîk sau Fülek sau altele, în care a fost citită odată rugăciunea în numele padişahului, nu vor fi date musulmanilor.

În felul acesta au vorbit cu răposatul şi au luat hotărîri şi obligaţii numeroase. O dată cu moartea lui (a vizirului) s-a năruit şi înfăptuirea sa. În cele din urmă, cu această supărare şi tristeţe a murit şi el (Bocskai) înainte de a trece două luni de la încheierea păcii[188]. Se spune că, în schimbul a mii de promisiuni, el a fost otrăvit de austrieci şi că aceasta a fost pricina morţii sale.

346 <Moartea sultanului Ahmed în a 23-a zi a lui zil-kade 1026[189]>.

ÎNFRÎNGEREA TABEREI CĂZĂCEŞTI, CARE NĂVĂLISE ÎN MOLDOVA, DE CĂTRE ISKENDER-PAŞA, BEILERBEI DE BOSNIA, ÎN ANUL 1027 (1618)

Soţia ghiaurului numit Ieremia[190], fostul voievod al Moldovei, căreia i se spunea Doamna (*Domna*)[191], era stăpîna multor proprietăţi şi cetăţi în Ţara Leşească.

Blestematul numit Koreski[192], unul dintre emirii leşi şi unul dintre beii afurisiţi ai rusului (*Urus*), era ginerele femeii de mai sus. Apoi, pentru ca fiul cel mai mic al mai sus-arătatului Ieremia să stăpînească vrînd-nevrînd vilaietul Moldovei, el a ridicat numai de la ceata rebelilor de ruşi 20 000 de ostaşi, precum şi tot atîtea oşti de la ghiaurii de leşi şi, venind, a ocupat Moldova.

Înfrîngîndu-l pe Ştefan (*Istefan*)[193], care fusese numit voievod din partea padişahului, el l-a scos şi l-a gonit pe acesta. Spre a face ca mai susnumitul Ştefan să stăpînească din nou Moldova, au trimis în partea aceea pe Sarhoş Ibrahim-paşa, guvernatorul (*mutasarrîf*) sangeacului de Silistra, pe beii de Bender şi Akkerman, precum şi oastea tătărească din acele părţi. Dar şi aceştia, cînd au ajuns asupra lor, s-au întors înfrînţi, ghiaurii fiind în număr mare.

În vremea aceea, răposatul Iskender-paşa, fiind mutat de la Agria (*Egri*) se afla în slujbă la Poarta fericirii. Apoi, caimacam era răposatul

[188] 29 decembrie 1606 (după izvoare turceşti: 4 ianuarie 1607).
[189] 22 noiembrie 1617.
[190] Ieremia Movilă (septembrie 1600 — 10 iulie 1606).
[191] Soţia lui Ieremia Movilă, Elisabeta.
[192] *Koreski*: Korecki.
[193] Ştefan Tomşa (1611—1615).

Gürdji Mehmed-paşa. El i-a dat celui mai sus-arătat (lui Iskender-paşa) vilaietul Bosniei. Pe Ibrahim-paşa l-a însărcinat iarăşi cu oastea din Silistra
347 şi cu oştile din Bosnia, din Serem, din Semendria şi din Cruşavăţ (*Aladja-Hisar*), precum şi cu cea din *Mudjterini* [194].

Cînd au ajuns cu oastea islamică în apropiere de orăşelul numit Ştefăneşti (*Isnafas*) [195] din Moldova, s-au întîlnit cu oastea Doamnei mai sus-arătate şi, cu ajutorul lui Allah cel prea înalt, înfrîngînd-o, au luat-o în captivitate pe Doamna, cu doi fii ai ei, şi pe ginerele ei, Koreski, împreună cu soţia sa care era fiica acelei Doamne şi care era o femeie foarte frumoasă.

Răposatul Iskender-paşa a legat de îndată mîinile ghiaurilor cu nişte piedici din lemn, numite în limba ghiaurilor „*kalika*”[196]. Au fost legate atît mîinile sus-numitei Doamne şi ale fiilor ei, cît şi ale ginerelui ei, Koreski, precum şi mîinile celor 500 de puşcaşi îndemînateci şi, în felul acesta, i-au trimis la Poarta împărăţiei. Un număr aşa de mare de ghiauri legaţi la mîini nu fusese trimis în ultima vreme la divanul împărătesc.

Dar soţia fără seamăn a lui Koreski căzuse în mîinile tătarilor. N-a mai fost cu putinţă ca ea să fie găsită şi luată din mîinile lor. Şi au dat Moldova iarăşi voievodului numit Radul-bei [197] şi, ducîndu-l el însuşi (Iskender-paşa) la locul său, l-a pus pe acesta bei.

O POVESTE HAZLIE

Apoi, acea femeie scumpă a lui Koreski a ieşit dintre tătari pe un preţ de 30 000 de guruşi, dar era însărcinată. A născut chiar două fetiţe gemene. Chehaia Musa, care era intendentul (*kethuda*) răposatului Iskender-paşa în timpul evenimentelor cu Gaşpar (*Gaşper*), căzuse prizonier la ghiaurul leah. Timp de zece ani el rămăsese în captivitate şi povestea că ghiaurii leşi făceau haz între ei spunînd mereu : „Păcat că femeia nu a născut băieţi deoarece aceştia puteau deveni viteji de neam tătăresc şi care duşman ar fi putut sta împotriva lor ?”.

348 PRINŢUL (*ŞEHZADE*) SULTAN MEHMED-HAN

Acesta era fratele mai mare al măriei sale sultanul Osman. Pe vremea expediţiei la Hotin [198], el a fost ucis fără vină şi fără nici un motiv ....

---

[194] Probabil Muntenegru.
[195] Localitate în apropiere de Roman.
[196] Cuvîntul ar putea fi citit şi *halka*, ceea ce înseamnă „cerc” ; prin extindere, „piedică”.
[197] Radu Mihnea, fost domn în Ţara Românească (1616–1619).
[198] În 1030 = 1621.

349 NUMIREA LUI BETHLEN[199] GABOR CRAI ÎN TRANSILVANIA[200] ŞI DESCRIEREA RĂZBOAIELOR OŞTII ISLAMICE ÎMPOTRIVA GHIAURILOR (*GAZAVAT*) DIN CAUZA ACESTUIA

Bethlen Gabor era din neamul Bathoreştilor (*Batralar*) care au fost emiri şi voievozi în Transilvania. Mai înainte de aceasta, Báthory Gabor[201], care fusese numit crai de Transilvania, îşi cîştigase un renume cu porecla de „Craiul cel Nebun" (*Deli-Kîral*). Fiind un nebun afurisit, el dădea tîrcoale soţiilor şi fiicelor de nobili (*bei*) şi ale altora din Transilvania. Luînd cu forţa averile acestora, i-a ucis pe mulţi dintre cei care, în faţa abuzurilor lui, i se opuneau. Mulţi alţii scăpaseră din mîna lui cu mii de necazuri. De
350 asemenea, mai sus-numitul Bethlen, fugind pe vremea lui Iemişci[202], venise la Belgrad şi, pe mai sus-arătatul Bethlen, Iemişci îl făcuse *müteferrika*, acordîndu-i un venit de 120 de aspri. În iarna aceea el a rămas la Semendria ; apoi s-a întors iarăşi în Transilvania. În anul 1021[203], temîndu-se din nou <de Báthory>, el (Bethlen) a venit iarăşi ca să se plîngă la Poarta fericirii.

<Discuţia cu un sol din Viena, Andreas Negroni (*Nikron*), cunoscător al limbilor arabă, persană, şi turcă>.

Atunci, Iskender-paşa fiind mijlocitor pentru Bethlen, l-a făcut să se întîlnească cu Nasuh-paşa şi l-a convins să înceapă pregătirile pentru înlăturarea şi nimicirea craiului cel nebun din Transilvania. Chiar l-a sfătuit să strîngă oastea sub un alt motiv.

<Adunarea de oşti şi numiri în diferite posturi sub pretextul reparării unor cetăţi>.

Iskender-paşa a strîns între timp oaste în şesul Serem şi, pornind de acolo, a sosit la Timişoara. Iar de aci, cu oastea bine pregătită, a intrat în Transilvania pe la Poarta de Fier (*Demir-Kapu*) <a Transilvaniei>.

De asemenea, Nasuh-paşa, numind de la Poartă pe Kitabci[204] Omer-paşa ca comandant (*başbug*) asupra oştii din acel ţinut[205] şi dîndu-i alături de Şahin-Ghirai[206], pe beii Ţării Româneşti[207] şi Moldovei[208], aceştia au trecut prin Ţara Românească şi au pătruns în Transilvania.

---

[199] În text: *Telelen* sau *Tebelen* (greşeală de tipar).
[200] Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei între 23 octombrie 1613 şi noiembrie 1629.
[201] Gabriel Báthory (7 martie 1608 — 27 octombrie 1613).
[202] Iemişci Hasan-paşa, mare vizir între august 1601 şi decembrie 1603.
[203] 4 martie 1612 — 20 februarie 1613.
[204] *Kitabci* (scrib, cărturar); de fapt *Ketengi* (producător de in).
[205] Dinspre Dunăre.
[206] Era *kalgai* (principe moştenitor).
[207] Radu Mihnea (12 septembrie 1611 — august 1616).
[208] Ştefan al II-lea Tomşa (1611—1615).

Dar mai sus-numitul Deli-Kîral, intrînd în cetatea Oradea (*Varad*), s-a întărit acolo.

Cu toate acestea, Iskender-paşa, mergînd cu oastea islamică l-a aşezat pe Bethlen (*Teblen*) Gabor pe scaunul crăiei din Belgradul Transilvaniei[209]. Dar era greu ca îndeplinirea acestei mari porunci să fie dusă pînă la capăt atîta timp cît acel afurisit se afla în viaţă.

351 Răposatul Iskender-paşa, iarăşi din îndemnul şi sfatul lui Bethlen Gabor, a făcut mii de promisiuni unor voievozi de haiduci[210] din Transilvania, în care ardelenii aveau încredere, pentru a-i atrage <de partea lui Bethlen>. Toţi cei din Transilvania, mari şi mici, se săturaseră şi se scîrbiseră de mai sus-numitul <Deli-Kîral>. Pe cînd Iskender-paşa se întorcea cu oastea islamică, craiul cel nebun, ieşind din Oradea, avusese de gînd să plece împotriva lui Bethlen (*Teblen*), dar voievozii haiducilor (*haidud voyvodalarî*) punînd cîţiva puşcaşi într-o trecătoare, l-au ucis acolo, lovindu-l cu puşca. Apoi, Bethlen a intrat fără piedică şi fără gîlceavă în stăpînirea crăiei. Această ştire plăcută a fost adusă lui Iskender-paşa pe cînd el se afla încă la Poarta de Fier (*Demir-Kapu*).

Astfel, cînd Bethlen Gabor a devenit <crai> independent în ţinutul Ardealului, el a adăugat Transilvaniei (*Erdel*) cetăţile şi ţinuturile supuse acesteia, ca : Hust şi Kövár (*Kövart*) şi Sătmar şi Tokaj, precum şi altele.

În anul 1028[211], trimiţîndu-se din Akkerman ştire <lui Bethlen>, de către Iskender-paşa, despre războiul cu tabăra leşească, acesta a venit lîngă cetatea numită Soroca[212], una din cetăţile Moldovei, cu 13 000 de pedestraşi şi cu 20 000 de călăreţi. Dar din pricina venirii unui sol leşesc, încheindu-se pace, l-a făcut pe Bethlen să se întoarcă înapoi.

În anul 1030[213] <Bethlen Gabor>, ridicîndu-se cu o oaste mare, a plecat împreună cu musulmanii asupra cetăţii Pojon şi, asediind-o, a început s-o bată cu tunurile. Oastea islamică, aflată împreună cu el, a pîrjolit împrejurimile şi le-a devastat. Asupra lui Bethlen venind tabăra leşească, s-au răbzoit tare şi el a ieşit victorios. Pe unul din serascherii săi, numit Haller György (*Haliz-Görek*), l-a trimis la serhatul Kanijei. Battyan-oglu[214] şi toată oastea maghiară a acelui ţinut arătîndu-i ascultare, ei au devastat şi au stricat satele croaţilor (*Hîrvat*) şi ale austriecilor. Venind chiar şi în faţa Vienei şi devastînd şi prădînd împrejurimile sale,

---

209 În text, *Erdel-Belgradı* : Alba-Iulia.

210 În text : *Haidud voyvodalarına.*

211 19 decembrie 1618 — 7 decembrie 1619.

212 În text : *Sorokna.*

213 26 noiembrie 1620 — 15 noiembrie 1621.

214 În text : Iekian-oglu.

352 oastea islamică s-a întors cu prăzi nenumărate. Apoi, au trecut în partea de sus a Vienei (*Bedj*) şi au devastat şi au pustiit şi acele ţinuturi.

Şi iarăşi în anul 1031[215], pe cînd Merre <Husein-paşa> era mare vizir [216], acordînd Bosnia lui Sarhoş Ibrahim paşa, l-a trimis în ajutorul lui Bethlen (*Teblen*). Pe atunci, răposatul Sofu Mehmed-paşa se afla la Buda.

<Schimb de solii şi devastarea unor regiuni din Austria>.

Pe cînd austriecii erau aşezaţi în localitatea numită Sakundja, Bethlen a bătut tabăra aceea nenorocită, aşezînd tunuri. În sfîrşit, tabăra ridicîndu-se din acel loc, unii s-au întărit în cetate, iar alţii s-au aşezat prin împrejurimi. În aceste trei expediţii ale lui Bethlen el a prins atîţia robi şi a luat aşa de multă pradă, încît întrece orice margine şi orice măsură.

Apoi, pe vremea lui Murtaza-paşa, venind din nou cu oastea maghiară şi mergînd la minele aflate mai sus de Fülek, el (Bethen) a luat foarte multe bogăţii, iar Murtaza-paşa s-a ales numai cu osteneala.

<Urmează descrierea unei lupte nehotărîte între Murtaza-paşa şi austrieçi>.

Din îndemnul lui Bethlen, Murtaza-paşa a ucis fără motiv şi fără vină pe suferindul Ahmed-paşa, beilerbei de Agria (*Egri*) şi pe Nasreddin-zade din Buda. De asemenea a mai ucis fără vină şi cîţiva zaimi din Cruşavăţ (*Aladja-Hisar*) şi cîţiva timarioţi din Buda şi, cu o faimă proastă, a dus oastea islamică la Buda. Bethlen însă s-a întors în Transilvania teafăr şi cu multe bogăţii.

Datorită lui Bethlen, oastea islamică, luînd într-adevăr multă pradă,
353 a pricinuit duşmanilor pierderi nemăsurate, dar nelegiuitul nu era pentru sprijinirea şi ajutorarea musulmanilor, ci avea grijă numai de propria sa fericire. Deoarece nu-şi stăpînea limba, eu am auzit de cîteva ori de la el că : „Ajutorul meu nu este din dragoste pentru credinţa islamică şi nici pentru ei. Dar, ori de cîte ori mi-am pus în gînd nedreptăţi faţă de musulmani, am avut mari căinţe şi de suportat urmări vătămătoare".

<Neîncrederea lui Pecevi faţă de devotamentul creştinilor>.

MARELE VIZIR MEHMED-PAŞA

354 ...Una dintre faptele sale cele mai frumoase este aceea că l-a adus sub ascultare pe <Ştefan> Bocskai şi a încheiat pace cu acest prilej [217]. ...

[215] 16 noiembrie 1621 — 4 noiembrie 1622.
[216] Merre Husein-paşa, mare vizir în iulie 1622 (prima oară) şi în 1623 (a doua oară).
[217] Aluzie la pacea de la Zsitvatorok (1606).

372 DISTRUGEREA UNEI TABERE DE CĂTRE VITEAZUL VIZIR RĂPOSATUL ISKENDER-PAŞA, ÎN ANUL 1029 [218]

Această strălucită expediţie a răposatului Iskender-paşa este aceea în care el a nimcit a doua tabără. Amănuntele sînt acestea : Un ghiaur de origine frîncă, numit Gaşpar [219], cumpăra de la ghiaurii frînci prizonieri musulmani naufragiaţi cu corăbiile pe mare [220]. Fiind socotit un om de afaceri, acesta a fost trimis de două ori în misiune la cezarul nemţesc, ca om de încredere al răposatului Iskender-paşa. În schimbul acelor slujbe, i s-a acordat insula Naxos (*Nakşa*) cu titlul de sangeacbei. Apoi, nemulţumindu-se cu aceasta, el a cerut voievodatul Moldovei şi a cheltuit pentru aceasta o mulţime de avere. Chiar după ce a luat voievodatul, el i-a dat lui Hodja efendi [221] 10 000 de galbeni (*altun*) în semn de bucurie, deşi acesta nu primea ruşfet (*ruşvet*). Răposatul Iskender-paşa fiind chezaş pentru aceasta şi socotind că va sluji cu devotament, a obţinut Moldova pentru el.

După ce a domnit timp de aproape doi ani, voievodatul fiind acordat altuia şi el fiind speriat de nişte oameni, acesta (Gaşpar) s-a răsculat şi a ridicat numeroase oşti la Iaşi. Apoi s-a aşezat într-o localitate numită Ţuţora (*Ciuciora*) din faţa Tîrgului Iaşi (*Baş-Pazari* [222]) care era capitala Moldovei. Aceasta era o localitate în care, mai înainte, cînd răposatul Gazi Ghirai-han [223] mersese cu multă oaste tătărească în expediţia împotriva cetăţii Ianîk, blestematul cu numele de Kîdjilar [224], cunoscut şi vestit în ţinutul leşesc, serdarul oastei leşeşti, spre a scăpa vilaietul leşesc de tătari, se aşezase cu oaste nenumărată în localitatea aceea (Ţuţora) şi săpase în jurul ei un şanţ mare şi se războise multă vreme cu Gazi Ghirai-han.

373 În cele din urmă, încheindu-se pacea, cu condiţia de a da tătarului în fiecare an cîte 10 000 de galbeni ca tribut (*gizie*) şi sumedenie de blănuri de samur şi zebeline (*şirmahî*), iar pentru căciuli tătăreşti alte blănuri de samur, cele două oşti se despărţiseră astfel una de alta. Prin urmare şi aceştia (Gaşpar cu leşii) s-au aşezat de asemenea în acea localitate, socotind-o purtătoare de noroc.

Iskender-paşa a fost înştiinţat despre răscoala lui Gaşpar şi despre sosirea sa cu oaste multă în acea localitate, precum şi despre răzvrătirea sa

218 8 decembrie 1619 — 25 noiembrie 1620.
219 Gaşpar Graţiani, domnul Moldovei în februarie 1619 — 10 septembrie 1620.
220 Înainte ca Gaşpar Graţiani să ajungă domn în Moldova.
221 Dascălul sultanului.
222 Eroare de grafie ; de fapt *Iaş-Pazari*.
223 Gazi Ghirai al II-lea, fiul lui Devlet-Ghirai : 1596—1608 (a doua oară).
224 Hatman leşesc : Kalinovski (?).

în asemenea măsură. El avea peste o mie de oameni. Ridicînd şi pe tătarii din Akkerman şi chemîndu-l şi pe Devlet Ghirai-han kalgai sultan, fratele hanului, cu mulţi tătari vînători de duşmani, el s-a dus împotriva lui Gaşpar. Mai mult de 30 de zile s-au dat zilnic ciocniri şi lupte mari. În cele din urmă, vîntul victoriei suflînd din partea musulmanilor, ghiaurii au început să fugă. Dar ei au încercat să plece în felul următor : au înşirat în jurul lor cîte trei rînduri de care. Cei peste 30 000 de călăreţi au descălecat de pe cai. Pedestraşii erau mai mulţi de 20 000. Ei au intrat cu toţii printre care şi, împroşcînd din puşti în toate părţile, au mers hărţuindu-se ca o ceată de cîini. Prin grija lui Allah cel prea înalt, apărînd dintr-o parte oastea musulmană victorioasă a tătarilor, i-a împrăştiat pe ghiauri. Musulmanii au capturat numai 120 de tunuri şi un număr asemănător de robi, tineri (*gulam*) şi tinere, şi 1 000 de care de ale lor şi obiecte scumpe, precum şi alte prăzi. Cantitatea şi numărul lor le ştia numai marele creator. Dintre marii pani (*emiri*) leşi, au fost prinşi mai mult de o sută, care aveau titluri de „bei". Unii dintre aceştia au rămas prinşi, iar alţii au gustat din fructul amar al infernului. Serdarul lor, blestematul numit Danilkoski[225], şi cel de-al doilea serdar nelegiuit, căruia i se spunea Kotuspolkîn[226], au fost ferecaţi în lanţuri şi trimişi ca prizonieri în faţa padişahului de la Curtea stăpînitoare a lumii.

374 Chiar şi din spusele (*takrir*) blestemaţilor de mai sus reieşea că oastea lor se ridica la un număr de peste 58 000 de ostaşi şi acei care au obţinut victoria asupra lor erau abia 10 000 de oameni. Apoi Merre Husein-paşa, socotind că faţă de el <Koniecpolski> este un om de nimic, care valora cît un purice, l-a slobozit pe acel mare blestemat numai cu preţul de 1 000 de guruşi, deşi se hotărîse ca el să fie predat ghiaurilor din Galata la preţul de 100 000 de guruşi. Dar purtarea schimbătoare a lui Merre <Husein-paşa> aşa a hotărît. Chehaia[227] răposatului Iskender-paşa, care înainte de acest eveniment, adică pe vremea răscoalei lui Gaşpar, se găsea pe lîngă acesta[228], căzuse în prinsoare. Blestematul cel mai sus-numit îl cumpărase spre a-l da în schimbul preţului său propriu şi se afla în închisoarea acestuia. El a mărturisit că la intrarea în cetate[229], blestematul acela[230] a cumpărat o cetate cu împrejurimile sale în schimbul a 150 000 de guruşi.

[225] *Danilkoski* : greşeală de grafie în loc de Żolkiewski, hatman leşesc.
[226] *Kotuspolkîn* : Koniecpolski.
[227] *Kehaia* : în sens de „intendent militar".
[228] Pe lîngă Gaşpar.
[229] A chehaiei mai sus-amintite în capitala Moldovei.
[230] Voievodul Gaşpar.

375 ... Pe vremea cînd norocosul padişah [231] se pregătea pentru expediţia de la Hotin, Ali-paşa a murit pe cînd se îngrijea de uneltele de luptă...

376 PLECAREA RĂPOSATULUI SULTAN OSMAN ÎN EXPEDIŢIE LA HOTIN ŞI ÎNTOARCEREA SA FĂRĂ VICTORIE ÎN 7 DJUMADI II, ANUL 1030 [232]

Cînd padişahul a auzit că emirii turci de la margine nu-i pot îndepărta pe cazaci şi pe leşi, a hotărît să întreprindă o expediţie împotriva lor.

<Pornind din Istanbul, el a făcut un popas mare la Adrianopol şi apoi a traversat multe localităţi din Rumelia şi Dobrogea>.

În 22 <şaban> [233] au sosit în şesul schelei Isaccea. În a patra zi a sfîntului ramazan [234], trecînd Dunărea pe la Isaccea, în partea Ţării Româneşti, a avut loc o mare sărbătoare în menzilul numit Sasar [235].

Potrivit legii vechi, toţi demnitarii s-au bucurat şi au mulţumit fiind primiţi pentru sărutarea mîinii padişahului [236] şi, în a şasea zi a lunii mai sus-arătate [237], poposind în menzilul numit Varbaş [238], s-a dat cetei ienicereşti, ca binefacere, cîte o jumătate de guruş. Trecînd prin faţa padişahului cîte unul sau cîte doi, s-a făcut un fel de cercetare. De aceea,
377 aceasta a pricinuit o nemulţumire adîncă printre cetele acelea. Era a noua zi a lunii mai sus-arătate [239]. În urma unei lupte în care duşmanii au fost învinşi de către Hagi-paşa şi Kör-Husein-paşa, o ceată de ghiauri, scăpaţi de sabie, s-a întărit într-o peşteră. Norocosul padişah, mergînd în acel loc, a simţit nevoia de a se odihni. Întinzînd umbra asupra lor, tocmai cînd erau să le dea foc cu praf de puşcă acelor ghiauri, ei au sărit afară. Fiind ucişi unul cîte unul, s-au dus cu toţii în fundul iadului.

Şi iarăşi, în a 14-a zi a lunii mai sus-arătate [240] corturile padişahului cel victorios au fost întinse în faţa taberei ghiaurilor. În ziua următoare, hanul tătăresc, cu numeroşi ostaşi tătari, s-a înfăţişat la padişahul lumii spre a-i săruta mîna.

<Ceremonia întîlnirii dintre sultanul Osman al II-lea şi hanul tătăresc. Acordarea de daruri. Înaintarea turcilor spre Hotin în marş forţat>.

[231] Osman al II-lea (1618—1622).
[232] 29 aprilie 1621.
[233] 22 şaban <1030> = 2 iulie 1621.
[234] 4 ramazan <1030> = 23 iulie 1621.
[235] *Sasar*: localitate şi lac în Bugeac.
[236] Osman al II-lea.
[237] 6 ramazan <1030> = 25 iulie 1621.
[238] Barboşi, localitate lîngă Galaţi.
[239] 9 <ramazan 1030> = 28 iulie 1621.
[240] 14 <ramazan 1030> = 2 august 1621.

De asemenea începîndu-se luptele de tabere, zilnic aveau loc ciocniri, încît şi îngerii din ceruri îi aclamau şi-i admirau.

Karakaş Mehmed-paşa, în ziua următoare sosirii sale, a dat un mare atac asupra taberei duşmane, dar, pentru că cei care erau în imediata sa apropiere nu l-au ajutat, el a intrat în rîndurile martirilor. Husein-paşa, de teamă că acest Karakaş-paşa îi va lua postul său de mare vizir, l-a trimis
378 într-o astfel de nenorocire. El însuşi stătea la adăpost fără să apară în luptă. Norocosul padişah, socotind că mai sus-numitul s-a tras la o parte, l-a mazilit şi în locul său l-a numit pe Dilaver-paşa[241]. Cu strădania lui Dilaver-paşa s-au dat de multe ori atacuri, dar, nefiind sortiţi pentru victorie, nu au reuşit.

Dîndu-se lupte în total timp de 34 de zile, în fiecare zi s-au făcut incursiuni purtătoare de nenorociri în ţinuturile leşeşti. Dar sub nici o formă nu s-a putut obţine victoria asupra taberei nenorocite.

<Comentarii asupra insuccesului ambelor părţi. Au loc discuţii între sultan, Dibag Mehmed-paşa şi Suleiman-aga cu privire la situaţia luptelor. Unii din ei susţin că forţele duşmane (leşi, nemţi, cazaci, ruşi, maghiari şi oastea Papei) se pot uni la nevoie, iar alţii spun că duşmanii nu au curajul şi puterea să atace Imperiul otoman>.

379 Să revenim iarăşi la vorba noastră. În vremea aceea, voievodul Moldovei numit de padişah era beiul Radul[242], unul dintre beizadelele vestite ale Moldovei. Acesta fiind în apropierea şi vecinătatea ghiaurilor leşi, deşi era unit cu ghiaurii, avea totuşi şi păreri bune. Fiind mijlocitor între aceştia (poloni şi turci), el a făcut să se încheie pacea. Cetatea Hotinului, care din timpuri vechi se afla la hotarele Moldovei şi era un mic loc de seraiuri (*sarailîk*), a fost cedată Moldovei.

Pe vremea răscoalei blestematului de Gaşpar, acesta cedase craiului leşesc <Hotinul> în proprietate (*temlik*). Acela, la rîndul său (leahul), pusese într-însul vreo 200 de pedestraşi, dar nu-i aducea nici un fel de folos, nici măcar un bănuţ[243]. Cu sau fără cetatea <Hotin> nu se schimba cu nimic <situaţia lor>.

380 De aceea, ei au încheiat pact şi înţelegere cu condiţia ca cetatea de mai sus să fie dată Moldovei (*Bogdan*) şi ca cetele căzăceşti să nu mai atace ţările bine păzite (Imperiul otoman).

Deoarece sosiseră zilele de iarnă, în a 25-a zi a lunii zil-kade[244], pornind din localitatea aceea, s-au întors <la Istanbul> unde au intrat la 28 safer 1031[245].

---

[241] Dilaver-paşa, mare vizir în august 1621 — iunie 1622.

[242] Radu Mihnea (1623—1626). Pe vremea expediţiei de la Hotin domnea Alexandru Iliaş (10 septembrie 1620 — octombrie 1621).

[243] *Feleş-i hamr*, ceea ce textual înseamnă „obol roşu".

[244] 25 zil-kade <1030> = 1 octombrie 1621.

[245] 13 ianuarie 1622.

<Omorîrea sultanului Osman al II-lea de către ieniceri, în urma unei răscoale, la 8 regeb 1031 [246]. Se arată motivele răscoalelor ienicerilor, specificîndu-se că aceştia fuseseră dojeniţi de sultan în expediţia de la Hotin>.

442 Pe cînd eu, umilul rob[247] mă aflam la defterdariatul de Timişoara, cu paza Timişoarei a fost însărcinat Halil-paşa cu rang de vizir. Cu acest prilej el m-a luat sub ocrotirea sa.

<Pecevi reproduce unele povestiri auzite de la oamenii de încredere din Timişoara cu privire la boala şi moartea sultanului Murad al IV-lea, întîmplată în 1640>.

[246] 21 mai 1622.
[247] Cronicarul Pecevi.

XXIV

KARA-CELEBI-ZADE ABDUL-AZIZ EFENDI

Abdul-Aziz efendi, cunoscut sub numele de Kara-Celebi-Zade, este autorul mai multor lucrări istorice. El s-a născut prin anii 1591—1592 (1000) la Istanbul, ca fiu al judecătorului militar din Rumelia, Husameddin Husein b. Mehmed b. Husam efendi, mort în luna august 1598 (muharrem, 1007) la Brusa. Abdul-Aziz a fost crescut de către fratele său mai mare, Mehmed efendi, care era judecător, iar învăţătorul lui a fost muftiul Sanullah. De-a lungul vieţii sale, a ocupat numeroase funcţii publice. Astfel, între 1612 şi 1623 a fost profesor la diferite şcoli (*medrese*), cînd la Brusa, cînd la Adrianopol, cînd la Istanbul. În iunie 1623, implicat într-o răscoală a ulemalelor la Istanbul, Kara-Celebi-Zade a fost trimis, drept pedeapsă, din nou la Brusa. La urcarea pe tron a lui Murad al IV-lea (1623), intrînd în graţia acestuia, a fost chemat înapoi la Istanbul în ianuarie 1624, iar în martie a fost numit judecător la Ieni-Şehir, de unde a fost însă destituit în decembrie al anului mai sus-amintit. În aceeaşi calitate, el a funcţionat şi la Mecca timp de aproape un an (în 1626). Revenind la Istanbul, a fost numit judecător al oraşului în ianuarie 1634, cu misiunea de a se ocupa de paza capitalei în timpul pregătirilor pentru expediţia împotriva Poloniei. În iulie, ivindu-se la Istanbul o criză de alimente, Abdul-Aziz a fost destituit şi condamnat la moarte prin înecare, dar pînă la urmă a scăpat datorită intervenţiei protectorului său, marele vizir Bairam-paşa (m. 1638), pedeapsa fiindu-i comutată în surghiun pe insula Cipru.

În timpul revoltei care a avut loc la Istanbul în vara anului 1648 şi care s-a terminat cu omorîrea sultanului Ibrahim, Kara-Celebi-Zade s-a remarcat printr-un curaj rar [1]. După suprimarea lui Ibrahim, el a intrat în favoarea tînărului padişah Mehmed al IV-lea care, în august 1648, l-a

[1] Vezi Naima, *Tarih*, II, 166.

numit din nou judecător militar (*kadiasker*), ca apoi la 2 mai 1651 să ocupe postul de *şeih-ul-islam*. La 2 septembrie 1651 marele vizir căzînd în dizgraţie, a fost şi el surghiunit în insula Chios, unde a ocupat din nou postul de judecător. A murit la 11 ianuarie 1658.

Kara-Celebi-Zade a compus o serie de lucrări istorice, dintre care numai două au fost tipărite pînă astăzi. Prima din ele, intitulată : *Ravdat ül-ebrar* (*Grădina celor virtuoşi*) [2], a fost dedicată sultanului Ibrahim şi cuprinde patru părţi, relatînd evenimentele de la „Adam" şi pînă în anul 1056 H. (1646—1647). În partea a IV-a (ed. Bulak, p. 338) este descrisă istoria sultanilor osmanlîi pînă către sfîrşitul domniei lui Ibrahim.

A doua cronică a lui Kara-Celebi-Zade care a văzut lumina tiparului este *Suleimanname* (*Epopeea lui Suleiman Magnificul*), editată tot în 1832—1833 (1048) [3] după un manuscris aflat la Viena.

În această lucrare autorul relatează, într-o formă poetică, evenimentele din timpul domniei lui Suleiman Magnificul (1520—1566).

Ambele lucrări sînt scrise într-o limbă greoaie, plină de expresii persane şi arabe, autorul folosind un stil înflorit. În general, cronicile sale conţin ştiri puţine despre Ţara Românească, Moldova şi Transilvania pînă spre sfîrşitul secolului al XVI-lea, dar începînd cu vremea lui Mihai Viteazul, în lucrarea sa *Ravdat ül-ebrar* acestea cresc în importanţă. El citează cronicile lui Neşri, Lari, Idris Bitlisi, Lütfi-paşa, precum şi alte lucrări ce au constituit izvoarele operei sale.

Kara-Celebi-Zade şi-a completat cronica *Ravdat ül-ebrar* cu un apendice (*zeil*) cuprinzînd evenimentele între anii 1056 şi 1068, luna safer (1646/1647—1657/1658). Copii manuscrise de pe acest apendice se găsesc la Biblioteca Naţională din Viena (Flügel, *op. cit.*, II, 262).

Copii manuscrise de pe alte două opere ale acestui cronicar, pentru *Mir'at-as-Safa* (*Oglinda purităţii*) şi *Zafername* (*Cartea victoriilor*) se găsesc la Biblioteca Naţională din Paris (Schefer, nr. 1115) şi la Viena (Nat. Bibl. nr. 1055).

În afară de acestea, au mai rămas în stare de manuscris un număr important de mici tratate istorice, aşa cum este de pildă o povestire a cuceririi Erevanului (1635) şi Bagdadului (1638), sub titlul : *Tarih-i fethi Revan ve Bagdad* (*Cronica cuceririi Erevanului şi Bagdadului*) (Flügel, *op. cit.*, II, 262). Hadjî Halifa a întocmit o listă a traducerilor lui Kara-Celebi-Zade din limba persană şi arabă, precum şi a diverselor sale scrisori

[2] Ed. Bulak (Cairo), 1248 (1832—1833), 637 p.

[3] Ed. Bulak (Cairo), 230 p.

(Flügel, II, 113 ; V, 233). Cronicarul a lăsat şi o seamă de versuri, sub titlul *Azizi* [4]. De asemenea, a compus şi un poem intitulat *Gülsen-i-niaz* (*Ruga trandafirilor*), care se păstrează încă în manuscris prin bibliotecile din Europa.

Bibliografie: *S. O.*, III, 339 şi IV, 155 ; Evlia Celebi, *Seyahatname* (*Cartea călătoriilor*), I, 407, II 53 ; Ahmed Refik, *Alimler ve San'atkiarlar* (*Învăţaţii şi artiştii*), p. 151 ; Hammer, *G. O. D.*, III, 426 şi *G. O. R.*, V, 164, 178, 184 ; *G. O. W.*, p. 204 ; *E. I.*, II, p. 772—773 ; Ismail B. Brusevi, *Güldeste-i riyad-i irfan* (*Grădina de trandafiri a învăţaţilor*), Brusa, 1886/1302, p. 314—316 ; *I. A.*, I, 1950, p. 64—65.

[4] Adică : „Ale lui Aziz".

SULEIMANNAME

(ed. Bulak, 1832–1833/1248)

22 **<Pregătiri în vederea cuceririi Belgradului>.**

30 Beiul de Avlona a fost trimis în grabă pentru a pune mîna pe cetatea numită König (*Kunik*), unde acel viclean[1] își avea reședința. De asemenea și beii de Silistra și Nicopol au pornit într-acolo pentru a răscoli de la un capăt la celălalt țara ce se găsea sub ascultarea vicleanului și neputinciosului mai sus-arătat.

81 **<Trecerea sultanului la Serem. Lupta cu craiul Ludovic al II-lea (*La'oș*)>.**

În a 16-a zi a lunii <șaban 932> [2], cîmpia Sofiei a devenit locul de așezare cu noroc. Se dăduse firman împărătesc pentru adunarea oștilor la tabăra victorioasă din fața Sofiei. Potrivit înaltei porunci, pașa beilerbeiul (*emir-ül-ümera*) de Anatolia s-a alăturat în acel menzil oștii împărătești care se întindea pe cîmpie. La menzilul cel mai sus-arătat, călcat de copitele calului marelui sultan [3], au sosit soli cu daruri și scrisori de supunere din partea beiului de Chios (*Sakîz*) și a beiului Moldovei [4] (*Bogdan*). Ei fiind onorați cu sărutarea poalei <mantiei>, li s-a poruncit să rămînă timp de șase zile în cîmpia Sofiei, pînă li se vor da răspunsurile. În a 22-a zi a lunii mai sus-arătate, localitatea numită (*Eflaklar*) a fost onorată cu așezarea cu cinste și măreție a cortului împărătesc. Atunci, pentru a înlătura îngrămădeala, s-a dat firman lui Ibrahim-pașa ca să se ducă cu un menzil mai înainte, luînd cu el pe gaziii de Rumelia și 2 000 de ieniceri, precum și 150 de tunuri.

94 ... Începîndu-se construirea podului peste rîul Sava, după ce a fost terminată lucrarea lui cu mare străduință și cu îndemînare, în ziua a treia a lunii muharrem, care începe la sfîrșitul fericitului an 933 al Hegirei [5], puternicul și fericitul padișah a trecut peste acest pod, iar la menzilul mai sus-arătat <Varadin>, crăiia Ungariei a fost dăruită lui Ianoș <Zápolya>, fiul banului de Transilvania, care se bucură și se mîndrește cu supunerea față de Pragul cel veșnic norocos.

<Sultanul se întoarce la Istanbul la 8 safer, anul 934 [6], în urma izbucnirii răscoalelor în Anatolia>.

---

[1] Ludovic al II-lea Iagello, regele Ungariei (1516–1526).
[2] 13 mai – 10 iunie 1526.
[3] Suleiman Magnificul (1520–1566).
[4] Ștefăniță (1517–1527).
[5] 10 octombrie 1526; acest pasaj se referă la lupta de la Mohaci.
[6] 4 noiembrie 1527.

CAPITOLUL PRIVITOR LA PLECAREA SULTANULUI SPRE VIENA (*BEDJ*)

99 Așa cum este scris în jurnalul de însemnări, după ce *Laioș* [7] nechibzuitul a fost nimicit de loviturile neîndurătoare ale sabiei fulgerătoare și după ce cetatea întărită a Budei (*Budun*), care atrăsese privirile de cucerire ale sultanilor, a intrat cu ajutorul celui ce împlinește dorințele <omenești> sub stăpînirea veșnic norocosului sultan, crăiia ei (a Budei) fusese dăruită, potrivit făgăduinței făcute, lui Zápolya, fiul banului Transilvaniei. Din zavistie față de darul și marea grijă arătată lui Zápolya, după ce calul împărătesc, cu mers plăcut și pururea lăudat, s-a îndreptat spre cinstita reședință a împărăției, Ferdinand (*Feranduș*), cezarul Germaniei și al Austriei, a îndrăznit să meargă spre Buda. Nerușinatul Ioan Zápolya neputînd opune împotrivire lui Ferdinand cel nedemn, Buda a căzut în mîinile oamenilor lui Ferdinand. Cînd această veste neplăcută a supărat urechile marelui sultan, atunci sultanul cel milos și atotbiruitor a cerut
100 ca, cu ajutorul lui Allah, steagurile ocrotitoare ale lumii să fie puse în mișcare.

101 ... Craiul Ianoș <Zápolya>, închinîndu-se la Pragul cel Puternic al împărăției, s-a rugat să i se dăruiască tot lui stăpînirea Budei,
102 cu obligația plății giziei și haraciului. Cererea sa bucurîndu-se de înalta primire, el a fost așezat pe tronul Budei, ca și mai înainte.

<Ferdinand are de gînd să se bată cu turcii, dar, auzind că oastea Osmană se îndreaptă spre ținuturile sale, se retrage în interiorul țării>.

104 Trecînd prin văi și munți și norocul călăuzindu-i calea, în a 22-a zi a lunii mai sus-arătate (safer) [8], în ziua fericită cînd cortul împărătesc cel asemenea lunii urma să strălucească ca soarele pe înălțimile din jurul Budei, craiul Ianoș <Zápolya> l-a întîmpinat cu pași măreți, așternînd, ca un atlas cu fire parfumate, privirile sale la picioarele puternicului sultan.

Obținînd onoarea de a merge împreună <cu sultanul> pînă la cortul cel măreț ca Saturn, el s-a bucurat de toată atenția și bunăvoința sultanului. Afară de aceasta și coroana împodobită cu giuvaieruri, numită *korina* [9], ce fusese scoasă din vistieria de la Buda, i-a fost dăruită tot lui.

108 <Expediția lui Suleiman Magnificul în Austria>.

Datorită străduinței și ajutorului prietenesc al sultanului cel veșnic norocos cetatea Buda fiind luată înapoi din ghiarele trupelor de călăreți

---

[7] Ludovic al II-lea.
[8] 22 safer <933> = 23 noiembrie 1526.
[9] *Korina*: formă coruptă pentru *coroană*.

ale afurisitului de Ferdinand, potrivit firmanului, căruia i se supune toată lumea, cheile ei fuseseră predate din nou lui Ianoş [10]. După un timp, în inima lui Ferdinand aprinzîndu-se din nou focul neliniştitor al zelului, el a asediat Buda cu armata sa cea lipsită de noroc. Deşi timp de 50 de zile a dat bătălie cu oamenii lui Ianoş <Zápolya>... totuşi, în urma răspîndirii în tabăra lui Ferdinand a ştirii despre sosirea, în ajutorul lui Ianoş, a lui Mehmed-bei, fiul lui Iahia-paşa, şi a serascherului Ibrahim-paşa, cu o oaste uşor echipată, şi în urma atacului acestora, cu gaziii de Semendria, asupra oştii duşmane, în ziua hotărîtă, ghiaurii au fost cuprinşi de spaimă; luna ramazan, anul 938 [11].

126 ÎN ACEST CAPITOL SE POVESTEŞTE DESPRE RIDICAREA PREAMĂRITULUI ŞI PREALUMINATULUI SULTAN, ÎNĂLŢÎND CU AJUTORUL LUI ALLAH STEAGUL PENTRU RĂZBOIUL SFÎNT, PRECUM ŞI DESPRE SUPUNEREA ŢĂRII MOLDOVEI CU PUTEREA SABIEI

În zilele puternicei domnii a fericitului sultan Baiazid-han [12], la ţările dinastiei Osmane se adăugase, prin puterea sabiei, Akkermanul, care era o cetate de seamă a Moldovei. De atunci domnii Moldovei, în scopul păstrării scaunului şi a coroanei, obligîndu-se să plătească *gizie* şi *haraci*, trăiau în linişte şi dormeau fără grijă, sub ocrotirea iertării (*aman*).

Cel fără de lege, numit Petre [13], care se urcase pe tron ca moştenitor şi îşi păstrase neatîrnarea, arătînd, sub aţîţarea răufăcătorilor şi uneltitorilor, motive de pretinsă neputinţă şi nevoi, neglijase trimiterea haraciului pe care îl expediau an de an la veşnic norocosul Prag. Afară de aceasta, el era în înţelegere ascunsă cu duşmanii înaltei puteri şi păstra cu ei legături de prietenie, dar, în cele din urmă, din îndemnul satanei, s-ar putea ca el să se căiască şi să aibă păreri de rău. Cînd s-a arătat la Pragul împărătesc precum că el (Petru Rareş) a apucat calea nelegiuirilor, sultanul, pentru a-l trezi, prin lovitura pumnului împărătesc, pe cel care s-a lăsat copleşit de mîndrie şi nepăsare, şi-a încălecat calul cel iute şi puternic şi a pornit în anul 945, luna safer, ziua a 10-a [14], îndreptîndu-se în părţile acelea.

... Potrivit înţelesului plin de înţelepciune cuprins de vorbele filozofice, precum că (*vers*): „Alexandru cel Mare s-a războit cu popoarele

---

[10] Ioan Zápolya. Buda a fost recucerită de la austrieci la 9 septembrie 1529.
[11] 6 aprilie — 5 mai 1532.
[12] Baiazid al II-lea (1481—1512).
[13] Petru Rareş (1527—1546).
[14] 30 mai 1538.

127 Orientului, dar a ieşit din cort prin părţile Occidentului", cînd s-a pornit la această expediţie norocoasă, călăuzită de victorie, nu se hotărîse încă în ce parte anume vor fi îndreptate oştile. În timpul îndelungat cît s-a poposit la bine păzitul Adrianopol, <sultanul>... a poruncit marelui vizir, Aias-paşa, să pregătească uneltele de luptă. Locul cel mai potrivit pentru trecere peste fluviul Dunărea fiind socotit schela Isaccea [15], au fost trimise în grabă alte porunci la Semendria, Nicopol şi Silistra pentru pregătirile corăbiilor trebuincioase la construirea podului. Totodată, în vederea îndeplinirii poruncii, au fost depuse străduinţe şi pentru pregătirea şi terminarea tuturor uneltelor trebuincioase. Veştile scrise despre hotărîrea unei expediţii împărăteşti victorioase... răspîndindu-se, ca mirosul parfumului tătăresc, în toate ţările cu ajutorul trimişilor iuţi ca vîntul şi împrăştiaţi peste tot, domnul Moldovei a aflat de cele puse la cale. Potrivit zicalei: „hainul este fricos", tremurînd ca frunza de toamnă, de teama mîniei şi a răzbunării lui Suleiman [16], el s-a grăbit să trimită o scrisoare de supunere către sultan, rugîndu-l să-şi stingă focul mîniei sale împărăteşti. Sub îndemnul soartei fericite pornindu-se cu steagurile purtătoare de fericire spre părţile hotărîte, cînd s-a ajuns la locul de popas numit *Sultan-Ceairî*, s-a primit acea scrisoare (*mektub*) învăluită într-o falsă strălucire, prin care el implora bunăvoinţa şi îndurarea sultanului, rugîndu-l totodată cu şiretenie să i se arate în ce parte anume este îndreptată aceea expediţie călăuzită de victorie, pentru că şi el este gata să urmeze ilustra scară împărătească şi că va merge acolo unde i se va porunci. Trimişii săi, capugibaşîul şi tălmaciul (*terdjuman*), care au fost cinstiţi cu primirea la înaltul prag al tronului împărătesc, prezentînd scrisoarea de rugăminte, au depus multă rîvnă şi silinţă în susţinerea şi dovedirea cauzei lor. Dar această scrisoare fiind mincinoasă şi cuprinzînd vorbe goale, nu era <scrisă> decît cu scopul de a-şi feri <voievodul> capul său nenorocit de eventualele lovituri fulgerătoare ale sabiei. De aceea nu era nevoie să se arate şi să se facă dovada că <scrisoarea> era o poveste lipsită de adevăr. Greşelile săvîrşite de acel răufăcător în slujba supunerii <faţă de Poartă> alcătuiau motive întemeiate de a se porni asupra sa. Cu toate acestea, i s-a scris că dacă se va căi şi va cere iertare pentru toată purtarea sa răufăcătoare şi se va închina la picioarele înaltului tron, atunci toate vinovăţiile lui vor fi şterse. Astfel, împreună cu tălmaciul său, a fost trimis la acel nenorocos şi emeniul de Caffa (*Kefe emini*), Sinan Celebi, spunîndu-se totodată că atît timp cît

[15] În text: *Isakgi*.

[16] Suleiman Magnificul.

el va arăta supunere va fi iertată vinovăţia sa din trecut şi că făgăduiala făcută va fi adusă la îndeplinire.

Cu începere din ziua a 22-a a lunii rebi-ul-evvel 945 al Hegirei [17]
128 schela Isaccea devenind locul de adunare a oştilor victorioase, ele au trecut timp de o săptămînă fără întrerupere peste podul construit cu măiestrie, fiind călăuzite de beiul de Silistra.

De asemenea, în a 29-a zi <a lui rebi I>, puternicul şi fericitul sultan a trecut şi el podul cu măreţie. El şi-a arătat dorinţa de a cunoaşte numărul şi starea oştii. De aceea, potrivit firmanului, căruia se supune lumea întreagă, ostaşii au fost rînduiţi. În partea dreaptă au fost aşezaţi *oglanii* de spahii [18] şi *lefegiii* de dreapta [19], precum şi *gurebalele* [20] de dreapta, iar în aripa stîngă s-au aşezat *silihdarii* [21], *lefegiii* de stînga şi *gurebalele* de stînga, stînd ca un zid de apărare. Acolo unde se sfîrşeau aceste rînduri, s-au aşezat slujbaşii vizirilor mari, împodobiţi şi bine gătiţi. După acel grup plin de măreţie, potrivit ceremonialului obişnuit, au luat loc în dreapta şi în stînga oştile din Anatolia şi din Rumelia.

<Sultanul a trecut apoi oastea în revistă>.

Domnul cel lipsit de noroc <al Moldovei> a fost ajuns din urmă în oraşul numit Tîrgul Iaşilor [22], şi cînd vorbele pline de sfaturi preţioase şi de mare stimă, cuprinse în scrisoarea <sultanului>, au ajuns la urechile lui Petru <Rareş>, atunci, sub îndemnul satanei, el şi-a dat pe faţă răzvrătirea sa ascunsă, scuipîndu-şi otrava murdară din gura lui de şarpe. De asemenea, el a dat în vileag focul îndărătniciei şi al îngîmfării ce zăcea în adîncul inimii sale... Mai sus-arătatul răuvoitor găsind îngăduinţă, datorită unui şir întreg de vicleşuguri linguşitoare, obţinuse cinstea de a fi primit să sărute marginea covorului împărătesc. Dar deţinătorul puterii de măreţie a primit vestea că acel îmbătat de rătăcire, crezînd că va putea să facă ceea ce nu este cu putinţă, îndrăzneşte să pregătească cele trebuincioase pentru luptă şi măcel. Atunci, pornindu-se spre victorie cu cea mai mare ură şi dorinţă de înfrîngere şi răzbunare, cortul împărătesc a
129 fost aşezat în jurul puternicei cetăţi numite Fălciu [23] care asculta de porunca acelui afurisit. Tot atunci s-a făcut *arz* la picioarele onoratului tron împărătesc precum că, văzînd măreţia clocotitoare şi numărul mare

[17] 13 iulie 1538.
[18] Recruţii trupelor permanente de cavalerie, numite spahii.
[19] Trupele de călăreţi.
[20] O categorie a cavaleriei otomane (vezi şi nota 76 de la p. 489).
[21] Trupe de călăreţi.
[22] În text: *Baş-Bazari*, în loc de *Iaş-Bazari*.
[23] În text: *Kalcin*.

al oştilor lui Suleiman şi al puternicului alai împărătesc, locuitorii cetăţii vrînd-nevrînd au apucat, ca nişte oameni fără căpătîi, calea fugii din faţa puterii sultanului care strălucea ca soarele deasupra lumii.

... Ascultînd de firmanul împărătesc pentru distrugerea cetăţii, oastea victorioasă a răscolit de la un capăt la celălalt acea cetate puternică şi în toate colţurile ei s-au aşezat ciorile cele groaznice, şi ele au devenit locuitorii obişnuiţi ai ruinelor sale. Hanul Deşt-i Kîpceakului [24], Sahib-Ghirai-han, a sosit pe malul rîului Prut la oastea împărătească, întinsă ca oceanul, în a 19-a zi a lunii rebi-ul-ahîr [25], cu peste 100 000 de ostaşi tătari, iuţi ca vîntul, cerînd să ia parte la războiul sfînt şi să se bucure de toată atenţia mărinimosului sultan, care l-a şi cinstit cu toate binefacerile sale.

... Cînd sultanul s-a aşezat cu măreţie şi noroc în faţa Tîrgului Iaşilor, despre care s-a amintit mai sus, populaţia de acolo nu şi-a plecat capul la înalta curte. Din pricina faptului că ea s-a răzvrătit, ridicîndu-şi capul, focul mîniei şi al răzbunării sultanului cel victorios a împrăştiat scîntei, şi luptătorii iscusiţi au făcut ca zidurile cetăţii, care-i apărau pe ghiauri, să se prăbuşească într-o clipită la pămînt.

... Craiul cel lipsit de noroc <Petru>, pregătind pentru luptă peste 80 000 de oşteni josnici şi afurisiţi, aştepta cu trufie la trecătoarea (*derbend*) greu de străbătut numită Botoşani sosirea sultanului cel victorios. Dar cu toată mîndria sa, fiind cuprins de spaimă şi de tot felul de gînduri negre, într-o noapte el s-a făcut nevăzut, singur, din rîndurile oştii sale cea fără de noroc.

... Una din ciudăţeniile rămase în amintire este aceea că aducîndu-i-se pilde acelui crai îndărătnic şi nenorocit, i s-a spus că pentru îndîrjirea şi revolta sa va avea de îndurat.

132 ... Potrivit relatărilor de mai sus, după ce craiul cel răufăcător a apucat calea fugii, s-a stricat şi rînduiala oştii sale de călăreţi care, fugind, s-a împrăştiat. Alaiul împărătesc, străbătînd cîmpiile, în a 27-a zi a lunii mai sus arătate [26] şi-a aşezat cortul lîngă cetatea numită Suceava [27], care era scaunul de domnie al ţării Moldovei.

... Acordîndu-se iertarea împărătească, locuitorii şi supuşii cetăţii au fost lăsaţi pe locurile lor. Astfel, cei care au cerut ocrotire n-au avut de suferit din partea puternicei şi victorioasei oşti nici o pagubă în rînduiala lor paşnică şi liniştită. Mărinimia şi îndurarea fiind însuşiri legate de

[24] De fapt al Crimeii.
[25] 14 septembrie 1538.
[26] 27 rebi II <945> = 22 septembrie 1538.
[27] În text: *Sumav*.

firea sultanului, care întrunește toate virtuțile, în acele orașe și menziluri înfloritoare ocrotirea împărătească a fost acordată locuitorilor care au cerut să trăiască sub oblăduirea sa. Aceasta a însemnat un motiv de liniștire și pentru ceilalți. Țara aceea nemaiputînd rezista, ea a fost adăugată de la un capăt la celălalt țărilor islamice.

... Voievodul *Cetne* [28] fusese ridicat în ranguri de către Curtea împărătească, fiind în slujba înaltului prag. El era fiul voievodului Ștefan [29] cel răposat pe cînd era voievod în Moldova.

... Potrivit versurilor de mai sus, el a început să se roage de viziri, cerînd să fie onorat cu dăruirea voievodatului Moldovei. Un ținut de mărimea unui sangeac, ce se întinde din partea Akkermanului și a apei Prut pînă la apa Nistrului (*Turla*), din dreptul orașului mai sus arătat, Fălciu [30], a fost alipit țărilor islamice, iar restul a fost dat voievodului *Cetne*, cu condiția de a aduce el însuși la puternica și înalta Poartă, din doi în doi ani, haraciul pentru care se obligase (*muvazzaf*) și de a se construi două cetăți în cele două părți ale graniței mai sus-arătate.

133 ... Vilaietul Moldovei fiind ocupat de călăreții victorioși, s-a pus ordine la hotarele țării. Apoi, în a treia zi a lunii djumadi-ul-ahîr [31] s-a pornit cu mare bucurie și cu dorințele împlinite spre capitala onorată a împărăției....

136 Victoriosul <Haireddin->pașa, după ce a prezentat ceremonialul de mulțumire, l-a trimis pe fiul său, spre a duce la fericita reședință a puternicului sultan această veste îmbucurătoare [32].

În timpul întoarcerii, cu cucerire și victorie, din expediția din Moldova, în a 11-a zi a lui djumadi-ul-ahîr [33], cînd seraiul de la Iambolu era locul de așezare a cortului împărătesc, această știre îmbucurătoare a ajuns la urechile sultanului, prilejuind o mare veselie....

138 FERDINAND ATACĂ DIN NOU BUDA ȘI SULTANUL PORNEȘTE ÎMPOTRIVA LUI

Ianoș, craiul unguresc, fiind unul dintre oamenii sinceri ai înaltei Porți, era socotit printre cei apropiați și se bucura totdeauna de atenția împărătească, dorințele sale fiind îndeplinite de sultan. În cursul anului <9>47 [34] sosind sorocul vieții sale, sultanul l-a onorat pe fiul aceluia,

[28] Ștefan Lăcustă.
[29] De fapt nepotul lui Ștefan cel Mare și fiul lui Alexandru (*Sandrin*), vezi p. 412, n. 28.
[30] În text: *Kalcin*.
[31] 27 octombrie <1538>.
[32] Turcii repurtaseră atunci o victorie în golful Preveza.
[33] 4 noiembrie <1538>.
[34] 8 mai 1540 — 26 aprilie 1541.

numit Istefan [35], distingîndu-l cu acordarea crăiei ungurești. Faptul că Ștefan, datorită ajutorului și sprijinului binefăcător al sultanului, și-a atins scopul, a ajuns la urechea lui Ferdinand cel nedemn. Potrivit vorbei : „invidia naște dușmănia", el a început să strîngă oaste și astfel el a asediat Buda [36] cu o armată nenorocită de peste 80 000 de călăreți și pedestrași.

140 <Turcii pornesc din nou împotriva lui Ferdinand și acordă paza Budei lui Suleiman-pașa.
142 Apoi turcii se întorc spre Constantinopol>.

155 ÎN ACEST CAPITOL SE DESCRIE TRIMITEREA, DIN PRICINA UNOR EVENIMENTE, DE OȘTI VICTORIOASE ÎN ȚĂRILE GHIAURE, ÎNTÎI CU BEILERBEIUL DE RUMELIA, MEHMED-PAȘA, APOI CU VIZIRUL AHMED-PAȘA, PRECUM ȘI ALIPIREA LA ȚĂRILE ISLAMICE A TIMIȘOAREI ȘI A O MULȚIME DE CETĂȚI ȘI DE FORTIFICAȚII

156 După cum se arată în paginile de mai sus, Ianoș <Zápolya> plecînd mai înainte în lumea iadului, fiul său Ioan Sigismund (*Istefan*) era încă mic și nu era în stare să-și păzească țara. De aceea, Ferdinand cel fără de lege îndrăznea, în clipele potrivite, să-și întindă mîna sa apăsătoare asupra Budei. Pentru a tăia lăcomia acelui nedemn și pentru a-i aduce dezamăgire, i s-a acordat mai sus-numitului Istefan un sangeac din vilaietul Transilvaniei, iar Buda a fost alipită la țările islamice.

. . . Afurisitul cel răufăcător, numit Brata [37], care era conducătorul țării lui Ioan Sigismund (*Istefan*), nefiind mulțumit de această guvernare, potrivit gîndurilor sale uneltitoare, s-a străduit în ascuns să facă uneltiri și a devenit fățarnic prin legăturile de prietenie și de înțelegere cu Ferdinand. Cînd răutatea din inima acelui afurisit a fost auzită la înalta Poartă, pentru a descoperi vicleșugul ascuns al aceluia, i s-a trimis o scrisoare împărătească lui Ioan Sigismund pentru ca să trimită pe Tisa, prin Semendria și prin Belgrad, provizii la Seghedin și la cetățile din jurul său, deoarece părțile cetății numită Pécs (*Pecevi*), ce se găseau în mîinile principelui Transilvaniei, erau potrivite pentru trimiterea de provizii.

Atunci cînd i s-a făcut cunoscut că <turcii> doresc să ocupe cetatea mai sus-arătată, acel afurisit l-a convins pe Ioan Sigismund să nu primească o poruncă atît de neînsemnată și astfel a întărit uneltirile, ațîțîndu-l la și o mai înverșunată intrigă și gîlceavă.

---

[35] Este vorba de Ioan Sigismund, fiul minor al lui Ioan Zápolya, care i-a succedat la tron.

[36] La 15 safer 948 = 10 iunie 1541.

[37] *Brata*, formă slavă a termenului latin *Frater*. Este vorba de George Martinuzzi, episcop de Oradea și sfetnic al lui Ioan Sigismund.

. . . Săvîrșirea unui astfel de fapt nedemn de către cel afurisit fără de lege fiind una din cauzele mîniei și răzbunării, beilerbeiul de Rumelia, Mehmed-pașa, a fost numit serdar împotriva lor. În a șasea zi a lunii regeb a anului 958 al Hegirei [38], cetele de oști, asemenea valurilor mării, s-au așezat pe cîmpia Sofiei.

În a 28-a zi a lunii mai sus-arătate [39] a fost asediată cetatea Pécs (*Pecevi*) de către oastea norocoasă. Cei din cetate, refuzînd să se supună firmanului, s-au luptat trei zile și trei nopți. În a patra zi cetatea mai sus-arătată căzînd în mîinile leilor din Rumelia, cu mîinile lor prădătoare ei au golit ca pe niște buzunare fiecare colț al cetății. Afurisitul acela fără de lege care era stăpînul mîndrei cetăți numită Lipova, una din cetățile alese ale vilaietului Transilvaniei, nefiind încă supus de puterea brațelor gaziilor islamici, și-a așezat tabăra în fața cetății, avînd peste 20 000 de ostași. Zvonindu-se că el a început să-și îndrepte tunurile și puștile asupra
157 oștii de Anatolia (*Rum*)... s-a trimis într-acolo un număr de oști pentru aflarea adevărului despre aceasta. Cînd spahiii victorioși s-au apropiat, ei s-au întîlnit cu avangarda ghiaurilor și atunci, vrînd-nevrînd, vitejii din amîndouă părțile, scoțîndu-și săbiile scînteind de răzbunare, au început să se războiască cu înflăcărare.

Tunarii lor fiind înfrînți și stricîndu-se și ordinea celor din tabără, ei au început să fugă.

Atunci locuitorii cetății, rămînînd în neputință să opună împotrivire, au început să ceară îndurare. Ei s-au rugat de *serascher* și, într-o dimineață, au predat cheile <cetății>.

În afară de acestea și cetățile numite Ervadj (?) și Becikerek, precum și o mulțime de alte fortărețe au căzut sub stăpînirea serdarului cel victorios. De asemenea și Timișoara, care este o cetate de seamă din țara Transilvaniei, a fost asediată cîteva zile de oștile cele vestite [40].

. . . Dar, potrivit versurilor de mai sus, neputîndu-se obține victoria, <turcii> s-au întors la Belgrad cu scopul de a veni iarăși asupra Timișoarei în primăvara următoare.

158 . . . În iarna aceea, beilerbeiul de Rumelia, Mehmed-pașa, rămînînd timp îndelungat la Belgrad, cei din Timișoara, din propriul lor îndemn, s-au străduit să întărească și mai mult acea cetate puternic fortificată și au depus sforțări ca să-i înalțe și mai mult vîrfurile și turnurile și să-i adîncească și să-i lărgească șanțul.

[38] 10 iulie 1551.
[39] 1 august 1551.
[40] Timișoara a fost atacată în luna noiembrie 1551.

. . . Cei din Timişoara îngîmfîndu-se, timp de cîteva zile, din pricina răgazului dat, au ieşit din cercul supunerii şi s-au străduit, potrivit poruncii, să întărească cetatea. Acestea fiind prezentate la picioarele tronului împărătesc al lui Suleiman, atunci potrivit firmanului atotputernic, în anul 959, luna rebi-ul-ahîr, ziua 27 [41], vizirul Ahmed-paşa a pornit în mare grabă într-acolo împreună cu oastea împărătească şi, în a cincea zi a lunii regeb [42], şi-a aşezat cortul în jurul cetăţii Timişoara. De asemenea şi Mehmed-paşa, strîngîndu-şi oastea la Belgrad, a plecat iarăşi, cu încredere în ajutorul lui Allah, spre Timişoara împreună cu gaziii de Rumelia, şi desfăşurînd steagurile cuceritoare de ţări. Din pricina atacurilor luptătorilor din Rumelia, nenorocitul (*seg*) [43] stăpînitor al Timişoarei, tremurînd ca frunza de toamnă, a închis porţile cetăţii şi apoi şi-a pregătit armele de luptă în spatele zidurilor.

Din cauza bubuitului tunurilor şi al puştilor şi a ţipetelor luptătorilor, după ce timp de aproape o lună întreg pămîntul a văzut aceste fapte, zidurile cetăţii, precum şi o mare parte din încăperi au fost distruse de pietrele aruncate de tunuri şi cei din Timişoara şi-au dat seama că nu sînt în stare să ţină stavilă oceanului de oşti.

. . . Cu toate că au început să arate, de formă, rugăminţi de supunere, ei şi-au ocupat totuşi poziţiile în adăposturi pentru apărarea cetăţii. Deşi au arătat multe căinţe şi au cerut scăpare şi iertare, speranţele acelor nedemni n-au fost luate în seamă şi astfel la 1 şaban [44], prin puterea zdrobitoare a braţelor, cetatea Timişoarei a fost supusă, iar ghiaurii care au stăruit în îndîrjire au căzut pradă săbiilor.

159 . . . Peste o mie de ghiauri fără de lege, cu scopul de a da un atac peste noapte şi de a destrăma trupele victorioase, care asediau şi forţau Timişoara, se ascunseseră într-un loc din apropierea cetăţii, aşteptînd momentul potrivit. Dar, dintre beii de acîngii, Turhan-bei, aflînd despre aceasta pe cînd venea spre tabăra norocoasă, a retezat prin loviturile săbiilor otrăvitoare capetele îmbătate ale cetei de ghiauri rătăciţi.

Ajutorul lui Allah fiind totdeauna călăuza oştii puternice şi victorioase, peste 20 de cetăţi şi fortăreţe au fost cucerite în această expediţie strălucită, fiind luate în stăpînire unele prin acordarea iertării, iar altele prin puterea săbiilor vărsătoare de sînge.

<Apoi turcii pornesc spre Agria>.

[41] 22 aprilie 1552.
[42] 27 iunie 1552.
[43] *Seg*: „cîine". Este vorba de Ştefan Losonczi.
[44] 1 şaban <959> = 23 iulie 1552.

170 Din pricina apropierii acestei expediţii sfinte, fericitul sultan se îndepărtase de la reşedinţa conducerii treburilor împărăţiei. Astfel, acel suflet onorat despărţindu-se de tronul cel aurit şi reşedinţa cea scumpă rămînînd cîteva zile fără el, rebelii au ridicat steagul răutăţii în toate colţurile.

Dintre toţi, un om de obîrşie necunoscută fusese mai înainte, din voia lui Allah, cauza mîniei sultanului. Sub numele prinţului Mustafa, cel care plecase în ţinuturile veşniciei (murise), în Dobrogea a apărut cineva care răspîndea un foc ce se lăţea cu flăcări. Toţi răufăcătorii înnăscuţi din părţile Silistrei şi Nicopolei s-au supus acelui răufăcător. Potrivit înţelesului vorbei : „La început focul este jar, dar apoi arde cu flacără", focul uneltirilor acelora s-a aprins treptat şi s-a întins astfel, încît acel om rău şi primejdios a ajuns să dăruiască adepţilor săi vizirate şi emirate, orînduind după gîndul său şi un divan. Atunci, prinţul Baiazid-sultan, care era muhafîz de Rum<elia>, de îndată ce a aflat de acest lucru, l-a numit pe sangeacbeiul de Nicopol, Mehmed-han, aparţinînd casei Zül-kadirie, ca serascher, şi l-a trimis împreună cu leii săi în vederea luptei şi măcelului pentru a stinge focul uneltirilor acelor răufăcători.

... În faţa mişcării oştilor asemenea mării, curajul cel mincinos şi răbdarea ce stăteau la temelia uneltirilor lui au fost risipite aşa cum se
171 destramă norii primăvara. Astfel acel răufăcător neruşinat, fiind prins de vizirul său, a ajuns prin mijlocirea lui Mehmed-han la Baiazid sultanul.

183

ASEDIUL SZIGETVÁRULUI

Acel nenorocit [45], după ce a arătat cîţiva ani supunere mincinoasă, mergînd pe urmele lui Ferdinand, cel care s-a întors în infern, prin aţîţarea uneltirilor neglija şi întîrzia trimiterea către vistieria împărătească a haraciului fixat care se trimitea an de an. Afară de acestea, el a pus mîna pe o mulţime de cetăţi ce se găseau sub stăpînirea banului de Transilvania care era în slujba înaltei Porţi şi care se supunea cu sinceritate. Tot din îndemnul acelui răufăcător, ţinuturile de margine ale ţărilor <islamice> cele bine păzite au început să fie atacate pretutindeni de către cetele de haiduci.

185 ... După ce a fost trecut podul terminat prin străduinţa agalei de ieniceri, Ali-aga, locul de popas al oştii împărăteşti a fost cetatea Zemun. Atunci, voievodul Transilvaniei [46], ieşind în întîmpinarea ferici-

[45] Maximilian, care a urmat la tronul Austriei după Ferdinand.
[46] Sigismund, fiul lui Ioan Zápolya.

tului tui (*tug*), s-a bucurat de înaltele atenţii şi favoruri <ale sultanului>...
... 22 muharrem 974 [47].

194 ... Pornindu-se asupra Szigetvárului cu măreţie şi fericire şi cu steagurile împărăteşti desfăşurate, cel de-al doilea vizir, Pertev-paşa, în urma unui firman, căruia i se supune toată lumea, a pornit cu 2 000 de ieniceri şi ulufegii, aşezaţi în dreapta şi în stînga, şi cu oştile tătare şi cu beilberbeiul (*mirimiran*) de Timişoara, precum şi cu timarioţii şi cu zaimii din acel eialet ca să recucerească din mîinile duşmanilor cetatea numită Gyula şi astfel acea cetate puternică a fost asediată de oştile victorioase.

<Cetatea Gyula a fost cucerită prin capitulare>.

Afară de aceasta, şi cetăţile numite Panciova (*Pacva*) şi Lugoj (*Lagoş*) au intrat în rîndurile ţinuturilor islamice prin străduinţa oştilor întinse ca mările şi în acele locuri musulmanii şi-au aşezat cuiburile.
200 În anul 960 [48] <Rustem-paşa> fiind mazilit, acea slujbă grea <de mare vizir> a fost încredinţată lui Ahmed-paşa, cuceritorul Timişoarei.

[47] 9 august 1566.
[48] 18 decembrie 1552 — 6 decembrie 1553.

RAVDAT ÜL-EBRAR

(ed. Bulak, 1832—1833/1248)

345 ... Prea luminatul sultan[49] cel dăruitor de victorii, după ce și-a atins scopurile, a întins asupra Brusei puternica sa umbră. Apoi Lala-Șahin-pașa, după ce s-a oprit la Adrianopol și a stat un timp acolo, a pus stăpînire pe Filipopol, dăruind iertare locuitorilor. În anul 764[50], pe cînd prea înaltul și victoriosul sultan, atingîndu-și scopurile sale, își întinsese puternica sa umbră, despotul sîrbilor, Laz-oglu, din îndemnul la răzvrătire al despotului din Filipopol, a atras de partea sa pe craii Țării Românești[51], Ungariei[52] și Bosniei[53], făcîndu-i părtași pe calea răzvrătirii. S-a auzit că, atacînd din toate părțile pe locuitorii din cinstitele ținuturi ale Islamului, ei s-au adunat pe cîmpia de lîngă Adrianopol, denumită încă *Sîrf-Sadîgî* („Sîrbul zdrobit"), cu scopul de a pricinui pagube. Atunci, pentru cercetarea stării și a numărului lor a fost trimis Hadji Ilbeghi[54]. Acest fericit comandant de oaste, mergînd în miezul unei nopți la tabăra ghiaură, pe unii i-a găsit beți, iar pe alții chefuind.

346 Atunci, încrezîndu-se în ajutorul lui Allah și în minunile lui Mahomed stăpînul lumii, au înălțat în văzduh strigătele de „Allah, Allah". Scoțînd sabia, oamenii pe care-i avea i-au atacat ca niște lei pe luptătorii ghiauri, violenți la atac.

<Urmează descrierea desfășurării bătăliei de la Marița (*Meridj*) și a înfrîngerii creștinilor de către Hadji Ilbeghi în anul 765[55]>.

347 <Supunerea lui Laz-oglu în anul 1375 (776) cu obligația de a trimite haraci. Înfrîngerea lui Lala-Șahin de către despotul Bosniei>.

349 ... Pentru pedepsirea răufăcătorului care stăpînea Silistra și împrejurimile și care a ieșit din cercul supunerii cinstite a fost trimis în mare grabă marele vizir[56].

---

[49] Murad I (1359—1389).

[50] 21 octombrie 1362—10 octombrie 1363.

[51] Pe atunci domnea Alexandru Nicolae Basarab (1326—1359).

[52] Ludovic de Anjou (1342—1382).

[53] Tvartko.

[54] Comandant de oști încă sub Orban (1326—1359).

[55] 1364—1365.

[56] Halilpașaoglu Ali-pașa (*Djandarlîzade*).

Capitala țării, soarele împărăției și al norocului, a fost mutată dintr-un capăt în celălalt al împărăției, adică <sultanul> a schimbat vechea capitală de la Brusa cu Adrianopolul, care era reședința Rumeliei. Viteazul vizir, cînd cu lovituri de sabie, cînd cu măsuri bine chibzuite, a depus sforțări pentru îndeplinirea poruncii de a pune stăpînire și de a păzi cetățile Șumla (*Șumni*), Provadia și Tîrnovo, înlăturînd de acolo urmele ghiaurilor. Tot atunci au intrat sub stăpînirea mîinii drepte a împărăției și cetățile Nicopol și Silistra, precum și celelalte cetăți ce se află sub domnia firmanului împărătesc, pe care <țarul Șișman> le-a predat pentru a i se dărui viața. Anul 790 [57].

<Despotul Lazăr ațîță pe ceilalți principi împotriva sultanului, care trece la Filipopol
350 **în anul 791 [58]. Lupta de la Kosovo, fără să se pomenească participarea Țării Românești>.**

351 ... Voievodul Țării Românești [59], intrînd sub umbra steagului răzvrătirii, a dat dovadă de nepăsare în trimiterea tributului (*gizie*) pe care îl luase asupra sa. Pornind în părțile acelea (spre Țara Românească) <sultanul Baiazid I> a distrus dintr-un singur atac rîndurile oștii <ghiaure> și l-a pedepsit cu sporirea tributului (*gizie*), pe care el (Mircea) și-l luase asupra sa mai înainte. Anul 793 [60]....

353 Bătrînul amintit, numit Baiazid cel Șchiop (*Kötürüm*), care era stăpînitor în Kastamonu, apucînd calea răutăților, s-a văzut că și voievodul Țării Românești, ațîțat de acesta, ridicase și el mai de mult steagul răzvrătirii.

<Expediția pentru pedepsirea lui Baiazid din Kastamonu, în anul 795 [61]. Descrierea bătăliei de la Nicopol, fără a se menționa participarea Țării Românești>.

... Fiind numit <de către Mehmed I> să ocupe Rumelia, <Musa Celebi> a trecut prin schela Sinop în Țara Românească, cu învoirea emirului Isfendiar, stăpînitorul de Kastamonu, în anul cunoscut 812 [62].

Această versiune este relatată de către Mevlana Neșri și de alții care au mers pe aceeași cale dreaptă de redare a faptelor, însă unii învățați s-au grăbit să scrie în alt chip.

360 ... Apoi <Musa Celebi> l-a rugat pe Isfendiar, stăpînitorul de Kastamonu, să respecte adevărul și, cu învoirea acestuia, a răspîndit lumină în Țara Românească cu steagul său cel măreț și strălucitor.

---

[57] 11 ianuarie—30 decembrie 1388.
[58] 31 decembrie 1388 — 19 decembrie 1389.
[59] Mircea cel Bătrîn (1386—1418).
[60] 9 decembrie 1390—21 decembrie 1391.
[61] 17 noiembrie 1392—5 noiembrie 1393.
[62] 16 mai 1409—5 mai 1410.

364 ... Mai sus-arătatul şeih <Bedreddin>, aflînd de acest lucru <de răscoala lui Börüklüge în Aidîn> şi fiind cuprins de teamă că va fi ucis, a fugit în ţara lui Isfendiar şi, prin Sinop, a trecut în Ţara Românească.

... Nefiindu-i însă cu putinţă să stea în ţinuturile ghiaure, el a venit cu învoirea domnului Ţării Româneşti la Silistra. De acolo, trecînd prin ţinutul Hezargrad[63], s-a întărit în pădurea numită Deliorman.

<Reprimarea răscoalelor din Anatolia şi Rumelia conduse de Bedreddin şi discipolii săi>.

Prea luminatul sultan, fiind neliniştit din pricina ştirii despre răscoala pusă la cale de voievodul Ţării Româneşti, şi-a îndreptat steagurile în partea aceea şi, aşezîndu-şi cortul pe malul Dunării, a refăcut şi a întărit cetăţile Giurgiu (*Ierkökü*) şi Isaccea (*Isakci*), iar cetelor musulmane dîndu-le învoire să prade, acestea s-au umplut de foarte multe prăzi în anul cunoscut (819/1416—1417)....

370 ... Sultanul[64] arătînd dorinţa de a-şi strînge oştirea în vederea ridicării steagului pentru războiul sfînt (*djihad*) şi pentru mărirea ţinuturilor sale, au fost chemaţi şi principii din împrejurimi, care erau supuşi, pentru a-şi arăta respectul şi omenia lor. Astfel, doi fii ai lui Vîlk-oglu[65] şi voievodul Ţării Româneşti, Dracula[66], împreună cu cei doi fii ai săi, sosind la tabăra purtătoare de victorii, potrivit unei măsuri bine chibzuite, s-a dat firman ilustru pentru închiderea lor. Apoi, sultanul s-a îndreptat asupra Semendriei, care era cetatea de scaun a lui Vîlk-oglu, în anul 844[67].

Drept pedeapsă pentru faptul că emirii neamurilor creştine, care, potrivit poruncii imperiale, îşi plecaseră faţa la Pragul casei norocoase, au fost închişi fără ca ei să fi săvîrşit vinovăţii şi păcate, oastea islamică a fost înfrîntă de două ori în Ţara Românească[68].

371 <Descrierea luptei de la Zlatiţa, fără a fi menţionat rolul lui Iancu de Hunedoara>.

După aceea, regii ghiauri, aflînd că urmaşul <lui Murad> la domnie este un copil (Mehmed al II-lea), s-au agitat ca marea şi, devastînd ţările islamice au înaintat în părţile Nicopolei cu 80 000 de afurisiţi fără de lege, îmbrăcaţi în armuri. Această ştire zguduitoare neliniştindu-i pe musul-
372 mani, în urma cererilor şi rugăminţilor, l-au adus din nou la conducerea treburilor împărăţiei pe sultanul Murad, care trăia liniştit în locuinţa

---

[63] *Hezargrad*: Razgrad.

[64] Murad al II-lea (1421—1451).

[65] Gh. Brankovici-Vukovici (1427—1456).

[66] Vlad Dracul (1436—1442).

[67] 2 iunie 1440—21 mai 1441.

[68] Este vorba de înfrîngerile suferite de Mezid-bei şi Kula-Şahin (sau Şehabeddin-paşa).

unde se retrăsese [69]. După cucerire, el şi-a schimbat locul (tronul) cu prea luminatul său fiu, în luna djumadi II, anul 848[70]. Pe cînd, în cîmpia Dobrogei, vitejii din amîndouă părţile <Anatolia şi Rumelia> s-au apucat de petreceri şi băutură, de pe partea cealaltă s-au auzit strigăte, anunţînd începerea luptei.

<Urmează relatarea desfăşurării bătăliei de la Varna, situaţia critică a oştii otomane, căderea craiului unguresc [71], îmbărbătarea oştii turceşti şi înfrîngerea cruciaţilor. Se aminteşte că bătălia a avut loc în luna regeb 848 [72]>.

72— <Se descrie a doua bătălie de la Kosovo (1448), fără a se face menţiune de participarea
73 oştii Ţării Româneşti, şi nici a lui Iancu de Hunedoara>.

377 <Asedierea Belgradului şi moartea lui Karadja-paşa, beilerbei de Rumelia (1456/860), precum şi cucerirea cetăţii Golubăţ (*Güverdjinlik*) de către turci în anul 1458/983>.

78— <Cucerirea Trapezuntului şi a cetăţii Mitilene, omiţîndu-se expediţia lui Mehmed al
79 II-lea în Ţara Românească în 1462>.

384 ... Beilerbeiul de Rumelia, Hadîm Suleiman-paşa, a fost trimis pentru pedepsirea voievodului Ştefan[73] (*Istefan*) care apucase calea răscoalei. Purtarea îngîmfată a mai sus-numitului paşă pricinuind înfrîngerea oştii islamice [74], steagurile împărăteşti purtătoare de victorii au fost pornite în partea aceea pentru răzbunare.

Timp de aproape două luni vilaietul Moldovei a fost locul de reşedinţă al steagurilor biruitoare, iar toată ţara a fost călcată de la un capăt la celălalt de către oastea norocoasă, în anul 881 [75].

390 ... Prea luminatul sultan [76], al cărui firman este ascultat de toată lumea, a pornit împotriva ghiaurilor înălţînd steagul luptei sfinte. După nouă zile de asediu a fost alipită la ţările familiei Osmane Chilia, iar în a şaisprezecea zi Akkermanul, în anul cunoscut (1484/889). Banii şi avuţiile ce se găseau la vistieria (*hazine*) de la Akkerman erau atît de multe, încît avuţiile de pradă, numai partea cuvenită *hasului* [77] împărătesc, au fost de ajuns pentru construcţiile de binefacere ale căror temelii el le pusese la Adrianopol.

391 Din pricina faptului că domnul (*hakim*) Moldovei a fost cuprins de dorinţa deşartă de a pune hoţeşte cetatea Akkerman în lanţul stăpînirii

---

[69] La Manisa, Anatolia.
[70] 20 aprilie 1444 — 9 aprilie 1445.
[71] Vladislav I Iagello (1440—1444).
[72] octombrie—noiembrie 1444.
[73] Ştefan cel Mare (1457—1504).
[74] În bătălia de la Podul Înalt (Vaslui).
[75] 26 aprilie 1476—15 aprilie 1477. (Bătălia de la Războieni a avut loc la 26 iulie 1476).
[76] Baiazid al II-lea (1481—1512).
[77] *Has*: aici în sens de tezaur imperial.

sale, timp de doi ani la rînd oştile victorioase au devastat şi au prădat vilaietul Moldovei, ruinîndu-l. De aceea, oastea victorioasă s-a umplut de bogăţii şi de toate felurile de prăzi ce depăşeau orice închipuire...

... Anul 890 [78].

392 <Descrierea cuceririi Belgradului şi a luptelor date acolo în 1521>.

417 <Amînarea cuceririi Budei şi întoarcerea sultanului la Constantinopol>.

420—421 <Descrierea luptelor de la Mohaci şi înfrîngerea creştinilor în 933/1526>.

După zece zile de şedere, crăiia Ungariei a fost acordată lui Ioan Zápolya (*Laioş*), fiul banului din Transilvania, căruia, pentru credinţa arătată faţă de înalta Curte, i s-au făgăduit favoruri. Apoi, sultanul s-a întors spre onorata capitală a împărăţiei; anul cunoscut (934/1528).

422 Împăratul Germaniei, Ferdinand [79] (*Feranduş*), neputînd suporta favoarea acordată supusului Ianoş [80], după întoarcerea steagului norocos al sultanului din ţara aceea, lăsînd la o parte plăcerile, s-a străduit zile şi luni întregi şi, făcînd sforţări nesfîrşite, a luat Buda în lanţul stăpînirii sale. Atunci, steagurile sultanului, stăpîn al lumii, cu ajutorul cel mare al slăvitului Allah, pornind la cetatea Buda, aceasta a fost asediată de oastea victorioasă în luna zil-hidge din anul 935 [81]. În a cincea zi de asediu, apărătorii cetăţii, renunţînd de a mai sta sub asediu, au obţinut iertarea prin predarea cheilor. Guvernarea ţării a fost acordată din nou lui Ianoş <Zápolya>. De asemenea şi coroana craiului Laioş [82], care murise în timpul luptelor de la Mohaci, i-a fost dăruită tot lui, spre nesfîrşita sa bucurie şi mulţumire. După aceea, înălţîndu-se steagurile, s-a pornit spre Viena (*Bedj*) pentru a-l pedepsi pe craiul Ferdinand.

423 <Ferdinand asediază din nou Buda şi sultanul devastează ţinuturile sale>.

427 Voievodul Moldovei Petre [83], nu trimetea la timp haraciul la care se obligase spre a-şi păstra pecetea şi coroana. În afară de aceasta, s-a făcut cunoscut la înaltul tron că el întreţine pe ascuns legături cu duşmanii înaltei împărăţii. Atunci, depunîndu-se sforţări s-a pornit călare într-acolo. Schela Isaccea a fost locul de întîlnire al oştirilor victorioase, în luna rebi I anul <9>45 [84]. Hadîm Davud-aga, primul vistiernic (*hazinedarbaşî*), bucurîndu-se de privirea ocrotitoare a puternicului sultan,

---

[78] 18 ianuarie 1485—7 ianuarie 1486.
[79] Ferdinand I de Austria.
[80] Ioan Zápolya.
[81] 6 august—4 septembrie 1529.
[82] Ludovic al II-lea.
[83] Petru Rareş (1527—1538 şi 1541—1546).
[84] 28 iulie—26 august 1538.

a fost trimis la tronul lui Iusuf <din Egipt>, în luna rebi II [85]. Mai susnumitul voievod, Petre, strîngînd şi pregătind cu îngîmfare şi nechibzuinţă o oaste nenorocită de peste 80 000 de oameni, a fost cuprins de dorinţa de a pune piedici în calea trecerii oştii norocoase, la trecătoarea greu de străbătut numită Botoşani. Dar fiind cuprins de tot felul de închipuiri, într-o noapte el s-a făcut singur nevăzut din tabăra sa netrebnică, din care pricină s-a destrămat toată rînduiala oştii sale. După aceea ţara sa fiind alipită fără împotrivire de la un capăt la altul la ţările islamice, a fost numit, potrivit obiceiului, un alt voievod pentru rînduirea treburilor <Moldovei>. După aceea s-a pornit spre capitala împărătească, în luna djumadi II <945> [86].

428 **<Sosirea ştirii despre victoriile capudanului Haireddin-paşa>.**

În anul 947 [87] craiul Ianoş Zápolya murind, în locul său a fost numit fiul său, zis Ştefan (*Istefan*) [88], care era încă minor. Această măsură aprinzînd focul ambiţiei lui Ferdinand, el a asediat din nou Buda cu 80 000 de pedestraşi şi călăreţi şi a ocupat-o. Dintre viziri au fost trimişi mai întîi Mehmed-paşa, împreună cu segban başî, după care au pornit şi steagurile înălţate.

<Reluarea Budei de către turci, în luna djumadi I 949 [89]>.

Cînd steagurile islamice s-au adunat în cîmpia Budei, pentru a curma lăcomia lui Ferdinand, i s-a dăruit lui Ioan Sigismund (*Istefan*), sangeacul numit Lipova, din Transilvania. Capitala Ungariei a fost socotită printre adaosurile la ţările islamice, paza ei fiind încredinţată lui Iahipaşazade Mehmed-bei. Astfel, a fost stăvilită orice putinţă de atac a ghiaurilor...

431 .. Ajungînd la urechile sultanului unele fapte de nesupunere ale lui Ioan Sigismund (*Istefan*) faţă de firmanul împărătesc, a fost trimis <într-acolo> beilerbeiul de Rumelia, Mehmed-paşa, care a smuls din mîinile sale o seamă de cetăţi, cum sînt : Pécs (*Pecevi*), Lipova, Becikerek şi altele asemănătoare, ce se aflau sub stăpînirea acelui netrebnic. După aceea,
423 timp de cîteva zile şi Timişoara a fost asediată de către oastea victorioasă. Dar, nesosind încă momentul potrivit, <turcii> au petrecut iarna la Belgrad. În primăvara aceea a fost trimis din capitala împărăţiei şi vizirul Ahmed-paşa cu oastea purtătoare de victorii. Împrejurimile cetăţii Timişoara devenind locul de aşezare a oştilor luptătoare, după mii de

---

[85] 27 august—24 septembrie 1538.
[86] 25 octombrie—22 noiembrie 1538.
[87] 8 mai 1540—26 aprilie 1541.
[88] De fapt, pe fiul lui Zápolya îl chema Ioan Sigismund.
[89] 12 septembrie—10 octombrie 1542.

sforţări şi străduinţe ei au legat-o de lanţul stăpînirii în luna djumadi I <959>[90].

<Rustem-paşa fiind mazilit, rangul de mare vizir a fost acordat lui Ahmed-paşa, cuceritorul Timişoarei>.

434 ... În zilele cînd prea luminatul şi fericitul sultan se afla departe de tronul împărăţiei, un om de stare joasă din Dobrogea, dîndu-se drept prinţul Mustafa, care murise de mult, a atras pe calea rătăcirii pe răufăcătorii din Silistra şi Nicopol aprinzînd astfel focul uneltirilor. Atunci prea cinstitul prinţ Baiazid, care, fiind însărcinat cu paza Rumeliei, stătea la Adrianopol, l-a numit pe sangeacbeiul de Nicopol să-l prindă pe acel răufăcător. Cînd alaiul împărătesc a sosit la Istanbul, sus-amintitul răufăcător a fost adus legat de mîini şi de gît la reşedinţa împărătească şi a fost predat serdarului în luna ramazan <962>[91].

<Urmează relatarea condamnării la moarte a răsculatului de către marele vizir Ahmed-paşa>.

474 Apoi beilerbeiul de Timişoara, Hasan-paşa, fiul marelui vizir Mehmed-paşa, tăind drumul fugarilor <ghiauri> care asediaseră Ustuni-Belgradul, a trimis prin lovituri sîngeroase şi nemiloase de săbii pe foarte mulţi dintre ei în lumea de dincolo, în luna djumadi I 1002[92].

... În aceeaşi lună[93], cazacii răufăcători, ascunzîndu-se cu 35 de bărci (*şaika*) în stufărişul Dunării, au devastat şi au prădat într-o noapte oraşul Akkerman, pricinuind locuitorilor pagube. Cînd, la sosirea primăverii, oastea islamică şi-a aşezat corturile multicolore pe cîmpul înflorit, atunci şi renumitul serdar, pornind de la tabăra de iarnă din Belgrad, a condus armata spre ţinuturile duşmane, în luna mai sus-arătată. Gazi Ghirai[94], potrivit poruncii, pornind la expediţie cu vreo 150 000 de ostaşi puşi pe devastare şi ciocnindu-se într-o trecătoare strîmtă cu oastea ghiaură purtătoare de nenorociri, au fost măcelăriţi vreo 20 000 de ghiauri, iar 6 000 au fost legaţi în lanţuri, în ramazan <1002>[95].

... Era nevoie ca să fie numit un voievod în Ţara Românească. Întrucît fostul voievod, fiind un netrebnic, fusese mai înainte răsturnat

[90] 25 mai—22 iunie 1552.
[91] 20 iulie—18 august 1555.
[92] 23 ianuarie—21 februarie 1594.
[93] <Şaban 1002> = 22 aprilie—20 mai 1594.
[94] Hanul Crimeii.
[95] 21 mai—19 iunie 1594.

de la domnie [96], în locul său a fost găsit potrivit răufăcătorul Mihai [97], fratele netrebnic al aceluia, dar curînd după aceea s-au căit pentru aceasta; era luna şevval <1002> [98].

Viclenii care veneau la Mihai în numele creditorilor îi cereau acestuia să pună biruri pentru a-şi plăti datoriile, ceea ce l-a scos din răbdări.
476 Trecîndu-i pe toţi prin ascuţişul săbiei, el şi-a dat pe faţă gîndurile sale de uneltire şi răscoală pe care le ţinea ascunse în inima sa. Cu ajutorul domnilor ghiauri din vecinătatea sa, s-au adunat în jurul său vreo 20 000 de rebeli răufăcători şi au distrus oraşul Giurgiu, iar pe locuitori i-au prins, i-au bătut şi i-au schingiuit, scoţînd apoi din starea de prosperitate o mulţime de oraşe şi sate înfloritoare de la graniţă; luna cunoscută [99].

De asemenea şi Ştefan (*Istefan*) [100], voievodul Moldovei, care era om de cuvînt, din pricina firii sale lacome, a apucat împreună cu Mihai aceeaşi cale a rătăcirii. Astfel, rînduiala de la graniţa islamică s-a încîlcit ca părul indienilor. În timpul acesta, buna dipoziţie a prea luminatului sultan Murad [101], podoaba tronului şi a coroanei, s-a stricat din pricina evenimentelor puternice.

477 **<Moartea sultanului, în luna lui djumadi I, anul 1003 [102]. Numirea caimacamului Ferbad-paşa în locul lui Sinan-paşa, care se afla la Belgrad>.**

Gazi Ghirai-han, fiind foarte mîniat din pricina serdarului Sinan-paşa care, în urma plîngerii unor raiale, spînzurase cîţiva tătari, plecase de la Timişoara, unde i se fixase tabăra de iarnă, întorcîndu-se în părţile Crimeii, fără a fi obţinut învoire.

În Ţara Românească, Mihai [103] atacîndu-l într-o noapte pe neaşteptate pe han, acesta a fugit de frică, lăsînd în mîinile ghiaurilor tot ce avea [104]; aceeaşi dată [105]. Djiagalazade Sinan-paşa fiind scos din postul de *kapudan*, de înălţarea în acest rang s-a bucurat vizirul Halil-paşa; tot aceeaşi dată.

478 Cînd Mihai a ridicat steagul revoltei, uitînd de obligaţiile sale ce izvorau din favorurile acordate, a fost trimis *mirimiranul* de Maraş, Mustafa-paşa, împreună cu doi voievozi. În apropiere de Rusciuk (*Urusciuk*) avînd loc lupte şi măceluri cu răufăcătorul Mihai, cînd clocotul valu-

---

[96] Alexandru cel Rău.

[97] În text: *Mihal*; este vorba de Mihai Viteazul (1593—1601).

[98] 20 iunie—18 iulie 1594.

[99] <Rebi I 1003> = 14 noiembrie—13 decembrie 1594.

[100] Ştefan Răzvan (1595).

[101] Murad al III-lea (1574—1595).

[102] 12 ianuarie—10 februarie 1595.

[103] Mihai Viteazul.

[104] Este vorba de luptele de la Stăneşti şi Şerpăteşti, unde fraţii Buzeşti i-au respins pe tătari.

[105] <Djumadi I 1003> = 12 ianuarie—10 februarie 1595.

rilor de sînge s-a auzit pînă în văzduhuri, cu voia lui Allah oastea binecuvîntată a suferit zdrobire şi înfrîngere, iar *seraskerul* căzînd în adîncurile apei şi ieşind apoi la suprafaţă, răscoala afurisitului fără de lege s-a întins aşa de mult, încît el a incendiat şi a distrus Rusciukul, iar pe locuitori i-a nenorocit, măcelărindu-i şi luîndu-i în prinsoare.

Deoarece 4 000 de rebeli netrebnici, dintre supuşii acelui nenorocit, aţîţau focul uneltirilor în părţile Silistrei, *mirlivaua* Mustafa-bei s-a străduit să-i alunge de pe teritoriul ţării pe cei păgîni nedemni, prin loviturile săbiilor zdrobitoare şi răzbunătoare. Dar numărul acelora care, din pricina săbiilor tăioase, apucau calea fugii era mic; luna regeb [106].

<Răscoala recruţilor de ieniceri <*kuloglu*> din paza cetăţii Ghendje şi reprimirea lor din ordinul marelui vizir Ferhad-paşa>.

Ferhad-paşa îndreptîndu-şi steagurile sale de *serasker* spre ţinuturile Ţării Româneşti, Ibrahim-paşa a devenit caimacam; luna aceea [107]. Rebelul fără de lege, Mihai, cerînd ajutor de la cei de acelaşi neam cu el, a strîns peste 100 000 de oşteni nenorociţi. Distrugînd toate schelele, oraşele şi cetăţile de pe malurile Dunării şi ale Mării Negre, el a prigonit în toate felurile locuitorii de acolo; luna ramazan [108]. După ce a parcurs menziluri, serdarul a ajuns la Rusciuk unde, în timp ce se străduia din răsputeri să construiască un pod, a fost învinuit de nepăsare, de lipsuri şi de unele măsuri rele, drept care a fost scos şi înlăturat din rangul de <mare> vizir. Atunci a fost înălţat pentru a patra oară la demnitatea de <mare> vizir Sinan-paşa, care se afla mazilit la Malgara unde se retrăsese; şevval [109].

Marele vizir, potrivit poruncii, a devenit serdar, iar Ibrahim-paşa a rămas mai departe în postul de caimacam.

Sinan-paşa şi-a condus steagurile strălucitoare ca soarele spre ţinuturile Ţării Româneşti; luna şevval. Muhafîzul Rumeliei, Hasan-paşa, fiul lui <Sokollu> Mehmed-paşa, întîmpinînd cu vitejie pe cei care îi atacaseră pe locuitorii Vidinului, a nimicit cu ajutorul lui Allah peste 10 000 de păgîni răufăcători şi a luat prizonieri vreo 5 000 de răufăcători fără de lege; luna zil-kade [110]. Chehaia de capugii fusese trimis spre a lua sigiliul de la Ferhad-paşa şi spre a pune capăt vieţii acestuia, suprimîndu-l cu ştreangul. Însă Ferhad-paşa, aflînd despre aceasta cu două zile înainte de sosirea *kethudalei*, a predat lui Satîrgi Mehmed-paşa, cel mazilit din Anatolia, vistieria şi celelalte lucruri trebuincioase expediţiei, iar el,

[106] Regeb <1003> = 12 martie—10 aprilie 1595.
[107] <Şaban 1003> = 11 aprilie—9 mai 1595.
[108] Ramazan <1003> = 10 mai—8 iunie 1595.
[109] Şevval <1003> = 9 iunie—7 iulie 1595.
[110] Zil-kade <1003> = 8 iulie—6 august 1595.

înarmat, luînd cu el lucruri puţine, s-a hotărît să meargă la reşedinţa împărătească. După ce a predat pe drum sigiliul de vizir *kethudalei* capugiilor, el a apucat pe o cale necunoscută, rătăcind prin cîmpii.

... În apropierea oraşului numit Bucureşti (*Bükreş*) oastea din Rumelia a aprins printr-un atac puternic focul bătăliei în partea nenorocitului Mihai. La început, temîndu-se de înfrîngere, oastea islamică era cît pe ce să se risipească dar, cu sprijinul lui Allah, adunarea păgînilor fără de lege fiind nimicită, norocul marii cuceriri şi al biruinţei a surîs gaziilor victorioşi; zil-hidjge [111]. Prin irosire zadarnică de unelte şi de sforţări omeneşti s-au străduit să construiască o cetate la Bucureşti [112], iar după terminare Ţara Românească a fost acordată cu titlul de *beilerbeilîc* lui Satîrgi Mehmed-paşa; luna muharrem, anul 1004 [113].

480 ... Muhafîzul de Şirvan Hadîm Djafer-paşa, potrivit poruncii, plecîndu-şi faţa la pămîntul de la Pragul cel veşnic norocos, a fost trimis în părţile Vidinului ca *serasker*; luna safer [114].

Aflîndu-se că Mihai s-a dus tîrîş la Tîrgovişte pe la marginea Ţării Româneşti, şi a început din nou să strîngă oaste, acesta a fost atacat de serdar şi de aceea el şi-a luat şi de acolo lucrurile. Dar îndată după întoarcerea lui Sinan-paşa, care întărise Tîrgoviştea, construind fortificaţii în jurul ei şi aşezînd detaşamente de pază, mai sus-numitul rebel a apărut din nou. Curmînd viaţa înfloritoare a gaziilor însărcinaţi cu paza, el şi-a îndreptat steagul sforţării sale spre Bucureşti. Serdarul, nefiind în stare să i se împotrivească, a dat foc fortăreţei pe care a construit-o cu mii de greutăţi, pentru ca ghiaurii să nu se folosească de ea. Îndreptîndu-şi calul cel semeţ spre Rusciuk, el a fugit şi a ajuns la pod pe cînd nu fuseseră încă trecute muniţiile (*gebehane*), tunurile şi corturile, precum şi nici cea mai mare parte a oştii. De îndată ce serdarul, cuprins de teamă, a trecut de partea cealaltă, sosind călăreţii lui Mihai, focul săbiilor a început să împrăştie flăcări. Au pierit numeroşi oameni din oastea norocoasă. Atunci au căzut în mîinile asupritoare ale ghiaurilor toate uneltele şi muniţiile, precum şi cetatea Giurgiu; rebi I 1004 [115].

<Mazilirea lui Sinan-paşa, înlocuirea lui cu Lala-Mehmed-paşa şi moartea acestuia. Rechemarea lui Sinan-paşa pentru a cincea oară la vizirat>.

La rugămintea lui Gazi Ghirai [116], *seraskerul* răufăcător al lui Ermeni Mihal [117], care era voievodul Moldovei, l-a agăţat de cîrlig, printr-o

[111] Zil-hidjge <1003> = 7 august—5 septembrie 1595.
[112] Deoarece tot turcii au ars-o la întoarcere.
[113] 6 septembrie—4 octombrie 1595.
[114] Safer <1004> = 5 octombrie—3 noiembrie 1595.
[115] 4 noiembrie—3 decembrie 1595.
[116] Hanul Crimeii.
[117] Ieremia Movilă (1595—1600).

singură lovitură, pe renegatul Răzvan[118], măcelărind cu săbiile nimicitoare toată suita acestuia ; djumadi I <1004>[119].

481 La rugămintea făcută de către raialele din Ţara Românească, care au cerut de la reşedinţa cea milostivă şi îndurătoare ca Mihnea-oglu (fiul) să fie numit voievod al Transilvaniei, rugăminţile lor au fost primite şi el a fost onorat <cu numirea> ; luna aceasta <djumadi I 1004>.

. . . Mihai a trimis în repetate rînduri scrisori de umilinţă la reşedinţa sultanului lumii, arătîndu-şi căinţa pentru greşelile pe care le-a săvîrşit şi rugîndu-se ca voievodatul să-i fie acordat lui. Atunci, prin Hasan-paşa, muhafîz de Rumelia, el a expediat *mahzar* în numele boierilor şi raialelor bogate (*malzade*). Cererea sa s-a bucurat de primire, trimiţîndu-i-se înaltul firman (*iarlîkbilig*) ; şaban <1004>[120]. La serhaturi fiind stricată rînduiala, era cu neputinţă îndeplinirea serviciilor prin serdari din pricina neînţelegerilor dintre demnitarii împărăţiei. Din cauza aceasta Sinan-paşa i-a dat padişahului lumii ideea expediţiei în Ungaria şi aţîţîndu-l la acest mare război sfînt, au început să pregătească muniţiile şi cele necesare. Cînd era pe cale de a le termina, s-a împlinit sorocul vieţii sale (a lui Sinan-paşa).

485 . . . Afurisitul de Mihai arătînd faţă de muhafîzul de Vidin, Hafîz Ahmed-paşa, o purtare devotată, l-a făcut rob al neştiinţei pe acel sărman. După aceea, într-o zi, l-a trimis pe acesta ca să ceară îngăduinţă pentru a se închina la pămîntul de sub picioarele preamăritului stăpîn. În ziua hotărîtă, mai sus-numitul paşă îşi înfrumuseţase stîlpul cortului său,
486 aşezat pe malul Dunării, cu diferite podoabe şi, legîndu-l cu fire de mătase, aştepta, stînd pe un scaun auriu ca la un *bairam*, corabia cu care urma să vină Mihai. Atunci oastea duşmană, semănătoare de uneltiri, atacînd dintr-o anume parte, pe neaşteptate şi fără veste, oştile islamice care erau aşezate fără ordine ca să privească desfăşurarea ceremonialului, ele au fost acoperite de valurile înfrîngerii.

Călăreţii nenorocitului Mihai, afară de faptul că au luat multe capete şi suflete, au mai avut parte şi de diferite feluri de avuţii ; safer <1007>[121].

În primăvara aceea norocoasă, ridicînd steagul luptei sfinte, serdarul a plecat din Belgrad avînd ca scop să meargă în ţara Transilvaniei. La locul de popas numit Becikerek a sosit la tabăra victorioasă Gazi Ghiraihan cu 100 000 de oşteni ; aceeaşi lună <safer>.

<Cucerirea cetăţii Cenad şi plecarea la Buda, asediată de austrieci>.

[118] Ştefan Răzvan (1595).
[119] 2—31 ianuarie 1596.
[120] 31 martie—28 aprilie 1596.
[121] 1 septembrie—2 octombrie 1598.

487 ... După înfrîngerea lui Hafîz Ahmed-paşa, Güzeldje Mahmud-paşa devenind conducătorul oştii islamice, acesta a condus împotriva lui Mihai oastea de luptă şi de măcel. Devastînd ţinuturile Ţării Româneşti şi pricinuind raialei diferite pagube, el le-a adus într-o stare de disperare.

Mihai, căpetenia oştii ghiaure şi rătăcite, simţind că raiaua vrea să pună mîna pe el, s-a obligat să trimită, mărit de două ori, haraciul pe care primise să-l plătească an de an. Totodată, el a recurs la îndurarea lui Mahmud-paşa, rugîndu-l ca voievodatul să-i fie dăruit lui sau fiului său; <luna> rebi II [122].

488 ... Mahmud-paşa, construind din nou cetatea Giurgiului, arsă de focul distrugător al netrebnicului Mihai, s-a închinat la norocoasa şi preacurata reşedinţă; aceeaşi lună.

491 ... Cînd s-a ajuns la Buda, s-a auzit că la Esztergom şi la Komorn sînt adunaţi vreo 80 000 de ghiauri care aşteptau întoarcerea serdarului. Totuşi... seraschierul n-a dat crezare acestei veşti adevărate. Pe cînd treceau prin Timişoara, a ajuns la urechea serdarului ştirea îngrozitoare despre faptul că, după întoarcerea sa, ghiaurul, cu gîndul de a prăda ţinuturile transilvane, a pus mîna pe Pesta, cuprinzînd şi Buda în focul asediului.

492 Atunci el a fost nevoit să se întoarcă şi să înceapă eliberarea Pestei. După un timp oarecare de asediere, <turcii>, fiind copleşiţi de lipsuri, au încetat <asediul>. Nefiind cu putinţă să aştepte, <serdarul> a trimis pe *mirimiranul* de Rumelia, Lala-Mehmed-paşa, în ajutorul Budei şi, aruncînd o privire plină de părere de rău, s-a grăbit să-şi îndrepte calul spre locul de iernat... djumadi I <1011> [123].

... Trupul răufăcătorului Mihai a dispărut din pricina focului vieţii trecătoare, iar raiaua din Ţara Românească s-a supus firmanului ca şi mai înainte; aceeaşi lună <djumadi II 1011/noiembrie-decembrie 1602>.

500 Purtările nepotrivite pe care începuse să le aibă valiul din Bosnia,
501 rebelul (*djelalî*) Hasan, în ţinuturile sale, zdruncinaseră temelia răbdării şi a îngăduinţei. Din pricină că raiaua şi oastea îl atacaseră pe faţă, serdarul îl mutase în anul ce trecuse la Timişoara, dar nici acolo el nu s-a stăpînit de a merge pe calea răzbunării. De aceea a fost strămutat în lumea de dincolo; zil-kade <1012> [124].

Austriecii îi luaseră sub stăpînirea lor şi pe unguri fără să ţină seama dacă aceştia vroiau sau nu. Prigoana lor întrecuse orice măsură

[122] Rebi II <1008> = 18 octombrie—16 noiembrie 1599.
[123] 16 octombrie—15 noiembrie 1602.
[124] 1 aprilie—30 aprilie 1604.

şi astfel ei îi slăbiseră în mîinile lor asupritoare. La începutul acestui an, unindu-se cu toţii, ei (ungurii) au adus la reşedinţa sultanului [125] lumii darul supunerii lor, dorind să le fie numit domn din partea înaltului sultan, ca stăpînitor, Ştefan Bocskai, şi cererea lor a fost primită.

În timp ce faimosul serdar se îndeletnicea cu ocuparea fortăreţelor, Ştefan <Bocskai> conducea asupra austriecilor oameni gata de luptă şi de măcel, agăţînd pe cîrligul osîndei peste 10 000 de ghiauri austrieci. Eliberînd cetăţile numite Oradea (*Varad*) şi Tokaj şi Caşovia (*Kaşa*) care, fiind dintre cetăţile Transilvaniei, căzuseră sub ocupaţia austriacă, el a trimis serdarului capetele tăiate şi cheile cetăţilor cucerite, dovedindu-şi supunerea şi credinţa sa.

În schimbul slujbelor sale bine văzute, <Ştefan> Bocskai s-a bucurat de toate favorurile. Afară de aceasta, au fost trimişi, în urma cererii sale în ajutorul său, beilerbeiul de Agria (*Egri*) şi unii emiri, împreună cu un număr de oşti. De asemenea au fost predate, spre încredinţare, în mîinile lui Bocskai, Ujvárul şi alte fortăreţe recucerite din mîinile împăratului austriac, care pusese mîna pe ele.

519 ... Madjaroglu Ali-paşa, beilerbeiul de Oceakov, auzind vestea că în ţara Moldovei a venit o mare tabără (*tabur*) din partea craiului leşesc[126], l-a lovit pe acesta în repetate rînduri, nimicind adunările ghiaurilor. Peste 10 000 de nenorociţi fără de lege au fost daţi hrană săbiilor zdrobitoare şi răzbunătoare; muharrem al anului <10>19 [127].

524 ... De cîţiva ani, răzvrătitul numit Şerban [128] ocupase Ţara Românească, iar craiul leşesc, de asemenea, ataca mereu ţara Moldovei. De aceea a fost trimis în anul acesta <într-acolo>, Ketendji Ömer-paşa, mazilit din ţinuturile Sivasului, cu oameni de luptă şi de măcel. Potrivit nevoilor vremii, prin lovituri de săbii şi prin măsuri chibzuite, amîndouă (Ţara Românească şi Moldova) au intrat, ca mai înainte, sub ascultarea firmanului scris... safer al anului <10>21 [129].

526 ... Principele (*hakim*) Transilvaniei, Báthory (*Matar*) Gabor [130], cuprinsese de mulţi ani sub stăpînirea sa fortăreţele numite Lipova (*Tipova*) şi Ineu (*Ianova*) din apropierea Timişoarei.

Auzind că măria sa padişahul, steaua oştirii, a pornit cu şaua împărătească spre Adrianopol şi de teama săbiilor strălucitoare, el, pierzîndu-şi curajul, şi-a retras mîinile de pe aceste fortăreţe. Vestea îmbucurătoare

[125] Ahmed I (1603—1617).
[126] Sigismund al III-lea (1587—1631).
[127] 26 martie—24 aprilie 1610.
[128] Radu Şerban, domn în Ţara Românească (1602—1611).
[129] 3 aprilie—1 mai 1612.
[130] Gabriel Báthory (1608—1613).

despre integrarea lor sub stăpînirea emirilor de la margine a sosit ca zefirul dimineţii, aducînd mulţumire şi plăcere ; 2 muharrem al anului <10>22 [131].

527 ... Beilerbeiul de Silistra, Deli Ibrahim-paşa, auzind că şi anul acesta a venit asupra Moldovei oaste din partea craiului leşesc, a pornit în mare grabă cu oastea provinciei sale în părţile acelea, împrăştiind prin săbii sîngeroase adunarea ghiaurilor... muharrem 1022 [132].

528 ... Oprimarea şi apăsarea raialei de către principele Transilvaniei întrecînd orice măsură, raialele au trimis la Pragul împărătesc diferite plîngeri împotriva acelui netrebnic. Cererile lor de rugăminte au fost văzute de sultan şi i-au stîrnit mila. De aceea mirimiranul de Kanija, Iskender-paşa, pe baza înaltului firman care a fost emis, condamnîndu-l pe mai sus-numitul asupritor, l-a fericit pe Bethlen (*Tablen*) Gabor, înscăunîndu-l în acel post ; djumadi I <1022> [133].

539 ... S-a auzit că dintre supuşii Pragului <împărătesc> voievodul Moldovei, netrebnicul numit Gaşpar [134], a intrat în starea cea grea a răscoalei, devenind tulburătorul întru răzvrătire al craiului leşesc, şi că s-a aliat cu răufăcătorii cazaci. S-a mai auzit că, în apropierea rîului Prut, s-au adunat vreo 50 000 de ghiauri cu scopul de a pricinui pagube ţărilor islamice şi de a lega de lanţul supunerii lor cetăţile Akkerman şi Bender.

Atunci, muhafîzul de Oceakov (*Özu*), purtătorul de victorii, viteazul Iskender-paşa, a pornit în mare grabă cu oastea victorioasă din cele cinci sangeacuri de sub guvernarea sa şi împreună cu calgaiul (*kagîlgay*), prinţul Inaiet-Ghirai [135] <din Crimeea>, cu 20 000 de ostaşi tătari, pentru a pune stavilă puhoiului uneltirilor.

Astfel, timp de 18 zile aprinzînd fără încetare şi fără odihnă focul luptei şi al măcelului în tabăra lor, corpurile a 40 000 de netrebnici au fost amestecate cu sînge şi cu pămînt, iar capul tăiat al serdarului lor a fost înfipt în vîrful suliţei ; şaban <1029> [136].

541 <Alianţa craiului leşesc cu cazacii împotriva turcilor>.

În ziua cînd urma să se înalţe steagul cel ocrotitor al lumii pe malul de lîngă Isaccea, care se afla la al 20-lea menzil de la Adrianopol, beilerbeiul de Rumelia, Kalavun Iusuf-paşa, l-a întîmpinat pe padişahul cel ocrotitor al lumii împreună cu oastea provinciei sale, prezentîndu-şi alaiul într-un fel neobişnuit ; şaban <1029>.

---

[131] 22 februarie 1613.
[132] 21 februarie —22 martie 1613.
[133] 19 iunie—18 iulie 1613.
[134] Gaşpar Graţiani (1619—1620).
[135] În listele cunoscute nu figurează printre calgai.
[136] 2 iulie—30 iulie 1619.

La acel menzil şi beilberbeiul (*emir-ul-ümera*) de Anatolia, Hasan-paşa, s-a alăturat la ordia imperială, mare ca oceanul, cu zaimii şi cu timarioţii din provincia sa. De asemenea şi ceilalţi beilerbei şi emiri au sosit unii după alţii. Au poposit în acel loc timp de aproape zece zile pentru terminarea podului şi pentru îndestularea ienicerilor şi spahiilor. Apoi, prealuminatul şi puternicul împărat [137] a trecut <podul> cu toată măreţia şi strălucirea. Pînă la trecerea oştii victorioase, <sultanul> s-a odihnit în linişte pe covoare timp de cinci zile la menzilul mai sus-arătat. Porunca de a păzi Marea Mediterană fiind dată beiului de Rodos, Mimma (Memmi)-paşa, *kapudanul* Halil-paşa, fusese însărcinat cu paza Mării Negre.

În ziua cînd se trecea prin Isaccea, au fost aduse cele 21 de şăici căzăceşti, prinse la strîmtoarea Oceakov, şi vreo 200 de ghiauri care au fost rostogoliţi în groapa focului; ramazan [138].

... Cînd în ţara Moldovei au călcat copitele [139] asemănătoare cu luna, firea veselă [140] a trecut de la linişte la supărare şi atunci, de nevoie, a trebuit să se întoarcă la Istanbul [141] (ramazan 1030).

<Moartea lui Kemal efendi, cadiasker de Anatolia (*Rum*), la Isaccea>.

545 ... Străduinţele şi faptele de pînă atunci <ale craiului leşesc> neducînd la îndeplinirea dorinţei sale şi îndeosebi venind ştirea despre sosirea apropiată a <padişahului>, conducătorul valoros al oştii norocoase, craiul leşesc a prezentat prin mijlocirea voievodului Ţării Româneşti, Radu [142] darul cu mahzarul de supunere şi de ascultare faţă de firman, precum şi banii de metal trimişi pentru obţinerea iertării.

Ele fiind văzute şi primite, hăţurile <cailor> au fost îndreptate spre calea întoarcerii, în ziua întîi a lunii zil-hidjge <1030> [143].

<Urmează descrierea luptei dintre cazaci şi leşi deoparte şi turci şi tătari de cealaltă parte, luptă care a durat mai multe zile şi a rămas pînă la urmă nedecisă>.

550 ... Deli Derviş, fiind numit în ţinutul Buda, fusese scos (trimis) de la reşedinţa îndurărilor şi de la pragul bektaşiilor (ienicerilor), dar înainte de a ajunge acolo a fost mutat la Timişoara, ceea ce l-a necăjit.

---

[137] Osman al II-lea (1618–1622).

[138] Ramazan <1030> = 20 iulie–18 august 1621.

[139] Cailor oştilor otomane.

[140] A sultanului.

[141] Adică sultanul nu a putut obţine la Hotin biruinţă asupra Poloniei.

[142] Radu Mihnea (1611–1616 şi 1620–1623). De fapt pe atunci domnea Alexandru Iliaş.

[143] 15 noiembrie 1621.

Înaintașului său, Sofu Mehmed-pașa, i s-a trimis scrisoare de rămînere pe loc (*mukarrername*); muharrem al anului <10>32 [144].

Dervișul cel rău, născut nebun, departe de a-și cîștiga faimă la Timișoara, căzînd de pe un cal, a încălecat iute ca zefirul dimineții pe focul morții.

565 <Construirea cetății la Oceakov de către capudanul Hasan-pașa>.

580 ... Craiul leșesc, care avea uneltirile drept călăuză, arunca mereu piatra oprimării asupra voievozilor din Țara Românească și Moldova, care erau supuși puternicului padișah [145]. Măria sa sultanul, care îi distruge pe dușmani și-i mîngîie pe prieteni, s-a îndreptat ca fulgerul spre Adrianopol, pentru a-l nimici cu focul distrugerii și al răzbunării pe acel fără de lege și necredincios și pentru a ruina căminul și țara sa și pentru a-i pedepsi raiaua și oastea care formează sprijinul său; ... șevval 1043 [146].

591 ... Potrivit părerilor bune ale unor demnitari ai împărăției, Nasuh-pașazade, muhafîz de Buda, supunîndu-se firmanului, față de care supunerea este obligatorie și care a fost emis în privința ridicării lui Rákóczy-oglu [147], principele Transilvaniei, din domnia sa și a numirii lui Bethlen Gabor-oglu [148] în locul său, a strîns și a orînduit în acest an o oaste nenumărată.

Astfel, el și-a așezat cortul lîngă Gyula și l-a numit pe beilerbeiul de Timișoara, Bekir-pașa, serdar peste cîteva mii de oști alese.

Rîndurile de oșteni ciocnindu-se în localitatea numită Salonta, în timpul luptelor și al măcelului aproape 2 000 de ghiauri au avut norocul să-și piardă viața; ... muharrem al anului 1046 [149].

593 ... Inaiet Ghirai-han <din Crimeea>, care face parte dintre cei ce se bucură de dărnicia sultanului, s-a dus, fără a avea îngăduința sultanului, în marș, cu oastea tătară, asupra lui Kantemir [150] care, din timpul domniei lui sultan Osman-han se așezase pe cîmpiile Akkermanului, bucurîndu-se de ocrotirea împărătească și care nu se închina în fața hanilor ce se urcau pe tron <în Crimeia>. Kantemir abia a putut să plece spre Pragul dreptății, iar tot avutul său a căzut în mîinile devastatorilor; aceeași lună <zil-kade 1046> [151].

---

[144] 5 noiembrie—4 decembrie 1622.
[145] Murad al IV-lea (1623—1640).
[146] Martie 1633.
[147] În text, *Rakofci-oglu*: Gheorghe Rákóczy I, principele Transilvaniei (1630—1648).
[148] Ștefan Bethlen.
[149] 5 iunie—4 iulie 1636.
[150] Kantemir Mîrza a fost bei de Silistra.
[151] 27 martie—25 aprilie 1637.

... Mai înainte, pe cînd caimacamul Mehmed-paşa era muhafîz de Oceakov, cuprins de patima lăcomiei zadarnice, a vrut să acorde voievodatul Ţării Româneşti fiului voievodului Moldovei[152], dar, din pricina unor piedici ce s-au ivit, nu i s-a îndeplinit dorinţa. Cîştigînd putere şi în demnitatea de caimacam, prin străduinţă şi dîrzenie şi prin cheltuieli de avuţii multe şi prin diferite servicii, el l-a supus planului său pe padişahul islamic, obţinînd numirea micului mirahor, Siavuş-paşa, pentru înscăunarea noului voievod la locul său.

Voievodul cel mazilit, apucînd însă de teamă calea răzvrătirii şi a răscoalei, a atacat într-o noapte oastea moldovenească, doborînd steagul puterii sale. Mulţumindu-l pe deplin şi pe mirahor-aga, el l-a trimis în grabă la reşedinţa sultanului cu o scrisoare de rugăminte prin care cerea iertare pentru cele întîmplate fără voia sa, rugînd să i se încredinţeze tot lui voievodatul. Această întîmplare ciudată pătînd într-un chip onoarea sultanului, încheierea ei întărea cinstea calificatului. De aceea, mai sus-pomenitul vizir cel norocos fiind trimis la Iedi-Kule, chiar în noaptea aceea a şi trecut puntea vieţii trecătoare ... <luna şaban 1049>[153].

612 ... Puternicul sultan[154], bizuindu-se pe ajutorul lui Allah, l-a făcut serdar pe prinţul Mehmed-paşa şi, pregătind unelte de luptă şi de măcel, a trimis oaste victorioasă pe uscat şi pe mare pentru eliberarea Azovului.

... Silahdarul Mustafa-paşa, care fusese victorios sub domnia lui Murad-han, fusese trimis mai înainte de la Buda în ţinutul Rumeliei. Departe de a-şi căpăta faimă, el fusese mutat şi de acolo în sangeacul
613 Timişoarei. După ce neplăcerea reţinerii sale în cetatea Timişoara l-a necăjit cîteva zile, părăsind această lume el s-a bucurat că a scăpat de plînsetele din zori de zi şi de suspinele din timpul nopţii.

623 **<Avuţia lui silahdar Mustafa-paşa, care fusese ucis la Timişoara, a fost trimisă la Constantinopol>.**

624 Dintre stăpînitorii ghiauri care se închinau la pămîntul reşedinţei măreţe şi puternice, principele Transilvaniei, Rákóczy-oglu,... potrivit părerii marelui vizir Mustafa-paşa, se străduise să pună la îndemîna Pragului, pentru expediţie, vreo 100 000 de ostaşi aleşi şi un număr de 27 de tunuri de cetate numite balimez[155]. Pornind cu tui şi cu steag asupra craiului austriac (*Nemce*), care de la un timp încoace făcea supărări

[152] Vasile Lupu care voia să-l scoată din domnie pe Matei Basarab şi să obţină numirea, ca domn a fiului său Ioan.
[153] 25 decembrie 1639—23 ianuarie 1640.
[154] Ibrahim I (1640—1648).
[155] Din ital. *balimezzo*.

mari, el (Rákóczy) a întins în toate părţile mîna sa devastatoare şi a deschis uşile asupririi şi apăsării asupra ghiaurilor austrieci.

. . . De asemenea şi oastea din Rumelia, potrivit înaltei porunci, se adunase în regiunea Budei şi era pregătită să vină în ajutorul lui Rákóczy-oglu, în caz de nevoie.

<Împăratul Austriei încearcă să ajungă la o înţelegere, trimiţînd peşcheş şi un sol>.

627 Solul austriacului arătînd conformare şi supunere în cel mai înalt grad faţă de firmanul căruia i se supune lumea întreagă, s-a încheiat din nou pace, urmînd ca Rákóczy-oglu să refacă satele şi întăriturile şi cetăţile pe care le luase şi să îndrepte stricăciunile şi ca de acum înainte <împăratul Austriei> să nu-şi mai întindă mîna sa apăsătoare asupra acelor ţinuturi.

După ce au fost întărite în felul acesta temeliile păcii, s-a dat cu onoare învoirea împărătească pentru întoarcerea solului cu bucurie şi cu mulţumire; aceeaşi lună <safer 1055 [156]>.

632 <Întoarcerea lui Siavuş-paşa de la postul din Silistra. Numirea lui Musa-paşa în eialetul
636 Silistra, în şevval 1055 [157]>.

[156] 29 martie—26 aprilie 1645.
[157] 20 noiembrie—18 decembrie 1646.

CUPRINSUL

36 — c. 48

Redactor responsabil: NEONILA PEATNIŢCHI
Tehnoredactor: PETRU BRUMĂ

Dat la cules 28.01.1966. Bun de tipar 06.05.1966. Apărut 1966. Tiraj 1300 ex. legate. Hîrtie velină de 80 g/m² 700×1000. Coli editoriale 38,39. Coli de tipar 35,25 A. 18417/1965. C.Z. pentru bibliotecile mari 9(498) «14:16» (0:90 (496) C.Z. pentru bibliotecile mici 90(496) «14:16» (0:90(496).

Întreprinderea Poligrafică „Informaţia" Str. Brezoianu nr. 23—25 Bucureşti, Republica Socialistă România comanda nr. 43.

Lei 27